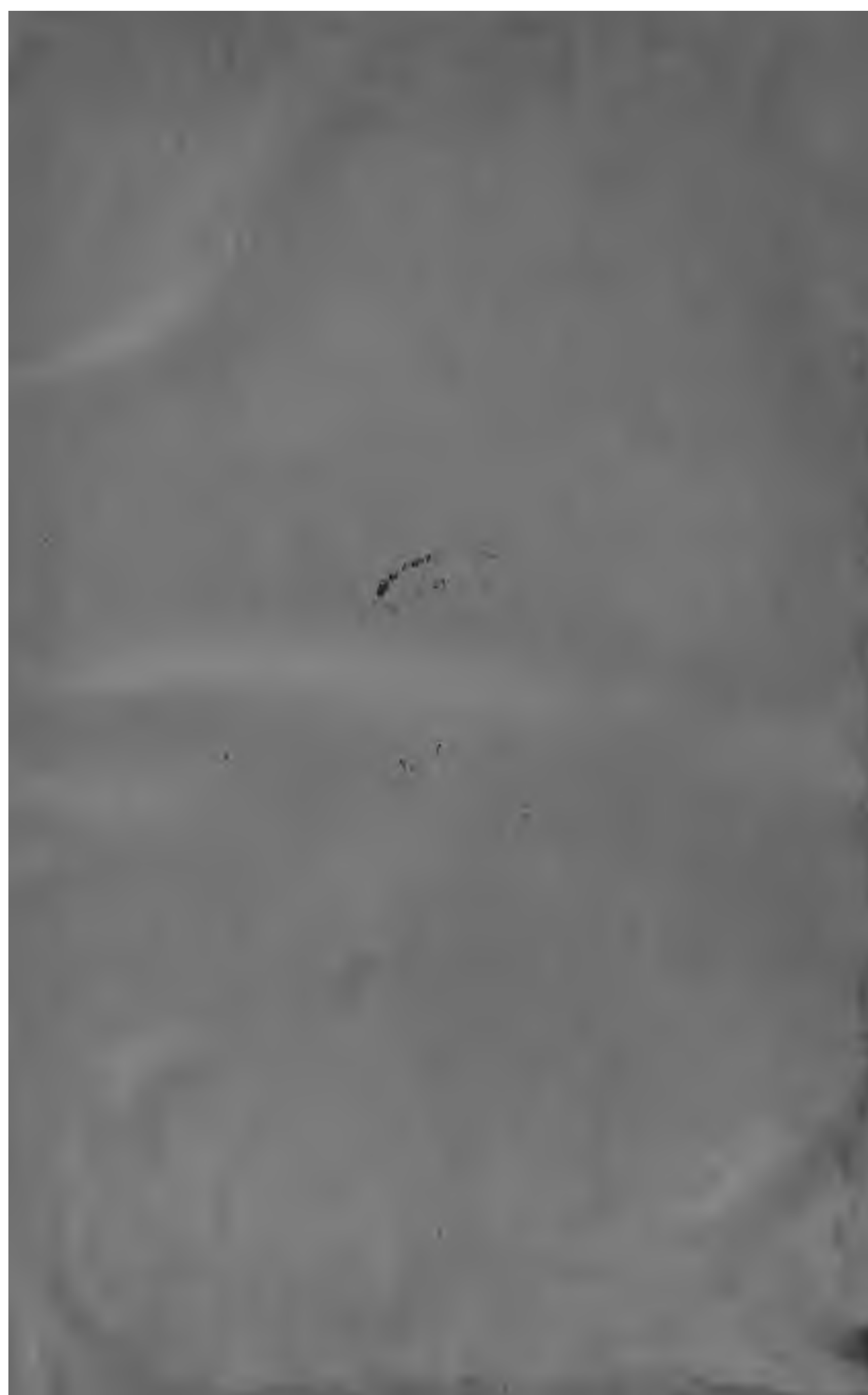






VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

VYDÁVÁ

ÚSTŘEDNÍ SPOLEK ČESKÝCH PROFESSORŮ

V PRAZE

ZA PODPORY VYS. C. K. MINISTERIA KULTU A VYUČOVÁNÍ VE VÍDNI A SLOVUTNÉ ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA I. PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

POŘÁDÁ

FRANT. BÍLÝ.

— ROČNÍK VI.

V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — TISKEM J. OTTY V PRAZE.

1899.

OBSAH:

Stránka:

Zprávy spolkové: Stránka:

Hlídka literární:

VĚSTNÍK ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Po římských stopách v Rakousku.

Napsal Tomáš Šílený.

Brno.

I.

V prvním století po Kr. a v dobách následujících Římané svými vojenskými tábory a osadami osadili nynější rakouské země jižně od Dunaje, v Alpách a přímoří adriatickém tak, že v nich úplně zdomácněli a takovým životem žili, jako v původní své vlasti Italii. Proto není divu, že tu po nich ostalo tolik stop. Rakouské země od Aquileje (Ogleje) a Splětu až ke Carnuntu na břehu Dunaje proti Moravskému poli lze právem počítati ke klassické půdě antického Říma v době císařské.

Pro vše, čím se vyznačovala tehdejší římská vzdělanost v stavitelství, plastice, malířství, v životě soukromém i veřejném, ve státním, náboženském, vojenském a rodinném, v průmysle a obchodě, zbylo nám tolik památek typických, že milovník starožitností římských na blízku na domácí půdě najde nad očekávání hojného názorného poučení.

II.

Nejbližší a velmi poučný jest výlet do bývalého Carnunta.

Carnuntum leží v Dolních Rakousích na území městysů Petronella a Německého Altenburka na pravém břehu Dunaje blízko hranic uherských. Vyjeti lze z Vídně státní drahou nebo po lodi; loď přistává v Altenburce aneb dále na východ až v Hainburce, z kteréhožto též památného města mnozí počínají obchůzku po zbytcích Carnunta. Mezi těmito dvěma osadami u samé silnice odkopán leží *amfitheatr* tak, že viděti určitě celý objem a dle zdí až na metr zbylých i rozčlánkování na hlediště a zápasiště. Rozlohou areny patřilo k největším. Blízko něho k Petronellu u silnice, jejíž část tam právě jde po staré římské silnici, jsou základy zdí bývalého *římského tábora*, jenž tvořil sám o sobě velké město hrazené. Překopává se část po části; poloha základů se obkreslí, nálezy se uschovají do místních museí, a vše se opět zasypává tak, že

z tábora, nekope-li se tam právě, není mnoho viděti. Dosud asi $^1/_4$ byla prozkoumána, a objeveny části zdí hradních, věží, praetoria, fora se svatyněmi a sloupovím, quaestoria a mnoho jiných budov.

Záhy se vedle tábora vyvinula osada obchodníků, prodavačů a veteránů, vůbec římská osada občanská, jež podporována byvši císaři, zvláště Markem Aureliem, vzrostla na zámožné a úpravné *hrazené město* (municipium). Skládalo se tedy Carnuntum z vojenského a občanského města Na jejich místě jest dnes Petronell s pozemky svými a částečně Altenburk. V Petronellu, kdekoliv zakopnou při stavbě domů nebo pluh hlouběji zapustí, narazí na základy římských domů soukromých i palácovitých, svatyň (Dolichenum, kde uctíván Juppiter optimus maximus Dolichenus, vlastně asijský to Baal), při silnici letohrádků, pohřebišť, vodovodů, lázní, kanálů a j. v. Části jejich lze dobře viděti. Zvláště pozoruhodná jest tak řečená »pohanská *brána*« v polích za Petronellem. Mohutný tento kolos jest jen polovicí nějaké monumentální brány (triumfální?) neb náhrobku, spočívajícího na čtyřech mocných pilířích, spojených klenbou. Posud tam trčí dva pilíře ve výši dvou třetin obloukem sepjaté.

V Altenburce byly proslulé římské *lázně*, thermae, jichž se posud užívá; opodál na východ u Dunaje (Am Stein) jsou zbytky *Mithraea* (na počest boha Mithry, stotožněného s Jovem a zvláště od římských vojínů horlivě uctívaného), a *římské tvrze,* kde později vznikla kvádská ohrada, tak řečený rinek. Vše ostatní, jako vykopané oltáře, desky votivní a sarkofagy s reliefními obrazy a nápisy, hojně soch a sošek, části mosaikové stěny a podlahy, římsy a sloupy, nádoby, náčiní, předměty denního života, zbroj atd. v hojném počtu jest viděti v zámeckých museích v Altenburce a v Petronellu, kde jest též bohaté museum tamního archaeologického spolku »Carnuntum«. —

Kdo šel do Carnunta, prodlí ovšem i ve *Vídni*, která jako Carnuntum vznikla z tábora vojenského a občanského města. Hledíc jen k umělecké archaeologii římské, přebohaté sbírky jsou ve dvorním *umělecko-historickém museu*, kam sneseno nejen z ostatních zemí rakouských vše nejvýznačnější a nejlepší, ale i přibrány tam dary a sbírky předmětů z Italie, Řecka, Egypta i odjinud. Sbírky dříve po různu umístěné, jsouce nyní v tomto museu pospolu, činí svou velkolepou obrazárnou, sbírkou starožitností egyptských, antik, numismatiky a medaillí, vás, zbraní, nápisů a j. tak mocný dojem a jsou tak rozsáhlým zdrojem pro studium všeliké, jaké na blízku jen sbírky Mnichova neb Drážďan poskytují.

Klassický filolog a historik, pokud mu jde o názor na antické památky, budiž upozorněn, by se soustředil na překvapující sbírku *egyptských antikvit* dobu od 2. polovice 4. tisíciletí před Kr. až do doby římských císařů obsahující a předvádějící části architektonické, sarkofagy, náhrobní sloupy a skulpturu, nápisy hieroglyfické, hieratické, demotické, koptické jakož i malby, mumie, sochy bohů a posvátných zvířat, kostry apisa, sfingy, vásy, papyrusové a jiné památky.

Rovněž tak poučnou mu bude *sbírka antik*, chovající charakteristické památky řeckých, etruských a římských starožitností, jako: nádoby a vásy, sošky z hlíny a terrakotty, skulptury z kamene, zvláště v přízemí (lapidarium) a ve dvoře uschované a na zvláštní přání přístupné, jiné jsou z bronzu. Rozvoj forem vás a maleb na nich lze tu dobře studo-

vati. Jiná obsáhlá a krásná sbírka vás antických jest na Okružní třídě v »Rakouském museu umělecko-průmyslovém«.

Ve sbírkách soch a sošek, jichž zvláště mnoho vystaveno, a v malbách na vásách jest většina mythických osob a dějů znázorněna; mnoho jest tu původních prací antických umělců aneb aspoň napodobenin z jejich doby. Předním dílem sbírky jest bronzová socha jinocha v životní velikosti, ruce k modlitbě zvedajícího. Jest to asi socha vítěze v řeckých hrách a původní dílo školy Polykleitovy z první polovice 4. stol. Setkáme se tu s hojnými nálezy z Carnunta, Aquileje a odjinud. Jiným vábným předmětem antickým velmi četně zastoupeným jsou kameje a intaglie, drahokamy s vrytými obrázky osob a dějů mythických i skutečných všech dob. Jest tu na př. známá gemma Augustea, též apotheosa Augustova nazvaná.

Úplná jest téměř sbírka numismatická hellenských i římských peněz.

Archaeologa bude konečně zajímati sbírka na dvoře a v jeho okolí, tak řečené *lapidarium* s oltáři, sarkofagy, nápisy, úlomky a torsy, milníky a j. Nejvýš poutavým jest tam slavné *heroon z Trysy* (nyní Gjölbaschi) v Lykii, kde objeveno pohřebiště tamní řecké vládnoucí rodiny z 5. stol. před Kr.

Kamenná ohradní zeď a brána, ozdobené reliefními obrazy, prací připomínající Polygnota a jeho školu, přivezeny byly zvláštní rakouskou expedicí, vedenou prof. Bendorfem r. 1881 a jinou r. 1883. Jest to památka nad jiné cenná jednak ve příčině umělecko-historické, jednak literární tím, že zobrazeny na ní výjevy z pověstí, jež byly obsahem ztracených kyklických eposů Thebaidy, Aethiopidy a j. a tak tyto obrazy z daleka nahrazují obsah básní.

Je-li brána tohoto pohřebišiě zajímava, tím více jsou reliefy ohradní zdi s těmito obrazy: boj sedmi proti Thébám, kteréžto komposice středem jest souboj Eteoklea s Polyneikem; připlutí Řeků ke Troji; boj Amazonek s Řeky; boj Lapithů s Kentaury; obléhání Troje ve třech obrazech: boj Řeků s Trojany, Řekové ztékají Troju, boj Řeků z Amazonkami. Jinde jsou výjevy: Bellerofon na pegasu zabíjí Aismairu; Odysseus vraždí záletníky; hon kalydonský; řada činů Theseových a jiných více. —

Terst (římské Tergeste) si prohlédneme na výletě do Pulje aneb až do Splětu. Na cestě starým městem na výšinu, kde stávala římská tvrz, podíváme se blíže kostela S. Maria Maggiore na *římskou bránu*, dosti zachovalou, ač dole z části zasypanou, z pozdější římské doby, nejistého účelu; snad jest zbytkem z vodovodu, snad branou triumfální; nyní ji zovou arco di Riccardo, připínajíce k ní události ze života Richarda »Lví srdce.« Podobná brána jest ve Rěce. Tam, kde na výšině stojí kathedrála S. Giusto, stával *chrám* bohů kapitolinských, jehož památky zříti jest ve věži, vedle stojící.

Ještě skrovnější jsou tam stopy římského divadla, vystavěného za císaře Trajana; okolí jeho dosud se nazývá Rena (= Arena).

Terst, maje vedle sebe obchodní město Aquileji, nikdy nebyl značnějším městem.

Více jednotlivostí z římského Terstu a z Aquileje uzříme blíže kathedrály na bývalém hřbitově, nyní proměněném v »*Museo lapidario*«. Kol monumentálního kenotafu Winkelmanna, v Terstě úkladně zabitého,

stojí pod širým nebem četně sarkofagů, desek s nápisy, úlomků architektonických, oltářů, nádob a j.; cennější předměty, zvláště sochy, ukryty jsou v místě uzavřeném, ale též přístupném.

Dosti zajímavého lze uzříti i v »městském museu«.

Blízká Oglej, *Aquileia*, jindy mohutné, dle podoby římského tábora krásně vystavěné město, poskytuje mnoho antikvit v domácím svém museu, ač mnoho odtud jinam (do Vídně, do Terstu a do ciziny) odvezeno; venku se najdou jen chudé stopy základů monumentálních budov. Kdo viděl Carnuntum, antické sbírky ve Vídni, stavil se v Terstu a pluje do Pulje a Splětu, ten může Aquileji bez škody vynechati. —

Plujíce do Pulje zastavíme se v *Poreči* (Parenzo), ani ne tak pro městské museum s římskými památkami, jichž je z bývalých chrámů Martova a Neptunova, z kapitolu, kurie a divadla málo a jež jsou takové, jaké i jinde viděti možno, ale památný jest tam dóm. Jest málo křesťanských basilik a vůbec chrámů, jež by původní tvar starých křesťanských chrámů tak čistě a typicky byly zachovaly, jako tato nádherná basilika ze 6. stol. Podobá se slavné basilice v Raveně.

Istrie a Dalmacie jsou vůbec pozoruhodny svými stavitelskými památkami nejen z doby řecko-římské, ale i stavbami byzantinskými, benátskými a renaissančními.

Po Carnuntu nejvíce překvapí klassického archaeologa válečné přístavní město *Pulje* (Pola, Pietas Julia). Tato římská kolonie, založená císařem Augustem, rozkvetla na nejbohatší město Istrie, majíc až 36.000 lidí, a zůstavila nám tolik typických, zachovalých památek, že se zove museem antické architektury v Rakousku. Bývalé římské *forum* zachovalo po dnes svou podobu i účel. Na západní jeho straně vystupovalo se po schodech ke dvěma *chrámům*, z nichž jeden přestavěn na dnešní radnici, zachovav původní zadní zeď; druhý dle nápisu na epistyliu zasvěcen bohyni Romě a císaři Augustovi do dnes se zachoval v původní podobě. Předsíň (pronaos) má v čele 4 a po stranách 2 sloupy korinthské; jest skoro tak prostorná jako svatyně (cella). Svatyně jest ovšem zpustošena a jest nyní skladištěm místního musea.

Taktéž dobře zachovanou jest tamní *porta triumfalis*, postavěná na počest tří Sergiů. Není ovšem tak mohutná, jsouc jen 11 *m* vysoká a 9 *m* dlouhá, jako brány vystavěné císařům, ale chválí se jako vzor attické elegance pro pěkné rozměry, krásné sloupy korinthské, bohatost a půvab ornamentů a reliefních, allegorických osob.

Zbylo mnoho zřícenin z římské doby; z nejzachovalejších jest *amfitheatr* puljský svou okružní zdí; vnitřek (cavea a arena) ovšem dávno rozebrán na jiné stavby.*) Mohutný ten plášť, tvořící tři patra, vystavěn jest ze statných kamenů v celek úměrou vkusnou, mile lahodící; lehkosti dodávají tomu kolossu 72 arkády do kola umístěné. Velká osa celé budovy měří 138 *m*, v aréně carnuntské 97·7 *m*; ale osa jen arény měří 70 *m*, carnuntské však 72·2 *m*. Hlediště bylo zřízeno pro 22.000 lidí, v Carnuntě pro 8000.

*) Vnějšek amfitheatru zobrazen jest ve Velišského »Životě Řeků a Římanů« správně, nesprávný však na str. 39. jest průřez jeho nitra, jenž jest ideální rekonstrukcí, nikoliv však skutečně zachovalou podobou.

Mimo tyto význačné památky hlavní zbyly v Pulji z římského opevnění dvě *brány*, jedna s poprsím Herkulovým, druhá porta gemina, sloužící i vodovodu, dále zříceniny chrámu Dianina a chudé stopy divadla, jež do 17. stol. stálo, ale pak z jeho kamení vystavěna od Benátčanů tvrz, a krásné sloupy odvezeny do Benátek ke stavbě chrámu S. Maria della Salute. —

Jako Istrie tak i *dalmatské pobřeží s ostrovy* zachovalo význačné stopy antického života. V Dalmacii lze stopovati i staré Řeky. Ačkoliv se uvádějí dějiny ve spojení i s Foeničany a s mythickým Kadmem a Herakleem, patrněji svědčí o nejstarších sídlech Řeků tak řečené »kyklopské« stavby na ostrově Lesině (Hvar), v Cittavecchii (Stari grad) a u Gelsy (Jelša)

Na okolních ostrovech a pobřeží byly četné osady řecké, o jejichž blahobytu svědčí četné nápisy, vásy a peníze tam nalezené.

Jakkoliv jest celé pobřeží dalmatské bohato na umělecko-archaeologická díla, zvláště vynikají v té příčině města Zadar (Jadera) a nejvíce Split (Spalatium) se Solinem (Salonae).

V *Zadaru* na dvou náměstích jest po jednom mohutném korinthském sloupu, a v porta marina zachovala se část triumfálního oblouku.

Největší římské město v Dalmacii byla *Salona* (Colonia Martia Julia Salonae), dnešní Solin; z bývalých hradeb jsou tam části, z amfitheatru zbytky na obvodě a velkolepý vchod, z divadla trčí několik oblouků; k tomu nalezeny sarkofagy, skulptury a různé, menší předměty z hlíny, skla, drahokamů a kovů. Pro nejstarší křesťanské stavby zajímavé jsou tam zbytky basiliky z 6. stol. a sarkofagy s reliefními obrazy ze života křesťanského. Okolí její jest pravým pokladem pro první křesťanské stavitelství.

Nejvýznamnější památkou dalmatskou jest však *palác Dioklecianův* ve *Splětě* (Spalato), jejž si Dioklecian kol. r. 305 vystavěl, aby tam v klidu ztrávil zbytek svého života. Základem mu jest podoba a rozloha římského tábora s dvěma hlavními křižujícími se silnicemi (ulicemi) a forem. Stavba tato s původní svou novou podobou stala se pak vzorem paláců panovníků. Jest tak rozsáhlý, že mohlo v něm vzniknouti celé město Splět, kdy se tam v 7. stol. po Kr. utekli obyvatelé rozkotané Salony. Zvláště novou konstruktivní formou jest u něho, že sloupy bezprostředně nesou oblouky. Ze skvostných památek jmenuji bránu paláce »porta aurea«, zbytky portálu vestibulu palácového, dva chrámy římské, jen proto tak zachovalé, že se jich záhy použilo za chrámy křesťanské; jeden má podobu antického prostylu; druhý, centrální osmiboká stavba, snad mausoleum Dioklecianovo, jest kathedrálním chrámem. K oběma chrámům jako atrium patří sloupové loubí. Skoro úplný obraz římského života v Dalmacii podává bohatá sbírka ve *splětském museu*, v němž jest na 1700 kamenů s nápisy, na sta soch a sošek, poprsí a torsa, ke 150 předmětům s reliefními obrazy mythologickými a více jiného. — Jest známo, že Benátčané, jsouce pány moře Adriatického, bedlivě domů odváželi a rozváželi na své stavby a k jich výzdobě římské stavby a plastické předměty; a právě z přímoří istrijského a dalmatského nejvíce toho odvezli. Chrámy benátské mají v sobě mnoho z římských staveb; sbírku antických soch a poprsí odtamtud viděti v paláci dožecím.

Aby tedy cesta po římských stopách v Rakousku byla doplněna, doporoučí se navštíviti i *Benátky*, jež ovšem mnohým jiným ještě poučí a pobaví.

Gutscher*) právem dává na uváženou, nedoporučovalo-li by se mimo studijní cestovní stipendia do Řecka a do Italie udíleti i menší stipendia na cestu do Istrie, Dalmacie a podobných míst.

---

*) Zur Behandlung der Realien beim lateinischen Unterrichte. Leoben 1896.

O násobení úsečky a omezené roviny úsečkou.

Napsal **Gotthard Smolař.**

Jičín.

Neudržitelné jest pravidlo v různých i nejnovějších učebnicích mathematických uváděné, že násobitel jest vždy číslem bezejmenným. (Srovnej: *Machovec Frant.*, Algebra pro vyšší třídy škol středních. 1. vydání pro gymn. pag. 23. 2. vyd. pag. 17.

Fr. Tůma: Arithmetika pro I. a II. tř. škol gymn., r. 1895 pag. 39.

Jan Sommer: Arithm. pro nižší gymnasium. 1894 pag. 16.

Ant. Jeřábek: Základové měřictví pro nižší tř. gymn. 4. vyd. z r. 1893 pag. 64, 98.

Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien in Österreich. Wien. 1884. Pichler pag. 263.)

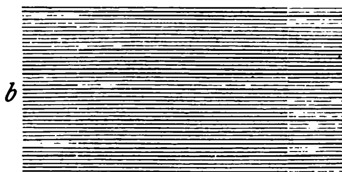
Pravidlo to má platnost svou jen v případech některých; zejména četné odchylky od pravidla toho shledáváme v geometrii a fysice, jak částečně jsem již ukázal ve svém článku »O symbolickém počítání na středních školách« ve výroční zprávě c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1897. Způsob početní při řešení úloh geometrických v tomto článku uvedený možno ještě s jiné strany odůvodniti, než jak se tam bylo stalo. To bude předmětem následující úvahy. Zároveň bude naznačen methodický postup výkladu toho pro žáky třetí a čtvrté třídy gymn. nebo reální.

I. Násobení úsečky úsečkou.

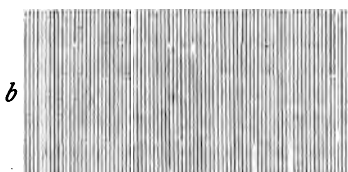
1. Žákům bylo již známo, kterak úsečka a se násobí číslem bezejmenným n. Proto žáci opakují, že úsečka a při násobení tom spojitě se položí sčítancem na libovolnou přímku v témž směru (na pravo) tolikrát, kolik jednotek obsahuje násobitel n Při tom se úsečka a nanáší jedna **za** druhou.

Máme-li násobiti úsečku a úsečkou b, učiníme úsečku a tolikrát sčítancem, kolik bodů obsahuje úsečka b, ale při tom nanášíme úsečku a spojitě jednu **vedle** druhé, jak v obr. 1. některé polohy úsečky a jsou naznačeny. Poněvadž úsečka a jakožto mathematická má jediný rozměr délku a úsečka b nekonečně veliký počet bodů, přejde do těchto jednotlivých poloh obr. 1. úsečka a tím, že se pošinuje po úsečce b v kolmé poloze rovnoběžně sama k sobě zanechávajíc za sebou jakožto stopu pravoúhelník $a \,.\, b$.

Dále možno ukázati záměnnost činitelů při násobení tom, že táž plocha vznikne, když úsečka b se násobí úsečkou a, jak znázorněno v obr. 2.



Obr. 1.



Obr. 2.

Úsečku a násobiti úsečkou b znamená pošinovati úsečku a po úsečce b v kolmé poloze rovnoběžně samu k sobě, tak že zanechává po sobě jakožto stopu pravoúhelník $a \cdot b$ (obr. 1.). Dle toho jest možno každý pravoúhelník mysliti si složený z nekonečného počtu úseček stejně dlouhých rovnoběžně spojitě vedle sebe sestavených.

2. Má-li učitel připraviti náležitě žáky k měření a vypočítávání ploského obsahu pravoúhelníka, což jest první úlohou toho druhu, jest mu při methodickém postupu nejdříve vyložiti různé vlastnosti čtverečné míry metrické a způsob měření plochy, neboť před tím bylo počítáno jen měrou délkovou.

Když učitel předkládá žákům věc novou, nemá se spokojiti s výkladem jen jednostranným, neboť pak některým žákům zůstane věc nejasnou. Přede vším jest mu vybaviti na mysli žáků appercipující představy v určitém směru, aby nově vcházející představy s těmito se spojujíce, tím pevněji v mysli utkvěly a trvalým duševním jměním žáků se staly. Chybné jest, předvádí-li učitel žákům představy nové, jimž v mysli žáků nepřicházejí z jejich dosavadní zkušenosti nebo z bezprostředního názoru vstříc žádné představy osvojující, neboť pak nové představy jen ojediněle, beze všeho pevného vnitřního spojení s ostatními představami na mysli nejasně tkví a v brzké zapomenutí upadají, poněvadž žák nedovede tyto nové představy a z nich abstrahované pojmy v mysli své, do dosavadních vědomostí svých náležitě umístiti. Zásady svrchu uvedené zejména v mathematice šetřiti nutno, poněvadž zde jedna poučka s druhou těsně vnitřním svým obsahem souvisí, a netkví-li jasně na mysli základ, z něhož se nové poučky odvozují, pak ztrácí se souvislost a porozumění. Abych aspoň jeden příklad uvedl, připomínám toto: Dříve než učitel přistoupí k vypočítávání ploského obsahu kužele, dobře udělá, když napřed se žáky stručně opakuje, kterým způsobem se vypočítává ploský obsah výseče kruhové, poněvadž vzorce sem se vztahující přímo potom vedou k vypočítávání pláště kuželového. Učitel může již předcházející hodinu uložiti, aby žáci příslušné vzorce opakovali. Opakování to jest v tomto případě tím nutnější, poněvadž od výkladu vzorce pro vypočítávání ploského obsahu výseče kruhové ve třetí třídě do výkladu o ploše kuželové ve čtvrté třídě již aspoň celý rok uplynul, tak že již z předu možno očekávati, že někteří žáci potřebných zde vzorců beze vší pomoci na mysli vybaviti nedovedou. Toto opakování staré látky má pak tu velikou výhodu, že jest tím položen pevný základ, na němž možno bez-

pečně stavěti dále u všech žáků, a dále, že všichni žáci dovedou na základě dosavadních a nově oživených vědomostí svých novou úlohu řešiti docela samostatně. O důležitosti tohoto nabádání k samočinnosti žáků zde dále se šířiti není potřebí.

Předvádí-li pak učitel žákům novou, od dosavadního učiva značně odchylnou látku, jest žákům a proto také učiteli překonávati tím větší obtíže, což vybízí k opatrnosti tím větší. Někdo při tom namítne, že jest chybno žákům vše příliš usnadňovati a vše již hotové podávati, tak že se tím jejich duševní lenost jen podporuje. Souhlasím úplně. Než námitka ta nijak nemůže býti namířena na postup svrchu uvedený, poněvadž tímto se právě umožní, že nová látka nepodává se žákům již hotová, tak že by tito ji jen trpně přijímali, nýbrž že žáci jsou nuceni, aby samostatnou činností látku novou si osvojili a s jasnými představami dosavadních svých vědomostí pevně spojili. V tom právě hlavně záleží umění didaktické, aby učitel dovedl náležitě pěstovati samočinnost žáků řídě se pravidlem: »*Co dovede žák, nemá vykonávati učitel.*«

Na druhé straně zase chybné by bylo žákům věc nejasně, jen polovičně vyložiti a ostatek aby sami si domyslili, poněvadž by to dovedli snad jen ti nejbystřejší ze žáků a ostatním by věc zůstala nejasnou. Methoda a postup při vyučování ve škole mají býti zařízeny dle chápavosti *prostředních* žáků. Správnost tohoto svého postupu učitel nejlépe kontroluje tím způsobem, když různými otázkami žáci *prostředních* vloh jsou vedeni k samostatnému řešení nějaké úlohy a takto i výklad nové látky často se prováděti může. Důležito jest na mysli žáků vyvolati praemissy, na jichž základě žáci pak sami závěr učiní. K tomu právě má směřovati veškeré buzení samočinnosti žáků. Při tom se řiďme zásadou, že *žák umí jen to, co dovede sám jasně a určitě vyjádřiti.*

3. Není sice možno *obecně* naznačiti vhodný postup pro výklad některé látky učebné, poněvadž to závisí jednak na žácích samých, jednak na individualitě učitelově, než přece, souhlasíme-li s didaktickými zásadami svrchu označenými a chceme-li zásady ty harmonisovati, můžeme si představiti pro tertiány gymnasijní a reální při průpravě k vypočítávání ploského obsahu pravoúhelníka postup, jejž možno ve většině případů doporučiti. Postup ten pokusím se naznačiti takto:

a) Již ve 2. třídě byly vykládány různé vlastnosti čtyřúhelníků vůbec a čtverce zvláště. V arithmetice se předpokládá znalost umocňování a odmocňování dekadických čísel dvěma.

Nejdříve se opakuje, co čtverec jest a cm^2, dm^2 zvláště. Žáci do sešitů svých narýsují cm^2, na tabuli se naznačí dm^2.

Nyní především jest názorně ukázati, kterak plocha čtverce roste s druhou mocninou strany, což se provede tím způsobem, že žáci postupně rýsují čtverce nad úsečkami 2 cm, 3 cm, 4 cm ... n cm a při tom poznávají, že příslušné čtverce obsahují $2^2\ cm^2$, $3^2\ cm^2$, $4^2\ cm^2$ ... $n^2\ cm^2$. Žáci se při tom též přesvědčují, že ze 2 nebo 3 nebo 5 atd. čtverců není možno sestrojiti nový čtverec. Poučka se pak formuluje:

Stane-li se strana čtverce 2krát, 3krát, 4krát atd. ... $n$krát větší, stane se plocha čtverce 4krát, 9krát, 16krát atd. ... n^2krát větší.

Na tom základě se vyloží čtverečná míra metrická.

b) Po této průpravě se ukáže, v čem záleží *bezprostřední měření* nějakého pravoúhelníka na př. tabule, podlahy školní určitou jednotkou

m^2, dm^2 atd. K tomu jsou žáci vedeni tím, že se s nimi opakuje, kterými jednotkami byly měřeny délky, a upozorní se, že možno srovnávati a měřiti jen *stejnorodé* veličiny.

c) Názorně se ukáže, kterak se *vypočítá* ploský obsah čtverce, jehož strana jest na př. úsečkou $a = 6\ cm$. Čtverec se rozloží v 6 řad po 6 cm^2 (obrácený postup než ad *a*), čímž se dojde ke vzorci

$$P = 6\ cm^2 \times 6 = 6^2\ cm^2 = (6\ cm)^2 = a^2.$$

Zatím postačí odůvodnění tohoto vzorce čistě algebraické a z něho se odvodí

$$a = \sqrt{P}.$$

Některé příklady příslušné z paměti se vypočítají.

d) Podobným způsobem, jak ad *c*) bylo uvedeno, odůvodní se vzorec pro vypočítávání plochy obdélníka, jehož základna jest na př. $a = 5\ cm$ a výška $b = 4\ cm$. Obdélník ten rozdělí se ve 4 řady po 5 cm^2, z něhož názorně se odvodí $P = 5\ cm^2 \times 4 = (5 \times 4)\ cm^2$.

e) Nyní zopakuje se, kterak pohybem čáry, jež za sebou zanechává stopu, vznikne plocha na př. vnikáme-li ostřím nože, pily do dřeva. Ukážeme dále, kterak úsečka pohybující se rovnoběžně sama k sobě po přímce, za sebou zanechává stopu pravoúhelníka.

Pak jest na místě výklad, jak jest naznačen v odstavci I. 1., čímž přejdeme ke vzorci

$$P = a \,.\, b = 5\ cm \,.\, 4\ cm,$$

což jest v souhlase s výpočtem ad *d*) provedeným. Rozdíl záleží pouze v tom, že v odstavci *d*) úsečka 1 *cm* nejdříve se umocňuje dvěma a pak teprve se měrná čísla vespolek násobí, kdežto v odstavci *e*) jest ukázáno, že možno též obráceně postupovati, totiž dříve násobiti měrná čísla a pak teprve úsečku 1 *cm* umocniti dvěma.

Ve výkladu tom jest zároveň odůvodnění, proč *čtverečný cm* se píše cm^2, poněvadž jednotka ta obsahuje dva rozměry: délku d a šířku $š$, jež vespolek jsou násobeny $d \,.\, š$, při čemž

$$d = š = cm.$$

Vzorec, jímž se vypočítává ploský obsah pravoúhelníka, se přečte dle významu jednotlivých veličin; tím jest příslušná poučka formulována. Pak různé příklady se vypočítají, při čemž do vzorců za a, b dosazují se jejich hodnoty i s příslušným pojmenováním. (Viz G. Smolař: O symbolickém počítání na středních školách; l. c. pag. 20.)

Před vypočítáváním nechť žáci od oka odhadují velikost různých ploch (tabule, podlahy, známé zahrady, náměstí), aby též v tomto směru smysly své tříbili.

f) Čistě algebraickou cestou se pak odůvodní

$$a = \frac{P}{b}, \quad b = \frac{P}{a}$$

$$\text{na př. } a = \frac{20\ cm^2}{4\ cm} = 5\ cm.$$

Konečně ukáže se souvislost vzorce pro vypočítávání plochy čtverce se vzorcem pro vypočítávání plochy obdélníka pro případ, že

$$a = b.$$

II. Násobení omezené roviny úsečkou.

Podobná jest průprava ve 4. třídě gymn. nebo reální k vypočítávání krychlového obsahu pravoúhelného rovnoběžnostěnu. Každý, kdo i u zkušenějších a starších lidí poznal obtíže, mají-li si různé poměry představovati v prostoru, ve třech rozměrech, uzná oprávněnost náležité přípravy mysli žáků, mají-li tito od dosavadních výpočtů délkových a rovinných přistoupiti k výpočtům krychlového obsahu, aby snad poučky sem se vztahující neosvojili si pouze mechanicky beze všeho vnitřního porozumění.

Z arithmetiky se předpokládá znalost umocňování a odmocňování dekadických čísel třemi, ze stereometrie znalost základních vlastností pravoúhelného rovnoběžnostěnu.

a) Na přiměřeně velikém modelu popíší žáci krychli a uvedou důležitější její geometrické vlastnosti.

b) Učitel měj připraveny 64 stejně veliké krychličky (vhodný jest rozměr o délce 2 *cm* hrany). Sestavováním krychlí těch ukáže, že není možno ze 2, 3, 4 . . . krychlí sestaviti krychli větší a takto názorem se pozná, že teprve z 8 krychlí možno sestrojiti krychli o dvojnásobné délce hrany.

Podobně žáci poznají, mají-li sestaviti krychli, jejíž hrana má býti troj-, čtyř-, . . . *n*násobná, že jest k tomu potřebí 3^3, 4^3 . . . n^3 krychliček. Tímto názorem se žáci přesvědčují o poučce, že krychlový obsah krychle roste s třetí mocninou hrany, to jest: stane-li se hrana 2, 3, 4 . . . *n*krát delší, krychlový obsah se stává 8, 27, 64 . . . n^3krát větší. (Příklady z paměti.)

Na tom základě se vyloží krychlová míra metrická.

c) Vyloží se, v čem záleží *bezprostřední měření* pravoúhelného rovnoběžnostěnu, na př. školní světnice, kathedry, modelu z menších krychlí atd. (Srovnávati možno jen stejnorodé veličiny.)

d) Rozměry pravoúhlého rovnoběžnostěnu. Žáci určí rozměry stolu, tabule, světnice školní, nějaké věže, studně atd.

Je-li délka l *cm*, šířka n *cm*, výška p *cm*, přiléhá dle délky ku hraně l cm^3; na základně spočívá v jedné vrstvě n těchto řad po l cm^3, celkem $l \, . \, n$ cm^3. Takovýchto vrstev je p a proto v celém rovnoběžnostěnu jest

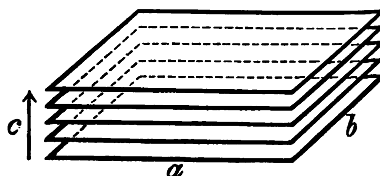
$$V = l \, . \, n \, . \, p \; cm^3.$$

Již tento vzorec možno čísti: *Krychlový obsah pravoúhlého rovnoběžnostěnu rovná se součinu z délky, šířky a výšky jeho.*

e) Kterak se násobí omezená rovina číslem bezejmenným?

f) Opakuje se se žáky, kterak vzniká těleso pohybem plochy, jež za sebou zanechává stopu, mimo případ, že se pohybuje plocha sama v sobě; příklady: pohybující se píst v rouře; naproti tomu plocha válcová otáčející se kolem své osy.

Znázorníme-li nějakou omezenou rovinu na př. obdélník $a \,.\, b$ listem papírovým (obr. 3.) a narovnáme-li větší počet shodných listů těch jedny na druhé jako v nějaké knize, tu vznikne pravoúhlý rovnoběžnostěn délky a, šířky b a výšky c. Jednotlivé listy papíru naznačují polohy, do nichž se dostane pravoúhelník $a \,.\, b$, pošinuje-li se po úsečce c v kolmé poloze rovnoběžně sám k sobě. Při tomto pošinování činí se pravoúhelník $a \,.\, b$ tolikráte sčítancem nad sebou, kolik bodů obsahuje úsečka c. Tím byl pravoúhelník $a.b$ násoben úsečkou c. (Srovnej s odstavcem I. 1. tohoto článku.) Tím jest všeobecně odůvodněn vzorec ad II. *d)* uvedený úplně v tom smyslu, jak byl přečten:



Obr. 3.

$$V = a \,.\, b \,.\, c.$$

Je-li $a = 5\,cm$, $b = 4\,cm$, $c = 3\,cm$, jest dle tohoto vzorce

$$V = 5\,cm \,.\, 4\,cm \,.\, 3\,cm = 60\,cm^3.$$

g) Dle tohoto výkladu pravoúhlý rovnoběžnostěn možno mysliti si rozložený v tolik rovnoběžných rovin se základnou $z = a \,.\, b$, kolik bodů obsahuje výška c.

Srovnej výklad ten s principem Cavalieriovým!

h) Důsledek pro krychli.

ch) Proč krychlový metr se píše m^3? (Srovnej s odstavcem I. 3. *e*).)

Poznámka: Ve fysice často setkáváme se s násobitelem, jenž jakožto určitá veličina jest číslem pojmenovaným na př. při měření práce součinem ze síly a dráhy ve směru síly vykonané. Též statická jednotka práce = 1 kilogrammometru (*kgm*), to jest práce potřebná ku vyzdvižení 1 *kg* do výše 1 *m*, odvozena jest násobením 1 *kg* veličinou 1 *m* ve smyslu, jak v předcházejících odstavcích násobení úsečkou bylo vyloženo. (Srovnej: G. Smolař, O symbolickém počítání na středních školách, 1897, pag. 23.)

Důsledky: Z předcházejícího výkladu plyne:

a) Pravoúhelník $a \,.\, b$ (obr. 1.) děliti úsečkou b znamená rozložiti jej v tolik rovnoběžných stejných úseček spojitě *vedle* sebe sestavených, kolik bodů obsahuje úsečka b; podílem pak jest úsečka a.

Je-li ploský obsah pravoúhelníka $P = 20\,cm^2$ a jedna jeho strana $b = 4\,cm$, pak druhá strana

$$a = \frac{P}{b} = \frac{20\,cm^2}{4\,cm} = 5\,cm.$$

b) Pravoúhlý rovnoběžnostěn $a \,.\, b \,.\, c$ (obr. 3.) děliti úsečkou c znamená rozložiti jej na tolik stejných, spojitě sestavených rovin rovnoběžných se základnou $a \,.\, b$, kolik bodů obsahuje úsečka c; podílem pak jest tato základna. Na př. je-li jeho krychlový obsah $V = 60\,cm^3$ a výška $c = 3\,cm$, bude jeho základna

$$z = \frac{V}{c} = \frac{60\,cm^3}{3\,cm} = 20\,cm^2.$$

c) Pravoúhlý rovnoběžnostěn $a.b.c$ děliti základnou $z = a.b$ znamená rozložiti jej na tolik rovnoběžných úseček, stejně dlouhých a spojitě sestavených, kolik bodů obsahuje tato rovina z; podílem pak je výška c. Na př.

$$c = \frac{V}{z} = \frac{60\,cm^3}{20\,cm^2} = 3\,cm.$$

O koncentraci výuky.

Napsal A. Beneš.

Rakovník.

1. Koncentrací vyučování rozumí se vzájemné do sebe zasahování jednotlivých částí učiva dle míry jejich vniterné příbuznosti za účelem dosažení organické jednoty. Podnět ku soustředění či koncentraci výuky přivozen byl povrchním paedagogickým názorem, že vyučování záleží v pouhém toliko hromadění látky učebné a že měřítkem vzdělanosti jak rozumové tak mravní jest *množství* vědomostí, jichž nabyl žák. Výsledek vyučování pod vlivem tohoto názoru nesrovnává se naprosto s účelem školy, jež vychovávati a vzdělávati má pro život praktický, a též namnoze výsledky, jichž se dodělává škola, neodpovídají účelu, který v učebných osnovách příslušných škol je předepsán. O pravdivosti slov těchto svědčí výnos c. k. zemské školní rady ze dne 15. IV. 1894, č. 4871, ve kterém se praví, že pozorování učiněná během několika posledních let při zkouškách maturitních dávají podnět ke zkoumání příčin některých nemilých zjevů, jako jsou: *malá procvičenost v oborech nauk středoškolských*, nevytříbenost úsudku a formální nevyspělost duševní, požadavky to, které příslušnými vysokými normami předepsány jsou a jež — což více platí — mají býti spolehlivou oporou budoucího povolání v životě praktickém. Jiným dokladem tohoto poznání jsou slova zvěčnělého prof. Billrotha, jenž trpce do toho si stěžuje, že medikové, kteří studují 2 i 3 léta na universitě a s prospěchem se podjali zkoušky maturitní, ve slovesných projevech theoretické mediciny velmi jsou neobratni a že s vědeckými fakty věd exaktních na středních školách přednášených jenom povrchně jsou obeznámeni.

Dále z řečené snahy po jednostranném hromadění učiva vznikly četné, ač někdy neoprávněné stesky do neblahého vývoje tělesného u mládeže studující. Zvláště pak z francouzské akademie šířily se nepravé a přemrštěné názory o přepínání fysických sil jinochů studujících, jež daly podnět ke stupňované obezřetnosti o hygienu školní a zavedení vhodných method vyučovacích. Nás pak samotné vychovatele a učitele přivádí k lepšímu poznání při výběru method a množství učiva onen fakt, že objem vědomostí a jejich hloubka nejsou pojmy totožné.

Naskýtá se nyní otázka po příčinách abnormalit ve výsledcích cílů osnovou učebnou předepsaných. Dozor ke školám leží mimo obor diskusse; bdí se zajisté co nejsvědomitěji nad tím, aby učebná osnova co nejvěrněji byla absolvována. Jsoutě země, kde tato osnova veškero vyučování jako síť obepíná a veškeru individualitu učitelovu při vyučo-

vání stírá. O Francii se druhdy říkávalo, že, podívá-li se ministr osvěty na hodinky své, ihned může říci, čemu se právě ve všech školách vyučuje.

Příčina leží jinde, a sice v mínění, že vyučování záleží v pouhém hromadění látky učebné a že každé vnímání naučené látky bez ohledu na to, jak se jí zmocňujeme a zdali jí s výhodou můžeme užiti, jest již stupňováním duševní síly. Názor tento byl nazván paedagogickým materialismem. Tento způsob vyučování míní býti hotov, jakmile předepsanou látku s chovancem byl probral, a nechápe, že k vyučování trvalé ceny jiných ještě jest potřebí výkonů, než pouhého přednášení učiva. Objem učiva bývá však tak ohromný, že učitel, chtěje vyhověti všem výkonům předepsaným, může býti postaven přede trapnou alternativu: buďto musí část osnovou předepsané látky vypustiti, aby k didaktickému nacvičení ostatek času nabyl, čímž se prohřešuje proti svému úřednímu postavení — anebo musí kvapem páditi dále, aby koncem běhu předepsanou látku vyčerpal, čímž se opět prohřešuje proti svému didaktickému svědomí. Nápravu v té příčině sluší hledati v koncentraci učiva.

Tento způsob vyučování nalezl obliby v novější době, kdežto ve starších nesprávným způsobem byl přiváděn k platnosti. Nejznámějším tvarem takové nesprávné koncentrace vyučování je tak zvaná »Jacototova methoda«. Tento způsob vyučovací zakládá se na geniální zásadě didaktické »Vše ve všem a na všem!« Josef Jacotot (1770—1840) vyňal první větu z knihy, líčící galantní dobrodružství mythického hrdiny Telemacha z románu Fenelonova a provedl na jednotlivých slovech rozbor mluvnický, logický i věcný, odvozuje z nich všechno a připojuje, kolik jen lze. Hlavním prostředkem jest při methodě té analogie, na jejíž základě snažíme se podávati všemožnou látku vyučovací v nejpestřejší směsi.

Jiný způsob takové falešné koncentrace vyučování jest chirurgická čili zkracovací. Tato hledí vyloučením některých předmětů dáti vyučovací osnově jakousi jistotu.

Postupná (sukcessivní) koncentrace dle zásady »Jedno po druhém«, když některým předmětem po nějaký čas (1 nebo 2 semestry) obíráme se jako předmětem hlavním a po uplynutí této doby přistupujeme ku předmětu jinému.

Násilná jest koncentrace, která hledí všecky předměty soustřediti v jediný hlavní předmět, na př. v latinské studium. Takova koncentrace panovala po celý středověk.

Všechny tyto a podobné »methody« nevedou k cíli, nechávajíce vědění kusým, chudým anebo rozházeným. Za naší doby přijata je pro nižší a střední školy při rozvrhu oboru vyučovacího zásada pospolitosti, podle které v každém pololetí a v každém školním roce veškeré předměty zároveň se pěstují. Hledíc k této zásadě, soustředění učiva dbáti musí příbuznosti jednotlivých disciplin, logické příbuznosti method a vhodného sestrojení osnovy učebné. Rozeznává se proto koncentrace 1. předmětů, 2. method vyučovacích, 3. osnovy učebné.

Učitel, pokládaje za hlavní pravidlo při vyučování koncentraci vyučování, nemá žádnému předmětu vyučovati tak, aby se nevztahoval k jinému; veškeré předměty mají se pokládati za jeden celek a mají se tedy při vyučování vzájemně doplňovati. Této zásadě zjednala platnost

škola Herbartovcův vědecky a prakticky, a pruské regulativy vesměs ji v sebe pojaly.

Myšlenku předmětové koncentrace měl snad Komenský žádaje, aby v mysli učně bylo hned z místa zakládáno všeobecné vycvičování, to jest takové všeho nakreslení, aby následující učení nic nového nebylo, než částečnější toliko toho, co nejprve založeno, stálé rozvírání. — Proto obrazným slovem koncentrace předmětů ukazuje se na systém koncentrických kruhův. Ve středu jich jest vědomí učňovo, na něž učivo rozličných předmětů ve tvaru soustředných mezikruží přibývá. Jednotlivé sektory této soustavy soustředných kruhův jsou pak celé skupiny předmětů. Takových hlavních skupin předmětů můžeme rozeznati tré:

Skupina ethická, jež obsahuje obor náboženství a mravouky a částečně dějepisu.

Skupina mluvnická, jež obsahuje hláskosloví, tvarosloví a větosloví, sloh, literaturu a četbu.

Skupina realií, jež obsahuje přírodovědu a člověkovědu; tyto opírají se o mathematiku.

Podle ustanovení učebných osnov vykládají se v několika hodinách denních rozličné nauky, ale začasté tak, že z nich každá tvoří ve vědomí žákově samostatnou řadu s ostatními představami nesouvislou. Tato osamocenost jednotlivých představ je tím větší, když učitel, jenž pro každý předmět zvláště je ustanoven, nehledě v pravo ani v levo, nedbaje svých soudruhů ve vyučování jen *svůj* odbor, ale nikoli organické vzdělání mysli žákovy na zřeteli má. Za takových okolností nemá náboženství nic společného s přírodopisem, fysika s chemií, filologie s dějepisem. V mysli žákově zakládá se jakési množství mnohonásobných vědomí, tedy vědomí náboženské, filologické, mathematické atd. na místě jednotného, v sobě vyrovnaného celku. Žáku samému pak je zůstaveno, aby tyto o sobě ležící, od sebe odloučené řady myšlenkové uváděl v jakýsi lad a sklad. Že se mu to ne vždycky podaří, toho lze se snadno domysliti, a praktičtí učitelé často pozorují, k jakým převrácenostem žáci dojdou. Mnohý zabere se do jednoho oboru, vyniká v něm a činí překvapující pokroky, kdežto v jiném vázne a klesá tím žalostněji, jestliže k nedostatku píle přistoupí ještě nechuť a pohrdání tím předmětem. Stává se též, že žák při fysice jsa otázán na letopočet, který při dějepise dobře zná, není s to, aby si ho připomenul atd.

Proto snahou učitelů všech odborů musí býti, aby každý *svým* zvláštním vyučováním, ale *harmonicky* se svými kollegy vedl žáky k jednotnému vzdělání. Učivo soustřeďovati — toť bude tedy učitel pokládati za zvláštní dušecvik a povede žáka k tomu, aby při svých odpovědech na otázky a úkoly učitelů používal vědomostí ze všech oborů a částí učiva, v jakýchkoliv předmětech a dobách mu podaných.

V čem spočívá tajemství koncentrace předmětů?

1. Záleží v tom, že pojímáme části k celku, vedlejší vzhledem k hlavnímu, podřízené vzhledem k podstatnému.

Ve škole se přečetl článek a my obracíme pozornost žákovu ještě jedenkráte k postupu myšlenek a vyjmeme z nich myšlenku hlavní.

V hodině mathematické odvozena byla řada goniometrických funkcí, a dáme bystřejšímu žáku úkolem, aby v krátkosti vylíčil pochod myšlenkový při odvození bez ohledu k operacem počtářským.

Tím jsme soustředili vyučování jedné hodiny.

2. Koncentrujeme předměty, podřizujíce názory pojmům, proměnlivé zjevy stálým zákonům, příklady pravidlům a jednotlivosti všeobecnému.

Protož učíce fysice a chemii, dáváme přednost methodě induktivní před popisnou, ač touto lze daleko více učiva vystihnouti ve stejné době než induktivní. Avšak tato, vycházejíc vždy od pokusu, sleduje nejprve jednoduché a podstatné a pak teprve přechází ku složitějším výjevům chemickým, čerpajíc z průběhu a výsledku látku k novým výkladům.

Mimo to induktivní methoda slouží k obecnému vzdělání, vštěpujíc učivo tak, aby vešlo v krev a tělo a bylo pevným základem k samostatnému badání v životě pozdějším.

Mimo to v každém odboru vědeckém uznáváme několik čelnějších zákonů, které ovládají nesčíslné množství případů a zjevů. K těmto zákonům se má vyučování stále vraceti; ony mají z daleka vynikati jako střediska a hlediska, s nichžto na vše ostatní pohlížíme. Zákony hláskoslovné v grammatice, principy o zachování hmoty a energie v chemii a ve fysice, pojem rovnováhy a otáčivého momentu ve statice, epochy v dějepise, základní a nejvyšší přikázání věrouky a mravouky atd. — jsou taková střediska, sloužící ku koncentraci vyučování.

3. Koncentrujeme výuku připojujíce neznámé věci ku známým, příbuzné k příbuzným.

Tím uvolňuje se tuhé složení řad nabytých představ prvotním vyučováním; a představy učňovy vcházejí do nových a nových styků, jak toho vyžaduje povaha koncentrace.

Zde se ovšem předpokládá, nejen aby látka vyučovací na rozličných stupních byla správně rozdělena, nýbrž aby učitel též věděl, o čem na každém stupni bylo již jednáno. Učiteli má tanouti stále na mysli učebná osnova, ano, obrazně řečeno, on sám má býti živou osnovou učebnou. V každém předmětu má se tedy to, o čem na předchozích stupních bylo jednáno, znovu pracovati, jakož se má k tomu přiváděti látka v jiných předmětech absolvovaná. Tím se nejen upevňuje to, co dříve bylo probráno, nýbrž celému učivu dostane se novými vztahy zvýšené názornosti, úplnosti a živosti.

Ve smyslu pravé koncentrace může vyučování dle Stoye »sotva jinak myšleno býti než obrazem symfonie, ve které sice za rozličných dob jednotlivé hlasy vévodíce postupují před jinými, ale zase ustupují a jiným činí místo, konečně však přece všechny spojují se harmonicky ve veliký proud«. Velikou moc, které vyučování získává nad člověkem všestranným spojováním učiva, uznává již Lessing r. 1759, tedy ještě před Pestalozzim a Herbartem, pravě: Proč nebýváme vychováváni lépe? Bůh nám dává duši, ale genia musíme nabýti vychováním. Chlapec, jehož veškeré duševní síly vzdělávány a rozšiřovány jsou pokud možno týmže poměrem, kterého navykáme, aby vše, čemu se denně ku svému skrovnému vědění přiučí, k tomu, co již věděl, v rychlosti přirovnával a měl pozor, zdali přirovnáváním tím nevyzpytuje sám věcí, které mu nebyly ještě oznámeny; kterému dáváme nazírati z vědy do vědy; kteréhož učíme, aby se povznášel tak od zvláštního ke všeobecnému, jako zase spouštěl od obecného ke zvláštnímu: takový chlapec stane se geniem, leč by se jím člověk ve světě státi *nemohl*.

2. *O soustředění výkonův učebných.* Náprava vad pocházejících z didaktického materialismu spočívá hlavně ve způsobu, jakým se učivo učňovi podává, t. j. v methodě vyučovací.

Vyučování jest pochod duševní, jenž podléhá přísným zákonům psychologickým. Z neznalosti a nevšímání si těchto zákonů vzniká všechen nezdar při vyučování. První vědeckou theorii pochodu vyučovacího podal Herbart. Před ním nebylo v paedagogice vyššího stanoviska, aby do převelikého množství rozmanitých, často sobě na vzájem odporujících zkušeností přivedena byla jednota; k tomu bylo třeba psychologie jakožto *vědy*.

A touto vlastností může se plnou měrou vykázati dušesloví Herbartovo. Učitel, chtěje přetvořovati a vzdělávati ducha, musí zevrubně znáti zákony, kterými jest řízen duševní život. Pak dovede zachovati pravou míru ve vyučování, dovede nalézti pravou cestu a prostředky, kterak působiti v ducha chovancova.

Při vyučování rozeznáváme čtvero výkonů: 1. nazírání, 2. přemýšlení, 3. upotřebení, 4. opakování.

Sloučiti tyto čtyry výkony při vyučování jest podmínkou všeho zdaru. Obraťme se především k novému učení, t. j. k prvnímu předvádění učiva žáku posud neznámého. Při tom jde o poskytování nových představ aneb o nové seskupení představ již známých.

Má-li se žáku zjednati nové množství poznatků a ne snad toliko pouhá slova jako vnější jejich roucho, musí se vyučování o to postarati, aby v mysli žákově přítomen byl dostatečný materiál smyslných představ čili *názorů*. Tento *hlavní* výkon vyučovací může se díti tím, že se předvede zkušební látka v podobě názorů přímých nebo nepřímých. Přímé nazírání děje se smysly, nepřímé obrazivostí.

Při výkladě musí se dojmy v mozek koncentrovati za součinnosti sluchu i zraku. Sluch, dávno uznaný smysl vyučovatelský, má tu výhodu, že se jím dá v jisté době vystihnouti největší počet představ, avšak sluch nevyžaduje žádného zvláštního obrácení čidla ku svému předmětu. Naproti tomu zrak má své přednosti, jež dobou poslední teprve přicházejí k platnosti. Zrak je živější sluchu, dále dojmy zrakové lze nepoměrně déle podržeti než to, co pojímáme sluchem. Mimo to se představy sluchem budují jedním toliko směrem, do délky, kdežto zachycování vnějších poměrů zrakem děje se nesčíslnými směry; zkrátka lze říci: sluch je smyslem časovým, zrak je smyslem prostorovým. Pojímání sluchem je vázané, nevolné, trpné; pojímání zrakem je samočinné, volné. Při onom podávají se posluchači již hotové řady představ, při tomto pozorovatel musí si tyto řady sestrojiti sám. Princip názornosti platí rovnou měrou pro každý vyšší stupeň u vyučování, neboť pojmy bez názorů jsou prázdné.

Princip názornosti jest při soustřeďování a sdělování učiva tou měrou důležit, že se na něm zakládá veškeren pokrok v badání (jako experimentování) a vyučování. Dnes už se odsuzuje sám, kdo o svých posluchačích, ať mladých ať dospělých, by užil slov: mají oči a nevidí, mají uši a neslyší. Tací lidé druhdy připisovali knihám větší cenu než zkušenostem nabytým smysly. Aristoteles stál jim výše přírody. — Bacon Verulamský byl první, jenž upozornil na nepřirozenost takového postupu a stal se tak prvním pěstitelem onoho velikolepého empiricko-

realistického hnutí, jež trvá po dnešní den. Nástupce Baconův, náš Komenský, pojal myšlenky svého předchůdce úplně. Komenský odhalil tento důležitý didaktický princip koncentrace vyučování sluchem i zrakem jasnými slovy a lze ho tudíž pokládati vším právem za tvůrce principu názornosti. »Reálným názorem,« praví, »nikoliv ale verbálným popisem předmětů musí se vyučování díti; věcné musí se stále pojiti k mluvnickému.« Komenský naříká, že nikdo nevyučuje fysice na základě pokusů, nýbrž dle Aristotela; žádá výslovně, aby u hochů cvičily se napřed smysly, na to pamět, potom porozumění a posléze — úsudek. Aby se to stalo, musí smysly spojovati se co možná nejvíce, na příklad »spojovati sluch se zrakem, řeč s rukou«. Nemá se pouze sdělovati se žáky, co mají věděti, aby to jen ušima vcházelo a vycházelo, nýbrž učivo musí se jim též názorně předvésti, aby je pronesli slovy a vyjádřili rukou, a nikdy se nemá při určitém vyučování postoupiti k dalšímu dříve, než až se vštípilo náležitě očim, ušim, duchu a paměti. Za tím účelem jest radno, aby se vše, o čem se jedná ve třídě, obrazně znázornilo na stěnách síně, nechť jsou to pravidla a poučky anebo obrazy k oněm oborům vyučování, jež se probírají.

Na dráze nastoupené Baconem a Komenským stále se postupovalo. Zejména Frankem, Semmlerem a Hekerem vyvíjel se zvolna onen realistický směr, jenž vedl později ku koncentrování realií a ku založení nynějších reálných škol.

Znamenitě postoupil tento směr ku předu J. J. Rousseau-em ve Francii a B. Basedowem v Německu. Nové období počalo teprve Janem Jindřichem Pestalozzim. Dle tohoto jest počátkem všech poznatků názor a poslední jejich cíl pojem. Pestalozzi byl si úplně vědom principu, jím do methody učebné zaváděného. Praviť: »Hledím-li zpět a táži-li se sama sebe, co jsem vlastně vykonal pro podstatu vyučování, jest mi říci: vytknul jsem *nejvyšší a nejdůležitější zásadu vyučování*, jež záleží v uznání *názoru* jakožto absolutního základu veškerého poznání.« Toto vnímání pojmů za součinnosti zraku i sluchu byvši vpraveno soustavně v ideu koncentrace, nabývalo různých tvářností u Grasera a jeho žáka Drehera, kteří obrazem a diagramem jali se pojmy z různých oborů života praktického a vědy, pokud do sebe zasahují, mládeži předváděti před oči. Dnes směr tento došel zaslouženého uznání a nezbytnost jeho na středních školách vtělena jest vys. ministerským nařízením ze dne 12. března 1895 č. 27.638, aby veškero vyučování se dálo způsobem vnímavým, methodou receptivní.

Empirický materiál, jenž byl přiveděn prvým výkonem vyučovacím, *nazíráním*, nesmí zůstati tak, jak jest: on musí spíše v novou vyšší jednotu býti sloučen druhým výkonem vyučovacím: *přemýšlením*. Jeho prostředky jsou přirovnávání a odtahování; výsledek jeho jest pojem (pravidlo, zákon). Kdyby se zanedbával tento druhý stupeň, stupeň to přemýšlení, měl by učeň sice dostatek názorův, avšak nedovedl by jimi vlásti. Obor zkušeností jest původně strakatá směs názorů, jak právě člověk průběhem svého života se k nim dostává. Pořádek a lad, souvislost a přehlednost, slovem *logická spojitost* jim přichází teprve myšlením. Nynější praxis školní kloní se téměř k výhradnému pěstění rozumu, naopak od staré, která si libovala hlavně v učení na pamět jako nejpohodlnějším způsobu vyučování. V té příčině jsme na stanovisku

Spencerově, který radí, aby vyučování co nejvíce opíralo se o přirozený vývoj chovanců̊v a co nejvíce čelilo nynějšímu proudu ve společnosti lidské, který podporuje jakési zjednostejňování čili egalisování členů společenských.

Kulturní proud zmohutněl tou měrou, že jednotlivce vláčí jako oblázky a je zakulacuje, nedávaje jim krystallovati. Odtud takový nadbytek vzdělanců̊v a takový nedostatek vynalézavých, samostatně myslících hlav. Pracně, dle Spencera, domáhalo se lidstvo jednotlivých pravd a vymožeností vědeckých, které se mají ve školních lavicích v soustředěném výtahu a v hotové, takřka uhlazené formě k pohodlnému zažití předkládati, na místě aby žák byl naváděn k tomu, aby sám pozoroval, vlastníma očima patřil, vlastním rozumem soudil a vlastním přičiněním výsledků se domáhal. Touto cestou podávání hotového učiva lze též upadnouti v omyl, jímž výsledky studií oceňují se kvantitativně, ale ne kvalitativně, extensivně, ne však intensivně, materiálně, ne formálně. Právem proto obrací se Spencer proti onomu usnadňování učiva, jež za žáka pracuje a myslí, podávajíc mu hotové učivo, an dí: »Poznalo se, že jest pro žáka rovněž unavující jako neužitečné, když ho seznamujeme s pouhými výsledky uměleckými a ne s prací, která ho k výsledkům těm vedla. Pravidlo zapomínáme opět a opět, protože jest v duchu našem osamoceno, za to však stávají se konkretní pravdy, kterým jsme byli porozuměli, trvalým majetkem naším.« On jde tak daleko, že praví: »Potřeba ustavičného mluvení jest výsledkem našeho, nikoliv dětského, chybování.« A na jiném místě dokládá: »Studující nutno k tomu vésti, aby sami pozorovali a své úsudky činili.« To jsou základy, které nalezly ohlas v instrukcích, v nichž se praví zcela správně, že účelem vyučování vědám experimentálním není vštěpovati pouhé vědění positivné, nýbrž ono má vésti žáky též ku správnému a rozumnému pozorování dějů přírodních a posléze má nabádati žáky též k logickému myšlení a mluvení. Tato methoda, induktivní, nalezla též ohlas při úpravě učebnic, a bylo by si přáti jenom, aby ještě některé učebnice, které objem svůj zvětšují látkou, jež dedukcí zpracována býti má, tuto na míru nejmenší omezily.

Methoda induktivní, jež jest ideálem vyučování, vyhledává při učiteli methodickou obratnost a hodí se jenom při vědomostech rozumových, kdežto při vědomostech positivních, historických, postupu dogmatického užiti se musí; zde učeň musí se učiti pamětí. Čistě induktivného způsobu při vyučování není nikde; ve škole se musí rozbor se souborem někdy střídati. Před Herbartem byla paedagogika buď veskrz induktivná nebo deduktivná. Herbart obou method užil v psychologii a přenesl prospěch z tohoto vědeckého počínání na paedagogiku.

Přechod od prvého výkonu k druhému jest induktivní, jelikož se postupuje od jednotlivého k obecnému, od názoru k pojmu; přechod ode druhého ke třetímu výkonu, totiž *upotřebení*, jest synthetický, popisný, an se nese od obecného zpět k jednotlivému.

Výkon »upotřebení« vtěluje učitel cvičením, srovnáváním, četbou, řečnictvím a vyvíjením samostatné tvorby duševní u žáků, což se děje školními a domácími úlohami. Tento třetí stupeň methody vyučovací jest nesmírně důležit, jelikož se jím dostává myšlenkovým kruhům upevnění, docelení a po případě opravení. Konečně nejdůležitější jest čtvrtý

stupeň, totiž opakování. V triviálních pořekadlech ukrývá se často hluboký smysl. To platí též o větě: Duší všeho vyučování jest — opakování. Každý plán učebný, který nemá dostatek místa pro řádné a všestranné zopakování učiva, jest napřed ztracen, a každá methoda vyučovací, která si libuje v pouhém postupu od odstavce k odstavci, ponechávajíc opakování učiva žáku samotnému, jest marna! Taková methoda nevede k přirozenému vývoji chovancovu. Opakuje se za trojím účelem: 1. k dokonalému porozumění věci, 2. k soustředění příbuzných představ, 3. ku cvičení paměti. Opakovati se má: 1. v každé hodině, 2. na konci každého hlavního oddílu, 3. na konci semestru, 4. při každé příležitosti, když se pozorují mezery v probrané látce. Jacotot praví: »Stará methoda hřeší nejvíce nedostatkem opakování. Neboť víme jen to, čemu jsme se byli naučili, podržujeme jen to, co jsme opakovali!« Diesterweg dokládá: »Podržeti to, čemu jsme se naučili, jest mnohem důležitější, než se naučiti něčemu novému a ono zapomenouti.«

Opakování nesmí se pohybovati ve starých kolejích prvotního vyučování; ono spíše má býti kvasem, jenž do představ uvádí nové hnutí. Výsledek toho hnutí jest ten, že na místo představ rovnoběžně spolujdoucích, nespojitých nastoupí kruhy, rozmanitě do sebe splývající; tím se učivo koncentruje. Proto je nezbytno opakovati v různých směrech, v jiném spojení a jinými slovy, než jak bylo vyloženo, aby žák byl nucen jedno s druhým spojovati a zpracovati věc samostatně.

Methoda induktivní vede k tomu, aby žák největší díl představ jasně sobě vštípil do paměti *již ve škole* a doma toliko bez velikého namáhání zpracovaný oddíl učiva na novo v pamět si uvedl. Děje se tak částečně ze záznamů písemních, jež za účelem součinnosti v některých případech si píše, anebo z učebnic, jež mají býti co nejstručnější a učivo příklady vhodnými z různých oborů vyučovacích, nebo experimentem anebo otázkami ve smyslu induktivní methody mají míti upravené a uspořádané.

3. *O soustředění předmětů osnovou učebnou.* Sestrojení osnovy učebné hledí ku třem bodům: 1. k výběru látky co do kvality a kvantity, 2. k rozdělení látky na jednotlivé ročníky, 3. ku spojování jednotlivých disciplin za dosažením myšlenkové jednoty.

Výběr látky opírá se o otázku: »Čemu budeme učiti?« Komenský na tuto otázku odpověděl již nápisem na titulním listě své veliké didaktiky: »Spolehlivé učení, všechny učiti všemu.«

Princip, jímž se při tom Komenský řídí, jest princip *věcné prospěšnosti.* Veškeré předměty, jež náležejí v obor vyučovací správy jím vytčené, jsou užitečny. Předměty, jež Komenský klade již do školy obecné, jsou četnější oněch, jimž se nyní vyučuje; jsou to zvláště: morálka, národní hospodářství, politika, kosmografie a technologie. Všem těmto předmětům se má učiti v onom omezení, v němž jest možno, aby na základě jediné učebnice pro každou knihu ve 4 hodinách denních se vyčerpal. Komenský mohl tento úkol pokládati za možný, neboť rozsah realií, o jichž přijetí do osnovy učebné *první* se zasadil, byl tehdy zcela jinak zbudován. Věcné vědění rozprostřelo se v nepřehledné množství dějů, jimž nynější realistický smysl času jedině skutečnou hodnotu připisuje a které se nemohou vpraviti do omezeného množství stanovisek způsobem schola-

sticko-filosofickým. Třeba zde poukázati na obsáhlý obor věd přírodních, k nimž přistupuje zeměpis jako věda samostatná, dále anthropologie, zvýšený význam jazyků moderních, nacionální oekonomie a jiné významu nejnovějšího: tělocvik, kreslení, těsnopis atd. Encyklopedie těchto věd leží před námi, má-li se tvořiti vyučovací osnova škol středních. Nezbývá než voliti pouze širší rozsah na ujmu důkladnosti anebo důkladnější probírání na úkor rozsahu. Voliti methodu, jež by žáka všemu, ale celkem ničemu nenaučila, zajisté nikdo nezamýšlí. Touto nemožností jakož i úžasným vývojem vědecké látky jest idea Komenského, »všechny učiti všemu«, odčiněna.

Musíme voliti stanovisko jiné, při němž jde předem *o měřítko*, kterým se udává vzdělávací hodnota jednotlivých *vědomostí a obratností*. Nebo jako u potravy zažité nezáleží na množství strávených pokrmů jako spíše na množství zážívných látek, tak se věc má i při potravě duševní, kterou studujícímu vyučováním podáváme. Vzdělávací hodnota předmětu vyučovacího měří se dvojím měřítkem: 1. materiálním, 2. formálním. Některé předměty jsou pro nás důležité, jelikož bychom se bez nich neobešli v životě a ve společnosti slušně nemohli pohybovati; bez jiných bychom si nevybrousili duševních sil, jak toho vyžaduje účel vzdělanosti. Při tom sluší poznamenati, že na každý předmět *obojí* sluší klásti měřítko. Předmět, jehož formální hodnota byla by sebe větší, zůstane vyloučen, jestliže nerozšiřuje vědomostí, jako hra v karty, šachy a j. Materiálně důležitým je předmět tím více, čím více podává vědomostí pro život a živobytí lidské v ohledu fysickém, mravním, hospodářském, paedagogickém, politickém a aesthetickém, t. j. pro zachování sama sebe, pro vyhledávání výživy, pro vychování potomstva, pro ušlechtilou zábavu a pro zachování mravní důstojnosti. Tyto stránky celkem shodují se s názory věhlasného Spencera, jenž prohlásil, že při strojení učebných osnov řiditi se jest otázkou, »*která jest poměrná hodnota příslušného způsobu vědění*«. Formálně důležitým je předmět tím více, čím více přispívá k dosažení organické jednoty. Touto rozumíme jednotu v rozmanitosti, jednotu jednot ve vědomí lidském, které je jednotné a úzké. Vědomím rozumíme pak soujem představ, které kdo má v jistém okamžiku. Dle Johna Lockea není žádných idejí vrozených, nýbrž veškeré představy nám přicházejí od vnějška smysly. Když tyto nové představy přistupují, nemají se přiřaďovati ku starým jako sčítanec k součtu, nýbrž jako činitel k součinu. Představa nemá zůstati osamocena, nýbrž na základě příbuznosti s jinými se spojiti, aby v mysli vzniklo tkanivo všestranně spojené. Vědomí učňovo nemá býti slovníkem naučným, do něhož se poznámky *vedle sebe* ukládají. Proto také každý předmět má býti zastoupen s takým počtem týdenních hodin, jak toho žádá jeho *poměrná hodnota paedagogická*. Středověk pěstoval se zálibou formalismus, naše doba se zálibou obrací se k realiím, jejichž vývoj a snaha po systematické úplnosti hrozí přetížením žáků již se strany osnovy učebné samé. Proto zůstane heslem učiteli: Koncentrovati učivo; neboť nezáleží na tom, *kolik žák ví, nýbrž jak všestranně vládne tím, co ví.*

Goniometrické řešení rovnic kvadratických.

Dr. Ant. Pleskot.

Plzeň.

Rovnice kvadratické řeší se goniometricky obyčejně tak, že zavádějí se funkce úhloměrné do výrazů pro kořeny rovnicové. Předpokládá proto methoda tato znalost kořenů rovnice kvadratické.

Způsobem přehledným, aniž třeba znáti kořeny rovnice kvadratické, lze dojíti k výsledku applikací jednoduchých vztahů goniometrických.

V následujícím chceme ukázati, jak užitím identických vztahů

$$\sin 2x = 2 \sin x \cos x\,, \qquad (\alpha)$$

aneb

$$\operatorname{tg} 2x = \frac{2 \operatorname{tg} x}{1 + \operatorname{tg}^2 x} \qquad (\beta)$$

možno rovnice kvadratické řešiti.

Probereme nejprv řešení rovnic na základě relace (α) a pak relace (β).

I. Rovnici

$$\sin 2\varphi = 2 \sin \varphi \sqrt{1 - \sin^2 \varphi}$$

uveďme na tvar

$$\sin^4 \varphi - \sin^2 \varphi = -\frac{\sin^2 2\varphi}{4}\,. \qquad (1)$$

Značí-li a realné číslo, pak možno násobením rovnice předešlé veličinou a^2 zjednati si identický vztah

$$(a \sin^2 \varphi)^2 - a\,(a \sin^2 \varphi) = -\frac{a^2 \sin^2 2\varphi}{4}\,,$$

v němž člen na pravé straně stojící jest positivním.

Srovnáme-li rovnici tuto s rovnicí

$$x^2 + px = -q\,, \qquad (1^a)$$

v níž p libovolné realné, q ale číslo positivní značí, a položíme-li

$$a = -p\,,$$

$$\frac{a^2 \sin^2 2\varphi}{4} = q\,,$$

pak

$$x = a \sin^2 \varphi\,.$$

Ze vztahů předchozích plyne

$$\sin 2\varphi = \frac{\pm 2\sqrt{q}}{p}\,,$$

$$x = -p \sin^2 \varphi\,;$$

ježto $\sin 2\varphi = 2 \sin\varphi \cos\varphi = \frac{\pm 2\sqrt{q}}{p}$, jest i $\sin\varphi = \pm \frac{\sqrt{q}}{p} \frac{1}{\cos\varphi}$ a $\sin^2\varphi = \pm \frac{\sqrt{q}}{p} \frac{\sin\varphi}{\cos\varphi} = \pm \frac{\sqrt{q}}{p} \operatorname{tg}\varphi$, a proto

$$x = \mp \sqrt{q} \operatorname{tg}\varphi .$$

Poněvadž $\sin 2\varphi = \sin(180 - 2\varphi)$, lze ve výrazu pro x za φ klásti $90 - \varphi$, takže jest i kořenem rovnice (1^a)

$$x = \mp \sqrt{q} \operatorname{tg}(90 - \varphi) = \mp \sqrt{q} \cot\varphi .$$

Ve výrazech předešlých možno užiti buď znamének horních aneb i spodních. Ale jest výhodno voliti znaménko tak, aby výraz $\frac{\pm 2\sqrt{q}}{p}$ byl positivní a pak určiti ostrý úhel φ, který hoví relaci $\sin 2\varphi = \frac{\pm 2\sqrt{q}}{p}$. Je-li tedy p positivní, určíme ostrý úhel φ z rovnice $\sin 2\varphi = \frac{2\sqrt{q}}{p}$ a pak kořeny x_1 a x_2 jsou určeny rovnicemi

$$x_1 = -\sqrt{q} \operatorname{tg}\varphi , \qquad x_2 = -\sqrt{q} \cot\varphi ;$$

jsou tedy oba kořeny negativní.

Je-li p negativním, pak určíme ostrý úhel z rovnice $\sin 2\varphi = \frac{-2\sqrt{q}}{p}$, a pak kořeny x_1 a x_2 jsou

$$x_1 = \sqrt{q} \operatorname{tg}\varphi , \qquad x_2 = \sqrt{q} \cot\varphi ,$$

t. j. oba positivní.

Z rovnice $\sin 2\varphi = \pm \frac{2\sqrt{q}}{P}$ jest viděti, že úhel φ jest reálným, pokud

$$\frac{4q}{p^2} \leqq 1 ,$$

t. j.

$$q \leqq \frac{p^2}{4} .$$

II. Je-li předložena rovnice

$$x^2 + px = q , \qquad (2)$$

kdež opět q číslo positivní značí, pak můžeme hořejší vztah

$$\sin^4\varphi - \sin^2\varphi = -\frac{\sin^2 2\varphi}{4} ,$$

přeměniti tak, aby člen na pravé straně byl positivním; to stane se tím, že na obou stranách přičteme $\frac{\sin^2 2\varphi}{2}$, a sice na levé straně ve formě $2 \sin^2 \varphi \cos^2 \varphi$; tím obdržíme

$$\sin^4 \varphi + \sin^2 \varphi (2 \cos^2 \varphi - 1) = \frac{\sin^2 2\varphi}{4},$$

čili

$$\sin^4 \varphi + \sin^2 \varphi \cos 2\varphi = \frac{\sin^2 2\varphi}{4}. \qquad (2^a)$$

Znásobíme-li předcházející rovnici veličinou a^2, pak máme:

$$(a \sin^2 \varphi)^2 + (a \sin^2 \varphi)\, a \cos 2\varphi = \frac{a^2 \sin^2 2\varphi}{4},$$

nový to vztah, kdež člen na pravé straně stojící jest positivní.

Srovnáme-li tuto identitu s rovnicí (2), a položíme-li

$$p = a \cos 2\varphi,$$

$$q = \frac{a^2 \sin^2 2\varphi}{4},$$

pak

$$x = a \sin^2 \varphi;$$

z rovnic předcházejících plyne

$$\frac{4q}{p^2} = \operatorname{tg}^2 2\varphi,$$

čili

$$\pm \frac{2\sqrt{q}}{p} = \operatorname{tg} 2\varphi,$$

a

$$\pm 2\sqrt{q} = a \sin 2\varphi = 2a \sin \varphi \cos \varphi = 2a \sin^2 \varphi \,.\, \frac{\cos \varphi}{\sin \varphi} = 2x \cot \varphi,$$

t. j.

$$x = \pm \sqrt{q} \operatorname{tg} \varphi.$$

Poněvadž $\operatorname{tg} 2\varphi = \operatorname{tg}(180 + 2\varphi)$, obdržíme i druhý kořen x_1, klademe-li ve výrazu předchozím za φ, $90 + \varphi$, takže druhým kořenem rovnice (2) jest i

$$x = \pm \sqrt{q} \operatorname{tg}(90 + \varphi) = \mp \sqrt{q} \cot \varphi.$$

Jsou tedy kořeny rovnice (2)

$$x_1 = \pm \sqrt{q} \operatorname{tg} \varphi,$$

$$x_2 = \mp \sqrt{q} \cot \varphi,$$

při čemž

$$\operatorname{tg} 2\varphi = \pm \frac{2\sqrt{q}}{p}.$$

Ve výrazech těchto voliti možno buď znaménka horní neb spodní; volme znaménko tak, aby $\operatorname{tg} 2\varphi$ bylo positivní a za φ volme pak ostrý úhel.

Je-li tedy p positivní, volíme ve výrazech předchozích znaménka horní, je-li ale p negativní, znaménka spodní.

Poznámka:

Předchozích výsledků můžeme naopak užiti, abychom vyvodili algebraický vzorec pro kořeny rovnice (2).

Jest dle předchozího

$$x = a \sin^2 \varphi = \frac{p}{\cos 2\varphi} \sin^2 \varphi = \frac{p}{\cos 2\varphi} \cdot \frac{1 - \cos 2\varphi}{2}$$

$$= -\frac{p}{2} + \frac{p}{2 \cos 2\varphi};$$

nahradíme-li ve vzorci tomto $\frac{1}{\cos 2\varphi}$ hodnotou $\pm \sqrt{1 + \operatorname{tg}^2 2\varphi}$ a píšeme-li za $\operatorname{tg} 2\varphi$ $\pm \frac{2\sqrt{q}}{p}$, pak

$$x = -\frac{p}{2} \pm \frac{p}{2} \sqrt{1 + \frac{4q}{p^2}} = -\frac{p}{2} \pm \sqrt{\frac{p^2}{4} + q}.$$

III. Podobně, jako jsme užili vztahu $\sin 2\varphi = 2 \sin \varphi \cos \varphi$, můžeme užiti vztahu

$$\operatorname{tg} 2\varphi = \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{1 - \operatorname{tg}^2 \varphi}; \qquad (\beta)$$

z toho plyne

$$\frac{1 - \operatorname{tg}^2 \varphi}{2 \operatorname{tg} \varphi} = \frac{1}{\operatorname{tg} 2\varphi},$$

čili

$$1 - \operatorname{tg}^2 \varphi = \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\operatorname{tg} 2\varphi},$$

aneb

$$\operatorname{tg}^2 \varphi + \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\operatorname{tg} 2\varphi} = 1. \qquad (3)$$

Znásobíme li tuto rovnici a^2, pak obdržíme

$$(a \operatorname{tg} \varphi)^2 + \frac{2a}{\operatorname{tg} 2\varphi} (a \operatorname{tg} \varphi) = a^2.$$

Srovnáme-li rovnici tuto s rovnicí

$$x^2 + px = q,$$

a položíme-li

$$a^2 = q,$$

$$\frac{2a}{\operatorname{tg} 2\varphi} = p,$$

pak

$$a = \pm \sqrt{q},$$

$$\operatorname{tg} 2\varphi = \pm \frac{2\sqrt{q}}{p},$$

a

$$x = \pm \sqrt{q} \operatorname{tg} \varphi.$$

Poněvadž $\operatorname{tg}(180 + 2\varphi) = \operatorname{tg} 2\varphi$, možno ve výrazu pro x za φ klásti $90 + \varphi$, takže druhým kořenem jest

$$x = \mp \sqrt{q} \cot \varphi.$$

Souhlasí tedy řešení toto s řešením uvedeným v odstavci předcházejícím.

IV. Podobně můžeme rovnici

$$x^2 + px = -q$$

řešiti užitím relace (3), když tuto ztransformujeme tak, že výraz

$$\frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\operatorname{tg} 2\varphi}$$

nahradíme výrazem

$$\frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\operatorname{tg} 2\varphi} = \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\sin 2\varphi} \cos 2\varphi = \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\sin 2\varphi} (2 \cos^2 \varphi - 1) = 2 - \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\sin 2\varphi}.$$

Rovnice (3) přejde tím ve tvar

$$\operatorname{tg}^2 \varphi - \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{\sin 2\varphi} = -1.$$

Znásobíme-li rovnici tuto a^2, pak přejde v

$$(a \operatorname{tg} \varphi)^2 - 2 (a \operatorname{tg} \varphi) \frac{a}{\sin 2\varphi} = -a^2,$$

a srovnáme-li ji s rovnicí

$$x^2 + px = -q,$$

položíce

$$q = a^2,$$

$$p = -\frac{2a}{\sin 2\varphi},$$

pak

$$x = a \operatorname{tg} \varphi.$$

Z předchozích vztahů plyne

$$a = \pm \sqrt{q},$$

$$\sin 2\varphi = \mp \frac{2\sqrt{q}}{p},$$

$$x = \pm \sqrt{q} \operatorname{tg} \varphi.$$

Ježto opět $\sin 2\varphi = \sin(180 - 2\varphi)$, možno ve výrazu pro x klásti za φ $90 - \varphi$, takže druhým kořenem jest

$$x = \pm \sqrt{q} \cot \varphi ,$$

kteréžto hodnoty shodují se opět s hodnotami určenými v odstavci I.

V následujícím chceme ještě ukázati, jak rychle a při tom jednoduše možno řešení vyvinouti, užijeme-li některých vlastností kořenů rovnice kvadratické.

Dříve nežli k řešení přistoupíme, uvažme, že každé číslo positivní q lze psáti ve formě součinu dvou činitelů, a sice

$$q = (\pm \sqrt{q} \operatorname{tg} \varphi) \cdot (\pm \sqrt{q} \cot \varphi) ,$$

a každé číslo negativní $-q$, ve formě

$$-q = (\pm \sqrt{q} \operatorname{tg} \varphi) \cdot (\mp \sqrt{q} \cot \varphi) ,$$

při čemž možno voliti buď horní neb spodní znaménka.

Je-li řešiti rovnici kvadratickou

$$x^2 + px = q ,$$

rozeznávejme dva případy, a sice kdy q jest negativním a pak positivním.

V prvém případě, značí-li x_1 a x_2 kořeny rovnice, platí

$$x_1 + x_2 = -p ,$$
$$x_1 x_2 = -q .$$

Užijeme-li poznámky hořejší a rozložíme-li číslo $-q$ v součin, vidíme, že spodní rovnici se vyhoví, klademe-li

$$x_1 = \pm \sqrt{q} \operatorname{tg} \varphi ,$$
$$x_2 = \mp \sqrt{q} \cot \varphi .$$

Aby i prvé rovnici v předchozím systému se vyhovělo, musí

$$\pm \sqrt{q} (\operatorname{tg} \varphi - \cot \varphi) = -p ,$$

z čehož, uvážíme-li, že

$$\operatorname{tg} \varphi - \cot \varphi = - \frac{2}{\operatorname{tg} 2\varphi} ,$$

$$\operatorname{tg} 2\varphi = \pm \frac{2\sqrt{q}}{p} .$$

Ve výrazech pro x_1, x_2 a $\operatorname{tg} 2\varphi$ možno voliti znaménka horní neb spodní, o čemž již blíže v odstavci II. bylo promluveno.

Je-li předložena rovnice

$$x^2 + px = -q ,$$

pak

$$x_1 + x_2 = -p\,,$$
$$x_1 x_2 = q\,.$$

Spodní rovnici vyhoví se, klademe-li

$$x_1 = \pm \sqrt{q}\,\mathrm{tg}\,\varphi\,,$$
$$x_2 = \pm \sqrt{q}\cot\varphi\,;$$

Aby i rovnici $x_1 + x_2 = -p$ se vyhovělo, musí platiti

$$\pm \sqrt{q}\,(\mathrm{tg}\,\varphi + \cot\varphi) = -p\,.$$

Píšeme-li za $\mathrm{tg}\,\varphi + \cot\varphi$, $\frac{2}{\sin 2\varphi}$, přemění se předchozí podmínka v

$$\sin 2\varphi = \mp \frac{2\sqrt{q}}{p}\,,$$

kdež opět voliti třeba znaménka horní neb spodní pro x_1, x_2 a $\sin 2\varphi$, jak v odstavci I. bylo vyloženo.

Z omylného tvoření v češtině.

(Česká slova -árna, -írna.)

Napsal Josef Kubín.

Není pochyby, že do živého jazyka, jejž novými pojmy namnoze jest obohacovati, vloudí se slova, která jsou nemožná, ač přece správné jich tvoření bývá na snadě. Zejména omylná analogie svádí mluvící massu k nešvarům. A jestli zavčas není staráno, aby tyto dále nebujely, usadí se v jazyce, a bývá brzy nemožno proti nim co činiti. Neboť usus pak jest pravým tyrannem. Hájí svých dětí, třeba byly podvržené, velmi houževnatě. I nastává potom povinnost násilím je vytrhnouti, jako dělá zahradník, když na záhonech jemu vybují škodný sveřepec. Nemůže dopustit, aby krásné jeho květy byly tištěny a dušeny roztaživostí všelikého bejlí.

Také jazyk jest rozsáhlý záhon květný, kde třeba neustále pleti. Vyplývá to z povinné snahy národní, jež nesmí nedbati, aby byl jakkoli poškozován, znečišťován. Jet jazyk nejdražším pokladem národním. V něm tkví kořen národního života, pod jeho firmou rozvíjí se všeliká kultura! — A jako má správa státní své stráže hraniční, aby se do země nic nevpašovalo, i jazyk je musí míti, musí ohledati každé slovo nové jako cizince, zda možno je propustiti v luhy domácí. Že tu mnoho proklouzne, není čemu se diviti.

Nešvar nepěkný uhnízdil se v jazyce našem slovy na -árna a -írna, jež jako nomina loci znovu a znovu pravou manií dobývají si v něm práva sousedského. Slova tato, berouce na sebe kabát podle zdání do-

mácky střižený, nejsou opravdu leda ohyzdnými vetřelci. — Tlačí se mezi jména míst, kde nějaká činnost ať duševní či tělesná skutkem se stává, kde se něco vyrábí, ukládá, provádí, prodává atd. Forma jejich vychází z téhož pohodlného kadlubu, většina jich označí se koncovkou -árna, -írna, ať to jest možná čili nic.

A tak se jich vloudilo do našeho jazyka již takové množství, že tomu sotva bude možno učiniti přítrž. Zejména škole, denním novinám a pod. připadá tu úkol, zasaditi se úsilně o jejich vypletí.

Následujícím skrovným rozborem míním se stálým zřetelem na *tvoření slovanské* ukázati předem *vůbec*, jaká bývá forma těchto jmen, a pak přejdu ke kontrole slov omylně do jazyka vniklých.

Nomina loci, jak byla svrchu odhadnuta, vyskytují se v našem jazyce po jednotlivu: sklad (proti skladiště), mlat, stáj (proti konírna, ovčinec...), jatky, sádka, beseda atd.

Ale valná řada jich tvořena uniformní koncovkou, jež bývá:

a) -dlo (-lъ); bělidlo, divadlo, vřídlo, zřídlo;

b) -ec (-ьcь): blázinec, blešinec, holubinec, hostinec, hřebčinec, chudobinec, kozinec, nalezinec, ovčinec, psinec, plevinec, vosinec (pův., a dům, kde jsou na sebe jako vosy);

c) -el (êlь): koupel, mýtel (Mikl., Mus. 1864 p. 54.);

d) -eň: kouzeň (místo pod kamny), pekáreň, pisáreň, pleveň (plevně), vodáreň;

e) -yně (-ynja): svatyně, kuchyně, pols. świątynia, mrus. svjatynja;

f) -ík: drevník, dřevník, hlíňovník (zablácená světnice), holubník, kurník, plevník, senník, včelník;

g) -iště (-isko), koncovka velmi plodná: bojiště, bydliště, cvičiště, herčiště (tak se říkalo na počátku století scéně na divadle), hřiště, kluziště, mrchoviště obvaziště, pařeniště, popraviště, rejdiště, rodiště, řečniště, skladiště, smetiště, spáleniště, stanoviště, staveniště (nikoli: stavební místo), učiliště, výstaviště atd.;

stsl.: grobište, idolište, igralište, lovište, molitvište, pozorište (theatrum), žrъtvište. Das thema bedeutet eine sache (lov) oder eine person (igral), nomen agentis (Mikl. II. 274.),

chorv.: jezdište, kazalište (divadlo), ogrište, kovalište, pisalište, poslovište (comptoir), skladište, sušilište, svratište (hostinec), tovarište, založište atd.,

srb.: hognišćo, mrojovišćo (mraveniště),

mrus.: pasovysko (pasovyšče),

pols.: bojowisko;

h) -ka: hnojovka, strojovka, škrobovka, zbrojovka;

i) -ice, koncovka velmi plodná: bažantnice, celnice, chlebnice (chlebová komora), kostnice, lednice, loděnice, ložnice, nemocnice, pivnice, porodnice, radnice, sednice, solnice, stanice, strážnice, temnice, včelnice, zpovědnice a mn. j.,

stsl.: pivьnica, sądilьnica, rus.: konica (reiterei), mrus.: łahôvnyća, pyvnyća, temnyća, žytnyća, pols.: ciemnica, łożnica, slovins.: spalnica, spovêdnica, spovedalnica, temnica (žalář), chorv.: čekaonica (wartsaal), česaonica (kadeřna), čitaonica, mjeniaonica (wechselstube), pisaonica, pletionica, sladičarnica, vinarnica. Thema je nomen agentis: čekao (= čekal).

k) Ale nejplodnější koncovkou jest -na, také v jiných slovanských jazycích -nja (-njъ): cihelna, dílna, herna, hovorna, jídelna, kazatelna, koupelna, kořalna, koudelna, kuželna, modlitebna, myslivna, pazderna, prádelna, pytevna, ratejna, ředitelna, spořitelna, střílna, šatna, učebna, útulna, varna, vinopalna, výpalna, výrobna, záložna — drábovna, hachlovna, hájovna, knihovna, opatrovna, pojišťovna, pracovna, půjčovna, rasovna, rýsovna, sborovna, sladovna, smaltovna, sněmovna, sokolovna, spisovna, stravovna, strojovna, studovna, šenkovna, šermovna, účtovna, úrazovna, úřadovna, výborovna, listovna atd.;
chorv.: kavana, založiona, mrus.: ciheľňa, hotovoľňa, jidaľňa, spaľňa, rus.: bêlilьnja, kovalьnja, molelьnja, mylьnja, plavilьnja, učelьnja, srb.: kovaľňa. sraľňa, pols.: cegelnia, cukernia, drvalnia, jadalnia, lodownia, pralnia atd.

Pak sem spadá řada jmen místních, tvořených od masculin životných i věcných -ar, -ař; -ír, -íř: bečvárna (bečvář), bednárna, cihlárna, cvočkárna, cukrárna, hadrárna, holubárna, hrobárna, hřebíkárna, hvězdárna, jirchárna, kamnárna, klihárna, knihárna, kočárna, kolárna, kotlárna, kovárna, kravárna (kravín), lampárna, lékárna, masárna, mostárna, mlékárna, mydlárna, noclehárna, octárna, pekárna, pilnikárna, pisárna, pískárna (kde se písek dobývá), plynárna (plynař?), puškárna, robotárna (robotář?), řemenárna, sirkárna, sklárna, slévárna, smolárna (kde se soudky smolí), sýrárna (též sejrovna), škrobárna, šrotárna, tesárna, tiskárna, továrna (tovar), truhlárna, tužkárna (tužkář?), valchárna, vinárna, vodárna, žabárna (pův. a dívčí škola), železárna (železář?) — barvírna (barvíř), konírna (koníř), kreslírna, papírna (papír), šermírna, uhlírna. Rovněž malorus.: pysarňa, rus.: pekarnja, pols.: księgarnia atd.

A tato slova zplodila nám zdánlivou koncovku -árna, -írna, jíž spousta slov pro nomina loci dosud vznikla a stále ještě vzniká. *Ale koncovky takové nikde v jazyce českém není!* Poněvadž se tedy jen supponuje podle jmen správných, kde jest zakončení vlastně -na (tovar-na, papír-na), jest nutno vytknouti chybná tato nomina loci a proti dalšímu jich bujení i rozmáhání úsilně se postaviti. A že většinou jest na snadě náhrada koncovky správné, pokusím se o věc tu a označím slova navržená hvězdičkou *. Zda ta či jiná dojdou ohlasu ve spisovné mluvě i v užívání obecném, jest věcí jazyka:

(blechárna) blešinec (sub b.), (cementárna) *cementovna, (čekárna) *čekalna, j. mrus. spaľňa, rus. kovalьnja atd., (čítárna) *čitalna, (jízdárna) *jezdiště (g.), také Kott, (inkoustárna) *inkoustovna, (kavárna) *kavana j. chorv. kavana (pols. kawiarnia asi anal. s českým), (lisárna) *lisovna, (listárna) *dopisna, (močárna, kde se tabák močí) *močiště, (nalejvárna) *nálevna, (obrazárna) *obrazovna, *obraziště, (ohřívárna) *ohřevna (dříví k ohřevu, Kott) *ohřejna (ohřej, teplý kámen k ohřívání, Kott), (olejárna) *olejna, *olejovna, (opatrovárna) opatrovna, (ošetřovárna) ošetřovna, (pijárna) *pijnice, (plevárna) plevník, plevinec, plevnice, pleveň (Kott), (plovárna, plavárna) *plavalna, *plaviště (= splav, pro dobytek), (provazárna) *provazna, (prachárna) prachovna (Kott), práchovna (Jičín), (řezárna) *řezalna, (směnárna) *směnovna, směnitelna (Kott), (sušárna, sušírna) *sušilna, (účtárna) účtovna (Kott) *účetna (účetní, účetné), (zahřivárna) *zahřívalna, (zásobárna) *zásobna, zásobnice (Kott) *zásobiště, (zasta-

várna) *zástavna, (známkovárna) známkovna (Kott, Nár. Listy 1896 $^{23}/_{9}$), (železárna) * železna atd.

Mnohá masculina na -ař vznikla tuším teprve nátlakem utvořených již jmen místních -árna, na př. slévař (m. slévač). Také ta možná bylo by obměniti. Mnohá už se sotva vypudí jako posluchárna, poptavárna, plynárna a p. Nám také jde hlavně o to, aby zamezeno bylo neústrojné tvoření další.

Nesprávná slova na -írna jsou: (holírna), (chladírna) *chladiště, (kropírna), (kravírna), kravín, (jezdírna) jezdiště, (kvasírna) *kvasovna, *kvasiště, (mučírna), (pražírna), (strojírna) strojovna, (sušírna), (tančírna), (tavírna), (topírna), (udírna), (špižírna) špížka us. atd.

Síla koncovky té byla tak mocná, že zplodila i jména, jež ani místní nejsou: děvárna (hrubá holka), hubárna, chlebárna (neomalená ústa a také mošna chlebová), chlubírna (chlubná holka) a p.

Dějepis v V. třídě gymnasijní.

Napsal Bedř. Mach.

Kolín.

Článek velectěného pana kollegy Bareše v čísle I. ročníku V. časopisu českých professorů »O rozdělení učiva dějepisného mezi pátou a šestou školu gymnasijní« jest důležitým podkladem k řešení otázky o pěstování dějin starého věku vůbec a řeckých zvláště na školách středních.

Učebná osnova vydaná roku 1884 žádá, aby dějiny řecké podány byly žákům »mit aller Gründlichkeit und Gewissenhaftigkeit«, při čemž zajisté měl původce osnovy na mysli, aby vedle dějin politických byly dějiny řecké probírány tou měrou, k jaké pokroky u všeobecné vzdělanosti v dobách našich se nesou. — Žáci středních škol poznati mají veškeru mohutnost ducha řeckého ve tvorbě vědecké i umělecké; vědomostmi těmi by za našich hlavně dob, kdy důkladná znalost dějin kulturních vůbec a dějin umění zvláště jest nezbytným požadavkem při posuzování všeobecného vzdělání u jednotlivce, měl býti opatřen každý abiturient škol středních.

Vítali jsme tedy novou osnovu učebnou v naději, že konečně vydány budou školní knihy, jež by odpovídaly »důkladnosti a svědomitosti« v učivu dějin řeckých, v nichž by vše to, co abiturientovi nutno jest znáti z bohatých pramenů kultury řecké, o které neustále slyší, že jest základem veškeré vzdělanosti evropské, bylo obsaženo. — Knih takových však, až na malé výjimky, dosud nemáme. — V učebnicích českých, předem pak ve knize Gindelyově-Řehákově, část kulturní a umělecká buď nesouvisle, bez vnitřního spojení anebo na posledních listech knihy malým písmem podána.

Opomíjením učiva tohoto uniká doba nejsvěžejší, mladistvé síly, snadného a pronikavého chápání dorůstajícím našim jinochům. Dějepisná výchova v nynějším směru nedává potravy onomu smyslu, jenž v každém duchu vůbec a mladistvém zvláště dříme — smyslu pro krásu, neposkytuje podpory vývoji krasocitu. Neocenitelný dar vidění jest

tisícům našich studujících bezcenným, nebyv zušlechtěn dojmy krásných a ušlechtilých tvarů. Nejkrásnější příležitost oživiti smysl aesthetický, nasytiti ducha čistými plody tvoření lidského opomíjením dějin umění nejen se ničí, ale zanedbává se také mocný, ba v letech mladistvých nejúčinnější prostředek, jímž možno na výchovu mravní ušlechtile působiti. Ztráty té v dobách pozdějších nahraditi nelze.

I povšechný rozhled žákův po událostech světových by se konkretními těmito naukami ustálil a k pevným bodům upjal, lidstvo objevilo by se mu ve valné části lepším, vznešenějším.

K dosažení tohoto cíle nutno upraviti tedy cestu již v dějinách řeckých a zde již vše to, na čem založena jest pozdější duševní vyspělost Říma a vzdělané Evropy, žákům učiniti přístupným.

Jest úlohou učitelstva škol středních vůbec a historiků zvláště, aby naléhali na moderní úpravu dějin řeckých ve knihách školních. Ku vměstnání veškeré látky bylo by ovšem předem nutno zkrátiti a na nejmenší míru upraviti politické dějiny řecké po válkách perských; vždyť budí jen v učiteli i v žákovi nechuť a zvláštní představu o zuboženém stavu společnosti řecké. Stačilo by po krátkém přehledu příčin a výsledků válek peloponneských a thébských až ku ztrátě svobody za Filipa Makedonského pojednati zevrubněji jen o příčinách všech vnitřních těchto rozbrojů.

Hlavní však váhu klásti sluší v době té na *výši věd a umění.* — Četba klassiků napomáhá sice k poznání ducha řeckého, uzná však zajisté každý filolog, že sumární přehled dějepisem podaný a k dějepisnému učivu přidělený byl by velice na prospěch k celkovému doplnění vědomostí žákových.

Nezbytnými požadavky tedy směru tohoto bylo by: 1. *Uvedení veškeré látky, nesoucí se k dějinám vzdělanosti řecké vůbec a k dějinám umění zvláště, v systematickém a pragmatickém rozboru do textu hlavního k době Perikleově a příslušné doplnění jednotlivých statí pozdějších.* (Ačkoliv málo se zachovalo památek umění řeckého a mnohé jen dle popisů známe, přesného přece názoru již jsme nabyli z přečetných kopií italských vůbec a římských zvláště, jakož i z nových výzkumů, tak že antické umění na vzorech řeckých založené jest dnes měrou dostatečnou přístupno.) — 2. *Důkladnější rozbor doby hellenistické, kdy vzdělanost řecká rozšířila se po veškerém tehdy známém východě a kdy za rozervanosti poměrů řeckých na poloostrově slavila triumfy na Rhodu, v Pergamu, v Efesu, Alexandrii, sídlech to uměleckých a vědeckých škol řeckých.* — 3. *Soustavný obraz literatury řecké se zvláštním zřetelem ke spisovatelům a filosofům na gymnasiích nezavedeným.*

Tím by se ovšem platně a dle intencí předpisů o vyučování dějepisu starého dosáhlo rovné míry v učivu páté a šesté školy a nebylo by potřebí nižádné změny v rozdělení nynějším mezi pátou a šestou školou gymnasijní; ba zdá se, že by valná část dosavadního učiva dějepisného, hlavně politického, musila býti vypuštěna, aby těmto oprávněným požadavkům dosti učiněno bylo.

K podrobnějšímu rozboru otázky této ovšem potřebí jest úrad odborníků, a nebylo by úlohou nevděčnou pro spolek českých professorů, aby buď na valném sjezdu předmět tento na denní pořádek položil, anebo svolal schůzi odborníků, historiků a klassických filologů, kteří by

pak v záležitosti této na reelních návrzích se usnesli a na kompetentních místech o provedeni návrhů těch se pokusili.

Počátek ten by ovšem měl další důsledky v té kýžené nutnosti, že by pak dějiny vzdělanosti a umění stejnou měrou i v dobách střední a nové probírati bylo.

Ve věci supplentův.

Po několikaletém očekávání, plném neklidu, po dlouhých dobách horoucího toužení a hasnoucích nadějí dočekali jsme se konečně uskutečnění svých tužeb. Zákon upravující platy učitelů škol středních vešel konečně dnem 1. října 1898 v život. S upřímným uspokojením vítáme jeho ustanovení, pokud se dotýká skutečných učitelů i professorů. Hmotné postavení učitelstva, doposud smutné a beznadějné, značně se polepšilo a otvírá jasnější pohledy do budoucnosti. Zákon zavedl základní plat učitelů škol středních ve všech místech (nevyjímaje Vídeň) o 1400 zl. stejně s úředníky IX. třídy, povoluje 3 poslední kvinkvenálky po 300 zl. a povyšuje v normálných poměrech učitele, plnícího povinnosti své bez závady, po 10 letech služby do VIII., po 20 letech do VII. třídy, přiznávaje jim přídavky aktivní, příslušné těm třídám.

Sestavíme-li sobě posavadní platy skutečného učitele a professora ve Lvově od jeho jmenování po 30 let služby, vidíme, že dostával v pětiletých údobích tyto platy zároveň s aktivním přídavkem (nehledě k taxám služebním):

1. pětiletí	. . . 1.300 × 5 =	6.500 zl.
2. »	. . . 1.500 × 5 =	7.500 »
3. »	. . . 1.700 × 5 =	8.500 »
4. »	. . . 1.960 × 5 =	9.800 »
5. »	. . . 2.160 × 5 =	10.800 »
6. »	. . . 2.360 × 5 =	11.800 »
	dohromady . .	54.900 zl.

Průběhem své 30leté služby professor přijal za normálných poměrů, abstrahuje od nadobyčejných avansí, z pokladny státní 54.900 zl.

Nynější platy budou vypadati takto:

1. pětiletí	. . . 1.700 × 5 =	8.500 zl.
2. »	. . . 1.900 × 5 =	9.500 »
3. »	. . . 2.160 × 5 =	10.800 »
4. »	. . . 2.460 × 5 =	12.300 »
5. »	. . . 2.820 × 5 =	14.100 »
6. »	. . . 3.120 × 5 =	15.600 »
	dohromady . .	70.800 zl.

Na základě nového zákona přijme professor středních škol průběhem 30 let služby své 70.800 zl., t. j. o 15.900 zl. více než dříve. Jest to buď jak buď značné polepšení. *Jedině přídavek aktivitni, který pozůstal v bývalé výši, neodpovídá nijak skutečné potřebě; neboť není v žádném snesitelném poměru k nesmírně vyhnaným cenám bytů a proto přídavek ten již v nejbližší budoucnosti bude muset ustoupiti posléze změně k lepšímu.*

Ale může-li zákon ze dne 19. září t. r., pokud se dotýká professorův a ředitelů, v nynějších poměrech s uspokojením býti přijat, nelze totéž říci rovnou měrou o jeho §§ stanovících platy **supplentské**. Doposud supplent měl systemisovanou remuneraci ročních 600 zl., od několika let pak přídavek subsistenční 100 zl. Oba ty platy dostával v 12 měsíčních stejných lhůtách bez ohledu na předmět, kterému učil, a na počet hodin týdenních až po maximum. Supplent zkoušený dostával kromě toho po 5 letech od nabytí plné kvalifikace přídavek pětiletý 200 zl. ročně; platy jeho dostoupily takto 900 zl.

Zákon z 19. září provádí zásadní změnu v platech supplentských, neboť výše jejich závisí na počtu hodin týdenního učení. Kromě toho ustanovuje *dvě* normy: pro zkoušené a nezkoušené supplenty. Jedny i druhé zas dělí na 3 skupiny: 1. filologickou, 2. reálnou, 3. kreslířskou a tělocvičnou.

Každý supplent bude nyní placen od hodiny, jak obyčejný najatec, podobně jako na př. zedník při stavbě domu, nebo dělník v dílně nebo továrně; dobře ještě, že nezavedena týdenní výplata pro supplenty každou sobotu večer a přísného počítání hodin skutečného učení v týdni.

Supplent zkoušený bude dostávati za hodinu filologickou 60 zl. ročně, za mathematiku, přírodní vědy a dějepis 50 zl.; za kreslení a tělocvik 40 zl., nezkoušený dle skupiny své po 48, 40 a 32 zl. ročně.

Uznáváme úplně za rozumné a spravedlivé, že supplent, mající kvalifikaci, lépe jest odměňován než ten, kdo jí nemá; proto také ustanovení těch dvou kategorií o platě nižším a vyšším uznáváme za slušné. Ale nechápeme, proč ustanoveny až 3 různé taksy dle tří skupin předmětů, když přece užívání trvajícího maxima hodin pro jednotlivé předměty, vyšší výměry pro jedny, nižší pro druhé, již tím samým rozdílně oceňuje peněžní hodnotu filologické, přírodovědecké neb kreslířské hodiny.

Doposud každý supplent, zkoušený nebo též nezkoušený, jakémukoli předmětu učící, bral 600 zl. + 100 zl.; rozdíl mezi nimi dělala jenom maximálná výměra hodin, rozličná dle rozdílných předmětů. Nyní filolog, mající plný počet hodin (17) i plnou kvalifikaci, bude bráti 1.020 zl., to jest o 320 zl. více, zkoušený historik za maximum hodin (20) 1000 zl. (o 300 zl. více), kreslíř zkoušený s nejvyšší výměrou hodin (24) 960 zl. (jen o 260 zl. více). Platy nezkoušených supplentů za plný počet hodin zase tak se představují: filolog 816 zl. (+ 116 zl). historik 800 zl. (+ 100 zl.), kreslíř 768 zl. (+ 68 zl.). Nač ta rozdílnost v poměru předmětů k sobě? Nač to různé taksování práce filologa a mathematika, historika a kreslíře, ta depreciace jedněch vzhledem ke druhým, když každý z nich *poměrně* stejnou koná práci? Nebylo-li by mnohem případnější ustanoviti jednotný plat pro všecky supplenty bez výjimky s jediným rozdělením na 2 kategorie: zkoušené a nezkoušené a místo toho ustanoviti maximum i minimum hodin pro jednotlivé předměty? Nebylo-li by takové urovnání platů s podržením nynější výměry hodin přirozenější a slušnější, než rozdílné oceňování předmětů, mohoucí toliko rozhořčiti níže placené a roznechutiti je i proti některým oborům?

Nynější systém má však i jiné ještě nepřiměřenosti, ba nebezpečí v sobě.

(Ostatek příště.)

Drobné zprávy.

K vysvědčením o učitelské způsobilosti. Do zastaralého způsobu, jakým vysvědčení způsobilosti učitelské na středních školách se vedou, vším právem stýskají si všichni kandidáti učitelství. Nechceme připomínati rozličných nedopatření, jež do vysvědčení následkem toho zvláště za dřívější doby často se vloudila buď se strany zkuš. komisaře neb opisovače; ale zdá se nám zcela zbytečným do vysvědčení, jež mají prostě výsledek zkoušky konstatovati, celý protokol o zkoušce zapisovati. Známe případy však, že často jen nahodilé a malicherné nedostatky zkoušky, jež ve vysvědčeních se udávají, v očích laiků — jako při ucházení se o místa na ústavech obecných — nejen petentům přímo škodí, ale i celému stavu vážnost podkopávají. *—a.*

Kvinkvenálky. Na četné dotazy ze středu členstva našeho, bude-li nutno i dle nového zákona o platech o kvinkvenálky podávati žádost, poznamenáváme, že v zákoně o věci není zmínky. Praví se tam, že učitelé po 5leté službě mají nárok na kvinkvenálku. Bylo by ovšem vítáno, kdyby, jako se to děje u jiných oborů úřadnických, též u nás stačilo v té příčině pouze úřední upozornění neb návrh ředitelstva, jejž by toto učinilo na základě předložených dokladů příslušného člena sboru. Analogický postup děje se již při udílení VIII. tř. hodnostní. Ale znění zákona nasvědčuje tomu, že zůstane způsob dosavadní, tedy podávání zvláštní žádosti.

Kandidátů učitelství středoškolního approbováno bylo pro české střední školy při pražské zkušební komisi české pro klassickou filologii r. 1897 3, r. 1898 2, pro němčinu neb češtinu ve spojení s klass. filologií 2 a 0, pro dějepis a zeměpis 4 a 2, pro mathematiku a fysiku 2 a 13, pro přírodopis ve spojení s mathematikou a fysikou 1 a 3, pro moderní filologii 2 a 10, pro mathematiku a deskriptivu 2 a 0, pro přírodopis a lučbu 1 a 1, pro kreslení 1 a 5, celkem r. 1897 17 a r. 1898 36. U vídeňské komise nebyl pro české školy v těch letech approbován nikdo.

Pro školní rok 1898—99 bylo supplentů a aspirantů na místa supplentská při českých stát. školách středních a ústavech učitelských pro klassickou filologii dle úředního seznamu 18 zkoušených, pro češtinu nebo němčinu jakožto předmět hlavní a klassickou filologii jako předmět vedlejší 6, pro češtinu a němčinu na gymnasiích 1, pro zeměpis a dějepis 8, pro mathematiku a fysiku 15, pro přírodopis a frančtinu žádný, pro deskriptivu 1, pro kreslení 6.

Zápis na české universitě vykazuje letos některé pozoruhodné fluktuace. Kdežto loni zapsáno bylo celkem 2439 posluchačů, a to 2144 řádných a 297 mimořádných, letos posud zapsáno 2314 posluchačů, z nichž 1986 řádných a 328 mimořádných, k čemuž ovšem ještě asi sto posluchačů přibude. Dle fakult

bylo na	theologické	loni	138	posluchačů,	letos je	134 + 1 (mimoř.)
» »	právnické	»	1265	»	» »	1226 + 185 »
» »	lékařské	»	625	»	» »	518 + 13 »
» »	filosofické	»	411	»	» »	436 + 124 »

Kdežto mediků do I. ročníku letos se přihlásilo asi 60, filosofů dalo se zapsati do I. ročníku 180. Dle toho brzy nastanou opět v professorském stavě časové dlouholetého supplování a jiných běd.

Výsledek zápisu na českých středních školách pro šk. rok 1898/99:

I. V Čechách.

a) Gymnasia:

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Suma	Pobočky
1	Benešov	71	47	42	27	23	—	—	—	240	1
2	Budějovice	72	85	57	48	55	54	44	29	444	5
3	Čáslav	61	36	31	35	27	—	—	—	190	1
4	Domažlice	29	37	23	27	12	13	10	13	164	—
5	Chrudim G. R.	69	55	50	43	29	31	25	31	333	2
6	Jičín	42	33	27	32	27	24	38	21	244	—
7	Jindřichův Hradec	47	34	29	33	37	23	21	31	255	—
8	Klatovy G. R.	56	60	44	45	26	21	20	21	293	2
9	Kolín G. R.	89	79	56	54	23	24	23	27	375	3
10	Králové Dvůr	40	37	31	27	25	19	11	13	203	—
11	Králové Hradec	66	39	50	39	45	25	24	24	312	2
12	Litomyšl	39	30	34	34	30	32	41	32	267	—
13	Mladá Boleslav	58	41	49	27	46	31	33	23	308	1
14	Německý Brod	43	27	23	25	40	31	30	15	234	—
15	Nový Bydžov G. R.	61	34	27	23	17	16	12	18	208	1
16	Pelhřimov	48	36	32	28	23	39	19	18	243	—
17	Písek	36	47	46	28	23	26	34	31	271	—
18	Plzeň	47	39	36	38	23	29	29	34	275	—
19	Praha ak. G.	50	51	42	58	36	35	36	28	336	2
20	» I. č. r. G. (Sp.)	79	58	52	44	32	30	36	39	370	3
21	» č. v. G. N. M. (Tr.)	86	53	66	48	36	23	36	22	370	3
22	» č. v. G. Žitn.	41	42	49	34	39	36	27	37	305	1
23	» M. St.	64	49	32	27	35	26	25	28	286	1
24	Příbram G. R.	114	106	99	94	38	53	44	35	583	5
25	Rokycany	44	—	—	—	—	—	—	—	44	—
26	Roudnice	52	29	36	34	25	12	12	16	216	—
27	Rychnov	41	34	30	23	32	20	17	28	225	—
28	Slané	25	42	26	25	30	16	20	12	196	—
29	Smíchov G. R.	59	51	49	49	30	21	19	—	278	2
30	Tábor	56	50	32	36	25	27	22	24	272	—
31	Třeboň	35	32	24	19	—	—	—	—	110	—
32	Vysoké Mýto	38	24	26	32	19	28	23	14	204	—
33	Vinohrady	86	57	57	49	32	40	30	23	374	3
										9028	38

b) Reálky:

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Suma	Poboček
1	Budějovice	82	85	80	79	36	40	26	428	4
2	Jičín	75	76	81	64	48	36	24	404	4
3	Karlín	81	80	104	77	51	47	34	474	5
4	Kostelec	63	59	—	—	—	—	—	122	2
5	Králové Hradec	78	77	76	59	59	36	34	419	5
6	Kutná Hora	57	82	71	77	49	42	25	403	4
7	Louny	64	77	57	26	—	—	—	224	3
8	Náchod	53	63	—	—	—	—	—	116	1
9	Pardubice	72	65	88	66	56	40	27	410	5
10	Písek	91	85	80	75	51	52	26	460	5
11	Plzeň	130	112	110	76	45	48	25	556	5
12	Praha I. R. (St. m.)	53	59	52	37	34	—	—	235	3
13	» II. R. (Ječ. ul.)	87	86	95	65	69	55	59	516	7
14	» III. R. (M. str.)	77	82	70	62	47	37	48	423	5
15	Rakovník	61	57	66	59	36	32	27	338	4
16	Vinohrady	132	93	106	105	54	45	19	554	6
17	Žižkov	78	75	—	—	—	—	—	153	2
									6236	70

II. Na Moravě. a) Gymnasia.

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Suma	Pobočky
1	Brno I.	123	113	101	79	45	60	66	58	645	7
2	» II.	50	39	34	39	40	—	—	—	202	—
3	Hradiště Uherské	52	46	71	45	56	27	35	21	353	1
4	Kroměříž	89	84	87	76	65	60	29	50	540	6
5	Kyjov	90	—	—	—	—	—	—	—	90	1
6	Meziříčí Valašské	78	51	63	44	46	23	21	17	342	2
7	Místek	42	37	39	38	—	—	—	—	156	—
8	Olomouc	149	128	97	113	65	53	35	30	670	6
9	Ostrava Moravská	67	75	—	—	—	—	—	—	142	2
10	Přerov	78	49	47	58	27	28	21	23	331	1
11	Strážnice	42	46	—	—	—	—	—	—	88	—
12	Třebíč	66	72	67	51	30	31	16	19	352	3
13	Zábřeh	52	55[2]	64[1]	—	—	—	—	—	171[3]	1
										4085	30

b) Reálky.

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Suma	Pobočky
1	Brno	105	106	82	54	50	24	20	441	5
2	Brod Uherský	56	54	69	—	—	—	—	179	2
3	Hodonín	44	54	41	58	42	—	—	239	1
4	Jevíčko	55	71	—	—	—	—	—	126	2
5	Kroměříž	24	—	—	—	—	—	—	24	—
6	Lipník	67	79	53	64	—	—		263	4
7	Nové Město	42	48	37	44	64	—	—	235	1
8	Prostějov	118	101	99	65	38	22	22	463	4
9	Telč	90	71	50	41	35	37	27	351	2
									2321	

III. Ve Slezsku. Gymnasium.

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Suma	Pobočky
1	Opava	56	44	43	41	25	31	16	24	280	1

Dle přehledu toho, pořízeného na základě úředních dat, laskavě nám poskytnutých, jeví se v Čechách na reálkách značně silnější návštěva než na gymnasiích, kdežto na Moravě si drží celkem rovnováhu. Mezi gymnasii v Čechách nade všechna vyniká Příbram s 583 žáky, po ní následují Budějovice s 444 žáky. Jinak nemá žádné gymnasium přes 400 žáků. Na Moravě ovšem drží si Olomouc a Brno starou oblibu: tam jest 670 žáků, tu 645 žáků. K nim se řadí Kroměříž s 540 žáky. Mezi reálkami v Čechách tentokrát vévodí plzeňská a vinohradská s 556 a 554 žáky. Přes 400 žáků má pak ještě 8 ústavů. Na Moravě nejsilnější ústav jest prostějovský s 463 žáky a brněnský s 441 žáky. Po nich následuje Telč. Celkový počet žáků na gymnasiích a reálkách illustruje rovněž jasně vzkvět školství reálního. Mát 47 gymnasií celkem 13.393 žáky, 26 reálek však 8557 žáků, připadá tedy průměrně na jedno gymnasium 285 žáků, na jednu reálku 329 žáků.

Pozoruhodná nesrovnalost. Přes četné výhody, jež poskytuje nová úprava platů, zůstaly v zákoně různé nesrovnalosti, které teprve prakse bude vynášeti na jevo. Haličské »Muzeum« v článku o supplentech, jejž v předu uveřejňujeme v českém překladě, uvádí nevýhody, plynoucí z nového zákona pro supplenty. Zde upozorňujeme na jiný případ nevýhody, jevící se v zá-

koně pensijním. Vezměme za příklad professora, jenž sloužil $7^1/_2$ roku a nabyl takto první kvinkvenálky. Služné jeho do pense vpočítatelné obnáší 1600 zl. Professor tento stal by se náhodou neschopným služby následkem nějaké nemoci. Dostane tedy 40% služby za výslužné, tedy celkem 640 zl. Z toho jest mu živiti — kromě služky — sebe, manželku, a řekněme čtyři dítky, po případě i platiti lékaře a léky pro sebe potřebné. Kdyby však týž professor po $7^1/_2$ letech umřel, dostane vdova jeho pense 600 zl. a na každé dítko výchovného 120 zl., celkem tedy 1080 zl. Vývodů z toho činiti není radno; jsou ukrutné. *m.*

Kterým jazykem psáti žádosti všeliké nyní, kdy jest zemská školní rada rozdělena na českou a německou a kdy zavedeny byly kvalifikační výkazy české, o to došly na výbor rovněž některé dotazy. Věc tu rozhodlo zmíněné rozdělení samo, jež utvořilo novou situaci. Dle ní podali již mnozí žadatelé na vys ministerstvo žádosti česky psané. Poláci dávno již podávají žádosti polské.

K opravám maturitních zkoušek. Byli jsme upozorněni na nesrovnalost, jež se jeví mezi reparanty a těmi, kteří i při reparátu jsou reprobováni a znova se podrobují zkoušce. Tito maturitanti jsou totiž zproštěni všech prací písemných, z nichž při předešlé zkoušce dosáhli známky aspoň dostatečné; reparant však, ačkoliv mezera mezi oběma písemnými zkouškami jeho jest menší než v onom případě, povinen jest vždy i zkoušku písemnou opakovati. Ježto vodící myšlenkou při reformě zkoušek reprobovaných bylo poskytnouti jim úlevu, mohlo by se toto stanovisko rozšířiti i na reparanty, což by zajisté zvláště rodiče postižených uvítali s povděkem. *—a.*

Nové školy. V Kroměříži zřízena byla zrovna před počátkem nového roku školního s povolením ministerským obecní reálka česká, a otevřena zatím 1. třída její. Řízení ústavu na ten rok převzal ředitel c. k. českého gymnasia Rudolf Henniger svob. pán z Eberka, a o hodiny učební rozdělili se professoři z gymnasia a z učitelského ústavu. Nyní má Kroměříž po Brně nejvíce škol. Jsou tam 3 gymnasia (české, německé a arcibiskupské), 2 reálky (česká obecní a německá zemská), 1 ústav učitelský, 1 škola rolnická, 1 škola hospodyňská. — Nová reálka státní bude otevřena příštím rokem v Mladé Boleslavi.

Dobré návrhy. Vídeňská okresní rada školní domáhá se prostřednictvím zemské školní rady u ministerstva toho, aby vyvěšování illustrací, fotografií a obrazů mravně povážlivých bylo zakázáno, aby představení komediantů a kolotočů na místech vůbec přístupných nebylo dovolováno, aby dětem bylo zakázáno, účastniti se třeba v průvodu rodičů přednášek a představení mládeži nepřiměřených, aby individua obojího pohlaví, která po ulicích, náměstích a sadech se potloukají bez zaměstnání, byla zadržována a po případě dodána robotárně, a posléz aby zamezovány byly hry mládeže o peníze na ulicích a veřejných místech. Táž rada žádá také, aby ve zvláštních případech s dorozuměním rodičů bylo učitelům dovoleno, dítky trestati tělesně.

Dle *N. Fr. Presse.*

Jednotná škola. Na sjezdu učitelů měšť. škol o Svatodušních svátcích ve Vídni konaném bylo vysloveno přání, aby zavedena byla i v Rakousku, jako se stalo po návrhu kdysi v Rakousku učiněném v Německu již skutkem, všeobecná jednotná škola, povinná do 15 let.

O výchově mladých obchodníků. V cyklu přednášek, pořádaných českým obchodním museem v Praze, přednášel první p. posl. prof. dr. Vilém

Kurz »O výchově mladých obchodníků«, který o thematu tomto pojednával hlavně se stránky vychovatelské. Poukázav nejprve k tomu, že se nám dosud obchodníků valně nedostává, pravil, že naše mladé, nadějné obchodnictvo nesmí se obmeziti jenom na hájení posic, jichž naši předkové a nynější vrstevníci vybojovali, nýbrž musí na dráze této postupovati tak, aby veškeré své hospodářství mohlo si obstarati samo, bez cizí práce a bez cizího kapitálu. K tomuto boji musíme však posílati své nejlepší a nejnadanější syny, což se dosud nedělo. Vždyť povolání obchodníka vyžaduje největší bystrosti počtářské, neobyčejného důvtipu kalkulačního a velké podnikavosti. Tím, že zásady této nedbáno, lze si alespoň částečně vysvětliti dosavadní nezdar našeho národa na poli obchodním, finančním a průmyslovém. Vadí nám v tom také měkká naše povaha, přílišná důvěřivost a nedostatek spořivosti, kterými jedině dovedeme si vysvětliti, že v našem národě máme poměrně tak málo bohatých rodin, ale známe za to hojně případů, že otec sice značného jmění nabyl, synové je však zase rychle rozházeli a zničili. V tomto ohledu, jakož i vůbec v oboru veškerého obchodu měli by nám býti vzorem a příkladem židé, kterým se obchodním nadáním jen málo národů vyrovná. Další překážkou jest rodinný předsudek, dle něhož má býti syn vším možným, jen ne obchodníkem a průmyslníkem. Vylíčiv osudné následky toho, pravil pan přednášející, že povinností naší nyní jest, vydati nové heslo, které by naše hochy odvracelo od věčných a drahých studií, by nechodili do kanceláří a úřadů, nýbrž k obchodu a průmyslu a spěli tak nikoliv k závislosti a nesamostatnosti, nýbrž k nezávislosti a zámožnosti. Jedním z nejhorších nepřátel tohoto směru jest však nynější zařízení našich škol, zejména našich gymnasií, která se svojí řečtinou i latinou jsou nyní toliko přežilým zbytkem středověku, jehož se jiní národové již počínají zbavovati. Avšak ani na ostatních školách nenabude žák lásky k obchodu, poněvadž se o něm vůbec ani nemluví a o dějinách obchodu a zeměpise obchodním činívá se jen výminkou nepatrná zmínka. Lepší průpravu poskytuje mladému obchodníku reálka, ačkoliv ani jejím úkolem není připravovati své odchovance pro praktický život, nýbrž především jenom pro studium techniky. Žák nabývá na ní přece základů frančiny a těsnopisu, dvou to velmi důležitých předmětů. Řečník poukázal pak ku měšťanské škole, dosud namnoze zneuznávané, jejímž úkolem jest, aby svým žákům podávala učivo přímo pro život praktický. Do nedávna byla jí ovšem na nemalou závadu okolnost, že absolvent obchodní akademie, jenž prošel měšťanskou školou, neměl práva k jednoroční dobrovolnické službě. Avšak závada ta jest nyní odstraněna, tak že se i po této stránce měšťanská škola rovná školám středním. Při volbě budoucího povolání jest nezbytno, aby rodičové a vychovatelé dbali náležitě osobní záliby a náklonnosti mladíka. Velkou vadou jest, že rodiče nepočínají dosti záhy říditi úmysl synův, nerozmlouvají s ním o této veledůležité otázce a nepoučují ho dostatečně a dosti časně, jak děje se to u židů. Pan přednášející může z vlastní zkušenosti své tvrditi, že můžeme se šestiletým hochem již velmi dobře mluviti o rozličných povoláních a směrech životních, že jej můžeme ponenáhlu zasvěcovati do rozličných poměrů výrobních a obchodních. Ovšem pouhé mluvení nedostačuje; jest nutno užiti vydatným způsobem vyučování názorného. A tu není snadnějšího a zároveň vydatnějšího prostředku nad cestování. Mám pět synů, praví, a jakmile dosáhli věku, že jsem se s nimi mohl vydati na cestu, vzali jsme nejnutnější zavazadla na záda a vydali jsme se na putování nejprve po vlastech českých, později pak i za hranice. Takovým způsobem

seznamoval jsem své syny se světem již od jejich šestého roku. Zašli jsme si prohlednouti každý závod, a nežli bylo hochům se rozhodnouti o budoucím jejich povolání, znali nejen celé království české, část Moravy, Dolních a Horních Rakous, Solnohradska a Tyrolska, nýbrž na západě i Švýcarsko, Horní Italii a část Francie, na severu pak Sasko, Durynský les a Berlín. Takovým cestováním utužovalo se jejich tělo, bystřil se rozum, rostla pozorování, přibývalo zkušeností v obcování s cizími lidmi, podněcovala se podnikavost i odvaha a shromažďovaly se vědomosti, kterých žák v našich školách nikdy nenabývá. Hlavním však účelem těchto cest bylo, aby se hochům vštípila úcta a láska k obchodu a průmyslu, a výsledek toho byl, že ani jediný nerozhodnul se pro doživotní závislost v postavení kancelářském. Ku konci pojednal řečník o nynějším zařízení našich odborných škol. Nejvyšším obchodním učilištěm jsou naše obchodní akademie, jejichž absolventi však zapadají s malými výjimkami do kanceláři bank a velkozávodů, aniž by jen pomýšleli na to, státi se někdy samostatnými, což jest veliká chyba. Žalostný tento zjev má dvojí příčinu: jednak není u našich mladých obchodníků dostatečně vypěstována podnikavost a láska k samostatnosti, jednak nepoznali vůbec ještě světa a domnívají se, že jsou svými studiemi již povzneseni nad ruční práce a výkony obchodnické. Vina této chyby spadá alespoň částečně také na organisaci našich obchodních škol, jelikož jsou příliš theoretickými a nepraktickými. Obchodní školy velice by prospěly budoucnosti svých absolventův, kdyby u přihlašujících se žáků žádaly alespoň celoroční praxi obchodní a to nikoli v písárně některého velkozávodu, nýbrž v menším některém obchodě, kde mladík může seznati závod celý a nabýti o jeho rozsahu náležitého přehledu. S tímto nedostatkem setkáváme se bohužel také na jiných školách odborných, jenom lesnické a hospodářské školy kladou za podmínku přijetí žadatele, aby měl alespoň roční praxi. »Čím delší studie, tím méně samostatnosti«, které se nám však nejvíce nedostává! Jen samostatným obchodnictvem a průmyslnictvem může náš národ dojíti zámožnosti, jejíž nedostatek stále a všude bolestně pociťujeme. Přednášku svou zakončil řečník dvěma hesly, o nichž jest přesvědčen, že nejen spasí náš obchod, nýbrž i podstatně povznesou náš národ. Jsou to hesla: »Podnikavost a samostatnost!«

Moderní škole věnovala pěknou stať v 29. čísle svém letošním »Česká Stráž«. Vyjímáme z ní: »Mládež naší doby charakterisoval jeden vídeňský paedagog řka, že viděl za svého učitelského působení velice mnoho nadaných žákův, ale dosud nedočkal se štěstí, aby v některém svém bývalém žáku pozdravil velikého muže. Příčina toho zjevu je, že naše mládež, jakkoli mnoho umí, má nad míru slabě vyvinutou vůli a vytýká si malou budoucnost, jako by jí byl vyměřen život na několik let a ne na desítiletí. Přání a touhy její opisují tak malé kruhy, že tichý, pohodlný život ji úplně uspokojuje; jejich důvěra k vlastní síle je tak nepatrná, že je pro ně vrcholem štěstí, když se mohou chytit čeho hotového a bezpečného v nějaké službičce.«

O studiu klassickém. Skoro současně se svoláním ankety o reformě našich gymnasií se strany časopisu »Die Wage« a s vystoupením Lemaitreovým proti studiu klassickému objevil se v Masarykově Naší době obrněný hlas českého odborníka ve prospěch tohoto studia o názvu *Antika, my a naše gymnasia*, jenž zasluhuje plného povšimnutí. Prof. dr. Em. Peroutka, autor tohoto článku v obsahu i formě silného, konstatuje tu, že u národů jiných, zejména u Angličanů, Němců, Francouzů, Rusů, Američanů, ba též u menších

národů, jako u Dánů a Švédů, do dneška se jeví veliký a živý zájem pro antiku, jen u nás v Čechách že je toho zájmu tak málo, že to není skoro nic. I dovozuje, že tato netečnost nám nemůže býti na prospěch. Ptá se, je-li to studium oněch národů mocných a bohatých, jenom luxus, či vězí-li v něm hlubší kořen. Ukazuje, že ten zájem nezpůsobuje ani větší počet universit u těch národů, nýbrž užitek plynoucí ze studia antiky, zdravý a omlazující proud. Všichni velcí mužové tohoto století jako John Stuart Mill, Taine, Gladstone, ba i Nietzsche byli odkojeni kulturou antickou. I u nás z jejího studia bezprostředního a hojnějšího vypučelo by mnohé dobré ovoce.

Dr. Peroutka pronáší rozhodný soud, že ze středních škol nemůže se bez nenapravitelné škody vyjmouti ani latina ani řečtina z důvodů historické kontinuity; neboť znamenalo by to snížení vzdělanosti, když by se mládeži, mající státi kdysi ve společnosti duchem svým nejvýš, zavírala cesta k poznání oněch kultur, které jsou základem, vzorem a součástí kultury naší. Druhým důvodem, proč nelze bez veliké škody zříci se latiny a řečtiny, jest prof. Peroutkovi absolutní cena antiky. Antika jest nejkrásnější kultura světa, kultura největších a nejšťastnějších lidí, jací kdy byli na naší planetě živi. Jest tou měrou *harmonická*, jako nebyla a není žádná kultura jiná. Staří Řekové vzdělávali souladně tělo jak ducha, a z toho pravého zladěného ducha vykvetlo pak jejich písemnictví a jejich umění výtvarné. Proto je v kultuře antické ukryto nesrovnatelně více krásy než v kultuře naší, a to krásy pravé, harmonické. Marně se jí zříká odpůrce, ona naň vždy a všude působí dosud, a působí neodolatelně. »Ze všeho, co Řekové nám zanechali, ať je to kniha, dorský chrám, mramor nebo bronz, sarkofag nebo scéna bakchická, satyr nebo Afrodita, ze všeho dýše taková silná, oblažující zdravota a vůně jako z čerstvě zoraných brázd, taková neumořitelná radost ze života. A toho se naší kultuře nedostává, té zdravoty a radosti. Po mém soudě proto, že v 19. století intellekt není souměrně pěstován s jinými schopnostmi duše a s citem, mohutností aesthetickou.«

Proto třeba, aby zvláště mládež čerpala z tohoto nevysychajícího, vždy živého zřídla. Z této kultury harmonických lidí vchází část harmonie i v duši učícího se, ona poskytuje ze všech kultur nejlepší vzdělání aesthetické. Zejména v naší době, kdy intellekt náš trpí již již přetížením, nabyla okolnost tato zvláštní důležitosti.

Prof. Peroutka se dotýká též zdánlivě špatných výsledků studia humanitního na našich gymnasiích a myslí, že by z případných oprav vyučovacího plánu, universitního studia a hlubšího odborného, zejména též filosofického vzdělání učitelů starých jazyků mohla celá otázka klassického studia na gymnasiích zcela dobře se rozřešiti. Na universitě naší měla by býti zvláštní stolice pro dějiny umění antického, opatřená sbírkou uměleckých reprodukcí antik aspoň takovou, jaká je při pražské universitě německé. Odtud by se šířila znalost antiky nejen do gymnasia, ale i do širších vrstev obecenstva (přednáškami). — Na gymnasiích reforma hluboká se právě děje. Starověk počíná se pojímati filosoficky, latina a řečtina stávají se jen prostředkem k cíli, jsouce výchovnými prostředky ve službách doby přítomné. Kulturního života antického jest si více všímáno, jeví se snaha, poznati život ten co nejdůkladněji a všestranně. K tomu přispívá nejlépe archaeologie a proto nebudou se jí moci na dlouho klassičtí filologové uzavírati. »Jinde jsou značně před námi v příčině té.« Ministerstvo získalo si zásluhu, že posílá professory do Italie a Řecka a že archaeologii otevírá cestu na gymnasia. Jest však

žádoucno, aby *každý* učitel klassické filologie poznal klassickou půdu z vlastního názoru; kde to není možno, měl by aspoň znáti některé veliké museum, na př vídeňské, mnichovské nebo berlínské. Při gymnasiích měly by býti kabinety zásobené modely, odlitky a fotografiemi. »Výbornou věcí bylo by opatřovati i reprodukce skulpturních děl novějších (Donatello, Bernini, Canova, Thorwaldsen Antokolskij) za příčinou srovnání, jako to začali v drážďanském Albertinu. (Dík správnému porozumění ředitelstva ústavu jest při gymnasiu vinohradském zřízena již slušná sbírka fotografií 240 čísel a krásný sádrový odlitek Sofoklea lateránského kromě některých modelů jakožto rudiment moderního archaeol. kabinetu.)«

Co do obecenstva, měla by zmizeti posavadní antipathie ke gymnasiím. Není ovšem všecka spása v gymnasiích a jest nám třeba hojných škol jiných, průmyslových, řemeslnických, obchodních a vůbec odborných; ale gymnasií třeba též a tož gymnasií dokonalých.

V tomto důrazném akcentování antiky klassické a vlivu jejího na moderní vzdělání tkví i modernost a přesvědčující síla vývodů p. Peroutkových.

Nervosita žáků a jak jí čeliti. O tomto předmětě pojednáváno na učitelské konferenci kantonu lucernského ve Švýcařích. Lékaři doporučovali, aby se proti nervosnosti pracovalo už od prvních let školních a tož tak, aby vůbec nemohla nastati. Za tou příčinou doporučovali: 1. aby vyučování na obecných školách obmezovalo se na čtení, psaní, počítání, kreslení, názorné vyučování v přírodě, na tělocvik a zpěv po všech 6 let; 2. aby tam domácí úkoly vůbec nebyly dávány a na sekundárních školách (dobrovolně vyšších školách obecných) jen měrou obmezenou; 3. nazpamět se učiti aby nebylo dovoleno leč jen ve vyšších třídách měrou malou a výhradně článkům v řeči vázané. 4. po každé půl hodině učení aby následovala 10minutová přestávka, by jednak zamezena byla duševní únava, jednak místnost byla provětrána; 5. závěrečných zkoušek aby vůbec nebylo; 6. za horkých dnů aby odpoledne bylo věnováno jenom názornému vyučování v přírodě; 7. aby po každých 6—8 týdnech učení následoval týden neb i více prázdna; 8. před dokonaným 7. rokem života aby nikdo nebyl připuštěn do školy. Učitelé nesouhlasili ve všem s těmito návrhy. Dle *Z. f. a. S.*

Zdravotnictví v Uhrách vyučuje se již na obecných školách. Zákon r. 1876 za ministerstva Aug. Tréforta vydaný předpisuje v čl. XIV. § 42., aby hygieně a zachraňování života a tož hlavním pravidlům jejich se stanoviska zdravoty vyučováno bylo v obecných školách. Na učitelských ústavech hygiena zavedena byla již r. 1869; dnes ovšem je vyučování toto zdokonaleno Učitelé musí poslouchati čtení o zdravotnictví na universitě budapešťské nebo sibiňské; kursy ty konají se ročně od 15. září do 15. prosince. Znalost předmětu osvědčuje se zkouškou ústní a praktickou. Na učitelských ústavech učí se hygieně v ročníku I. a IV. Učebnicí jest kniha dr. Ludvíka Szélla: »Nauka o zachranování života a o zdraví«. Německý překlad »Lebensrettungs- und Gesundheitslehre« stojí 20 kr.

Prof. Paulsen o korrektuře úkolů. Měsíčník »Blätter für höheres Schulwesen« [XV. (1898), 72—75] přináší v čísle květnovém zajímavý článek univ. prof. Bedř. Paulsena z Berlína, nadepsaný »Die Überbürdung der Gymnasiallehrer«, z něhož vyjímáme tuto stať.

... Dann wartet zu Hause die Korrektur, dieses furchtbare Kreuz unserer Lehrer: eine absolut uninteressante Sache, 40, 50 Hefte, die dieselben öden Sätze mit denselben immer wiederkehrenden Fehlern übersetzen, und doch

die strengste Aufmerksamkeit, die genaueste Genauigkeit notwendig machen: man wird sagen dürfen, eine härtere Probe für menschliche Geduld, eine aufreibendere Mühsal als dieser alle Tage und alle Jahre sich wiederholende Kampf mit dem Unendlich-Kleinen und seinen sich immer gleich bleibenden Tücken ist überhaupt nicht denkbar. Jede Handarbeit möchte erträglicher sein, sie bringt doch ein sichtbares Werk zu Stande. Hätten die Griechen schon die Korrektur gekannt, wir würden sie gewiss unter den Martern der Unterwelt neben den übrigen fruchtlosen Arbeiten antreffen. — Dazu kommt ein weiteres: hinter dem Lehrer steht die Kontrolle. Sie folgt ihm auf Schritt und Tritt, nicht selten wohl auch in drückender Form...

Učitelstvo v Srbsku. Počátkem t. r. bylo v Srbsku 2036 učitelův a učitelek. Nejmenší jejich plat obnášel 600 dinarů, největší 2450 dinarů. Nejnižší plat má 127 učitelů, nejvyšší 28. Dále mají: 647 učitelů po 800 din., 631 po 1050, 304 po 1300, 152 po 1550, 102 po 1850, 44 po 2150.

Turecké školstvo za nynějšího sultána se utěšeně rozmáhá. Založenoť za jeho vlády 9800 škol, mezi nimi 4 vyšší. Celkem je v Turecku 29.106 škol a do nich chodí 896.000 dítek mohamedánských. Ostatní vyznání musí si zřizovati a vydržovati školy sama; stát nevykonává ani dozoru nad nimi. Jen na nejvyšších školách někde vyučují se mohamedáni a křesťané pospolu. Dle *Z. f. a. S.*

Starořecké drama, některé z vynikajících, co rok provozují učitelé a studenti na universitě v Cambridgei v původním jazyce. Letos vybrány k tomu Aristofanovy Vosy.

Starořecký časopis. Časopis psaný starou řečtinou, mluvou Xenofontovou, věnovaný čistě starověku, založili universitní studující ve Washingtonu.

Proti novinám jakožto obalu učebných knih vydán přísný zákaz ve Falci. Tamější vláda zaslala cirkulář všem místním školdozorcům, aby netrpěli novin a zvláště ne časopisů obrázkových na obalu čítanek. Nařízení správně dokazuje, že se tím rozšiřuje četba dětskou mysl rozrušující, a mnohdy povážlivě se porušuje mravní cit obrazy oplzlými. Souhlasíme. *Hlídka.*

Česká jednota přírodoléčebná. V Praze ustavila se »Česká jednota přírodoléčebná«, jejíž účelem jest přednáškami, časopisy a odbornými knihami šířiti znalost a vědění o léčivosti veškerých přírodních sil, jako světla, vzduchu, vody atd., dále o účincích tělocviku a masáže, jakož i všech ostatních pravidlech přirozeného způsobu života vůbec. Dalším účelem jednoty bude přednáškami konanými ve všech vrstvách společenských poučovati o výchově dítek, o jich správném vyživování, o jich otužování jakož i o tom, kterak jest se každému jednotlivci zachovati, by se co možná nejvíce uchránil nemocí a v nemocích používal léčení přirozeného, jakožto jedině správného. Jednota bude zakládati v Praze, v předměstích i na venkově spolkové lázně jak říční tak vanové, parní, vzdušné a elektrické, jakož i ústavy přírodoléčebné, jichž by bylo možno používati i chudině. Dále míní zařizovati závody, v nichž bude možno opatřovati si levné a zdravé plodiny, potraviny, poživatiny, zařizovati zdravotní jídelny atd.

C. k. státní průmyslová škola v Praze dle patnácté výroční zprávy čítala ve školním roce 1897—98 515 žáků (514 Čechů, 1 Němec), z nichž bylo katolíků 497 a 18 evangelíků. Vyšší průmyslovou školu navštěvovalo 318 žáků a školu mistrovskou 197 žáků. Koncem školního roku zůstalo na vyšší prům. škole 300 žáků (161 na strojnickém, 139 na stavitelském oddělení), na škole mistrovské 128 žáků (na strojn. odděl. 78, na stav.

odděl. 50). Vysvědčení s vyznamenáním na konci letního semestru obdrželo 37 žáků, vysvědčení I. třídy 317 žáků; 29 žáků neprospělo; 40 žákům povolena opravná zkouška, 5 žáků nedozkoušeno. Zkoušce maturitní podrobilo se letos 34 žáků (15 ze IV. ročn. strojn., 19 ze IV. ročn. stav.). Vysvědčení dospělosti obdrželo 34 žáků, z nichž 6 žáků s vyznamenáním. — Na průmyslovou školu pokračovací, jež spojena jest s c. k. státní průmyslovou školou pražskou, přijato počátkem školního roku 1897—98 úhrnem 604 žáci (600 Čechů, 2 Němci, 2 Srbové). Dle živnostenského postavení bylo: 7 mistrů, 310 tovaryšů a 287 učňů. Do konce škol. roku setrvalo 511 žáků, z nichž prospělo 456 a neprospělo 55. Odměnami vyznamenáno 121 žák a veřejně pochváleno 116 žáků. Návštěva školy se strany učňů byla uspokojivá, se strany mistrů a tovaryšů velmi pravidelná a vytrvalá. Prospěch v učení byl dobrý.

Cvičný učitel professorem universitním. Cvičný učitel na ústavě ku vzdělání učitelek ve Vídni Hugo Zukal byl právě jmenován mimořádným professorem phytopathologie na vysoké škole ve Vídni. Je to první případ, že učiteli kvalifikovanému pro měšťanské školy byla propůjčena akademická stolice učitelská.

Osobní. Prof. dr. *Fr. Krsek*, známý literát a výborný překladatel Byrona a Moora, povolán byl do Vídně do ministerstva kultu a vyučování.

Prof. *J. Hulakovský* při svém odchodu na odpočinek vyznamenán titulem školního rady.

Prof. *Arn. Thoř* z české reálky v Brně jmenován čestným občanem v Králově Poli u Brna.

Okresním školdozorcem pro okres hořovický jmenován prof. roudnického gymnasia *Jos. Steinhauser*.

Jmenování. Prof. gymnasia v Truhlářské ulici v Praze dr. K. Cumpfe stal se ředitelem gymn. v Písku, prof. píseckého g. Jan Šulc ředitelem g. v Táboře, prof. táborského g. dr. Al. Saturník ředitelem g. v Rychnově, prof. jindřichohradeckého g., okr. insp. Fr. Reisz ředitelem g. v Domažlicích, prof. české reálky v Ječné ulici v Praze Fr. Bílý ředitelem r. v Žižkově a prof. olomouckého g. přidělený ministerstvu Ed. Ouředníček ředitelem v Brně (II. g.). Proz. uč. české reálky v Brně Fr. Hnilička jmenován hlavním uč. učitelského ústavu v Kutné Hoře. Dále přeloženi *professoři* a *skut. učitelé*: Vojt. Černý z Rychnova do Kolína, Ant. Chmelík z Tábora na Kr. Vinohrady (g), Jos. Durych, okr. insp., z Jičína na Smíchov, Vinc. Dusil z Kutné Hory (r.) na Kr. Vinohrady (r.), dr. Em. Fait z Rakovníka na Žižkov, dr. Fr. Groh z Kolína do Prahy (ak. g.), Al. Holas z Val. Meziříčí do Brna (I. g.), Fr. Hurský z Příbramě do Budějovic (g.), Frant. Hylák z Val. Meziříčí do Brna (I. g.), Jos. Jícha z Kutné Hory (uč. úst.) do Prahy (staroměst. r.), dr. Fr. Krištof ze Slaného na Smíchov, Jan Soukup z Příbramě do Písku, Jan Štěpánek z Kutné Hory (r.) na Kr. Vinohrady (r.), Fr. Strér z Vys. Mýta do Prahy (staroměst. r.), Václ. Veverka z Třeboně do Prahy (Truhl. ul.), Fr. Vojtíšek z Kutné Hory (r.) do Prahy (malostr. r.), Fr. Zdráhal z Vys. Mýta do Kutné Hory (r.), Rich. Branžovský, okr. insp., z Plzně (r.) do Prahy (Ječná ul.).

Dále jmenováni skutečnými učiteli: a) *prozat. učitelé* Václ. Hampl z Rakovníka pro Rakovník, Ant. Hodáň z Písku (r.) do V Mýta (g.), Vít Hřivna z Olomouce do Val. Meziříčí, Kar. Kadlec z Olomouce pro Kroměříž (g.), Pav. Kratochvíl z Jindř. Hradce pro týž úst., Ign. Kusala z Třebíče do Val.

Meziříčí, dr. Ad. Pařízek z Prahy (r. v Ječné ul.) do Vys. Mýta, Otak. Paroubek z Pardubic do Karlína, dr. Ant. Pleskot z Val. Meziříčí do Plzně (r.), dr. Václ. Sixta z Pardubic do Vys. Mýta, katecheta dr. Rich. Špaček z Olomouce (něm. r.) do Olomouce (čes. g.), Jos. Sypal z Kroměříže (zem r.) do Jindřichova Hradce, Bohd. Zelinka z Hradce Králové (r.) do Karlína. b) *suppl. učitelé* Bohusl. Beneš z Prahy (Křem. ul.) do Žižkova, Fr. Buřval z Příbramě pro týž úst., Lad. Červenka, assist. české techniky v Praze do Kutné Hory, Jan Chval z Plzně (r.) do Tábora, Tom. Doubrava z Příbramě pro týž úst., Fr. Hrdlička z Kr. Vinohrad (g.) do Čáslavě, Osv. Jakubíček z Brna (I. g.) do Strážnice, Fr. Jizba z Kr. Vinohrad (g.) do Tábora a přikázán na Kr. Vinohrady (g.), Vinc. Kočvara z Kr. Vinohrad (g.) do Pelhřimova, Emil Landa z Písku (r.) pro týž úst., Al. Matuška z Prahy (uč. úst.) do Hradce Král (r.), Anast. Papáček z Příbramě do Jičína (r.), dr. Václ. Petřík z Kr. Vinohrad (r.) do Slaného, Václ. Šejvl z Kolína do Rychnova, dr. Jar. Charvát z Litomyšle tamt., dr. Kar. Leiss z Plzně (r.) tamt., Jos. Mikulík z Pardubic do Kutné Hory, dr. Emil Sekera z Pelhřimova do Jičína (r), Bohumír Tichánek z Přerova do Uh. Hradiště, dr. Fr. Zima, katech. ze Smíchova, tamt.

Prozatímními učiteli stali se *supplující učitelé:* dr. Jan Chloupek z Plzně (r.) v Praze (Ječná ul.), Fr. Hanták z Prahy (malostr. r.) v Jičíně (r.), Eman. Hlavatý z Kr. Vinohrad (r.) v Hradci Králové (r.), Jos. Kobza z Plzně (r.) v Rakovníku, Ant. Kvapil z Třebíče tamt., Jan Opletal z Budějovic (r.) v Olomouci, Rich. Plicka z Prahy (uč. úst.) v Jindř. Hradci, Al. Pokorný z Prahy (r. g.) v Písku, Jan Roubal z Prahy (malostr. r.) v Plzni (r.), Fr. Smyčka z Ostravy (r. g.) v Pardubicích, Fr. Tajrych z Pardubic tamt., Fr. Teplý z Brna (I. g.) v Olomouci, Fr. Černý z Prahy (Ječná ul.) do Brna (r.), Jiří Jizba z Prahy (Ječná ul.) do Pardubic, Ant. Kořínek z Kolína do Chrudimě, Kar. Novák z Brna (r.) do Přerova, Al. Zavřel z Olomouce do Val. Meziříčí.

Úmrtí. Dne 8. dubna zemřel po kratičké nemoci professor klassické filologie a němčiny při c. k. gymnasiu v Žitné ulici v Praze *Frant. Wiedemann* ve věku 43 let.

V Chrudimi zemřel dne 10. dubna v 66. roce věku svého c. k. jub. gymn professor *Kašpar Mašl.*

Dne 13. května zemřel zde náhle ve věku 68 let professor c. k. státní průmyslové školy v Praze na odpočinku, *František Šeda.* Zesnulý náležel průmyslové škole od jejího vzniku a získal si o ni neobyčejných zásluh. Narodiv se r. 1830 v Litomyšli, absolvoval gymnasium tamtéž, od r. 1849 do r. 1855 studoval v Praze na polytechnice a na akademii výtvarných umění. Působil jako učitel na první státní reálce německé v Praze, na veřejné vyšší reálce ve Vídni, rok pobyl ve strojírně firmy Breitfeld a Evans v Praze, byl potom učitelem kreslení při Jednotě ku povzbuzení průmyslu v Čechách, a když založila průmyslovou školu, byl jedním z jejích zakladatelů. Když se škole nedostávalo učebných prostředků a vyučovacího programu, Šeda sestavil učební plán pro všechna řemesla, zhotovil jako učitel technických předmětů pro žáky předlohy, výkresy a modely, na něž nebylo peněz. Šeda byl důležitým činitelem při pozvolné reorganisaci školy denní a pracemi svých žáků přispěl v první řadě k tomu, že pražská průmyslová škola obdržela r. 1873 za pokrok svůj medailli. Roku 1876 převzal vedení průmyslové školy pražské, která nemajíc žádné podpory od vlády, každou

chvíli byla ohrožena ve své existenci a jenom obětivostí Šedovou a jeho kollegů byla zachráněna. Když budova její byla zabrána pro německou školu měšťanskou, průmyslová škola pojednou byla bez přístřeší, ale prof. Šedovi podařilo se vymoci pro ni od pražské obce místnosti v bývalém domě na rohu ulice Platnéřské a Křižovnické. Prozatímním ředitelem školy Šeda zůstal až do r. 1882, kdy byla převzata do státní správy; sám po 22leté činnosti učitelské a po 19leté činnosti na této škole ustanoven byl prozatímním učitelem Teprve r. 1883 stal se řádným učitelem, v září téhož roku odborným přednostou mechanicko-technického oddělení s titulem professora v VIII. hodnostní třídě Počátkem školního roku 1896—97 odebral se na odpočinek.

Dne 17. května zemřel v Táboře býv. professor klassické filologie na tamějším c. k. reálném gymnasium *Martin Kolář* u věku 62 let (nar. 1836 ve Švihově). S ním odešel muž skromný srdce zlatého, povahy nejušlechtilejší. Také ve vědě jméno jeho má jasný, plný zvuk. Obral si k probadání obor české heraldiky a pracoval tu tak, že náleží v něm k předním autoritám. V bohaté pozůstalosti literární zůstavil dílo celého života svého, úplnou českou heraldiku, která přispěním přátel a ctitelů jeho bude vydána tiskem. Pohřeb jeho byl řídkým projevem úcty a lásky celého města a všech vrstev jeho obyvatelstva.

Dne 19. května skonal v Domažlicích po dlouhém utrpení v 51. roce věku svého ředitel tamního vyššího gymnasia, *Jan Matějček.* Zesnulý narodil se 13. října 1847 v Peruci. Zásluhou známého lidumila, děkana Daneše, přišel na studia gymnasijní a ukončiv je maturitní zkouškou na akademickém gymnasiu v Praze, přičiněním téhož velezasloužilého muže dostal se za vychovatele k hr. Herbersteinovi a odtud do domu tehdejšího místodržitele kn. Mensdorffa, kdež až do smrti starého pána setrval, působě na obou místech horlivě a v duchu vlasteneckém. Po té pokračoval ve studiích na filosofické fakultě pražské, zvoliv klassickou filologii za příští povolání učitelské. Roku 1872 jmenován byl Matějček supplujícím a r. 1874 skutečným učitelem při vyšším gymnasiu v Chrudimi, odkudž r. 1879 povolán byl za okr. školdozorce pro okres karlínský a r. 1884 pro okres smíchovský. R 1891 jmenován byl ředitelem vyššího gymnasia v Domažlicích. V posledních dvou letech stále churavěl. Z vědecké činnosti zvěčnělého zasluhují zmínky jeho důkladná studia spisů Aristotelových, jež však uveřejniti již nedospěl.

Dne 29. května t. r. zemřel na zkornatění cév prof. česk. ústavu ku vzdělání učitelů v Praze dr. *Gustav Müller* u věku 56 let. Zesnulý býval i mimo školu mnohostranně činný. Na poli politickém prokázal svého času národní straně svobodomyslné, dokud byla teprve v rozvoji, vydatné služby, jsa zaníceným přívržencem jejím; na poli písemnictva složil vedle několika článků Fysiku pro ústavy učitelské. V našem spolku professorském byl mnohá léta jednatelem odboru mathematicko-fysikálního za starostenství nynějšího zem. škol. inspektora v Brně p. J. Slavíka. Smrt překvapila jej znenadání (při obědě).

Dne 19. srpna t. r. zemřel na Kr. Vinohradech vynikající český dějepisec, professor dr. *František Šembera,* spisovatel velikého díla »Dějiny středověké«, ve věku 56 let. V plné mužné síle stihla ho smrt dříve, než mohl dokončiti veliké dílo svého života. Šembera narodil se dne 20. srpna r. 1842 v Helkovicích u Žamberka, studoval gymnasium v Rychnově n. K. a v Hradci Králové. Universitní studia konal v Praze. Roku 1867 stal se supplujícím professorem při gymnasiu v Něm. Brodě, r. 1868 pak skutečným učitelem při biskupském gymnasiu v Českých Budějovicích. Roku 1881 byl jmenován

professorem na českém vyšším státním gymnasiu na Novém městě v Truhlářské ulici, kdež až do své smrti jako professor dějepisu, logiky a psychologie působil. Zvěčnělý byl znamenitým paedagogem, který ve svých poutavých přednáškách, svědčících o neobyčejných vědomostech, bystrosti ducha a vzácných schopnostech paedagogických, působil měrou neobyčejnou na mladé mysli svých posluchačů. Byl upřímně milován a ctěn nejen od svých kollegů v povolání, ale i ode všech svých žáků, kteří celou duší k němu lnuli. Na jeho přednášky se žáci těšívali a je sledovali s napjatou pozorností, neboť v nich dostávalo se jim poučení i o věcech, které přesahovaly úzký rámec školského vyučování a otevíraly jim nové, neznámé obzory. Tím, že v přednáškách svých kladl hlavní důraz na kulturní momenty, že seznamoval žáky svoje s duchem dějin, dal jim zvěčnělý poznati zákony ovládající vývoj lidstva daleko líp, než jest, bohužel, na našich středních školách zvykem. Ovládaje několik moderních řečí dokonale (frančině sám vyučoval), opíraje se o neobyčejnou sečtelost a rozsáhlé vědomosti i mimo vlastní svůj obor a nadán jsa svěžím vtipem, dovedl zvěčnělý ve svých přednáškách nakupiti takové množství látky stejně zajímavé jako poučné, že přednášky jeho zanechávaly v žácích jeho mohutný a trvalý dojem. Ještě po letech na ně rádi a s vděčností vzpomínali. Jako člověk byl zesnulý povaha čistá a mužná, myslitel samostatný a hluboký. Česká literatura dějepisná ztrácí v něm vynikajícího a horlivého pěstitele. Ze spisů jeho sluší jmenovati kromě nedokončených »Dějin středověkých« celou řadu článků v Ottově »Slovníku naučném«, samostatnou studii »Canossa« a dvě učebnice dějepisu pro střední školy, z nichž druhá, určená pro vyšší gymnasia, byla nedávno schválena. Jsou to vzory školních učebnic; z každé stránky poznává se starý zkušený učitel a obratný stilista. *R.*

Hluboce dojala všechny kruhy naše i širší obecenstvo neočekávaná zpráva o úmrtí člena našeho spolku, prof. *Fr. Hospodky* z gymnasia v Mladé Boleslavi. Zemřel v noci na den 7. t. m. ve věku 36 let ve všeobecné nemocnici v Praze, podrobiv se nebezpečné operaci. Po celou dobu svého působení věnoval se s nevšední láskou a oddaností mládeži sobě svěřené. Kdekoli působil, zůstavil si mezi žactvem vděčnou vzpomínku. Než i mezi kollegy byl pro svou milou a přívětivou povahu velice oblíben, v širší společnosti pak na všech svých stanicích zvláště jako vynikající pěvec ctěn a vážen. Hospodka byl člověk veskrz citový. Hlubokým citem svým dovedl prodchnouti své písně, citem řídil se ve veškerém svém jednání, a cit tento snad připravil mu i mnohou trpkost v životě. Chudák, 11 let supploval, 9 let po zkoušce; teď vstupoval do 3. roku definitivy, těšil se — a v tom sklátila jej smrt neúprosná v hrob. Nad hrobem jeho lká v 82. r. věku svého stařičká matka, jíž chtěl se nyní cele věnovati. — Vědění jeho bylo obsáhlé. Se zvláštní zálibou pěstoval ruštinu, z níž některé překlady zachovány jsou v rukopise. — Ač již 2 léta byl vzdálen z Prahy, přec účastenství při pohřbu bylo ohromné Mezi hosty viděli jsme kromě bratra zemřelého, ředitele gymnasia ve Vys. Mýtě, p. z. š. insp. dra E. Kastnera, řed. Grešla, Grima, Sobka, Starého a mnoho professorů a přátel zemřelého z Prahy i venkova. Jménem spolku vyslovil rodině soustrast starosta pan řed. Starý. Je to v roce 1898 již 11. případ úmrtí v našem členstvu. *S.*

Vpočítání supplentských let do definitivy *způsobilo u všech kollegů přirozený rozruch. Výbor došly četné dotazy, bude-li třeba podávati zvláštní žádosti k zemské školní radě nebo ministerstvu za vpočítání oněch let do*

kvinkvenálek. Na základě spolehlivých informací oznamujeme, že žádosti se podávati nebudou, nýbrž že každé ředitelstvo střední školy bude vyzváno o svých členech sboru vypracovati soupis všech služebních let každého jednotlivce, zejména kdy a kde kdo sloužil rok co rok od nastoupení služby a s jakým počtem hodin. Seznamy tyto předloženy budou zemské školní radě, aby na jich základě vypracovala příslušné návrhy pro ministerstvo. Vodítko pro tyto návrhy ustanovily si již úřady, a budou as počítána 3 supplentská léta za 1 rok definitivy, 4 suppl. léta za 2 definitivní a všecka suppl. léta od 5 nahoru za 3 definitivní. Postup tento potká se zajisté s úplným souhlasem všech postižených.

Zprávy spolkové.

Valná hromada našeho spolku konána dne 15. října 1898 v c. k. reál. a vyšším gymnasiu v Křemencové ulici za hojné účasti členstva.

Starosta, p. řed. Starý, zahájil ji vřelým proslovem, v němž především vzpomenul tragického skonu Jejího Veličenstva císařovny a královny Alžběty a velikého bolu, jenž tím stihl zrovna v jubilejním roce mileného panovníka našeho (při té části řeči členové povstali), pak milostivého schválení zákonů o platech úřednických, kterými J. V. nejen veškerému úřednictvu a jich rodinám, nýbrž i veškerému obyvatelstvu, zejména živnostnictvu prokázal památné dobrodiní; potom p. starosta se porozhlédl po posavadní 16leté činnosti spolku a zvláště rozkvětu jeho za posledních 6 let, načež udělil slovo jednateli, aby přečetl svou zprávu, když byl prof. dr. Pražák navrhl, aby od čtení protokolu minulé valné hromady bylo upuštěno, ježto otištěn byl ve Věstníku, což i přijato.

Po té předčítal tedy jednatel svoji zprávu. Zní takto:

Velevážení pánové!

Valná hromada našeho spolku, konaná dne 30. října r. 1897. rovněž v těchto místnostech, poctila již po třetí úřadem starostenským řed. Václava Starého a pokladnickým prof. Ant. Setunského po druhé, do výboru pak zvolila řed. Mik. Hofmanna, prof. Jarosl. Zdeňka, dr. Mat. Kováře, prof. Jana Nedomu, prof. Rob. Hartmanna, dr. Břetisl. Foustku, prof. Fr. Stýblo a prof. Jana Dvořáka; za náhradníky zvoleni prof. dr. Jindř. Barvíř, docent české university, prof. Vinc. Kočvara a prof. Václ. Šťastný; revisory účtů ustanovila prof. Jos. Poura a Fr. Rutha.

Ve výboru pozůstali r. 1896 zvolení pp. Bílý, Jizba, Jung, dr. Jos. Novák, Sommer a Jos. Svoboda, kteří letos tedy z výboru vystupují a jichž místa nutno letos obsaditi volbou.

Výbor ustavil se v první schůzi tak, že náměstkem starostovým zvolen Jarosl. Zdeněk, jednatelem Fr. Bílý, zapisovatelem Fr. Jizba.

Všichni tito členové pozůstali ve výboru až do konce správního roku vyjma prof. Fr. Jizbu, který jmenován byv do Tábora, úřadu svého se vzdal.

Činnost nového výboru se nesla těmito směry:

1. Bylo mu splniti přání ve valné hromadě projevené, aby správě c. k. universitní a veřejné knihovny a po případě vys. ministerstvu podány byly petice za příčinou upravení vhodnějších místností pro professory středn. škol při universitní knihovně, jakož i za příčinou výhodnějších řádů při půjčování

knih. Petice takové poslány a potkaly se s dobrým výsledkem. Pan bibl. dr. Kukula ochotně uznal oprávněnost požadavků professorstva středních škol a pokud bylo v jeho možnosti, učinil sám některá opatření žádaná, ostatní pak doporučil i se své strany vys. ministerstvu ke splnění. Toto skutečně splnilo žádost naši a jeho a povolilo náklad na zřízení zvláštní čítárny pro professory středních škol od 1. ledna 1899.

2. Ježto úprava platů stále zůstávala bez žádoucího vyřízení, předsevzal výbor rozsáhlou akci, aby v roce letošním zákon vstoupil v život, při níž mu vyšel vstříc zejména sbor gymnasia jihlavského. Výbor usnesl se především optati se zdejší Mittelschule, zdejšího klubu státních úředníků a vídeňské Mittelschule, jaké stanovisko zaujímají k chystané akci naší. Ve všech těchto spolcích svolány ihned schůze výborové a po některém vyjednávání docíleno dohodnutí v ten smysl, že mají býti veškery professorské a úřednické spolky v celém Rakousku požádány o součinnost: německé spolky vzaly si na starost vídeňská a pražská Mittelschule, úřednické spolky zdejší klub státních úředníků, neněmecké spolky náš ústřední spolek. V Praze zvoleni z každého spolku 2—3 delegáti, kteří se scházeli týdně k úradám a práci. Někde neukázáno nám dosti ochoty k počinům našim, jinde po některém váhání anebo s výhradami přidali se k nám, většinou však projeven plný souhlas. Choulostivá povaha věci žádala také veliké obezřetnosti. Při tom nám byli velice na ruku vídeňský spolek professorský i úřednický. V některých věcech postupovalo se svorně po celé říši: jako že požádáni poslanci všech barev a národností, aby se zájmů našich ujali, že slíbeno obeslati velký »beamtentag«, jenž měl býti uspořádán ve Vídni, že podány petice od každého spolku ke svému odbornému ministerstvu a panu předsedovi ministerstva za brzké provedení úpravy, že získány četné časopisy pro naši věc a že jakožto poslední krok schváleno podání prosby u stupňů trůnu a vyslání veliké deputace k Jeho Veličenstvu. Návrh prosby majestátní vypracován a rozeslán všem spolkům k opravě nebo schválení. Nebylo však, bohudíky, třeba chystaných kroků konečných. Milostí Jeho Veličenstva a přízní pana předsedy ministerstva a pana ministra financí, jenž zvláště a již jako poslanec nám slíbil všecku pomoc, mimo nadání brzy uskutečněna dávná tužba tisíců a tisíců úředníků a professorů, jakož i jejich rodin, kteří nyní s osvěženými silami budou se moci oddávati plnění svých povinností a úkolů. *Spolek náš právem si osobuje veliký podíl zásluh o uskutečnění zákonů o nových platech, neboť po všecku dobu svého trvání věnoval šťastnému rozřešení bolestné otázky té energickou péči, nedal jí nikdy usnouti a sobě nedopřál klidu ani nešetřil žádných obětí času, práce a nákladu, jen aby ucpán byl hlavní pramen únavy, nechuti, zemdlelosti a nespokojenosti vnitřní i vnější celého stavu našeho.* Při tom nemohu opominouti, abych vděčně nevzpomenul vždy ochotného a nejvydatnějšího pomocníka při práci té, prof. dr. Jindřicha Metelky. Když posléz Wiener Abendpost přinesl potěšlivou zvěst, jež všecky odbory úřednické ke vzájemnému blahopřání sjednotila, výbor ihned poslal děkovací telegramy všem oněm činitelům, kteří blahovolně přispívali nám v boji tom anebo pomohli uskutečniti Nejvyšší schválení zákonů, zejména J. E. panu předsedovi ministerstva Fr. hraběti Thunovi, J. E. panu ministru financí dr. Kaizlovi, J. E. panu ministru kultu a vyučování hr. Bylandt-Rheydtovi (vesměs česky), J. E. panu sekčnímu šéfovi ryt. Hartlovi a panu sekčnímu šéfovi dr. Ant. Rezkovi. Zároveň pak smluvil se výbor s výborem zdejší něm. Mittelschule, a v den 4. října odebrala se 6členná deputace obou spolků

k panu místodržitelovi požádat ho, aby Jeho Veličenstvu stlumočil projev nejhlubší oddanosti veškerého členstva obou spolků v tomto jubilejním roce tím vroucněji cítěné, jakož i díky jejich za milostivé schválení zákonů o platech, o něž právě ony se po léta vytrvale zasazovaly. Pan místodržitel vyslovil své upřímné potěšení z uskutečněné úpravy platů i z tohoto svorného kroku professorských spolků a slíbil milerád u stupňů trůnu oznámiti tento projev oddanosti a tyto díky. Ježto pak vídeňský spolek státních úředníků navrhl manifestační deputaci děkovací k Jeho Veličenstvu, které by se súčastnili vyslanci všech úřednických a professorských spolků v celé říši, usnesl se výbor súčastniti se i této deputace za české professorstvo zvláštním delegátem, ale vyhradil si. že deputace má jíti netoliko k p. předsedovi ministerstva, nýbrž i k panu ministru financí, ježto by bylo příliš strannické a úředníků nedůstojné ignorovati jej.

3. Třetí veliký čin uplynulého roku správního byla úprava nové normální osnovy učebné pro české reálky. Ve 2 občasných schůzích probrána osnova zevrubně dle potřeb českých škol za přítomnosti a ochotného i vydatného účastenství pana zem. inspektora dr. Kastnera, jenž osobně chtěl poznati přání a tužby odborníků. Práce věnovaná této věci rovněž nebyla bezvýsledná; naopak s povděkem možno konstatovati, že vys. ministerstvem schválena osnova pro jazyky celkem v té úpravě, jaká vyšla z úrad a návrhů našeho spolku.

4. Prvním čestným členům, ve valné hromadě loňské zvoleným, panu dvornímu radovi Jos. Webrovi rytíři z Pravomilů a p. řed. Mart. Pokornému dodány čestné diplomy kollegou Rob. Hartmannem vkusně provedené. Oba pánové požádali deputaci, aby spolku vyjevila jich potěšení z důvěry a pocty této i jich přání, aby spolek, těšící se nyní tak neobyčejnému rozkvětu a vzácné vážnosti, kráčel na vytknuté dráze se stejným úspěchem stále v před a členstvu mohl získati ještě četné prospěchy a opravy jím žádané.

5. Panu finančnímu ministrovi dr. Kaizlovi podána žádost za vydání českých známek školních.

6. Panu ministrovi železnic podána žádost, aby sleva jízdného na státních drahách poskytovaná byla rozšířena i na členy rodiny, a professorům VIII. třídy hodnostní, nejedou-li v uniformě, aby povoleno bylo používati III. třídy. Pan poslanec inž. Kaftan slíbil, požádán a informován byv o věci té, veškerým vlivem svým se přičiniti o to, aby žádosti naší bylo vyhověno aspoň v tom směru, že by členové rodiny mohli používati II. třídy za plat třídy III.

7. O peticích podaných vys. ministerstvu kultu a vyučování ve příčině aktivování nových platů a vykázání zvláštní místnosti professorům středních škol při univers. knihovně pražské, byla již učiněna zmínka. Podání petice za uvedení vlastivědy jakožto povinného předmětu do českých škol středních na základě informací spolehlivých na ten čas odloženo, až se politické poměry lépe ustálí. Za to usneseno ve výboru navrhnouti valné hromadě, aby podána byla petice k vys. ministerstvu o honorování vědeckých článků do programů psaných a ustanovení diét na výlety a vycházky.

8. Petice podaná vys. ministerstvu za opětné poskytnutí subvence spolkovému časopisu Věstníku českých professorů potkala se s dobrým výsledkem. Vzdávaje tuto upřímné díky vys. ministerstvu kultu a vyučování a jmenovitě oněm vzácným příznivcům našim, kteří svou vlivnou přímluvou způsobili vyslyšení žádosti naší, vím, že činím tak v upřímném souhlase všech přítom-

ných i nepřítomných pp. členů, kteří v subvenci té oceňují zajisté netoliko podporu hmotnou, nýbrž i uznání mravní.

9, Podobná žádost podaná k České akademii rovněž vyřízena příznivě a vzdány oběma slovutným třídám nás podporujícím i celému správnímu výboru upřímné díky. Neboť jen touto subvencí umožněno bylo vydávati Věstník v tom rozsahu, jak vycházel; pp. přispěvatelé obětovně se spokojovali posavadní skromnou výměrou honoráře; i příslušejí také jim za jejich veliký podíl na zdaru Věstníku a za jejich obětovnou přízeň k němu vroucí díky.

10. Pro příští rok školní usnesl se výbor učiniti opět pokus, aby oživena byla studentská představení v Národním divadle.

11. Horlivě jednáno také o tom, jak by bylo možno docíliti jednotného a spolehlivého katastru knih pro žákovské knihovny. Občasná schůze dne 9. března konaná usnesla se k návrhu páně starostovu zříditi komisi ve spolku, která by pročítala knihy nové i staré, úsudky své ve Věstníku uveřejňovala a tak pomalu založila katalog nejlepších knih pro žákovské knihovny. Ježto však práce tato žádá času i nákladu, uvažováno, zda by nemohla zemská školní rada neb ministerstvo samo vzíti tuto věc do rukou a jistou subvencí komisi poskytnutou nechtěla usnadniti, ba vlastně umožniti vůbec zdárný výsledek činnosti.

12. Jubilejní rok 50letého panování Jeho Veličenstva císaře a krále našeho usnesla se loňská valná hromada po návrhu výboru oslaviti vydáním spisu, jaký ještě v písemnictvě našem chybí a jenž by podal obraz rozvoje středního školství českého od prvopočátku a zvláště za půlsetleté vlády mocnáře našeho. Spis ten jest již dotištěn, a možno říci, že bude vždycky ke cti našemu spolku. Je to práce svědomitá, pilná, vlasteneckým duchem prodchnutá; prof. Šafránek vynasnažil se ze všech sil, aby spis každého uspokojil. Každý ústav najde v něm svou historii.

13. Do letošního správního roku spadla také památka stých narozenin největšího Čecha-Moravana tohoto století, Františka Palackého. Spolek náš súčastnil se oslavy tohoto jubilea několikeronásobným způsobem. Při velkých slavnostech pražských i hodslavských byl zastoupen imponujícím počtem členů. Při vydání slavnostního spisu velkým slavnostním výborem města Prahy podniknutého (Palacký národu) byl vydatně spolučinným skrze jednatele, jemuž svěřena redakce onoho spisu. Četní členové spolku přednášeli o oslavenci na místech nejrůznějších a přispěli vědeckými články do hojných časopisů a sborníků o něm. Na všech školách pak učiněny zvláštní výklady o významu oslavencově odbornými učiteli.

14. Byla podána žádost, aby v letošním roce uspořádán byl opět valný sjezd professorstva. Ale vzhledem k četným slavnostem toho roku pořádaným a neupravenému posud slušnému pro letošek upuštěno od podniku toho.

15. Jako jiná léta konány i letos hojné přednášky pro členstvo a jich rodiny, ač nenadálé bouře pražské a výjimečný stav za nimi se dostavivší ochromily značně všechnu spolkovou činnost. Tak dne 5. ledna přednášel docent pan dr. Vladimír Novák O mýdlových bublinách ve fysikálním kabinetě české university, prof. Jan Šafránek dne 1. února O uvedení jazyka českého do středních škol, prof. Jaroslav Zdeněk dne 2. března o astrofotografii a ředitel uměl.-průmysl. musea dr. Karel Chytil O miniaturním malířství českém za doby jagaillonské dne 24. března, vesměs v Měšťanské besedě pražské. Všechny přednášky byly četně navštíveny a těšily se plné chvále přítomných. Dne 14. února uspořádána byla obvyklá zábava maso-

pustní, ke které zavítalo také několik pp. členů mimopražských (z Brna, Písku, Rakovníka, Kutné Hory atd.). Na den 9. března svolána mimořádná schůze valná, aby se usnesla o petici ministerstvu kultu a vyučování v příčině aktivování nových platů a navrhování četby pro žáky. Dne 20. března súčastnil se spolek náš oslavy V. K Klicpery v Národním divadle provedené. Dne 18. a 25. května konány schůze občasné za příčinou upravení nové osnovy učebné pro české reálky a sestavení komise pro schvalování knih do knihoven žákovských. Dne 18. června súčastnil se spolek slavnostního průvodu a banketu na oslavu Palackého uspořádaného. Kromě toho získal jednatel u Uměl. besedy svolení. aby se členstvo spolku profes. mohlo súčastniti vycházky Uměl. besedy do Nár. divadla, kdež p. inž. Skopec se vzácnou ochotou osobně všechny výklady podával a stroje řídil.

16. Výstava architektů a inženýrů došla u našeho členstva plného porozumění. Odebráno jenom v Praze od pp. členů na 2000 vstupenek.

17. Tragický skon Jejího Veličenstva císařovny a královny Alžběty, jenž rozechvěl veškeren svět, přiměl výbor, aby skrze pana místodržitele vyslovil Jeho Veličenstvu, tak těžce stíhanému vladaři našemu, nejhlubší bol též našeho stavu.

18. Jmenování professora dr. Jos. Kaizla ministrem financí a min. rady prof. dr. Ant. Rezka sekčním šéfem v ministeriu kultu a vyučování uvítal spolek náš s radostí tím větší, že jest to poprvé vůbec, co Čech povolán na vysoká tato místa. Působení obou těchto vynikajících mužů a příznivců snah našich provází spolek náš s nejupřímnějším přáním všeho zdaru a dlouhých let působení. Když J. E. pan finanční ministr vyznamenán byl novým projevem důvěry panovníkovy tím, že jmenován byl tajným radou, také spolek náš panu ministrovi poslal blahopřejný přípis, za nějž se mu dostalo vřelého poděkování.

19. Spolkem naším vydávané České knihovně poučení a zábavy dostalo se milého a překvapujícího uznání tím, že na Sedláčkovu Sbírku pověstí historických, Branišův Katechismus, Bernardovy Obrázky z pravěku a Vrchlického Kytku ballad, romancí a legend vys. ministerstvo vynesením ze dne 4. srpna 1898 čís. 9302 upozornilo učitelské sbory středních škol a učitelských ústavů, na první tři knihy též učitelské sbory průmyslových a obchodních škol. Za toto vzácné vyznamenání jest spolek upřímnými díky zavázán především J. E. panu ministrovi kultu a vyučování samotnému, jakož i pánům sekčním šéfům J. E. rytíři Hartlovi a dr. Ant. Rezkovi. Potěší zajisté stejně pány autory jako členstvo spolku, který tímto podnikem svým plní jeden z nejdůležitějších a nejúčinnějších úkolů svých. Kéž jen zůstane mu přízeň členstva věrna a toto co nejhorlivěji nyní šíří dobrou četbu knihovny mezi svěřenou sobě mládeží! Neboť má-li dobrá kniha přinésti užitek jaký, musí býti čtena. V uplynulém roce správním vydány Cestopisné obrázky ze starého i nového Peloponnesu od Methoda Molčíka, Kytka z lyriky Jar. Vrchlického od Fr. Bílého a Bájesloví řecké a římské od Fr. Rutha, kteréž spisy vesměs došly plné chvály se strany kritiky a tímto rovněž pozornosti a přízni professorstva co nejdůtklivěji se doporučují. Opakujeme, co již jednou na tomto místě jsme pronesli, že i představené úřady právě za nynější doby budou zajisté tomu jen povděčny, když professorstvo nedá zaniknouti tomuto podniku svému, ježto se mohou spolehnouti, že se jím žactvu dostanou do ruky knihy po každé stránce nezávadné a užitečné, jimiž se vědomosti jeho

obohacují, srdce šlechtí a podněcuje láska ku práci a vědění. Kdyby na každém ústavě v každé třídě jen 2 žáci odebírali knihovnu, bylo by trvání její zabezpečeno.

Přikročujeme k povinnosti nejsmutnější, vzdáti totiž poslední čest zesnulým toho roku členům našeho spolku. Jest jich značná řada. Hned v říjnu zemřel v Kroměříži prof. českého gymnasia tamějšího Karel Káčer, v prosinci v Telči Jaroslav Janoušek a v Kutné Hoře bývalý zasloužilý starosta našeho spolku škol. rada řed. Karel Tieftrunk, počátkem ledna v Prostějově prof. Ignát Beníšek, v březnu následovali Timothej Hrubý z opavského a Otakar Kroupa z ostravského českého gymnasia, v dubnu překvapeni jsme byli úmrtím ředitele žižkovské reálky Fr. Šubrta, v květnu úmrtím ředitele domažlického gymnasia Jana Matějčka, v červnu náhlou smrtí dr. Gustava Müllera z učitelského ústavu pražského, o prázninách došla smutná zvěst o současném úmrtí professora pardubské reálky Frant. Hodysa a okresního inspektora čáslavského Fr. Kunstovného dne 1. srpna nastalém a brzy po tom v témž měsíci netušená zpráva o smrti prof. dr. Fr. Šembery, a nový rok školní smutně zahájen úmrtím boleslavského professora Fr. Hospodky. Odešli to vesměs horliví pracovníci na roli školské, kteří obětovali všechny síly svému povolání a někteří z nich získali si čestné jméno i v dějinách písemnictva. Budiž čest jich památce! (Členové vzdávají poslední poctu povstáním.)

Na konec své zprávy jednatelské, kterou mám čest slovutnému členstvu podávati již po šesté, jest mi vzpomenouti ještě především milého hospodáře našeho p. řed. Mat. Trapla, který nám vždy ochotně propůjčoval místnosti ústavu svého ke všem schůzím výborovým, odborovým, občasným a valným, pak sl. výboru Měšťanské besedy pražské, jenž se stejnou ochotou nám v podobných potřebách býval k službám, dále slavných redakcí našich pražských denníků, které laskavě popřávaly místa hojným zprávám ze spolku našeho jim posílaným a v zápase našem za úpravu platů statečně nám stály po boku, a posléze všech pp. přispěvatelů Věstníku, všech podporovatelů České knihovny a vůbec všech velectěných příznivců spolku našeho; vzdávaje jim upřímné a vroucí díky, dovoluji si vysloviti přání, aby nám zachovali vlídnou náklonnost svou i nadále.

Stojíce u mety jedné dlouholeté práce své, můžeme nyní tím usilovněji se obrátiti k ostatním úkolům a reformám, jichž žádá pokrok školství a zdokonalení našeho povolání. Pracovali jsme rádi, nelitovali jsme času ani žádné oběti jiné, abychom prospěli dobru členstva a přispěli k čestnému rozkvětu spolku. Kdo objektivně přehlédne obraz letošní činnosti spolkové a uváží, čeho k provedení jejímu bylo třeba, uzná zajisté, že výbor nezahálel a činil co mohl, nedbaje skrovné mnohdy podpory ani bolestné netečnosti tu i tam projevované. I přeju ze srdce spolku našemu obecné lásky se strany členstva, vytrvalé činnosti se strany nového výboru a plného zdaru i úspěchu všech snah jeho v budoucnosti! Na zdar!

Po přečtení jednatelské zprávy přihlásil se ke slovu prof. *Frant. Ruth* a vylíčiv, jak rozvoj každého spolku hlavně závisí na jednateli, a jak jednatel spolku našeho opravdu přispěl nejvíce k nynějšímu vzkvětu spolku našeho svou neunavnou a oddanou činností, navrhl, aby mu byly vzdány povstáním díky, a vyslovil přání, aby v tomto úřadě setrval. Návrh prof. Rutha přijat, načež starosta udělil slovo p. pokladníkovi prof. *Setunskému*, jenž podal tento obraz o finanční stránce života našeho spolku:

Zpráva pokladní za správní rok 1898.

	Příjem:		zl.	kr.
1.	Zbytek z předešlého roku		205	75
2.	Příspěvky členů			
	a) za předešlý rok	6·—		
	b) za tento rok	907· –		
	c) na příští rok	4·—		
	Celkem		917	—
3.	Dary			
	a) Subvence vys. c. k. minist. kultu a vyučování . . .	200·—		
	b) Subvence sl. Č akademie			
	třídy I.	100·—		
	třídy III.	150·—		
	c) Slevy s honorářů . . .	6·—		
	Celkem		456	—
4.	Úroky z uložených peněz		47	88
5.	Za poukázky do divadla		2	30
6.	Za prodaná čísla Věstníku		4	30
7.	Za inseráty		19	90
	Celkem		1653	13

	Výdaj:		zl.	kr.
1.	Fond věstníkový		400	—
2.	Věstník. Ročník V .(čís. 5 po 3-4 arších)		884	05
3.	Výdaje spojené s úpravou platů . . .		12	93
4.	Přednášky a společenské večery . . .		42	15
5.	Dary			
	a) Sp. Komenský ve Vídni .	10·—		
	b) » Č. žurnalistů v Praze	10·—		
	c) Na pomník † prof. Vyhnisovi	10·—		
	Celkem		30	—
6.	Pocty		10	90
7.	Správa spolku			
	a) Tisk a vazba	23·80		
	b) Chekové řízení pošt. . .	4·16		
	c) Různé poplatky	6·65		
	d) Dopisové a j. výlohy spr. .	28·61		
	e) Novoročné	5·—		
	Celkem		68	22
	Zbytek na příští rok		204	88
	Rovná se příjmu		1653	13

Stav jmění spolkového na konci roku 1897—98:

1. Fond věstníkový		
a) Vklad v městské spořitelně pražské	zl. 900·—	
b) » v poštovní spořitelně	» 100·—	
c) » v záložně vinohradské	» 400·—	
Celkem		zl. 1400·—
2. Jmění výdajné		» 204·88
Celkem		zl. 1604·88

Přehled členstva v roce 1897—98:

Členové čestní		2
Členů činných bylo koncem roku 1897—98		918
Příspěvek zaplatili za předešlá leta členové	4	
» » v tomto roce členů	907	
» jest dlužno členů	7	
Celkem členů		920

Po p. pokladníkovi podal hned jménem revisorů zprávu prof. Fr. Ruth, prohlašuje, že účty byly bedlivě prozkoumány a do posledního čísla správnými shledány; i navrhuje, aby p. pokladníkovi uděleno bylo nejen absolutorium, nýbrž i zjevné uznání za obětovnou a svědomitou správu spolkového jmění.

Po té přikročeno k volbám. Starosta prohlašuje, že podle stanov vystupují letošním rokem z výboru řed. Bílý, prof. Jung, dr. Jos. Novák, dr. Mat. Kovář, prof. Sommer a prof. Jos. Svoboda, dále pak že se místa svého vzdali prof. Jizba a prof. Jan Dvořák. Při nových volbách zvoleni pak jednomyslně do výboru: řed. Bílý. prof. Jung, dr. Fr. Groh, dr. M. Kovář, prof. Schüller, Sommer, Svoboda a Vařeka, a bývalým členům výboru vzdány srdečné díky za jich ochotnou působnost.

Z návrhů výboru přijato s obecným souhlasem podání petic k ministerstvu za honorování článků programových, jakož i ustanovení diét pro výlety a vycházky; další návrh, aby příspěvek byl zvýšen, po důkladném zdůvodnění jeho se strany pokladníkovy (zejména aby mohl býti zvětšen objem Věstníku a honorář pánům přispěvatelům, pak že po několik let za nepatrný příspěvek 1 zl. páni členové dostávali zdarma Věstník a požívali hojných výhod, dále že nutno pamatovati na časy méně příznivé a zejména fond věstníkový zvýšiti a že členům získány četné výhody v divadle, při výstavách, v obchodech, lázních atd., které samy vyvažují příspěvek mnohonásobně) a po řečích dr. Fr. Čády, prof. J. Šafránka, Fr. Bílého a j. přijat ve znění prof. Šafránkem navrženém, aby se valná hromada usnesla, že příspěvek se zvyšuje na 2 zl., pro letošek však vzhledem k velikým srážkám ze zvýšení platů že vybírati se bude po 3 korunách. Všichni řečníci uznali oprávněnost zvýšení, nepatrnost příspěvku našeho (činí měsíčně 8 krejcarů) proti jinospolkovým (na př. v něm. Mittelschule, v haličském Towarzystwu, v Klubu stát. úředníků), jakož i především velikou zásluhu spolku o to, že otázka úpravy platů byla stále ve varu, že na palčivost její neochable ukazováno a tím že i vydatně přispěl k jejímu rozřešení vůbec a zvláště k odstranění rozdílu v základním platě mezi venkovskými a pražskými kollegy, k vymožení § 10. (o vpočítání supplentských let do definitivy), § 2. (o zadržování kvinkvenálek teprve po písemné důtce), § 6. (o povyšování professorů do VIII. a do VII. třídy, ředitelů pak do VI. třídy, kteráž žádost

menšinou ještě ve valné hromadě r. 1895 prohlášena byla za »absurdní« a nesplnitelnou), ke zvýšení platu supplentského a honorování přespočetných hodin atd. Že nebylo dosaženo všeho, čeho se spolek domáhal, z toho nelze dělati výtky spolku.

Ježto pak už nikdo ke slovu se nepřihlásil, upozornil ještě p. starosta sám, že professorské sbory venkovské byly většinou požádat p. okresního hejtmana, aby díky jejich za schválení zákona o platech tlumočil u stupňů trůnu, a kde se tak nestalo, aby pp. kollegové ještě tak učinili, by i v té věci zachována byla jednotnost všech českých škol, dále pak oznámil k žádosti redakce Věstníku, *že k příštímu číslu Věstníku bude přiložen celý soubor zákonů o platech úřednických jakož i zákon pensijní po česku jakožto brožura*, načež po krátkém doslovu děkovacím prohlásil valnou hromadu za skončenou.

Literatura.

Knihy.

Křesťanská sociologie. Sepsal dr. Robert *Neuschl.* Díl I. Tiskem a nákladem knihtiskárny benediktinů rajhradských. V Brně 1898. Cena 4 zl. 10 kr. V úvodě vysvětluje spisovatel, co jest sociologie vůbec, zda jest třeba vedle věd státních zvláštních věd sociálních, co jest křesťanská sociologie, zda třeba jest sociologie křesťanské, zdali oprávněna jest výtka neznalosti a nečinnosti v otázkách národohospodářských, jež se činí katolické církvi a věkům křesťanským, a končí se objasněním vztahu národního hospodářství ku vědám společenským a ke křesťanské mravouce. V dalším promlouvá spisovatel o důležitosti a významu náboženství pro život národohospodářský, podává výměry čili definice některých důležitých pojmů národohospodářských, jako na příklad co jest výroba národohospodářská, co jest hodnota vůbec, zvláště pak hodnota užitná, spotřebná, nákladová, směnná, co jest cena kupní, které jsou zdroje výroby národohospodářské, co jest kapitál, co jsou peníze. O penězích pronáší se soud, že samy o sobě jsou neplodny, a v tom hledá se klíč k rořešení otázky, proč církev přísně zakazovala ze zápůjčky peněz jakožto peněz bráti užitek. Následuje rozbor nynějšího stavu vědy národohospodářské a jejích method, a podávají se základní pojmy křesťanské sociologie, jako: co jest společnost, že ráz společnosti jest organický a společnost že jest organismus mravní. Vztah jednotlivce ku společnosti vůbec a státní zvlášť se objasňuje blíže, načež se vykládá nauka křesťanská o státě a tož o jeho původu a o moci státní, učení Hobbesovo, Rousseauovo a scholastické o téže věci. Učení Rousseauovo, odvozující původ státu od »společenského kontraktu«, a Hobbesovo vyhlašuje se za bludné. Stanoví se úkol moci státní a hranice její hlavně na poli národohospodářském dle »školy Angerské« a »školy Lutyšské«. Státy křesťanské věku středního a nového se přirovnávají a konstituční monarchie moderních států vydává se za dílo liberalismu. Rovněž se přirovnává konstitutionalismus ve smyslu liberalismu čili moderní konstitutionalismus a konstitutionalismus o sobě bez přísad liberálních. — Dle toho pak se vyvozuje, která ústava státní je nejlepší. Hovoří se o všeobecném (rovném) hlasovacím právu a co rozuměti dlužno tak zvanou sociální otázkou. Obšírný jest výklad o římském právu: jak při-

jato bylo společností křesťanskou a jak zhoubný jest jeho vliv, co rozuměti dlužno názvem: corpus juris civilis romani. o hlavních obdobích obsahu a úloze práva římského za jednotlivých dob dřívějších, ukazuje se nezávislost řádu právního na řádu mravním v římském právu a přirovnávají všeobecné i zvláštní zásady práva římského a křesťanského o vzniku práva a jeho podstatě, o státě a moci státní, o práci a o vlastnictví. Nezůstává bez povšimnutí, jak se má k římskému právu liberalismus a sociální demokracie a citují se autority proti němu. Vysvětluje se různé stanovisko katolické církve k právu římskému. Širší veřejnost budou zajímati kapitoly o právu českém a historickém vývoji přijetí římského práva v zemích koruny české, o půhonech, půhončích čili komornících, o zahájení soudu, kmetech českých a hospodářích moravských, o stání k soudu, ústanném, žalobě, líčení pře atd. jakož i o šíření se německého práva v zemích koruny české. Za první klíč k sociální otázce spisovatel pokládá přijetí římského práva křesťanstvem, za druhý souvislost sociální otázky s reformací protestantskou. Velikému majetku církve ve středověku přičítá se sociální význam. Končí se výkladem o liberalismu, vzniku a zásadách neboli programu jeho politickém a náboženském (odloučiti církev a stát) atd. Řeší se též otázka, komu patří škola, zda církvi či státu, a tím kniha zasahuje též na pole pro nás důležité. Spisovatel vyšetřuje tu i takové věci, jaký duch na př. vane z učebných knih školních v Rakousku, jaké jsou učebnice paedagogiky a dějepisu na učitelských ústavech a rozebírají se tu knihy Lindnerova, Tuptzova, Gindelyho a Schoberova. *Š.*

Královské město Písek. Průvodce městem a okolím, jakož i dějiny jeho. Sepsal Jan Matzner, c. k. professor státní reální školy v Písku. S plánem města, mapou okolí a četnými vyobrazeními. V Písku. Nakladatel Jaroslav Burian, knihkupec, 1898. Cena 1 zl. 80 kr.

Kniha tato jest jubilejní dar. Vydána byvši na paměť 50letého panování Jeho Veličenstva a věnována jsouc rodnému městu spisovatelovu Písku, vyniká všemi přednostmi, jichž taková kniha vymáhá, nevytryská li, jako tak mnohá letos vydaná, z pouhé ctižádosti a jiných pohnutek ještě méně literárních. Prof. Matzner touto monografií postavil spis svůj do první řady podobných prací českých. Snese měřítko nejpřísnější. V úvodě vítá nás báseň Víta Trajana Žateckého o Písku z r. 1555 z latiny přečeštěná Adolfem Heydukem. Vlastní obsah knihy rozpadá se na 10 částí: horopisnou a vodopisnou, geologickou a mineralogickou, na vypsání triangulačních výšek, poměrů podnebních, dějin města, popisu jeho, procházek po nejbližším okolí, vycházek do Hor Píseckých, na Průvodce vzdálenějším okolím a na část statistickou. Spojuje tedy stránku praktickou s vědeckou.

Kniha tato není vytřepána z rukávu; čtenář poznává hned, že jest to výsledek práce mnoholeté a v každém oboru svědomité. Spisovatel je stejně obeznámen s geologií, mineralogií i praehistorií kraje jako s jeho dějinami, jimž ovšem jako odborník věnoval zvláštní péči. Slohem historicky zabarveným seznamuje se čtenář se všemi zajímavostmi a důležitostmi minulých časů, od časů předhistorických až po naše dny. Z hojných vykopanin usuzuje na kulturní a hmotný vývoj obyvatelů dob nám jinak neznámých a hojné zalidnění píseckého okolí. V X. století město patřilo k panství vévody Slavníka, otce sv. Vojtěcha, za Přemysla Otakara II. jmenuje se již městem, za Žižky bylo hlavním sídlem husitství na jihu, chovajíc i tak zv. »káď«, obecnou pokladnu husitskou. Jak se střídali držitelé panství, co vše zakusili měšťané, zvláště ve stol. XVI. a XVII., až r. 1641 císař Ferdinand III. jich město

zase prohlásil za město královské a privilegia mu potvrdil, útisky další, bohatnutí a chudnutí, vše se vypravuje zevrubně, ale neobyčejně poutavě. Illustrace stále doprovázejí výklad.

Také výprava knihy dělá nakladateli čest. Teď jen aby mu také odbyt její způsobil radost.

Dvanáct mapek oblohy. Sestavil *Fr. Nušl.* Cena 30 kr. Nákladem knihkupectví J. Otty v Praze vydána byla hlavně pro účely našich středních škol sbírka: Dvanáct mapek oblohy. Mapky ty znázorňují u nás viditelnou část oblohy a sice tak, že každá mapka platí jen pro určitou hodinu dne. Pod každou mapkou je uvedena tabulka, dle níž možno pro kterékoli datum vyhledati hodinu, pro níž příslušná mapka platí. Bližší poučení obsaženo je ve vysvětlení připojeném k mapkám samým. Posud užíváno ke školskym účelům mapek tak zv. otáčivých, které možno dle pravidel zcela jednoduchých nařiditi hned pro kteroukoli hodinu a kterýkoli den. To jest ovšem veliká výhoda. Avšak naproti tomu dává taková mapka otáčivá obrázek oblohy nedokonalý. Souhvězdí jižního obzoru jsou třikráte až čtyřikráte širší než ve skutečnosti, a jen u severního obzoru je zobrazení méně znetvořeno. Zmíněných dvanáct mapek je však kresleno ve stereografické projekci zenitové. A tu všecky útvary ve všech směrech jsou útvarům oblohy zcela podobny, tak že vyhledání útvarů na obloze je tím značně usnadněno. Učitelům fysiky hodí se mapky tyto zvláště tam, kde je možno se žáky oblohu samu studovati. Pojmy azimutu, výšky, pólu, ekliptiky, středního času, hvězdného času, zákony zdánlivého pohybu oblohy, měsíce, slunce a oběžnic lze pomocí těchto mapek tak znázorniti, jak jenom pomocí hvězdného globu bylo by možno. Methoda učiti astronomii dle těchto mapek je nová, a bude potřebí trochu dobré vůle a ochoty, aby výhody její s dostatek byly využitkovány. K témuž cíli připojeno je k mapkám vysvětlení a v nejbližším čísle Věstníku uveřejněn bude zcela podrobně propracovaný návod, jak mapek ve škole užívati. Začíti možno dle platných instrukcí na gymnasiích i na reálkách již ve III. třídě. Hoši zvyknou brzy nejvýznačnějším skupinám hvězd, naučí se hravě skupiny ty jmenovati, a zájem pro všecka další ať praktická ať theoretická cvičení astronomická je tím zajištěn. Když se na př. o ekliptice mluví, a žák nedovede si určitě na mysli představiti všech 12 jejích souhvězdí, a to nejen dle jmen, ale i dle podoby neb umístění (zda jsou pod rovníkem neb nad rovníkem), nemá to právě tak smyslu, jako bychom chtěli žákům vykládati o krychli, lípě nebo pávu a nikdy jim krychli, lípu neb páva neukázali. Nechceme říci, že se to tak snad šmahem děje, ale jisto jest, že posud máme vhodných pomůcek k názornému vyučování astronomie velice málo. Následek toho je pak přirozeně ten, že astronomii nejčastěji jen na theoretických vývodech zakládáme a představu o výsledcích těchto vývodů pražádnou nemáme. Tvar Ameriky, Australie, Evropy atd. zná zajisté každý žák dokonale a přece dílů těch nikdy neviděl a viděti nemůže. Ale souhvězdí oblohy, ač hlavních je poměrně jen počet zcela nepatrný, a za rok každé stokrát viděti je možno, přece zná i z nás starších jen málokterý. A přece o tak býti nemá! *N.*

Po boji vítězství. Povídka pro mládež dospívající. Napsal Ladislav Benýšek. V Praze 1897. Nakl. dr. Fr. Bačkovský.

Knížka ryze studentská. Dům »U červené židle« byl ode dávna bydlištěm a stravovnou studentům. Manželé Šimkovi byli proslulí svou spolehlivostí a opatrností. Spisovatel obral si vylíčiti život tří gymnasistů a dvou

realistů, kteří tam současně bydleli kdysi s posluchačem školy sladovnické, typografem s komptoiristou, a provází je tedy od prvního kroku na studie až po zkoušku maturitní, státní a konečné dosažení životního cíle. Různé povahy této četné společnosti, trampoty a strasti studentské, o nichž nesúčastnění nemají potuchy, které však mocně otřásají samými kořeny bytosti těchto mladých tvorů, chudoba, zkoušky, ohled na rodiče, bratry a sestry, různý a nenadálý osud konečný, jenž z jednoho udělá boháče, pána, šťastného člověka, z druhého chuďasa, otroka, nešťastníka — vše vylíčeno tu s upřímným soucitem a dobrou znalostí poměrů. Z knížky této vzejde mladému čtenáři nejen zábava, ale i opravdové zušlechtění citů.

Výbor dramatických spisů Václava Kl. Klicpery. Pořádá a pro jeviště upravil Fr. Ad. Šubert, ředitel Národního divadla v Praze. Nakl. F. Topič. Dramatický básník Václav Kliment Klicpera, původce celé řady divadelních her, vynikl zvláště v oboru veselohry, již pěstoval způsobem takovým, že právem sluje otcem české veselohry národní, totiž té, která své postavy a děje čerpá z myšlenkového a fysického světa českého. Nepřekonatelný humor a velice bystré oko pro postavy života maloměstského, zámeckého a vesnického daly veseloherním pracím Klicperovým (veselohrám i výborným fraškám) jádro a cenu, jaká v nich tkví dodnes a zůstane při nich i v celé budoucnosti. Jsouť a budou i nadále nejen zapsány v naší literární historii, nýbrž také stále živy na jevišti.

Ve sbírce nadepsané vyjdou dramatické práce Klicperovy, k nimž vraceti se bude české divadlo a jež se mohou s prospěchem hráti na jevištích divadel ochotnických a divadelních společností, jsouce svým vlasteneckým duchem a obsahem obecenstvu lidovému velmi dobrou duševní stravou.

Počátek učiněn rozkošnou aktovkou »Veselohra na mostě«, k níž napsal instruktivní úvod ředitel Fr. Ad. Šubert. Cena 20 kr. Po ní budou následovati: Ptáčník. Rohovín čtverrohý. Divotvorný klobouk. Každý něco pro vlast. Bělouši. Hadrian z Římsu. Žižkův meč. Lhář a jeho rod. Zlý jelen. Kytka. Soběslav. Blaník. Eliška Přemyslovna. Lazebník. Loketský zvon. Česká Meluzina. Jan za chrta dán.

Laichtrův výbor nejlepších spisů poučných posílá nám toto oznámení: Právě vyšlo úplné dílo dra. Theodora Keima *Řím a křesťanství.* Má 764 stran a stojí 4 zl. Z knihy této poučí se čtenář o vzniku a počátcích křesťanství, sezná velký rozsah otázky náboženské a církevní.

V tomtéž Výboru právě počal vycházeti nový spis dra. T. G. Masaryka *Otázka sociální.* Základy marxismu sociologické a filosofické. — Čtenář dostane touto knihou filosofický úvod do všech důležitých záhad sociálních, jimiž se socialism a sociologie dnes zabývají. Autor ke všem hlavním předmětům podává nejen výklad svůj, ale uvádí také nejdůležitější literaturu; tím čtenář uveden bude do celého myšlenkového světa sociálního. V líčení o výkladu socialismu spisovatel vede si jinak, než autorové posavadní. Pravidlem: totiž posuzují se jen hlavní hesla socialistická; jedná se na př. o tom, je-li kommunismus možný nebo ne. Ale nikdy se celé učení Marxovo o kommunismu nevykládá. Autor vede si v tom jinak V každé kapitole vykládá se Marxovo (a Engelsovo) učení, aby všecky hlavní myšlenky byly poznány. A teprve k tomu výkladu pojí se kritika. Proto že nemáme překladů spisů Marxových a Engelsových a že spisy ty i v originále namnoze nejsou přístupny, čtenář obdrží spolehlivý výtah nejdůležitějších prací Marxa a Engelsa. Mimo to při všech otázkách vystopován je vývoj socialistických nauk až na naše dny.

Spis psán je slohem snadně srozumitelným Autorovo stanovisko v otázce sociální je známo. Drží se především věcí, ne osob a stran; doufáme, že kniha bude čtena všemi stranami a všem poslouží k poučení. Otázka sociální vyjde asi v 12 sešitech po 24 kr. a jest na skladě u všech řádných knihkupců jakož i v nakladatelství Jana Laichtera na Král. Vinohradech, Žižkova ulice čís. 10.

Na úsvitě nové doby. Dějiny r. 1848. v zemích českých. Napsal *Jos. J. Toužimský*. Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Padesátiletí r. 1848. na letošek připadající bezděky budí v nás vzpomínky na pohnutou a bouřlivou tu dobu, kdy národ náš setřásal se sebe jho politické poroby a začal stavěti se v řadu národů uvědomělých. V díle přítomném autor krok za krokem vede nás všemi těmi příčinami a pohnutkami, z nichž hnutí r. 1848. vytrysklo, všemi těmi událostmi památnými, všemi těmi důsledky dnů bouřlivých. Jasným, nerozvleklým slovem a neméně i množstvím illustrací, k nimž originály byly sneseny ze všech museí, podávají se tu dějiny r. 1848. a při důležitosti, jakou rok ten má pro celý náš vývoj národní, jde na jevo i důležitost díla přítomného, jež neváháme čtenářstvu svému co nejvřeleji poznovu doporučiti. Vychází ve velkých sešitech po 30 kr.

Rozhled po nových spisech.

Socialismus a sociální hnutí v 19. století. Napsal *Verner Sombart*, professor na universitě ve Vratislavi. Se svolením spisovatelovým přeložil Karel Nováček. Nákladem Studentského Sborníku. Sborníku časových úvah o věcech veřejných č. V. Vydavatel Aug. Žalud na Král. Vinohradech, Slezská třída 62.

Statě tyto vznikly z přednášek konaných v Curychu a s velkým zájmem sledovaných. Spisovatel je rozšířil a doplnil, namnoze i přepracoval. Kniha obsahuje tyto statě: Odkud a kam? — O utopickém socialismu. — Z předhistorie sociálního hnutí. — Rozvoj národnostních vlastností. — Karel Marx. — Směřování k jednotě. — Proudy přítomnosti. — Naučení. — Kronika sociálního hnutí (1750—1896). Cena 50 kr.

Týž nakladatel vydal také spis dra. *Zd. Tobolky*: *Frant. Palacký jako politik a historik.* Téhož Sborníku č. VI. Kniha má 3 části: Životopis. Palacký jako politik a Palacký jako historik a jest věnována rodičům páně spisovatelovým. Cena 60 kr.

Česká grammatika v Anglii. Pan Morfill, professor slovanských jazyků v Oxfordě, složil dle »Času« českou mluvnici a již dal ji do tisku Trübnerovi v Londýně. Vyjde ve sbírce »Simplified grammars«.

J. Kořenský, Cesty po světě. Vydání pro mládež. Nakladatel týž. Sešit po 24 kr.

Bohumil Brodský, Odumřelá ratolest. Román, zobrazující odnárodnění zbohatlé české rodiny průmyslnické. Nakladatel Emil Šolc v Telči. Cena 1 zl. 50 kr.

Frant. J. Rypáček, František Palacký. Na stoletou oslavu otce národa z uložení Matice moravské lidu podává. Cena 10 kr. Nákladem Matice moravské.

Za velkým vzorem. K oslavám stých narozenin Frant. Palackého vydal »Komitét mladé generace«. Nakladatel Fr. Horálek na Král. Vinohradech. Cena 2 kr.

Dr. *Fr. Drtina*, Nástin dějin vyššího školství a theorií paedagogických od doby revoluce. I. (1789—1814). Nákladem Bursíka a Kohouta.

Týž, Středověk a křesťanství. Nákladem vlastním.

John W. Draper, Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou Dle 21. vydání. anglického přeložil S. Mokrý. II. vydání. Nákladem Vzdělávací bibliotheky (její svazek 9.) Cena 1 zl. 90 kr.

Justin V. Prášek, Dějiny starověkých národů východních. Nákladem Al. Wiesnera. Seš. 4.—5. po 50 kr.

Dr. *Jaroslav Kosina*, Illustrované dějiny světové. Dospěly sešitu 29. (konec středověku). Vycházejí každých 14 dní. Sešit po 25 kr. Nakladatel Jos. R. Vilímek.

V. Flajšhans. Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy. Dílo dospělo sešitu 10., v němž se počíná doba nová a tož r. 1526 od nastoupení Habsburků. Nakladatelé Grosman a Svoboda. Cena sešitu 36 kr.

Leander Čech, Palackého poetika. Nákladem vlastním. V Novém Městě na Moravě.

Fr. Bayer a Fr. Kožeľuh, Palackého poslední loučení s Moravou r. 1873. S 12 vyobr. V Přerově 1898. Nákladem Fr. Bayera, odborného učitele v Přerově. Obsah: Fr. Palackého poslední loučení s Moravou r. 1873 (popis posledních cest jeho po Moravě). — Odhalení pomníku jeho v Rožnově r. 1879. — Stručný životopis — Některé životopisné zprávy o osobách vyobrazených. — Proslov k slavnostní akademii na den 100. narozenin Palackého od Ad. Heyduka a j Věnování toho spisu přijal dr. Fr. Ladislav Rieger. Cena 1 zl. 20 kr.

F. A Šubrt, Rujana, Wittow, Arkona. O původu a významu těchto jmen. Z Věstníka král. Č. spol. nauk. V komisi F. Řivnáče.

Fr. Palackého Spisy drobné. K tisku upravil prof. dr. *Bohuš Rieger*. Díl I. Spisy z oboru politiky. 9 sešitů. Nakladatelé Bursík a Kohout.

Gustaf Lindorfn. Román *E. F. Carlénové*. Přeložil Hugo Kosterka. V Praze 1898. Nakladatel F. Šimáček Cena 1 zl. 50 kr.

Od téže spisovatelky vydány taktéž: *Rozmarná žena* Cena 2 zl. 50 kr. a *Jeden rok*. Cena 1 zl. 20 kr.

K. V. Rais, Mezi lidmi. Čítárny Švandy Dudáka dílo VIII. Nákladem F. Topiče. Cena 1 zl. 20 kr.

Stanislav Przybyszewski, Cestou. Román. Přeložil Karel Kamínek. Nákladem redaktora Vzdělávací bibliotheky (její sv. 40.). Cena 70 kr.

Emil Zola, Paříž. Přel. dr. Jiří Guth. Nakladatel Jos. R. Vilímek. Cena 2 zl. 80 kr.

K. Klostermann, Hostinný dům. Nakl. J. R. Vilímek. Cena 1 zl. 10 kr. Vyšlo ve Vilímkově knihovně.

Jan Osten, Na venku. Povídky (zdařilé). Nakladatel J. R. Vilímek Cena 90 kr.

Ignát Herrmann, Otec Kondelík a ženich Vejvara. Dílo dospělo sešitu 9. Nakl. F. Topič. Po 16 kr.

J. J. Stankovského spisy výpravné. Sv. II. Milevský reformátor. Maloměstská povídka. Nakl. F. Šimáček. Cena 70 kr.

Jos Štolba, Na letním bytě. (Oblíbená výstavní veselohra.) Nakladatel F. Šimáček. Cena 70 kr.

Svatopluka Čecha Sebrané spisy počaly právě vycházeti nákladem F. Topiče v Praze, zajisté vděk všem ctitelům básníkovým. První sešit podává povídku *Druhý květ*, jejíž II. díl ještě nebyl vytištěn. Do sbírky pojat bude také *Lešetínský kovář*. Cena sešitu 16 kr.

V. Hugo, Bídníci. Přel. Em. z Čenkova. Seš. po 15 kr. Nakl. týž.

Karl Gustav Andresen, Sprachgebrauch und Sprachrichtigkeit. Achte Auflage. Leipzig, O. R. Reisland. 6 marků.

Karl Dziatzko, Beiträge zur Kenntniss des Schrift-, Buch- und Bibliothekswesens. Leipzig, M. Spirgatis.

A. Dobiáš, Опытъ симасіологіи частей рѣчи и нхъ формъ на почвѣ гречкаго языка. V Praze, tiskem dr. Ed. Grégra. Cena 3 ruble 50 kop.

Sborník museálnej slovenskej společnosti. Rediguje A. Sokolík, tajemník. Počal r. 1896 vycházeti v Turč. sv. Martině a přináší bohatý rejstřík rozmanitých prací asi jako náš »Český lid«. Sborník vychází aspoň dvakrát do roka a dostávají jej členové zdarma. Členský příspěvek je 2 zl.

Bibliographie der deutschen Zeitschriften-Litteratur. Band I. Alphabetisches nach Schlagworten sachlich geordnetes Verzeichnis von ca. 8500 Aufsätzen, die während des J. 1896 in ca. 275 zumeist wissenschaftlichen Zeitschriften deutscher Zunge erschienen sind. Leipzig, Fr. Andräs Nachfolger. 7 Mk. 50 Pf.

Literaturbilder fin de siècle. Herausgegeben von A. Breitner. München, J. Schweitzer's Verlag. I. Bändchen 1896 (O Ammerlingovi a Scheffelovi), II. Bdchn: Ebers, Saar, Stifter, Sealsfield. Po 1 m. 50 f.

Bibli kralickou počal znovu vydávati a tož po arších František Horálek, knihkupec a nakladatel na Král. Vinohradech. Do tisku upravuje ji podle prvního vydání z roku 1579—1593. Posud vyšlo 14 archů (224 strany) laciného lidového vydání po 2 kr. a 7 sešitů velínového vydání po 20 kr. První sešit se posílá na ukázku zdarma. Vedle toho vydal také *Komenského* Kšaft umírající matky Jednoty bratrské v laciném vydání za 8 kr., spisek O Bibli kralické.

Manon Lescaut, román. Sepsal Abbé Prévost, přel. A. Klášterský. V Ottově Světové knihovně, cena 20 kr.

Filosofská historie od *Al. Jiráska*. Tamtéž. Cena 10 kr. (Ostatek příště.)

Do knihoven žákovských doporučují se tyto spisy:

Fr. Ad. Šubrt, Klicpera dramatik. Jeho profil a místo v české dramaturgii. Nákladem F. Topiče. Cena 90 kr.

Jaroslav Vlček, Několik kapitolek z dějin naší poesie. Nákladem Bursíka a Kohouta.

J. Váňa, Moudrost života. Výbor ze spisů Samuela Smilesa. Přeložil a zpracoval. (Svépomoc. — Karakter. — Spořivost. — Povinnost.) Nákladem J. Vilímka. Cena 2 zl. 50 kr.

Fr. Vymazal, Trigonometrii snadno a rychle.

týž, Slovensky snadno a rychle.

Obé nákladem dra. Fr. Bačkovského. Cena 15 a 20 kr.

K. Bufková-Wanklová, Z Ječmínkovy říše. Pohádky a pověsti. Nákladem Jos. R. Vilímka. Cena 95 kr.

A. Laurie, Kapitán Trafalgar. Nakl. týž. Cena 60 kr.

Fr. S. Procházka, Popelka a jiné hry mládeže. Nakl. týž. Cena 30 kr.

Jan Tirav, Zachovej nám, Hospodine, císaře a naši zem. Cyklus 12 slavnostních řečí, jež vždy předchází »proslov« některého básníka českého a následuje stať historická, geografická, rodopisná nebo statistická. V Telči, nákladem vlastním. Cena I. svazku 1 zl., II. sv. 1·40 zl.

Hlídka došlých programů školních.

Brno I. G. XXXI. progr. Obsah (kromě školních zpráv): Seznam spisů v učitelské knihovně. Sestavil *Jan Kapras*.

Brno Obch. šk. III. progr. Českofrancouzská fraseologie obchodní. Podává *J. A. Voráček.* — Učební osnova české vyšší školy obchodní. — Zprávy školní. — Kupecká škola pokračovací. — Večerní běh účetnický.

Hodonín R. IV. progr. Katalog professorské knihovny I. Část. Podává *Ig. Hošek.* — O žák. sbírkách mineral. pro školní potřebu. *Ant. Paleček.*

Jindřichův Hradec G. Katalog knihovny učit. I. *Dr. Jos. Novák.*

Králové Hradec R. XIII. progr. Seznam knih učitelské knihovny. *Bedř. Konvalinka.* — Za professorem Vojt. Krupkou. Napsal *Bedř. Spiess.*

Kutná Hora R. Mor v Kutné Hoře r. 1713 a »Boží Muka«. Napsal *Otakar Hejnic.*

Lipník R. III. progr. O popisech předmětů tělesných v dílech básnických. Napsal *Václ. Voborník.* — Tělesná cvičení mládeže. Napsal *A. Brázdil.*

Plzeň G. Seznam knihovny učitelské. Podává *J. V. Malý.*

Praha Akad. G. XXXIV. progr. Výklad dynamického stroje pro školy střední na základě magnetickém. Interference vln na základě numerickém. Napsal *Karel Pánek.* — † Fr. Zuna a Václ. Vojáček. Napsal *Ant. Truhlář.*

Praha R. Ječná ul. Seznam spisů v učit. knihovně Dr. *J. Metelka.*

Praha G na Malé straně. O pokusech Teslových. Podává *Stanislav Petíra.*

Praha, Minerva. VIII. progr. Základní pojmy elektrického proudu. Napsal dr. *Vladimír Novák.*

Příbram RG. XIX. progr. Katalog [illegible]theky profess. (Pokrač.) Sestavil *Edvard Volek.*

Slaný G. Řeč Lysiova proti Agoratovi. [illegible]eložil *Petr Hrubý.*

Třeboň G. Kreslení volnou rukou, předmět všeobecně vzdělávací. Píše *Jos. Jäger.*

Uh. Hradiště G. XIV. progr. Seznam spisů v učitelské knihovně I. *Ign. Hrozek.*

Val. Meziříčí G. Poznámky ornithologické z okolí Val. Meziřičí v letech 1895—98. Podává *J. Janda.*

Král. Vinohrady G. IV. O výkopech delfských Napsal dr. *Em. Peroutka.* — Polohopisný plán výkopů, nakreslil *Fr. Servít.*

Hlídku časopisů byli jsme nuceni odložiti do čísla příštího.

Zákon ze dne 19. září 1898,

jímž mění se některá ustanovení ze dne 15. dubna 1876, ř. z. č. 47, týkající se úpravy platů aktivních státních úředníků.

Se souhlasem obou sněmoven říšské rady vidí se Mně naříditi následovně:

Článek I.

V přílohách a) a b) zákona ze dne 15. dubna 1873, ř. z. č. 47, týkajícího se úpravy platu aktivních státních úředníků, ustanovený výměr příjmů a funkčních přídavků pozbývá platnosti a stanoví se následovně:

Příloha a)

Schema příjmů.

I.	hodnostní třída	12.000	zl.
II.	» »	10.000	»
III.	» »	8.000	»
IV.	» »	7.000	»

Pro V. hodnostní třídu ustanoveny jsou dva stupně platu a sice:

V. hodnostní třída	6.000 zl. 5.000 »

Pro následující hodnostní třídy ustanoveno bylo po třech platových stupních, a sice:

VI. hodnostní třída	4.000 zl. 3.600 » 3.200 »
VII. » »	3.000 » 2.700 » 2.400 »
VIII. » »	2.200 » 2.000 » 1.800 »
IX. » »	1.600 » 1.500 » 1.400 »
X. » »	1.300 » 1.200 » 1.100 »
XI. » »	1.000 » 900 » 800 »

Příloha b)

Výměra funkčních přídavků.

Hodnostní třída	Obnos ve zl. r. m.
I. hodnost.	
Ministerský předseda	14.000
II. hodnost.	
Ministři	10.000
První president nejvyššího dvora	10.000
President nejvyššího účetního dvora	10.000
President správního soudního dvora	10.000
III. hodnost.	
Místodržitel v Rakousích pod Enží	7.000
» » nad Enží	7.000
» ve Štyrsku	8.000
» v Čechách	13.000
» na Moravě	8.000
» v Haliči	12.000
» v Přímoří	10.000
» v Tyrolsku	8·000
» v Dalmacii	8.000
Druhý president nejvyššího soudního dvora	4.000
Druhý president správního soudního dvora	4.000
President vrchního zemského soudu ve Vídni	4.000
» » » » v Praze	4.000
» » » » ve Lvově	4.000
» » » » v Zadru	2.000
Každý z ostatních presidentů vrchního zemského soudu	3.000

IV. hodnost.

Zemští presidenti	5.000
Odboroví přednostové v ministeriích	3.000
Presidenti senátu nejvyššího soudního dvora a správního soudního dvora	3.000
Generální prokurátor	3.000
Vicepresident nejvyššího účetního dvora	3.000
President evangelické vrchní církevní rady	3.000
Policejní president ve Vídni	2.000
Místodržitelští místopředsedové ve Vídni, v Praze a ve Lvově	2.000
Místopředsedové zemských finančních ředitelstev ve Vídni, v Praze a ve Lvově	2.000
Generální ředitel tabákové režie	2.000
Generální inspektor železnic	2.000

Článek II.

Na místě § 6. hořejšího zákona nastupuje následující ustanovení:

§ 6.

Postup do vyššího platu jedné a téže hodnostní třídy děje se v XI., X. a IX. hodnostní třídě po čtyřech, v ostatních hodnostních třídách po pěti služebních letech v příslušné hodnostní třídě odsloužených.

Článek III.

Státním úředníkům tří nejnižších hodnostních tříd dávají se po šestnácti v jedné a téže hodnostní třídě odsloužených služebních letech služební starobní osobní přídavky ročně 100 zl. a po dvacíti služebních letech odsloužených v jedné a téže hodnostní třídě takové přídavky v obnosu dalších 100 zl. ročně.

Článek IV.

Osobní přídavky jest při vstupu do vyššího platu dle stávajících předpisů zmírniti, případně započísti.

Státním úředníkům čtyř nejnižších hodnostních tříd až dosud poskytované subsistenční přídavky na dále se nepovolují.

Platové přídavky, zákonem ze dne 19. března 1894, ř. z. č. 53, radům správního soudního dvora povolené, jakož i na základě zvláštních předpisů pro jednotlivé kategorie sedmi nejnižších tříd hodnostních, dále takové emolumenty a deputáty, jichž příjem spojen jest s jednotlivými služebními místy, nejsou tímto zákonem stiženy.

Článek V.

Provedení tohoto zákona, který dnem vyhlášení v platnost vstupuje, svěřuje se Mému veškerému ministeriu.

Ve Vídni, dne 19. září 1898.

František Josef v. r.

Thun v. r., Wittek v. r., Bylandt v. r., Kaizl v. r., Welsersheimb v. r., Ruber v. r., Kast v. r., Baernreither v. r., Jędrzejowicz v. r.

(Ostatek příště.)

Ku dnešnímu číslu našeho časopisu přikládáme prospekt o novém (XXVII.) ročníku »Lumíra«, kterýž redakcí V. Hladíka právě počal vycházeti nákladem J. Otty v Praze i doporučujeme časopis tento pozornosti našeho čtenářstva.

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Pro domo.

Dr. Jan Urban Jarník.

Praha.

V horské vesničce při vstupu do hor Orlických žila v letech padesátých rodina. Rodina chudá, na niž však se sneslo požehnání boží v podobě několika dítek, chlapců a děvčat. K jejich výživě měli rodiče holé ruce; štěstí ještě, že chaloupka jim skýtala přístřeší chudé sice, však dostatečné. Otec byl tkadlec, jenž si vydělával týdně 2—3 zl. tkaním plátna pro hospodyně z vesnice a okolí, matka pak pečovala v potu tváře o vedení chudičké domácnosti, k níž náležely dvě kozy a kousek najatého pole; těžce se shánělo to sousto chleba! Ký div, že se starali, aby děti jejich se co možná brzy dodělaly samostatnosti! Jakmile tedy vychodily dvoutřídní místní školu, odebíraly se jedno za druhým z domu, hoši na řemeslo, děvčata do služby. Zbyl jen nejmladší Jeník; tělesně jsa ze všech nejslabší, jevil za to neobyčejný úspěch ve škole: jak jeho učitelé tak i pan farář nemohli ho dosti vynachváliti.

Také chlapec přilnul k učení, a hrozná mu byla myšlenka, že přijde i pro něho doba, kdy opustí školu a bude dán na řemeslo. Učiteli se zželelo hodného hocha i umínil si domluviti rodičům, aby ho poslali do nedalekého města na studie. Ubožáci zprvu nechtěli ani slyšeti: kterak také pomýšleti na něco podobného, když sotva sami sehnali do úst? Konečně však rozhodnuto: učitel měl v městě známou rodinu, která byla ochotna poskytnouti chlapci byt za nepatrnou náhradu; stravu však si měl opatřovati sám. I dostával pro svou domácnost z domu zásoby, jak právě Pán Bůh nadělil, ač z těžka dost; konečně, brán jsa na výpomoc k slabším spolužákům, sám si k lecčemu pomáhal a ulehčil starostí rodičům.

Léta uplynula, a maturitní zkouškou skončily se gymnasijní studie: Jeník obstál s vyznamenáním a s myslí radostí naplněnou chvátal upokojiti své rodiče. Nastala starost ještě větší: co nyní? Rodiče po léta se kojili nadějí, že se synáček jejich rozhodne pro stav duchovní. Tu by ovšem byli rázem bývali zbaveni všech starostí; byli však tak rozumni,

že ni slovem nečinili na něho nátlak, ponechávajíce volbu povolání úplně jemu. Ideálem mladého muže bylo, státi se učitelem na školách středních, a s úmyslem svým se netajil. Věděl ovšem, že bude poukázán úplně na sebe, ale co na tom? Vždyť vyučoval již jako gymnasista spolužáky neb mladší soudruhy, v hlavním městě, kde jest tolik ústavů, se mu zajisté podaří dostati několik hodin soukromých a tak se uživiti: vždyť jeho požadavky jsou tak skromné!

Po prázdninách odebral se s chudičkou výbavou, kterou mu matička s napjetím všech sil vypravila, pln růžových nadějí do Prahy. A jak by ne! Vždyť měl od jednoho ze svých professorů, jenž mu byl obzvláště nakloněn, doporučení na tři z jeho někdejších kollegů, kteří působili na různých ústavech pražských. První jeho cesta byla k nim. Než jaké zklamání! Všichni tři jako z jedněch úst: mileráді by mu posloužili, poměry však jsou zlé, obyčejně se spokojují rodiče tím, že v případě nutné potřeby si vyžádají za domácí učitele gymnasisty. Snad později, až semestr postoupí a objeví se nezbytná potřeba u některých; ostatně mají své vlastní bývalé žáky, kteří jsou na universitě a dožadují se jejich pomoci. Hrozné bylo procitnutí ubohého Jeníka z krásného sna. Konečně poslední, jenž viděl, jak zdrcující účinek slova jeho mají na chudáka, ho upozornil, že jest na fakultě filosofické podpůrný spolek, k tomu nechať se obrátí.

Paprsek naděje osvítil temnotu ho obkličující, i chvátal k předsedovi spolku nedávno teprv založeného. S účastenstvím vyslechl žádost ostýchavého mladíka a pravil: »Mileráді splníme Vaši žádost, nesmíte si však dělati přílišných nadějí: jestiť žadatelů příliš mnoho a prostředků poskrovnu. Snad se nám podaří opatřiti Vám kromě malé podpory též hodinu nějakou, máme též odbor kondiční, a tu a tam se k nám někdo obrátí, věda dobře, že právě filosofové se k věci podobné výborně hodí.« Poněkud potěšen odebral se Jeník do skrovného pokojíku, o nějž se sdílel ještě s dvěma kollegy, právě tak chudými jako byl sám, a počal opět poněkud směleji pohlížeti do nejbližší budoucnosti.

Ctění čtenáři těchto řádků si pomyslí, že to vše jest vymyšleno. Přiznám se, že *doslovně* se líčení to nebude hoditi snad ani na jednoho z oněch několika set mladíků, kteří během třiceti roků, co spolek náš trvá, se obrátili k nám v nesnázích svých o pomoc, ale celkem jest to přece pravda: »Wahrheit und Dichtung« o novém thematě. Též se nesmí namítnouti, že fakulta česká existuje teprve od roku 1882 a že tedy nejsme oprávněni čítati léta před tímto rokem, ač nechceme-li oněch 16 let university české počítati jako léta na vojně strávená dvojnásobně. Věc se má jinak: z dat o spolku od jeho založení vysvítá, že byl založen a veden výhradně Čechy a po výtce pro studující české, byť to i z někdejšího názvu a ze stanov nevysvítalo. Jest to tedy podpůrný spolek fakultní, jemuž se roku 1883 dostalo cti, že professorský sbor fakulty filosofické převzal laskavě protektorát nad ním. Že pak to není jen honoris causa, vysvítá s dostatek zejména z posledních zpráv výročních, v nichž jest zaznamenán výsledek sbírek, které se každoročně pořádají mezi členy sboru ve prospěch pokladny spolkové.

Není pochybnosti, že žadatelů bylo vždy a bude asi též příště s dostatek, zvlášť při nynějším návalu na fakultu filosofickou, jde jen

o to, aby v poměru k tomu byly též prostředky. Prameny příjmů jsou jednak příspěvky členské, jednak výnos přednášek a zábav, jednak milodary. Příspěvky členské jsou různé dle toho, jde-li o členy zakládající či přispívající: oni platí 20 zl. jednou pro vždy (buď najednou aneb ve čtyřech po sobě jdoucích lhůtách po 5 zl.), tito 2 zl. ročně. Příspěvek 1 zl. ročně platí členové činní, jimiž mohou býti jen řádní posluchači fakulty.

Spolek pořádá od mnohých let každoročně cyklus pěti přednášek a jest snad prvním ze spolků, jež přednášky veřejné u nás zavedly. Za doby nynější, kdy se rozmohl zvyk pořádati přednášky mnohdy i bezplatné, nemá věc ta ovšem takového významu jako dříve, ale spolek se nemůže této zvyklosti vzdáti, tím méně, poněvadž má k disposici síly vynikající které z lásky k věci se ochotně podjímají úkolu toho. — Z těch, kteří subskribují, se ovšem ne všichni přednášek též účastní: zavládl již odedávna zvyk u mnohých, že užívají této příležitosti, aby projevili své sympathie k chudému dorostu akademickému. Osvědčilo se to zejména letos, kdy upuštěno od zvaní osobního a kdy přece výsledek subskripce nebyl menší let minulých.

S prosbou o udělení milodarů se obrací spolek k různým samosprávným korporacím a takovým ústavům peněžním, jež mají ve stanovách, že z čistého zisku budou podporovati účely humanitní a národní. A že podpora chudých studujících jest věcí eminentně humanitní, kdož by o tom pochyboval? Jest však též zájmem eminentně národním, aby budoucí učitelé naší mládeže, prosti skličujících starostí o nejnutnější, řádně k budoucímu svému povolání mohli se připravovati. Že pak právě na fakultě filosofické procento studujících naprosto nemajetných jest větší než kde jinde, jest patrno i z toho, že pojmy »chudý filosof« srostly takřka v jediný nerozlučný pojem. »Chudoba cti netratí«, praví dobře přísloví, ale nesmí jíti tak daleko, aby mladík buď hladem zhynul dříve ještě, než studie své dokončí, aneb si odnesl zárodek předčasné smrti pro dobu, když se kýženého výsledku dočkal.

Členy zakládající a přispívající hledá spolek po výtce na ústavech středních a jest to přirozeno. Není snad jediného z nich v zemích koruny české, na němž by nepůsobil alespoň jeden z těch, kteří kdysi v době svých studií universitních jako činní členové byli spolkem podporováni. Z těch jsou mnozí v takovém postavení, že jim obět 20 kr. měsíčně nemůže býti přílišnou. Avšak i ostatním by měl spolek náš býti blízkým: vždyť si obral za účel podporovati ty, kteří v krátké době se snad stanou jejich kollegy v povolání. Jaký hmotný a zároveň morálný úspěch by to byl, kdyby se vyplnilo očekávání, že nebude ani jediného ústavu středního v zemích českých, jehož členové by hřivnou svou pravidelně nepřispívali k dosažení čistě humanitního cíle, jejž spolek má na mysli.

K tomu ovšem jest nezbytně třeba, aby se na každém ústavě nalezla osoba, která by se podjala záslužné práce sbírati mezi svými kollegy a po případě i mezi jinými dobrodinci příspěvky pro spolek, jinými slovy jest třeba obětavých sběratelů-důvěrníků. V té příčině učiněn v posledních dvou letech mnohoslibný začátek, ale jen začátek.

Pisatel těchto řádků byl sám na počátku svých studií universitních v postavení mladíka, o němž výše zmínka učiněna; na věci pranic

nemění, že to nebyl podpůrný spolek pražský, jehož dobrodiní v prvním půlletí svých studií užíval. Vím proto z vlastní zkušenosti, jak příznivě na mne působilo, když po několikerém zklamání v příčině hodin soukromých se mi dostalo podpory několika obědů od podobného spolku filosofické fakulty vídeňské, a ačkoliv od doby té uplynulo téměř plných 30 roků, mám to ještě v živé a vděčné paměti.

Kéž slova má nevyzní na prázdno a kéž se rok tento, v němž spolek náš dovršil třicátý rok své činnosti, stane opravdu rokem jubilejním alespoň v tom směru, že se vzbudí zájem pro jeho cíle v řadách těch, jimž by měl po mém soudu býti jedním z nejbližších.

Proto také zvolena jako název článku slova »Pro domo«: mají na jedné straně tlumočiti zájem, jejž pisatel těchto řádků má na tom, aby spolek jeho péči svěřený skutečně zkvétal a zdárně působil, na druhé straně mají však označovati, že kruhy professorské, k nimž se tentokráte s prosbou obrací, co činí pro mladší dorost svůj, *pro sebe* činí, *pro domo!*

Praktická cvičení přírodovědecká na střední škole v Litomyšli.

Em. Bárta.

Litomyšl.

Patnáct let uplynulo již od doby, kdy dovoleno bylo ředitelstvem zdejšího ústavu žákům scházeti se v sobotu odpůldne v místnosti jim vykázané, aby za dozoru professora a jeho vedením cvičili se v pracích přírodovědeckých na střední škole v Litomyšli, kterých nejdříve žáci reální, pak počínaje rokem 1885 žáci gymnasijní se účastnili. Potřebného náčiní bylo po skrovnu, žáků pak přibývalo; proto rozděleni byli žáci, kteří roku 1886 ku cvičení se přihlásili, v oddělení prací botanických, do něhož vstoupili žáci třídy 5., a v oddělení zoologické, do kterého se scházeli žáci třídy 6.

Roku 1887 vystoupila přírodovědecká laboratoř c. k. státní střední školy v Litomyšli poprvé u veřejnost o sjezdu professorů středních škol, uspořádaném v Litomyšli Ústředním spolkem v Praze ve dnech 29., 30. a 31. května 1887. V sekci pro přírodní vědy pisatel tohoto článku měl rozhovor »o praktických cvičeních přírodovědeckých«, a přítomní na sjezdu professoři přírodních věd poctili laboratoř svou návštěvou. V laboratoři pracovali žáci oddělení zoologického, vedeni jsouce zkušebným kandidátem Fr. Klapálkem. Přítomní kollegové uznali pokrok i zručnost žáků a přesvědčili se, jak rychle postupovalo zřízení laboratoře.

Dosud však nebylo ještě pramenu nižádného, z kterého by se pořád rostoucí útraty spojené s laboratoří kryly. V poradě professorského sboru dne 3. února 1888 ustanoveno, aby žáci, kteří se prací těch súčastní, přispěli 50 kr. ku krytí výloh, a za to měli vše potřebné obdržeti. Usnesení to vepsáno bylo v protokol o poradě té a došlo schválení c. k. zemské školní rady dne 29. února 1888 čís. 5345. Z příspěvků oněch doplňovaly se dle návrhu p. Fr. Klapálka potřebné věci pro oddělení zoologické, v kterém on též cvičil, a následujícího roku 1889

uveřejnil ve »Vesmíru« ročníku 18. na str. 259. článek »Biologická laboratoř při c. k. gymnasiu v Litomyšli«. Roku 1889 prodlel delší dobu při praktickém cvičení tehdejší pan c. k. zemský školní inspektor Bartoloměj Pavlíček za inspekce zdejšího ústavu a byl s pracemi žáků i se zařízením pracovny úplně uspokojen.

K druhému veřejnému vystoupení připravovala se laboratoř r. 1890 a 1891, kdy gymnasium zdejší se přihlásilo, že obešle výstavu v Praze i pracemi žáků, pracujících v přírodovědecké laboratoři. Někteří žáci vyššího gymnasia, kteří navštěvovali v letech dřívějších praktická cvičení přírodovědecká, a ti, kteří právě se jich účastnili, spojili se k práci společné, aby laboratoř na výstavě zastoupena byla důstojně. Avšak následkem plánu pro střední školy ve příčině obeslání výstavy změněného přírodovědecké práce žáků nebyly na výstavu zaslány a připravené předměty pro výstavu zůstaly majetkem školy.

Do roku 1891 připadá též zařízení třetího oddílu, a to pro určování nerostů. při čemž vydatnou radou přispěl dr. Jindř. Barvíř, který byl toho roku zkušebným kandidátem na ústavě v Litomyšli. Milou konám povinnost, vzdávaje zde vřelý dík nejen za vydatnou radu a podporu při zařizování laboratoře přírodovědecké pánům Fr. Klapálkovi, professoru v Třeboni, a prof. dru Jindřichu Barvířovi, docentu university v Praze, nýbrž i za jejich laskavost, kterou v praktických cvičeních přírodovědeckých žákům věnovali.

Roku 1894, když slavena byla památka 250letého trvání gymnasia v Litomyšli, vyloženo bylo náčiní, práce a všechny potřeby laboratoře ve sbírce přírodnin. Mnoho bývalých žáků navštívilo sbírky, a mnozí, zvláště pak lékaři, poptávali se po způsobu prací v laboratoři a prohlíželi si vystavené výkony žákův. Zvláštní pozornost věci té i toho dne věnována panem c. k. zemským inspektorem Antonínem Tillem, který v zastoupení zemské školní rady při slavnosti přítomen byl.

Roku 1896 při konané inspekci ústavu byl pan c. k. zemský inspektor školní František Rosický přítomen v hodině praktického cvičení přírodovědeckého. Opouštěl místnost nabyv přesvědčení, že toto přírodovědecké učení není pouhou hračkou, nýbrž dobrým zřízením při středním ústavu.

* * *

Účelem praktických cvičení přírodovědeckých jest dosíci u cvičenců jisté zručnosti v užívání pitevných přístrojů, v zacházení s drobnohledy různých soustav, seznámiti je s užitím potřebných reagencií, jak při organických tak i při neorganických přírodninách, zvláště pak při těch, které ve školní učebnici přírodopisné obsaženy jsou. Cvičenci jsou vedeni k tomu, aby šetrně zacházeli s přírodninami i reagenciemi, kterých užívají ku pitvání a při zkoušení, jsou varováni před týráním zvířat, nešetřením času k těmto pracím vykázaného, jehož mají hleděti co nejvíce využiti. Jsou pobádáni k tomu, aby dovedli vysvětliti shotovený praeparát a rozuměli všem výjevům, které se při cvičení na předmětech objeví.

Laboratoř byla, dokavad byl ústav c. k. střední státní školou, umístěna v prostranné místnosti budovy městské reální školy, nyní však, ježto nouze jest o místnosti, konají se praktická cvičení přírodo-

vědecká v učebně fysikální. V místnosti jsou dva praeparační stoly a jeden obyčejný, které nepřekážejí při vyučování fysiky, nýbrž jsou užitečny tím, že na ně se staví přístroje fysikální pro příští hodinu připravené. V místnosti na pěkném věšáku jest 10 modrých číslovaných zástěr a tolik i číslovaných režných ručníků. Ostatní potřeby jsou ve stolech uzavřeny. Čeho jest potřebí ku praktickým cvičením, uvedeno jest při jednotlivých oddílech praktického cvičení. Ku cvičení přihlašují se žáci páté a šesté třídy u professora přírodopisu, který jim vždy na pamět uvádí, aby jen ti se hlásili, kteří jsou trpěliví. Nedočkavost a spěch při těchto pracích často vše maří a ničí. Žáci nejvyšších tříd nehlásí se do praktických cvičení, poněvadž jsou místa obsazena žáky tříd jmenovaných. Cvičení dělí se ve tři oddíly: 1. mineralogický, 2. botanický a 3. zoologický. Do mineralogického oddělení hlásí se žáci 5. třídy na počátku školního roku; do oddělení botanického opět žáci 5. třídy, ale na počátku druhého pololetí, a do třetího oddělení zoologického žáci 6. třídy též na počátku druhého pololetí. Jména přihlásivších se žáků předloží se řediteli ústavu a professorům v oněch třídách zaměstnaným; nemají-li co proti přijetí toho neb onoho žáka namítati, jest přijat a přijetí se žákům pak ohlásí. Počet přijatých žáků uvádí se od roku 1890 ve výroční zprávě c. k. státního vyššího gymnasia. Všech žáků, kteří do praktického cvičení přírodovědeckého od počátku školního roku 1885—1899 chodili, bylo v oddělení zoologickém 134, botanickém 106 a v mineralogickém (od r. 1891—1899) 121 žáků zapsáno.

1. Mineralogické oddělení:

Cvičení v určování nerostů.

Zřízeno pro 10 žáků 5. třídy.

Každý přijatý žák dostane v první hodině praktického cvičení na malém plechovém podnose k určování nerostů potřebné předměty a to: kahánek s lihem, dmuchavku, lipový uhel, rourky skleněné k hotovení baňatek, 10 *cm* dlouhý drát platinový; obleče si číslovanou modrou zástěru s laclem, obdrží stejně číslovaný ručník a týmž číslem poznamenanou knížku »Klíč nerostopisný« k určování těch nerostů, které v učebnici pro 5. třídu uvedeny jsou, sestavený ku potřebě praktických cvičení nerostopisných prof. Em. Bártou dle klíče prof. J. Krejčího a a nerostopisu prof. Em. Bořického. Žáci skupí se ve skupiny dle libosti a zasednou za dva velké stoly po čtyřech a za menší stůl pouze dva. Na každém stole leží plechový podnos pro celou skupinu a v něm jsou kleště štípací, kladívko, sekáček k odštěpování průby, kovadlinka, tvrdý pilník, nůž, škatulka sirek, dvě drsné porculánové destičky k určování vrypu, destička měděná postříbřená k poznání heparu. Pro všechny žáky v pracovně pracující stojí po straně na stole líh ku pálení, v láhvičkách kyselina dusičná, sírová, solná, čpavek, roztok kobaltový, sůl fosforečná a pálený borax k hotovení perlí, hodinková sklíčka na průby a stojánek se zkoumavkami.

Když žákům všechno se vysvětlilo, nač toho neb onoho kusu náčiní bude se potřebovati, rozsvítí se na každém stole svíčka a kahanec líhový, načež nakreslí učitel na tabuli plamen svíčky. Když tak i žáci

do připravených zápisníků učinili, opakuje se, co v lučbě ve 3. třídě o plamenu se probralo, vysvětluje se rozdíl plamenu odkysličujícího i okysličujícího a cvičí se žáci, jak mají dmuchavku k plamenu dáti, aby dle potřeby tu neb onu část plamene mohli v úzký nesvítivý neb svítivý jazýček z ohně vychýliti. Žáci upozorní se na místo plamene největšího žáru a na teplotu, které tak jednoduchým přístrojem, t. j. dmuchavkou a rozsvíceným kahancem dosáhneme, že stříbro i zlato jí se taví. Dále upozorní se žáci na škodlivost silného proudění vzduchu dmuchavkou pro plíce i pro průbu, kterou právě na uhlí zkoušejí, a cvičí se pak, aby udrželi stálý rovnoměrný proud vzduchu do plamenu kahance. Na konec cvičení vyrábějí se baňatky, ohýbají se skleněné rourky a hotoví se malé skleněné dmuchavky.

Druhou hodinu cvičebnou opakuje se látka v hodině první probraná, prohlubují se trojhranné důlky v uhlu s jednou stěnou svislou. Žáci pokoušejí se o to, aby vehnali konec plamenu do důlku v uhlu, při tom vysvětlí se jim, proč svislá stěna v důlku se dělá a proč musí tato vždy se stavěti proti plamenu. Potom pálí se na uhlí síra a arsen, aby žáci dobře si zapamatovali rozdíl zápachu po hořící síře a česneku. Oba nerosty pálí se v oddělených baňatkách, v jedné tvoří se sublimát síry, v druhé sublimuje arsen, tvoří se arsenové zrcadlo a připomene se žákům, aby při zacházení s arsenem byli opatrni, prohlédli si vždy dobře ruce, aby nebyly poraněny, ježto vniknutí arsenu do krve má zhoubné následky.

Po této krátké průpravě nastane určování nerostů. Rozdělí se všem žákům průby a, poněvadž právě ve škole probírají se kovy, dostanou žáci kov po prvé stejný. Každý žák má klíč k určování nerostů před sebou a učitel vysvětluje zařízeni i upotřebení klíče, čte nahlas: »Má nerost lesk kovový« a žák jmenovaný odpoví; »jest kujný neb kruchý«, »taví se před dmuchavkou« atd., až se přijde ku jménu určovaného kovu. Podobně děje se při příkladu druhém i třetím, až konečně rozdělí se průby různých kovů. Žáci sledují pozorně předčítaná místa z klíče, urovnávají vlastnosti uvedené, posuzují, shledají-li je na průbě, lopotí se, až udává jeden za druhým jméno jím určeného nerostu. Jaká radost toho, který dobře jméno nerostu určil; nebylo-li jméno pravé, hledí se žáci přivésti k chybě, která byla příčinou, že ten neb onen žák na bezcestí se dostal. Nyní přijdou rudy, leštěnce atd ; tu potřebí jest perly boraxové neb ze soli fosforočné. Chutě hotoví se perla z boraxu, jindy ze soli fosforečné, žáci proti světlu prohlížejí perlu, zkoušejí ji, je-li úplně čistá, a pak přidají prášku průby; jedni vnoří ji do plamene odkysličujícího, druzí v plamen okysličující, srovnají zbarvení perly boraxové a fosforečné, a poznají dle tabulek v klíči uvedených, kterým kysličníkem perla byla zbarvena. Není-li zbarvení perly dosti jasné, přidá se průby poznovu, je-li však perla kalná, dalo se mnoho průby a musí se přidávati soli fosforečné nebo boraxu.

Jindy pálíme jemný prášek průby se sodou na uhlí. Vyrýpneme-li pálenou směs z uhlí, položíme-li ji ještě horkou na postříbřenou deštičku nebo peníz stříbrný a vodou navlažíme, zhnědne peníz neb zčerná na tom místě, kde průba ležela, a tu se praví, že utvořil se hepar, což jest důkazem, že průba obsahovala síru.

Podobně pokračuje se v určování nerostů a za dobu cvičení určí se mnoho nerostů ve školní knize obsažených, jejichž určení nevyžaduje žádné jiné lučební přípravy, jen tu, kterou žák gymnasijní může míti.

(Ostatek příště.)

Drobnosti z fysiky.

Jan Sommer.

Praha.

V programu c. k. českého státního gymnasia v Praze-III. z r. 1897 napsal autor ve článku »Ze školské praxe«: »V optice (učebnic fysiky) buď schází rys obrazu vzniklého lomem ve vodě (hůl ve vodě zlomená, peníz na dně nádoby), anebo bývá chybně kreslen. Pošinut, jak známo, jest obraz vždy směrem ku povrchu a směrem *k oku*, nikoliv *od oka*. Podobně lom paprsku v kapce vody při výkladě duhy, a rys znázorňující zrcadlení vzduchu nebývá správný.«

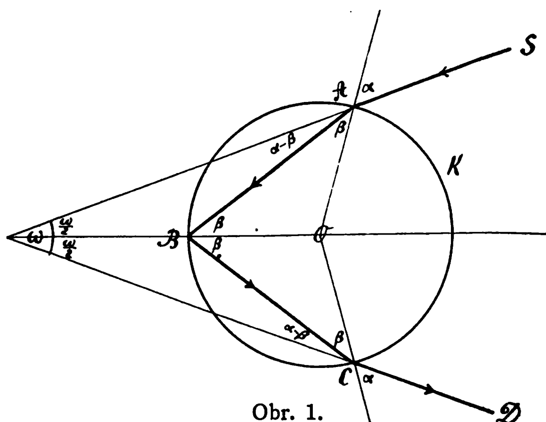
Poněvadž vady tyto ani při II. vydání naší učebnice nebyly opraveny, autor objasňuje tímto své námitky obšírněji.

I. O duze.

Obraz 246. na str. 261. naší učebnice (II. vydání) jest 1. bezcenný a 2. chybný.

Ad 1.: Nakreslíme-li chod paprsku beze všeho odůvodnění, zvyká si žák též bezmyšlenkově kresliti a odříkávati věc naučenou. I bylo by, předeslavše popis, začíti *výklad* o duze asi takto:

Značí-li kruh K (viz obr. 1.) se středem O kapku vody, SA dopadající paprsek monochromatický, OA poloměr, AB paprsek zlomený (část paprsku se odrazila), jest α úhlem dopadu, β úhlem lomu, určeným dle rovnice $\sin\alpha : \sin\beta = n =$ index lomu.



Obr. 1.

Paprsek zlomený dopadá na zadní stěnu kapky v bodě B, částečně projde a částečně se odrazí směrem BC. V bodě C se opět částečně odrazí a jen částečně projde směrem CD. I patrno z toho, že paprsek CD *je značně zeslaben* proti paprsku dopadajícímu SA a odchýlen od něho o úhel

$$\omega = 4\beta - 2\alpha\,.$$

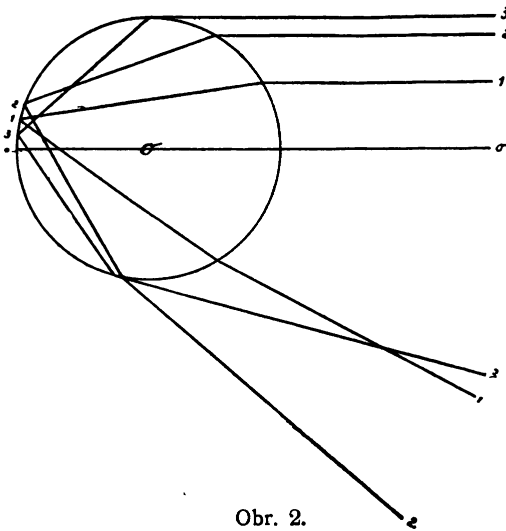
A) Kdyby dopadající světlo bylo monochromatické, na př. červené, jehož index lomu ve vodě je $n = 1{\cdot}332$, bude

pro $\alpha = 0^0$,	$\beta = 0^0$	a	$\omega = 0^0$,
» $\alpha = 30^0$,	$\beta \doteq 22^0 3'$	a	$\omega \doteq 28^0 12'$,
» $\alpha = 60^0$,	$\beta \doteq 40^0 33'$	a	$\omega \doteq 42^0 12'$,
» $\alpha = 90^0$,	$\beta \doteq 48^0 40'$	a	$\omega \doteq 14^0 40'$.

Ad 2.: Z tabulky té plyne, že odchylka paprsku má své *maximum* a ne, jak v učebnici naší chybně kresleno: Čím větší úhel dopadu α, tím větší odchylka ω.

I bude rys tento: (Viz obr. 2.).

Paprsek jdoucí středem kapky se neodchýlí vůbec, ostatní paprsky 1) 2) 3) dopadající na kapku ve sférické vzdálenosti 30°, 60°, 90° dopadnou na zadní stěnu ve sférické vzdálenosti asi 166°, 159°, 173° (vypočte se na základě obr. 1. a tabulky; může se dáti žákům za domácí cvičení), anebo počítáno v úhlech výplňkových: ve vzdálenosti asi 2×7°, 3×7°, 1×7° a vycházejí z kapky ve sfér. vzdálenosti asi: 302°, 258°, 255°.



Obr. 2.

Z rysu i z tabulky patrno, že odchylka (ω) paprsků roste s úhlem dopadu (α) *jen do jisté míry*. Odtud se odchylka opět zmenšuje. Přesný počet ukazuje, že pro světlo červené je maximální odchylka $= 42^0 30'$, což nastává při úhlu $\alpha = 59^0 28'$.

Paprsky světelné vrací se tedy z kapky *různými* směry (rozptylují se), ač *týmž* směrem na kapku dopadly.

Toť *druhá* příčina, proč světlost jejich *jest nepatrná.*

Jen paprsky krajní, t. j. nejvíce odchýlené (zde 2.) *jsou nejhustěji pohromadě*, poněvadž dosáhnuvše maxima, vracejí se opět zpět.

Cvičení: Vypočtěte odchylku paprsků dopadajících pod úhlem 55° a 65°. Počet ukáže, že $\beta \doteq 38^0$ a 43^0, tedy $\omega \doteq 42^0$ *v obou případech*. Z toho plyne, že celý *svazek* rovnoběžných paprsků, dopadajících poblíže paprsku 2., vychází z kapky, jako svazek jen málo rozbíhavý.

Mají tudíž jen tyto ***krajní*** *paprsky dostatečnou sílu, způsobiti v oku* ***silnější*** *dojem světelný.*

B) Dopadá-li však na kapku světlo bílé (sluneční), tu nastává v kapce vedle lomu též rozklad světla v barvy. (Rys!) Avšak paprsky barevné, všemi směry z kapky vycházejíce a do oka dopadajíce, ruší tím svou barevnost (dávají výslednou barvu bílou). Toliko ty, jež rovnoběžně z kapky vycházejí, jsou s to, aby v oku způsobily dojem barvy.

Mysleme si přímý kužel vepsaný do přímého válce; strany kužele buďtež odchýleny od stran válce asi o úhel 42°. I může nám oblina válce představovati dopadající paprsky sluneční a oblina kužele paprsky odražení pro oko umístěné ve vrcholе kužele. Obvod podstavy představuje nám pak ony krůpěje, z nichž přicházejí do oka ony *účinné* paprsky barevné atd. (Ostatek příště.)

O původu slova „básník".

K. Novák.

Jičín.

Ve »Věstníku českých professorů« z r. 1893 jest na str. 12. a následujících pojednáno od *Ign. Hoška* o utvoření subst. »básník« a odmítá se toto slovo jako neústrojné a nesprávné.

Jungmann má v záhlaví tvary »básník« i »básníř«, ale doklady jen pro tvar »básníř«; *Kott* též tak; avšak v Dodatcích prvních píše: »Místo *básníř* zavedl slovo *básník* Palacký v Mus. 1827.«

U Husa čteme však doklad pro tvar *básník:* Ó básníci! E.*) 1, 87 (ve sm. vymýšlitelé smyšlenek).

A nám nezdá se býti tak zcela neoprávněn. Jest — míníme — utvořen z kmene *slovesného* (básni-ti) a znamená toho, *kdo básní.*

V článku zmíněném se namítá, že »příponou *-ík* nelze ze sloves vůbec tvořiti podstatných jmen, protože přípona -ík má jen funkci zdrobňovací«. Avšak již *Miklosich* (Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen II. 251.) má doklady: slavík, polsky cedzik. rusky vabikъ, iščikъ, pěvikъ. A jak jinak vyložiti česká slova: Myslík, Hladík, prosík, cedík, kvapík, pomník?**) Ta dokazují, že koncovkou -ík se substantiva z themat slovesných tvoří. Jakýsi deminutivní pravýznam této koncovky (rovně prý jako při -ek) mohl by se tu uhájiti stejným právem, jak jej p spisovatel při odvozeninách z themat adjektivních o něco níže vytýká (substantiva ta »znamenají pojem menšího rozsahu, než je pojem označený těmi kterými adjektivy«); jenže tento pravýznam dávno už je v historickém vývoji jazyka v hojných případech setřen a zaměněn, a slova tvoří se i dále analogicky v této rozmanitosti významové bez ohledu na význam původní.

Jestliže tvořil toto slovo Hus, netvořil deminutivum. Mámeť z jeho spisů hojnost dokladů pro zpodstatňování adjektiv a adjektiválií koncovkami *-ík* nebo *-ek*, pro hojná deverbativa v *-ek* a pro substantiva z výrazův složených.

A nepřesně nazývá pan spisovatel -ík, -ák příponami; jsou to koncovky, vzniklé původně z themat slovesných v *-i* n. *-a* příponou kmenotvornou *-k*. A že tato přípona také mohla míti význam *konatele děje*, to dokazují četná deverbativa v *-ák* (divák, lapák, repták, sedák, zpyták), a není tedy ten význam ani při koncovce *-ík* nemožný.

*) *Erben*, M. J. Husi Sebrané spisy české.

**) I slovo *zvoník* zvoni-ti, zvoní-k) bychom sem přiřadili a snad i *doutník* je tvořeno obdobně (doutn-ati, doutn-ík na rozdíl od slova doutná-k), arci s významem věcným. Ale těchto slov pan spisovatel rovněž neschvaluje.

Námitky páně spisovatelovy po této stránce jsou tedy rovněž neplatné, zejména připomeneme-li, že neuvážil známou příčinu proměn jazykových — *differencování* (Gebauerova Mluvn. 2, 210), jak dokazují jeho vývody, jako: proč se nejmenuje nožíř *nožíkem*, uhlíř *uhlíkem*, vozič *vozíkem*, nosič *nosíkem* atp Také námitky, jako že se říká *učitel* a ne *učík* a p., mínění našeho nezvracejí; neboť stejným právem na příklad neříká se učič, a přece se touto příponou i podle p. spisovatele nomina auctoris také tvoří.

Konečně máme pro svůj výklad také důkaz z analogie zcela případné. Slovo *tesák* znamená sice věc (u p. spisovatele l. c. str. 14), ale znamenalo také toho, kdo se tesáním zabývá (= tesař). V Husovi jest doklad: tesáka neb zedníka E. 1. 417 — doklad bezpečný a v naší otázce zajisté velmi poučný. Jako byla vedle sebe v stejném významu slova *tesák* a *tesař*, tak mohla býti a stejně oprávněna jsou také v stejném významu slova *básníř* a *básník*.

O honorování článků programových.

Předneseno ve valné hromadě spolku professorského dne 23. listopadu 1898.

Dr. Em. Peroutka.

Král. Vinohrady.

Úmysl, který měla správa vyučovací, když nařídila, aby jednotlivé ústavy vydávaly ve školních zprávách vědecká pojednání, byl jistě dobrý. Chtěla tím patrně zdvihnouti ústavy střední a udržeti je na výši. Předpokládala, že učitelům středoškolským bude potřebou, — hledíc k jejich přípravnému vzdělání i každodenní práci školské, aby leckdy ve sporných otázkách vědeckých, spadajících do jejich oboru, vyslovili veřejně své mínění. Předpoklad ten činila správa vyučovací plným právem. Toto stanovisko také my učitelé ve vlastním svém zájmu musíme přijati za své a přijímáme je.. Theoreticky nelze proti požadavku onomu ani nejmenšího namítati.

Ale podívejme se, jak věc se má ve skutečnosti: odpovídají-li výsledky úmyslu správy vyučovací. A neodpovídají-li, hledejme příčiny.

Vy, pánové, znáte všickni tak jako já, že psaní programů pokládá se za povinnost sice čestnou, ale ne hrubě příjemnou. V čem to vězí? Snad jediné v tom, že se články ty nehonorují? Myslím, že ne zcela; je to jedna z příčin, ale ne hlavní. Na venkově slýcháme jiné důvody uváděti. Kde mám sehnati prameny? říkává se. Nebo: Stluku nějaké to pojednání, a pak přijde na mne nějaký kritik, a ke vší namáhavé práci přibude mi na konec kousek ostudy.

Ale pravá příčina vězí po mém mínění jinde. Uvedu nejprv tu, kterou pokládám za hlavní. — Články programové mají býti obrazem vědeckého ruchu, reflexem vědeckého života ve sborech středoškolských. Prohlížíme-li naše programy, neubráníme se dojmu, že v tenkých těch svazečcích uloženo celkem přemnoho píle, přemnoho důkazů ideálního snažení učitelstva středoškolského. Ale postavíme-li se při přehlídce té na stanovisko odbornické, vybéřeme-li si na příklad

jen práce z oboru klassické filologie, máme stejně silný dojem jiný, ten, že positivních výsledků je velice málo. Každou takovou prací mělo by se do sporných otázek přinášeti něco nového světla, anebo je-li v některé otázce práce ukončena, měly by se aspoň výsledky v pečlivém přehledu předkládati obecenstvu. Themata měla by býti daleko, daleko rozmanitější, modernější, měla by býti volena z těch otázek, které jsou právě, abych tak řekl, à jour. Práce naše činívají však často dojem jako suasorie z řečnických škol římských za doby císařské, kde deklamovalo se s velkým vtipem o věcech vybledlých, bez aktuelního zájmu. Z chudoby themat, z nedostatku methody — neboť i ten leckde cítiti — myslím, že smíme vysuzovati to, že vědecký zájem mezi námi není dosti živý. Je z toho viděti, že nemáme živého a plného obrazu o tom, s jak zimničnou horlivostí pracuje se ve všech oborech badání starověkého. Neboť kdybychom měli, pak by to bylo viděti především v programech.

A tu, myslím, že jsme se ocitli u jádra věci. Nikdo nemůže při spravedlivém posuzování upříti nám dobré vůle k vědecké práci. A když výsledky přece nevyhovují, jaký z toho plyne závěr? Po mém soudu ten, že je *fysicky* nemožno vyhověti se stejnou svědomitostí oběma požadavkům, které se na nás činí, škole a vědecké práci.

Co tedy?

Má se jedna nebo druhá povinnost zanedbávati? Jistě nikoli. Nebo má se od požadavku vědecké práce upustiti? To teprv ne. Z toho měla by střední škola a měli bychom i my učitelé nenahraditelnou škodu. Vědecká výše člověkova, pánové, myslím, že jest, ovšem ceteris paribus, nejspolehlivější zárukou vlivu učitelova na žáky, měřítkem toho, co může učitel dobrého ve škole působiti, onoho, abych tak řekl, rozsvěcování v hlavách mládeže, otvírání perspektiv, přivádění k ideálům... Vědecká vyspělost jest to, která dodává učiteli ve škole klidu a sebevědomí. Každé vyučovací správě a také naší musí tudíž býti první starostí, aby vědecký život ve sborech učitelských neutuchal. Shledává-li se nyní podle článků programových, že vědecký život ve skutečnosti není takový, jaký by měl býti, měli bychom po příčinách pátrati především také my, učitelé. My stojíme uprostřed vřavy, my jsme ecclesia militans, my víme nejlépe, kde co vázne a tlačí, poněvadž se nás to týká bezprostředně. A tu narážíme především na ten fakt, že dnes povinnosti školní vyčerpávají i fysický čas i fysickou sílu učitelovu; že, pracuje-li dnes kdo vědecky, že dělá něco nad své síly tělesné, že jest to veliké sebezapření a ruinování se.

To je nevývratné a stejně nevývratné jest, že něco takového nemohlo býti v intencích vyučovací správy. Vyučovací správa myslila si asi věc tak, aby učitel vracel se ze školy neunaven, aby s radostí sahal po vážné, vědecké knize, aby se jí osvěžoval, aby z ní čerpal, čeho by mohl užiti také pro školu. Ustavičné sebevzdělávání, pokračování ve svém oboru pokládala vyučovací správa za nejlepší přípravu učitelovu. A plným právem.

Avšak víme všickni, pánové, že stav věcí ve skutečnosti je jiný. Opakuji, že jest *naší* povinností přemýšleti o příčinách, zkoumati je, předložiti věc veřejnému posouzení a obrátiti k tomu zřetel vyučovací správy. Mám o naší správě vyučovací mínění, že by nám za takové

zkoumání byla přímo vděčna. Ukážu aspoň na jednu, dvě věci, které jsou v příčinné souvislosti s naší otázkou. Dnes. po 14 letech, co instrukce jsou v praxi, byla by snad na místě kritická úvaha o tom, jaké přinesly ovoce: ve kterých směrech zlepšily naše školství a neměly-li v zápětí také některé stinné stránky, a jaké. Že v mnohém směru přinesly leccos dobrého, že učinily nemožným leckterý větší nebo menší šlendrián, je fakt. Ale kdyby někdo napsal psychologii dnešního středoškolského professora, ukázaly by se, tuším, tyto dvě věci. Předně, že hlavním znakem jeho jest tělesná i duševní únava, která činí onen vědecký život, o němž jsem se zmínil, nemožným. Za druhé, že únavou tou vinny jsou instrukce potud, že oním přeúzkostlivě svědomitým plněním nesčetných drobných příkazů, pokynů a rad a hlavně oním stejně úzkostlivým a svědomitým kontrolováním každého kroku a slova vzbuzuje se v učiteli středoškolském takový stav *ustavičného* napjetí duševního, z něhož v krátké době *nezbytně* vyplývá tělesný a často i duševní bankrot.

Myslím, že jest tu oprávněna otázka: Není škoda odtud vznikající střední škole větší než užitek, jakého dosahuje se na druhé straně? Nemělo by se tomu odpomoci?

O tom mělo by se přemýšleti. Máme k tomu svůj orgán, »Věstník«, jejž by pan redaktor vážné, věcné, loyální diskussi rád propůjčil. —

Stálo by dále za úvahu, jaký asi užitek vyplývá z úkolů domácích ve vyučování jazykovém: a není-li výtěžek veliký, neměly-li by šmahem odpadnouti, jenom i za tu cenu, aby učiteli zbyla prázdná chvíle, třeba jen k oddechu.

Ke konci dotýkám se toho, o čem jsem vlastně měl mluviti: o honorování článků programových. — Nemyslím, pánové, ustanovila-li by se za program odměna 30 nebo 50 zl, že bychom hned měli plno výtečných prací. Musily by se odstraniti nejprv ony příčiny hořejší. Ale honorář ten, vedle toho, že jest nejvýš spravedlivý, byl by jistě prvním krokem k nápravě. Leckoho by povzbudil a umožnil mu koupiti si tu a tam potřebnou knihu.

K nápravě mohlo by přispěti asi také to, kdyby se rozpisovaly od státu ročně ceny za nejlepší práce, jak se to děje jinde, na př. ve Francii a v Belgii. K pěstování vědy je potřebí peněz, a dnes víc než jindy. Ku práci v každé, sebe speciálnější otázce, třeba dnes téměř celé knihovny. V leckterém oboru, jako na př. ve staré archaeologii a historii, nemůže se dnes vlastně opovážit mluviti než ten, kdo zná z autopsie klassickou půdu nebo aspoň hlavní musea.

Domluvil jsem. Několika těmito myšlenkami chtěl jsem pánům kollegům suggerovati přesvědčení, že otázka programová není bez významu.

Ve věci supplentův.

(Ostatek.)

Doposud každý supplent věděl dobře, že bez ohledu na předmět i počet hodin bude bráti jistou pevně vytknutou remuneraci v stejných lhůtách až do obdržení skutečného místa, měl tedy zajištěnou existenci

a se spokojenou hlavou mohl se oddávati povinnostem svého úřadu. Sice nevelikė byly jeho příjmy, ale byly stálé a jisté, pokud to při nezajištěném stavě supplentově vůbec bylo možno.

A nyní? Zdánlivě existence hmotná značně se polepšila, ve skutečnosti stav jeho změnil se na horší. Supplent může sice při větším počtu hodin početně i značně získati, ale postavení jeho stává se nyní ještě vrtkavějším a nejistějším než bylo posud. Co z toho, že bude v některém případě bráti o 200—300 zl. více nežli bral doposud, když ty jeho příjmy nikdy nebudou stálé, nýbrž vždy závislé na počtu přikázaných mu hodin?

Co z toho, že jeho remunerace v šťastných okolnostech dostoupí i 1000 zl. neb dokonce tu cifru překročí, když v nepříznivých okolnostech zase může spadnouti i značně pod sumu nyní branou? Vezměme příklad: Nezkoušený filolog dostane v jednom roce 20 hodin, t. j. bude míti 960 zl. remunerace; následujícího roku situace tak se utváří, že mu možno přisouditi toliko 15 hodin; příjem jeho tedy klesne na 720 zl.; v třetím roce může jeho úvazek obnášeti toliko 10 hodin týdně, a příjem jeho tedy bude se rovnati pouze polovině prvotního platu, t. j. vynese 480 zl. Jedním slovem, on nikdy nebude míti jistoty, jak vysoký bude jeho plat, nikdy nebude moci napřed věděti, kolik bude obnášeti příštího roku jeho roční a měsíční příjem, *neboť minimum hodin a tím samým i platu* nikde není v zákoně ustanoveno. Kde je záruka, že plat jeho v případě menší potřeby sil učitelských neklesne až na tu úroveň, na které lidé z nedostatku prostředků života hynou smrtí hladu? A byť i na to nikdy nedošlo, tož v každém případě vrtkavost a nejistota poměrů, nestálost příjmů nemůže zjednati té spokojenosti duševní, té harmonie mysli, jichž je tolik třeba při úřadě školním. Jakže bude možno vymáhati od supplenta, aby se úplně oddal pracím úřadu svého, když on nejistý zítřkem, bez zabezpečené zákonem budoucnosti až do dosažení místa skutečného, se starostmi o existenci svou musí i plniti školské povinnosti své i současně pracovati pro sebe pro dosažení potřebné kvalifikace? Ale i když je úplně volný, může nesnadno se zbaviti pocitu nejistoty svého postavení. A což teprv, je-li obdařen rodinou, kdy výživa ženy a dítek vymáhá konečně ustáleného důchodu! Jeho důchody však nebudou nikdy ustálené. Supplent bude nyní co rok, ba i co půlrok a v náhlých případech změn i během půlroku měniti své úvazky a míti pořád se měnící rozpočet domácí. Doposud mohl výdaje hospodářské regulovati podle stálých příjmů měsíčních, nyní nebude míti nikdy jistoty, že v příštím měsíci nebo půlroku vybude mu zrovna tolik na vydání, co má právě nyní, nýbrž bude mu pamatovati, že snad nadejdou nepříznivé okolnosti, tak že remunerace jeho nebude v příštím roce vynášeti ani tolik, aby vystačil i na nejprostší výživu svou a svých nejbližších. Jak je denervující takové postavení, jak nesnesitelný ten stav stálé neklidnosti a starosti o budoucnost tam, kde bezpečnost poměrů hmotných má vytvořovati soulad ducha tak nezbytný pro učitele! A přece ten supplent se vzděláním universitním, placený jak diurnista, vzhledem ku právům i povinnostem školním v ničem neustupuje skutečnému učiteli.

Ten nedostatek zákonného ustálení existence má v zápětí jiné ještě nebezpečí: neboť otvírá představenému dráhu, aby mohl svou osobní

nechuť té neb oné osobě projevovati citelným způsobem; jak snadno t. může potrestati supplenta, který si v čemkoli pohněval představeného, tím, že mu přizná menší počet hodin a tím samým citelně se dotkne jeho příjmů! Chceme věřiti, že u nás takového představeného nebude, ale žádným způsobem nesluší zapomínati, že představení jsou lidmi a že se mohou nalézti vedle dobrých i zlí.

Ještě jedno. Jakmile supplent bude bráti remuneraci za přidělený mu počet hodin vyučovacích, nastává otázka, bude-li moci dostávati plat dne *1. října*, když rozvrh předmětův i hodin mezi učitele ústavu i obsazení míst supplentských nemůže býti ustálené? V nejlepším případě mohlo by se to státi teprv okolo polovice října, ne-li později, z příčin prací administračních. Z čeho bude žíti v tom měsíci supplent se svou rodinou? Neupadne-li naposled proto v dluhy lichvářské, které mu úroky svými zaberou celé polepšení jeho platu?

Na konec dlužno ještě na jednu věc obrátiti pozornost. Doposud supplenti, připravující se ke zkoušce, dostávali buď půlroční dovolenou, nebo značné snížení hodin. Jest to veliká zásluha zemské školní rady, že mnohým supplentům tím způsobem umožnila neb ulehčila nabýti kvalifikace. Jest na bíledni, že takový supplent dostával všecky své platy po čas trvání dovolené nebo snížení hodin v bývalé výši. A nyní? Kdo bude hleděti dosíci snížení počtu hodin, když současně tím jeho příjmy o polovici se zmenší? Jen takový, jenž snad má jinde oporu a podporu, bude moci se snažiti, aby jí dosáhl. Poněvadž však na filosofii se odebírá obyčejně nezámožná mládež, bude takový supplent »od hodiny« míti nyní mnohem více práce s dosažením kvalifikace než dříve, a dobrovolné snížení hodin bude proň z ohledů hmotných vůbec nemožným.

Z kterékoliv strany tedy patříme na zákon, vidíme, že pro supplenty jest nepříznivý. Obracíme tedy pozornost na nebezpečí pro naše školství vyplývající z těch neustálených poměrů supplentských; uveřejňujeme tu věc, ježto pro náš kraj, pro naše školy má především velikou váhu.

V Haliči, kde každá škola střední má po několika supplentech, kde vůbec jich počet činí třetinu všeho učitelstva, jest to věc velice důležitá. Neboť vzniká obava, že nedostatek zákona, normujícího postavení supplentova, ustalujícího jeho existenci, zabezpečující mu zítřek, může míti vliv na ještě větší zmenšení návštěvy mládeže na fakultách filosofických, věnovavší se úřadu učitelskému. Možná, že místná jsou slova ministrova, vyřčená při debatě o návrhu zákona, že stav supplentů jest »na vymření«! Pro Halič ta chvíle jest ještě daleká, v které nebude supplentů — toť věc jistá. A kdyby měla býti blízká, kdyby zákon měl přispěti k jich vymření, nastává obava, najdou-li se jich zástupci. Proto radíme zabývati se tou životní otázkou a pomýšleti na budoucnost našeho školství, které může naraziti v nedaleké budoucnosti na úplný nedostatek sil učitelských.*)

»Muzeum«, czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych č. 10.

*) Otiskli jsme článek celý, ač v některých věcech vedlejších trvají u nás poměry jiné. U nás nehrozí na př. vymření supplentů, nýbrž blízká smutná záplava jimi a s ní spojený ve školství našem posud neznámý zápas o život. Již nyní absolvovaní mathematikové a chemikové dostali místa jen — na filologii. O vyplácení služného zemská školní rada pro království české již učinila humanní opatření pro příští léta, aby supplujícím pánům nebylo čekati měsíc i déle na služné.

Pozn. redakce.

Drobné zprávy.

V zájmu professorů všech učitelských ústavů v Rakousku podali posl. Hořica a soudruzi interpellaci na J. E. p. ministra vyučování v sedění říšské rady ze dne 8. listopadu, již tuto podáváme ve slovném znění: Zákon ze dne 19. září 1898, týkající se úpravy platů učitelstva na středních školách státem vydržovaných, určuje v §§ 1. a 2. výši platů učitelstva, což v § 10. jest doplněno tímto díků hodným ustanovením: »V jakém rozměru služební doba supplentem odsloužená může — předpokládajíc uspokojivé trvání služby — býti vpočítána do stabilisace a k účelům zvýšení platu v § 10. tohoto zákona zmíněného, ustanovuje ministr kultu a vyučování při jmenování skutečným učitelem v každém případě zvlášť. Ale nesmí se připočítati více než 3 léta této služební doby.«

Jakkoliv všeobecně střední školy s učitelskými ústavy se pokládají za rovnocenné, zákon ze dne 19. září 1898, týkající se úpravy platů učitelstva na státních ústavech učitelských, neobsahuje bohužel žádného ustanovení o tom, jak má býti jednáno s takovými hlavními učiteli, kteří odsloužili dlouhou služební dobu jako supplenti.

Z této mezery v zákoně vyplývá, že učitelské osoby, které na př. 10 let působili jako supplenti na střední škole státem vydržované a potom jmenovány byly učiteli na takových školách, nyní při vyměřování kvinkvenálek o 3 léta jsou ve výhodě proti těm kollegům, kteří také 10 let sloužili jako supplenti na střední škole státem vydržované a pak jmenováni byli učiteli na státních ústavech učitelských.

Z té příčiny dovolují si podepsaní činiti tento dotaz: Je-li Vaše Excellence ochotna postarati se, aby toto bolestné poškozování učitelských osob na státních ústavech učitelských bylo co nejdříve odstraněno? Podepsáni jsou Hořica, Gustav Adámek, Skála, dr. Fořt, Staroštík, Vychodil, Lebloch, Pospíšil, Schwarz, dr. Brzorád, Brdlík, Formánek, Karel Adámek, Sokol, Karlík, Teklý, Špindler, Janda, dr. Kramář, dr. Kurz, dr. Pacák, dr. Engel, Maštálka, dr. Naxera, Hovorka.

České známky školní a české blankety na ně. Žádost podaná výborem spolku našeho za zavedení českých známek školních panu ministru dru Kaizlovi hned po nastoupení jeho potkala se s příznivým výsledkem hlavně zásluhou vlivných přízniváů spolku ve Vídni. Uznalť též pan ministr vyučování oprávněnost požadavku tohoto, jakož i oprávněnost pouze českých blanketů na školní známky — a tak již snad v letním semestru jazyku našemu dostane se opět kousek práva jemu příslušného, a odstraní se roztrpčenost českých rodičů posavadním stavem věcí vyvolávaná.

60. narozeniny professora Gebauera, připadší na den 8. října, zavdaly mnohým časopisům pražským podnět ke článkům oslavným a kollegům i ctitelům jeho k uspořádání lesklého banketu (dne 10. října), jehož se súčastnili zvláště hojně professorové všech fakult české university s novým rektorem prof. drem Reinsbergem a prorektorem drem Aug. Kadeřávkem v čele, členové zemské škol. rady, professoři středních škol pražských i venkovských atd. Řečnili rektor university, děkan filosofické fakulty prof. dr. Woldřich, prof. Pastrnek, prof. Gebauer sám se vzácnou skromností a prof. Dušek. Průběh slavnostního večera vyznačovala důstojná vážnost i vzácná srdečnost. K večeru došly telegramy mimo jiné též od J. E. p. ministra Kaizla, p. sekčního chefa Rezka a dvor. rady Jagiće.

Jubilejní vyznamenání. Neúmorně horlivá a mnohostranná činnost pana sekčního chefa dra Ant. Rezka uznána a vyznamenána udělením řádu železné koruny II. třídy.

Řádem železné koruny třetí třídy vyznamenáni byli professoři české university Albín Bráf, Jos. Durdík, Jaroslav Goll, J. Horbaczewski, Aug. Kadeřávek, V. Strouhal a Karel Vrba, zemští inspektoři školní V. Kotsmich a V. Royt. Rytířský kříž císaře Františka Josefa udělen řediteli Č. Jarolímkovi, šk. radovi Aloisu Jiráskovi, prof. vyšší prům. školy v Praze K. Kordinovi a prof. české průmysl. školy v Brně A. Holečkovi. Titul dvorního rady dostal prof. dr. Jan Gebauer, titul vládního rady řed. Jar. Sobička a řed. Č. Šimerka, titul škol. rady řed. K. Grüner a řed. Em. Tonner v Praze a řed. Adolf Kubeš v Brně; titul cís. rady získal řed. obch. akademie v Plzni A Kotěra. Zlatý zásl. kříž s korunou dostali prof. Em. Bárta v Litomyšli, F. Bělohlávek v Pardubicích, R. Branžovský v Praze, řed. A. Burjan, okr. insp. v Brně, J. Dolejška v Praze, Fr. Hansl, okr. insp. na Smíchově, J. John v Praze, A. Kodet v Pardubicích, J. Kubišta v Budějovicích, Frant. Šimek v Soběslavi, Jar. Zdeněk v Praze. Před tím již jmenováni pp. zemští inspektoři dr. *Jan Huemer* a *Bartoloměj Pavlíček* z ministerstva vyučování, pak zemský školdozorce *Robert Riedl* v Praze dvorními radami. Odbornému inspektoru kreslení v Čechách prof. Janu Škodovi udělen titul školního rady.

Tato — celkem ovšem skrovná — vyznamenání uvítal spolek náš s upřímným potěšením a uspokojením. Odměněna tu práce a zásluha, která doposud musila přestávati na blaživém vlastním vědomí poctivě vykonané povinnosti. Ve svých učitelích a představených uctěna tu i škola, a čest jejich jest i ctí její. Každého zajisté potěší, že význam professorské práce — tedy práce nejkulturnější — přece pomalu se zdvihá a oceňuje aspoň z části tak jako práce juridického povolání. Vyznamenání p. dvorn. rady Riedla bylo zvláště význačné, jelikož tu snad poprvé hodností dvorního rady vyznamenán zemský školdozorce mimo ministerstvo působící.

V důsledcích nového zákona úřednického a professorského, jímž ředitelé mohou býti povyšováni do třídy VI., bude pak i povyšování zemských školdozorců do třídy V.

Z výroční zprávy České akademie, podané dne 2. t. m. ve slavnostní schůzi generálním sekretářem prof. J. Šolínem, vyjímáme toto: Minul osmý rok působnosti České akademie, i sestoupili jsme se, bychom sobě i jiným před oči postavili přehledný obraz nynějšího stavu této instituce a činnosti její v období posledním. Poněvadž pak Česká akademie založena byla na pamět čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva císaře a krále, nabývá toto naše shromáždění dnem, kdy oněch čtyřicet let dovršeno jest v půl století, rázu zvláštního, mimořádného. Co se týče zevnitřních událostí roku právě minulého, budiž vzpomenuto návštěvy, kterou Její cís. a král. Výsost nejjasnější arcikněžna Marie Annunciata poctila Českou akademii zavítavši dne 8. června do musea království Českého. Počátkem prosince r. m měla akademie 193 členy a to 2 čestné, 51 řádných (v I. třídě 12, v II. 15, ve III. 10, ve IV. 14), 46 mimořádných (v I a II. třídě po 13, ve III. 6, ve IV. 14), 72 dopisující (v I. třídě 12, v II. 21, ve III. 18, ve IV. 21) a 12 přespolních (po 6 v I. a II. třídě). Nejvyšším rozhodnutím, daným 5. února t. r, schválena byla volba prof. Karla Küppera za přespolního člena třídy II., čímž počet členů této kategorie vzrostl na 13. Smrtí byli nám odňati roku posledního 3 členové. Dne 2. prosince 1897 zemřel školní rada Karel Tieftrunk.

řádný člen a sekretář III. třídy od ustavení akademie; dne 1. září 1898 dokonal pouť vezdejší dv. rada dr. Robert šl. Zimmermann, přespolní člen třídy I., včera pak, dne 1. prosince 1898, zarmoutila nás zpráva o předčasném úmrtí nadějného umělce Ludvíka Marolda, dopisujícího člena třídy IV. Ve valném shromáždění dne 1. prosince 1898 vykonány volby nových členů. Zvoleni jsou za členy řádné po návrzích I. třídy: odbor. přednosta dr. Ant. Rezek, JUDr. Matouš Talíř, professor české university, prof. dr. Zikmund Winter; za člena mimořádného po návrhu I. třídy: dr. Čeněk Zíbrt; za členy dopisující po návrzích I. třídy: JUDr. František Fiedler, rada zemského výboru, honor docent české vysoké školy technické, PhDr. Vojtěch Nováček, adjunkt archivu zemského; po návrhu III. třídy: PhDr. Václ. Vondrák, docent slavistiky při universitě vídeňské. Odbor. přednosta n o. JUDr. Hermenegild Jireček rytíř ze Samokova pro churavost vzdal se členství správní komise a ve valném shromáždění dne 1. července t. r., místo něho zvolen byl JUDr. Antonín Pavlíček. Posledního roku konala Česká akademie 3 valná shromáždění správní; třída I. měla za týž čas 10, třída II. 13, třída III. 7, třída IV. 4 schůze; správní komise sešla se 4krát. Archaeologická komise při České akademii měla celkem 4 schůze plenární. Slavnostní shromáždění na památku stých narozenin Františka Palackého pořádala Česká akademie dne 4. června 1898. Zvláštními díky jsme povinni sesterským institucím, jež ku slavnosti vyslaly své delegáty a účastenství své na jevo daly též projevy písemnými. Na oslavu panovnického jubilea Jeho Veličenstva císaře vydala Česká akademie »Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848 až 1898«. Kromě toho vydaly všecky třídy množství publikací odborných. Co se týče výročních cen, jež IV. třída udílí, bylo rozhodnuto, jak následuje: a) V odboru literárním první cena 1000 zl. přisouzena Jaroslavu Vrchlickému za básnické dílo »Bar Kochba«, druhé ceny po 350 zl. obdrželi pan Josef V. Sládek za básně »V zimním slunci«, pan Karel V. Rais za povídku »Pantáta Bezoušek«, třetí cena 200 zl. udělena paní Boženě Vikové-Kunětické za román »Medřická«; b) v odboru hudebním první cena 1000 zl. neudělena; druhou cenu 400 zl. obdržel pan Jos. Foerster st. za skladbu »Missa Jubilaei solennis«, třetí cenu 250 zl. pan Oskar Nedbal za orchestrální serenadu z D-dur; mimo to přisouzeny: cena 700 zl. p. Josefu R. Rozkošnému za operu »Satanella«, cena 400 zl. panu Jindřichu Kàanovi z Albèstu za balet »Bajaja«; c) v odboru výtvarných umění nebyly řádné ceny vůbec uděleny; za to přisouzena mimořádná cena 1000 zl. p. Juliu Mařákovi za jeho obrazy »Křivoklát« a »Praha«. Z fondu dvorního rady Havelky nebyla udělena cena první 500 zl.; cenu druhou 300 zl. obdržel pan Antonín Klášterský za básně »Tmavé růže«. Na obsáhlé vědecké, literární a umělecké práce dle § 2. lit. b) stanov udělilo valné shromáždění roku posléze minulého celkem 56 podpor sumou 10.210 zl Stipendií uděleno 10 sumou 1800 zl. Z úroků fondu dra Josefa Šíchy udělila II. třída podporu 1000 zl. na další vydávání publikace lékařské; zůstatku užije se roku příštího. Podporu Klementy Kalašové pro mladé hudební skladatele (100 zl.) udělila IV. třída letos p. Ludvíku Čelanskému na základě jeho »Písní na slova Josefa Sládka«. Archaeologická komise při České akademii pečovala i tohoto roku především o Soupis památek historických a uměleckých v království českém Co se týče odboru praehistorického, prozkoumal správce pan Ant. Formánek za účastenství prof. Píče druhou polovici pohřebiště

u Bylan s úspěchem nevšedním; nalezené starožitnosti byly odevzdány museu království českého. Museu postoupeny také četné jiné nálezy. V odboru lidovém udělena podpora 150 zl. na další soustavné studium za účelem soupisu lidových památek a lidového podání na Chodsku. Posléze povolena podpora 150 zl. k účastenství při archaeologickém sjezdu v Bourges, konaném od 6. do 12. července t. r. »Památek archaeologických a místopisných« vydány redakcí prof. J. Píče sešity 1. až 4. ročníku XVIII. Dle výkazu král. české pokladny zemské měla Česká akademie koncem října 1898: jmění kmenového vůbec 291.217 zl. 78 kr., fond reservní obsahoval 11.511 zl. 20 kr., fond knížete z Liechtensteina 16.075 zl. 17 kr., fond Klementy Kalašové 2616 zl. 26 kr., fond dra Josefa Šíchy 50.352 zl. 7 kr., fond paní Josefiny Čermákové 1308 zl. 72 kr., fond dvorního rady Matěje rytíře Havelky atd. 21.996 zl. 88 kr., úhrnem 395.078 zl. 8 kr. K fondům právě jmenovaným přibyl roku letošního fond pana Václava Šilhavého, ředitele cukrovaru ve Vysokém Mýtě, zemřelého dne 24. října 1897, v obnosu 41.057 zl. 50 kr. Legáty České akademii učinili: pan Karel Neureutter, c. a k. vojenský intendant na odpočinku, zemřelý v Praze 31. května 1897, 1000 zl, dále pan JUDr. Karel šl. z Lomu, zemřelý v Opatii 22. února 1898, v obnosu 500 zl. Oba odkazy byly již akademii vyplaceny a připojeny ku jmění kmenovému. Vydajný příjem České akademie na rok 1898 byl rozpočten sumou 53.288 zl.; kromě toho vládla II. třída úroky 2012 zl. fondu dra Šíchy, třída IV. úroky 100 zl. fondu Klementy Kalašové a 800 zl. fondu Havelkova. Fondů kníž. z Liechtensteina a paní Josefiny Čermákové posud se neužívá. Na vydání jubilejního památníku povolil J. Exc. pan c. k. ministr záležitostí duchovních a vyučování mimořádnou státní subvenci 6000 zl., splatnou ve 3 ročních lhůtách. Komise archaeologická vládla dotací zemskou 3000 zl. na práce výzkumné, pak zvláštní zemskou subvencí 5000 zl. k vydávání Soupisu památek, a zmíněným již příspěvkem 400 zl. České akademie. Publikace vyměňuje Česká akademie t. č. se 126 institucemi vědeckými, slovesnými a uměleckými a posílá je darem 169 ústavům vzdělávacím, vědeckým spolkům a veřejným bibliothekám. — Bibliotheka České akademie obdržela posledního roku darem 135 publikací o 175 kusech, výměnou a koupí získáno 126 publikací o 331 kusech, takže bibliotéka obsahuje dnes 2035 publikací o 5700 kusech. Zprávu svou zavírám vroucím přáním, aby Česká akademie, která dnes v době smutku tiše slaví padesátileté panovnické jubileum svého nejvyššího ochránce, za dalších 10 let konati mohla slavnost ještě vzácnější v době radosti.

Spolek pro podporování chudých filosofů, v kruzích professorských dobře známý, ježto přemnozí členové stavu našeho za hubených let studentských rádi používali podpory též jeho k zachránění své existence v Praze, rozvíjí od několika let hlavně zásluhou prof. dra. Jarníka novou horlivou činnost. Tato nejpatrněji se jeví na stavu pokladny. Srovná-li se jmění spolkové z roku 1894—95, jež obnášelo 1561 zl. 43 kr, s jměním na konci roku 1897—98, jež obnášelo 3736 zl. 34½ kr., vysvítá, že za *tři* roky vzrostlo jmění spolkové o *2174 zl. 91½ kr.*, tedy průměrně ročně téměř o *725 zl.*, co jest zajisté zjev potěšitelný, poněvadž každým takovým přírůstkem se zabezpečuje trvání a působnost spolku i pro budoucnost. Mnoho tu prospívají místní jednatelé.

Myšlenku, zavésti též pro spolek chudých filosofů instituci sběratelů, která se v jiných spolcích tak znamenitě osvědčila, měl nynější předseda

prof. dr. Jarník dříve ještě, než se stal členem výboru. Upozornil tehdejší výbor na věc, ten však si netroufal pokus ten učiniti, obávaje se nezdaru. Stalo se tak teprve tehdáž, když prof. Jarník postaven v čelo spolku. Hned v prvním roce přihlásila se řada sběratelů. Jak blahodárně může takový sběratel působiti a to nejen na ústavech, nýbrž i v městě mezi známými dobrodinci, toho příklad poskytuje Rychnov n. Kn., kde sběratel p. prof. J. Tvrdý kromě kollegů svých dovedl získati i mimo ústav několik dobrodinců a zaslal první rok 18 zl. 50 kr., druhý rok 19 zl. 50 kr. a třetí rok 20 zl. 50 kr., tedy 58 zl. 50 kr. za tři roky z města, odkud dříve spolek nedostával ani krejcaru. Ve Francii pokládá se za velikou vymoženost, je-li spolek nějaký prohlášen za »všeobecně prospěšný« (»d'utilité publique«); spolek, o nějž jde, zajisté zasluhuje označení toho plnou měrou Veřejnost chová se k němu celkem příznivě, přednášky spolkem pořádané těší se stálé přízni, též z některých ústavů středních se dostává podpory dostatečné: ale jak z výročních zpráv vysvítá, jest přece jen ještě tuze mnoho takových, které jeví účastenství buď nepatrné aneb pražádné.

Vydávání výročních zpráv jest rovněž věcí novější: uznalo se, že jest jich třeba jednak proto, aby každý byl přesvědčen, že jeho dar nebo příspěvek členský byl řádně súčtován, jednak i proto, aby se jí mohlo užiti jako prostředku agitačního k získání nových členů a dobrodinců. Jak z výsledku patrno, prostředek ten se osvědčil. Také jest patrna snaha, aby se zprávy ty zjednodušily; nynější podoba se stane asi definitivní, poněvadž jest praktická a vyniká stručností.

Letos jest *posluchačů* na fakultě filosofické více než 500, žadatelů o podporu pak téměř plné *sto*; tím nabyl spolek tento daleko větší důležitosti než dříve, kdy bylo podporovaných členů 20—30 a kde podpory obnášely průměrně daleko méně než nyní, ačkoliv i nyní při tak ohromném počtu žadatelů lze rozdávati podpory jen velmi skrovné.

Kollegové kdysi podporovaní, ale ani ti, jimž budoucí dorost náš není lhostejným, měli by obrátiti opět přízeň svou ke spolku, jenž se spokojuje s každým příspěvkem nebo darem a jistě nezasluhuje, aby na kolikeré třebas zaklepání jeho ani jednou se neozvalo přátelské přivítání, ba mnohdy následovalo i drsné odbytí. Spolku jde také o morální podporu se strany professorské, neboť ta pak bude působiti mocně i na obecenstvo ostatní.

Na uváženou. Když po r. 1860 na českých gymnasiích jazyk český opět k jakési platnosti přišel, bylo arciť potřeba poříditi k vyučování potřebné knihy. Poněvadž začátkem r. 1861 klassikové řečtí a římští dílem na jazyk český, dílem na jazyk německý se překládali a překlad český nemalé obtíže působil, usneslo se několik professorů v Praze poříditi slovník latinsko-český, který by nebyl pouhým překladem tehdy oblíbeného slovníku Georgesova, nýbrž původní práce domácí. V popředí této komise byl Edv. Novotný, který na útraty státní se odebral do Bonu, aby poslouchal tamější proslulé professory klassické filologie a roku 1859 se stal professorem při malostranském gymnasiu. Aby se komise při sestavení slovníku o všem mohla přesvědčiti, bylo ustanoveno, by se všechno psalo na šestnácterky obyčejného papíru. Nahoře se mělo napsati jméno spisovatelovo a vydání, kterého se při práci té užívalo, naproti tomu název díla, knihy neb zpěvu, uprostřed pak kapitoly verš a slovo latinské a český překlad, případně celá fráse a její překlad. Podepsaný zaslal asi r. 1865 prof. Novotnému tyto výpisky z celého Cornelia Nepota a nepochybuje, že též jiní kollegové, kteří byli

vyzváni, by se podniku tohoto stali účastnými, své výpisky prof. Ed. Novotnému zaslali. Co se po smrti prof. Ed Novotného r. 1876 s těmito výpisky stalo, nedověděl jsem se posud. Protože by to byl zajisté velmi cenný příspěvek pro každého, kdo by latinský slovník psáti chtěl, domnívá se podepsaný, že by stálo za to, pátrati po tom, kam se celý ten materiál dostal. Vím toliko, že sobě přál prof. Ed. Novotný, aby se zatím materiál ten někde uložil. než by se přikročilo k sestavování slovníku. *Ant. Madiera.*

Německý Gymnasialverein, jenž v roce předešlém konal svou valnou schůzi v Drážďanech, měl dle usnesení letošní výroční schůzi ve Stuttgartě dne 31. května. Tento spolek má za členy nejen učitele gymnasií, nýbrž i muže jiných povolání, kteří za svou povinnost pokládají, aby dali výraz přesvědčení svému o důležitosti humanistického vzdělání oproti jiným směrům. Rozmohloť se přesvědčení, že důkladná znalost antické vzdělanosti nesmí mizeti, má-li býti národ udržen na výši svého duševního života. Shromáždění v Stuttgartě mělo průběh důstojný. První přednáška byla »Über die Grenzen der Anwendung naturwissenschaftlicher Forschungsmethoden auf allgemeine Fragen der Erziehung und des Unterrichts«, již měl prof. dr. Schrader z Hannovru. V druhé přednášce mluvil tajný vládní rada dr. Jäger z Kolína n. R. duchaplně a přesvědčivě o zatlačování řečtiny na gymnasiích. Podobně se ujímali řečtiny i jiní vysoce postavení mužové a přední autority ve věcech školských v různých státech Německa. Vůbec shledána veliká důležitost a potřeba humanistického vzdělání pro muže, jimž určeno v životě veřejném těžké vůdčí postavení. Příští výroční schůze bude v Brémách. *N.*

Ku vzdělání učitelů středoškolských. Neznámý dárce poskytl pařížské universitní radě 75.000 fr. na stipendia po 15.000 fr. za účelem cestování kolem světa. Stipendisté mají býti bráni především z kruhů učitelů středoškolských a mají věnovati těmto cestám 15 až 18 měsíců, aby svůj duševní horizont rozšířili a o sociálním životě různých národů, jakož i o politických a jiných zjevech v cizině vědomosti sbírali. »Neboť« — praví dárce — »učitelé vzdělané mládeže nechť jsou v první řadě konkretními a živými vědomostmi vyzbrojeni, aby k svému abstraktnímu vědění získali z vlastního názoru znalosti světa, jaký nyní jest.« I nemají do světa vyslaní mladí muži obtíženi býti zvláštním vědeckým úkolem, nýbrž jest jim jen sbírati dojmy. Nemají se vraceti s thematem k nabytí doktorského titulu, nýbrž aby svým potomním chovancům čerstvé dojmy o velikosti a činnosti jiných národů přinášeli. Jedinou podmínku pro zvolení stipendistů klade zakladatel této velké fundace: znalost jazyka anglického; při tom arciť mladou vnímavou mysl. Tento vzácný muž je ochoten opětovati nadaci po 3 až 4 letech. Prvních 75.000 fr. již jest účelu svému odevzdáno a bude rozděleno ještě v tomto roce. *J. N—a.*

Chvála Rakouska. Časopis spolku německých učitelů kreslení v loňském ročníku podal statistiku umělecko-průmyslových, průmyslových a řemeslnických škol v Rakousku a konstatuje, že Rakousko takových škol má 30 a vedle toho 164 škol odborných (Einzelfachschulen), kdežto Prusko prý má podobných škol jen 61. Také rozpočet na tyto školy je v Prusku mnohem nižší než v Rakousku, obnášeje tam 3,167.641 marek, tu 5,172.348 marek.

Zajímavý výnos vládní vydal letos ruský ministr národní osvěty správcům školních okresů. Zní takto: »Správy okresů školních mívají často potíže s volbou schopných kandidátů na uprázněná místa francouzského jazyka na středních školách, tak že tyto zůstávají druhdy bez učitelů příslušných. Někdy

taková uprázněná místa obsazují se z nedostatku přiměřených sil osobami, nemajícími potřebného stupně vzdělání a žádoucí zkušenosti paedagogické a nad to neumějícími dobře rusky. Tací učitelé jeví se neschopnými vyučovati francouzštině náležitým způsobem, a žáci při tom většinou nepokračují ve vědění. Nedostatek učitelů francouzského jazyka přiměl proto ministerstvo národní osvěty, aby připuštěny bývaly někdy do nižších tříd mužských gymnasií za učitele frančtiny též ženy. Jak správy okresů školních vysvětlují, zastávaly tyto učitelky svůj obor nejen ke spokojenosti, nýbrž dosáhly též dobrých výsledků v učení, pročež se správcové okresů vyslovují pro to, aby učitelky tyto i nadále byly podrženy.« Ovšem jsou to ženy, které mají vysvědčení způsobilosti za učitelku francouzského jazyka.

Jak se referuje. V »Laibacher Schulzeitung« XCV., 10. je zpráva, která otištěna byla i jinými časopisy německými, že na vyšší dívčí škole pražské letos zavedena byla ruština za předmět povinný, za to však že se nevyučuje němčině. Obecní správa prý škole slíbila podporu jen v tom případě, bude-li ruština předmětem povinným — což však je čirá nepravda. Právě němčině se na ústavě vyučuje velmi bedlivě, a tož methodou moderní.

Úmrtí. *Ze Smíchova.* (F r a n t. B a r o c h †). Dne 4. listopadu 1898 o 4. hod. odpol. náhle skonal Frant. Baroch, suppl. professor při c. k. real. a vyš. gymnasii na Smíchově v 30. roce věku svého. Narodiv se dne 21. září 1868 v Humnech, absolvoval gymnasium ve Slaném. Od r. 1888—1893 studoval na c. k. universitě v Praze, zvoliv sobě pro příští povolání učitelské klassickou filologii a jazyk český. R. 1895 jmenován byl suppl. professorem při c. k. českém gymnasiu v Truhlářské ulici v Praze. Od r. 1896 působil na c. k. českém gymnasiu v Brně, na c. k. reálce v Jičíně a posléze na c. k. reál. a vyš. gymnasiu na Smíchově.

Zesnulý s nevšední horlivostí věnoval se cele povolání svému, mládeži sobě svěřené jsa laskavým a horlivým učitelem. Než i kollegové ztrácejí v zesnulém pro jeho sdílnou a laskavou povahu milého spolupracovníka a a upřímného přítele. Pro činnost spolku našeho měl láskyplné porozumění, a zvláště Česká knihovna těšila se jeho přízni. Neunavně čtení její všude doporučoval a šířil, tak že výbor našeho spolku professorského krátce před jeho smrtí se usnesl zvláště mu za to poděkovati. Budiž čest jeho památce!

Z Přerova, Gymnasium naše potkala ztráta nečekaná a proto tím bolestnější. Potměšilým tyfem zachvácen byl v plné mužné síle professor *František Martinek.*

Zesnulý narodil se dne 22. září 1859 ve Skrbeni na Moravě. Vystudovav na c. k. českém gymnasiu v Olomouci, věnoval se studiu klassické filologie na universitě pražské, kde také podrobil se r. 1844 státní zkoušce; po ní stal se suppl. učitelem na ústavě, jehož býval žákem. Jelikož byl znamenitým zpěvákem, hudebníkem a dirigentem — dosáhl také roku 1887 approbace ze zpěvu pro školy střední — našel v Olomouci také mimo školu znamenité působiště, jsa cvičitelem zpěvu v proslulém tamějším »Žerotíně«. Neradi loučili se s ním v Olomouci, když odcházel do Přerova, kde stal se r. 1892 skutečným učitelem a došel také záhy všeobecného uznání. Plně povinnosti své školské se vší svědomitostí, jaká byla povaze jeho vlastní, zabýval se kromě školy řízením pěveckého spolku »Přerubu« a dámského spolku »Vlasty«; s jakým úspěchem, dokázaly všecky koncerty, které za jeho vedení byly provedeny. Stálá tato činnost přerušena byla nemocí, jejíž průběh k veliké spokojenosti příbuzných i přátel zprvu zcela byl normální. Náhle však na-

stalo osudné zhoršení jeho stavu, a po dvoudenním bezvědomí zemřel dne 9. listopadu t. r.

Odešel manželce a třem drobným dětem vzorný manžel a otec, ústavu svědomitý a velehorlivý učitel, kollega srdečný, zpěvu českého i hudby nadšený pěstitel a člověk povahy tak milé, že u všech, kdo ho znali, získal si zaslouženou úctu i lásku, jakož dokázala také neobyčejná účast všech vrstev obecenstva přerovského i cizího při jeho pohřebním průvodu. Vděčná mu budiž vzpomínka!

Z Pardubic. V pondělí dne 5. prosince konán za velikého účastenství pohřeb vldp. c. k. professora a katechety P. J. Militkého. Narodil se r. 1845 ve Zboží, zvolil si na studiích stav kněžský a učitelský za životní dráhu svou. Složiv státní zkoušky z jazyka českého a náboženství, stal se r. 1871 pomocným a rok potom skutečným učitelem na reálce zdejší a po 27 let horlivě tu působil jako učitel obojího předmětu toho. Zásluhy jeho o ústav jsou veliké. Byl zvláště duší spolku pro podporování chudých studujících. Za jeho vedení vzrostl fond pro podporu chudých studujících na 5000 zl. Památka jeho nevyhyne z vděčných duší těch, kteří ještě v příštích letech požívati budou zlatého ovoce jeho lidumilného srdce. — Byl knězem šlechetným, vlastencem upřímným. Řeči jeho, z nichž některé vydány tiskem, prodchnuty jsou vřelou láskou k Bohu a vlasti! Z let minulých znám jest zesnulý jako vynikající řečník při slavnostech národních. Lásku svou k ústavu dokázal i tím, že pamatoval v poslední vůli na ústav odkazem drahocenných parament a četných knih theologických. Čest budiž jeho památce! *Hf.*

Zprávy spolkové.

Mimořádná valná schůze Ústředního spolku českých professorů konala se ve středu dne 23. listopadu v reál. gymnasiu v Křemencově ulici Po uvítání starostově přečten zapisovatelem prof. Fr. Stýblem protokol I. valné hromady ze dne 15. října t. r. a schválen, načež přistoupeno hned k jednání samému.

Předně referoval prof. Jan Vařeka o »čestných medaillích za 40leté věrné služby«. Řečník podává nejprve výklad Nejvyššího vlastního listu ze dne 18. srpna 1898, svědčícího panu ministru c. a k. domu a záležitostí zahraničních, jímž Jeho c a k. Apoštolské Veličenstvo za příčinou jubilea svého 50letého panování vidělo se pohnuto založiti zmíněnou medailli. Objasňuje pak výnos pana c. k. ministra duchovních záležitostí a vyučování ze dne 24. října 1898 čís. 2363, kterým se provádí tato záležitost, a uvádí stesk učitelstva středních škol, že se jemu jmenovaným ministerským výnosem jakási ujma stala, an stanovy čestné medaille v ten smysl vykládá, aby se i od učitelstva středních škol, ústavů učitelských, škol průmyslových a jiných škol téhož řádu při udílení čestné medaille stejně jako od úředníků jiných kategorií žádala služba čtyřicetiletá, ačkoliv jinak při učitelstvu shora uvedených škol pro vyměřování plné pense doba služby 30leté rovná se službě 40leté jiných státních úředníků.

Výbor spolku pak, jsa povinen hájiti zájmů stavu svého, ani tento případ nepokládá tak málo cenným, aby jej pominul, zvláště bude-li se čestná me-

daille za 40leté věrné služby udíleti trvale, to jest i později, jak z jmenovaného výnosu ministerského zdá se vysvítati. Předložil proto tuto věc valné hromadě, aby o ní porokovala. Valná hromada pak uznavši důvody řečníkovy platnými, po návrhu jeho usnesla se na této petici:

Dle Nejvyššího vlastního listu ze dne 18. srpna 1898, svědčícího jeho Excellenci panu ministru cís. a král. domu a záležitostí zahraničních, vidělo se Jeho c. a k. Apoštolské Veličenstvo za příčinou jubilea svého 50letého panování pohnuto založiti medailli, jež má míti jméno: »Čestná medaille za čtyřicetileté věrné služby« a již dle stanov z Nejvyšších míst schválených jest udělovati za nepřerušené čtyřicetileté věrné a uspokojivé zaměstnání v jedné a téže veřejné neb soukromé službě.

Prováděje tuto Nejvyšší vůli ráčil Jeho Excellence pan c. k. ministr duchovních záležitostí a vyučování vysokým vynesením ze dne 24. října 1898 čís. 2363 ustanoviti, že při počítání čtyřicetileté služební doby, kterou nárok na čestnou medailli se zakládá, nelze přihlížeti ku předpisu § 1. al. 2. zákona ze dne 9. dubna 1870, č. 47 z. ř., který platí v příčině pensionování státních osob učitelských.

Tímto výnosem c. k. vysokého ministerstva duchovních záležitostí a vyučování a takovýmto výkladem § 3. stanov čestné medaille z Nejvyšších míst schválených domnívá se c. k. učitelstvo státních středních škol, že jakési ujmy doznalo vzhledem k ostatním jak státním tak soukromým úředníkům; neboť kdežto osobám stavů a úřadů jiných, poněvadž službu svou obyčejně záhy nastoupí, není nesnadno docíliti nepřerušené služby čtyřicetileté, podaří se při těžkém povolání osob učitelských na středních školách, kteréž mimo to v úřad svůj poměrně později vstupují, jen málokterým dožiti se 40leté služby nepřerušené a nemohla by tak čestná medaille osobám učitelským leda v případech nejvzácnějších býti udílena.

A jestliže zákon ze dne 9. dubna 1870, týkající se pense osob učitelských při ústavech státních (z. ř. č. 47), a po jeho opravě a doplnění zákon ze dne 20. června 1881 (z. ř. č. 70) ustanovuje, že doba na státních ústavech školských tak se počítati má, aby se tři v této službě úplně strávená léta za čtyři počítala, tu jistě myšlenka zákonodárcova k tomu směřovala, že má při osobách učitelských na středních školách doba 30 let pro úplnou pensi platná rovnocennou býti se služební dobou 40 let jiných úředníků státních.

V úctě podepsaný Ústřední spolek českých professorů v Praze uznávaje, že oprávněn jest stesk professorů středních škol na jakousi ujmu, jež se jim stala v příčině udílení čestné medaille za čtyřicetileté věrné služby, osměluje se tímto předložiti nejpokornější žádost:

Vysoké c. k. ministerstvo záležitostí duchovních a vyučování račiž § 3. stanov čestné medaille z Nejvyšších míst schválených v ten smysl vyložiti a ustanoviti, aby souhlasně se zákonem ze dne 9. dubna 1870 (z. ř. č. 47) a doplňkem se zákonem ze dne 20. června 1881 (z. ř. č. 70)pro pensionování státních osob učitelských platným »čestná medaille za čtyřicetileté věrné služby« osobám učitelským na školách středních, ústavech učitelských a školách průmyslových se udílela již po nepřerušené »*třicetileté*« věrné a uspokojivé službě, počítajíc od nabytí úplné způsobilosti učitelské.

V Praze, dne 24. listopadu 1898.

Po výkladě tomto a rozhovoru o něm zapředeném jednomyslně usneseno, podati k ministerstvu navrženou petici.

Německé spolky profes. v Praze a ve Vídni slíbily, že se k ní také připojí.

Druhý referát, o honorování vědeckých článků v programech středních škol, podával prof. dr. Emanuel Peroutka. Řeč jeho otištěna jest na jiném místě v tomto čísle »Věstníku«. Po rozhovoru potom nastalém jednomyslně usneseno podati k vys. ministerstvu i takovouto petici, jejíž náčrtek učiní sám p. referent.

Po této debatě uděleno slovo prof. Sommrovi, aby referoval o náhradách a diétách za vycházky se studující mládeží. Promluvil takto:

»Mně, velectění pánové, byla uložena práce nejsnadnější, neboť požadavek diét při vycházkách žáků jest tak samozřejmý a spravedlivý, že se vlastně mám ptáti, jak bylo možno nařídíti tyto vycházky učitelům středních škol a nepřiřknouti současně diéty na krytí nutných výloh?

To faktum se vysvětluje jenom historickým vývojem »tělesného výcviku« žactva středních škol.

Min. výnosem ze dne 15. září 1890 bylo nařízeno, aby se věnovala větší pozornost tělesnému výcviku žactva podporováním tělocvičných her, koupání, plování, bruslení atd. Zejména se očekávalo od členů sboru, »dass sie freudig übernehmen werden, sich — wenn auch nicht regelmässig, doch häufig — unter der Jugend zu bewegen«.

S radostí a nadšením byl výnos ten uvítán v kruzích našich, neboť svěží duch, který z něho zavanul, dodal mnohému kollegovi odvahu hlásati nyní veřejně, co posud bylo jeho zbožným přáním. Neboť nikdo neupře, že osobní styk se žáky, zejména ve veřejnosti a v době úplné volnosti, je nejúčinnějším prostředkem výchovy.

Ale když vysoké ministerstvo seznalo, že intensivnímu pěstění tělocvičných her vadí nedostatek nářadí a pravidelný *dozor*, nařídilo vysokým výnosem ze dne 15. října 1893, aby se vybíraly od žáků — chudé vyjímaje — poplatky po 50 kr., z nichž by se hradily výdaje na nářadí, menší vydaje a remunerace dozorcům. *Na ústavech s menším počtem žactva, kde by poplatky ty nestačily, je ministerstvo ochotno k odůvodněné žádosti ředitelstva tuto dotaci zvýšiti.*

Již zde se objevil první nedostatek. I ústavy s *větším* počtem žactva — je-li mnoho žáků chudých a musí-li si ústav sám zaopatřiti hřiště anebo platiti za ně vysoké nájemné*) — mohou míti nedostatek peněz; a ústavy ty nejsou oprávněny žádati za zvýšení dotace? Následek toho jest, že na dozorce nezbude buď nic aneb jen nepatrná část.

A je spravedlivo, aby za *tutéž práci* byl na jednom ústavě učitel odměněn řádně a na druhém macešsky? Už zde by se měla státi náprava a určiti za stejnou práci stejná odměna.

Výnosem zem. šk. rady ze dne 29. ledna 1896 bylo nařízeno, aby vycházky žáků dály se soustavně. Pánové, tu se již neappeluje na naši horlivost a blahovůli k svěřené mládeži jako ve výnosu ministerském, nýbrž ukládá se nám úloha, vyžadující nejen napjetí sil duševních a fysických, ale i *hmotné* výlohy, a to vše bez náhrady jakékoliv.

Vycházka se žáky není pro učitele dnem zábavy, nýbrž cestou plnou odpovědnosti a plnou starostí o zdar podniku. Cesta ta bývá spojena s nezvyklou námahou tělesnou (majíť se vycházky zpravidla konati pěšky) a se značnými výlohami, nehledě ani k těm výlohám, jež má učitel s hodnými

*) Ve výnosu tom se appeluje na obětovnost spolků neb obcí, aby poskytovaly buď vše, čeho ke hrám tělocvičným jest třeba, aneb aspoň hřiště.

žáky chudými, již by často bez jeho podpory celý den o chlebě a vodě tráviti musili.

Proto žádaly některé sbory sl. zem. šk. radu o náhradu. I byla jim skutečně povolena, avšak jen náhrada výloh jako jsou: cestovné, odměny sluhům, kastelánům atd., a to z poplatků od žáků vybíraných, které nestačí nikdy ani na ty účely, kterým původně byly určeny. I byli jsme tudíž odkázáni na prázdnou studnici.

Effektivní výlohu při delších vycházkách způsobuje však i stravování v hostincích, a na tyto výlohy mají státní úředníci při všech posláních úředních, t. zv. komisích mimo obvod města konaných, *diéty*, a to v X. diétní třídě zl. 3·50 denně, v IX. tř. 4 zl., v VIII. tř. 5 zl. a v VII. tř. zl. 6·50.

I patří nám zajisté dle analogie totéž, co jiným státním úředníkům se poskytuje. Pánové, jsem jist, že kdyby někdo z pp. kollegů po takové vycházce likvidoval své útraty, jako úředníci, totiž: cestu ku dráze, cestu drahou, diétu atd., a výplata mu byla odepřena, že by v případě odvolání musilo býti dle *stávajících* již zákonů rozhodnuto v jeho prospěch, a také jsem to slyšel potvrzeno z úst vysokého úředníka finančního.

Avšak toho zajisté nebude třeba, neboť jsem jist, že vysoké ministerstvo, jsouc upozorněno na tuto nesrovnalost, poskytne nám ochotně, co nám právem náleží. *O tom svědčí od ministerstva povolené fondy vycházkové na školách odborných a průmyslových, z nichž se kryji především výlohy učitele, který vycházku se žáky podniká.*

Proto navrhuji, aby valná hromada našeho spolku se usnesla, by podána byla petice k vys. ministerstvu za náhradu všech effektivních výloh spojených s vycházkou žáků a za přiřknutí diét. Pokud petice nedojde příznivého vyřízení, jsme arciť odkázáni na poplatky od žáků vybírané. Neměli bychom však ve svých požadavcích dáti se obmezovati nedostatkem peněz, nýbrž žádati, aby stát fond ten přiměřeně doplnil na ústavech všech, kdekoliv se toho potřeba ukáže.«

V další debatě poukázáno na to, že není pro vycházky potřebného prázdna, a konají-li se vycházky ve středu a v sobotu, že se tím ubírá žákům potřebný čas k učení a k vypracování úkolů.

Dále že za mimořádnou práci ve všech úřadech se poskytuje buď pochvalné uznání neb mimořádná remunerace a za vynikající zásluhy i vysoká vyznamenání. Jen náš stav je v tom ohledu popelkou. Za to však procento úmrtnosti je v našem stavu maximální.

V další debatě přijat návrh prof. Fr. Jizby, aby výbor spolku našeho požádal co nejdříve všech sborů professorských v Čechách i na Moravě zvláštním okružníkem, aby v konferenční protokol, jednající o tělesném výcviku a vycházkách žactva, solidárně pojaty byly již letos oba požadavky petice k ministerstvu usnesené, tedy náhrady za effektivní výlohy při vycházkách se žáky (na př. za cestovné, vstupné, odměny sluhům, průvodčím a kastellánům) a při delších vycházkách za přiřknutí diét dle analogie se státními úředníky, by takto Velesl. c. k. zemská školní rada, která k požadavkům našim se chová zajisté blahovolně, mohla se zastati našich petic u vys. ministerstva.

Dr. Jindř. Metelka navrhuje, aby se před sepisováním petice této k ministerstvu napřed učinil dotaz u professorských spolků vídeňských, štýrského a haličského, jaké výnosy mají ve *svých* zemích o studentských vycházkách od ministerstva nebo zemských rad školních. Srovnání jejich poskytne snad leckteré stránky, na něž se bude moci poukázati v petici naší. Návrh ten

byl jednomyslně schválen. Rovněž tak přijat návrh řed. Bílého, aby petice podána byla v ministerstvu vyučování a snad i financí zvláštní deputací, která by hned obsah její tlumočila a důvody spravedlivého požadavku toho po případě doplnila i ústně. Deputace ta pak aby se skládala ze zástupců spolků německých, našeho i haličského.

Když už k této věci nikdo za slovo nežádal, poděkoval pan starosta všem pp. řečníkům za důkladné jich úvahy a řeči a přistoupeno k volbám. Starosta oznamuje volby již vykonané a dodává, že se volba nového pokladníka stala zbytečnou, ježto dle zatímného dohodnutí řed. Bílý se uvolil ještě tento rok spravovati úřad jednatele, když prof. Setunský a Stýblo slíbili o práci jeho s ním se rozděliti (byloť na př. v roce loňském jenom korrespondence přes 400 čísel). Přijato s potleskem. Na místě odstouplého náhradníka p. dra. Pecha zvolen akklamací p. prof. J. Paul z vyšší dívčí školy.

Následovaly volné návrhy. První učinil dr. Kovář, žádaje, aby se podala petice k ministerstvu kultu a vyučování, by osvobození žáků od školného neopravňovalo také k osvobození od taks maturitních, nýbrž za toto osvobození aby maturantům bylo žádati zvláště a aby je udílela komise maturitní. Řed. Bílý upozorňuje, že o této věci hovořil už řed. Soldát na sjezdě brněnském a již tehdy podobnou žádost pronesl, poukazuje na mnohdy opravdu až nedůstojné honorování namáhavých a dlouhých prací professorových pro maturitní zkoušku a při ní. Návrh přijat. Dále upozorňuje dr. Kovář na nesrovnalost v platech provisorních učitelů a učitelů skutečných a žádá, aby se tu bylo domáháno nápravy. Řed. Bílý míní, aby se spolek raději domáhal vůbec zrušení stavu provisorních učitelů, ježto v žádném jiném odboru úřednickém není provisorních definitivních a definitivních definitivních úředníků. Místo nich pak aby raději ustanovováni učitelé extra statum, kteří by měli ovšem tu nevýhodu, že v případě návratu okresního inspektora na místo professorské bylo by jim přijati místo řádné jinde uprázdněné. Stát těmi místy málo ušetří, a roztrpčenosti ubude. Provisorní učitelé jsou nyní jediný druh úřednický, který jsa v 9. třídě, nemá základního platu 1400 zl., ani nároku na kvinkvenálku. Zároveň však bude spolku brzy se zabývati otázkou supplentskou, která ve 2—4 letech opět nabude tvářnosti nevlídné; navrhuje, aby spolek už nyní se připravoval i na tuto akci. Prof. Sommer táže se, nemělo-li by se žádati, by také přijímací a vůbec všeliké mimořádné zkoušky byly honorovány, a valná hromada mu přisvědčila kladně. Podavatelé všech těchto návrhů vypracují jich náčrty tentokráte sami. Posléze navrhuje pan šk. rada Roth, aby se spolek obrátil na ministerstvo obchodu se žádostí, by poštovní doprava knih, jež nakladatelé darují bibliothekám pauperum, byla zproštěna poštovného, a potvrzení poštovního úředníka v podacím protokole, že kniha byla dána na poštu, aby platilo za rekkomandaci. Tím má se zameziti častá ztráta takových knih. Návrh tento, rozšířený řed. Starým o dodatek, aby se ta petice týkala též knih darovaných knihovnám žákovským a zaslaných komisi ku zkoumání knih pro knihovny žákovské, byla všemi hlasy přikázána výboru k dalšímu jednání.

Před rozchodem navrhl posléz ještě koll. Ruth, aby se vyslovilo politování, že do schůze, kde se jedná o věcech tak důležitých a stále všemi přetřásaných a žádaných, nebylo účastenství členů větší. I ptá se, co už má spolek a výbor jeho dělati, aby dostal členy dohromady. Slova řečníkova provázena byla bouřlivým souhlasem. Krátkým doslovem starostovým hromada skončena.

Z výboru. (Výtah z protokolu.) Výbor konal v novém roce školním již 4 schůze. V první starosta projevil jménem výboru upřímnou radost z povýšení jednatelova. — Usneseno i letos rozeslati dotazníky na pp. důvěrníky spolku za příčinou konstatování počtu členů, ale až po valné hromadě — O petici naší, podané k ministerstvu železničnímu za vymožením výhody, aby také rodiny professorů mohly jezditi ve II. tř. za plat třídy III. a ve III. za cenu sníženou, oznámil p. starosta, že jednal s p posl. Kaftanem, jenž prý v ministerstvu naléhal na příznivé vyřízení. Dle něho jest naděje, že povoleno bude toliko petitum první, jízda ve II. tř. za plat III., ale bude prý záhodno obnoviti petici. Jednatel navrhuje, abychom o tuto novou petici se dohodli i s vídeňskými spolky professorskými a společně ji podali, což i přijato. — Dále jednáno o účasti spolku našeho při slavnostech Palackého a členům účastnivším se jich a přispěvších dílem k uspořádání výstavy Palackého v Museu, dílem k literárním oslavám nebo k ruchu přednáškovému o něm vzdány díky. — Konstatováno, že výstava architektů a inženýrů členstvem spolku hojně byla navštěvována a jenom v Praze na 2000 lístků přímo ze spolku odebráno. — *S upřímnou radostí uvítáno doporučení spisů v České knihovně vydaných ve Věstníku ministerstva vyučování; všemi členy vysloveny zvláštní díky příznivcům spolku o to se zasloužívším. Výbor plnou měrou oceňuje tuto pozornost a blahovůli spolku tím projevenou i význam její;* presidiu dána plná moc poděkovati za to. — Určeny den a program valné hromady, jakož i rozměr 1. čísla »Věstníku« (4 archy). Schválen návrh jednatelův, aby všecky úřednické zákony byly ve Věstníku vydány jako zvláštní příloha jeho. — Ustanovena 1. občasná schůze členská na den 8. října.

V 2. schůzi výborové oznámeny a schváleny všechny kroky, vykonané spolkem za příčinou tragického skonu Jejího Veličenstva a schválení zákonů platebních; oznámeno, že občasná schůze dne 8. října konati se nemohla, ježto místnosti Měšť. besedy nám na ten den nemohly býti propůjčeny. I odložena na den 26. října a má býti zároveň náhradou za společenský večírek na uvítanou se zábavným programem, od něhož letos vzhledem k trvajícímu smutku upuštěno. — Jednáno o nedoplatcích za r. 1898. Pokladník vyjednal s majetnicí fiakru paní Pražákovou (v Anenské ul. č. 7. v Praze), aby poskytovala i členům našeho spolku tytéž výhody, jež poskytuje členům klubu stát. úředníků; kdo by povozu toho chtěl použiti, nechť o tom den napřed majetnici uvědomí. Výhody jsou značné. — Dále vykonány potřebné přípravy k valné hromadě a usneseno navrhnouti jí opět dar 10 zl. pro spolek Komenského ve Vídni a tolikéž pro Spolek českých žurnalistů v Praze.

Ve schůzi výborové dne 20. října konané konstituoval se výbor tak, že náměstkem starostovým zvolen opět p. prof. Zdeněk a jednatelem prof. Setunský, jenž však do volby nového pokladníka uvolil se spravovati i pokladnu. V téže schůzi usneseny i kroky, jichž vyžadovati bude rychlé schválení a doporučení spisu prof. J. Šafránka Za českou osvětu, jenž má býti jubilejní publikací našeho spolku. I ustanoveno, aby podán byl výtisk Jeho Veličenstvu s přípisem příslušným, pak po výtisku p. ministru vyučování, pp. sekčním šéfům ryt. Hartlovi a dru. Rezkovi, pp. dvorním radům Huemrovi a Pavlíčkovi, jakož i p. min. sekretáři Dunovskému a prof. dru. Krskovi, vesměs skrze pana nakladatele, jenž se uvolil schválně do Vídně zajeti. V Praze usneseno odevzdati výtisky panu místodržiteli, p. vicepres. zemské školní rady Zabuschovi a všem pp. zemským inspektorům. K ministerstvu podána pak žádost, aby

ráčilo upozorniti na dílo to ve Věstníku svém, k zemské školní radě pak podána žádost, aby ráčila ex praesidio doporučiti knihu tu všem knihovnám škol obecných, měšťanských a středních v Čechách, jako učinila nedávno se svazkem 35. Dědictví sv. Ludmily, a také žactvu. Přípisy a petice vypracovati uloženo řed. Bílému.

Kniha tato jest první svého druhu v písemnictvu českém a také i německém v Rakousku a jak zpracováním, tak ladnou výpravou jest důstojným jubilejním projevem spolku českých professorů. Kromě obrazu obecných dějin středního školství podává i životopis každého ústavu zvlášť. — Usneseno dále, aby rozeslán byl oběžník na všechny sbory professorské, aby knihu zakoupili nejen do knihovny učitelské a žákovské (do této u větším počtu), nýbrž také ji doporučili žactvu k zakoupení. Cena její vzhledem k rozsahu, četným illustracím a elegantní úpravě jest zajisté levná (1 zl. 20 kr.). — Občasná schůze s přednáškou dra. Faita položena na den 26. října. — Druhá schůze občasná určena na den 7. prosince; na přednášku získán p. dr. Fr. Groh, jenž slíbil načrtnouti obraz divadelního představení ve starých Athénách. Přednáška p. dra Fr. Peroutky o umění antickém odložena na dobu něco pozdější; bude k ní třeba získati místnost, kde by bylo možno skioptikem znázorňovati předměty, jichž se bude týkati výklad. — Kollega Sommer podal návrh, aby na některé občasné schůzi se porokovalo o tom, jak by bylo lze ulehčiti mathematikům v jich přetížení. Návrh přijat

Ve schůzi listopadové oznámil pan starosta, že se ustavila komise knihovní. Předsedou je pan starosta, jednatelem koll. Ruth Komise rozešle záhy provolání k nakladatelům, aby jí posílali knihy na posudek, a ke kollegům, aby se přihlašovali k posudkům. Tyto budou honorovány, ježto nelze žádati, aby kollegové nové toto rozmnožení práce konali bezplatně. — Kollega Stýblo referuje o studentských představeních divadelních. Započnou co nejdříve. I stanoveny jejich dny a hry. Od příliš častého jich provozování upuštěno na návrh řed. Bílého z několika příčin Na měsíc stanoveno pouze jedno představení. Jednatel předčítal potom došlé přihlášky členské. Viděti z nich celkem upřímnou oddanost ke spolku a uznání jeho činnosti. Na některé výtky uloženo jednateli odpověděti zvláště. Zejména překvapil jeden projev, jímž spolku se upírají všeliké zásluhy o jednotné služné základní, jehož vymožení je speciální zásluhou posl. prof. dra. Viléma Kurze a jeho osobního vyjednávání s tehdejším min. Bilińským jménem spolku našeho.

Spolek náš tehdy s nebezpečím, že bude kollegům v hlavních městech vyměřen o 200 zl. menší plat, t. stejný jako venkovským kollegům, zasazoval se o jednotné služné, ač všichni kollegové z venkovských ústavů na pražské přeložení bez rozdílu vyznávali, že snáze lze venku vystačiti s 1200 zl. než v Praze s 1400 zl. Ovšem spolek tehdy usiloval o jednotné základní služné, stejné s ostatními úřednickými kategoriemi, ale kladl se tomu s počátku velký odpor na místech rozhodujících. Na věci té a její pravdě nic nemění stilisace referátu svého času ve Věstníku uveřejněná, jež musila prohlížeti stejně ke členstvu mimopražskému, jako k pražskému, tehdy vůbec naplněnému obavou, že se pro venkovské kollegy vyšší plat základní nezíská, v Praze a v Brně pak ztratí. Řed. Bílý navrhuje, aby na doklad činnosti výboru pro úpravu platů sestaven byl soupis všech kroků, jež spolek od počátku svého trvání v té věci podnikl, což i přijato — Dále rokováno o žádosti jednoho sboru, aby Věstník zasílán byl pro knihovnu zdarma. Jakkoliv by to spolek učinil rád, nelze z podstatných důvodů tak učiniti. Kdyby sbory přestaly býti

členy a pouze po 1 výtisku Věstníku odebíraly, nemohly by odebírati ani ten, poněvadž by pak Věstník nemohl vůbec býti vydáván.

Jestiť zajisté mnoho spolků s vyšším příspěvkem a neposkytují členům svým žádného časopisu. Náš spolek pak za nepatrný příspěvek 1 zl. po 5 let vydával pro členy své časopis, jenž obsahem svým zajisté nestojí za žádným z ostatních časopisů professorských. Aby pak české professorstvo, dnes počtem tak četné, nemělo svého orgánu, bylo by mu sotva ke cti, když jej mají i méně četní kollegové haličtí. Dr. Foustka s lítostí vidí v životě professorstva českého pořád ještě nevykořeněný rys nekamarádskosti a nedružnosti, jenž způsobuje, že vyšší a celkové zájmy se pro nepatrnost pouštějí hned se zřetele, a přeje si, aby projev jeho byl protokolován. Co do počtu členů prohlašuje řed. Bílý, že přes zvýšený příspěvek jich ubylo jen asi na 2 ústavech, na jiných však zase přibylo. Ovšem několik sborů neposlalo posud přihlášky své. — Nová valná hromada ustanovena na den 23. listopadu a vykonají se na ní též doplňovací volby. Referát o honorování článků v programech při ní svěřen prof. dru. Peroutkovi, referát o čestných medaillích prof. Vařekovi a referát o dietování výletů prof. Sommrovi. Kollegům německým zde i ve Vídni se dopíše o součinnost. Dále usneseno súčastniti se oslavy 80. narozenin Riegrových. Pan starosta referuje, že pp. dvor. radům Huemrovi a Pavlíčkovi, jakož i p. dvornímu radovi Riedlovi vysloveno k jich zasloužilému povýšení upřímné blahopřání našeho spolku, oběma prvým pánům písemně, p. dvor. radovi osobně, jmenovitě též jménem moravských členů spolku Pp. dvorní radové Huemer a Pavlíček poslali spolku vřelé poděkování za tyto projevy, p. dv. rada Riedl pak žádal, aby deputace tlumočila všemu členstvu spolku srdečný jeho dík, jeho uznání horlivé činnosti Ústředního spolku a přání plného zdaru všem podnikům jeho literárním i ostatním, jež bedlivě sleduje. Dostal na 1000 gratulačních přípisů, mezi nimi skoro ze všech ústavů moravských, ale přání Ústředního spolku klade si mezi nejmilejší. — Přání p. koll. Macha z Kolína písemně oznámené, aby spolek na některé schůzi porokoval o tom, kterak pěstovati kulturní dějiny ve středních školách, bude splněno. — Panu bibliothekáři univers. knihovny usneseno dopsati, dochází-li do knihovny správně Věstník a proč nebyl oznámen pořadatelstvu generálního katalogu periodických tiskopisů v universitních a pod. knihovnách chovaných, z rozkazu ministerstva právě vydaného. — Usneseno Věstník vydávati letos o 4 tiskových arších. Na konec podával p. pokladník zprávu svou, a vyřízeny ještě některé drobnější věci administrativní.

Z výboru. Další schůzi konal výbor dne 7. prosince za přítomnosti málem všech členů svých. Starosta tu především vyslovil jménem výboru blahopřání náměstku starostovu prof. Zdeňkovi k Nejvyššímu vyznamenání a vyřídil srdečné díky pana zemského školdozorce V. Kotsmicha za blahopřání jemu deputací výboru jmenem Spolku k udělení řádu železné koruny osobně přednesené, jakož i potěšení jeho z této pozornosti. Pak předčítá došlé ho dopisy: Na prvním místě jest to Nejvyšší dík Jeho Veličenstva zaslaný spolku za projev soustrasti nad úmrtím císařovniným, pak následovaly děkovací přípisy p. vladního rady Sobičky, ředitele Jarolímka, školních radů Grünera a Škody za gratulace jim zaslané ze spolku k vyznamenáním jubilejním. Upřímné a srdečné blahopřání zaslal výbor ihned též panu sekč. chefovi dr Rezkovi, jemuž v týž den se dostalo vysokého vyznamenání od Jeho Veličenstva za zvláště horlivou jeho působnost úřední a vlasteneckou, a od České

akademie za zásluhy vědecké. — Posléze přečetl přípis pana bibliothekáře universitní knihovny dra Kukuly, dle něhož Věstník bude uveden v dodatcích ke Generalkatalogu der periodischen Druckschriften z rozkazu ministerstva vydanému

Od professora Kunze z Krakova došlo psaní, jímž žádá, by se spolek účastnil o velikonocích delegátem schůze ve Vídni, v níž se má sdělati návrh zákona o *organisaci* gymnasií. Oznamuje, že haličský Spolek má již po ruce určité návrhy. — Usneseno vyžádati si od něho nástin těch návrhů a zavésti o nich rokování na některé občasné schůzi.

Po předsedovi přednesl jednatel:

1. návrh, aby se divadelní představení studentská pořádala jakožto ryze studentská, k nimž by kromě studentů měli přístup jen jejich rodiče a příbuzní, a za tou příčinou aby se vždy zakoupilo od divadelního družstva celé divadlo pro to představení. Po čilé debatě o té věci usneseno vyjednávati s p. předsedou družstva a p. ředitelem divadla a to ihned. Delegátům řed. Starému a Bílému, pak prof. Stýblovi dána moc vyjednati takový obnos, aby ani divadlo ani spolek neutrpěl ujmy. Tím se umožní, aby též chudí studující se dostali za levný peníz, neb i zdarma na lepší místo. Zbyl-li by z představení některý groš, věnoval by se na chudé studující;

2. referoval, že lze doufati podle soukromé informace od vídeňských kollegů jeho došlé, že spolková akce stran věnování zlaté medaille za 40leté věrné služby professorům středních škol potká se s úspěchem. Ostatní akce spolkové, o honorování článků v programech a udělování diet a náhrady professorům za výlohy při studentských vycházkách, byly dle téže zprávy schváleny německým spolkem pražským a spolky vídeňskými úplně a budou jimi způsobem od našeho spolku naznačeným prováděny;

3. připomenul, aby se vyplnil slib, že se ve spolku bude přednášeti o Michalitschkově přístroji »Coelotellurium«.

Professor Sommer se uvázal v tuto přednášku. Bude ji míti v gymnasiu v Křemencově ulici a srovná přístroj Michalitschkův se Simlovým a Rohanovým. — Doba přednášky se ustanoví později;

4. přednesl přihlášku knihkupce Salače za člena spolkového. Byl přijat podle § 4. lit. *b*) spolkových stanov za člena mimořádného;

5. přednesl návrh prof. Setunského, aby spolek podal petici, by členové spolku směli si vypůjčovati z musejní knihovny knihy jako členové musejní. — Po vysvětlení jednatelově bylo usneseno nepodávati zatím té petice;

6. podal návrh, aby se zavedla hned akce, by supplenti, aspoň zkoušení, dostali pamětní medaille jubilejní.

Jednomyslně usneseno dopsati kollegům vídeňským a německým pražským, aby se i v té věci k nám připojili, což lze očekávati podle posavadní nevšední ochoty jejich ke společnému postupu a k výroku jejich, že v této jednotě naší je naše síla. *F S.*

Občasná schůze členská dne 23. října v Měšťanské besedě pražské konaná shromáždila hojný počet členů, zvláště též dam. Všichni pp. ředitelé pražští a předměstští byli přítomni. Též milý čestný náš člen p. dvorní rada Webr a p. zemský inspektor Rosický poctili schůzi i s rodinami svou návštěvou. Přednášel p. prof. dr. *Emanuel Fait různé příhody své z cest.* Zavedl posluchače do 3 dílů světa, na vysoké hory, smrtnou poušť i vlnivé moře a všude věděl něco zajímavého pověděti o lidech, jich zvycích a způsobech, krojích, jídlech a nápojích. Po přednášce, odměněné hlučnou po-

chvalou, společnost setrvala u volné zábavě ještě dlouho pohromadě. Zvláště čile vedl si zábavní výbor dámský toho večera se ustavivší.

Druhá občasná schůze konána dne 7. prosince v sále Měšťanské besedy pražské a těšila se hojné a vzácné návštěvě. Poctiliť ji svou přítomností p. dvorní rada Webr a pp. zemští školdozorci Kotsmich a Rosický s rodinami. Na programu byla přednáška dra. *Fr. Groha: Divadelní představení ve starých Athénách.* Přednáška tato bude otištěna v příštím čísle Věstníku. Zajímavý předmět, nové výklady badání i poutavý přednes, doplňovaný obrázky a fotografiemi, těšily se živé pozornosti přítomných, a přednášející odměněn byl hojnou pochvalou.

Odbor knihovní při Ústředním spolku českých professorův. Všichni kollegové, zvláště pak správci knihoven žákovských dobře vědí, jaké jsou obtíže každého roku, když mají se navrhovati a zakupovati knihy do bibliothek žákovských. Často kniha »mnohoslibná« se koupí a pak teprv se pozná, že se nehodí žákům; nezbývá tedy než zařaditi ji do knihovny učitelské a p. Proto se ustavil odbor knihovní, jehož úkolem bude pročítati spisy vhodné a o nezávadných ve »Věstníku« referovati. Žádáme snažně pp. kollegův, kteří by v tuto práci se hodlali uvázati, aby laskavě to oznámili buď předsedovi odboru p. řediteli Starému (Vinohrady, Reálka na Smetance) nebo jednateli odboru prof. Fr. Ruthovi (Gymnasium v Žitné ul.). Určitějších zpráv se dočtou v jednacím řádě, jenž bude poslán všem pp kollegům, kteří se přihlásí.

Obraz činnosti spolkové ve věci úpravy platů professorských.*)

(Výtah z protokolů.)

1. Dne 9./VI. 1890 prof. dr. Jindř. Metelka referoval ve výborové schůzi o petici k říšské radě stran upravení platů. — Zvolena šestičlenná komise petiční (Cumpfe, Dědeček, Dušek, Metelka, Starý, Zdeněk).

2. Dne 6./X. 1890 prof. Fr. Bílý navrhl ve výborové schůzi, aby se neotálelo se zasláním petice a aby se písemným dotazem vyzvěděly požadavky kollegů vídeňských a haličských. Přijato.

3. Dne 15./XI. 1890 předseda komise petiční prof. Jar. Zdeněk oznámil ve výb. schůzi, které kroky komise petiční učinila stran upravení platů.

4. Dne 10./XII. 1890 prof. V. Starý referoval ve výborové schůzi o petici za úpravu platů. — Petice upravená prof. drem Jindř. Metelkou byla dána do tisku. — Professoři V. Starý a dr. J. Metelka požádali poslanců, prof. dra Gab. Blažka a řed. Jiljího V. Jahna za podporu petice na říšské radě. Oba to slíbili. — Usneseno dohodnouti se o společné petici s německými kollegy pražskými.

5. Dne 21./II. 1891 byl čten ve výb. schůzi přípis německých kollegů pražských, že jim nelze připojiti se k petici našeho spolku, poněvadž slíbili přidati se k podobné petici spolků vídeňských. — Petice byla vytištěna ve 200 exempl. českých a 300 německých a usneseno rozeslati ji professorským sborům k nahlédnutí.

6. Dne 7./III. 1891 bylo usneseno ve výb. schůzi svěřiti podání petice říšským poslancům dru Mezníkovi a prof. dru Gab. Blažkovi.

7. Dne 11./IV. 1891 bylo usneseno ve výbor. schůzi (přes žádost německých kollegů pražských, aby se česká petice zatím nepodávala) vypraviti s peticí do Vídně zvláštní deputaci.

8. Dne 18./IV. 1891 bylo vzato na vědomí ve výb. schůzi, že s peticí do Vídně ochotně pojedou prof. Jul. Roth a spolkový jednatel dr. Jan Máchal. Také ustanoveno dopsati do Vídně prof. Jar. Sobičkovi, co jest činiti dříve, než se deputace s peticí do Vídně odebéře.

---

*) Jednání let předešlých o počítání let služebných do pense, o upravení VIII. třídy, o pensi vdovské a otázce supplentské, o nichž jednotlivě jednáno od r. 1883 do 1890, tuto pominuto. Hleděno jen k *všeobecné* regulaci platů.

9. Dne 25./IV. 1891 ve výb. schůzi stalo se usnesení trojí:

a) aby podle rady prof. Jar. Sobičky deputace spolková šla také k panu c. k. ministru kultu a vyučování;

b) aby se podala petice obojí sněmovně říšské rady: poslanecké skrze prof. dra Gab. Blažka, panské skrze dvorního radu dra Ant. Randu;

c) připojiti se k petici pražského »Klubu státních úředníků«.

10. Dne 4./VII. 1891 bylo rozhodnuto na zprávu z Vídně odložiti vyslání deputace a podání petice na měsíc září nebo říjen t. r.

11. Dne 3./X. 1891 bylo uznáno ve výb. schůzi potřebným, po soukromých informacích petici přepracovati a doplniti. Ta práce svěřena zase komisi petiční.

12. Dne 15./X. 1891 bylo usneseno ve výb. schůzi počkati s peticí do 15. listopadu, poněvadž potřebné informace stran audience u p. ministra dosud nedošly.

13. Dne 11. XI. stala se ve výborové schůzi tato usnesení:

a) přepracovaná a doplněná petice dá se znova vytisknouti;

b) ministerstvu kultu a vyučování se pošle poštou;

c) deputace (prof. V. Starý a dr. M. Kovář) odevzdá ji dne 15. listopadu ve Vídni dvornímu radovi, prof. dru A. Randovi a poslanci dru Gab. Blažkovi, by ji předložili obojí sněmovně;

d) panu místodržiteli a panu místopředsedovi zemské školní rady se podá475 předsednictvem spolkovým zpráva o petitech stavu professorského.

14. Dne 2./XII. 1891 starosta prof. Jar. Zdeněk referoval ve výb. schůzi, že petice byla podána dvornímu radovi dru A. Randovi i poslanci dru Gab. Blažkovi. – Usneseno poslati před koncem školního roku druhou petici říšské radě, ale také všem členům petičního a školského výboru.

15. Dne 14. I. 1892 bylo usneseno ve výb. schůzi písemně poděkovati poslanci prof. dru Gab. Blažkovi, že se ujal na říšské radě spolkové petice tak, že byla v plném znění pojata do stenografického protokolu.

16. Dne 5./X. 1892 usnesením výb. schůze byla vyslána deputace k dvornímu radovi, prof. dru A. Randovi a poslancům prof. dru Jos. Kaizlovi a dru Gab. Blažkovi se žádostí za podporu spolkové petice

17. Dne 18. února 1893 prof. Fr. Bílý referoval ve výb. schůzi, že psal poslanci prof. dru Jos. Kaizlovi, by obnovil spolkovou petici na říšské radě.

18. Dne 17./VI. 1893 bylo usneseno ve výb. schůzi, vyzvati v novinách členy spolkové, by podpisovali olomouckou a libereckou petici za úpravu platů a měli k podpisování také jiné kollegy.

19. Dne 24./XI. 1894 valná hromada se usnesla podati říšské radě s německými kollegy pražskými petici s těmito požadavky:

a) základní plat učitelů středních škol budiž aspoň 1200 zl.

c) ředitelé postupujtež do třídy VI.

c) definitivní učitelé tělocviku buďtež pojati do třídy IX. a X.

d) budiž upraven plat učitelů náboženství.

e) supplující učitelé mějtež po třech letech postavení definitivní, jsouce zařaděni do IX. třídy.

Kdyby snad němečtí kollegové nesouhlasili s těmi požadavky, náš spolek ať podá petici samostatně a zvláště v ní vytkne, by dosavadní rozdělování tak zvané státní podpory úředníkům přestalo a peníze na to určené aby byly dány úřednictvu za přídavek ke služnému.

20. Dne 29./XI. 1894 byla zvolena ve výb. schůzi čtyřčlenná komise na vypracování petice z valné hromady. — Kromě toho bylo uloženo prof. dru M. Kovářovi vyzvěděti, co podnikne pražský »Klub státních úředníků« pro upravení platů. — Členy komise byli: Bílý, Kovář, Metelka, Vlach.

21. Dne 5./I. 1895 prof. dr. M. Kovář oznámil ve výb. schůzi, že s akce »Klubu státních úředníků« zatím sešlo.

22. Dne 30./I. 1895 jednalo se ve výb. schůzi o těchto věcech:

a) o slibovaných drahotních přídavcích státním úředníkům;

b) o resolučním návrhu poslance prof. dra Vil. Kurze na říšské radě ve prospěch supplujících ucitelů;

c) o dopise poslance prof. dra Jos. Kaizla, v němž slibuje zastávati se zájmů professorských;

d) o zprávě prof. dra M. Kováře, že pražský »Klub státních úředníků« se přece usnesl podati petici obojí sněmovně říšské rady;

e) že němečtí kollegové pražští se *na podnět našeho spolku* usnesli podati říšské radě memorandum o drahotním přídavku a petici za definitivní upravení platů.

23. Dne 2./III. 1895 prof. dr. Jar. Vlach referoval ve výb. schůzi, že s prof. Dusilem přednesl jménem výboru stesky a přání professorstva poslanci prof. dru Jos. Kaizlovi, jenž slíbil podporovati je ze všech sil, vyžádav si ještě zevrubnějších informací od spolkového jednatele prof. Fr. Bílého. — Týmž kollegům slíbil účinnou podporu poslanec prof. dr. Gab. Blažek. — Usneseno poslati ještě deputaci s prosbou k dvornímu radovi prof. dru A. Randovi.

24. Dne 4./V. 1895 prof. dr. M. Kovář referoval ve výb. schůzi o příznivém přijetí deputace u dvorního rady prof. dra Randy a slibu, že se za vhodné příležitosti zastane spolkové petice.

25. Dne 22./II. 1896 výbor jednal o předběžné akci stran upravení platů, *jež se podnikne s německými kollegy pražskými a kollegy haličskými.* Požádá jich za součinnost prof. Bílý. Přijata zásada, aby základní plat byl *všude rovný.* K řízení té akce zvolena čtyřčlenná komise a té bylo uloženo, aby požadala za podporu řečené akce poslanců i Bedřicha knížete Schwarzenberka, prof. dra Jos. Kaizla a prof. dra V. Kurze.

26. Dne 21./III. 1896 bylo ve výb. schůzi poděkováno prof. dru Vil. Kurzovi za jeho řeči na říšské radě a podporu akce spolkové. — Také bylo konstatováno, že němečtí kollegové pražští rovněž trvají na tom, aby základní služné bylo bez rozdílu všude rovné.

27. Dne 2./IV. 1896. ve výb. schůzi byla ujednána petita, která se předložila jednak mimořádné valné hromadě ku schválení, *jednak německým kollegům pražským na posouzení.* Petita byla:

a) budiž rovné základní služné u všech professorů středních škol a ústavů učitelských, a to 1400 zl.

b) při postupu do VIII. nebo do VII. třídy budiž i základní služné zvětšeno podle těchto tříd, jak jest tomu u jiných úředníků a professorů průmyslových škol; kvinkvenálky při tom nabyté buďtež ponechány.

c) supplentům zkoušeným budiž ustanoven určitý základní plat 1000 zl., nehledíc na počet hodin vyučovacích, podle něhož vyměřuje supplentům odměnu předloha vládní; po tříletém provisoriu budiž ustanovení jejich stabilní; rovněž kvinkvenálky nabyté za supplentských let zůstaňtež při jmenování supplenta učitelem skutečným.

d) budiž zrušena posavadní podmínka pro dosažení kvinkvenálky, totiž výslovné vytčení »nach zufriedenstellender Dienstleistung«, jakož i zrušeno žádání za kvinkvenálky; kvinkvenálka budiž vyplacena beze všeho po pětileté nepřetržité službě, nebylo-li disciplinárního trestu.

Ta petita schválila jednomyslně mimořádná valná hromada dne 15./IV. 1896 přidavši dodavek jen k odstavci *c*), a to, aby professorům již nyní definitivním, kterým bylo dlouho supplovati, bylo vymáháno vpočítání let od supplentské kvinkvenálky do definitivy!

Zároveň uložila výboru *zasazovati se o to, aby také němečtí kollegové pražští přijali návrhy naše i s dodatky* a vložili je do memoranda, jež podají c. k. ministerstvu kultu a vyučování.

28. Dne 7./XI. 1896 jednatel podal řádné valné hromadě obraz neunavné spolkové činnosti stran úpravy platů. (Viz Věstník na rok 1896/7 čís. 2.)

29. Dne 27./I. 1898 výbor se usnesl zavésti jednotnou akci všech státních úředníků za potvrzení zákona o úpravě platů.

30. Dne 2./III. 1898 jednatel prof. Fr. Bílý referoval ve výb. schůzi o svém jednání s německými kollegy pražskými, co jest činiti, by zákon o úpravě platů došel nejvyššího potvrzení. — Vyslána deputace (starosta a jednatel) k posl. dru Kaizlovi, Heroldovi, Englovi a Kurzovi.

31. Dne 9./III. 1898 valná hromada jednala o téže věci a schválila petici k ministerstvu kultu a vyučování, aby Nejvyšší potvrzení se urychlilo.

32. Dne 9. V. 1898 ve výb. schůzi bylo jednatelem oznámeno, že petice byla ministerstvu poslána. — Mimo to bylo usneseno:

a) aby se spolek účastnil delegáty úřednického sjezdu vídeňského;

b) aby dorozuměje se s německými kollegy pražskými a vídeňskými a s kollegy haličskými — nebude-li jiné pomoci — podal žádost Jeho Veličenstvu za milostivé potvrzení zákona. Návrh žádosti takové vypracován v společném komitétu delegátů Ústř. spolku, Něm. Mittelschule a Klubu státních úředníků, jenž po čtvrt roku stále se scházel a poslední akci v celém Rakousku podnítil, a rozeslán všem spolkům ke schválení, po případě k opravě. O celé této akci je zevrubná zpráva v jednotlivých číslech loňského ročníku Věstníku a v 1. čísle letošního Věstníku.

Fr. Stýblo, t. č. zapisovatel.

Literatura.

Časopisy.

Časopis Matice moravské. Hlavní redaktoři: Vinc. Brandl, Fr. Bartoš. Odp. red. Fr. Kameníček. Ročn. XXII. Sešit 3. a 4. Ročně zl. 2·60. Obsah: S. Čech, Palacký a Kant. — K. V. Adámek, O právu autorském dle zákona z 26. pros. 1895. — Dr. Jos. Cvrček, Paměti ze stol. XVI. o městech moravských. — K. Kořínek, Památce Kamarýtově. — F. A. Slavík, Zrušení roboty na Moravě r. 1848. — R. Dvořák, Z nějstarších dějin moravských. — Dr. Fr. Šujan, Švédové u Brna r. 1646. — Dr. Zd. V. Tobolka, Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem. — Matouš Václavek, Panství vsacké l. P. 1666. — R. Dvořák, Jak byla posouzena německými učenci vědecká činnost Fr. Palackého. — L. Nopp, Náboženské nepokoje v Hrubé Vrbce v l. 1718—21. — Fr. J. Rypáček, Z výsad městečka Lomnice na Moravě. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura.

Časopis Musea království českého. Redaktor Ant. Truhlář. Ročník LXXII. Svazek 3. a 4. Obsah: Zikm. Winter, Pozdrav Václavovi Vladivoji Tomkovi ke dni 31. května 1898. — O Františkovi Palackém. Při oslavě stých narozenin jeho dne 18. června 1898 v Pantheonu Musea král. Českého přednesl V. V. Tomek. — Čen. Zíbrt, Jos. Kalousek 1838—98. Jubilejní vzpomínka. — V. Flajšhans, Příspěvky k poznání literární činnosti Husovy. — J. Kvačala, Osudy Didaktiky Veliké za živobytí Komenského. — Dr. Č. Zíbrt, Česká logika ze XVI. století od Šimona Jelenia Sušického. — Jos. Strnad, Kašpar Kropáč z Kozince. — Jan Voborník, O působení dějepisných prací Frant. Palackého na novější belletrii českou. — Al. Lisický, Spor o i a y. — Jul. Pažout, Příspěvek k historii české z r. 1831. Pojednání Frant. Jos. Slámy-Bojenického. — Hlídka literární. — Slovanské časopisy. Zprávy knihopisné. — Zpráva o Museu král. českého. — Zpráva o Matici české.

Česká mládež. Redaktor J. Dolenský. Ročník II. Číslo 1. a 2. Cena seš. 20 kr. Každý sešit poskytuje hojnost čtení zábavného a poučného a jest bohatě illustrován.

České museum filologické. Odp. redaktor dr. Jan Kvíčala. Ročník IV. Sešit 2.—5. Ročně zl. 3·50. Obsah: Dr. R. Novák, O nově nalezených ódách Bakchylidových. — Dr. J. V. Prášek, Herodot a Sparta. — Dr. R. Novák, Acciovi a Sofokleovi Antenorovci. — Dr. V. Flajšhans, Nejstarší rukopis staročeských »Modliteb«. — Dr. J. Kvíčala, Adnotationes ad lyricos Graecorum poetas. Různé příspěvky ke skladbě a fraseologii. — Dr. R. Novák, Analecta Ammianea. — Dr. J. Korec, O novořečtině. — Dr. F. Kovář, K etymologii jmen Achaios a Acheloos. — J. Zeman, O Filoktetu Aischylově a Euripidově. — Dr. J. hrabě Rozwadowski, Drobná pozorování k mluvě Plautově. — Fr. Jezdinský, Některé poznámky ke kultu Meny a Seleny. — Dr. F. Kovář, K původu jmen děd a dědina. — Dr. J. Kvíčala, Kritické a exegetické příspěvky k Euripidovým zlomkům. — Ign. B. Mašek, Známý a přece nedosti poznaný rukopis. — K. Kořínek, A. Mickiewicz. — Dr. R. Novák, Quaestiones Quintilianeae. — Dr. H. Veselý, Dodonská studie. — Dr. Fr. S. Kovář, K výkladu genitivu vlastníka. — Dr. J. V. Prášek, Otázka hittitská. — Úvahy a zprávy.

Česká revue. Redaktor dr. Prokop Podlipský, vydavatel Edvard Beaufort. Ročník I. Číslo 9—12. Ročně 9 zl. Obsah: J. Hanuš, Z mladších let Fr. Palackého. — E. St. Vráz, Kuba. — Dr. F. Fiedler, Kompetence v jazykové otázce. — Dr. Č. Zíbrt, Snešení měst pražských z r. 1603 o čeládce ženské. — Dr. Em. Kovář, Socialismus a jeho nejnovější idey. — Kar. Kramář, Národnosti v Uhrách a Rakousko. — Jar. Vrchlický, Nové selské ballady. — W. Ritter, Vojtěch Hynais. — Dr. H. Máchal, Látka Klicperovy frašky »Rohovín čtverrohý«. — Dr. J. Frejlach, Čína a moderní velmoci evropsko-asijské. — Dr. Jos. Sládeček, O moderním tisku a svobodě tiskové. — Dr. Z. Winter, Starodávný doktorát. — José M. de Herédia, Romancero — Karel B. Mádl, Zlatník Benvenuto Cellini. — Jos. Zubatý, Lotyši. — Dr. Lad. Haškovec, Professor Jan Martin Charkot. — Dr. Otak. Šulc, Teplo a teplota. — *Ročník II. Čís. 1.—2.* Obsah: Josef Merhaut, Hostýn. — Jos. Kořenský, Na anatolské dráze. — Kar. Adámek, Průprava Uhrů ku vyrovnání s Rakouskem. — Z básní Jana Rokyty. — Emil Novák, Vsevolod Garšin. — Jos. Frybort, Z našich škol středních. — Bronislav Grabowski: Listy o polské literatuře. — Fr Kvapil, Z nové poesie polské. — O příčetnosti. Dle přednášky dvor. rady prof. Zuckra. — Z nových básní Aug. Eug. Mužíka. — Hynek V. Burian, O dnešním stavu ovocnictví. — Rozhledy. — Směs.

Český časopis historický. Vydávají Jar. Goll a Jos. Pekař. Ročník IV. Seš. 3.—6. Obsah: Václ. Novotný, Václ. Vlad. Tomek. — Frant. Hýbl, Brun Querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha. — Boh. Navrátil, Z nové literatury o jezuitech. — Vavř. Wintera, Archiv města Broumova. — Frant. Kameníček, Palackého program práce historické a Morava. — Lubor Niederle, Palaeoethnologie Evropy. — Jul. Glücklich, Utopia Tomáše Mora. — Jos. Salaba, Slavatova apologie Jesuitů. — J. Máchal, Mickiewicz a Čechy. — H. Kollmann, Jednání kardinála Harracha s dvorem císařským r. 1626—27 v příčině náboženství. — Jar. Goll, Ranke v Praze a o Praze. — J. Strnad, Paměti z let 1618, 1647 a 1648. — Zd. Tobolka, Marokáni na Chrudimsku r. 1848. — Literatura. — Zprávy. — Nakladatelé Bursík a Kohout v Praze. Předpl. ročně 3 zl. 60 kr.

Český lid. Redaktor dr. Č. Zíbrt. Ročník VIII. Číslo 1. Ročně 4 zl. Obsah: Ph. dr. J. V. Šimák, Stopy starých stezek zemských na severu českém. — Ant. Tomíček, Sedlák od šestnáctého století na Litomyšlsku. — Th. dr. Ant. Podlaha, Vácslava Františka Kozmanecia lidové hry z let 1641—46 z rukopisu strahovského kláštera. II. O ženě hladem stonající a o muži o její zdraví se starajícím. — Frant. Lego, Ornamentika na blatském vyšívání lidovém. — Stan. Klíma: České osady dolnouherské. — Ph. dr. Zikm. Winter, O staročeských slavnostech. I. Beánie. — Ph. dr. Č. Zíbrt, Pokusy o přirozený výklad pověr československých na sklonku XVIII. a na začátku XIX. století. III. — MUDr. Stan. Eljasz. — Radzikowski, Gierlachov, málo známá slovenská vesnice v Tatrách. — Jos. Vlnka, Slezská »aptyka« (lékárna) čili snůška prostonárodních rostlin ze Slezska. — P. J. Vyhlídal, Kuchyně slezská. — Prof. J. F. Hruška, Koláče (čepce), přesleny a dřevěné zavírání z Chodska. — Ph. dr. V. Řezníček, Lidové písně o válce roku 1866. - J. K. Hraše, Pověry o nafouknutí lasičkou. — Prof. J. Koula, Příspěvek k poznání československé majoliky — Národopisné studie našich umělců. VIII. — Časové zprávy. — Dr. Č. Zíbrt, Literatura kulturně-historická a ethnografická r. 1898 99.

Deutsche Zeitung für ausländisches Unterrichtswesen. Vyd. dr. J. Wychgram. Ročně 4 sv. Předpl. 10 m. Lipsko, R. Voigtländer. Ročník III. svazek 3. a 4. Obsah: Eine paedagogische Studienreise nach Bosnien und der Herzegowina od Otty Bismarcka. — Das Studium der Kindesseele in Amerika od Will. S. Monroe. — Die deutschen Schulen in Rumänien od E. A. Scharfera. — Die Gesundheitslehre in den ungar. Volksschulen od Hanuše Sucka. — Der Schulkampf des neunzehnten Jahrhunderts auf norwegischem Boden od P. Vossa. — Leben und Unterricht in einem französischen Lehrerinnenseminar od Alžb. Zarnekeové. — Eine geplante Reform im belgischen Unterrichtswesen od Jindř. Bischoffa. — Rozhledy. — Hlídka literární. — *Roč. IV. sv. 1.* Obsah: Der philosoph. Unterricht in den französichen Gymnasien. Von Dr. Ziller. — Bemerkungem über das Volksschulwesen in den Vereinigten Staaten. Von Arnold Röckner. — Beobachtungen in einem französ. Lehrerseminar.

Hlídka. Redaktor dr. Pavel Vychodil. Nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských v Brně. Ročník III. Číslo 7.—12. Obsah: Dr. Jos. Pospíšil, Hlavní principy krasovědy Fr. Palackého. — Dr. Fr. Kyzlink, Cesta Moabskem. — Dr. Fr. Nábělek, O vzdělanosti Slovanů. — Jan Sedlák, O smlouvě pracovní. — Fr. Fryč, Původ svátků. — Dr. Jakub Hoder, Savonarola. — Pav. Vychodil, Po jubileu. — Písemnictví a umění. — Směs. — Rozhled. — Ročně 4 zl.

Listy filologické. Vydává Jednota českých filologů v Praze. Odp. redaktoři J. Gebauer, J. Král a F. Pastrnek. Roč. XXV., seš. 4—5. Obsah: Studie k Aristotelovu spisu *Ἀϑηνείων πολιτεῖα* od Fr. Groha. — Příspěvky epigrafické od téhož. — Klasobraní po rukopisích. — O nových příspěvcích k poznání liter. činnosti Husovy od K. Nováka a J Krále (Přízvučné verše Husovy). Úvahy a zprávy (velice hojné, počtem 27 ze všech literatur, zvláště ovšem slovanské). Předpl. 3 zl. 50 kr.

Literární zprávy. Vydává dr. Fr. Bačkovský v Praze měsíčně. Předplatné na rok 50 kr. Obsahují vždy nejnovější bibliografii, některý životopis, různé zprávy a pak zprávy závodové.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Redaktor dr. Bolesław Mańkowski. Rocznik XIV. Zeszyt 6.–10. Tresć: Chmielowski P., Wpływ wychowawczy pism Mickiewicza. — Tretiak J., Poezya Mickiewicza jako lektura szkolna. — Schneider St., Mickiewicz jako filolog. — Mazanowski A., Rozbiór metodyczny »Koncertu Jankiela« z Pana Tadeusza. — Mazanowski M., Metodyczny rozbiór »Farysa« A. Mickiewicza. — Zawiliński R., »Pan Tadeusz« skarbnicą tematów do piśmiennych wypracowań. — Mazanowski A., Biała karta w mickiewiczowskich

badaniach. — Moszczeńska J., Mickiewicz jako reformator społeczny. — Hahn W., Rozbiór gawędy A. Mickiewicza p. t. »Popas w Upicie«. — Próchnicki F., O sonetach krymskich jako lekturze szkolnej. — Krček F., Kiedy tom I. »Poezyi« Mickiewicza wyszedł z druku? — Wykłady kowieńskie Adama Mickiewicza. — Fundacya im. A. Mickiewicza. — Dr. A. Skórski, Euzebiusz Czerkawski. — Kunz K., Porównawcze zestawienie zasad ustroju szkól średnich europejskich. — Dr. K. Karbowiak, Szkola katedralna krakowska w wiekach średnich. — Pechnik ks. Dr. A. Kilka uwag z zakresu hygieny szkolnej. — Recenzye i sprowozdania. — † Zykmund Samolewicz. — Sprawozdanie z czternastego walnego zgromadzenia Towarzystwa nauczycieli szkół wyźszych. — Blażek B. — Znuźenie w szkole. — Recenzye i sprawozdania. — Wiadomości bibliograficzne. — Sprawy Towarzystwa nauczycieli szkól wyższych.

Naše doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Ročník V. Sešit 9.—12. Redaktor prof. dr. T. G. Masaryk, vydavatel Jan Laichter. Ročně 7 zl. Obsah: T. G. Masaryk, Palackého idea národa českého. — Em. Peroutka, Antika, my a naše gymnasia. — Dr. Fr. Krejčí, Obzor psychologický. — J. V. Řevnický, K našemu vývoji církevnímu a náboženskému. — MUDr. Vlad. Preininger, Levná obydlí. — Církev a stát. — Fr. Drtina, Středověk a křesťanství. — K reformě škol středních. — Pobědonoscev a moderní demokratism. — Jul. Zeyer, V soumraku bohů. — Kronika. — Pobědonoscev, Moderní neduhy. — *Ročník VI. Sešit 1. a 2.* Obsah: Naše doba. — Ant. Vávra, Letošní výstava architektury a inženýrství. — Jar. Vlček, Jansenism na půdě české. — Dr. K. Bücher, Prvotný stav hospodářský. — Mommsenism. — Nový svátek školní — den stromkový. — Dějiny novodobé literatury francouzské. — Národní hospodář. — Španělsko a Filipiny. — Maurice Maeterlinck, Moudrost a osud. Z nové knihy »La sagesse et la destinée« přel. M. Kalašová. — Rozhledy: politické, po veřejném hospodářství, zemědělské, průmyslové a obchodní, sociální, školské. — Feuilleton. — Úvahy a kritiky. — Zprávy.

Osvěta. Redaktor a vydavatel Václav Vlček na Kr. Vinohradech. Roč. XXVIII. Díl II. Sešit 7.—12. Ročně zl. 7·20. Obsah: Dr. Bohuš Rieger, Náš ústavní vývoj od r. 1848. — Jos. Toužimský, William Ewart Gladstone. — Vojt. Kalina, Alfons Daudet. Obraz životopisný. — Ludmila Podjavorinská, Naše tužby. — Fr Herites, Opuštěné hnízdo. — Fr. Leubner, Z nových kusů bratra Palečka. — Dr. Hermenegild Jireček, Čechoslované a civilisace. — Fr. Kvapil, Adam Mickiewicz v Čechách. — Dr. K. Kadlec, Antonín Randa. Slovo k letošnímu jubileu. — K. Kálal, O maďarisaci Slovenska. — Jan Třeštík, Za Sávou. — Bohumil Brodský, Na podzim. Obrázek z českého jihu. — Eliška Krásnohorská, Po slavnostech Palackého. — Jos. J. Toužimský, Bismarck a jeho dílo. — Jul. Zeyer, Svědectví Tuanovo. — Pavla Maternová, Léto. — Dr. J. Čihula, Slovanská bohoslužba v zemích českých či vinou podvrácena? — Jos. Holeček, Finská národní lyrika. — Jan Vřesnický, Miletínská. — Dr. Bohuš Rieger, O snaze spojiti země koruny české v roce 1848. — Jos. J. Toužimský, Vzpomínka na Michaela G. Čerňajeva. — Jan Polom, Mladý biró. — Jos. Šmaha, Z Karlových Var. — Císařovna a královna Alžběta †. — Ad. Hejduk, Motivy lotyšské. — Jos. Kalousek, Ruch irsko-národní. — Kar. Kadlec, Nové vydání černohorského zákonníka. — Jiljí V. Jahn, K jubileu dra F. L. Riegra. — Aug. Eug. Mužík, Bratři. — K. Leger, Panenka Marie. — Jos. Kalus, Krása žije. — L. Arleth, Poslední hovor. — J. J. Toužimský, Hrabě Jan Harrach. — Nové písemnictví. — Obzor divadelní. — Rozhledy v umění výtvarném. — Zprávy hospodářské a sociální. — Rozhledy v dějinách současných.

Österreichische Mittelschule. Společný orgán professorských spolků vídeňských, pražského, lineckého a černovického. Rediguji předsedové těchto spolků. Ročník XII. Sešit 2. a 3. Ve Vídni, Alfred Hölder. Přednášky a rozpravy: Die Schlacht bei Marathon. Nach Herodot. — Dr. Fridr. Falbrecht, Praeparation nach psychologischer Methode. — Dr. S. Spitzer, Die lateinischen und griechischen Hausarbeiten im Untergymnasium. — Dr. Fr. Spengler, Adalbert Stifter als Erzieher. — Jos. Fuchs, Roms Strategie zu Beginn des zweiten punischen Krieges. — Spolkové zprávy. — Směs: Cornelius Jaskulski, Über den Einfluss der aesthet. Anschauung Kants auf Herder. — Dir Dr. J. Loos, Die Gymnasialarchaeologie auf dem Dresdener Philologentage. — Jos. Holzer, Nachtrag zum Artikel »Jubilaea des Jahres 1898«. — Literární rozhledy, programy atd. Na konec zpráva o VII. něm.-rak. sjezdu prof.

Paedagogické rozhledy. Vydává Dědictví Komenského v Praze. Rediguje Jan Mrazík. Ročník XI. Sešit 9 a 10. Ročně pro členy zl. 2·50, pro nečleny zl. 4·—. Obsah: Dr. J. Jakubec, Jak se kdy u nás vyučovalo českému jazyku. — R. Sokol, Překážka fysiologická. — A. Wimmer, O vývoji živočišstva. — Jan Mrazík, Frant.

Palacký. — Rozhledy literární. — Kritika a referáty. — Rozhledy po vědě, politice a životě sociálním. — Časopisy. — Rozhledy po školství. — Ročník XII. Sešit 1. a 2. Obsah: Jan Mrazík, Obrat v německé paedagogice? — Ign. Libiček, Užitečno-li na měšťanských školách užívati ve fysice a přírodopise učebnic. — Anna Černá, Ivan Filipovič. — Rozhledy literární. — Rozhledy po vědě, politice a životě sociálním. — Rozhledy po umění. — Časopisy. — Rozhledy po školství. — Volné listy.

Sborník české společnosti zeměvědné. Odpovědný redaktor dr. Jindř. Metelka. Ročník IV. Číslo 7.—10. Ročně pro členy řádné a činné 3 zl. Krámská cena zl. 4·50. Obsah: Dr. Em. Fait, Luzon. — H. Kollmann, Ruská práce o Mandžursku. — Dr Em. Fait, Ruch vystěhovalecký a polské osady v jižní Brazilii. — Dr. Jindř. Lad. Barvíř, O poloze starého Ebura na Moravě. — Dr. Em. Fait, Asijské dráhy. — Fr. Slavík, Z geologie sopek. — Vlad. Jos. Procházka, Moravský kras. — J. Frejlach, Podnebí Athén. — Hojné zprávy z oborů zeměvědy. — Literatura. — Zprávy o společnosti.

Věstník Matice opavské. Věnovaný kulturním a vědeckým potřebám slezským. Vydává se pro členy Matice opavské. Nečlenům se prodává po 60 kr. Obsah: V. Hauner, Křestní jména na Pasovsku. — J. Zukal, Z nejstarších matrik opavských. — R. Parma, Soupis osad, samot, tratí ze západního Slezska. — J. Vyhlídal, Z pověr a zvyků lidu slezského. — Z dávnověkosti Těšína. — A. Landsfeld, Archiv musea Seršnikova v Těšíně. — Mužové o Slezsko zasloužilí. — Lidoví básníci slezští. — Písemnictví ku Slezsku se odnášející. — Přehledy kulturní. — Spolky. — Zprávy o došlých nás spisech. — Zprávy Matice opavské. — Noví členové. — Různé zprávy.

Z říše vědy a práce. Redaktor dr. Vil. Kurz. Ročník VII. Číslo 1.—5. Ročně zl. 3·—. Obsah: Obrovské dalekohledy. — Horská dráha na Pannu. — Zdravotní opatření v dílnách. — Obrovská houpačka výstavní. — Nové dalekohledy. — Štěrk a stavba. — Elektrické tramwaye. — Výstava architektury a inženýrství. — Pružné převody. — Nové návrhy vzduchoplavecké. — Podmořská telegrafie. — Co váží naše země? — Česká továrna na koberce. — Technologické průmyslové museum. — Z oboru statistiky. — Pro domácnost. — Sportový věstník. — Drobnosti. — Literární listy.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktor dr. Bohuslav Raýman. Ročník VIII. Číslo 7.—10. Nakladatel J. Otto. Ročně zl. 5·—. Obsah: B. Raýman, Mechanismus kvašení lihového. — Dle Abegga napsal O. Š., Ústrojí sluchové. — O barvě jezer a moří. — J. N. Woldřich, Rozhledy po názorech týkajících se vnitra zemského. — Jos. Kořenský, Pokusná zahrada v Ijikeumeuhu na Javě. — Dr K. H. Domalíp, O oscilačních proudech s vysokým napjetím. — Dr. O. Schrutz, Stručný náčrtek základních nauk Hippokratových. — Prof. J. N. Woldřich, O vývoji úhořův. — Rozhledy po názorech týkajících se vnitra zemského. — Jos. Kořenský, Zeemanův fénomén. — Dr. Jos. Theuerer, O duze. — Dr. Em. Fait, Přírodní bohatství v Alžíru. — Vil. Appelt, O vzájemných vztazích protoplasmu a jádra. — Dr. B. Raýman, Okysličování přirozené a životně i laky japonské. — Dr. K. Kořistka, Nové výsledky zeměměrství v Čechách. — J. H. van t'Hoff, Kterak chemii anorganické přibývá na důležitosti. — F. B., Nový seznam českých plazů a obojživelníků. — B., O postavení Hatterie v soustavě plazů. — J. Frejlach, Které přední úkoly má nynější badání na severní i jižní točně. — F. Slavík, Drobnosti mineralogické a geologické z letošní výstavy. — O. Š., Zodiakální světlo za posledního úplného zatmění slunce — R., Nové elementy a nejnovější. — O vzdělání obecném vědeckém s jeho souvislostí s průmyslem. — Literatura. — Směs. — Zemřelí pracovníci. — Rozhledy astronomické.

Knihy.

Římské reálie. Sepsal *V. Kubelka*, professor c. k. českého gymnasia v Uh. Hradišti. S plánem Říma a 55 obrázky. V Uh. Hradišti 1898. Cena 1 zl. 40 kr. Str. 196.

Přání, jež v tomto časopise pronesl před čtyřmi lety referent (roč. I. str. 62), prohlásiv za naléhavou potřebu nejbližší doby, aby se mohla našim žákům dáti do ruky příruční kniha, jež by s náležitou úplností obsahovala potřebné zprávy o státních a soukromých starožitnostech, mythologii a literatuře Řeků a Římanů, vyhověno aspoň z polovice; dostalať se konečně také

českým gymnasiím aspoň pro latinu knihy, které mnohý učitel klassické filologie již dávno toužebně si přál.

V trapném věru postavení bývame často při výkladu klassiků, chceme-li zjednávati žákům poněkud hlubší názor do života antického, pořizovati součinností žáků úhledný překlad a zdolávati při tom předepsanou četbu, která zvláště při některých auktorech jest přílišná. Abychom potřebnými vysvětlivkami starožitnickými ztráceli co nejméně času, činíme je s pochopitelnou rychlostí, přenechávajíce žákům, aby, pokud dovedou pro krátkost času, činili si o tom poznámky a tyto pak pro budoucí a zvláště maturitní potřebu zapisovali si pod určité kategorie do »kollektaneí«.*)

Tato kollektanea mohou státi se těžkým břemenem učitelům i žákům: učitelům proto, že, nemohouce se při žácích spolehnouti na správnost poznámek při rychlém poslouchání zachycených, musí je časem kontrolovati, aby tam ku své mrzutosti nalézali pořád — často i ve věcech nejjednodušších — nové a nové chyby; žákům pak, a to zvláště svědomitějším, z té příčiny, že chtějí-li úplností, správností a úhledností poznámek těch vyhověti učiteli a také sebe uspokojiti, nutně musí mnoho drahého času na to vynakládati.

Proto, chtějíce těchto nepříjemností se uvarovati, jiní učitelé uchylují se raději k nenáviděnému jinak diktování potřebných poznámek, ač těžce litují ztráty převzácného času s tím nevyhnutelně spojené.

Z těchto příčin s povděkem vítáme příruční knihu, která může učitele i žáky zbaviti těchto trampot. Jaké měřítko třeba přikládati na takovou knížku, vyplývá z účelu, který jí přisuzujeme. Především musí býti praktická, t. j. musí obsahovati všecky vědomosti reální, jichžto žák při četbě školní i soukromé může potřebovati, ve formě stručné, přehledné a jasné, a co možná vhodnými illustracemi býti opatřena. Pravím »všechny potřebné vědomosti«, jsa toho mínění, že spíše tu radno podati více než méně, poněvadž každému snaživému žáku jest jen vítáno, může-li se dočísti zevrubnějších zpráv o životě toho národa, s jehožto klassiky jest mu po tolik let se obírati. Není při tom nezbytně potřebno, aby kniha byla výsledkem podrobných studií v oboru starožitností. Jest to sice, jak samozřejmo, velmi žádoucno, ale nikoli nezbytno; stačí tu, když skladatel takové knížky dovede na základě samostatného úsudku z odborných knih nejnovějších aneb dle podobných knih jinojazyčných vybrati potřebnou látku a ji v jasný a přehledný — a co dále jest potřebno — spolehlivý celek sestaviti. Naprostá spolehlivost a správnost jest totiž dalším nezbytným požadavkem takovéto knihy, máme li ji s dobrým svědomím doporučiti žákům k domácí potřebě.

Nuže, jakou měrou vyhovuje kniha Kubelkova těmto požadavkům? Především neváhám prohlásiti, že jest to kniha praktická, při vší stručnosti jasná a přehledná. Mezi prameny a pomůckami pohřešuji sice leckterého vynikajícího díla, jako Römisches Staatsrecht od Mommsena, Das Privatleben der Römer a Röm. Staatsverwaltung od Marquardta, Das Kriegswesen Caesars od Fröhlicha a j. Jak sám v předmluvě vyznává, následoval jako vzorů Kriega (Grundriss der römischen Alterthümer), Wagnera (Realien des römischen Alterthums) a Kubitschka (Bojesen-Hoffa, Kurzgefasstes Handbuch der röm. Antiquitäten u. der röm. Literaturgeschichte). Knih těchto následoval však místy příliš věrně, tak že z nich vloudily se i některé poklesky

*) V příčině těchto kollektaneí odkazuji k tomu, co jsem napsal v těchto listech roč. I. str. 62. a v Programu c. k. gymnnsia v Přerově str. 26. a 27., z nichž některé myšlenky nahoře opakovány.

do jeho díla. Celkem vedl si však při tomto následování dosti samostatně, tu jednotlivé stati zkracuje, tu zase rozšiřuje neb i jinak upravuje dle toho, čeho právě zdála se mu potřeba žáků vyžadovati.

Chvály hodno jest, že p. spisovatel dbal při jednotlivých oddílech co možná úplnosti, neboje se výtky, že tím kniha jeho příliš vzroste a že by tak mohli býti žáci snadno přetěžováni. Již pouhé srovnání knihy jeho s Wagnerovou co do počtu stránek poučí každého, že Kubelkova kniha je daleko úplnější; máť — při stejném asi obsahu a formátu – bez seznamu abecedního 181 stránek, kdežto Wagnerova jen 131. Pokládám tuto vlastnost rozhodně za přednost, vycházeje, jak již nahoře podotčeno, z té zásady, že žákům nejvyšších tříd má býti poskytnuta možnost podrobněji seznati život starořímský, aniž tím ovšem žádám, aby snad učitel všecky tyto podrobnosti vymáhal také na žácích. To by arci bylo přetěžkým hříchem.

Než přistupme již k podrobnému ocenění knihy Kubelkovy, při čemž chci zevrubněji zkoumati její jednotlivosti, aby při budoucím vydání, na něž s jistotou počítám pro praktičnost knihy, co možná všecky poklesky, nedopatření a nevhodnosti mohly býti odstraněny.

Kniha jest rozdělena na 13 částí. Část *prvá* má nadpis »*Město Řím*« a podává dosti podrobnou topografii Říma; jest také opatřena plánem Říma z doby císařské. Na prospěch žáků byl by tu také plán Říma republikánského; jsouť rozdíly obou velmi značné. Hned na počátku (str. 1.) potkáváme se s neúplnou stilisací, dle níž mohlo by se žákům zdáti, že starý Řím rozkládal se toliko na pahorcích; schází tu patrně dodatek »a na nížinách mezi nimi se prostírajících«. Na téže stránce postrádá se výklad slova »pomerium« a jména tří nejstarších bran (pro zajímavost). Na straně následující při výkladě o Římě Serviově schází zmínka, že Aventin zůstal vždy »extra pomerium«, a při tak zv. oběti Argeů schází odkaz na str 101. Na téže str. 2. při popisu Capitolia bylo vhodno předeslati, čím bylo toto Římu po celou dobu republiky a císařství. Při skále Tarpejské neměla by scházeti zmínka, že s ní svrhováni byli velezrádci. — Vhodné jsou poznámky, jimiž p. spisovatel leckde žákům osvěžuje a zajímavějším činí suchopárnou jinak topografii, jako že v chrámu Concordie odsouzeni byli stoupenci Catilinovi (str 3.) nebo že v chrámu Jova Statora měl Cicero první svou řeč proti Catilinovi (str. 4.); nebo jak drahá byla pouhá staveniště pro fora císařská (str. 7.) atd. Škoda, že nejsou četnější; tak hned při Tullianu (na str. 4.; ku jménu »carcer« mělo tu býti ještě připojeno »Mamertinus«) byla by žákům jistě zajímava připomínka, že v něm utracen byl Jugurtha a zjímaní Katilinovci, v něm že také byl vězněn za Nerona sv. Petr. — Když při Palatiu uvádí se, že na zakladatele Romula upomínala tu »casa Romuli« a »Lupercal«, neměl tu scházeti též »ficus Ruminalis«. — Na str. 5. při »miliarium aureum« nedopatřením vynecháno, že stálo toto na jedné straně řečniště; neboť hned na to čteme tam, že na druhé straně řečniště stál »umbilicus Romae«. (Srv. Guhl-Koner, 6. vyd. str. 633., odkud to patrně převzato.) Na téže straně omylem se uvádí, že římské prapory, které za Augusta byly vráceny, ukořistěny byly od Parthů na Krassovi r. 54 př. Kr.; stalo se to teprve r. 53 v bitvě u Karrh. — Vítězný oblouk císaře Septimia Severa, o němž mluví se na téže straně, uveden jest na plánĕ Říma nesprávně u Velabra, kdežto na vedlejším pláně, představujícím fora římská, umístěn jest správně. — Že vedly na Aventin dvě vozové cesty: od brány Trigeminské »clivus Publilius« a od jihu »clivus Delphini, jak čteme na straně 7. v § 9., mohlo dobře odpadnouti. — Dovídá-li se žák na téže

stránce v § 10., že údolí mezi Palatinem a Aventinem slulo dle Livia »ad Murciae«, t. j. u Murciina = Venušina oltáře, bude asi dychtiv zvěděti, odkud dostalo se Veneře tohoto epitheta; měl by tedy býti odkázán zde na § pozdější, kde se bude jednati při náboženství o této bohyni; ale tam by to marně hledal! — Co na str. 8. § 13. uvádí se při Caeliu, že totiž hlavní vstup naň tvořila vozová cesta »clivus Scauri« a že měl málo svatyň, z nichž se připomínají dvě: »Minerva Capta« a »Dea Carna«, mohlo také zcela dobře odpadnouti. — Na téže straně »clivus Orbius či Urbius« neshoduje se s plánem, kde čte se »clivus Virbius«. — Při chrámě Belloninĕ na poli Martově (str. 10. § 16.) bylo radno zmíniti se též o sloupu zvaném »columna bellica« a odkázati na § 150. (že tam fetialové v pozdějších dobách vypovídali válku). — Saepta Caesarova nazývala se »Julia« a nikoli »Julii«, jak stojí na plánu. — Zmínky zasluhovalo také (při § 17.), kolika mosty byl Tiber přepažen za republiky a za císařů a jak jmenovaly se hlavnější.

Část *druhá* jedná *o obyvatelstvu Říma*. Že by byl již Servius Tullius rozdělil území římské s obyvatelstvem na 30 trib: 4 městské a 26 venkovských, kterýžto počet z neznámé příčiny ztenčen byl na počátku republiky na 21, jak čteme v § 23., nezdá se pravděpodobno. Lange (Röm. Alterthümer I. 504³.) a po něm Krieg (str. 39. a 40³.) podává rozdělení pravděpodobnější (jež mají žáci také ve své učebnici dějepisné Gindely-Řehákově). — O zákoně Oviniově, kterým upravena byla »lectio senatus«, tvrdí se dle Kriega v § 25. (a také v § 36. a 51.), že pochází z r. 312 (roku to censury Appia Claudia). To však není pravděpodobno, jak přesvědčivě ukázal Lange v Röm. Alt. II. § 111.; zákon ten dán byl nějaký čas před r. 312. — Při odznacích senatorských (§ 26.) nevysvětleno, co jest to »lunula«. — V § 27. praví se o rytířích, že byla to třída boháčů, jež vedla všeliké obchody se státem, *pronajímajíc* obecní pozemky, stavby, cla atd. Tím mohli by žáci snadno uvedeni býti v omyl; pan spisovatel chtěl patrně říci asi »*najímajíc si* od něho . . .«. Na konci této stati neúplna je zmínka, že »C. Gracchus odňal senátorům soudnictví a svěřil je rytířům, čímž roznítil mezi oběma stavy trvalé soupeřství«. Žák bude si tu přirozeně mysliti, že tato změna Gracchova zůstala až do konce republiky; zatím však Sulla za své diktatury vrátil zase soudnictví senátorům, a r. 70., za prvního konsulátu Pompejova, nastala v tom nová změna. Podle toho také tvrzení spisovatelovo při soudech trestních v § 79. téže věci se týkající, že totiž členové soudních dvorů od dob Sullových vybíráni byli z obou stavů, senátorského a rytířského, je nesprávné. — Rovněž neúplna je poznámka při § 27., že rytířům v divadle a při hrách náleželo 14 řad sedadel hned za řadami senátorů. Žák musí si při tom mysliti, že tak bylo v Římě ode dávna; než ustanoveno tak teprve zákonem r. 67 (lex Roscia theatralis). — Oddíl *c*) *optimates-populares* (§ 28.) neměl býti samostatný; náležíť svým obsahem pod *a*) *nobiles-ignobiles*; vždyť nobilita jest právě tou stranou konservativní (»optimates«), která »v posledním století republiky hledí udržeti ve svém zájmu stav dosavadní a bojuje proti straně lidu (populares)«, v níž ohromnou většinu tvoří zase »ignobiles«. — O klientech praví se v § 30., že byli potomci porobených Aboriginů a nerovných manželství. Schází tu slovo »původně«; neboť později stávali se jimi na př. také potomci propuštěných otroků a přistěhovalých cizinců. — Při otrocích uvádějí se v § 31. jen věci hlavní; podrobněji jedná se o nich teprve při starožitnostech soukromých v § 172. Než mezi takové hlavní věci počítal bych — a uvedl tudíž hned v § 31. — také různé způsoby, kterými

u Římanů vznikalo otroctví; zatím však uveden zde toliko jeden (zajetí válečné), ostatní následují teprve při § 172. — Při zmínce, že mezi otrokem a otrokyní nebylo manželství, nýbrž jen spolužití, vhodno bylo uvésti také latinský výraz »contubernium«. — Při výkladě o poměru propuštěnců k bývalým pánům (§ 32.) mělo býti připomenuto, že, nekonal-li onen svých povinností k tomuto, mohl tento žalobou jej stíhati, ba za okolností žádati jej i nazpět do otroctví (»revocatio ingrati liberti in servitutem«). K postavení propuštěnců bylo by vhodno a pro žáky zajímavo uvésti, že již na konci republiky dosahovali někteří, ač velmi zřídka, velikého vlivu, jako Chrysogonus, propuštěnec Sullův; za doby císařské nabývali však leckdy ohromného bohatství a veliké moci, jako pověstní propuštěnci císaře Claudia a jiných císařů nebo velmožů. Při zmínce, že propuštěnci živili se často zastáváním placených úřadů, vhodno bylo uvésti za příklad samého Horáce, syna propuštěncova (Ost. příště.) *P. Krippner.*

*

Historická mluvnice jazyka českého. Napsal Jan Gebauer. Díl I. Hláskosloví. Díl III. Tvarosloví. I. Skloňování. V Praze a ve Vídni 1894 a 1896. Tempský.

O těchto 2 svazcích podal ruský akademik A. A. Šachmatov ve veřejném zasedání Imperatorské Akademie nauk v Petrohradě dne 19. října delší úvahu za účelem udělení ceny Kotljarevského, kteráž úvaha vydána tiskem ve zvláštním spisku. Vyjímáme z ní několik míst karakterisujících: O takových pracích, jako jest Historická mluvnice Gebauerova, nelze hovořiti jinak, než s hlubokou vážností; v tom se shodují všecky kritické hlasy, a mezi nimi také hlas našeho součlena akademika J. V. Jagiče, uveřejnivšího podrobný rozbor její v XVI. sv. Archivu f. slav. Philologie. Řada vynikajících předností zajišťuje práci Gebauerově trvalou budoucnost i rozhodující vliv na příští badání v oblasti netoliko české, nýbrž i vůbec slovanské filologie: učený professor založil historickou mluvnici na bohatém a překrásně vybraném materiále, osvětliv jej bystrým zkoumáním, podaným v knize v obecně přístupné a zároveň i přísně vědecké formě.

Historická gramatika Gebauerova je prosta hrubších nedostatků, a ty slabé stránky ve výkladě čili v objasněních autorových, které jsem ve svém rozboru vytkl, ustupují úplně do pozadí vzhledem k vynikajícím přednostem tohoto díla . . . Meta, ku které směřovali Gebauer a zároveň řada druhých českých filologů, jest dostižena.

Poctění Historické mluvnice českého jazyka, sestavené Janem Gebauerem, plnou cenou Kotljarevského bude plně zaslouženým uznáním práce, kterou se mohou pyšniti netoliko Čechové, nýbrž i všichni ostatní Slované.

Na základě tohoto posudku přiřknuta Akademií Historické mluvnici plná cena tisíce rublů —

Historické mluvnice Gebauerovy vydán právě další svazek, druhý oddíl III. dílu, totiž Časování. —

Na základě referátu Jagićova o *Staročeských Alexandreidách rýmovaných Fr. Xav. Prusíkem* r. 1896 vydaných udělila táž Akademie prof. Prusíkovi z pokladu svého čestnou náhradu peněžní.

Časopis Lumír přešel v náklad J. Otty a v redakci V. Hladíka. Volá k práci hlavně mladší síly a domáhá se nyní živěji a bojovněji sluchu a pozornosti. Podmínky předplatné se nezměnily.

Slovanský přehled slove nový měsíčník, založený firmou Šimáčkovou, o vědecké písemnictví naše značně zasloužilou. Jest to sborník prací, dopisů a

zpráv ze života slovanského, v jehož redakci se uvázala pilná včelička naše, prof. *Adolf Černý*. Máme měsíčníků dosti, ale žádnému z nich sborník tento nepřekáží, každý doplňuje. Rozhledů po zemích slovanských a čilém žilobití jejich duševním neměli jsme od zániku Slovanského sborníku zesnulého Edv. Jelínka. Pravda, jiní Slované takového časopisu také nemají; ale český národ jest v přední řadě povinen plniti odkaz svého Kollára. Podpisujeme do slova úvodní slova redaktorova, »že vzájemnost slovanská, postavená na základě pravdivého vzájemného poznání, bude pevnější stavbou, než kdyby se opírala o pouhé mlhovité horování beze všeho základu«. — Slovanský přehled došel hned všeobecné chvály veřejné i soukromé, a plnou měrou jí zasloužil; ale nakladatel naříká na nedostatek předplatitelů; kdyby počet jejich nevzrostl, byl by prý — ač s bolestí — nucen zastaviti další vydávání jeho.

Obsah prvních dvou čísel jest tento: Slovo úvodní. *Stati*: Slováci a koruna sv. Štěpána od Baudouina de Courtenay. — K padesátiletému výročí smrti Bělinského od K. Štěpánka. — O rukopise knih poutnictva od Wladyslava Mickiewicze. — Stopy řecké hudby od Ludvíka Kuby. — Rusínská Síč ve Vídni od Fr. Řehoře. — *Dopisy* z Lužice, Varšavy, Lvova, Paříže, Oděsy, Dalmacie, Korutan, Videmu, Srědce, Kraňska, Korutan a Petrohradu. — *Rozhledy a zprávy*: Jubileum L. N. Tolstého. K jubileu Bělinského. K jubileu A. Mickiewicze. Z dopisu Sienkiewiczova. Museum polské v Rapperswylu. Uctění B. Chlebowského. Z Poznaňska. Obnovení ukazu o unitech. S. Sembratovič. Jubileum Sienkiewiczovo. Novinky polské literatury. Změna »Kraje« a »Życia«. Horův českopolský slovník. Stav obecného školství v Haliči. Kněz Bilakiewicz. Návrh »Světa«. O. Makovej proti Haličaninu. Rusínské memorandum. »Kružok ruských akademikov hirnyčych«. Památka smrti Pisareva a Ťutčeva. Z ruského školství. Divadlo pro lid. Literární polemiky v Chorvatsku. — *Literatura, věda a umění*: Literatura ukrajinsko-ruská od dra. Ivana Franka. Slovinská literatura od J. V. Lega. Referáty a oznámení knih. Divadlo. Umění výtvarné.

Úžasné toto bohatství látky redaktor mohl sebrati jenom dalekosáhlými svými styky osobními po zemích slovanských. Ke všemu číslo 2. podalo i překlady z nové poesie polské, které Černý sám pořídil, jakož i musil články jinoslovanské sám přeložiti do češtiny. Přejeme tomuto podniku, v němž je uložen kus cti české, plného zdaru hmotného; za mravní a redakční ručí redakce. Předplatné na rok činí jen 3 zl. 20 kr. i s poštovní zásilkou. — Administrace jest v knihtiskárně F. Šimáčka v Praze.

Kalendář professorstva českého na školní rok 1899. Upravil dr. Břetislav Foustka, vydává Karel Brandeis. Ročník IV. V Třeboni. — Zdá se již, že kalendář tento se zrodil na šťastnější hvězdě než předchůdcové jeho. Praktické uspořádání loňské podrženo i letos, rukověť normálií rozhojněna, status učitelský oddělen do zvláštní knihy, jež se odběratelům zasílá dodatečně.

Prof. Dra. Ed. Weyra: **Přednášky o mathematice** (II. ročník). Druhé, opravené vydání. Vydal *assistent E. Hlavatý*. V komisi »Spolku posluchačů inženýrství na c. k. české vysoké škole technické«. Cena 5 zl. r. m. (Pro členy Spolku za 4 zl.)

Upozorňujeme na toto druhé vydání látky mathematické, kterou vykládal dvorní rada prof. dr. Ed. Weyr ve II. ročníku na c. k. české vysoké škole technické ve stud. roce 1897—98. Prof. Hlavatý, bývalý assistent dv. rady Weyra, v pečlivé úpravě podává výklady vynikajícího našeho mathematika

kruhům odborným. Vydání toto doznalo rozmanitých změn, přirovnáme-li je k vydání prvnímu. Látka roztříděna jest na pět oddílů o těchto názvech: 1. *Pokračování počtu differenciálního* (Differencování funkcí více neodvisle proměnných.) 2. *Pokračování počtu integrálného* (Omezené integrály a jich upotřebení.) 3. *Differenciální rovnice.* 4. *Pokračování analytické geometrie v prostoru* a 5. *Počet variační.*

Prof. Hlavatý svědomitě se přičinil, aby zachována byla osvědčená průzračná a elegantní forma při prostých i nejsložitějších důkazech, jež se jeví ve všech spisech dvor. rady jakožto charakteristická vlastnost a tomu, kdo výklady jeho studuje, usnadňuje porozumění i vábí k řešení dalších a dalších problémů. Konáme jen svou povinnost, doporučujíce bedlivé pozornosti všech pp. mathematiků tyto přednášky.

Od téhož autora ve »*Sborníku Jednoty českých mathematiků v Praze*« jakožto číslo první vydána: **Projektivná geometrie základných útvarů prvního řádu«** (200 stran vel. 8⁰. 112 obr.) Cena 2·40 zl. (pro členy Jednoty českých mathematiků za 1·80 zl.).

Opakovaly a opakují se stesky, že v oboru mathematiky nedostává se ještě mnoho odborných rozprav, česky pojednávajících o důležitých problémech mathematických. Steskům těmto snaží se pomoci Jednota českých mathematiků, vydávajíc zvláštní Sborník. Za první číslo zvolila šťastně a vhodně jmenovanou práci dv. rady Weyra. Všechny přednosti, jež zjednaly autorovi jména světového v kruzích odborných, krášlí i toto dílo, zbudované na hlubokých vědomostech, psané slohem jasným. Žádné z obou děl dv. rady Weyra nemělo by scházeti nikde v knihovnách professorských. *L. Peprný.*

„Náš Domov“, oblíbený a nejlacinější český obrázkový čtrnáctidenník zábavně-poučný pro lid, vydává se nyní v Zábřehu. Předplácí se celoročně 2 zl. 40 kr. i poštou Dokonává právě svůj ročník VII. zajímavým, poučným a rozmanitým obsahem.

Vlastivědy moravské, vydávané Musejním spolkem v Brně, vyšel sešit 9.—13. Sešitem tímto ukončen Vlastivědy dílu I. svazek I. *Přírodní poměry Moravy.* Obsah. Dr. Frant. Šujan: Vodopis. — Prof. Jan Wimmer: O podnebí. — Prof. V. Spitzner: Květena Moravy. — Dr. Frant. Dvorský: Fauna moravská. — Prof. J Klvaňa: Krajinný ráz Moravy. — Stati »Vodopis« přiložena jest zdařilá barevná (7barevná) mapa vodopisná se stanicemi meteorologickými markrabství moravského. Vzdělal prof. Jos. Hladík. Do textu vloženo jest 26 na mnoze velmi pěkných fotografických pohledů. Příště vyjde z topografie II. část Brněnska od ředitele Fr. Slavíka. Doporučujeme co nejvřeleji všem knihovnám školským, spolkovým i jednotlivcovým.

Zajímavou přednášku z oboru elektřiny od vynikajícího odborníka prof. dra. K. Domalípa přináší 8. číslo »Živy«. Prof. Domalíp tu vypravuje o oscilačních proudech s vysokým napjetím a dokládá svoje vývody řadou illustrací, pořízených dle fotografií Koho poutají rozmanité, posud cele nevyzkoumané zjevy přírodní, rád uvítá tento článek.

Kapitán Trafalgar. Dobrodružná povídka námořní od *A. Laurie.* Česky vypravuje J. Milota. S 12 rytinami Cena 60 kr., váz. zl. 1·10. Vyšlo jako 1. svazek nového ročníku »Knihovny Malého Čtenáře«, tentokráte v nové úpravě, o větším a zřetelnějším tisku. Romantická příhoda vrhá několik paprsků do bouřlivých námořních válek francouzsko-anglických počátkem tohoto století a vyličuje osudy starého korsára a jeho dvou roztomilých dětí, s nimiž pronásledován jsa jako lupič anglickými úřady, chce uniknouti z Ame-

riky do Francie. — Laurie je stoupencem Verneovým; práce přítomná to jasně vysvědčuje. Lze ji mladistvému čtenářstvu dobře doporučiti. — Mezi dalšími svazky nalézáme spisy Boženy Němcové a Prokopa Chocholouška.

O bouřích, blesku a účincích elektřiny atmosferické vydal poučný spis *Jaroslav Simonides,* professor českého gymnasia v Kroměříži a autor školní učebnice pro fysiku. — Způsobem každému srozumitelným líčí vznik bouří a blesku, jich druhy a účinky. Vše doloženo velice zajímavými zprávami, jakož i případy z vlastního pozorování, čímž spis nabyl původnosti. Zvlášť pěkné jsou kapitoly jednající o účincích blesku na tělo lidské, dále o tom, čeho se nám jest při bouřích vystříhati, o různých pověrách atd. Knihu dostati lze v každém knihkupectví, jakož i u nakladatele J. Slováka v Kroměříži. Cena nepatrná.

Frant. Palackého Dějiny národu českého, které vydává v jubilejním laciném vydání pro český lid (sešit po 10 kr) péčí dra. Bohuslava Riegra knihkupectví Bursíkovo a Kohoutovo, ukončily díl I. (od prvověkosti až do roku 1253) sešitem 20. a připojeny k němu poznámky, rejstřík i životopis od dra. Jos. Kalouska.

Současně totéž nakladatelstvo ukončuje I. díl *Palackého Spisů drobných*, jenž obsahuje spisy *z oboru politiky.* Vydání obstaral se vzornou péčí dr. Boh. Rieger, předeslav každé stati informativní úvod, jenž sám o sobě je opět prací cennou. Sešity Spisů drobných vydávají se po 20 kr. a vyšlo jich posud 11. Následovati budou v II. díle drobné články z oboru historie a zeměpisu.

Letem českým světem. Pěkný tento podnik, vydávaný nákladem J. R. Vilímka, milý průvodce krajinami československými, končí se právě vyšlým 42. sešitem, takže má obecenstvo nyní v rukou celou tuto publikaci. Celkové dílo to podalo 500 zdařilých fotografických pohledů, vybraných z různých míst Čech, Moravy, Slezska a Slovenska, každý pohled pak provázen jest přiměřeným textem. K celému dílu vydány byly vkusné desky, provedené dle návrhu slovutného našeho pařížského krajana A. Muchy. Ministerstvo po zásluze doporučilo toto dílo do všech knihoven školních a žactvu. Odběratelstvo obdrží za levný doplatek 40 kr. skvostnou prémii »Panorama královské Prahy«.

Křižáci. Nejnovější šestidílný román slavného polského romanopisce Henryka Sienkiewicze počal překladem J. J. Langnera vycházeti právě v knihovně »Přítele Domoviny« (svazek po 16 kr) nákladem Edv. Beauforta v Praze. Jest to první román, jenž vychází česky s originálem. »Křižáci« dle slov prospektu vyznačují se přednostmi velikých, epochálních děl. Látka zasahuje do doby z konce 14. a počátku 15. století. S podivuhodnou znalostí života časů starých, dávno už zašlých, autor líčí mohutné události, které zvolil za podstatu románu svého a s neobyčejnou věrností a životností vypodobuje své postavy a povahy. Sienkiewicz je vypravovatel velikého slohu, jména a významu evropského, umělec v každém obratu péra. Nám Čechům jest znám z několika překladů, zvláště z románu »Ohněm a mečem«, pak z nedávno přeloženého »Quo vadis«, který tiskem vyšel taktéž v nakladatelství Edv. Beauforta. »Křižáci« jsou též první českou knihou, která sázena byla na stroji sázecím.

Útržkový kalendář týdenní pro školu, písárnu a domácnost na r 1899, jejž pořádá uč. J. Kopřiva a vydává už pátý rok L. Klabusay v Holešově, rovněž dle vlastního přiznání nakladatelstva těší se oblibě čím dál tím větší.

Letos rozmnoženy zprávy literární a životopisné, místo výňatků z básní položeny důležité udaje historické a kulturní, tak že účel knihy, býti repertoriem literárním a historickým ve školách i rodinách, opět zdokonalen. — Cena 60 kr.

Zvolení Jiříka z Poděbrad za krále českého. Není tomu dávno, co vystavení nového tohoto obrazu mistra Brožíka vzbudilo v uměleckém světě všeobecnou pozornost. Originál vystaven je v zasedací síni radnice staroměstské. Obraz sám sebou má vysokou cenu uměleckou a volba jeho látky tak obzvláště sympatické českému srdci, zajistila mu již předem přijetí co nejvlídnější. Nakladatelství J. R. Vilímka v Praze vydalo nyní obraz ten v zdařilé umělecké reprodukci, čímž českým domácnostem přijde zajisté vděk. Cena obrazu s rámcem 25 zl., na splátky 27 zl., ve zvláště skvostném rámci 30 zl. na splátky 32 zl.

Rozhled po nových spisech.

Lebaigue, La réforme orthographique et l'Academie française. Paris 1898.

A. von Roden, Die Verwendung von Bildern zu französischen und englischen Sprachübungen.

E. Veyssier, De la méthode pour l'enseignement scolaire des langues vivantes. Paris 1898.

Dr. *Theodor Mathias*, Aufsatzsünden. Voigtländer, Leipzig. 50 pf.

C. G. Bergmann, Das schwedische Unterrichtswesen. Stockholm 1897.

Karl Kehrbach, Das gesammte Erziehungs- und Unterrichtswesen in den Ländern deutscher Zunge. I. Jahrgang. Berlin 1898. Obsah všech spisů a článků paedagogických, r. 1896 vydaných. Dílo podobné jako jest katalog, jejž vydává Musée pédagogique v Paříži.

Paul Bourget, Jenseits des Oceans Autorisirte Übersetzung aus dem Französischen von Lothar Schmidt und Otto Baumann. 2 díly. Druhé vyd. Oppeln 1898, Georg Naske. Cena 6 marek Duchaplné vypsání vychovatelských a vyučovacích zřízení způsobů amerických.

Hermann Ball, Das Schulwesen der böhmischen Brüder. Berlin 1898. R. Gaertner. Cena 5 mk. Dílo poctěné cenou Společnosti Komenského. — (Oddíl I. O historickém významu Jednoty, II. Dějiny Bratří až do požáru lešenského r. 1656, III. Obraz školství bratrského. Ku konci obraz o gymnasiu lešenském a působení Komenského jakožto rektora jeho.)

F. Frank, Die österreichische Volksschule von 1848—189?. Historicky a soustavně vylíčeno. Ve Vídni 1898. A. Pichlerové vdova a syn. Cena 1 zl. 50 kr.

Oprava. V minulém čísle vloudila se nedopatřením do článku p. prof. A. Pleskota »Goniometrické řešení rovnic kvadratických« nemilá chyba. Na str. 21., řádek 19., má státi místo positivním *negativním* a na straně 26., řádek 16. má státi místo negativním a pak positivním *positivním a pak negativním.*

Listárna redakce.

Vyzvání ke všem ředitelstvím. Míníme v příštím čísle podati obraz oněch humanitních skutků, jimiž oslaveno vladařské jubileum Jeho Veličenstva na našich školách. Za tou příčinou žádáme zdvořile všech ředitelstev, aby si netížila poslati nám zprávu, kolik žáků bylo z každého ústavu poděleno, jaký náklad na to byl věnován a jaké fondy byly na oslavu jubilea založeny. Budou to zajisté výmluvné číslice.

Knihtiskárna J Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Herbartovská paedagogika a novokantismus.

(Předneseno v »Jednotě filosofické« dne 10. prosince 1898.)

Dr. **Frant. Čáda.**

Praha.

Herbartova soustava filosofická pronikla a rozmohla se úsilím zastanců svých měrou znamenitou. Nevymohl si Herbart sice uznání rázem, ihned; v tom vadily mu za života jeho především soustavy filosofické jiné, zvláště Hegelova, Schellingova a později Schopenhauer s celou družinou přivrženců pessimismu. Avšak znenáhla přibývalo stoupenců a to jak vytrvalých, tak i v nejedné příčině znamenitých herbartovské filosofii, přibývalo zejména v řadách paedagogů a učitelů tolik vyznavačů a hlasatelů paedagogiky Herbartovy, že to nezůstalo beze vlivu nejen na literární produkci filosofickou a paedagogickou vůbec, nýbrž i na utváření a organisaci školství (vyššího i středního a obecného), ba na rozvoj věd jiných. Herbartova filosofie, Herbartova paedagogika v pravém slova smyslu opanovala a zatlačila na čas všecky ostatní soustavy filosofické v Německu, rychle rozšířila se a zdomácněla na universitách rakouských,[1]) přes odpor současných (na př. Ed. Beneke) i dřívějších směrů vymohla si prvenství nejen v tak řečených »filosofických« naukách, jako zejména v psychologii, ethice a paedagogice — vždyť paedagogické spisy Herbartovců, jako zesnulého našeho prof. G. Lindnera, překládány do všech téměř jazyků národů vzdělaných —, nýbrž vnikla v obory věd jiných, jako v obor filosofie práva (Geyer), mathematiky (B. Riemann, W. Drobisch), mluvozpytu (Steinthal, Lazarus a j.); v posledních letech rozšířila se i do Anglie (zásluhou především G. F. Stouta) a do Sev. Ameriky.[2])

[1]) Srv. o této věci více v pojednání prof. Jos. *Durdíka*: O významu nauky Herbartovy, hledíc obzvláště ku poměrům českým (Časopis Českého Musea 1876) a »Über die Verbreitung der Herbartischen Philosophie in Böhmen« (Zeitschr. für exakte Philos. 1883, svaz. XII.).

[2]) O rozšíření Herbartovské nauky (zejména paedagogiky) srv. — mimo zprávy v posledních ročnících »Zeitschrift für Philos. u. Pädagogik« — článek Karla *Knortza:* »Herbart in Amerika« (*Pädagogisches Archiv*, red. Dahn, 37. sv. 1895, str. 472 nn.).

A tato filosofie ještě do nedávna tak mohutně se rozšiřující a hájená tolika učenci rozličných oborů, v posledních letech na všech snad polích jest napadena, a prvotní aspoň podoba její otřesena.

Nejdříve byla opouštěna a přestala si získávati přívržence *metafysika* Herbartova. Přirozeně; vždyť sám Herbart pokládal svou, jako kteroukoli metafysiku jen *za pokus* odpověděti k nejtěžším záhadám lidské spekulace, za pokus, který nemůže činiti nárokův na trvalé uznání. Ký div, že dosti záhy ozvaly se pochybnosti a námitky proti rozličným thesím a výkladům metafysickým Herbartovým a že i ti, kdo ochotně přijímali a hájili na př. psychologii nebo ethiku, paedagogiku Herbartovu, chovali se k metafysice jeho chladně anebo dokonce odmítavě.

Ethika Herbartova mimo kruhy stoupenců celé filosofie Herbartovy nenalezla vůbec valného rozšíření, tím méně pochopení a uznání. Sice formálním svým rázem a jakoby mathematicky vyvozeným a vypočteným roztříděním a probráním překvapovala, ale zároveň zarážela mnohého, poněvadž pak Herbart (v hlavním aspoň spise o praktické filosofii) stále drží se na výši abstrakce, nenacházela ani dosti trpělivých čtenářů v kruzích mimofilosofických, a dnes nemá téměř jediného čelnějšího repraesentanta na př. v oboru věd právních a sociálních, tím méně snad zasahuje v literární činnost věnovanou palčivým otázkám ethickým a společenským.

Aesthetiku, jak známo, Herbart sám nezpracoval ve zvláštním spise, nicméně — jak ukázal prof. *O. Hostinský* (Herbart's Aesthetik. Hamb. a Lipsko 1891) — jest možno vybrati z Herbartových spisů tak hojně příležitých výroků, že lze z nich sestrojiti vlastní Herbartovu aesthetiku.[3]) Ale právě pro tuto okolnost, že totiž Herbart nepodal sám soustavného spracování svých názorů aesthetických, asi se stalo, že hned od počátku ve škole herbartovské odlišily se hlavně dva směry: jedni (nedávno zesnulý dvorní rada Rob. Zimmermann, prof. Josef Durdík, Dr. Kadlec, Dr. Zába, insp. Madiera a j.) hleděli zbudovati aesthetiku analogicky úplně podle vzoru »Praktické filosofie« Herbartovy, vycházejíce z these, že dobro jest druh krásna, a proto provádějíce applikace či lépe generalisace idejí ethických ve formy aesthetické; druzí pokračujíce v duchu aesthetických názorů Herbartových, snažili se klásti samostatné základy aesthetice i vybudovati ji (i aesthetiky speciální a theorii umění) nezávisle na ethice Herbartově; tak pokus učinil hned v první době šíření se herbartismu Jos. Náhlovský, později i důkladněji především prof. Ot. Hostinský.

Pokud se týče *psychologie,* není mi třeba se šířiti, jakých úspěchů se domohla, i jakého prohloubení a propracování došla; množství i význam stoupenců psychologie Herbartovy jest s dostatek znám. Ale i tu nejen se dostavily četné odchylky a odbočky od původní nauky i mezi Herbartovci, nýbrž čím dále tím více útočeno na celou řadu a to i základních učení této duševědy, a dnes, možno krátce říci, drží se tato

---

[3]) Charakteristické při tom pro Herbarta jest, jak upozornil nás právě prof. O. Hostinský, že, ačkoli první spisy a poslední od sebe jsou vzdáleny více než třicítiletou dobou, přece výroky Herbartovy do aesthetiky náležející tak jsou shodny a navzájem neodchylny, že sestavení jich činí dojem, jakoby opravdu z jediného díla v jediné době vzniklého pocházely.

psychologie již jen na školách a v učebnicích středoškolských. Nejen dřívější odpůrci (zejména Beneke), nýbrž i novější[4]) se o to přičinili, aby slabé stránky její vynikly co nejvíce, a stoupenců — nepřibývá.

Přes to paedagogika Herbartovská držela se stále a udržuje se na vrchu, zatisknuvši všecky jiné směry aspoň na pevnině evropské a ponechavši jim význam leda historický. Mezi vyznavači paedagogiky herbartovské nalézáme nejen znamenité učence-theoretiky, nýbrž i nejpřednější paedagogy praktické; paedagogové směru *herbartovského,* jak známo, novodobou organisaci nejen rakouského školství (a instrukce i návod k vyučování na středních školách), nýbrž i německou (na př. pro vyšší školství pruské ještě r. 1891.) v duchu *této* paedagogiky budovali; paedagogové ti mohou se vykázati největšími a nejdůkladnějšími spisy ze svého oboru (zejména také encyklopaedickými sborníky a slovníky paedagogickými).[5]) A přece i tuto nejen nastalo přirozeným vývojem odchýlení se v tom či onom bodu, nýbrž i tu dostavila se kritika a útok i proti theorii paedagogiky Herbartovy i praktikování jeho zásad. Uvádím jen polemické studie známého paedagoga *Dittesa,* dále vzpomenutý spisek *Ostermannův* a nejnověji odpor z tábora Novokantovců; tohoto pak projevu posledního blíže si povšimnouti jest účelem dnešní naší přednášky.

Na odůvodněnou volby našeho thematu jen tolik podotknouti třeba: Máme za nutno, aby i u nás obrátila se pozornost na rostoucí význam novokantismu, t. j. onoho směru, jenž řídě se heslem: »Zpět ke Kantovi!« přijímá zásadní pojímání filosofie a t. řeč. nauk filosofických úplně po způsobu Kantově, všemožně (až s akribií přímo filologickou) pečuje o prostudování děl velikého filosofa kraloveckého, ale v jednotlivých učeních nedrží se houževnatě všeho, co Kant hlásal, nýbrž fakticky počíná si podle známého slova: »Kanta pochopiti, jest jíti nad Kanta.« I jest charakteristické pro léta poslední, že nejen proti herbartovské soustavě novokantismus nabývá stále více a více vrchu, ale že vůbec ze všech dřívějších i novějších soustav i eklektických směrů nejmohutněji (extensivně i intensivně) se rozvinul, takže v této příčině jediný snad novothomismus může po bok se mu stavěti. Mezi tím, co rozličné směry filosofické zůstávaly omezeny jen na užší svůj obor některý, novokantismus nejen repraesentoval se čestně na rozličných polích věd filosofických (Paulsen, Riehl, Rehmke atd.), nejen mohl se odvážiti založiti zvláštní časopis výhradně studiu Kanta věnovaný (»Kantstudien«, red. H. Vaihinger; nyní již zač. III. ročník), nýbrž nacházel nové a nové stoupence i v řadách odborníků jiných věd, zasahoval do nejrozmanitějších oborů vědeckých a vědecky účastnil se diskusse i o akutních otázkách dnešních. Z velikých soustav minulých zase především novokantismus vědecky podjal se kritiky sociálních názorů novějších i budování

[4]) Srv. zvláště spis *Ostermannův:* Die hauptsächlichsten Irrthümer der Herbartschen Psychologie und ihre pädagogische Konsequenzen. Oldenburg. 1887.

[5]) Jako symptom tohoto významu *paedagogiky* pro rozšíření a udržení Herbartismu vůbec připomínám věc na první pohled mimotní, ale charakteristickou ve skutečnosti, že vlastní orgán školy Herbartovy »Zeitschrift für exakte Philosophie im Sinne des neueren philosophischen Realismus«, vycházející v Langensalze celkem od r. 1861, byl nucen v poslední době (1894) se zaměniti v »Zeitschrift für Philosophie und Paedagogik« (redaktoři: O. Flügel a W. Rein).

samostatné vědecké filosofie sociální[6]) i zatiskuje dnes na poli vědy o společnosti, státu, na poli trestní filosofie a kriminalistiky i positivismus, jenž, jak se zdálo zprvu, všecky tyto obory chystal se výhradně opanovati, a kde nezatlačuje jiné směry v pozadí, jest aspoň vážným činitelem, k němuž nutno zaujmouti každému určité stanovisko.

A v posledních právě letech přihlásil se o slovo novokantismus i na poli paedagogiky, i učinil to nejprve polemikou proti nejmohutnějšímu dosud směru paedagogickému, totiž herbartismu, avšak současně již klade základní rysy své vlastní paedagogiky, kráčeje v šlepějích Pestalozziho, poněvadž má za to, že tento muž nejvíce duchem své výchovovědy druží se k duchu nauky Kantovy. Jest to hlavně Pavel *Natorp*, univ. professor v Mariboru, jehož poslední spisy připomenutou tendencí a obsahem sem náležejí.

Chceme si tuto všimnouti zatím jen menšího z obou nejnovějších spisů Natorpových, totiž: »Herbart, Pestalozzi und die heutigen Aufgaben der Erziehungslehre« (Stuttgart 1899). Spis vznikl z (8) přednášek Natorpových; v Mariboru totiž uspořádány byly r. 1897 a 1898 zvláštní feriální kursy pro učitelstvo, i přednášel jim tento badatel o základních rysech *theoretické* paedagogiky dnešní, a to tím způsobem, že první rok podal kritiku hlavních učení theorie Herbartovy, druhým rokem pak hleděl ukázati, čím má býti dnešní paedagogice Pestalozzi. Spis sám obsahem a výtěžky ukazuje do zadu, k dřívějším spisům Natorpovým, zejména k dílku »Pestalozzi's Ideen über Arbeiterbildung und soziale Frage« (Heilbronn 1894) a stati o Pestalozziho sociální paedagogice v *Reinově* Encyklopaedii paedagogiky (V, str. 353 nn.) jednak do předu, ke spisu většímu, který Natorp současně vydal s oněmi přednáškami, totiž: »Sozialpädagogik« (Stuttgart 1899), k němužto jest uvedený spis, jímž se tuto budeme obírati, jaksi historicko-kritickým úvodem.

Na počátku svých přednášek zřejmě prohlašuje, že se mu jedná jen o *theoretické* základy paedagogiky; praktická paedagogika vyžaduje nezbytně spojení s praksí vychovatelskou a učitelskou, a v té příčině upřímně vyznává Natorp, že jemu samému jest ještě mnoho se učiti, než aby mohl jiné poučovati. Proto také nedovoluje si posuzovati praktickou cenu paedagogiky Herbartovy a jejích stoupenců, nýbrž kritisuje jen theorii herbartovskou. Všaktě i tato theorie má dosud největší význam a vliv.

I zastavuje se hned u tohoto fakta nepodcenitelného významu, jehož se domohla a stále si udržuje herbartovská paedagogika, a táže se, odkud tento význam její, čím se domohla takového vůdčího postavení. Odpovídá: Nerozhodovalo tu pouze, že tento filosof nejvíce ze současných propracoval theorii paedagogickou a nejvíce vědeckých spisů z oboru toho napsal, nýbrž hlavně to, že zdál se nejfilosofičtějším mezi paedagogy a proto i největším paedagogem mezi filosofy. Nad jiné však k tak mohutnému vlivu přispěl onen určitý, rozhodný, *autoritativní* způsob, jímž Herbart podává své nauky, a jenž obráží se markantně již v jeho slohu.

»Sebedůvěra jest první podmínka všeho zdárného praktického působení; sebekritika jest první ctnost theoretického badatele. Kdo však na-

[6]) Srv. jen přehled literatury uvedené v díle prof. T. G. *Masaryka*: **Otázka** sociální (V Praze, 1898) str. 14 n.

vykl jedenkráte kritice, nutně bude míti nedůvěru k theoretikovi, jehož nikdy nezříme ani hledati ani pochybovati, jenž má pro každou otázku pohotově rozhodnutí, jenž stále a stále k nám mluví tónem jednoduchého, avšak rozhodného: Tak tomu jest! Ba ještě více třeba říci! Herbartovy výklady jsou jasné, probíráme-li větu za větou. Řeč jeho jest řeč zákonníku. Všecko jest uparagrafováno, ostře odděleno, až do krajnosti akcentováno — krátce opravdový to vzor didaktického výkladu. Ale Herbart neumí nikterak rozvíjeti; ba zdá se mi, že Herbart podivným způsobem, nechci říci, nemá schopnosti, ale nemá potřeby, aby nějakou základní myšlenku, něco jako princip přesně důsledně podržel a aspoň několik kroků sledoval. Neznám druhého tak mohutného myslitele, jenž by dovedl býti tak vzorně jasný v jednotlivé větě a přece prozrazuje tak málo citu pro to, aby věta s větou souvisela nerozlučně, nerozborně železným svorníkem logické důslednosti.«

Herbart umí imponovati člověku, a tak se stalo, že, i když filosofický základ jeho paedagogiky byl otřesen, posud se paedagogická nauka jeho drží nezvratně, ačkoli jest přece patrno, že na tomto základě nejvíce záleží, že s ním stojí i padá budova paedagogické theorie, na něm vystavěná, a že právě Herbart sám zajisté by se rozhodně opřel tomu, aby se základ ten pokládal za irrelevantní.

Než pohledněme, které jsou to základní rysy theorie paedagogické Herbartovy a zda-li obstojí samy o sobě před kritikou dnešní vědy. Nejprve pohleďme, jak vymezil Herbart rozsah, cíl a úkol paedagogiky povšechně.

Jak známo, Herbart stanovil, že cíl paedagogice vytýká *ethika*, prostředky pak k dosažení konečného cíle ethického že podává *psychologie*. Natorp proti tomuto zásadnímu pojímání paedagogiky namítá:

1. Že psychologie Herbartova, i kdyby se svým mechanismem představ byla správná (jako není), nepodává paedagogice nijakého základu, nijaké opory.

2. S ethikou Herbartovou má prý se věc ještě hůře; její metafysické předpoklady, její mathematické konstrukce, její nedostatek základu fysiologického atd činí ji nejen pro paedagogiku, ale *vůbec* bezcennou, »nejslabší místo celé soustavy«; a kdybychom i na krásně chtěli tuto ethiku přijmouti, bylo by zase zcela jednostranné chtíti ji činiti základem paedagogiky, domnívati se, že jediná ethika určuje cíl vychování člověka. Což nenáležejí tatáž práva logice a aesthetice, z nichž onano určuje cesty logického, tato aesthetického vychování? Či vychován má býti člověk jen k mravnosti, nikoli také k pravdě a požitkům krásy?

Ani tedy pouze na psychologii ani na ethice, nýbrž *na filosofii v celku* nutně má býti založena paedagogika. *Filosofie a paedagogika jsou dvě vědy, které zcela přesně, v celém svém rozsahu a v celém svém účlenění k sobě náležejí a navzájem si odpovídají.* Paedagogika vůle má svůj základ především v ethice jakožto zákonodárství vůle, a potom v jistém oddílu psychologie, totiž v psychologii vůle; paedagogika rozumu má základ v logice jakožto zákonodárství rozumu, pak v oddílu psychologie, totiž v psychologii intellektu, paedagogika aesthetické obraznosti — dosud málo vyvinutá — posléze má jednak základ v aesthetice, jednak v onom oddílu psychologie, jenž obírá se (volně) tvořivou obrazností či obrazotvorností člověka. Jen filosofie, která takto objímá všecky ony části, totiž

logiku, ethiku, aesthetiku a psychologii, může býti fundamentem pro paedagogiku dnešní, a základní rysy takovéto filosofie zří Natorp — v Kantově kritické soustavě, přes všecky její nedostatky a vady zvláště psychologie, základní pak rysy takovéto co možná *všestranné* paedagogiky shledává u Pestalozziho, především v jeho požadavku, aby vzdělávána a vychovávána byla »hlava, srdce i ruka« chovancova.

Než všimněme si ještě blíže onoho zásadního vytčení Herbartova. Dle Herbarta určuje cíl paedagogice ethika. První jeho důležitější paedagogický spis slove: »Allgemeine Pädagogik aus dem *Zweck* der Erziehung abgeleitet« (1806). Zajisté, přiznává Natorp, první otázka paedagogiky jest po *cíli* všeho vychování, resp. po cíli všeho života. Dle Herbarta tento cíl určuje ethika, dle Natorpa nikoli *sama* ethika. I ukazuje dále, jak výklady Herbartovy v prvním onom velkém paedagogickém spise jsou nezřetelné: na první pohled se zdá, že v tomto díle Herbart uznává *dva* cíle výchovy: vypěstění okruhu myšlenkového (Bildung des Gedankenkreises) a vypěstění povahy (Bildung des Charakters). Ale Herbart s důrazem vytkl, že oba tyto cíle jsou nerozlučně spojeny: »Vyučování chce pěstiti *především* okruh myšlenkový, výchova pěstiti charakter: toto není možné bez onoho.« »Nelze si mysliti výchovu bez vyučování, ale nelze také uznati vyučování, které by nevzdělávalo; nutně vychovateli záleží nejvíce na chovancovu okruhu myšlenek; neboť z myšlenek vznikají city, odtud zásady a způsoby jednání.« Avšak tomuto výkladu — poznamenává právem Natorp — možno a také má se rozuměti tak, že pěstování okruhu myšlenkového jest *prostředek* k vypěstování charakteru a toto vypěstění charakteru jest vlastní a *jediný cíl*, konečný cíl veškeré výchovy. Že mínění Herbartovu tak jest rozuměti, tomu nasvědčují mimo jiné také jeho výklady v druhém nejdůležitějším spise paedagogickém, ovšem mnohem později uveřejněném, totiž: »Umriss pädagogischer Vorlesungen« (1835).

Jestliže však hlavním a konečným cílem výchovy jest vypěstění povahy člověka, zřejmo, že pak *důsledně* prohlásil Herbart, že tedy cíl paedagogiky určuje ethika. A když tedy nehledíme nyní již k tomu, že nepřísluší jediné ethice toto stanovení cíle, nýbrž když postavíme se ex hypothesi na stanovisko Herbartovo, ozývá se přirozeně další otázka, *která* ethika a *jak* tedy stanoví onen cíl výchovy. Přirozeně pro Herbartovce je to ethika Herbartova, jeho »praktická filosofie«, pročež třeba pohlednouti, jaká jest tato ethika, zdali možno ji podržeti čili nic. Celou druhou přednášku svou věnoval Natorp ocenění mravovědy Herbartovy; není tuto naším úmyslem reprodukovati všecky námitky, které jí činí. Postačí asi, připomeneme-li, že uznává jako přední dobrou stránku její, že Herbart po vzoru Platonově usiluje o analogii nebo-li parallelu mezi ctnostmi jednotlivce a mravním pořádkem společnosti, že však Natorp ostře kritisuje a zamítá i způsob vyvození souhrnu idejí praktických i dokazuje o nich jednotlivých, že nejsou náležitě vyvinuty, formulovány a vůbec udržitelny. Za to proti Herbartovým námitkám obhajuje Kantův »kategorický imperativ«, autonomii mravní vůle, vytýká Herbartovi, že této věci v Kantově filosofii neporozuměl, a obtíže, které se stavějí s hlediska psychologického v cestu »kategorickému imperativu«, odstraňuje si kantovskou distinkcí formy a látky (materie) vůle — věc to u Kan-

tovce ovšem zcela pochopitelná, ale, po našem soudu aspoň, marná a nepřípustná.

Pokud se týče oné vědy, která dle Herbarta dává vychovateli do ruky prostředky k dosažení cíle výchovy, totiž psychologie, Natorp také tuto herbartovskou nauku kritisuje samu o sobě. Neprobírá ovšem z pochopitelných příčin Herbartovu duševědu snad krok za krokem, nýbrž odkazuje tu k úsudku jiných badatelů, obírá se toliko tím, co pro theorii paedagogiky jest z celé vědy nejdůležitější, totiž klassifikací základních jevů duševních. V této příčině však Novokantovec Natorp od Herbarta valně se neodlišuje, ba s pochvalou vytýká snahu Herbartovu sloučiti v jedno tři ony základní třídy jevů duševních (představy, city a snahy); vždyť prý tím jasně bylo vytčeno a s důrazem, že člověk není snad v jistém okamžiku jen představující bytostí, v jiném cítící, v jiném chtějící, nýbrž že všecky tyto jevy pospolu neustále se vyskytují a jen ten brzy, brzy onen má převahu při tom. Avšak pokud se týče výkladu kteréhokoli z oněch základních jevů (a ovšem zvláště vůle), nesouhlasí Kantovec-Natorp s Herbartovým pojímáním a vysvětlením. Než i tyto podrobnosti tuto pomíjíme a přecházíme k druhému charakteristickému bodu Herbartovy theorie paedagogické.

Veškerou úlohu a působení paedagoga rozlišil Herbart v trojí činnost: kázeň (Regierung), výuku (Unterricht) a výchov či šlechtění (Zucht).[7]) Výchov či šlechtění jest pěstování povahy, ovšem s vyloučením onoho znamenitého přispění, které k pěstování povahy podává výuka. *Celkem* možno říci: výukou rozumí Herbartovská paedagogika vzdělávání rozumu, výchovem či šlechtěním pak vzdělávání (mravní) vůle. Konečně však stanoví vedle těchto dvou ještě kázeň či ovládání (Regierung) chovance, a ačkoli se na první pohled zdá, že »Regierung« a »Zucht« jsou jedno a totéž, Herbart stanovil tu rozdíly jisté a to takto: Kázeň (Regierung) má cíl jen *v přítomnosti*, nikoli v budoucnosti; touto činností chce paedagog jen zajistiti si *vnější pořádek*; kázeň působí sice bezprostředně na cit dítěte, ale jí nejde o dosažení žádného jiného cíle v duši dítěte, nýbrž jen o to, aby chovanec stal se přístupným dalšímu vychovávání. Dříve totiž, nežli může kdo počíti vychovávati chovance, nutně musí si je upraviti, uzpůsobiti tak dalece, aby stali se přístupnými a schopnými jak k vyučování, tak k vychovávání vůbec. A docílení této *habilnosti*, podajnosti chovance, toť úkol a jediný cíl této »Regierung«. Proto tato »paedagogova vláda« pociťuje se jen jako *moc*, mající cílem udržení pořádku, a trest kázeňský (Regierungsstrafe) liší se od trestu výchovného (Erziehungsstrafe) tím, že hledí jen k hotovému, *provedenému* činu, nikoli pak k *úmyslu* pachatelovu; nejdeť mu o vychovávání vlastní, nýbrž jen o zavedení a udržení pořádku, který jest nutným předpokladem zdaru veškeré výchovy.

Proti ponětí této »Regierung« namítá Natorp:

1. Jest to něco podružného; neboť vedle pěstování charakteru jednak přímým vlivem na vůli, jednak nepřímým pomocí vyučování, co ještě zbývá?

---

[7]) Překlad těchto terminů není u nás dosud ustálen; prof. Jos. Durdík na př. užívá pro »Regierung« výrazů »vláda«, »vedení«, »kázeň«, pro »Zucht« »cud«, »šlechtění«.

2. Není-li, jak výslovně se praví, kázni cílem vychování, jak náleží tedy do vědy o vychování, do paedagogiky? Namítne se, že proto do paedagogiky náleží, poněvadž cíl kázeňské činnosti jest zjednati možnost vychovávání, čili kázeň jest nutnou předchozí podmínkou vychování.

Natorp — a právem — odpovídá, že by pak do paedagogiky nutně náležela i hygiena či zdravověda, neboť i tato věda sama nevychovává, ale zdravotnická činnost přece jest nezbytnou předchozí podmínkou, má-li býti výchova vůbec možná.

3. Pravda jest, že cíl kázně jest přece, aspoň fakticky, užší, než na příklad hygieny; kázeň jest zajisté druh upraveného psychického působení. Ale jaký jest její cíl? Praví-li herbartovská paedagogika: »pouze upravení či regulování vnějšího chování chovancova«, kdežto cíl vychování sama jest mravnost, nutně se otážeme, zdali snad »vnější chování« nepodléhá zákonům mravnostním, zdali snad leží mimo obor, rozsah (pojmu) mravnosti, třebas arci pouhé vnější chování náležité nebylo již samo sebou mravné, mravnost sama. Anebo ještě určitěji: Pravda jest, že vnější pořádek nemusí ještě míti cílem, bezprostředním cílem mravné vychování; ale jednak vnější pořádek není jen nutný sám o sobě, nýbrž právě *pro vniterní mravnost,* jednak nelze přece mysliti, že by bylo slušno dosahovati a udržovati tento vnější pořádek jinak než právě zase *mravnými prostředky.* Konkretně řečeno: nezbytná podmínka možnosti výchovy jest zajisté poslušnost, ale nikdo zajisté by neschválil, aby poslušnost vynucena byla proti vůli chovancově, jakýmikoliv prostředky. I tyto prostředky, které vymohou vychovateli, rodičům, učitelům atd. poslušnost, musí býti mravné; trest na př., který by neměl opravdu jiného cíle, nežli přivésti chovance k poslušnosti, by byl zavržení hodný, i kdyby někdo se chtěl vytáčeti, že to pouhý »trest kázeňský«.

4. Mohlo by se zdáti, že proti tomuto výkladu namítnouti lze, že dítě nemá ještě vůle, aspoň nijaké určité a spolehlivé vůle, anebo že ji nemá v daném některém okamžiku, a protože nezbytno jest jisté počínání, které vůbec neobrací se na vůli dítěte; tak vskutku také podobá se, jako by byl Herbart na věc se díval. Ale arci, dítě nemá sice ještě vyspělé, hotové vůle, avšak má vůli vyvíjející se, vůli vyspívající, třebas ne vyspělou. A proto každé psychické působení, které zasahuje nějak v duševní život dítěte, nutně má vliv na tuto vyspívající vůli, na její *rozvoj*, ba má vliv *daleko větší a směrodatnější*, nežli působení na vůli více vyspělou, hotovější. Proto také každé opravdu paedagogické působení na nepevnou a nevyspělou vůli dětskou má býti daleko více rozváženo a promyšleno, než jedná-li se o člověka dospělého; vždyť leckdy i sebe menší působení a třebas *zřejmě* nečinilo si cílem jistý (v užším slova smyslu) výchovný bod, snadno může se státi pro chovance nedospělého i rozhodným pro celý jeho budoucí život. Jest to tedy prostě neoprávněná *fikce*, mluví-li herbartovská paedagogika o kázni jakožto o činnosti, které nejde o dosažení žádného cíle výchovného (v užš. sm.), jako by nějaké psychické vlivy mohly působiti na dítě, na chovance jen tak a do té míry, že by se stalo poddajným k vlastnímu vychovávání, a jako by každý psychický vliv nutně neměl i účinků ryze výchovných (či výchovných v užším smysle).

Totéž platí, jestliže by někdo chtěl hájiti Herbartovy »Regierung« tím způsobem, že by poukazoval k faktu, že dítě, třebas mělo jakous takous vůli, nemá jí v okamžitém návalu žádosti, není pánem své vůle v daném okamžiku; neboť pak tím více jest povinností a úlohou paedagogovou, aby přispěl vůli dítěte, chovance svého, aby ji, která tu sice jest, ale v daném okamžiku, řekněme, »se nedostavuje«, »schází«, aby ji »vyvolal«, povzbudil. A toto »vyburcování« vůle, povzbuzení zase má a musí míti na mysli cíl vlastní výchovy.

Praví-li Herbart: Působení kázně jest jen restriktivní, negativní, nepěstuje positivně, nepůsobí trvale, nýbrž jen okamžitě, Natorp odpovídá: Zajisté lze lišiti positivní a negativní, trvalé a momentánní, mravné a pouze právní vlivy a působení, ale negativní, okamžité, pouze právní působení nutně *podříditi* jest positivnímu, trvalému a mravnímu působení na vůli; anebo zřetelněji a přesněji: Není možno, aby nějaké paedagogické opatření působilo jen chvilkově a nezanechalo stopy i pro budoucnost, anebo aby působilo jen restriktivně a nemělo positivního vlivu v následcích svých. Každé paedagogické působení, každé zasažení ve vůli a duševní život chovanců̊v vůbec jest *zároveň negativní a zároveň positivní,* každé sice předem okamžitě působí, avšak právě tím nezbytně má vliv blahočinný nebo neblahý na vytváření se vůle chovancovy i jeho ducha vůbec také v budoucnosti, v dalším věku.

Tak tedy Natorpovi jeví se učení Herbartovo o »kázni« v každé příčině neudržitelným, a zbývají jen druhé dva hlavní momenty výchovy, totiž: výchov či šlechtění (Zucht) a výuka (Unterricht.).

Když slyšíme tato dvě slova: »výuka« (Unterricht) a »výchov« (Zucht), jsme nakloněni zprvu rozuměti jimi: pěstování rozumu a pěstování vůle, tedy pěstování dvojí, mající dva samostatné cíle. Ale Herbart, jak již pověděno, poměr jich jinak vymezuje; praví v »Allgemeine Pädagogik«: »Hned tuto vyznávám, že nemohu si představiti vychování bez vyučování, jako zase naopak neuznávám vyučování, které by nevychovávalo.« Tedy není vychování možné bez výuky, a nemělo by býti výuky, která nevychovává. Veškeré vychování má jediný, vlastní a konečný cíl: mravnost vůle, pročež i výuka se musí podříditi tomuto cíli konečnému, musí směřovati k mravnímu vypěstění vůle. Avšak dle psychologického výkladu Herbartova vůle závisí zcela na »pohybu« představ, resp. tlumů představových; protož působením na pohyb těchto tlumů, na jich utváření, zesilování, zeslabování atd. působíme na utváření se vůle. Cesta tedy, která vésti může k mravnímu vypěstění vůle, jest jedině zkrze tyto představy, pěstováním jejich okruhu, tedy výuka. A tak jediným prostředkem, jedinou cestou k dosažení onoho konečného cíle, vypěstění mravné vůle, objevuje se v Herbartově paedagogice výuka. »Jak se vytváří (sich bestimme) okruh myšlenkový (chovanců̊v), toť vychovateli vše! Neboť z myšlenek stávají se city (Empfindungen) a z těch zásady a způsoby jednání,« praví Herbart. Tedy všecko anebo téměř všecko vypěstění vůle spočívá ve výuce, neboť dobře řízená výuka vychovává.

Toto proslulé učení Herbartovo o »vychovací výuce« (erziehender Unterricht) podrobuje Natorp kritice. Jest patrno, že tu jde o dvě věci: jednak o to, co jest cílem všeho vychování, jednak, co jest hlavním, po případě jediným prostředkem k dosažení onoho cíle. V obou příčinách ráz výkladů a pojímání Herbartových těchto otázek podmíněn jest právě

psychologickým jeho pojímáním, jeho psychologickou theorií, i nebudeme se diviti, když právě v této věci sh edáme, že Natorp se s paedagogikou herbartovskou rozchází a že především klade zase důraz na samostatnost vůle, chtění, jsa k tomu veden jak psychologií odchylnou, tak zvláště stanoviskem ethiky Kantovy.

Natorp souhlasí s tím, že vlastní a »všeobsahující« cíl a účel výchovy jest mravnost vůle, ale ukazuje k tomu, že jednak tak stanovil již Pestalozzi, jednak že tento reformátor paedagogický vedle tohoto *hlavního* účelu ještě hájil jiné dva, rovněž důležité a do jisté míry aspoň samostatné cíle všeho vychování, totiž intellektuální a technické (zručnostní) vzdělání chovancovo. Naproti tomu Herbart a ještě více jeho stoupenci kladou takový důraz na tento cíl *jediný*, vzdělání totiž vůle, že mimoděk budí aspoň zdání jaksi *jednostrannosti*, jako by cíl výchovy nepojímali dosti obsáhle, dosti všestranně. Na druhé straně však zase podle theorie své psychologické, dle níž všecko chtění zakládá se pouze na představách, resp. na jich dynamice, upadají (anebo aspoň se tak zdá), v druhou *jednostrannost*, totiž v tu, že jedinou cestou, jediným prostředkem k onomu cíli jeví se jim vzdělávání a pěstování intellektu, tlumů představ. Ale k oběma těmto jednostrannostem sváděla nutně theorie psychologická a ta zavinila jednak, že si dle této theorie paedagogické prostředek a cíl neodpovídají (neboť jak může vůle býti něčím jiným vychovávána a rozvíjena, leč tím, že bezprostředně ve vůli samu zasahujeme? A jak může pěstování okruhu myšlenkového míti něco jiného v zápětí než rozhojnění myšlenek?), jednak že přímé vzdělání citové stránky a ještě více volní stránky člověka se jaksi degraduje a téměř úplně pomíjí, zanedbává. Kořen této druhé jednostrannosti, dle níž jaksi »výchovná výuka« pohlcuje veškeru výchovu, hledá pak Natorp v zanedbání nejdůležitějšího faktora každého vychování: spontannosti čili »samotvorném momentu« (selbstschöpferischer Moment), který nám praví, že vzdělávání jest sebevzdělávání vniterních sil. Natorpovi tane při těchto slovech patrně na mysli paedagogická pravda, kterou tak určitě zejména Pestalozzi (svým podobenstvím o vychovateli-zahradníku) a Froebel a j. vyjádřili, že vychovatel ani učitel nemůže a nemá nic do duše chovancovy »vkládati«, jaksi v ní »stvořiti«, nýbrž že jest jedině odkázán *rozvíjeti* vnitřní síly chovancovy, čili ještě jinak řečeno, že vychování není než jakási »causa occasionalis« sebevzdělání každého jednotlivce. Vychování jen se snaží pomoci, přispěti rozvoji, samočinnému rozvíjení sil duševních, vychování jest pokaždé pouze více méně zdařilá »*maieutika*« duše, abychom to řekli ve smyslu i terminu Sokratově.

Shrnujeme tedy: Dle Natorpa Herbart příliš důrazně vytkl význam a úděl, jaký připadá výuce ve vychování; Natorp by chtěl míti i jinak tento úděl vymezen, i jinak zdůvodněn. Jestliže, jak pěkně Herbart praví, jednání jest princip karakteru, jest patrno, že výuka, která přece tak málo poskytuje příležitosti k jednání vlastnímu, nemůže býti pravou a vlastní školou karakteru. Vlastní »škola karakteru«, vlastní vychovatel povahy, jest jinde: *život*, styk a obcování s jinými (Gemeinschaft), toť vlastní vychovatelna karakteru. Člověk učí se rozuměti ve *srozumívání*, společném rozumění (Mitverstehen) jiného člověka, člověk učí se cítiti v *soucítění* či spolucítění bližního, člověk může se naučiti *chtíti* také jen v *souchtění* či společném chtění (Mitwollen) druhých lidí. Učíme se *rozuměti* tím, že

duch náš vstoupí ve společenství, ve styk rozumění s někým, kdo již dříve věci porozuměl a jest v ní znalcem. Učíme se *aestheticky* pochopovati, tvořiti, požívati jen tím, že vstupujeme ve společenství pochopování, tvorby, požitku s někým, kdo v jistém způsobu pojímání, tvorby, požitku aesthetického jest mistrem. Učíme se konečně chtíti tím, že vstupujeme ve styk či společenství chtění s někým, kdo dříve již chce, co my máme naučiti se chtíti, a jest mistrem v takovém chtění. Jiné cesty k vychování není, anebo aspoň není cesty, která by *příměji* vedla k jádru úkolu vychovávacího, cesty, která by bezpečněji rozvazovala a rozvíjela síly sebevychování, kteréžto síly jsou konec konců přece jen to hlavní. Škola vyučuje, život vychovává; ovšem *také* škola vychovává, vždyť jest také kus života. Ale vlastní a nejbližší cíl její není vypěstění vůle, vypěstění karakteru. Tohoto cíle — vypěstění povahy mravní — může škola jedině tehdá dosíci, anebo aspoň hřivnou svou k němu přispěti, když působení její sjednotí se s tím vychováním, kterého dostává se chovanci od života celého.

Tímto určením ovšem paedagogice neusnadní se úloha, naopak! Ale není jiného zbytí, a ostatně uvědomiti si v plném rozsahu obtíže, jaké se tu naskytují, také stojí za něco.

Tolik o námitkách proti paedagogické theorii herbartovské, jak je učinil Natorp, tedy zástupce novokantismu zajisté z nejpřednějších. Nyní jen několik slov na posouzenou mínění Natorpova.

Přes všecku různost a protivu k paedagogice Herbartově Natorp není nespravedlivým a zaslepeným k přednostem a hodnotě této theorie. Ochotně vyznává, že nepopíratelné má zásluhy a význam jak v minulosti, tak i dosud, přiznává se, že sám děkuje jí za nejživější podněty k paedagogickým studiím vůbec, tím méně přehlíží praktické úspěchy Herbartovy paedagogiky a jejích stoupenců (srv. předml.. str. 1., 3., 9., 13. a j. v.), avšak o celku *theorie* samé a filosofických podkladech jejích má nepříznivý úsudek i odchyluje se ve všech vlastních základních otázkách od této theorie. Co za to podává sám? Ponecháváme si na jinou dobu podrobněji vyložiti positivní náhledy o theorii paedagogické Nartopově; tuto, kde nám jde o poměr novokantismu k paedagogice Herbartově, ke karakteristice postačí říci, že Natorp *cíl* paedagogiky celkem stanoví podle Kanta, cesty pak a methody paedagogiky určuje dle Pestalozziho, v organisatorských otázkách kloní se zase jednak k Pestalozzimu, jednak k Fichtemu a Schleiermacherovi. Celkem tedy mu je hlavním vůdcem a vzorem pro paedagogiku Pestalozzi; v jeho požadavcích, thesích, methodách zří Natorp nejpřípadnější poukazy, jak se má zreformovati moderní theorie paedagogiky. Tento zjev u Natorpa, tuším, vysvětlíme si správně ze tří momentů:

1. Z jakýchsi tradicí, smím-li tak říci, rodinných. Zajímavo jest totiž, že již děd Natorpův, B. C. Ludvík Natorp, přidržel se paedagogiky Pestalozziho, jak o tom sám Pavel Natorp v přednášce (v Mariboru 1895.) obšírněji vyložil.[8])

---

[8]) »B. C. Ludwig Natorp als Pestalozzianer«. Přednáška tato vyšla téměř do slova shodně a téměř zároveň jednak v Monatshefte der Comenius-Gesellschaft (listop. 1895), jednak v Lehrerzeitung für Westf. d. Rheinprov. u. d. Nachbargeg. čís. 7.—12.

2. K přijetí názorů Pestalozziho vedla Natorpa ona soustava filosofická, jejíž jest právě stoupencem, totiž kantovská; neboť Natorpovi zdá se, že mezi názory Pestalozziho a Kantovou filosofií (zejména ethikou) jest mnoho shod. Ostatně Pestalozzi přese všechno důrazné vytýkání své samostatnosti s radostí sám konstatoval shodu mezi paedagogikou svou a kantovskou filosofií. Když v zimě r. 1794 navštívil Pestalozziho v Curychu Fichte, tehdá ještě sice mladý, ale již nadšený stoupenec Kantův, hovořil s Pestalozzim o filosofii Kantově, a záhy po té píše Pestalozzi v dopise k Fellenbergovi takto: »Pohrouzil jsem se v pojmy svého nového díla... Fichte recensuje spis »Lienhard a Gertruda« se zřetelem k zásadám Kantovské filosofie... Jsem potěšen, že jsem se přesvědčil z rozhovoru s Fichtem, že má zkušenost přivedla mne v podstatě k resultátům filosofie kantovské.« — Při této příbuznosti obou myslitelů a reformátorů zajisté jest pochopitelno, že Kantovci Natorpovi nejvíce se líbila paedagogika Pestalozziho.

3. Avšak nejdůležitější příčina, proč za vůdčí prohlašuje paedagogiku Pestalozziho, jest zajisté nynější *doba* celá. Sice již dávno dříve Pestalozzi mezi paedagogy těšil se úctě a uznání, již Herbart sám věnoval jeho nauce i monografii i nepřestával odkazovati a doporučovati studium jeho spisů, avšak přece teprve v posledních letech, v nynější naší době věnuje se velikému reformátoru vychovatelskému bedlivější a extensivnější pozornost. *Vnější* podnět ke vzrůstu tohoto studia arci zavdala nedávná (1896) 150letá výročnice narozenin Pestalozziho (* 12. 2. 1746), kdy vyrojilo se množství rozprav, přednášek, článků a monografií věnovaných onomu velikánu; Pestalozzi srovnáván s Komenským,[9]) s Lutherem,[10]) s Fichtem, Steinem,[11]) s Jean Paulem,[12]) s Wichernem,[13]) ba i se Sokratem;[14]) ale *vnitřní* důvod a podnět k ožití obliby paedagogiky Pestalozziho i jejího šíření spočívá v *sociálním významu a jádru* reforem Pestalozziho. Může býti »časovější«, »lidovější« anebo »životnější« paedagogické theorie, než která, jako právě Pestalozziho, neustále hlásá: Nejlepší a nejvydatnější sílu čerpá vychování, zejména vychování vůle, z bezprostředního života, z bezprostředních vlivů okolí dítěte a ze způsobu, jak dítě doznává ze zvláštního svého postavení podnětů, aby v okolí své zasahovalo. Lidské vzdělání jest vlastní dílo každého jednotlivce, jest rozvoj vniterní vlohy jeho přirozenosti. Proto musí se výchova jisté doby připnouti na každý daný stav a postavení člověka, na každé, a byť to bylo sebe zoufalejší postavení, a v tomto postavení musí najíti si výchova jisté opory, na které práci svou musí zasaditi, aby povznesla člověka. Je-li vůbec pro člověka spásy, musí obsahovati skutečný, reálný život, tak jak jest, ne jak ideálně si ho mysliti dovedeme, dosti *sil* pro povznesení duchovní; neboť *sil* jest potřeba, *zásady* sebe lepší nepostačí, není-li sil, které by zásady ty realisovaly v životě. A odtud pro Pesta-

---

[9]) *Melchers* ve spisku vyšlém v Bonnu 1896; u nás již dříve prof. *Petr Durdík:* Rousseau a Pestalozzi v poměru svém ke Komenskému (Praha 1888) a *J. Mrazík* (v České Škole 1892).

[10]) W. Rein v *Zukunft* IV., 1896, čís. 19.

[11]) Joh. *Lagermann:* Stein, Pestalozzi und Fichte in ihrer Beziehung zur sozialen Frage der Gegenwart (Barmen 1896).

[12]) E. O. *Hoffmann* (Deutsche Volksschule 1896, čís. 1., 5.—7.).

[13]) Frid. *Senckel* (Frankft. n. O. 1896.).

[14]) Goswin *K. Uphues*, prof. univ. v Halle, ve dvou přednáškách v Berl. 1896.

lozziho vyplynulo pevné přesvědčení, v němž žádný neúspěch jej nezviklal, že člověk ke spáse, k duchovnímu povznesení může býti přiveden ne *»přes* všecku skutečnou bídu«, nýbrž právě *skrze* trpkou školu této bídy; bída lidská, ať v jakékoli podobě, nejen není překážkou neodstranitelnou k povznesení, nýbrž i jest jediným prostředkem a obsahuje dosti opor k dosažení cíle výchovy. Pestalozzi nesnil, jako současníci jeho, o lepším, dokonalém lidstvu, ale nevyhýbaje se styku s nejbídnějšími a nejvíce zanedbávanými, úsilně pracoval s danými prostředky i poměry o docílení zlepšení. Jej sílilo ve všem vědomí, že člověka v člověku nedovedou udolati ani nepříznivé okolnosti, ani bída a neštěstí, ani zaslepenost a hříchy, ani šílenství, ani zločin; ve všech lidech dřímá ještě dosti ohně, který možná v blahodárné teplo roznítiti, a to nejinými prostředky, nežli jich užíváme u ctnostných, hodných, pořádných lidí. Proto Pestalozzi na př. o zločincích výslovně praví: »Nepatříme-li na zločince v ideální obecnosti, skoro pokaždé budeme míti před sebou jen slabého, pobloudilého, náruživého člověka, jak jej zastihujeme den co den daleko v příznivějších poměrech po svém boku, u svého stolu, na kathedrách, krátce — všude.« »Tolik jsem záhy prohlédl,« dí jinde, »že okolnosti dělají člověka; ale rovněž brzy jsem poznal, že člověk dělá okolnosti. Člověk má v sobě sílu, aby okolnosti ty přerozmanitě podle své vůle řídil. Jakmile to učiní, má podíl na svém vlastním vzdělání a na vlivu okolností, které na něho působí.«

Toto jádro, tento *sociologický* základ a reální pojímání paedagogiky (v nejširším arci slova toho smyslu) zajisté způsobil, že nejen u těch, kdo theoreticky nebo prakticky usilují o reformu dnešní společnosti,[15]) ale i u Natorpa, Kantovce především v oboru ethiky pracujícího, Pestalozzi nalezl více obliby a následování, než kterýkoli jiný z paedagogů, ať theoretiků, ať praktiků. Dnešní doba, dnešní poměry i na Natorpa v této příčině nezůstaly bez účinků, takže i jej zříme voliti si za vzor a učitele onoho opravdu »časového« »sociálního paedagoga«.

Než vraťme se k posouzení jednotlivých námitek Natorpových proti herbartovské paedagogice.

Co se týče kardinální otázky, vymezení rozsahu a úkolu paedagogiky, slyšeli jsme, že ostře polemisuje proti vytčení Herbartovu, jakoby jediná ethika vytýkala výchově (a paedagogice) cíl, psychologie pak podávala k tomu prostředky. Dle něho ne jediná ethika, ale poněvadž třeba právě tak rozum i cit pěstovati, jako vůli, všecky tři vědy, totiž logika, aesthetika a ethika určují cíl; tedy krátce, po herbartovsku mluvě, celá »normatika«, všecky normativní vědy a ne jediná ethika stanoví cíl paedagogiky. Toto opravení resp. doplnění onoho bodu Herbartovci snadno by mohli přijmouti, ba in nuce (aspoň u některých) je již také

---

[15]) Tak na př. reklamují si Pestalozziho sociální demokraté (srv. jen článek ve *Vorwärts* 1896, čís. 9.) ale i přívrženci jiných táborů. Uvádím jen z »jubilejní« oné literatury: Otto *Berdrow:* Pestalozzi, der Sozialpädagoge (Nationalzeitung čís. 22., nedělní příloha), *Pestalozzi als Sozialpolitiker* (Deutsche Volksschule 1896, čís. 2.), Ernst *Henze:* Pestatozzi's soziale Pädagogik (Deutsche Schulzeitung 1896, čís. 2.), Friedr. *Mann:* Die soziale Grundlage von Pestalozzi's Pädagogik (Pädagog. Magazin seš. 74., 1897, str. 1.—18.), R. *Stumvoll:* Die sozialpolitischen Ideen des Joh. Heinr. Pestalozzi (Schulblatt d. Prov. Sachsen 1896, čís. 3. a 4.). *Heim*: Die sozialen Anschauungen Pestalozzi's. Werden a. d. Ruhr. 1896. L. W. *Seyffahrt:* Pestalozzi in seiner weltgeschichtlichen Bedeutung. Liegnitz 1896.

najdeme. Ale Natorp v dobré, tuším, myšlence měl jíti dále, a nestanouti na polovic cesty: Základem paedagogiky (či správněji: paedagogie) má býti souhrn všech theoretických i praktických (čili »normativních«) nauk o člověku; tyto určují cíl výchovy člověka, onyno dávají prostředky k přiblížení se k tomuto cíli. Tedy nikoli pouze psychologie, jak chce i Natorp, nýbrž vedle ní i ostatní theoretické nauky »anthropologické«, jako somatologie, fysiologie, hygiena, psychiatrie, ethnologie, sociologie atd. pomohou vésti k cíli, který stanoví praktické nauky, jako logika, aesthetika, ethika, právní vědy, národní hospodářství, sociální filosofie, a — last not least — náboženství. Cíl zajisté veškeré výchovy jest nejen vypěstovati mravné lidi, nýbrž co možná v každé příčině dokonalé členy rodiny, obce, národa, státu, církve, i lidské společnosti vůbec. Cíl ten postupem věků a kultury se mění, zdokonaluje se, komplikuje víc a více, i musí v každé době zvláště býti stanoven a ovšem vedle něho činěny i pokusy (nejprve theoreticky) stanoviti ideál cíle další dokonalosti a následující budoucnosti. Toto stanovení nelze činiti leč dle souhrnu výtěžků a požadavků oněch praktických věd, které samy arci i extensivně i intensivně se vyvíjejí a zdokonalují. Rovněž tak prostředky k dosažení příslušného cíle musí býti rozhojňovány, zlepšovány atd., a k tomu zase oprávněnou naději nám poskytuje pokrok věd theoretických člověka příměji nebo i vzdáleněji (jako fysikální nauky, mathematika, astronomie atd.) se dotýkajících. Potom opravdu paedagogika (theorie) jeviti se bude, jak chtějí Novokantovci, jakýmsi pendantem k filosofii, když filosofií totiž rozumíme vědu, která na základě výtěžků všech jiných (odborných) věd buduje jednotný názor na svět. A že theorie paedagogiky vskutku takto, jak pověděno, se má vymeziti, tomu nasvědčuje faktum, že na paedagogu dnes žádá se čím dále tím více nejen aby si všímal na př. psychiatrie, ale i hygieny a fysiologie.

Pokud se tkne Natorpovy kritiky Herbartova pojmu »Regierung«, nutno ovšem námitkám Natorpovým přisvědčiti. Herbartovi, jak se zdá, tanul na mysli při stanovení onoho ponětí více didaktický (v užš. smyslu) moment. Při vyučování zajisté první podmínka »sine qua non« jest kázeň, jest docíliti ticha, pozornosti upjaté, soustředění mysli atd.; bez splnění této podmínky nelze ovšem ani k vlastnímu vyučování přistoupiti. A toto předběžné stadium vyučování rozšířil Herbart na paedagogiku vůbec. Tím však, že stanovil — ale theoreticky — ponětí této činnosti, docilování kázně, jakožto samostatnou věc vedle výchovu a výuky, arci zavdal podnět k nejasnosti a námitkám Natorpem předneseným. Než proti přísné kritice Natorpově třeba opětně připomenouti, že skoro žádný z Herbartovců nepřidržel se *beze změny* tohoto pojmu theorie paedagogiky Herbartovy, nýbrž, že někteří jej znamenitě pozměnili (vzhledem k oběma druhým pojmům činnosti paedagogické) anebo prostě vypustili.

Podobně nutno dodati, že Herbart nepřeceňoval význam výuky a význam školy, a že v této věci neliší se tak valně od Natorpa, jehož výtky spíše tu stihnouti mohou některé snad Herbartovce. Herbart jest si dobře vědom, co to stojí práce i dospělého člověka, aby vytrval při zásadě, kterou si učinil zřejmým vodítkem, natož pak jak nemožno jest lidi prostě výukou vychovati snad v dokonalé bytosti. O školách výslovně praví: »Schulen, die ihrer Natur nach das Lehren und Lernen zur

Hauptsache machen, sind keine Erziehungsanstalten und können es nicht werden.« (Encyclopaedie d. Philosophie § 105.)

Než protiva vlastní a příčina všeho odporu Natorpova proti Herbartově paedagogice má zcela jinde svůj kořen, nežli snad v odchylných míněních, theoreticko-paedagogických; kořen ten jest různá theorie psychologická, různá v samém svém metafysickém základě i ve výkladech jednotlivých jevů psychických. Jak se má shodnouti s Herbartem Novokantovec, kdyžtě onen stojí na půdě passivitní theorie o duši, tento aktivitní; když Novokantovec nejen klade zcela určité mohutnosti duševní, ale přičítá jim i samostatnost jistou (zejména vůli), kdežto herbartovská psychologie pokládá představování (a pociťování) za základní, cítění a chtění pak za výsledné zjevy, které onyno předpokládají, když Herbart jakékoli »mohutnosti« jakožto hypostasované abstrakce odmítá, kdežto novokantovská psychologie má za možné přímé působení na vůli? Jsou to krátce dva protivné tábory v základním pojímání duše i duševních pochodů a zjevů, a tato protiva jeví se pak přirozeně na poli ethiky (tam schvalující nebo zavrhující vkus mravní [Geschmack], zde »autonomie vůle«, tam »kategorický imperativ«, zde »hodnotní soud«, onde »výzev«, tuto »posudek«), i jeví se přirozeně také na poli paedagogiky. Protiva tato mezi oběma tábory, herbartismem a novokantismem, jest tedy přirozená, ale zajisté nezmenší zásluhy ani herbartovské paedagogiky, nýbrž jenom přispěje k vyjasnění a přesnějšímu vybudování theorie na obou stranách. Tolik aspoň jest jisto, jak také Natorp mimochodem poznamenal, že každý věk stanoviti si musí svou úlohu a své požadavky, jaké činí na vychování, a poněvadž právě, jak jsme svrchu vyložili, cíl výchovy se postupem věku i kulturní výše lidstva mění, nutně se mění a měniti bude obsah i rozsah pojmů theorie paedagogické i praktické paedagogie. Dnešní úkoly výchovy zajisté jsou jiné než i před několika desítiletími ještě, a proto také ohlašuje se změna i v theorii paedagogické, ba nutno pomýšleti dále a »zatím v theorii«, jak rádi říkáváme, přemýšleti o cílech a ponětí paedagogiky budoucnosti aspoň nejbližší.

Několik slov o slovanských řečech a slov. literatuře na středních školách českých.

Dr. Fr. Nábělek.

Kroměříž.

1. Na středních školách německých žactvo poznává řeč a seznamuje se s plody krásné literatury německého národa, ať spisovatelé náležejí ke kterémukoli kmenu a jsou příslušníky kteréhokoli státu; na středních školách českých žáci nabývají znalosti řeči a literatury jen české; v učební osnovu, pokud se týká češtiny, literatura jiných kmenů slovanských není pojata leč snad překlady české z literatur jiných plemen slovanských: neмělo-li by se pomýšleti na to, aby české střední školy pěstovaly tím způsobem slovanštinu a literaturu slovanskou, jak se pěstuje na školách německých němčina a literatura německá?

2. Národ německý má neocenitelnou výhodu v jednotném jazyce spisovném, jímžto jako společnou páskou všichni spojeni jsou v jeden národ veliký, neomezený hranicemi politickými; jím dorozumívají se všichni, byť mluvíce nářečím rozuměli sobě ještě méně než Čech Srbovi. Slované rozdrobeni jsou i v příčině řeči, užívát každý větší kmen zvláštního jazyka v písmě; proto nemůže býti u nás řeči o pěstování nějaké společné spisovné řeči jako u Němců. Nicméně myslím, že mohlo by se v té příčině přece něco učiniti, aspoň tolik, aby Slovan Slovanovi rozuměl, znaje základní rysy spisovných jazyků slovanských. Rozuměje něčemu a věda celkem, oč běží (poslouchá-li řečníka), ostatního se dovtípí.

3. Pěstuje-li se na německých školách řeč staré a střední doby, kteráž od nové vysoké němčiny více se různí než staroslovanský církevní jazyk od nové češtiny; čtou-li se ukázky z Nibelung ve škole: proč by nemohla býti zavedena do českých škol místo staré češtiny stará bulharština čili stará církevní slovanština jako společný základ k novým jazykům slovanským? Četbu z toho jazyka bylo by omeziti na několik málo ukázek vybraných — třebas z evangelií. — Ze staré církevní slovanštiny možno odvoditi novočeské tvary jako ze staré češtiny. Na základě hláskosloví (kmenosloví) a tvarosloví žactvo mohlo by obeznámeno býti s podstatnými rysy spisovných řečí slovanských, jež každá z nich má pro sebe. — Vždy míním jen věci nejpodstatnější a tak, aby poměrně ze slovanštiny neprobíralo se více, než se béře z němčiny na německých školách.

Není-li zrovna hanbou pro Čecha, jenž odbyv si střední školy, nezná ani písmen, kterýchž užívá převeliká většina Slovanů? — Školní kniha, jež by vyhověla v této příčině, musila by býti stručnou a míti ukázky všech spisovných jazyků slovanských — třebas epické básně — a slovníček. Tím by mohl býti položen základ a počátek aspoň k takové znalosti slovanských jazyků, aby vzdělaný Čech dovedl čísti se slovníkem kteroukoli knihu slovanskou.

Ale řekne snad někdo: střední školy nemají za účel býti učilišti jazyků, těch užívá se jen jako prostředku ku vzdělání. Nemyslím nahoře též takovou míru znalosti jiných jazyků slovanských, aby snad žák dovedl těmi jazyky mluviti a snad i psáti, míním jen hlavní rysy, aby usnadněn byl přístup k bohatému zdroji vzdělanosti slovanské. Však i praktická stránka věci školou neměla by býti zanedbávána.

4. Ještě důležitějším vidí se mi býti pěstování literatury slovanské na českých středních školách místo literatury výhradně české. Aby se ve škole četla díla polská, ruská a j. v originálech, nebylo by asi možno, k tomu by sloužily *dobré* překlady; pokud jich není, musily by se pořídíti a upraviti pro školy. Všeho uznání v té příčině zasluhuje »Malá Slovesnost« pro vyšší střední školy, kterou sestavili Fr. Bartoš, Fr. Bílý a Leander Čech, podávajíc též ukázky v překladech i z literatur jinoslovanských. Učiteli češtiny poskytnuta v ní příležitost, aby v učivu o různých druzích krásné literatury zmínil se též o vynikajících spisovatelích jinoslovanských — chce-li.

Však mohlo by se v té věci činiti více, aby aspoň jakési minimum ze slov. literatur *na všech středních školách* se probíralo a nebylo ponecháváno jen dobré vůli jednotlivců. K tomu by bylo potřebí výboru

z literatur slovanských, jak jej máme z literatury české, tak aby ovšem literatura česká měla první a největší místo, ale aby žák poznal i nejlepší plody krásné literatury jinoslovanské a nejslavnější spisovatele. Vždyť Slovanu slušelo by zajisté, aby znal aspoň nejslavnější díla slovanská a jich původce — aby doma nebyl cizím.

5. Podivujeme se tolik krásám zpěvů Iliady a Odyssee, nedbáme však toho, že máme v bohatýrských zpěvích národních, zvláště jihoslovanských, perly, jež krásou a cenností věru nestojí za zpěvy Homérovými. Kromě vlastností, jimiž skví se hrdinové homérští, slovanští bohatýrové vyznamenávají se při vší své síle tělesné, statečnosti, stálosti, neohroženosti ideami čistě lidskými, jak dosvědčují na př. zpěvy o Marku kraleviči, o caru Lazarovi a j.; co jest krásy a nádhery na př. ve zpěvě »Ženitba Maksima Crnojeviča«! Sbírka národních písní Vuka Stef. Karadžiče vzbudila podiv ve vzdělaném světě pro krásu zvláště bohatýrských zpěvů, a my přece málo čerpáme z toho čistého zdroje! Jako národní kroje lid nejlépe šatí a zdobí, tak by ve příčině vzdělání Slovanům měly zdroje domácí býti ve větší úctě než cizí. Nemyslím, aby snad Slované omezovali se jen na sebe a obháněli se jaksi čínskou zdí; to ještě neprospělo žádnému národu, ale chci říci, že by Slované měli si více všímati slovanských zdrojů. Kde naskytuje se příležitost naučiti se něčemu dobrému, ať jest to od kohokoli, máme se jí chopiti. Zde učme se od Němců pěstovati literaturu slovanskou, jak oni pěstují německou.

6. Onen čas, jenž jindy býval věnován staročeské grammatice, mohl by se věnovati starocírkevnímu jazyku slovanskému a poznání základů živých řečí jinoslovanských. Ten čas, jenž býval věnován četbě Rukopisů, mohl by se věnovati četbě bohatýrských zpěvů srbských a ruských v dobrých překladech českých. — Aby se nabylo ponětí, jak vypadá ta která řeč slovanská, postačilo by přečísti v originále nějakou báseň epickou ať národní nebo umělou, delší z polského, ruského a srbského jazyka, z ostatních kratší. Četba českých děl staré a střední doby mohla by se snad omeziti na věci důležitější, aby se nabylo času k četbě z jazyků jinoslovanských; i v literatuře doby nové bylo by lze provésti revisi ve prospěch literatury slovanské, z níž by ovšem směly se pojmouti jenom věci nejlepší.

7. Uznávám, že mnohému panu kollegovi bylo by těžko loučiti se s tím, co by mělo ustoupiti literatuře jinoslovanské; vždyť přece jen košile tělu bližší jest než kabát. Ale nechť se pováží, zdaž by zisk nevyvážil ztráty? Němci, třebas rakouští, zajisté by nechtěli, aby ve školách středních probíraly se plody krásné literatury jen rakouských Němců i při tom, že by se mohly probírati důkladněji: rádi obětují díla menší ceny za poznání děl veleduchů německých vůbec, ať byli příslušníky kteréhokoli státu.

8. Jiná obtíž byla by v tom, že učitel češtiny, obíraje se literaturou i jinoslovanskou, překračoval by meze učební osnovou sobě vytknuté. Nevím, zdaž by bylo snadno toho docíliti, aby změněna byla osnova učební, pokud se týká české řeči. Snad že by s nedůvěrou se pohlíželo na věc, jako by tím chtěl se pěstovati nějaký panslavismus.

Ale když u nás na německých školách pěstuje se literatura vůbec německá, proč by na českých školách neměla pěstovati se literatura slovanská? Tou měrou nemusili by se báti panslavismu jako se nebojí

pangermanismu; vždyť jinak na př. při dějepise naskytuje se příležitosti hojnost i k pangermanismu na školách německých i k panslavismu na školách českých. Záleží vše na smýšlení učitelově, ne tak na věci.

9. Není-li naděje, že by se změnila učební osnova pro češtinu, tak aby *na všech* středních školách českých slovanština a slovanská literatura pěstovala se v určité míře, tož přece by se aspoň částečně věc mohla prováděti tak — ovšem jen při dobré vůli učitelově — že by žákům k volným přednáškám se dávaly referáty o nejznamenitějších dílech z jinoslovanských literatur, pokud jsou přeložena na jazyk český, při čemž by přednášející v úvodě podal i něco o spisovateli a pojmenoval aspoň jeho díla. Četlo-li by se ve škole nějaké dílo, třebas drama, z literatury jinoslovanské, učitel sám by měl příležitost v úvodě poukázati na literaturu dramatickou u národa, jehož se týče. Též by žákům k četbě mohla býti doporučována nejlepší díla jinoslovanská do češtiny přeložená, a knihovny měly by míti dobré překlady takových děl pro školy upravených. — Kde by žáci seznamováni byli se základy slovanských jazyků, knihovny měly by míti aspoň po jednom originále nějakého díla z krásné literatury a mluvnice i slovníčky všech slov. jazyků, tak aby těm žákům, kteří by jevili chuť obeznámiti se zevrubněji s řečí, poskytla se k tomu i příležitost. — Pokud řeči samé se týká, kdyby se neprovedla změna osnovy, mohl by se i na základě staré češtiny, jejíž tvarosloví příliš se neliší od tvarosloví staré církevní slovanštiny, podati nástin jinoslovanských živých jazyků a mohly by se čísti ukázky z nich.

10. Těmito řádky nechtěl jsem více než dáti podnět, aby o věci se přemýšlelo; byl by věru již čas. Mohla by se státi o tom porada na některém sjezdě professorů středních škol. Nejlépe by ovšem se zavděčil ten, kdo by se věci té ujal prakticky. Věc není snadná — to uznáváme, ale záslužná.

Drobnosti z fysiky.

Jan Sommer.

Praha.

II. O zrcadlení v ovzduší (fata morgana).

Tytéž výtky dlužno činiti i obrazu 231. naší učebnice s tím dodatkem, že nejen rys je chybný a bezcenný, nýbrž že i výklad jsa kusým svádí žáky k povrchnosti. Výklad i obraz byl sice ve vydání druhém opraven, avšak i tu zůstaly ještě tyto nedostatky:

Na dráze BM_1 (viz obr. 231. zmíněné učebnice) jde světlo z hustšího prostředí do řidšího, až se konečně na vrstvě XX' odráží; má se tudíž paprsek lámati **od** kolmice, úhel dopadu má se *rovnati* úhlu odrazu. Avšak ve zmíněném rysu je kreslen paprsek tak, že se láme **ke** kolmici, a úhel dopadu při M_1 je *větší* než úhel odrazu. Při lomu *ke* kolmici úplný odraz vůbec nastati nemůže.

Dále je známo, že mezný úhel ($\sin \alpha = n$) při zrcadlení vzdušném je roven skoro 90^0; v rysu zmíněném je však asi 45^0. Táž vada — však v menší míře, je při druhém odrazu v bodě M_2.

Podobně jest i vrstva XX', na níž se odraz děje, špatně umístěna. Při této poloze zobrazovala by se jen hoření část předmětu AB a nikoli celý předmět.

Budiž zde podán skromný pokus vysvětliti zrcadlení v ovzduší jasněji a provázeti je rysem přiměřenějším:

Na pobřeží Italie, zvláště však Sicilie, bývají obyvatelé za jasného tichého počasí často překvapeni tím, že z určitého místa spatřují město, vesnici, vůbec kraj, který z pravidla s místa toho ani za jasného počasí nebývá viděti.

Zjev ten budí mnohdy úžas tím větší, poněvadž vedle neznámého města bývá viděti i **na obloze** obraz téže krajiny, avšak převrácený; tedy jakoby v zrcadle horizontálně položeném. Zjev ten nemívá trvání dlouhého. Pouhé zavanutí větru, anebo zahalení slunce slabým mráčkem dostačí, aby zjev zmizel. Tak objeví se často divákům na pobřeží rázem na obzoru v značné blízkosti velká námořní loď a zase tak rychle zmizí. Podobně vypravují cestovatelé krajin polárních, že tam lze vídati dvojí slunce.

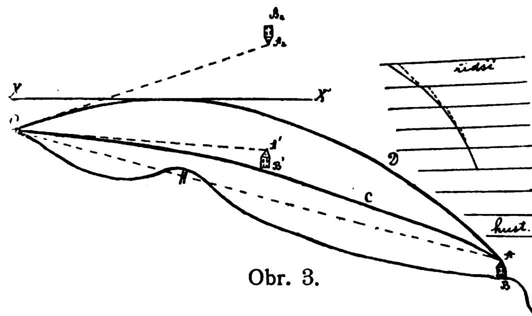
Pokusme se o vysvětlení: Při atmosferické refrakci bylo ukázáno, že dráha paprsku slunečního postupujícího naší atmosférou není přímkou, nýbrž jest křivou, poněvadž paprsek sluneční tu postupuje z řidšího prostředí do hustšího a poněvadž hustota vzduchu se mění plynule a znenáhla.

Zakřivení toto jest arciť tak nepatrné, že v malých rozměrech lze dráhu paprsku považovati za přímku.

Avšak mohou nastati případy, že hustota vzduchu se *značněji* mění než obyčejně. Na př. za *úplného bezvětří* může se státi, že spodní vrstvy vzduchu dotýkajíce se *chladné* země, zvláště hladiny mořské, tak vychladnou, že jsou značně hustší než vrstvy vyšší (krátké rčení: *vzduch se uvrství*).

Paprsek světelný vycházející od země vzhůru do vzduchu postupuje z hustšího prostředí do řidšího, dráha jeho stává se tudíž křivou a sice vypuklou směrem k obloze.

Budiž O (viz obr. 3.) oko, H hora tak vysoká, že paprsek světelný z předmětu AB vycházející a přímočarně se šířící do oka O padnouti nemůže. I představuje nám AB věž, která s místa O za obyčejných poměrů viditelna není, neboť každý jiný paprsek více od obzoru odchýlený než AH míjí oko O. Avšak je-li vzduch uvrstven, jak bylo řečeno, tu může některý z vyšších paprsků — šíře se obloukem — přece do oka O padnouti a způsobiti tam dojem věže. Pozorovatel pak hledá dojem ten ve směru paprsku dopadšího (promítá jej ve směru tečném) a umísťuje předmět v A_1B_1, tedy výše a blíže. Blíže proto, poněvadž zjev ten nastává toliko za *jasného* počasí, při němž pro značnou světlost pozorovaných předmětů



Obr. 3.

klademe tyto do menší vzdálenosti než obvykle. Že zjev ten může nastati toliko za úplného bezvětří, vysvítá z toho, že by uvrstvení vzduchu nemohlo při větru nastati.

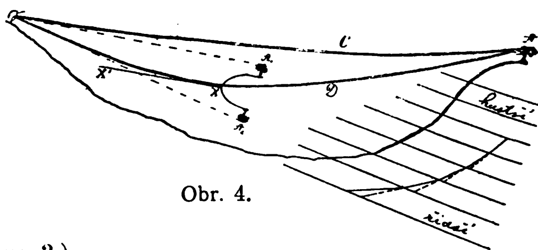
Sahá li uvrstvení vzduchu do větší výše, může se státi, že jiný paprsek *AD* dopadne na některou výše položenou vrstvu *XX'* pod *tak značným* úhlem, že tu nastane *úplný odraz* a paprsek může opět dostati se do oka, však směrem novým, tak že oko hledá i v tomto směru OA_2 předmět *AB*, vidí jej však obráceně, t. j. symmetricky položený jako v zrcadle, poněvadž obraz A_2B_2 povstal odrazem jakoby na zrcadle *XX'*.

Podobný zjev lze vídati na písčitých pouštích Sahary, v Dolením Egyptě a i na pustých stepích Uherska, kdež Maďaři jej zovou delibab.

Za tažení Napoleonova v Dol. Egyptě byli vojáci, znaveni jsouce dlouhými pochody, často máměni obrazem rozkošné krajiny shlížející se ve vodách lesklého jezera a slibující ve stinném chladu vítané občerstvení, když tu rázem, při malém vánku větru, krásný přelud zmizel docela.

Zjev ten vysvětlujeme podobně: Slunečním žárem vyhřeje se písčitá půda Sahary tak, že spodní vrstvy vzduchu dotekem s palčivou půdou a teplem z ní sálaným vyhřejí se za klidného počasí tak, že stávají se opticky řidší.

Tu paprsek *AC s hora* s bodu *A* (viz obraz 4.) do vrstev těch přicházející láme se *od* kolmice a šíří se obloukem vypuklým směrem k obzoru. Přijde-li do oka *O*, hledá oko předmět ve směru tečném OA_1 a vidí jej *níže* a blíže (z týchž příčin jako v obraze 3.).



Obr. 4.

Paprsek jiný *AD hloub* do vrstev přicházející odchýlí se — prošed více vrstev — od svého směru více a tu se může státi, že dopadne na některou vrstvu (na př. na *XX'*) pod úhlem mezným, tak že tu nastane úplný odraz.

Od vrstvy té postupuje tudíž paprsek opět vzhůru, i může se dostati opět do oka *O*, tak že toto vidí předmět *podruhé* a sice ve směru OA_2. Tento druhý obraz jest vzhledem k prvému obrácený, ježto povstal odrazem. A poněvadž úplný odraz se prozrazuje zvláštním (»rtuťovým«) mocným leskem, činí místo *X*, kdež úplný odraz nastal, dojem jezera (rybníka), a obraz A_2 zdá se nám býti obrazem předmětu A_1 stojícího na břehu jezera *XX'*, tak že přelud jest *úplný*.

Zmizí-li přelud, nevídáme ani předmětu *A*, který skutečně existuje a který přelud způsobil, poněvadž se nalézá ve značné dálce.

Dodatek.

Téměř současně s naším článkem o duze (který již loni ctěné redakci byl zaslán) objevil se v »Živě« obšírný článek o duze sepsaný dr. Jos. Theurerem na základě »Zpráv víd. akademie«, v nichž podává prof. J. M. Pernter, nyní ředitel říš. meteorologického ústavu ve Vídni, svou důkladnou studii

o duze. Druhý článek o duze objevil se ve 12. sešitu »Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien« s titulem: Ein Versuch, der richtigen Theorie des Regenbogens Eingang in die Mittelschulen zu verschaffen. Von J. M. Pernter in Wien. Na pojednání toto upozorňuji pp. kol. odborníky, neboť objasňují se v něm skutečně mnohé stránky duhy, které zůstaly v učebnicích našich doposud nepovšimnuty. Činí se tu výtka popisu i výkladu. V učebnicích našich se tvrdí, že šířka duhy je stálá a že sled barev je rovněž určitý, nezměnitelný; obé však jest jen přibližně správné, neboť i šířka i sled barev v duze se mění.

Z toho plyne, že theorie Descartesova-Newtonova není správná, neboť ona žádá, aby šířka duhy i sled barev byl vždy týž. I odkazuje nás prof. Pernter na theorii Airyovu (Poggendorffovy Annaly 1842), která na základě *ohybu* světla vysvětluje i tento málo dosud povšimnutý zjev, jakož i duhu, respektive pruhy sekunderní (nikoliv vedlejší) a žádá, abychom upustili od theorie Descartesovy-Newtonovy. Shodujeme se úplně s panem ředitelem a vděčně přijímáme každé poučení, avšak jen do jisté míry.

Tak zajisté bude nutno upraviti popis duhy tím směrem, aby se srovnával se skutečností (šířka duhy, sled barev, jejich intensita, barevné pruhy t. zv. druhotné, bledá duha).

Co se však výkladu týče, tu zůstaneme na *nižším* gymnasiu nutně při staré theorii, poněvadž se tam ohyb světla nevykládá. Na vyšším gymnasiu jest arciť nutno přizpůsobiti se požadavkům Pernterovým. Tak především *správný rys*, provázený *tabulkou* pro úhly dopadu, lomu a deviaci a *to asi v tom rozsahu, jak v předešlém čísle »Věstníku« bylo autorem po několikaleté zkušenosti navrženo.* Rys Pernterův v Čas. pro rak. gym. i Theurerův v »Živě« pro svou přeplněnost žákům asi způsobí obtíže. (Paprsek *a* v Živě se nevydařil docela přesně, ač chyba není značná) Pokus se skleněnou koulí výklad náš oživí.

Aby však duha se vykládala až po ohybu, s tím se nesnášíme proto, že výklad by padl v dobu před samu maturitu a nebylo by možná věnovati mu tu pozornost, která mu přísluší. Avšak při ohybu světla nutno se vrátiti k duze, ukázati, že zjev duhy není tak jednoduchý, jak bylo dříve řečeno; nejen paprsky rovnoběžné z kapky vycházející, nýbrž i paprsky sousední, se rozbíhající mohou způsobiti interferencí dojem barevný. Vedle prvotního pruhu barevného vytvoří se i pruhy druhotné, jež podle velikosti kapek (analogie: šířka skuliny) padnou dál či blíž a mají větší neb menší šířku. Pruhy ty se částečně pokrývají s pruhy barev jiných, a tak některá barva může zmizeti docela. Máme za to, že poznámka taková dostačí a že více času duze věnovati nelze.

Vedeme si podobně jako u všech zjevů poněkud složitějších: idealisujeme. Vykládáme nejprve o páce mathematické a potom teprv o fysické; nejprve o pádu v prostoru vzduchoprázdném a potom teprv se zmíníme o odporu vzduchu atd.

I bude záležeti na spisovatelích našich učebnic, aby výklad o duze v tom směru zdokonalili.

Několik slov o vyučování němčině na gymnasiích nižších.

Rudolf Kreutz.

Přerov.

Vyučování němčině na gymnasiích českých za dob našich jest již tak zdokonaleno methodou analyticko-direktní, že se zdá, jakoby ničeho již nescházelo k dosažení hlavního účelu, totiž, aby žáci opustíce ústav, uměli tak německy, by bez rozpaků pustiti se mohli v obyčejnou rozmluvu a dovedli také na tom stupni myšlenky své bezvadně sdíleti s jinými. Než pokud jsem od pp. kollegů slyšel a pokud sám z vlastní zkušenosti vím, není tomu tak. Žáci pilní a svědomití při dobré vůli své naučí se ovšem tolik, že dovedou písemně zcela neb dosti správně projeviti myšlenky své i pravopisem bezvadným. Mají-li se však súčastniti ústního rozhovoru, přicházejí často do nesnází pro nějaké někdy nejvšednější slovo, tím více pak, běží-li o specificky německé rčení. Nejlépe ve škole pozorovati možno zjev ten při překladu z jazyka mateřského do jazyka německého, ač omezuje se překlad nyní na míru nejmenší. Žáci, kteří při čtení německého článku, i bez výkladu — je-li to na př. povídka, pověst a pod. — čtenému dobře rozumějí a na dané otázky, týkající se přítomné četby, dobře odpovídají, bývají v koncích, mají-li zcela podobný článek český volně podati v rouše německém (překlad doslovný se zde ovšem nemíní) V čem vězí příčina toho? Dle mínění mého, čerpaného ze zkušenosti, dovoluji si odpověděti: v nedostatku cviku a následkem toho v malém sebevědomí žákově.

Žáci našich středních škol jsou odkázáni namnoze v příčině cviku v mluvení jazykem německým pouze na hodiny školní; velice nepatrná část jich má příležitost i mimo školu súčastniti se hovoru německého. Proto mají-li žáci po odchodu ze síní učebných i v konversaci býti dosti pevni, nutno dbáti cviku konversačního po celou dobu školního studia. Dnes provádí se cvik ten na článcích přečtených. Článek se přečte, vyloží, pak se cvičí konversace všemožnou záměnou otázek, vztahujících se ku článku přečtenému. Veliký pokrok jeví se v tom, že články podávají pěkný, souvislý celek. Avšak ačkoli přečte a procvičí se podobným způsobem během dlouhé doby studijní množství veliké takových článků, přece jest to vždy jen omezená část konversace, která se někdy velice nepatrně dotýká obyčejného společenského rozhovoru německého. Veliká přednost i pokrok v té příčině jeví se v učebnicích Julia Rotha a Frant. Bílého, že vloženy jsou některé statě čistě konversační, otázky, mnohé žertovného obsahu, hádanky, přísloví, průpovědi. Nicméně i tyto potřebují z většiny předchozího výkladu, jelikož mnohým žákům leccos jest neznámo, a pak teprve možno přistoupiti ke konversaci na základě jich. Někdy také učitel neví si rady, jak má s podobnou hotovou, tištěnou konversací na př. dvou osob naložiti. Má vždy vyvolati dva a dva žáky, z nichž jeden má se tázati otázkami danými a druhý odpovídati, či, aby byla součinnost ostatních žáků zvýšena, má učitel sám klásti dané otázky a žáci vždy různí k nim odpovídati? Nechť se věc provádí tak či onak, přece jest zde jakési omezení, které brání úplně volnému konversačnímu rozhovoru. Ze

zkušenosti poznal jsem, jak velice vzbudí se vždy součinnost a zájem žactva, kdykoli jsem, (ovšem velmi zřídka, jelikož krátký čas a látka značná pokusy ty v hojnější míře prováděti nedovolovaly) o počasí, pozdravování, o způsobu života jejich, o přírodě, o vycházkách, o tom, jak se ubírali na svátky a je trávili, neb o některé známé pověsti i události dějinné s nimi volný zavedl rozhovor. Jaká horlivost a součinnost všech se tu jevila! Každý snažil se jakýmkoli už způsobem vyjádřiti volně, co tanulo mu na mysli, a mohu říci, že objevila se mi často k velikému překvapení i u slabších žáků značná znalost významů. Poklesky pak proti slovosledu opravovány od žáků jiných pokročilejších. Krátká chvíle takové volné konversace byla osvěžením a dobrým zužitkováním jejím na prospěch opravdové, nenucené živé mluvy. Přišel jsem tím ku přesvědčení, že by bylo dobré vyhraditi ob čas aspoň půl hodiny takové volné rozmluvě.

Pokud se týká úloh, není zde jednotné zásady. Roku 1890 vydán výnos vys. c. k. ministeria kultu a vyučování, v kterém stěžováno si na přílišné psaní na ujmu živé mluvy při vyučování němčině. Ihned některé sbory professorské usnesly se zredukovati přílišný počet úloh na míru menší: tak v I. třídě počínaly se vůbec úlohy od vánoc a sice diktáty, v II. tř. po 3 nedělích střídala se domácí a školní úloha, a tak v celém gymnasiu nižším; jinde porozuměno výnosu tomu tak, že se jím míní omeziti psaní ve škole na tabuli a že ponechány úlohy v I. tř. už v prvním běhu od počátku jeho každý týden, od vánoc úlohy pravidelně se tu střídají domácí a školní po 14 dnech, a tak i v II. tř. a ostatních třídách gymnasijních, ano šlo se tak daleko, že ačkoli první běh byl někdy o týden kratší než druhý, i v tom týdnu dána úloha.

Co jest účelem úloh? Účelem úloh především jest, aby se učitel přesvědčil o pokroku žáků v době od jedné úlohy k následující. Jest to možno v krátké době 14 dnů, neb dokonce jednoho týdne? Úlohy mohou se dávati jen na základě látky žákům úplně známé, a to děje se obyčejně tak, že na německé otázky, čerpané z přečteného, vyloženého a procvičeného článku, žáci mají odpovídati německy. Jest vždy možno v době tak krátké delší článek přečísti, ze všech hledisk vyložiti a procvičiti tak, aby žákům nic neznámého nezůstalo? Konečně jaký užitek pro naučení se živému jazyku plyne z tak četných úloh? Uvažujme poněkud. Článek 10řádkový se přečte, vyloží a procvičí otázkami různého směru. Druhou hodinu se pomocí těch otázek zkouší a vykládá se dále. K úplnému přečtení, výkladu, procvičení a prozkoušení takového článku potřebí nejméně tří hodin vyučovacích, čtvrtou hodinu stává se článek předmětem úlohy, a pátou hodinu se ta úloha opravuje. Pět hodin tedy věnováno jednomu článku, jediné látce a hned na to aby učitel připravoval nový článek pro úlohu následující. Co zbývá volné konversaci? Žáci konečně umějí článek ten přímo zpaměti, ale umějí jen to a opět nic více. Zdá se, že tím téže látce obětováno příliš mnoho času.

Domácí úlohy německé poskytují velice malého užitku, ano jsou v ohledu mravním a ztrátou času přímo škodlivy. Jak má na př. učitel naložiti s úlohou žáka, ve škole při vyučování úplně netečného, o jehož neznalosti pevně jest přesvědčen, která však jest bezvadná, ano psána

mnohdy na základě duševní hotovosti, jakou žák ani nejlepší na tom stupni míti nemůže?

Čí úlohu učitel zde posuzuje? Jak ji má klassifikovati? Známkou nejlepší? Co z toho pak vyplývá při skončené klassifikaci, když žák v ústním zkoušení a v úlohách školních nevyhovuje, ale z domácích prací má samé výborné? Jest možno učiteli tak dalece se přemoci a mlčením vše pominouti? A jestliže se učitel otáže přímo žáka, zda úlohu sám pracoval, tento obyčejně řekne směle »ano«. Je-li pravdomluvnější, přizná aspoň tolik, že tu úlohu sice pracoval, ale dal si ji opraviti od kohokoli v rodině, aneb od domácího učitele, oprava pak bývá úplným přepracováním. Nejčastěji tvrdí však takový žák, že úlohu tu pracoval sám. Učitel může ovšem snadno zdrcujícím způsobem takového žáka přesvědčiti o nepravdě jeho tvrzení, to však bývá opět spojeno se ztrátou času, a co konečně z toho? Při následující úloze opakuje se totéž. Jsou však také žáci, kteří od spolužáků znalejších dávají si úlohu vypracovati zdarma, ano i za odměnu někdy peněžitou, a je-li žák takový chytřejší, udělá schválně v úloze několik nepatrných chyb, aby to učitel nepoznal. Jaký účinek mají úlohy takové na snahu vypěstovati mravní charaktery? Namítá se ovšem, že hlavním účelem německých úloh domácích jest výcvik v pěkném, úhledném písmu, jelikož žák má doma dosti času, aby úlohu pěkně napsal, ale pak by se měla klassifikovati pouze úprava, nikoliv úloha celá. A což jestliže při tom právě žáci tací, o nichž jest řeč, každou úlohu napíší nedbale — kde jest zde i ten účel? Myslím, že nejlépe by bylo domácí úlohy německé zrušiti vůbec a nahraditi je občasným diktátem ve škole. Tím by se učinila přítrž zlu hořejšímu, a účel výcviku v pěkném písmě byl by také dosažen.

Ze všeho zde pověděného vyplývalo by pro vyučování němčině na gymnasiích nižších asi toto: Při vyučování nechť se zachová methoda analyticko-direktní, s náležitým v druhé řadě výcvikem ve formách grammatických, aby žáci, když v grammatice pochybí, také sami mohli poznati, proč chybili. Může se to asi státi tak, že se v několika půlhodinách v každém půlletí procvičí vždy část forem grammatických ve větách (zvláště sklonění, časování, předložky, slovosled), a látka ta se také po případě zkouší opět ve větách. Pak články čtené, vyložené a procvičené otázkami stávají se předmětem úloh pouze školních a diktanda. Některá pak půlhodina (jedna v témdni) nechť věnuje se volné konversaci. V I. třídě v prvém běhu nechť každý přečtený, vyložený a procvičený článek se píše ve škole do sešitů při zavřených školních knihách a sice tak, že vždy jeden žák u tabule odpoví na danou otázku, kterážto odpověď, byla-li chybna, prostřednictvím jiných se opraví, a pak ji napíše na tabuli, a ostatní do sešitů, pokud možno pěkně a zřetelně, aby se žáci v písmě vycvičili, jelikož se stává, že přicházejí do školy žáci písma německého úplně neznalí. Učitel nechť úlohy ty prohledne (jich počet dle počtu přečtených článků jest libovolný), označí chyby, ale neklassifikuje, jenom viduje. Od vánoc do konce půlletí nechť nastoupí každých 14 dní diktando ve škole opět na základě přečteného, vyloženého, otázkami procvičeného a přeměněného článku. V II. polouletí budiž každé tři neděle jedna úloha školní ve způsobu tom, jako v době od vánoc do konce půlletí, ale samo-

statná (nediktovaná). V II. třídě a ostatních nižšího gymnasia buďtež dávány v každém běhu každé 3 neděle úloha školní, týmž způsobem jako v druhém běhu v I. třídě, z nichž mají býti dvě diktanda, jedno v první a jedno v druhé třetině půlletí vždy mezi dvěma úlohami.

Tím bude dána učiteli větší volnost jak při výkladu, tak při konversaci a nebude tak spoután stálými úlohami a opakováním dlouhotrvajícím téže látky. Žáci budou míti ten prospěch, že poznají více a rozmanitější látky, lépe se vycvičí v živém hovoru, a že zmizí ono nebezpečí v ohledu mravní výchovy, plynoucí z úloh domácích. Učitel i při tomto počtu úloh dobře pozná vždy pokrok žáků v mluvě v obdobích od úlohy k úloze.

Má-li býti účast ve hrách školních povinnou?*)

Jos. Klenka.

Praha.

Ruch pro pěstování her mládeže vznikl z přirozené touhy mládeže po pohybech na čerstvém vzduchu.

Pozorujeme-li vývoj výchovy tělesné v posledních desítiletích právě minulých, shledáme, kterak poměry hospodářské, finanční, společenské a jiné působily na obmezení pohybu mládeže na čerstvém vzduchu. Hlavně to byly snahy hospodářské, využitkovati každou píď země, a vlivy rozšiřujícího se průmyslu, které ubíraly místa i času mládeži pro zotavení se v přírodě. Jak v té příčině působily poměry finanční a sociální, netřeba blíže označovati. Kromě toho i škola svými většími požadavky působila a působí na žáky tím, že zabírá čím dál víc jich prázdný čas. Následek toho obmezování jest, že mládež nemá ani místa ani času, aby si mohla zahráti ve volné přírodě.

Toto nepřirozené obmezování pohybu mládeže jest příčinou nepřirozeného ukájení touhy pohybovati se ve volném vzduchu, kteráž se jeví rozpustilostí všech možných odstínů a jinými nectnostmi mládeže, na jejíž chování slýcháme nyní tak časté stesky, týkající se jak mládeže škol obecných, tak i mládeže škol středních. Největší měrou jest to patrno u mládeže míst průmyslových a velkých měst.

Chceme-li se vyhnouti steskům podobným, jest třeba postarati se o to, aby mládeži poskytnuta byla příležitost k přirozenému ukájení touhy po pohybu na čerstvém vzduchu způsobem přirozeným — hrami.

Kdo však má se postarati o provedení této věci? — Škola. Společnost žádá na škole, aby vychovávala mládež všestranně, jak duševně tak i tělesně, a svrhuje veškeru starost a odpovědnost se sebe na školu. Škola béře do rukou svých hry mládeže, aby jich použila všestranně nejen za prostředek tělesné výchovy, ale také za prostředek výchovy ducha, aby pěstovala jimi karakter žáků.

Má-li však škola činiti zadost úkolu tomu, jest třeba, aby nové odvětví výchovy náležitě připojeno a zařaděno bylo k ostatním od-

---

*) Ke článku tomuto použil jsem některých myšlenek, pronesených na sjezdu pro hry mládeže i dospělých, jehož jsem se súčastnil na začátku měsíce července 1898 v Bormu.

větvím výchovy školní a postaráno bylo o provedení jeho s tou péčí, jako postaráno jest o ostatní výchovu.

Hry jsou součástí tělocviku a proto zdá se, že hry a tělocvik sloučiti možno v jedno a uložiti provádění her v hodinách věnovaných tělocviku; uvážíme-li však poměry her a tělocviku blíže, shledáme, že to není možné.

Tělocvik pěstuje se u nás nejvíce v uzavřených tělocvičnách, kdežto hry prováděti se mají na volném čerstvém vzduchu; proto závisí zdar jich hlavně na počasí; nemůžeme jich prováděti tak pravidelně jako tělocvik. — Kde mají u školní tělocvičny cvičiště letní, ani tam není možno na něm prováděti vždy hry, poněvadž cvičiště bývá malé pro hry. Těch pak škol, které by měly letní cvičiště velká, hodící se ku hrám, jest nepatrný počet. Proto můžeme říci, že tělocvična a hřiště nejsou skoro nikde pohromadě. — Způsob vedení tělocviku a her jest velmi rozdílný. Při tělocviku učitel ovládá všechny žáky, předpisuje jim každý jednotlivý pohyb do podrobností nejmenších, učí je ovládati jednotlivé části těla i celé tělo, cvičí jich vůli, avšak podle vůle své, tedy jim cizí, kdežto při hrách ponecháno jest žákům ovládati sebe i své spolužáky a samostatně pěstovati svoji vůli.

Tělocviku jsou u nás věnovány dvě hodiny týdně v každé třídě — a stalo se tak po důkladných úvahách, když se dokázala toho potřeba nevyhnutelná. Nyní mělo by se jemu ubrati času a věnovati ten ubraný čas hrám, nebo docela místo tělocviku prováděti by se měly hry v případě, že by sloučeny byly hry a tělocvik. Tímto způsobem pěstovaly by se hry na úkor tělocviku.

Z důvodů uvedených vyplývá: *Hry s tělocvikem buďtež v těsném styku, podporujíce se vzájemně, avšak stůjte samostatně vedle sebe;* ***hrám*** *buďte vykázány vedle tělocviku hodiny zvláštní.*

Škola převzala péči o hry a jest tedy její povinností postarati se o jich spořádané provádění dle zásad pevně stanovených. Má-li však škola vésti hry dle zásad pevných, jest nutno, aby návštěva hřiště a her stala se povinnou pro všechny žáky. Často slýcháme námitky proti povinné hře a proto tu podrobněji chceme odůvodniti, proč hra má býti povinnou.

1. Povinná návštěva her plyne z her samých. Pozorujeme-li hry dětí, shledáme, že hry stávají se pro ně tím zajímavější, čím více pokračují od úplné svobody ve hraní, prováděné pro zábavu a radost, ku hrám pravidly vymezeným, to jest ku hrám, v jichž pravidlech obsažena jest nějaká povinnost, jíž jest se podrobiti každému hráči. Povinnosti tyto se množí a stávají se většími, čím složitější jsou hry a čím více jsou přiměřeny dospělejší mládeži. V každé takové hře obsaženy jsou v prvé řadě pořádek a poslušnost; zachováváním pravidel hry plníme tedy povinnosti ke hře. Jest tedy v každé hře vedle úplné volnosti a zdánlivé svobody také velký díl *povinnosti* omezující hráče.

Největší měrou jeví se tato povinnost ve společných hrách tělocvičných, jaké k účelům vychovávacím zavádíme do škol a v nichž při zdánlivé úplné svobodě a volnosti ve hře žák jest vázán a obmezován ve výkonech svých pravidly hry a povinností, podrobiti se pravidlům hry po celou dobu, to jest od začátku až do konce hry. Hra

jest pro každého povinnou, jakmile se dá do hry. Povinnost hráti vyplývá ze hry, a jest proto nesprávno vytýkati povinným hrám obmezování svobodného hraní, nebo vytýkati jim, že by nebyly zábavou pro žáky, kdyby tito k jich návštěvě byli nuceni. Ostatně toto nucení nebude tak nucením žáků, kteří skoro všichni rádi hrají, jako spíše nucením jich rodičů, aby je posílali ke hrám.

2. Škola převzala úkol starati se o hry žáků, a to nelze již žádnými výroky odčiniti; jest tedy *povinností* její pořádati hry. Škole uložena jest povinnost hráti — avšak žákům poskytnuta volnost a svoboda hry navštěvovati. Na škole se žádá, aby se hrálo, a žákům se řekne, že navštěvovati hry není třeba. Podobně jest tomu s učiteli dozírajícími ku hrám. Učitel jest povinen býti při hrách, žák nikoli. Řediteli ukládá se též dozírati ku hrám — jichž návštěva pro žáky jest dobrovolná. Způsobem tím mohlo by se přihoditi, že učitel i ředitel hry navštíví, ale žáci k nim nepřijdou.

Protivy tyto třeba vyrovnati ve prospěch školy i žáků tím, *že návštěva her stane se povinnou pro všechny žáky školy, v níž hry jsou zavedeny.*

3. Škola vybírá příspěvky na hry od každého žáka, vyjmouc chudé; ať hry navštěvuje nebo ne, každý jest povinen zaplatiti příspěvek. Žák jest nucen platiti — není však nucen hráti. Zde opět jeví se jedna nesrovnalost, již možno rozluštiti jen povinnou návštěvou her.

Náklad na hry povinnou návštěvou her by se nezvětšil; dozor a vedení her jsou skoro stejny při menším počtu žáků jako při větším. Učitel ovládne potom více žáků, poněvadž bude možná lepší organisace her, a všichni žáci budou lépe obeznámeni se hrami. Ani nebylo by většího vydání na nářadí třeba, protože všickni žáci uměli by jím dobře zacházeti, a nepoškozovalo by se ho tolik, jako se to děje od žáků začátečníků ve hře.

4. Spořádané a správné vedení her jest možné jen při povinné návštěvě her. Ku hrám přihlásí a dají se zapsati mnohdy až tři čtvrtiny veškerého žactva některého ústavu a skutečně také přijdou někdy všickni zapsaní z jara na začátku her na hřiště. Učitel rozdělí je ve družstva a určí jim hry, avšak příští den, kdy se má opět hráti, nedostaví se mnozí z některého družstva a tím stane se, že v družstvu tom není dosti žáků ku provedení her, jež určeny byly tomu družstvu. Proto učitel sloučí dvě taková družstva, aby byl dostatečný počet hráčů k ustanovené hře. Mnohdy takové slučování žáci neradi konají, obzvláště jestliže byli zvyklí svému družstvu, a následek toho jest omrzelost i nechuť ku hře; často však sloučením takým dostanou se žáci rozličných schopností a různé obratnosti neb síly dohromady, a tu zase silnější vyčítají slabším, že nic neumějí, kdežto slabší ustavičně prohrávajíce vidí marnost všeho namáhání ve hře a vzdají se hry. Žáky nerovná hra omrzí, proto mnozí po druhé již nepřijdou ku hrám, a tak pomalu vytrácejí se ze hřiště, až před prázdninami zbude jich jen nepatrný počet, a po původním pořádku a plánu v provádění her není ani památky. Zjev tento nejlépe viděti jest ze statistiky o návštěvě her.

Methodický postup her jakož i ustanovení určitých her pro jednotlivé třídy a zachování tohoto postupu jest možné jen při pravidelné

návštěvě her. Každý hráč potřebuje jistých znalostí pravidel hry, jisté zručnosti, obratnosti i síly při každé hře; těchto vlastností nabude jen cvikem a tedy častější hrou s jinými stejně pokročilými žáky. Zůstanou-li však někteří z družstva doma a necvičí-li se s ostatními, jest veta po stejnosti ve hře, když se zase jednou sejdou ku společné hře — a následkem toho nastupuje omrzelost a nechuť ku hraní. *Jen při povinné návštěvě her možno zachovati rozdělení her pro jednotlivé třídy, rozdělení času, rozdělení žáků a možno postupovati dle zásad důsledně spořádaných.*

5. Hry ustanoveny jsou pro *všecky žáky k »sílení a otužování zdraví«.* Ale zkušenost poučuje nás, že právě slabší a nejslabší žáci hry nenavštěvují a jim se vyhýbají z rozličných malicherných a mnohdy domnělých důvodů. A právě tito slabí žáci mají největší potřebu navštěvovati hry na čerstvém vzduchu. Zejména pozorovati to můžeme u většiny žáků pražských. Slaboši, mazlíčkové a lenoši a pod. mají býti přinuceni hry navštěvovati, aby se jim dobrodiní her vnutilo; *to jest možným jen zavedením povinné návštěvy her.*

6. Hrami má se pěstovati karakter žáků. Záleží proto velice na tom, aby zejména žáci, jimž jest třeba zvykati si společnosti, jako samotáři, bázlivci, stydliví, nesmělí, mazlíčkové a j., účastnili se her. Ti dobrovolně nebudou nikdy hráti, ty třeba jest přinutiti ku hrám povinnou návštěvou her. Rovněž tak jest i se žáky svárlivými, neústupnými, neposlušnými a pod. vlastnostmi obdařenými, kteréž možno napraviti jedině povinnou návštěvou her, neboť jinak brzy opustí hřiště a nevrátí se mezi společnost, jíž jest se jim podrobiti.

Hry ustanoveny jsou na určitý den, obyčejně na prázdná odpoledne ve středu a v sobotu. Žáci ohlásí doma, že jdou na hřiště, ale mohou jíti, kam jim libo, poněvadž nikdo nemůže se vyptávati a přesvědčovati, proč ku hrám nepřišli, a kdyby se i zjistilo, že žák místo ku hrám šel někam jinam, nemá to zjištění účelu, když žákům ponechána jest úplná volnost buď účastniti nebo neúčastniti se her. Mnozí rodiče domnívají se potom, že syn jejich je na hřišti, kdežto on se toulá a vyhledává sobě zábavy často velmi škodlivé. Přijde-li žák taký někde k úrazu, svede to na hry školní. Autorita školy potom trpí těmito nepořádky, a výchově žáků se způsobem tímto málo prospívá. Při povinné návštěvě her není možno, aby žáci snadno se vyhnuli hrám, poněvadž nepřítomnost jejich se snadno zjistí, a oni povinni jsou ji omluviti řádně.

Vzornou kázeň a pořádek na hřišti i ve hrách udržeti lze jen povinnou návštěvou her. Při nepovinné návštěvě nemůžeme mnohdy ani domluviti některému žáku, ani ho pokárati slovy pro neslušné chování nebo jemu něco poručiti, poněvadž vydáme se v nebezpečí, že nás neposlechne, buď přímo nebo nepřímo. Poslechne-li, když trváme na svém rozkazu, můžeme býti ujištěni, že ho příště neuvidíme mezi hrajícími, odejde jinam si hrát do společnosti cizí a ve velikém městě jde hrát třebas do některého kroužku.

Ztratil-li žák něco na hřišti nebo někde jinde v době, kdy měl jíti ku hrám, nemožno to zjistiti, mnohdy se škola o tom ani nedoví. Nezjistí-li se určitě, kde ztráta se stala, mívá to často nehezké následky

mezi žactvem, a případy takové vrhají špatné světlo na školu. Kdo má převzíti odpovědnost za takové případy?

O blahodárných vlivech a účincích her na vývoj karakteru žáků přesvědčíme se nejlépe povinnou návštěvou her.

7. Za další důvod k zavedení povinné návštěvy her sluší dodati ještě toto: Návštěva školy jest povinná pro každého — též návštěva tělocviku stává se povinnou, proč by tedy neměla býti také povinnou návštěva her, když hry zavedeny byly do školy jako prostředek výchovy? Buď jsou prostředkem dobrým, potom toho zasluhují plným právem, aby byly prováděny a navštěvovány všemi žáky, nebo nemají té hodnoty, která se jim přičítá, a pak raději ať se škola o ně nestará. *Nynější stav pěstování her pokládáme za polovičatost, která se dlouho neudrží.* Jsou již nyní některé školy, které pěstují hry jako by byly povinnými, těch jest však málo. Doufáme pevně, že brzy dočkáme se toho, aby hry staly se povinnými pro každého žáka, alespoň jednou za týden, neboť jest toho nevyhnutelná potřeba, ba i nutnost.

Ruch v zavádění her dostal se k nám přes Německo z Anglie, kdež na školách, našim středním školám podobných, zavedena jest nucená návštěva her v určitou dobu, a kdež jen ten žák osvobozen jest od návštěvy jejich, kterému to dovolí lékař ústavu. Zkušenost učí, že se tam nikdo nevyhýbá hře. Nikoho nenapadne v Anglii, pokládati nucenou návštěvu her za obmezování osobní svobody, ač v té příčině Angličané jsou nejchoulostivějším národem na světě. — Anglie byla vzorem při zavádění her na pevnině — *budiž také vzorem i ve hrách povinných.*

Praktická cvičení přírodovědecká na střední škole v Litomyšli.

Em. Bárta.

Litomyšl.

2. Oddělení botanické.

Pro žáky 5. třídy v druhém pololetí.

Do oddělení tohoto může se přijmouti nanejvýše osm žáků, poněvadž jen pro tento počet žáků jest pracovna zřízena. Při počátku cvičení každý žák dostane břitvu, nůžky, proštěpec, štětec, dvě trojhranné jehly v držadlech, sklíčko hodinkové k uschování udělaných zřízků z připravených rostlin. Žáci oblekou modré zástěry a zastrčí za tkanice zástěry ručník, udělají dvě skupiny po třech a jednu jen ze dvou žáků a usadí se kolem stolů, na kterých leží v pouzdrech sklíčka z obyčejného čistého skla pro mikroskopické předměty, obyčejná sklíčka krycí, dřeň bezová a prkénka lipová k řezání, aby deska stolní řezáním netrpěla.

Každá skupina žáků má po jednom drobnohledu, na př. stůl první má drobnohled Plösslův, stůl druhý drobnohled Hartnackův, který ředitelství vyšší dívčí školy v Litomyšli laskavě ku cvičení tomuto zapůjčuje, a stůl třetí drobnohled Zeissův. Příští hodinu zamění skupiny drobnohledy, což má dvojí účel: jednak, aby se žáci naučili zacházeti

s různými drobnohledy, jednak, aby nenastaly mezi žáky zbytečné spory o drobnohledy. Mimo jmenované drobnohledy jest pohotově ještě Hartnackův demonstrační drobnohled a praeparační drobnohled Reichertův z Vídně, a dva praeparační stolky zhotovené dle vzorečku stolku v Českém museu dávno užívaného. Stolek ten skládá se z prkének sbitých v krabičku, se zrcadlem dole a čtverhrannou deštičkou skleněnou s hora; na stolku tom se dobře praeparuje, a každý sám si podobný stolek udělati může.

Cvičení botanické počíná se vysvětlením náčiní a drobnohledů, jak se s nimi zachází, nač se má především míti pozor, aby se drobnohledy nepokazily. Na to přejde se ku přípravě zrn škrobových z bramborů, saga, pšenice, ovsa, rýže, fazolu, hrachu, šťávy mléčné z pryšce, chvojky a vlašťovičníka. Učitel, někdy i cvičitel, t. j. žák ročníku předešlého, nabyvší v pracích mikroskopických značné zručnosti a přibraný, aby při cvičení vypomáhal, drží sklíčko pro předmět připravené v levé ruce a pravou rukou přenáší kuželovitou skleněnou tyčinkou vodu na sklíčko právě do jeho středu, nabéře na špičku nožíčku něco málo seškrabaného škrobu, ponoří jej do vody a ve vodě náležitě rozdělí. Žákům se hodí připomenouti, aby nikdy značné množství předmětu na sklíčko nedávali, což bývá zvykem u začátečníků ve cvičení, poněvadž by se stal praeparát ne dosti průhledným. Na to klade vyčištěné krycí sklíčko šikmo na předmět, aby mohl vzduch z vody ujíti, přitiskne mírně sklíčko a položí hotový praeparát pod drobnohled. Podobně zhotovené od žáků praeparáty podrobí se důkladnému prozkoumání, aby žáci seznali, že mají škrobová zrnka různý tvar, nestejnou vrstevnatost, a že někdy dvě na první pohled velmi podobná zrnka škrobová přece jsou z různých rostlin. Pak vezme se dvoje sago, zhotoví se dva praeparáty, z nichž jeden ukazuje známá škrobová zrnka z bramboru. Tu poznáváme, že dle zrnek škrobových můžeme i rostlinu poznati, z které sago to bylo uděláno.

Druhou hodinu opakuje se látka z první hodiny a sestaví se drobnohled, kterým žáci pozorují zrna škrobová jodem na modro obarvená. Žáci vidí, jak jod ku pokraji krycího sklíčka se kápne, jak pod krycí sklíčko vniká, a v drobnohledu sledují postup barvení se zrn škrobových. Pak přidá se k jinému praeparátu bramborového škrobu opět louhu draselnatého; tu vystupuje jasně vrstevnatost zrnka, zrnko botná a vrstevnatost opět mizí.

Přikročí se k dělání zřízků z rostlin buďto čerstvých neb do lihu vložených, aby části rostlinné poněkud ztvrdly a lépe řezati se daly. Vyjme se z láhvičky do lihu uložený oddenek hasivky orličí, při čemž učitel žákům vysvětluje, jak se má břitva při řezání držeti, aby se nezavírala ani neotevírala. Učitel připomíná, že nedostačí při řezaní jen břitvou k předmětu tlačiti, ale že se má stejnou dobou břitva po předmětu rovně táhnouti, čímž povstane hladký a celistvý zřízek. Žákům se ukáže, kterak se mají ruce o tělo při řezání opříti, aby měla ruka jistotu při řezání. Učitel pobádá žáky, aby nezdarem se nedali odstrašiti, i jest žádoucno, aby mnoho zřízků najednou se dělalo. Zřízky se kladou do vody ve sklíčku hodinkovém, prohlížejí se, který by byl nejprůhlednější ze všech, a ten štětečkem se z vody vytáhne a pod krycí sklíčko ukrývá. Při cvičení tomto se užívá stolku neb drobnohledu praeparačního. Dělají se prae-

paráty stále; v některých jest předmět v glycerinu, v jiných opět v balsámu kanadském uložen. Dříve než se může zřízek do kanadského balsámu vložiti, předchází tvrdnutí předmětu. Zřízek se vloží do 25% lihu, nechá se v něm jistou dobu ležeti, přeloží se pak postupně do 50%, 75%, 90%, až konečně do absolutního lihu, až se vody tak zbaví, že může býti uložen v tekutý balsám. Jindy dělají se též praeparáty barevné. Při všech těchto pracích nezapomíná se též na pokusy fysiologické.

Postup práce naznačen jest v diagramech, které k tomu účelu zhotoveny jsou, a jest asi tento: Pozorování škrobových zrnek, krystalů, krystaloidů a jehlic; tvary buněk vzniklých vzrůstem a povstáváním blány buněčné; pletiva buněčná, chodby vzdušné, mléčnice a chodby pryskyřičné; pokožka a pichy, rozličné přívěsky na povrchu pokožky; protoplasmy proudění v buňkách Nitelly, Tradescantie, spájení buněk u vlákna závitkovice a jiné.

K sestavení diagramů a uspořádání praktického cvičení užilo se: Das botanische Praktikum v. Ed. Strasburger, Das Mikroskop und seine Anwendung v. Prof. Dr. L. Dippel, Das pflanzenphysiologische Praktikum v. Dr. W. Detmer, Das Mikroskop und seine Anwendung v. Dr. Hermann Hager, Die Ernährung der Pflanzen v Dr. A. Hansen, Wie bildet die Pflanze Wurzel, Blatt u. Blüthen v. Dr. Emil Detlefse.

3. Oddělení zoologické.

Zřízeno pro 8 žáků 6. třídy v druhém pololetí.

Žáci opět jako při botanickém cvičení utvoří skupiny, zasednou ke stolům a dostanou číslovaná pouzdra s pitevním náčiním: nůžky zahnuté, štětec, proštěpec, malý nožík, dvě jehly praeparační v držadlech, nádobku vylitou černými voskem. Na stole jest krabička se špendlíky, láhev širokohrdlá k etherování zvířat, láhvička s etherem, kyselinou chromovou a lihem. Praktická cvičení začínají na jaře, když žáby již ve vodách plovou. Za první anatomický předmět vezme se žába skokan. Žáby přinese žabař, aneb i studující sami nachytají jich sáčkem připraveným, vloží je do veliké širokohrdlé láhve a krmí je až do doby upotřebení. Před cvičením se žáby dle potřeby buďto usmrtí neb etherem omámí, pak se do nádobky praeparační položí. Učitel ukazuje sám, jak se mají špendlíky zapichovati, aby tělo zvířecí bylo vhodně a dobře upevněno. Nejdříve stáhne se kůže a prohledne svalstvo dle diagramu, pro anatomování žáby vykresleného, i určují se jména svalů na trupu a končetinách. Do nádobky nalije se vody, až jest celá žába pod vodou; na to otevírá se dutina těla, při čemž připomíná se žákům, aby konce nůžek byly nahoru ku břišní stěně tlačeny, čímž se zabrání porušení vnitřních ústrojů. Když silnějšími nůžkami prsní kost se prostřihne a dalším střihnutím i dolní stěna tlamy se rozdvojí, tu se stěny dutiny rozloží a špendlíky k vosku upevní. Žáci nejprve uzří dva veliké vzdušné vaky, které nad vodou vyčnívají. Jsou to plíce žabí, které jsou prvním předmětem rozmluvy o dýchání. Pozorujeme povrch jejich nejdříve jen povšechně, pak složení jejich podrobně pod drobnohledem. Když plicní vaky se prostřihnou, vtáhnou se pod veliká játra, mezi kterými u etherovaných žab ještě srdce čile tepe. Zvláště pak pěkně

jest viděti stahování a roztahování se dutin srdečních, když osrdec se odstraní. Krev dá se na sklíčku pod drobnohled, žáci kreslí do příručních sešitků krevulky, vykreslí se oběh krve a opakuje se vše, co o něm ve škole probráno bylo. Nyní jest na řadě zažívací ústroj, který se opatrně odstřihuje a na pravou stranu v misce se klade. Dlouhý, ale málo prostranný žaludek přechází ve dvanáctník, u kterého vidíme vývody jater a sliznice břišní. Postupujeme po délce uvedených vývodů až k játrám, kde spatříme zelenavý váček žlučový, a hned promluvíme o výkonu jater a nutnosti žluče. Malinká červená kulička poblíže dvanáctníku jest slezina. Dlouhé, tenké střevo se uvolní až ku konečníku, kde spatříme vakovitou vychlípeninu, t. j. měchýř močový s močovody, a hledáme po močovodech ledviny. Tážeme se, který účel má střevo, ledviny atd. Rozstřihneme žaludek a vidíme, čím se žába živí; rozstřihneme i konečník a měchýř močový a pátráme po cizopasnících žabích. Nalezneme-li cizopasníky, určíme je podle spisku »Cizopasníci našich žab od J. Johna«. Žabí vajíčka ve vejcovodech upamatují nás na zvláštní vývoj žab, promluvíme o rozvoji žab a vysvětlíme, proč se zde užívá jména »proměna«.

Nahledněme také do rozevřené dutiny ústní, z které jazyk na bradě přirostlý na venek vyklopen jest. Hned na pokraji tlamy jsou žlázy mezičelistní, kost radličná; otvory vedoucí do volátek leží vzadu tlamy u svalu žvýkače, a nedaleko těchto jest ústí Eustachovy roury.

Konečně probereme ještě nervovou soustavu. Otevřeme lebku; v ní leží mozek a jeho nervy; sledujeme silné nervy do předních i zadních končetin a ukončíme badání své, které dvě cvičné hodiny zabralo, pokusem o dráždítelnosti nervů proudem galvanickým.

Ku třetí hodině přichystají se čolkové k anatomování, což má účel ten, aby ústroje u žáby seznané na čolku se opakovaly; již pozorujeme u žáků jakési smělejší počínání při pitvání čolků. Pak následuje za sebou pitvání okouna neb štiky (dle diagramu zhotoveného dle Schmardy, Bronna a Grabera), škeble rybničné (diagram k tomu sestavený dle Bronna a Langera), slimáka (diagram dle Bronna kreslený), hlemýždě zahradního (též diagram dle Bronna provedený), raka obecného (diagram dle Huxleye načrtnutý), potápníka, vodomila, chrousta atd. — pijavky lékařské a pak na konec i zvířat vhodných, která žáci sobě přinesli. Konečně počne i mikroskopie drobných zvířat.

K pitvání zvířat užívá se ještě knih těchto, které dobře poslouží učiteli při sestavování a probírání látky při praktických cvičeních přírodovědeckých: Leitfaden bei zoologisch-zootomischen Praeparirübungen v. August Mojsisovics; Das zootomische Praktikum v. Dr. M. Braun; Leitfaden zur Anfertigung mikroskopischer Dauerpraeparate v. Otto Bachmann; Das Mikroskop v. Dr. H. Frey; Die äusseren mechanischen Werkzeuge der Wirbel- und wirbellosen Thiere v. Dr. Graber; Die Insecten v. Dr. V. Graber; pak články z »Vesmíru«.

Bulharské střední školství r. 1894—95.

Dr. Emanuel Fait.

Žižkov.

Mladé knížectví bulharské usilovně se namáhá, aby dohonilo v krátkém čase, co za pětisetleté poroby zanedbalo. V literních základních vědomostech Bulhaři již předstihli Španělsko, Portugalsko, Srbsko, jakož i některé korunní země rakouské, na př. Dalmacii a Halič s Bukovinou. Střední školy jsou nejvíce státní, ale některé z nich jsou vydržovány krajem aneb obcemi. Učebné osnovy dosud se náležitě nepropracovaly a stále rozmanité dodatky se připojují, tak že není možno se ubrániti dojmu jakési neurčitosti a opravného kvasu.

Studium střední rozděleno jako na našich reálkách na sedm ročníků; první tři z nich zůstávají společné. Od čtvrté třídy musí se žáci rozhodnouti buď pro 4leté klassické gymnasium, na němž základními pilíři humanitního vzdělání setrvávají latina a řečtina, anebo pro druhé odvětví reální gymnasium, jemuž vyměřena stejná lhůta: Z moderních jazyků za povinné předměty prohlášena frančina a ruština; poslední předmět zaveden jako obligátní také na ústavech srbských a na Černé Hoře, jako vedlejší dokonce zařaděn mezi jiné moderní jazyky i na vojenských školách v Egyptě. Praktičtí Bulhaři však, přihlížejíce k čilému mezinárodnímu styku v Podunají, zavedli na jednotlivých ústavech podél břehu tohoto veletoku němčinu za obligátní učivo.

Roku 1890 byla dvě úplná gymnasia, reální a klassická, v Sofii (s 529 žáky) a v Plovdivě, na nichž na každém působilo 35 učitelů. Vedle nich však zařízeno šest úplných 7třídních reálných gymnasií v Gabrově, Trnově, Ruščuku, Vidině, Varně a Slivně. Ústavy byly tedy velmi nestejnoměrně rozděleny; na západní kraje mimo sídelní město knížecí připadl jediný na Vidin, kdežto na jižní, odpočítáme-li středisko vlády východorumelské Plovdiv, jediný Sliven se honosil úplným středním učilištěm. Ohniska vzdělanosti bulharské soustředěna byla tedy mezi Starou Planinou a Dunajem, kde také v Gabrově první zákmit učebného ruchu r. 1835 zazářil.

Roku 1894—95 vydržováno již 15 úplných gymnasií s 9813 žáky, a to 6179 hochy a 3634 dívkami. Paedagogií zřízeno 6, vesměs mužských, na nichž zapsáno 3377 chovanců. Duchovenstvo se vychovává ve dvou ústavech, a to v bývalém carském městě Trnově a v Samokově (v obou přijato 479 theologů). Mnozí z odchovanců ubírají se nejen do Drinopolska, ale i do makedonských sandžaků, aby se tam ujímali duchovní správy. Zemědělské školy otevřeny tři s 222 nastávajícími rolníky; stejným dílem postaráno o řemesla, neboť tři »zanajatčijski učilišta« přijala 214 žáků. Hlavně padá tu na váhu ženská hospodyňská škola v Sofii s 136 chovankami (»ženskoto stopansko učilište«). O obchodní dorost postaráno sice v jediné škole, ale tato se těší hojné návštěvě, ježto v ní umístěno 541 žáků. Za to touha po vojenském stavu se příliš nepociťuje; do jediné školy, jež upravena dle ruského vzoru, přihlásili se pouze 252 čekanci důstojnických odznaků. Nápadný jest značný počet neúplných středních škol s 3, 4 neb 5 třídami, »glavno« čili »klasno učilište«; mají zastupovati naše měšťanské školy, ale blíží se při tom rozvrhem látky nižším reálkám. Kdežto jiných ústavů utě-

šenou měrou přibývá, tuto lze znamenati úpadek třeba nepatrný. Roku 1890 napočteno jich 108 bulharských, r. 1895 pouze 107 s 16.206 žáky (mezi nimi 12.547 hochů a 3659 děvčat).

Druhé národnosti rovněž se přičiňují, aby nezůstaly pozadu za vládnoucími vrstvami. Mohamedáni zřídili si šestnáct středních škol, z nichž nejzvučnějšího jména požívají školy ve Varně, Šumně a Plovdivě. Jediná vyhrazena dívkám mohamedánským, ale bylo jich zapsáno sotva 24, jež uznaly potřebu širšího vzdělání. Jakkoli do obecných škol obojí pohlaví stejně chodí, přece jenom zvolna v kruzích moslimských se odstraňuje předsudek proti hlubšímu vzdělání u dospívajících dívek. Ve sborech učitelských nalézáme pouze dvě učitelky moslimky mezi 57 stejnověrci. Třeba to bylo malé procento, nicméně dosvědčuje, že hradba uzavřenosti proti novověkým názorům je prolomena. Veškeré mládeže mohamedánské napočteno 691 dítek. Nápadný jest úpadek hellenských učilišť, neboť jich napočteno r. 1890 9 a z těch se udržely do r. 1895 pouze 4, mezi nimi 1 dívčí. Vysvětlujeme si to tím, že vůbec Řekové pozbývají v osvobozeném knížectví svého významu a mnoho pořečtěných rodin vrací se k rodnému svému jazyku. Zapsáno bylo 444 dítek, z čehož připadá 73 na dívky. Židovské školy, kterých r. 1890 napočteno 5, zmizely úplně, poněvadž obce mojžíšského vyznání uznaly výhodnějším, aby se dorost jejich posílal do škol státem vydržovaných, a tím odpor proti jejich vyznavačům aspoň poněkud zmírnil. Za to katolické učebny rozmnoženy; r. 1890 shledáváme jenom 2, k nim však v nastávajícím pětiletí nové dvě se přidružily, ačkoli všechny byly navštěvovány toliko 150 žáky (z čehož 57 děvčat). Dostává se jim podpory od některých zahraničních spolků, aby se katolická propaganda posilňovala. Zánovním úkazem jsou amerikánské střední školy, o kterých r. 1890 nebylo ani potuchy, kdežto do r. 1895 se podařilo protestantským missionářům založiti 1 chlapeckou nižší reálku a 3 dívčí nižší »gymnasia«, jež se vesměs ze značné obliby v kruzích obyvatelstva těšila; přihlásilo se do nich 112 dívek, tedy mnohem více než do jiných nepravoslavných se dostavilo. Pro jednolitost východní církve jest to zjev nepříjemný a dosvědčuje, že Bulhaři ve věcech náboženských více se podrobují cizímu vlivu než Rusové a Srbové.

Učitelstvo na středních školách po osvobození bylo velmi pestré; přijímáno z nedostatku domácích způsobilých sil mnoho cizinců, mezi nimiž byli též četní Čechové (hlavně filologové a kresliči), Slovinci, Chorvati, Francouzi, i Němci a Řekové. Postupně poměry se mění; přicházejí mladíci, kteří dostudovali na universitách v Rusku, Rakousku, Německu, Švýcarsku a Francii, a naléhají, aby jim bylo opatřeno místo, ježto četní z nich požívali zvláštního stipendia. K tomu přistupují odchovanci university v Sofii, zvolna doplňované, tak že si vysvětlíme, proč pouze malému počtu cizinců se podařilo uchovati si na středních školách místo definitivní a dosíci státního občanství. I rozmanité výstřelky, často bezděčné, které plynuly z různorodé výchovy učitelstva středních škol, přicházejícího ze všech konců Evropy, zvolna se ztrácejí a stírají. Přece však jsou dosti nápadné rozdíly mezi Petrohradem a Athénami, Kyjevem a Ženevou, Oděssou a Prahou, Curychem a Cařihradem, Lipskem a Paříží, z kterýchžto měst všech lze nalézti vychovatele mládeže v Bulharsku. Všech učitelských míst r. 1895 ustanoveno 1365 a z nich svě-

řeno učitelkám 251 čili 18·45%, tedy mnohem více než u nás, kde mimo školy měšťanské, vyšší dívčí ústavy a učitelské posud se na střední školy nepřipouštějí, ačkoli jim od minulého roku dovolen za jistých podmínek přístup i k universitním přednáškám. Nejvíce svobodomyslnosti v této věci projevují amerikánské ústavy, kdež dívky v učitelských sborech činí převážnou většinu (přiděleno jim totiž 17 míst z 27). Tato okolnost nám namnoze vysvětluje velikou oblibu jmenovaných ústavů. Na řeckých učilištích učitelky dosáhly čtvrtiny míst a na bulharských 18·2% (224 z 1235).

Náklad na střední školství dosáhl r. 1894—95 3,926.609 lvů, z toho připadá hlavní částka na bulharské (3,732.846 lvů), Turci se uspokojí s 81.314 l., Řekové musili se omeziti s 42.218 l., katolíci věnovali 20.804 l., amerikánské missie upravily svůj rozpočet na 49.427 l.

Dle národnosti připadalo ve středních a odborných školách 417 židům, tudíž při 32.571 žácích tvořili tito 1·27%, ačkoli představují pouze 0·75% všeho obyvatelstva. Viděti z toho, jak usilovně se domáhají vzdělání, v čemž se shodují se svými stejnověrci i v jiných zemích evropských, vyjma Rusko, kde počet jejich říšskými zákony částečně se zmenšuje na přiměřené procento k ostatnímu lidu. Rumuni zastoupeni 131 žáky, což se shoduje s číselnou jejich hodnotou. Řekové vysílají 73 žáky čili 0·22%, tedy daleko méně než by dle jejich příslušníků dalo se očekávati (58.326 = 1·85%). Turci velice se zanedbávají, ježto pouze 21 mladíků se odhodlalo k návštěvě škol, tedy 0·06%, přes to, že představují téměř $^1/_5$ poddaných v knížectví (607.331 = 19·25%). Za to Arméni vykazujíce 56 žáků při nepatrném počtu několika tisíc rodáků svých daleko předčí nad obratné židy. Zajímavo jest, že mezi studující mládeží zapsáno bylo 7 cikánů, těchto pariů mezi evropskými národy, kterým v jiných državách se nedostává ani elementárního vzdělání. Ovšem jich žije v knížectví 50.291 čili 1·60%. Bulhaři s vděkem uznávají dobrodiní, jež jim škola poskytuje, neboť ačkoli představují 73·74% všeho lidu ve svém státě, naopak v středních ústavech vyšinuli se na 97·47%, což svědčí o jejich chvalitebné přičinlivosti a vědychtivosti. Vysvětlilo by se snad, že pomáčtí mladíci (mohamedánští Bulhaři) vyplňují hlavně školy mohamedánské, že slovanský dorost byl získán pro katolické a amerikánské ústavy; ale proč podporují ještě zmalátnělý a nepřátelský živel Hellenů, zůstává nám záhadou. Jak jinak vysvětliti, že se v úřadním pramenu (Mir, č. 523, 24. dubna 1898) v řeckých školách udává 444 žáků a dle národnosti toliko 73 Hellenů? Svědčí to o přílišné předpojatosti a setrvačnosti lidových názorů.

Dle zaměstnání svých rodičů bylo 9670 žáků původu selského, 6935 řemeslnického, 5838 obchodnického, 2058 ze stavu úřednického neb důstojnického, 1108 kněžského, ostatek připadl jiným vrstvám společenským. Vzdělanější kruhy i na dolním Podunají uznávají, že nejlepším věnem dítek setrvávají spořádané vědomosti.

Šestiměr a pětiměr přízvučný u Jar. Vrchlického.

Napsal Jos. Jícha.

Praha.

Roku 1890 vyšla u F. Šimáčka knížka »Giosne Carducci: Výbor básní. Přeložil Jaroslav Vrchlický«.

V úvodní studii mimo jiné čteme i tato slova: »V ohledu formálním chci pouze připomenouti své stanovisko oproti »Ódám barbarským«, abych předešel nedorozumění. Uznávaje krásu antických meter, jsa však odedávna odpůrce časomíry v češtině, volil jsem cestu prostřední, dosti odvážnou napodobiti metra ta na základě ryzího přízvuku. Nemysliž si nikdo, že věc je tak snadná, jak se zdá na první pohled. Mně se zdá, že jsou metra antická přízvukem napodobená českému uchu bližší a přístupnější a duchu jazyka našeho přirozenější. Žádám jen, aby četl každý klidně, přirozeně, bez afektace a špatného přízvuku, a metra ta jistě vyniknou, aniž by dříve byla schemata jich nad básní vyznačena. Nevyniknou-li, pak jest na překladateli zvolati »mea culpa!« Šroubovati však jazyk do dávno odbytých tradic a svorů časoměrných se mi nezdálo a rozbíjeti původní formu Carducciho, přirostlou vždy k obsahu nerozlučně, a nahrazovati ji formou rázu moderního libovolně stanovenou, toho bych se nikdy neodvážil.«

Překlady z »Ód barbarských« jsou ve zmíněné knížce na stránce 127. až 170.

Pro toto kratičké pojednání mě zajímaly přirozeně jen některé básně, jež tuto uvádím jménem:

1. »Na náměstí sv. Petronia v zimním večeru« (na straně 130. a 131.), 2. »Sen letní« (na str. 141. a 142.), 3. »Večer u sv. Petra« (na str. 146. a 147.), 4. »V sněhu« (na str. 155.), 5. »Madrigal barbarský« (na str. 156.), 6. »Nad urnou P. B. Shelleye« (na str. 166.—169.).

První z těch básní má 10 elegických dvojverší, druhá 37 hexamentrů, třetí 20 hexametrů, čtvrtá 5 elegických dvojverší, pátá 3 elegická dvojverší, šestá 26 dvojverší hexametrových: tedy celkem 127 hexametrů, 18 pentametrův a to přízvučných.

Přečetl jsem pozorně jmenované básně, i poznal jsem, jak znázorněno znaménky a doloženo příklady ze zmíněného překladu Jaroslava Vrchlického, tyto druhy šestiměru:*)

1. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 11
2. –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ . . . 7
3. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 13
4. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 19
5. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 9

6. –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ ¦ –́ ⏑ 9
7. –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 7
8. –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 4
9. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 16
10. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 6
11. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 2

---

*) Číslice napravo od znamének značí, kolik kterého druhu šestiměru ze 127 zmíněných hexametrů jest; číslice nalevo od příkladův odpovídají číslicím nalevo od znamének.

12. –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 7
13. –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 8
14. –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 2
15. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 1

16. –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ 6
127

1. Meruňky, jabloně do kola nachem a bělostí plály
(142, v. 5.)
2. Mezi bitvami, Homére, v písni tvé, věčně jež duní,
(141, 1.)
3. Pozdraví věže, přes jejichž okraje mnohý věk letěl,
(130, 5.)
4. Přítomná chvíle je klamem, bodá jen prchajíc v dáli,
(166, 3.)
5. Hodina sladká jest, mroucí když v posled pozdraví slunce
(130, 3.)
6. S věže pouze náměstím hodin zvuk drsně se nese,
(155, 5.)
7. drahé, divoké kopce mladým jen rozkvetlé májem.
(141, 8.)
8. Svěží pinie chvějí se vzduchem veliké Rómy,
(169, 3.)
9. podivní ptáci pestří ohnivým lítají nebem.
(168, 6.)
10. Prchajíc Musa s úsměvem sladkým kyne tak verši,
(131, 5.)
11. chvílemi z daleka ženců píseň ve vlhkém vzduchu
(146, 14.)
12. vánek měkký čeřil od moře květy a vůně
(142, 9.)
13. kvítím žlutým, modrým též v louce smála se tráva,
(142, 6.)
14. Oči zvedl jsem k slunci: Světa nádherné světlo,
(147, 1.)
15. S Oidipem král Lear prostovlasý sdílí svou bídu
(167, 7.)
16. Kráčel hošík pyšným krokem jakoby v slávě
(141, 13.)

Přestávky se jeví takto:

V 76 verších jest přestávka po třetí stopě, která jest daktyl (35) nebo trochej (37), někdy ve třetí stopě, která jest daktyl (v klesu, 3) anebo trochej (1). V ostatních 51 verších je po dvou přestávkách a to po druhé a po čtvrté stopě, které jsou obě daktyly (11) nebo trocheje (10) nebo trochej a daktyl (13), daktyl a trochej (10); řidší jsou přestávky po druhém daktylu a ve čtvrtém daktylu (v klesu, 1), po druhém trocheji a ve čtvrtém daktylu (v klesu, 4), po druhém trocheji a ve čtvrtém trocheji (1), ve druhém daktylu (v klesu) a po čtvrtém trocheji (1) předpokládajíc ovšem, že jsem všade správně četl.

Lze to znázorniti takto: *)

3. stopa	
1. –́ ⏑⏑ ‖	35
2. –́ ⏑ ‖	37
3. –́ ⏑ ‖ ⏑	3
4. –́ ‖ ⏑	1
	76

2. stopa	4. stopa	
5. –́ ⏑⏑ ‖	–́ ⏑⏑ ‖	11
6. –́ ⏑ ‖	–́ ⏑ ‖	10
7. –́ ⏑ ‖	–́ ⏑⏑ ‖	13
8. –́ ⏑⏑ ‖	–́ ⏑ ‖	10
9. –́ ⏑⏑ ‖	–́ ⏑ ‖ ⏑	1
10. –́ ⏑ ‖	–́ ⏑ ‖ ⏑	4
11. –́ ⏑ ‖	–́ ‖ ⏑	1
12. –́ ⏑ ‖ ⏑	–́ ⏑ ‖	1
		51

Příklady:

1. Plání svěžím hovorem potok ubíhal čistý,
(141, v. 9.)
2. Pomalu padá sníh s nebe, které jest šedé jak popel,
(155, 1.)
3. jako opilý kyklop ty v života rozruch se díváš!
(147, 2.)
4. Spanilá Vesno, přijď! též v srdci svém opáčí básník,
(156, 5.)
5. Jakoby výsměchem mezi kdoulemi křičeli pávi,
(147, 3.)
6. Prchajíc Musa s úsměvem sladkým kyne tak verši,
(131, 5.)
7. Stráněmi v květu šepotem poklidným ubíhá řeka
(156, 3.)
8. Pod dubem zeleným Roland statný s Hektorem mluví,
(167, 3.)
9. Keři, stromovím, pahrbky kmitly a leskly se v dálce
(146, 11.)
10. Durandala v slunci zlatem a démanty hoří.
(167, 4.)
11. vedro těžké spínalo jhem vzduch, stromy a moře.
(146, 16.)
12. v barbarské řeži se potácí chvíli, mihne a padá.
(146, 3.)

Hexametr přízvučný jest tedy šestistopý verš daktylskotrochejský, jehož šestá stopa jest vždy trochej, pátá vždycky daktyl; první čtyry stopy bývají daktyly, než nahrazují se zhusta trocheji a to jedním až čtyřmi.

Přestávka bývá po třetí, někdy ve třetí stopě; také bývají přestávky dvě a to po druhé a po čtvrté stopě nebo po druhé a ve čtvrté, někdy i ve druhé a po čtvvté.

*) Číslice mají obdobné značení jako svrchu.

U pětiměru jest věc jednodušší zejména z té příčiny, že se děje nahrazování daktylu trochejem jediné v prvých dvou stopách a že jsou přestávky jen jedny.

Jeví se pětiměr takto:

I. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ ‖ –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ 13
II. –́ ⏑⏑ | –́ ⏑ | –́ ‖ –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ 4
III. –́ ⏑ | –́ ⏑ | –́ ‖ –́ ⏑⏑ | –́ ⏑⏑ | –́ 1

I. Veselý mládeže zpěv, který jen o lásce zní
(155, v. 4.)
II. Života známka sem nezazní z města ni hlas.
(155, v. 2.)
III. Petronie, tvůj věžatý, velebný chrám.
(130, v. 4.)

Pětiměr přízvučný jest tedy pětistopý verš daktylský přestávkou rozpůlený; každá polovice má 2 celé a polovici stopy. Druhá polovice má vždy 2 daktyly a těžkou slabiku; první polovice mívá 2 daktyly a těžkou slabiku, daktyly se nahrazují trochejem a to buď jedním anebo dvěma.

* * *

Dal jsem některé z těch veršů napsati na tabuli (ve 2. ročníku paedagogia), náležitě přečísti a rozměřiti. Žákům nečinilo rozměřování a stanovení přestávky (přestávek) potíží, ježto verše správně (logicky) přečtli.

Dal jsem také před nějakým časem přečísti několik z výše uvedených veršův a rozměřiti kandidátovi konajícímu zkoušku pro měšťanské školy, který podobných veršů posud nečetl. Provedl úkol svůj k plné spokojenosti.

Drobné zprávy.

Statistický soupis darů a nadání

věnovaných na českých školách středních v Čechách, na Moravě a ve Slezsku za příčinou vladařského jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. v měsíci prosinci roku 1898.

Jména ústavů	Podarování obnosem zl. kr.		Nadání neb fond podpor. obnosem zl. kr.
Benešov G.	350·—	. . . .	—
Brno G. I.	270·—	. . . .	—
» G. II.	50·—	. . . .	2000·—
» R.	—	. . . .	623·—
» P.	50·—	. . . .	600·—
Budějovice G.	60·—	. . . .	—
» R.	160·—	. . . .	—
Čáslav G.	157·—	. . . .	—
Domažlice G.	100·—	. . . .	—
Hodonín R.	—	. . . .	1000·—
Chrudim G.	50·—	(každý rok dále) .	—
Jevíčko R.	80·—	» » » .	—
Jičín G.	—	. . . .	1100·—

Jména ústavů	Podarování obnosem zl. kr.		Nadání neb fond podpor. obnosem zl. kr.	
Jičín R.	50·—		—	
» P.	25 —		—	
Jindřichův Hradec G.	—		500·—	
Karlín R.	388·—		300·—	
Klatovy G.	20·—		50·—	(dvěma žákům po dobu studií)
Kolín G.	200·—		860·—	
Kostelec n. O.	20·—		—	
Králové Dvůr G.	750·—		2500·—	
» Hradec G.	140·—	(na zříz. astron. obs.)	—	
» » R.	475·—	na žáky	—	
	200·—	na dalekohled pro stud. astron. observ.		
	60·—	na ornát		
Král. Vinohrady R.	550·—		—	
Kroměříž G.	—		317·—	
» P.	29 —	(každý rok dále)	—	
Kutná Hora R	72·—	(+ 10 metrů sukna)	—	
Litomyšl G.	27·—		1000·—	
Louny R.	1300·—	(záložna ročně)	408·—	
Místek G.	—		1000·—	
Mladá Boleslav G.	—		1811·—	
Mor. Ostrava G.	150·—		1000·—	
Náchod	196·—		—	
Něm. Brod G.	—		478·—	
Nový Bydžov G.	—		1800·—	
			2000·—	(ředitel na pěst. zpěvu, hudby a tělocviku)
Olomouc G.	—		2250·—	
Opava	50·—		1250·—	
Pardubice R.	800·—		—	
Pelhřimov G.	—		2700·—	
Písek G.	257·—		1000·—	
» R.	163·—		540·—	
			212·—	
Plzeň G	—		300·—	
			625·—	
» R.	245·40		jiné dva fondy již trvají	
Praha Akadem. G.	210·75		—	
» Truhl. ul. G.	185·—		1500·—	
			500·—	(dr. Kovář)
» Malá Strana G.	346·70		—	
» Křemencova ul. G.	110·—		—	
» Žitná ul. G.	280·—		—	
» Kr. Vinohrady G.	—		278·—	
» Smíchov G.	305·—		600·—	
			1000·—	(šk. r. Hulakovský)

Jména ústavů	Podarování obnosem zl. kr.		Nadání neb fond podpor. obnosem zl. kr.
Praha Ječná ul. R.	1147·—		—
	1100·—		—
» Malá Str. R.	118·55		419·—
Přerov G	49·—		—
Příbram G.	200·—		1000·—
» P.	—		750·—
Rakovník R.	—		1750·—
Roudnice G.	160·—		—
Rychnov G.	30·—	(každý rok dále)	—
Slaný G.	120·—		—
Soběslav P.	26·50		—
Strážnice G.	—		1250·—
			2600·—
Tábor G.	110·—	(každý rok dále)	—
Telč R.	84·—		—
Třebíč G.	128·70		—
Třeboň G.	52·—		300·—
Uh. Brod	—		2000·—
Uh. Hradiště G.	105·52		1200·—
			1500·—
			2000·—
			3000·—
Val. Meziříčí G.	40·—		1200·—
			600·—
Vys. Mýto G.	1400·—		—
	60·—		—
Žižkov R.	165·—		—
Úhrnem	14.038·12		51.771·—

Micheletův zapomenutý list o studiu jazyků klassických.

Podává Jan Nedoma. *Karlín.*

Dne 13. a 14. července 1898 oslavována stá ročnice narození věhlasného historika Micheleta ve Francii okázalým způsobem. Při odhalení poprsí jeho v Pantheonu přítomen byl president Faure a ministr vyučování Bourgeois měl velkou řeč o velikosti a významu Micheleta pro Francii. Věru tento současník našeho Palackého v nejedné příčině podobá se tomuto nejznamenitějšímu dějepisci českému. Jest viděti, že oba tito velcí duchové jednou dobou osnovali velké myšlenky své, že pronikavostí ducha svého stejně mocně pojali v sobě idey jedné doby. Oba dějepisci jsou velikými humanisty a velikými učiteli svých národů. — Michelet však také přímo jako učitel mládeže působil. U příležitosti oslavy stých narozenin jeho přišla opět*) na veřejnost jeho řeč, již měl dne 17. srpna 1825, při slavnosti udílení cen v collège Sainte-Barbe; bylť v tom ústavě professorem historie.

Tato r. 1825 od mladého professora Micheleta při domácí slavnosti školní proslovená řeč má v sobě takovou sílu a působivost, jako by chystána

*) Le Temps 14. července 1898.

byla pro nynější dobu i naše poměry, ač je stará již 73 roky. Věci, o nichž Michelet tehdy mluvil, jsou na denním pořádku ještě dnes. To jsou: o jednotě a o užitečnosti studií klassických. Michelet tu s velkou silou svého přesvědčení s plným již sebevědomím svého genia odpovídá na theorie Brunetierovy a Lemaîtrovy. Podáváme zde myšlenky jeho částečně ve výtahu, ale větším dílem v překladu co možná věrném.

Opírá se o známé mínění Pascalovo: »Toute la suite des hommes pendant tant de siècles doit être considérée comme un même homme qui subsiste toujours et apprend continuellement.«

Z té totožnosti pokolení lidského vyplývá, že úkol skutečného vychování záleží v tom, aby skýtáno bylo mladým pokolením dědictví jich otců, a dána jim byla možnost zvětšovati toto dědictví pro své nástupce, čili jinak řečeno: »Přidávati přítomnost k minulosti pro připravování budoucnosti.« (»A rattacher le présent au passé pour préparer l'avenier«.)

Nuže, to jest ve studiu jazyků a historie, abychom mohli sbírati poznání minulosti. Vychování, jež chce vzdělati lidi, začne jistě studiem jazyků a historie.

Postup, jejž sledujeme v tomto studiu historie a jazyků, není nic méně než libovolný; on jest nutně přizpůsoben pořádku chronologickému. — Je to civilisace řecká, z níž vzniká latinská a obě jsou základem naší.

Nedomůžeme se původnosti (genia) ducha moderního, jestliže zanedbáváme, co se týče ducha antického, jestliže nemůžeme vrátiti svým předkům vše to, co oni nám odevzdali. Dva tisíce let minulo od šťastných dob těchto slavných národů a možno říci, že ještě u nás panují. Naši umělci studují vkus antický jako pravidlo posvátné; moudrost římská dýše v našem právnictví; naše vědy mají svoje názvosloví podle ohebného jazyka Řeků. A onen (Latinů) Římanů nezdá-liž se býti hodným jména jazyka věčného? Není-liž ho přimíseno ke všem (idiomům) mluvám moderním; nemluvíme-liž jím při každé příležitosti, aniž jsme si toho vědomi? A v této chvíli samé, kdy oslavuji, čím jsme mu povinni, neshledáváte-liž ho ve většině slov, jež pronáším? . . .

Jakožto synové světa antického, odstrčili bychom od sebe dědictví svých otců; jejich nesčíslné památky jsou velice vmíseny v naše bytí, obkličují nás pronikají nás takřka; nachazíme je všady.*) Chtíti se odloučiti od těchto živlů, jež vtělily se v nás samé, toť jest počínání zpozdilé, a kdybychom měli to neštěstí, že bychom se tam dostali, neměli bychom z toho než záhadu nepochopitelnou od světa moderního, jejž jedině antický může objasniti.

Dáti žákovi tak projíti tytéž étapy, jež prošla humanita, to znamená upraviti vychování dle plánu historického, vytknutého Prozřetelností.

Avšak studia humanitní neobmezují se na pozorování minulosti. Ona cvičí schopnosti mládeže, vyvinují sílu vynalézavou, z níž jí samé (mládeži) bude zanechati po sobě stopu své pouti pozemské.

Tři doby lze označiti v tomto vývoji, trojí studium jest jim přizpůsobeno: práce překladu, různá cvičení komposice, konečně přemítání filosofická.

Takový jest duch lidský; snížen svou slabotou až do vycvičení svých velice vzácných schopností, on nevynaléźá, pokud dlouho nenapodobil, a toto

*) To arciť platí pro Francouze a vůbec Romány, v míře daleko větší než pro nás Slovany, i než pro Germány.

napodobení, bez něhož zůstává (sterilním) neplodným, může zmenšiti jeho originalnost. My neshledáváme nic nebezpečného ve cvičení překládacím; to jest imitace, v níž se vynalézá, invence, v níž se napodobuje.

Jaké to šťastné cvičení, jež má mladého člověka takřka ku stotožňování sebe s lidmi, již lépe psali a myslili; býti na vzájem ozdobným s Isokratem, silným s Demosthenem, vznešeným s Tacitem nebo Platonem! V tomto následku transformací dostává on od každého z nich zárodek některých vlastností nových a osvojuje si jejich rozmanité výkony, aniž přestává býti samým sebou.

Jako rozumění a vkus touto prací se vytvořují postupem jistým a zřejmým, jiná schopnost, totiž obraznost, jí se budí. Mocná a nebezpečná schopnost! Můžeť zveličovati soudnost, ale také rozdmychovati náruživosti! Snažme se jí se zmocniti a ji říditi. K výrazům novým je potřeba mluvy nové: zjevme mladému člověku tajemství těch akkordů promyšlených, jež poutají a rozmnožují nadšení; poskytněme jeho oku chtivému harmonie nesmrtelné zpěvy Horacovy a Virgilovy. On je bude opakovati, on se odváží je napodobovati a náruživosti zklamané nevinným kouzlem poesie nebudou moci než animovati talent plodnou horlivostí.

Jestliže styl je člověk sám, tedy formovati styl jest formovati člověka intellektuelního. Ve studiích řečnických rozvinujeme též schopnosti, jež jsme posud odděleně pěstovali: paměť, vkus, obraznost. Žák bere pak do práce všechny ty materie, jež sebral ve svých studiích jazyků a literatur. Velcí řečníci, jichž díla překládal, poskytují mu tajnosti svého umění; básníci, jež napodobil, dávají mu často svůj vzlet. Zde zvláště objevuje se to spojení literatury a historie jež jsme vždy vytýkali. Historie skýtá výmluvnosti ty šťastné detaily, jež činí živost obrazů, effekt dramatický; dává jí nádech pravdivosti; dodává slovům věcnosti a života. Odeberte znalost věcí, literatura nebude nic než plané studium deklamační, cvičení lživé. Svědomí neméně než vkus musí nás k tomu míti, abychom nezapomněli prvního předpisu umění: *Rien n'est beau que le vrai.*

Filosofie ukončuje vzdělání klassické... Jelikož vaši učitelé pozorují s vámi ve Virgilovi pravdivost utrpení, hloubku citu, studujete filosofii... Studium jazyků, jež konáte, jest logika anticipovaná.

Avšak, to potřeba vyznati, poesie, výřečnost, historie zaujaly velmi často mysl žákovu k předmětům vedlejším; filosofie v sobě chová tu ušlechtilou moc, že generalisuje, což jí dopouští sloučiti tisíc předmětů, povznésti se od následků k příčinám, konečně obsáhnouti systém...

Poznání sebe sama nepostačuje člověku. Filosofie mu odhaluje též obraz všehomíra i že vůle ovládá všecku činnost bytostí.

Potom již netřeba hledati princip, jímž by bylo slučovati všechna poznání; v jednotě intence božské našel, kdo se studiu takovému oddal, jednotu vědy i jednotu světa. Pozoruje nezměnitelné zákony přírodní, poznává on jednu a tutéž koncepci, jednu a tutéž vůli. Věda jeví se mu tedy jako systém posvátný, v němž třeba vystříhati se odlučování různých částí; on neodděluje, než aby nahrazoval, on nestuduje detaily, než aby se povznesl k rozumění celku. Náleží se ovšem, aby věnoval své práce zvláště na jeden obor; ale běda mu, pokusí-li se isolovati jej ode všeho ostatního! On by mohl pozorovati zjevy, nemohl by však pochopiti ducha, jenž je oživuje; on by třebas stal se učeným, nikoli však osvíceným. Důstojnost, morálnost vědy zůstaly by mu cizími.

Daleko budiž od vás, mladí žáci, tato věda mrtvá a neplodná. Připraveni od studii klassických k životním, budete míti jakousi nepřízeň, již vám vštěpujeme, pro tuto jednostrannost ducha, pro tuto úzkoprsou předpojatost, jež přeje jednomu cvičení ducha na úkor všech ostatních; již nebudete říkati *vědy*, ale *věda*. Vy nezapomenete, že poznání věcí samo o sobě je neplodné a často škodlivé, že poznání věcí spojených dle jich skutečných styků jest samé světlo, samá mravnost, samá nábožnost ... Nuže, my koříme se tomu, jenž provází tento podivuhodný postup humanity, a budeme mu děkovati, že nám dal v náhradu po nás lidi, kteří zmohou více než my.

*

U příležitosti oslavování 100letých narozenin Micheleta přišla ve Francii na přetřes opět kontroversa o studiu klassických jazyků a historie ve školách za nynější doby.

Proslulý E. M. de Vogüé, člen akademie, vyslovil se v obšírnější rozpravě o této věci v duchu a směru Micheletově. Mezi jiným praví: »Du point de vue purement pédagogique, on peut disputer longtemps sur l'efficacité du latin: il y a d'excellentes raissons pour et contre, elles divisent les plus meilleurs esprits. Mais je ne crois pas qu'il y ait deux opinions sur la nécessité pour un honnête homme de connaître les grandes lignes de l'histoire.«

Vynesení ministerské o pětiletém přídavku supplentském. Po úpravě platů úřadnických a professorských vyslovena byla z několika stran pochybnost, budou-li i dále supplujícím professorům, kteří okolnostmi nuceni jsou po zkoušce déle než pět roků supplovati, vypláceny pětileté přídavky 200 zl. — Ministerstvo kultu a vyučování vydalo o tom ke všem zemským školním úřadům vynesení dne 28. listopadu 1898 č. 25885, dle něhož *i na dále platí v plné míře* ustanovení zákona ze dne 8. července 1886 ř. z. č. 121, jednající o přídavku pětiletém supplujícím professorům na státních středních školách, jakož i na ústavech pro vzdělání učitelů a učitelek, a *že nijak není v odporu* se zákonem ze dne 19. září 1898 ř. z. č. 173, jednajícím o úpravě platu professorstva na středních školách, a se zákonem ze dne 19. září 1898 ř. z. č. 174. jednajícím o úpravě platu professorů na paedagogiích a učitelstva na cvičných školách.

Zahrady pro mládež. Ve výchově mládeže utěšeně počíná se ve mnohých zemích šířiti radikální oprava ustálených šablon. Jest to zvláště snaha po harmonii ve vychování a pěstování ducha i těla. Do škol zavádějí se nejrozmanitější cviky tělesné, zvláště pak hry pod širým nebem a řemeslné práce. Snaha ta jest zvláště ku prospěchu velkoměstských dětí, z nichž mnohé většinu svého »jara« života prodlí v dusných příbytcích a výpary naplněných ulicích. Jest pravda, mnohá pokročilá města zřizují též pro mládež hřiště, avšak to bývá často pouze nedostatečnou náhradou za volný prostor pod širým nebem. Bývá to spíše prachové mraveniště, kde hlavní roli hrají chůvy a jejich »milí« v občanském i vojenském oděvu. Z té příčiny možno za velice šťastnou myšlenku považovati návrh P. E. Jankovského ve Varšavě, aby pro mládež zřizovány byly venku za městem v širém prostranství vhodné zahrady, jež by byly též spojeny s parky pro obecenstvo. Jak sděluje »Ogrodnik Polski«, byl návrh ten sympaticky přijat a již pracuje se o jeho uskutečnění. Hygienisté těší se, že na tisíce dětí varšavských bude moci tráviti denně aspoň několik hodin ve volném, všeho kouře a výparů zbaveném povětří mimo obvod města. Při čtení zprávy té mimoděk

vzpomněli jsme na naše místní poměry pražské. Jak snadno bylo by možno též pro naši mládež zříditi někde v okolí města rozsáhlou zahradu, aby nebyla tato mládež jen stále poučována o šetření stromů, kterých již ve mnohých částech města není, ale aby také těšiti se mohla z nich pod modrým a slunečným nebem ve vzduchu čistém a ne prosyceném výpary a kouřem.

Umělecká výchova mládeže studující. Zajímavý výnos vydal uherský ministr kultu Vlasič, výnos, který by byl na místě též u nás, zejména v Praze. Ministr Vlasič, maje na mysli rozkvět maďarského umění a co největší pěstění zájmu v obecenstvu pro díla a památky umělecké, nařídil zvláštním výnosem ředitelům vysokých a středních škol, aby při každé příležitosti snažili se buditi v mládeži studující zájem a smysl pro umění, aby tomuto předmětu zvláštní pozornost věnovali v přednáškách a aby se studenty navštěvovali galerie, musea, umělecké výstavy, kostely a památné budovy a podávali jim příslušná vysvětlení. V nynější době, kdy umění vždy mocněji proniká do potřeb našeho denního života, kdy umělecké záležitosti vyluzují stále větší pozornost a interes nejširšího obecenstva, kdy zkrátka umění se demokratisuje a osvěžuje celou naši společnost zušlechťujícím a ideálním vlivem, je toto nařízení ministra maďarského charakteristickým a pěkným úkazem. Jak rádi bychom uvítali podobné nařízení u nás! Mělo by daleko větší význam nežli v Maďarsku, uvážíme-li, jak daleko vyniká náš ruch umělecký nad maďarský, ačkoliv nedostává se našemu umění ani malá část té podpory od státu, jako je tomu v Uhrách, a uvážíme-li dále, o jak velkou a skvělou tradici opírá se naše umění výtvarné v památkách, jimiž je Praha tak bohata. V nynější době, kdy otázka zachování starého rázu Prahy naplňuje celou českou veřejnost pochopitelným zájmem, kdy stala se předmětem diskussí a zápasů, zasahujících do nejširších vrstev našeho obyvatelstva a kdy též studentstvo tak krásně osvědčilo svou nadšenou lásku k uměleckým a historickým krásám a památkám Prahy, posloužilo by neobyčejně studující mládeži, kdyby byly pořádány pro ni podobné hromadné vycházky a návštěvy pražských pamatných staveb, kostelů, paláců a galerií. K umělecké výchově naší mládeže přispělo by se tím nemalou měrou a rovněž i k vypěstění vlasteneckého zápalu a piety k slavné minulosti. kteréž pocity měly by s největší vroucností ovládati vnímavou mysl mládí. Ti, jimž je svěřeno vychování naší mládeže, nalezli by tu úkol tak krásný a povznášející, naplňující je vědomím, že obohacují a ušlechťují ducha i srdce svých žáků, že by snad sami mohli se uchopiti iniciativy ve věci té, beze všeho povzbuzování a nařizování s »hůry«. *Nár. Listy.*

K těmto slovům »Národních Listů« ze dne 20. prosince 1898 připomínáme, že i s »hůry« nařízeny jsou od několika let vycházky, po kterých se tu právem touží, a že také skutečně utěšeně se vzmáhá ruch vycházkový. I jinak zajisté upozorňují učitelé středních škol při každé příležitosti na umělecké památky naší minulosti. Přes to přejeme umělecké výchově z celé duše intensity *zvýšené;* neboť nelze popříti, že smysl pro umění je u nás pořád ještě takořka v plenkách, ačkoliv právě lid *náš* vynikal kdysi v tom směru bohatým nadáním přírodním.

Postátnění opavského gymnasia českého. Po 16letém trvání, které umožňovala s nechabnoucí obětivostí a s oddanou láskou k jediné této české škole slezské všecka veřejnost s Ústřední maticí v čele, převzato české gymnasium opavské od 1. ledna 1899 s celým sborem učitelským ve správu státní. Klademe vysoko tento projev blahovůle státu ke kulturním potřebám českého

lidu ve Slezsku. Jest to čin humanity i čin dobře rakouský; budeť ústav ten zároveň baštou rakouství na hranici říše. Proto též bude činu toho vládě, jakož i všem, kdo přispěli k uskutečnění této dávné tužby lidu slezského, vždy vděčně vzpomínáno.

Nové školy. Státní reálka v *Mladé Boleslavi* bude již letos po prázdninách aktivována.

Podobně státní gymnasium v *Prostějově.*

Ve *Vyškově* bude otevřeno Matiční gymnasium. Budovu mu propůjčil kníže arcibiskup olomúcký dr. Kohn.

Vpočítání let supplentských do stabilisace a do kvinkvenálek již jest provedeno a došlo také již z ministeria na jednotlivé zemské úřady školní. Měřítko zvoleno nejliberálnější: započítána byla každému léta po zkoušce supplentsky strávená (ovšem do tří) i kde jich nebylo více nežli rok, ba někdy také část roku. Tím stali se účastnými této výhody málem všichni bývalí supplenti, též ti, jimž osud přál, že supplovali po zkoušce jen krátko.

Literatura.

Časopisy.

Archiv für slavische Philologie. Vydává V. Jagić. XX. sv., 1. seš. Berlin, Weidmannovo knihkupectví. Obsah: Einige Streitfragen. Von V. Jagić. — Die Imperative daždi, věždi u. s. w. und die Genitive Plur. rabŭ, ženŭ, selŭ u. s. w. von W. Vondrák. — Гица-Gigá, von St. Novaković. — Zur Charakteristik der mähr. Dialekte. Von Fr. Pastrnek. — Beitrag zur Geschichte der Entwicklung der serbischen Heldendichtung, von Asmus Soczensen.

Český časopis historický. Vydávají Jar. Goll a Jos. Pekař. Roč. V. Seš. 1. Celoroční předplatné 3·60 zl. i s poštou. Obsah: K jubileu padesátileté vlády císaře a krále Františka Josefa. — Josef Strnad: K historii císařského domu v Plzni. — V. Novotný: Nové publikace o době husitské. — Jos. Šusta: Otroctví a velkostatek v Čechách. — (V. Kratochvíl.) Hoffmann von Fallersleben o Palackém a jiných. — Literatura. — Přehled časopisů. — Zprávy.

Český lid. Roč. VIII. Čís. 2. a 3. Red. dr. Č. Zíbrt. Roční předpl 4 zl. Obsah: R. Tyršová: O praktickém použití lidového ornamentu českého. II. Nábytek v slohu národním. — Ph. Dr. Z. Winter: O staročeských slavnostech. — A. Hlavinka: Příroda — kmotrou národní písně. — Th. Dr. A. Podlaha: Václ. Fr. Kozmanecia lidové hry z let 1644—1646 z rukopisu strahovského kláštera. II. O planém nedorozumění mezi dvěma sedláky. — Ph. Dr. Č. Zíbrt: Pokusy o přirozený výklad pověr československých na sklonku XVIII. a na začátku XIX. věku. — Jos. Klvaňa: Národopisné drobty ze Slovenska moravského. Paběrky z archivů domácích i cizích. J. Hellich: O národním kroji ženském z r. 1848. — Ph. Dr. Č. Zíbrt: K dějinám české literatury lidové. J. Šíma: Příspěvek k české lidové knihomalbě. — A. Svoboda: Pozdravy našeho lidu. — MUC. Jos. Kessler ze Sprengeisenu: Léčitelství lidové. — F. Otruba: Pověsti o jenerálu Janu Šporkovi. — Jan Koula: Příspěvek ku poznání československé majoliky. — JUDr. K. Adámek: Tance lidové v okresu hlineckém. — Hádanky. - Jan Soukup: Proč Bůh vzal lidem vědění o smrti. — Jos. Vlnka: Rozmluvy, aby se chytil ženich. — Vlad. Francev: K otázce faustovské. - Pohádky. — Ter. Vansová: Paberky povier a obyčajov z Gemercer Malo hontu. — Dr. Č. Zíbrt: Dřevěný kostel ve Velké Hrabové. — A. Tomíček: Sedlák od stol. XVI. na Litomyšlsku. — Jiří Malovaný: Nářečí z Císařova a okolí na Moravě. — Ferd. Pátek: Česká literatura lidovědná za r. 1897. — Vyobrazení. — Zvláštní příloha.

Časopis Matice moravské. Hlavní redaktoři: V. Brandl. Fr. Bartoš. Odp. red. Fr. Kameníček. Roč. XXIII. Seš. 1. Ročně 2 zl. 60 kr. Obsah: Fr. Bartoš: Příspěvky k textové kritice lidových písní. — Dr. A. Podlaha: List z kroniky jezuitských kollejí moravských. — Jiří Malovaný: Skladba nářečí císařovského. — Jos. Klvaňa: Pokry-

vačské břidlice u Střelné. — K. Kořínek. K sté ročnici narozenin Fr. Ladislava Čelakovského. — Umělecké a vědecké zprávy. Literatura.

Časopis Musea království Českého. Red. Ant. Truhlář. Roč. LXXII. Svaz. 5. a 6. Obsah: Jar. Čelakovský: Příspěvky k dějinám židů v době Jagellonské. — Al. Lisický: Spor o i a y. — Jar. Čelakovský: Mistr Jan z Geldhausenu a staré městské knihy Jihlavské. — H. Kuffner: Dr. Hugova Tomana »Válečnictví husitské z doby Žižkovy a Prokopovy« a bitva u Lipan. — Václ. Schulz: Jak se nakládalo s Českými bratry po vydání královského mandátu r 1548. — Příspěvky k poznání literární činnosti Husovy. — Hlídka literární. — Zprávy knihopisné. — Slovanské časopisy. — Zpráva o stavu Musea král. českého za r. 1897. — Zpráva o Matici české.

Česká mládež. Red. Jan Dolenský. Svazek II. Čís. 1.—5. Svaz. III. Čís. 1. Číslo za 20 kr. V každém sešitě je hojnost povídek, článků a básní od různých spisovatelů, na př. Al. Jiráska, El. Krásnohorské, Ad. Heyduka, Vlasty Pittnerové, Růž. Jesenské, Ant. Klášterského, Jos. Kořenského, Jos. Kliky, Pavly Maternové a m. j. »Česká mládež« jest nyní nejlepším časopisem svého druhu. Z každého čísla jest patrna péče a snaha podati obsah přiměřený, rozmanitý a poutavý.

Česká revue. Vychází péčí klubu národní strany svobodomyslné dne 10. každého měsíce Seš. 2.—4. Red. dr. Prok. Podlipský, Vyd. Ed. Beaufort. Obsah: Jar. Vrchlického básně: Staré rytiny. — Jos. Zubatý: Jan Gebauer. — Dr. Dobroslav Krejčí: O mezinárodním soudu rozhodčím. — Jos. Merhaut: Hostýn. — J. Arbes: Nejstarší české feuilletonní causerie. — Jos. Mašín: Karbid vápenatý. — Fr. Kvapil: Z nové poesie polské. — Fr. Brodecký: Hmotné poměry učitelstva národního. — Jar. Vrchlický: Adam Mickiewicz. — Sonety T. B. Aldricha. Přel. Ant. Klášterský. — Dr. K. Viškovský: Dva nové typy zemědělského úvěru. — Z nové poesie polské: III. Antonín Lange. Přel. Fr. Krejčí. — Rozhledy. — Směs. — Ročně 9 zl.

České museum filologické. Založeno spolkem filologickým v Praze: Redaktor dr. Jan Kvíčala. Roč. IV. Seš. VI. Ročně zl. 3·50. Obsah: Dr. J. V. Prášek: Herodot a Sparta. — Dr. H. Vysoký: Dodonské studie. — A. Truhlář: Příspěvky k dějinám studií humanistických v Čechách. — Ad. Patera: Ukázky ze staročeských rukopisů XV. století. — Úvahy a zprávy.

Háj. Časopis pro lesníky, myslivce a přátele přírody. Red. Jan Doležal. Ročník XXVIII Čís. 1.—2. Předplácí se na »Háj« s přílohami »Lesní obzor«, »Lověna« a »Rybářské Listy« 5 zl. ročně. Obsah: J. Lhota: Podvojná hájovna na panství Pavla ryt. Schoellera v Račicích na Moravě. — Nástin hospodářství lesního na panství Nádvorna ve vých. Haliči. — Význam podrostu lesního pro lesní stromy. — Spáskování borovice. — Meliorační práce v Čechách. — Lesy rumunské. — Trvanlivost různých podlah. — O stromu máslovém. — Největší stromy na světě. — Co sní krtek denně. — Úder hromu do jedle. — O vejmutovce. — Dr. Eckstein: O škodě působené brouky. — Jubilejní sjezd České lesnické Jednoty. — Pěstění jmélí. — Röntgenovy paprsky v hospodářství a průmyslu. — Lípa Lukášova v Telecím. — Účelný směr řádků rostlin. — Jan Hemmr: Úvahy a zásady při zřizování hospodářských plánů a programů hospodářství pro lesy obecního statku. — Staré hranice a míry v král. Českém. — J. Ševětinský: Myslivost v bájesloví slovanském a zvlášť českém. — Ad. Trenkle: Střelecké zkoušky s loveckou ručnicí. — Jelen isubra. — Stepokur čili tinam. — Reuter: O osazování přirozených vnitrozemských vod rybami a raky. — Švédští raci v Čechách. — Jak rostou raci. — »Z lesů a luhů.« Roč. V. Čís. 1.—2. Obsah: Vl. Hejda: O ptačí řeči. — Besídka. — Různé zprávy.

Hlas. Mesačnik pro literatúru, politiku a otázku sociálnu. Red. dr. P. Blaho. Roč. I. Čís. 1. 8. Ročně 3 zl. Obsah: Naše snahy. — Niečo o modernom vzdelávaní ľudu a knižniciach ľudových. — Beseda literárna. — Obrana a odpoveď. — Starí a mládež. — Slovenské časopisectvo. — Maďarisácia. — Slovenská mládež na martinských slavnostiach. — M nisterské nariadenie ohľadom lekárskych rakúskych diplomov. — Jak pracovat. — Pár slov o »Národních novinách«. — Myšlienky k organisácii práce medzi ľudom. — Dr. V. Šrobár: O národňom úspechu a jeho podmienkach. — L. N. Tolstoj: Dve vojny. — Kus kultúrnej práce pre Slovensko! Obzor. — Referáty. — Rozmanité zprávy.

Hlídka. Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii. Roč. IV. (XVI.) Čís. 1. a 2. Obsah: Dr. A. Musil: Církevní věci v Syrii. — Vinc. Vávra: Dr. Ig. Hanuš a dr. Jan Helcelet. — Dr. Jar. Mathon: O nejbližších cílech vědy lékařské. — Jan Staněk: O pokroku v katolictví. — F. Bartoš: Pověry paedagogické a jinak praktické. — Písemnictví a umění. — Směs. — Rozhled: Církevní zprávy. — Věda a umění. — Z národního hospodářství. — Školství. — Ročně 4 zl.

Listy filologické. Red. J. Gebauer, J. Král, F. Pastrnek. Nákladem Jednoty českých filologů. Roč. 25. Seš. 6. Obsah: Studie k Aristotelovu *Ἀθηναίων πολιτεία.* Napsal Fr. Groh. — Klasobraní po rukopisích. — Úvahy a zprávy — Seznam spolupracovníkův a jejich příspěvků v roč. XXI.—XXV. — Seznam slov a věcí. — Ročně 3 zl. 50 kr.

Lumír. Red. Václ. Hladík. Roč. XXVII. Čís. 1.—14. Roční předplatné 4·80 zl., poštou 5 zl. Obsah: Jos. V. Sládek: Nové stráži. — Ad. Heyduk: Zaniklé písně. — Al. Mrštík Oravou. — Jul. Zeyer: Jsou slova dým. — R. Svobodová: Nové listy k románu. — V. Dyk: Ballada. Zbloudilá píseň. — O. Březina: Perspektivy. — Jos. Merhaut: Klíčení. — José Maria de Heredia. — F. S. Holeček: Svislá křídla. — K. J. Kronbauer: Jizvy. — Růž. Jesenská: Dvě písně. — B. Adámek: V pohorské vsi. — Karel Toman: Galantní slavnost. — Intimní drama. — Luis Arleth: Edvard Grieg. — Jar. Vrchlický. — A. E. Mužík: Když srdce... — Jiří Sumín: Do světa! — V. Mrštík: Hudci. — F. X. Šalda: Spisovatel, umělec, básník. — V. Hladík: Dcera. — Alfons Breska: Matce. — Otto Gulon: Žena. — Město. — Vzdech. – Ad. Heyduk: Z tulákova denníku. — Jar. Kvapil: Sloky pro hudbu. — M. Jahn: Poznání. — Vlad. Houdek: Kdes ve vzduchu. — Věřím ... X. Dvořák: Resignace. – Západ! — Z nejmladší poesie. (Boh. Květ, Jan Opolský, Alfons Breska.) — Vl. Houdek: Píseň. — Jos. Holeček: Finská národní lyrika. — V. Hladík: Světlá noc. M. Jahn: Modlitba. — Hořké odpovědi. — Jan Osten: Rosele. — Dr. Karel Chytil: Nová osnova stavebního řádu pro Prahu, Plzeň, Budějovice a jich okolí. A. E. Mužík: Noc. — Kar. Hurych: Slaboši. — Jan Červenka: Trilky. — Kazimír Przerwa-Tetmajer: Sochař Merten. — Roman Svah: Lazare mrtvý. — Chopinovo nocturno op. XV., 3. — Feuilleton. — Národní divadlo. — Literatura překladová. — Výtvarné umění.

Moravská revue. Red. Jar. Tůna Roč. I. Čís. 1.–3. Obsah: Dr. K. Kadlec O poddanství a robotě v zemích českých. — T. G. Masaryk: Německé vlivy a naše obrození. — Josef Merhaut: Charakter brněnského divadla — Jul. Suchý: Studie o materialismu — J. S Machar: Moře — Jiří Sumín: A rozmnožím potomstvo tvé! — Z básní Jana Kamenáře. — L. N. Tolstoj: Co jest umění? Přel. G. L. — Karel Pelant: Styl v životě. — Úvahy a posudky. — Al. Mrštík: Literatura pro mládež. — A. Sova: Nedělní píseň slunce. — Z básní Bohuše Glosa. — Karel Pelant: Spolek Manes. — Soldan Fr.: Stvoření, Obět. — Franta Chaluha. — Emil Navrátil: Samoto! — Helena Noskova: Vzdech. K cíli. Studie. — Úvahy a posudky. — Obzor školský. — Hudba. — Směs. — Vychází 1. a 15. každého měsíce. Ročně zl. 5·50, poštou zl 5.70.

Muzeum. Czasopismo towarzystwa nauczycieli szkół wyźszych. Red. dr. Bol. Mańkowski. Ročník XIV. Sešit 11.—12. Obsah: Zygmund Samolewicz, – Sprawozdanie z czternastego walnego zgromadzenia Towarzystwa nauczycieli szkół wyźszych. — Blažek B.: Znuženie w szkole. — Dr. A. Karbowiak: Szkoła katedralna krakowska w wiekach średnich. — Wiersz na pięćdziesięcióletni Jubileusz Jego Ces. i Król. Apostolskiej Mości Cesarza Francizska Józefa I. — Ročník XV. Seš. 1. Obsah: Bostel F.. Kilka uwag o koncentracyi szkolnej. — Blažek B.: Zestawienie pomiarów znuzenia uczniów w gimm. Francizska Józefa we Lwowie. — Kubliński J.: Próba objasnienia grupy »Laokoona«, demonstrowanej zapomocą skyoptykonu przy lekturze Verg. Aen. II., 200 sqq. - Recenzye i sprawozdania. — Wiadomości bibliograficzne — Sprawy Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. — Rozmaitości. — Fundacya im. A. Mickiewicza. Roč. 5 zl. poštou 6 zl.

Náš Domov. Red. Jos. Vévoda Roč. VIII. Čís. 1.—3. Ročně 2 zl 40 kr. Má hojnost básní, článků zábavných a poučných i illustrací, a snaží se bedlivě zachovati si pověst dobrého časopisu prostonárodního.

Naše Doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Red. Prof. dr. T. G. Masaryk. Vydavatel Jan Laichter. Seš 3.—4. Roč. VI. Obsah: M: Rok 1848., a naše jubilea. — Dr. Vlad. Fáček: O osnově nového řádu stavebního pro města Prahu, Plzeň a Budějovice. — Španělsko a Filipíny. — Ant. Vávra: Letošní výstava architektury a inženýrství. — Dr. K. Bücher: Prvotný stav hospodářský. — M.: Odkaz J. V. Friče. — Dějiny novodobé literatury francouzské. — Organisujme práci na prospěch novočeské literatury. — Ke krisi v marxismu. — »Křesťanská sociologie«. — Rozhledy: politické, po veřejném hospodářství, zemědělské, průmyslové a obchodní, sociální, školské. — Úvahy a kritiky. — Zprávy. Ročně 7 zl., poštou 7 zl. 10 kr.

Obzor. Roč. XXII. Čís. 1—2. Red Vlad. Šťastný. Obsah: Rok 1899. — Frant. Janovský: Zkáza a náprava. — Vl. Šť.: Světlo světa. — R.: Dobře ti, sedláčku. — Pravidla. — Fr. Valoušek: Chtěl vidět Krista Pána. — Melati van Java: Tajemství Duverlyovo. Přel. z hollandského Al. Koudelka. — Vavřínový věnec. — R.: Kněz a lid. — Jiří Sahula: Kulturně-historická úvaha. — Fr. Chrám: Různé nápoje. — R. Stupavský: Za † drem. Janem Pánkem. — J. D. Velík: Jak Antonín Janoch zachránil člověka. — Beseda. — Obzor literární.

Oesterreichische Mittelschule. Společný orgán professorských spolků vídeňských, pražského, lineckého a černovického. Rediguji předsedové těchto spolků. Roč. XII. Seš. 4. Ve Vídni. Alfred Hölder. Obsah: Franz Keim: Unserm Kaiser (báseň). — Dr. K. Haas: Die Mathematik der alten Aegypter. — Dr. S. Spitzer: Das gegenwärtige Classificationsverfahren — Jos. Wotta. Ueber Schülerausschliessungen. — Dr. Rud. Löhner: Ueber das Ausmass der correcturpflichtigen Arbeiten aus Deutsch an Gymnasien. — Ant. Michalitschke: Coelo-tellurium. — Max Guttmann: Vom 9. deutschen Turnfeste in Hamburg. — Zprávy spolkové a literární.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Red. V. Vlček. Roč. 29. Číslo 1. a 2. Ročně 7·20 zl. Obsah: Karel Kálal: O budoucnosti Slováků̊v. — Jos. Mikš: Vissarion G. Bělinský. — El Krásnohorská: Nové bajky. — Gab. Preissová: Talmové zlato. — Fr. Leubner: Cti doma hledati dlužno. — F. A. Šubert: Dramaturg Prokop Šedivý. — Jar. Vrchlický: Cestou. — Lad. Quis: Drahým, kteří mne opustili. — Frant. Procházka: Šotkové. — Dr. V. Gabler: Červená mše. — R. Tyršová: O zachování staré Prahy. — A. Heyduk: Lotyšské motivy. — Boh. Adámek: Paní smrt. — Dr. J. V. Prášek: Vysoké školy moravské. — J. L. Turnovský: Nové rovy české. — J. J Toužimský: O nejnovějším ruském dopravnictví. — R. Tyršová: Rozhledy v umění výtvarném. — Nové písemnictví. — Obzor divadelní. — Volné rozhledy. — Rozhledy v dějinách současných.

Paedagogické rozhledy. Vydává Dědictví Komenského v Praze. Red. Jan Mrazík. Roč. XII. Seš. 3—4. Obsah: Hold Jeho Veličenstvu císaři a králi Františku Josefu I. — Jan Mrazík: Obrat v německé paedagogice? — Dr. A. Krecar: Některé myšlenky o vychování a vyučování ethickém. — Dr. Jan Jakubec: Nejstarší slabikáře české. — Leop. Nejedlý: Návrhy v příčině vyučování kreslení na školách obecných. — Rozhledy literární. — Rozhledy po vědě, politice a životě sociálním. — Rozhledy po umění. — Časopisy. — Rozhledy po školství.

Sborník české společnosti zeměvědné. Red. dr. Jindřich Metelka. Roč. V. Čís. 1—2. Roč. 4·50 zl. Obsah: Dr. Emil Holub: Z Afriky. — V. J. Procházka: O svéráznosti moravského krasu. — Dr. Jos. Frejlach. — Zprávy. — Literatura.

Sokol. Časopis zájmům tělocvičným věnovaný. Roč. XXV. Čís. 1. Zvláštní vydání k zahájení dvacátého pátého ročníku. Red. dr. Jos. E. Scheiner. Roční předplatné s poštou 2 zl. Obsah: Dr. J. E. Scheiner: Ve stopách Tyršových. — J. V. Sládek: Mužným duchem! — Dr. K. Pippich: Několik slov o těch, co stojí mimo nás. Ad. Heyduk: Časopisu »Sokol«. — Feuilleton. -- Několik myšlenek o Sokolstvu. (Z pozůstalosti dra. M. Tyrše, dr. B. Rieger, dr. K. Pippich, dr. J. Podlipný, A. V. Prágr, dr. J. Guth, Renata Tyršová, A Leroy, Charles Cazalet.) — Ot. Červinka: Odkaz. — V. Kukaň: Vlasti a národu. — Jos. Slavík: Stráž na Dunaji. — Er. Vlasák: Tělocvik a hry. — Jar. Borodínský: 1874—1899. — Sládek: Zřízení jednotkové nebo sborové? — Fr. Mašek: Předchůdce časopisu »Sokol«. — Naše tělocvičny. — Jos Klenka: K výchově tělesné v Anglii. — Dr. Franjo Bučar: O počecima i razvitku Sokolstva medju Hrvatima. — Dr. V. M.: Slovensko Sokolstvo. — Dr. X. F.: Sokolstwo polskie. — F. K. Schnepp: Soustava tělocvičná. — J. Vaníček: O šermu bodmo! — F. Kožíšek: O podporu a přešvihu na koni na šíř. — V. Pexa: Nezanedbávejme prvků cvičebních. — K prvému čtvrtstoletí Unie gymnastů francouzských. — Různé zprávy slovanské a jinonárodní.

Slovanský přehled. Sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského. Red. Ad. Černý. Roč. I., č. 1—3. Roční předplatné 8 zl. 20 kr. Obsah: Slovo úvodní. — Stati: J. Baudouin de Courtenay: Slováci a koruna sv. Štěpána. — K. Štěpánek: K padesátiletému výročí smrti Bělinského. — Władysław Mickiewicz: O rukopise Knih poutnictva. — Dopisy: Z Lužice, Varšavy, Lvova, Paříže, Oděsy, Dalmacie, Korutan, Videmu. — Ze slovanské poesie: A. Černý: Z nové poesie polské. Kazimierz Przerwa Tetmayer. — Fr. Táborský: Ukázky poesie J. P. Polonského. — Stati: L. Kuba: Stopy řecké hudby. — Fr. Řehoř: Rusínská »Sič« ve Vídni. — F. Táborský: Jakov Petrovič Polonskij — Fr. Řehoř: Jubilejní slavnosti rusínské. — Dopisy: Ze Srědce, Varšavy, Železnik, Korutan, Petrohradu, Oděsy, Niž. Novgorodu,

Kijeva, Varšavy, Vilna, Poznaně, Paříže, Srědce, Videmu, Korutan. — Rozhledy a zprávy. — Literatura, věda a umění.

Švanda Dudák. Poutník humoristický. Roč. XVII. Seš. 9—12. Red. Ig. Herrmann. Cena seš. 20 kr. Obsahuje mimo jiné od Kary Ben Jehudy Španělské romance a serenády; Lidé a rukavice a j., od Viktora von Scheffel: Gaudeamus v českém překladě Jaroslava Vrchlického; Romanci o bradatém králi Václavu a sličné lazebnici Zuzaně; od dra V. F.: Když čermáčci táhnou; Epigramy od Z. D.: Žíhadla; od Karla Legera; Železité lázně; od Jar. Kurky: Pumu; od Alfreda: Sekery a hyeny; od Jar. Kozáka: Náboženství: od Jaromíra Vejra: Otec; od F. P.: Písně otroka; od Jos. Šíra: Z denníku Oldřicha Sněžného, učitele na vysokých školách Krkonošských; od J. Loudy: Rozmarné písničky; od Eduarda de Palacio (přel. Alf. P.): Alí-Ben-José; od Jiřího Ščerbinského: Úryvky monologů a mn. j. Časopis jest veden pečlivě a vyniká rozmarným obsahem. Přáli bychom si nyní po zániku Petrklíčů, aby pojal v program svůj i časovou satiru.

Z říše vědy a práce. Red. dr. V. Kurz. Čís. 6.—10. roč. VII. Obsah: Žárové světlo petrolejové. — Průmysl rašelinový. — Ražení mincí. — Henry Bessemer. — Ložiska válečková. — Divadlo o dvou jevištích. — Kontrolní vydavatel jízdních lístků. — Továrny na chléb. — Vady kinematografu. — Prodlužování lodi. — Účinek elektrického proudu na drát hliníkový. — Vahorovná pasová pila elektrická. — Z oboru statistiky. — Prozrazené kouzlo. — Čeho je zapotřebí ke zbudování lokomotivy. — Česká továrna na kyselinu uhličitou. — Vodárna města Vídně. — Nové užití hliníku. — Otáčivé lešení. -- Hlídka výsad. — Pneumatická pošta. — Kruppova továrna v Essenu. — Vývěva v cukrovarnictví. -- Naftové zdroje v Kavkazu. — Ploutvová lodice. — Sportový věstník. — Z oboru statistiky. — Drobnosti. Roč. 3 zl.

Živa. Časopis přírodnický. Red. dr. Bohusl. Raýman. Čís. 1—2. Roč IX. Obsah: Jeho Vel. císař František Josef I. — O. Š. Ku stoletému výročí elektrochemie. – Dr. B. Němec: Dělení jader v buňkách rostlinných. — Kožíšek: Nový sensanční element etherion a námitky proti němu. - Pokusy transplantační. — N. Roj Perseid r. 1898. — Dr. Stan. Růžička: O jedovatosti vydechovaného vzduchu. B.: O mezerách našich vědomostí v palaeontologii. — J. Malíř: O hypothetických měsících země. — O. Š Studium měsíce na základě fotografie. — Fr. Slavík: Vznik nerostů a hornin cestou hydrochemickou. — Prof. A. Rosam z Plzně: Jaký užitek přinesla bakteorologie mlékařství. — B. B.: O pocitech orientačních. — Literatura. — Ze společností vědeckých. — Rozhledy astronomické. Ročně 5 zl.

Knihy.

Římské reálie. Sepsal V. Kubelka, professor c. k. českého gymnasia v Uh. Hradišti. S plánem Říma a 55 obrázky. V Uh. Hradišti 1898. Cena 1 zl. 40 kr. Str. 196. (Ostatek.)

Třetí část má nadpis »*Ústava římská,*« jedná však pouze o království a republice, kdežto výklad o třetí formě ústavní, o *císařství,* podán jest v části *čtvrté.* Toto rozdělení nezdá se mi zcela logickým. Všecky tyto formy ústavní náležejí — ovšem jako zvláštní oddíly — do téže části pod záhlaví: »Ústava římská«.

V § 33. při zmínce o dvou zdrojích, z nichž plynula moc králů, neměl by sub »1. z volby« scházeti dodatek »národa«, aby hned bylo žákům jasno, kdo volíval krále. — V poznámce při § 36. nedovídají se žáci, který Sempronius Gracchus zvýšil počet senátorů na 600; schází tu patrně praen. C. — V témže § 36. schází zmínka, od koho mohli býti nehodní senátoři vyloučeni ze senátu. Neúplno je tu dále tvrzení, že nejprve býval tázán na své mínění »princeps senatus«. (Opakuje se ještě na str. 20.) Schází tu patrně dodatek, »nebylo-li ještě konsulů pro příští rok zvolených« (cons. designati). — Při výkladě o právomoci senátu bylo vhodno upozorniti, že vysoká důležitost a moc tohoto sboru vychází na jevo již ze známého spojení »senatus populusque Romanus«, a že svou vážností a důstojností zdál se cizincům (j. vyslanci Pyrrhovu) shromážděním králů. — Mezi příčinami,

které přispěly k tomu, aby se stal senát hlavou státu, konsulové pak jen výkonnými jeho orgány, neuváděl bych, že moci konsulské položena meze tribunátem lidu; vždyť zakročovacím právem tribunů lidu byl obmezen také senát. — Při výkladě o vlivu senátu na volby a zákonodárství (sub 5.) mělo se výslovně mluviti o »*patrum* auctoritas« a aspoň pod čarou uvésti, že slovem »patres« ještě dnes rozumějí někteří patricie v komitiích kuriatních. — Poučná pro žáky byla by poznámka, proč o povolení triumfu rokoval senát ve chrámě Belloninĕ na poli Martově, tedy »extra pomerium«. — Scházeti neměly výrazy, kterými vyjadřovali Římané obstrukci při rokování v senátě (diem dicendo eximere, tollere, consumere). — Zmínky by také zasluhovalo, jakých osudů dočkalo se zařízení Caesarovo z r. 59, aby se průběh jednání senátu uveřejňoval (acta senatus).

Ve stati jednající o *shromáždění národa* (§ 37.—40.) žádoucna byla by zmínka, že »contiones« nazývaly se také řeči konané od úředníka ve shromáždění národa, a vhodno bylo tu uvésti na doklad 2. a 3. řeč Ciceronovu proti Catilinovi. — Výrok, že až do Servia Tullia komitiím kuriatním náleželo zákonodárství ve *všech* oborech, měl býti v poznámce omezen příslušnou vysvětlivkou; takto si žák snadno může představovati zákonodárnou moc lidu před Serviem Tulliem za velmi rozsáhlou. — Že by po r. 449. zákonodárství toliko ve věcech soukromých bylo přešlo z komitií centuriatních na komitie tributní a koncilie plebis, jak čteme na str. 22., není správno. Vyvrací to sám p. spisovatel na str. 23. slovy, že zákonodárství komitií tributních časem, zvl. po r. 287., kdy zákon Hortensiův vyrval z područí senátu jich usnesení, zasahovalo i do věcí ústavních. Pravda jest, že po tomto zákoně Hortensiově největší část zákonodárství strhují na sebe výbojné komitie tributní, představujíce nejvlastněji suverenitu národa, a to mělo se také se vším důrazem vytknouti. — Když o právomoci volební komitií tributních uvedeno, že volívala se tu také některá kněžstva, mělo se aspoň v poznámce připomenouti, že původně jen pontifex maximus, od r. 104. (lex Domitia de sacerdotiis) pak členové čtyř hlavních sborů kněžských (pontifikové, augurové, XV viri a VII viri epulones) bývali tu voleni, ale zvláštním způsobem, totiž jen od 17 trib losem k tomu vybraných.

Úřednictvo republikánské probírá se v naší knize tím pořádkem, jak postupem času v obci se zavádělo.

V přehledu, kterak ztenčovala se znenáhla soudní pravomoc konsulů (§ 41.), uvádí se, že soudnictví ve věcech trestných (kromě hrdelných) přešlo r. 454. na pl. tribuny a aedily a na koncilia pl., r. 366. i na kurulské aedily a komitie tributní a *konečně* i soudnictví ve věcech sporných na praetory. Žák musí tu přirozeně souditi, že praetorům dostalo se této moci soudní nějaký čas po r. 366, což byl by ovšem omyl; staloť se to současně. — Také jest neúplno tvrzení, že volba konsulů dála se obyčejně 3 měsíce před nastoupením úřadu; od dob Sullových aspoň dála se, nebylo-li nějakých překážek, již v červenci. — V § 42. praví se, že od r. 509. přenechali konsulové quaestorům úplně *souditi v případech hrdelných* a zastupovati žalobu v komitiích centuriatních. Tím snadno může býti žák sveden k mylnému domnění, že soudní moc quaestorů byla neobyčejně veliká; zatím stali se quaestorové od onoho roku toliko vyšetřovateli zločinů ve přích hrdelných, soudcem pak byl národ sám v komitiích centur., jak správně čteme v § 79. při soudech trestních (iudicia publica). — Neúplně tvrdí se v témž §, že po vojevůdci byli quaestorové nejvyššími důstojníky a v jeho

nepřítomnosti jej zastupovali; patrně zapomnělo se tu na legáty, o nichž při vojenství v § 91. podán je správný výklad. — Při právu zakročovacím tribunů lidu (§ 43.) bylo by vhodno připomenouti, že jediný tribun stačil zabrániti každému jednání konsulů neb jiných úředníků a zmařiti konání sněmů i senátu. Rovněž byla by zajímava pro žáky poznámka, že patriciové, chtěli-li býti zvoleni za tribuny lidu, musili napřed státi se plebeji (»transire ad plebem« a mohlo se tu odkázati na příklad Clodiův). — Při censuře (§ 45.) mělo se připomenouti, že censoři měli také právo vyloučiti občana vůbec z trib, což také vyjadřováno slovy »tribu movere«=aerarium facere. — Mezi právy praetora městského (§ 46.) schází sestavování seznamu pro stálé soudní dvory (album iudicum). — Že »triumviri nocturni et capitales« (§ 48.) soudili samostatně lidi stavu nižšího a otroky, jak opět čteme v pozn. při § 80., zdá se mi příliš všeobecně řečeno; žák nutně bude v pochybnostech, z jakých asi provinění lidé stavu nižšího byli od nich souzeni. — Při služebnictvu úředníků schází obecné jejich pojmenování »apparitores« (§ 49.) — Na str. 33. praví se: »Toliko tribunové pl. nastupovali 10. prosince, censoři pak v dubnu nebo v březnu, a to *obojí* hned po volbě.« Slovo »obojí« budou si žáci vykládati o tribunech i censorech, vztahuje se však jen na censory, kteří buď v dubnu neb březnu nastupovali úřad a to hned po volbě; výraz »obojí« měl tedy býti vypuštěn. — Že p. spisovatel — po způsobu Kriegově — podal přehled zákonů, jež připravovaly a konečně přivodily změnu patricijské republiky v demokratickou, úplně schvaluji. Při zákoně 10. (leges Liciniae Sextiae) má se však čísti »ne tribunorum *militum* comitia fierent«, kteréžto slovo nedopatřením vynecháno. Mezi zákony Sullovými (č. 23.) bylo by žádoucno uvésti ještě onen, kterým soudnictví bylo přeneseno zase na senátory, a přidati ještě č. 24. lex Pompeia de tribunicia potestate a lex Aurelia indiciaria (oba z r. 70), jimiž předešlé zákony Sullovy byly zrušeny.

V části *čtvrté (císařství)* bylo by vhodněji překládati »fiscus« »císařskou« než »státní« pokladnou, jak také čteme v § 65. — V odstavci jednajícím o úřednictvu doby císařské čteme (§ 55.) při praetuře, že »*některý* čas byli praetoři také správci aeraria místo quaestorů«. Při quaestuře však dovídáme se beze všeho omezení, že »quaestorům městským odňata již od Augusta správa aeraria a svěřena dvěma praetorům«, takže pozorný žák, srovná-li oba tyto výroky o téže věci, bude zmaten. — Dvakráte činí se zmínka, že v provinciích císařských řídili finanční záležitosti »curatores«. Ale v § 64., kde jedná se o provinciích za císařství, slyšíme, že tyto (finanční) záležitosti v císařských provinciích obstarávali *prokuratoři*. Jak tedy vlastně se jmenovali? — O novém úřednictvu praví se v § 56, že mělo veskrz název »praefectus« neb »curator« s přídavkem svěřeného úřadu v dativě. To však platí zřejmě jen o »praefectus« a to ne vždy, jak dosvědčuje praef. vigilum; o »curatores« přirozeně nemůže to platiti; zase tedy slohové nedopatření! — Při novém úřednictvu měly býti uvedeny také úřady dvorské »ab epistullis«, »a libellis«, »a rationibus« (o tomto děje se zmínka teprve v § 65.).

V části *páté* »*Správa říše mimo Řím*« praví se o *spojencích italských* (§ 59.), že sloužili ve vojště římském pod zvláštními prapory jako cohortes sociorum, auxilia; v § 95. při vojenství vykládá se však správněji, že »auxilia« byly čety z provincií. — O místodržitelích dovídáme se v § 63., že ke konci republiky trvával jejich úřad i pět let, a uvádí se za doklad

Caesar v Gallii, ale tomu bylo místodržitelství gallské prodlouženo na 10 let! — Při výkladě o provinciích za císařství měla se učiniti zmínka, že správce Aegypta slul »praefectus«, a za příklad toho, že prokuratoři bývali v menších provinciích též samostatnými správci, bylo vhodno pro zajímavost uvésti Pontia Pilata jako prokuratora Judaee.

Při části *šesté (Správa financí)* zmínky zasluhovalo i tak zvané »aerarium sanctius«.

V části *sedmé*, nadepsané »*Právo římské*«, vhodna byla by krátká zmínka o ceně a významu občanství římského. Ve výkladě, jak znenáhla bylo propůjčováno občanství římské, nemělo scházeti, že r. 49. uděleno bylo obyvatelům Gallie předalpské. — Odkud pochází jméno »confarreatio«, mělo se vysvětliti (§ 70.). — K charakteristice mravních názorů neměla by scházeti poznámka, že ve starších dobách republiky byl rozvod manželství velmi řídký; teprve na sklonku jejím a za císařství stával se velmi zhusta z příčin zcela lehkovážných. — Mezi způsoby, kterými přestávala moc otcovská, měl býti pod č. 4. uveden také příslušný latinský název (dnes tak běžný!) »emancipatio«.

Výklad o *soudnictví* (část *osmá*) jest podán s uznání hodnou důkladností. Vytýkati možno jen některé drobnosti. Tak není pověděno, co se stávalo při soudech sporných (iudicia privata), nebyla-li většině soudců věc jasna a odepřeli-li nález slovy »non liquet« (§ 78.). — Odkud pochází název »divinatio« (§ 80.), bylo by záhodno vysvětliti a při tom uvésti za příklad známé vystoupení Ciceronovo proti Caeciliovi ve při Verrově. Schází tu také soudní výraz »nominis receptio«.

Rovněž důkladně a přehledně vyloženo *vojenství* v části *deváté*. Vytknouti možno jen asi tyto drobnosti: Při výkladě o nižším důstojnictvu (§ 92.) schází poznámka, že »centuriones primorum ordinum« byli přibíráni také do válečné rady. — Neurčitý je výrok v § 98. o kohortách, že mívaly »v nejstarší době« za odznak obraz některého zvířete. Nehledě k mínění, dle něhož kohorty neměly zvláštních praporů (viz Fröhlich: »Das Kriegswesen Caesars« str. 85.), žák musí se tázati, která doba jest míněna slovem »nejstarší«, když kohorty začínají dle § 88. teprve při Mariovi, a jaké asi mívaly odznaky později. — V § 99. ruší smysl chyba tisková, že se odvod konal *od* dob Mariových na základě popisných listin místo *do* dob M. — Není správno, že po *válkách občanských* žold byl od Caesara značně zvýšen; staloť se to (dle Suet. div. Jul. 26.) *před* válkou občanskou. Také místo neurčitých slov »značně zvýšen« mohlo se určitě říci »zdvojnásoben«. — Že děkovné slavnosti bohům jménem vítězných vojevůdců ustanovoval senát nejvýše na 15-dní, jak dočítáme se v § 102. a opět 156, není zcela správno; neboť již Caesarovi v Gallii dvakráte, a to na konci 4. a 7. roku (B. gall. IV. 38., VII. 90.), byly povoleny supplikace 20denní. A v pozdější době, zvláště za císařství, ještě více (40—50denní). — Obyčejná délka pochodu denního měla býti označena slovy »iustum iter«. — Při popisu tábora (§ 105.) řídil se p. spisovatel patrně H. Schillerem (»Die röm. Alterthümer« str. 258·2 a n. ve sborníku Iv. Müllera: »Handbuch der klassischen Alterthumswissenschaft« IV. 2.) či vlastně Fr. Hankelem (N. J. f. Ph. 121., 737. nn., 123., 857. nn.), jehožto vývody Schiller dle svého vlastního vyjádření přijal za své. Dle těchto učenců umístěno jest v naší knize praetorium, quaestorium a vybrané čety spojenecké a pomocné v přední neboli dolejší části při bráně praetorské (proti nepříteli obrácené), obě pak legie vojska konsulského nahoře při bráně zadní, dekumanské. (Také Cybulski na

svých obrazech: »Tabulae, quibus antiquitates . . . illustrantur« přidržuje se toho mínění.) Ale mínění Hankelovo vyvrátil po mém soudu dosti přesvědčivě již Fröhlich ve sp se nahoře citovaném str. 226. a 229., ukázav jednak, že Polybius při svém popisu tábora konsulského jistě nevycházel s theoretického hlediska gromatikova, nýbrž s praktického stanoviska strategického, na něž při Římanech klade takovou váhu, zvláště však opřev výwody své dvěma místy z Livia (X. 32., XXXIV. 47.), z nichž dle mého soudu vyplývá zcela jasně, že quaestorium a tudíž i praetorium atd. nalézalo se u brány dekumanské, legie pak rozloženy byly u brány praetorské. Názvy obou bran pobočných (principalis dextra a sinistra) musí žáky nutně uvésti ve zmatek. Slyšíť, že brána praetorská byla v čele tábora (po případě proti nepříteli obrácena), a předpokládají tudíž, že pravá a levá strana tábora bude se určovati podle směru od praetoria ku bráně praetorské. Zatím však z příčiny žákům neznámé — patrně dle postavení vyměřovače resp. augura — obě strany určeny naopak. — Volný prostor, ležící mezi stany a náspem a kolem celého tábora se táhnoucí, měl býti označen příslušným jménem latinským (intervallum). — Zapomenuta zmínka o trojím znamení, jež se dávalo, když vojsko mělo hnouti táborem. — Pohyblivé věže (jichž užíváno při dobývání měst a tvrzí v § 107.) nejmenovaly se toliko »mobiles«, nýbrž i »ambulatoriae«. — Při výkladě o námořnictví (§ 108.) zmínky zasluhovalo také loďstvo v době císařské.

V části *desáté* jedná se o římském *náboženství*. Podav stručný přehled vývoje římského náboženství, rozděluje božstva podle jich sídla a významu. — »Dii consentes« a »dii selecti« měli by se rozeznávati; k oněm náleží 12 vyšších bohů uváděných ve známém dvojverší Enniově, k těmto 8 následujících. Mezi těmito však nedopatřením vynechána Luna. — Při jednotlivých bozích a bohyních bylo by záhodno, aby uvedla se všecka hlavnější epitheta, jimiž charakterisován bývá jejich význam; ta však leckde vynechána. Nedůsledně vedl si také p. spisovatel, uváděje při některých vyšších bozích (jako u Jova a Marta), jaká zvířata nebo stromy byly jim zasvěceny, u jiných však (j. u Junony, Apollina) toho opomíjeje. — Podivný jest výrok o Janovi »bylť staroitalským bohem slunce, *jemuž* ráno brány nebes otvírá a večer zavírá« (§ 111.). Postrádám tu dále charakteristického jeho příjmí »pater matutinus«. — O Minervě (§ 114.) mělo se připomenouti, že ji vzývali zvláště také lékaři — odtud »Minerva medica« —, písaři, hudebníci, herci. Rovněž postrádám epithet jejích »Innupta, Tritonia virgo, Armipotens«. Hlavní slavnost její »Quinquatrus maiores« nekonala se od 15.—19. března, nýbrž začínala teprve 19. březnem a trvala do 23. března. Omyl ten — zaviněný Kriegem a Wagnerem — je tím podivnější, že na př. Liberalia správně se kladou na 17. března, jež by tedy podle hořejšího tvrzení připadala na třetí den Quinquatruí! — Při Dianě neměla by scházeti zmínka, že jest to bohyně staroitalská a že později, stavši se také bohyní kouzel j. Hekate, nazývala se i Trivia. — Při Martovi bylo by pro žáky zajímavo seznati prastarou píseň bratří arvalských, jížto vzývali Marta, aby odvrátil škodu od osení a dobytka (mohla ovšem také státi při § 151., kde jedná se o bratrstvech, ale i tu schází.). — Vedle Marta Gradiva slušelo se také uvésti obě epitheta na boha války se vztahující: M. Victor a Ultor. V poznámce při témže § popisuje se slavnost jeho »equirie« tak jako při bratrstvu Saliů (§ 151.) slavnostní ejich průvod, konaný na počest Martovu 1. března. — Pozdější význam Veneřin jako bohyně lásky a krásy bylo lze vyvoditi z původního významu jejího (jako bohyně bujnosti jarní . Mezi jejími epithety schází, jak dříve

již uvedeno, »Murcia«. Rovněž tu zapomenuto připojiti, že Amor čili Cupido stotožněn zcela s Erótem. — Při větrech bylo žádoucno uvésti, od které strany který vanul. Nedopatřením praví se tu (§ 123.) dále: »Jiní větrové byli Notus, Auster, Eurus«, jakoby první dvě jména značila různé větry! — Že Liber býval později ctěn také bezuzdně (jako v Řecku Dionysos), takže senát již r. 186. př. K. musil proti tomu zakročiti (»senatus consultum de Bacchanalibus), o tom nedočítáme se v § 126. ani zmínky. — Dle kterých sídel svých Kybele nazývala se také Berecynthia a Dindymene (§ 139.), nevysvětleno. — Při Mercuriovi bylo žádoucno uvésti na doklad jeho úplného stotožnění s Hermem hlavní jeho epitheta »caducifer, Cyllenius, facundus nepos Atlantis«. — O Fortuně byla zajímava zmínka, že požívala již prastaré úcty, a že král Servius Tullius byl zvláštním jejím ctitelem.

Část *jedenáctá* v obsahu (z předu knihy) nadepsána jest »*Kultus*«. Lze tu činiti jen málo výtek a pronésti celkem jen nepatrná přání. Že by za republiky až do r. 300 bývali jen 4 pontifikové a odtud po Sullu 8, pontifika maxima pokaždé mezi ně počítaje, není pravděpodobno. (Srv. Marquardt, Röm. Staatsverwaltung III. 232. nn.). — Vedle »signa ex tripudiis« mělo se uvésti také druhé jejich jméno »auspicia pullaria«. — V § 156 při slibech úředníků konaných při nastoupení úřadu měla státi se výslovná zmínka o tak zv. »sollemnis votorum nuncupatio pro salute reipublicae« nastupujících konsulů. Místo »před censurou« mělo by spíše státi »před zahájením censu«. — O hrách v cirku byla by pro žáky poučna zmínka, jak náruživé těšily se oblibě u vznešených a nízkých, starých a mladých obojího pohlaví, jak vášnivě tu vystupovaly strany proti sobě, jak výteční vozatajové, ač pocházeli z nejnižších tříd, byli od slavných básníků opěváni; dále jak přímo šíleně Římané (až na velmi řídké výjimky) byli zamilováni do surových a ukrutných zápasů šermířských a štvanic, kteréžto hry v Athénách nikdy nemohly se ujmouti. Na doklad, jak římský lid klonil se přízní svou mnohem více k hrám v cirku a amfitheatru a k jiným podívaným, než k divadlu, bylo vhodno uvésti charakteristický případ z doby Terentiovy, kdy obecenstvo, uslyševši o produkci provazolezců (»funambuli«), šmahem na ni utíkalo z divadla. — Při štvanicích nezápasila zvířata jen se zajatci a odsouzenými k smrti, nýbrž také s lidmi najatými a za tím účelem na způsob gladiatorů vycvičenými (»bestiarii«), kteří řádně ozbrojeni jsouce zápasili se zvířaty, kdežto onino buď nedostatečně ozbrojeni neb zcela bezbranní (jako křesťané za Nerona) stavěni byli do areny. Za jaké příležitosti Pompejus předvedl Římanům ono ohromné množství dravých zvířat, žádoucno bylo poznamenati. — Nedůsledně vedl si p. spisovatel při výkladu o nejslavnějších naumachiích (§ 165.). Kdežto při Augustově uveden rok, při Caesarově a Klaudiově (a tato byla obzvláště znamenita) to opominuto. Při této ostatně bylo by i zajímavo zvěděti, že bojovalo tu 100 korábů válečných. —

Starožitnosti soukromé (část *dvanáctá*) vylíčeny jsou důkladně i také správně. Proti uspořádání celku dalo by se ovšem snad ledaco namítati; tak za sňatky hned umístěny jsou pohřby, načež mluví se o výchově dítek; nebo jedná se o kroji, načež přechází se k hospodářství, průmyslu atd., pak popisují se denní zaměstknání, jídla a hostiny. V jednotlivostech měl bych tato přání: Při popisu sňatku bylo záhodno uvésti lat. jméno té ženy, která vkládala ruku nevěstinu do ženichovy (starosvatka = pronuba; odtud má i Juno totéž příjmí). Rovněž schází tu vysvětlení (třeba pod čarou) slova »talassio«. — Ve tvrzení, že pohřeb se děl obyčejně v noci (§ 169), schází

»v dobách starších«; neboť později (t. j. asi od doby slavných pohřbů), konaly se pohřby poněkud zámožnějších občanů ve dne (srv. Marquardt, Das Privatleben d. Römer str. 334.). — Při popisu slavného pohřbu schází zmínka, že na foru, než zahájena pohřební chvalořeč, masky předků sestoupily s vozů a usedly vůkol na sedadlech kurulských. — Při výchově dítek neměly by, tuším, scházeti výrazy, jimiž uznával otec novorozeně za své (suscipere, tollere). Dále tu nevyloženo, jaký úkol měl při chlapcích tak zv. paedagogus.

Poněkud neúplně vylíčen jest třetí stupeň vyučování; schází tu zmínka, že rozeznávaly se dvoje školy rhetorské, řecké a latinské, z nichž druhé nepožívaly valné pověsti; dále že řečnická cvičení tu pěstovaná dělila se v tak zv. suasoriae (nižší stupeň) a controversiae (vyšší stupeň). —

Když v § 174. při popisu kroje uznal p. spisovatel za dobré zmíniti se, že v záhybu togy na prsou mohl Říman schovati si šátek nebo peněženku, mohl také, uvésti lat. jména těchto předmětů (sudarium, marsupium). — Při zmínce o šatě hedbávném, kde bylo upozorniti na přepych římských paní v poslední době republiky a zvl. za císařství, neměla rovněž scházeti jména lat. »vestis serica, Coa«. Také ku zmínce o právu nositi zlaté prsteny mělo se připojiti lat. pojmenování »ius anuli aurei«. Této příležitosti (jak ženy římské se zdobily různými drahokamy) nemělo se opominouti, aby se neukázalo, že původní prostota ustoupila znenáhla u žen vyšších tříd společenských nesmírnému přepychu; to pak mohlo se doložiti jedním nebo dvěma význačnými příklady. — Při výkladě o hospodářství několik slov mělo se věnovati také rybářství, jež s rostoucí rozmařilostí a labužnictvím docházelo hojného pěstování; v poznámce pak mohlo se dolíčiti nějakým příkladem, jak draze bohatí labužníci kupovali vzácné druhy ryb. — Že by řemeslo krejčovské bylo v Římě neznámo bývalo, nelze tvrditi; viz jména »sartores« a »vestiarii« a srovnej o tom Marquardt, das Privatleben d. R. II. 567 n. a Guhl-Koner, Leben d. G. u. R. str. 736.[6] — Při obchodnících neuvedena příslušná jména latinská. — Totéž opominuto při hře ve vrhcáby čili kůtky (§ 178.), kdežto všechny ostatní hry společenské označeny také názvy latinskými. Při hře v kostky a kůtky zvláštní zmínky vyžadoval vrh nejlepší (Venus: »quem dicet Venus arbitrum bibendi«? Hor. Carm. II., 7., 25.) a nejšpatnější (canis). Také o hře dosud prý mezi italským lidem pod jménem »morra« oblíbené, zvané tehdá »micare digitis«, mohla se učiniti zmínka. (Čteme o ní ku př. Cic. de off. III. 19., 77.). — Při knihovnictví (§ 179.) schází jméno »pugillares«. —

Při výkladě o dopravních prostředcích (§ 181.) bylo by žádoucno a pro žáky zajímavo zvěděti z příkladů, jak rychle se cestovalo za starých dob po souši a po moři. Rovněž schází tu označení státní pošty (od Augusta zařízené) příslušným jménem lat. »cursus publicus«. Zde bylo by se také hodilo promluviti o nejstarších novinách v Římě (acta diurna); uvedeno to teprve v oddíle literarním při Caesarovi. — Dle § 182. musí žáci souditi, že tak zv. »annus confusionis« byl r. 47., poněvadž tu čte, že roku toho Caesar provedl opravu kalendáře. To však není správno; oprava provedena teprve r. 46. (tento rok měl 445 dní). Také není správno, že Augustus pojmenoval červenec dle jména Caesarova; tohoto jména dostalo se červenci ještě za života Caesarova roku 44. z usnesení senátu a na základě zákona Antoniova »de mense Quintili« (srv. Lange Röm. Alt II. 631.[2] a III. 479.[2]). — V § 184. čteme nedopatření, že neutr. pl. »sestertia« ustálilo se časem ve významu 1000 *assů* m. sestertiů. Také není zcela správno, že toto neutr. pl. bývalo spojováno jen s číslovkami podílnými; pravda je, že psalo se »duo«

i (později) »bina sestertia«, jak čteme také u Wagnera i Kubitschka, kdežto Krieg si v tom odporuje

Literaturu (v části *třinácté*) nevykládá p. spisovatel dle dob, nýbrž dle jednotlivých odvětví, dbá však při tom také rozdělení na různé doby, s čímž možno zcela souhlasiti. Přirozeně spisovatel, který byl činný ve více oborech, vykládá se úplně při tom oboru, v němž hlavně vynikl. Auktorové na gymnasiích čítaní vypsáni jsou s náležitou podrobností; při ostatních podány jsou stručné a případné charakteristiky neb udána aspoň jména hlavních spisů jejich. Předeslaná charakteristika jednotlivých dob měla však býti úplnější. Také není správno, že ve stříbrné době básnictví vydalo zdárné plody jen v satiře. Epika čestně jest zastoupena Lukanem, Saleiem Bassem (musíme tu přec věřiti přísnému kritiku Quintilianovi), Val. Flakkem a Achilleidou Statiovou, lyrika Statiovými »Silvae«, tragédie Curiatiem Maternem, epigram Martialem.

V jednotlivostech měl bych vytknouti toto: Arátos (uvedený mezi prameny Vergiliových Georgik) nesepsal dvě díla: *Διοσήμεια*, *Φαινόμενα*, — tak musí to čtenář pojímati, — nýbrž dílo *Φαινόμενα*, jehož druhou částí jsou *Διοσημεῖα*. — Rozdělení Ovidiových Metamorfos na 6 dob jest sice velmi přehledné, ale neodpovídá náležitě obsahu. — Pěknému celkem eposu Valeria Flakka mohla býti věnována větší zmínka. — Výrok o Achilleidě Statiově, že z ní *zachován* jen zpěv 1. a část 2., musí sváděti čtenáře k domnění, že ostatní zpěvy se ztratily; to však byl by omyl, neboť Statius složil jen tolik, kolik nám zachováno. Také zasluhovalo toto půvabné dílko, aby aspoň stručně obsah jeho byl naznačen. — O pantomimu přiliš málo pověděno. — V životopise Horatiově není správno, že byl otec jeho ve Venusii »exauctionum coactor«; tím stal se teprve v Římě. — Rozdělení ód Horatiových dle obsahu není všude provedeno zdařile; tak ku př. II. 18. je rázu ethického, IV. 3. oslavou moci písně. — Formalní výtečnost Martialova (zemřel kolem r. 104.) je poněkud slabě vystižena. — Proč první annalisté psali řecky, mělo se vysvětliti, po případě srovnati s podobným zjevem v české literatuře. — Vypovězení řeckých filosofů z Říma stalo se r. 155. a nikoli 160. — O Catonově spisku »De re rustica« mělo se poznamenati, že jest to nejstarší zachovaný spis prosaický. — Mezi »mladšími« annalisty neměl býti opominut Claudius Quadrigarius již pro tu zajímavost, že začal psáti letopisy své od r. 390. — Proč přidržel se p. spisovatel mínění, že dílo Sisennovo skládalo se z 12 knih, není mi jasno; vhodno bylo by uvésti tu též, jak soudí o něm spolehlivý znalec Sallustius (Jug. c. 95.). — Caesar nesložil *dva* polemické spisy proti Catonovi Utickému (vl. proti spisku Ciceronovu, jímž Cato byl oslaven), nýbrž jeden spis o dvou knihách. O slohu Caesarových Pamětí o v. gallské měl se uvésti známý soud Ciceronův. — Paměti o válce občanské nekončí smrtí Pompejovou, nýbrž počátky války alexandrijské. Proč vypravování náhle končí, mělo se také připomenouti. — V obsahu Sallustiova Jugurthy není správno, že Adherbal byl z Cirty *vylákán* a zabit. Ztracenému dílu Sallustiovu, jeho to nejslavnějšímu, mohla býti věnována delší zmínka. — Kdy asi žil epitomator Pompeja Troga, Justinus, mělo býti také uvedeno. — U Livia bylo žádoucno poznamenati, kdy začal skládati své dílo a proč končí asi rokem 9. př. Kr. — V úvodě k dějepiscům doby stříbrné mělo býti stručně promluveno také o povaze nově vznikajícího slohu, který tak ostře se liší od doby předešlé. — O Curtiu Rufovi mělo se jako pravdě nejpodobnější mínění uvésti, že psal za císaře Klaudia. — Mezi předchůdci Tacitovými měl

býti jmenován ještě aspoň Aufidius Bassus, jehožto pokračovatelem jest starší Plinius (jmenovaný v knize naší) a Fabius Rusticus, jemuž Tacitus vzdává velikou chválu (»recentium eloquentissimus auctor« Agr. 10.) a snad i Cluvius Rufus a Servilius Nonianus — Tacitus dle vší pravděpodobnosti nenarodil se v Interamně, nýbrž v Římě (podle známého opovržlivého výroku jeho o Sejanovi »municipalis adulter«). — O jeho dialogu, který náleží mezi nejduchaplnější díla celého starověku, jest příliš málo pověděno. Spis ten nejedná toliko o úpadku výmluvnosti za doby císařské. Nesprávno je také, že každá ze 4 rozmlouvajících osob hájí jiný směr řečnický. — Byl-li Agrikola do r. 85. správcem Britannie, nemohl býti již r. 84. v Římě. Vhodna byla by tu také zmínka, kdy skládal Tac. své annaly (dle známého místa II. 61.) a jaký zvláště účel jimi sledoval (III. 65.). — Oba slavní předchůdcové Ciceronovi, Antonius a Crassus, zasluhovali větší zmínky. — Básník Archias nepocházel z Alexandrie, nýbrž z Antiochie. »De finibus«, Ciceronův filosofický spis nejdokonalejší, odbyt příliš stručně. — Místo »chvalozpěvu na Caesara« lépe by bylo »na Caesarovu výpravu do Britannie«. — Nejasný je výrok o Varronovi (polyhistorovi v § 228.), že byl od »*Antonia proskribován*, ale od Caesara na milost přijat« O proskripcích Antoniových lze mluviti teprve r. 43. (při 2. triumvirátě), a tu byl skutečně Varro z vůle Antoniovy proskribován, ale přátely svými zachráněn. Antonius ovšem již r. 47. přivlastnil si násilím jeden statek Varronův, ale musel mu jej zase vydati z rozkazu Caesarova; tu však nemožno přece mluviti o proskripcích. — Mezi zástupci odborných věd nenalézám Frontina a Hygina gromatika. — Obsah zeměpisného díla Pomp. Mely měl býti aspoň stručně naznačen.

Knížka naše jest také opatřena dosti četnými obrázky a to valnou většinou zdařilými, které skutečně mohou býti názoru žáků nápomocny; mnoho jich převzato z Guhla-Konera. Tu a tam ovšem bylo by si přáti ještě některého, ku př. lodi, hostiny (aby si žák představil, jak leželi při ní), denáru a sestertiu a j.

* * *

Slohem psána jest kniha naše plynným a při vší stručnosti jasným. Také co do přesnosti a správnosti nelze činiti mnoho výtek; jsou to asi tyto: Na několika místech nesprávně se dlouží samohláska, j. usmířovati (str. 91., 94., 167.), oprávňovati (str. 36.), štvání (104.), líšiti se (často), sképse (176.). Nedůsledně užívá se příč. min. trp. slovesa řaditi a jeho složenin; brzo čteme: řaděn a seřaděn, jinde zase zařazen a zařazovati. Nedůsledně skloňuje také »idy«; jednou »o idech« (82.), jinde »o idách« (91., 101.), kdežto stejné »tribus« skloňuje »tribue« atd. Na str. 82. čteme nesprávný tvar »manžel*e* Junonina«; na str. 140. a 153. nespr. gen. »u Filippi«. Některá z těchto nedopatření jsou nejspíše jen chyby tiskové, jako také na str. 142. doměle m. domněle, na str. 46 r. 98. m. 89. (lex Plautia Papiria), na str. 11. »ze zbořené do Alby Říma« m. ze zbořené Alby do Říma. Někde užívá se méně správných neb vhodných výrazů a obratů, jako: spory »dědičné« m. dědické (31.), »bez námětu« užívati majetku (48. m. bez námitky), »prodělané« výpravy (59.), »graecisování« náboženství (80.), což divu (138.), pokárka censorská (119. m. důtka). Někde čte se méně správný slovosled, j. na str. 122., »hedbáví, jež se v té době mocně do šaten římských dralo«.

Jsem u konce. Ale, namítne se mi, jak jest možno po »tolika výtkách« knihu tuto nazvati praktickou a školám našim užitečnou? K tomu odpovídám:

Výtky nahoře učiněné jsou jen z části výtkami, z valné části obsahují vlastně jen přání a návrhy, jimiž bych chtěl po stránce úplnosti a vhodnosti přispěti ku zdokonalení knihy pro budoucí vydání. Jsem přesvědčen, že i v této formě, v jaké máme ji před sebou, může konati dobré služby studentstvu, a proto neváhám ji našim gymnasiím doporučiti.

Cena knihy je vzhledem k hojnosti látky v ní uložené přiměřena.

Přerov. *Pavel Krippner.*

T. E. Tisovský: **Černý kohoutek.** Vilímkova knihovna Malého čtenáře. Některá zvířata vynikají zvláštním nadáním, intelligencí, tak že nás často jejich výkony svrchovaně překvapují, a výraz »němá tvář« zdá se docela nepřípadným. Nuže, takové zvíře, »jako by mělo rozum«, předvádí nám Tisovský. Od maličkosti budil »Černý kohoutek« na dvoře pozornost a obdiv všech, ale konečně musil uprchnouti, aby si zachránil život. Tu se počíná jeho nestálá pouť. Žije v polích se zajícem, v lese s vranami, v chudé chatrči, žije poustevnicky v lese, pak u vlídného kočího Vojtěcha, jehož provází na cestách, a dostane se i do kasáren, odkudž však musí, poněvadž by »zkazil celou armádu«. Do výstavy v Praze ho nechtějí, a tak na konec se dostane do zámečku Rozpustilý kluk jej trýzní, až kohoutek uprchne a bloudí dále světem. — Střídají se tu výjevy veselé (v kasárnách) s tklivými. Není tedy vypravování jednotvárné, ale nad míru pestré. Pestrosti docíleno také tím, že spisovatel si náležitě všímá též okolí, s nímž kohoutek vchází do styku. Život zvířecí opět líčen jest se znalostí velikou, s opravdovostí a věrností. Platí to plnou měrou o životě kohoutka v polích mezi zajíci a v lese mezi vranami. Tyto výjevy náležejí k naučné stránce. Nejenom baviti, ale také poučovati chce Tisovský, a sice poučovati děti. Nekteré části se mu opravdu podařily, jako právě pobyt kohoutkův u chudé vdovy a u kočího Vojtěcha. Jsme přesvědčeni, že kniha bude své drobné čtenáře baviti, že jim vyloudí úsměv veselosti na rty, ale také slzičku soucitu s ubohým zvířetem. Zdá se, že toto poslední bylo účelem spisovatelovým, jak vysvítá z doslovu. Zloba lidská jest veliká, ukládala o život zvířete, které se chtělo obětovati, jen aby zachránilo život nemocnému dítku. Proto se vzdaluje živých tvorů a jest typem nešťastníků. »Neprošeni pomáhejte« jim!

Vítáme radostně tuto knihu, která se důstojně řadí k předešlým o nichž jsme podali zprávu již loni. Jest to obohacení naší chudé literatury pro děti a těšíme se, že se nám takových knih dostane ještě více do ruky, jak spisovatel na konci slibuje. — Jazyk jest také čistý, až na některé zbytečné vokalisování předložek, jako na př. ze krásného jara (15.), nebo nedopatření s očí kapaly krůpěje slz (107.) m. z očí, nebo v přístavku protivné to: do velikého to sálu (206.). Za to sloh jest obratný a lehký. — O úpravě postačí říci, že jest důstojná závodu Vilímkova. Illustrace jsou již také slušné, ač někde by mohly býti případnější a pečlivější.

Naše knihovny středoškolské jistě nezapomenou nikde opatřiti svému čtenářstvu také »Černého kohoutka«. *F. Čý.*

O sítích kartografických. Praktický návod ku strojení nejdůležitějších projekcí kartografických, potřebný všem, kdož kreslením map se zabývají, zvlášť pak českému učitelstvu. Napsal *Karel Fišer, učitel* měšť. dívčí školy v *Pelhřimově.* V Táboře. Nakladatel Václav Kraus, knihkupec. Cena *70 kr.* roku 1897.

Jakkoli v posledních letech česká kartografie učinila značné pokroky, přece se musíme upřímně přiznati, že nemáme dosud žádného kartografického

ústavu. Není dosavade českého příručného atlantu větších rozměrů, jaké nalézáme u jiných národů, nám se počtem rovnajících, jako u Švédů i Hollanďanů. Čestné zdárné pokusy, které byly provedeny od podnikavých firem J. Otty, Kytky Janského v Táboře, i j., nemohou již nynějším našim požadavkům nijak vyhověti. Někteří nakladatelé poukazovali na to, že není vyškolených domácích kartografů, ačkoli několik jich prodlévá za hranicemi v předních ústavech toho druhu. Předložený spisek má posloužiti za návod pro ony, kteří se zálibou provozují zhotovování map a tedy i pro ty, kdož by na odborné kartografy se mínili vycvičiti. V stručnosti podány tu pokyny, jak si má každý vésti při úpravě map, není-li uspokojen ledajakými kopiemi. Vložené přehledné tabulky zeměpisných šířek i délek, dle jednotlivých stupňů i půlstupňů, připouštějí úpravu i podrobnějších map, kde se vyžaduje daleko větší přesnosti, než u oněch, které v rozměrech nepatrných se provádějí. Všude se přidržuje pisatel pouze svého vytčeného cíle, nečině zbytečných odchylek do jiných odborů. Věc se vykládá slovy nehledanými, přece však se vyskytují nejasnosti a nesprávnosti. Větších poklesků jsme postřehli dost, na př. onen na str. 11. o Dapsangu. Nejvyšší horou na povrchu zemském jest Gaurisangar či h. Everestova. *E. F.*

Dítě rozkoše. Román Gabriela d'Annunzia. Přeložil V. Hanus. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. D'Annunzio jest v moderní literatuře zjev značně pozoruhodný a svérázný. Hned prvá sbírka jeho veršů postavila ho v řa u čelných básníků Italie, a přítomný román »Dítě rozkoše«, o němž praví se, že hrdinou jeho jest sám autor, rázem získal mu pověst předního romanciera italského. Kniha literárně vysoce cenná, svérázná. Zdobí ji zářící sloh a hloubka myšlenek, koncepce plná ducha a překvapujících rozuzlení. Krámská cena zl. 2·20, váz. 3·—. (Celoroční odběratelé »Vilímkovy knihovny« obdrží však spis mnohem levněji. Za 8 zl. ročně, jež lze i po částkách spláceti, dostane se jim 8 objemných knih v krámské ceně 12 zl.)

Dvě nové revue. Opět přibyly do písemnictva našeho dva nové měsíčníky, jeden na Moravě s názvem *Moravská revue*, druhý na Slovensku o názvu *Hlas*. Z obsahu vysvítá, že nová generace a pokrok časový se tu především hlásí o slovo. Jest zjevem potěšitelným, že se zvláště Slovensko odvažuje na druhý měsíčník; znamenáť to nepochybný úspěch duševní. Přejeme oběma novým časopisům plného zdaru na pouti jejich. Čtenářské spolky naše měly by si jich všimnouti již z povinnosti kmenovní, aby heslo vzájemnosti českomoravskoslovenské neskleslo na holou řečnickou frasi.

Z přírody. Volné články z oboru přírodních věd. Širším čtenářským kruhům pro zábavu i poučení podává prof. Fr. Hromádko. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Autor této knihy vymezil jí široké hranice. Nepopularisuje jen jediné odvětví, ale články svými sáhá do různých oborů věd přírodních. Z bohatého obsahu jmenujeme články: Ovzduší. — Zdravý vzduch. — Působení povětrnosti. — Podnebí. — O důležitosti přírodních sil. — Poloha osy zemské. — Kola a kruhy. — Bouřky. — Krupobití. — Sníh — Mocnosti podzemní. — Povětroně. — Káva a čaj. — Jedy a otravy. — Z oboru čichu. — Stromy. — Stěhování ptactva — Telegraf bez drátu. — Živé fotografiie atd. Spis »Z přírody« vyšel v knihovně »Věděním a životem«. Cena zl. 1·20.

Nový ročník **Laichterova Výboru nejlepších spisů poučných** počal právě vycházeti. V ročníku tomto vyjdou nejprve překladem prof. J. Školy dva proslulé spisy velkého anglického myslitele Davida Humea: *Zkoumání*

o zásadách mravnosti, Zkoumání o rozumu lidském. Oba spisy vyjdou v 7 seš. Po nich budou následovati *Dějiny novověké filosofie* R. Falkenberga, prof. filosofie v Erlangách. Přeložil dr. F. Procházka. Vynikající dílo toto vyšlo též v překladu francouzském a anglickém. Vyjde v 14—15 sešitech. Konečně bude vydána kniha Franklina H. Gidelingse, professora filosofie na universitě v Nov. Yorku, *Základy sociologie.* Dílo toto jest nejčelnější prací sociologickou posledních let. Vyjde as v 13 sešitech. Jest též přeloženo do ruštiny a frančiny. Výbor vychází v tříarchových sešitech pěkné úpravy. Cena sešitu jest 24 kr. Ročně vyjde ve výboru 26—35 sešitů. Nakladatelství Jana Laichtera jest na Král. Vinohradech v Žižkově ulici.

Podpora rodiny. Román ze společnosti francouzské. Napsal Alfons Daudet. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Cena 2 zl. 10 kr. — Román tento jest jeho posledním dílem a dokončena jím slavná jeho literární karriéra. Alfons Daudet zobrazuje v něm pravdivý obraz celé současné společnosti francouzské, znemravnělost politického života, materialismus, skrývající se pokrytecky za ideály, v něž nevěří, rozvrat rodinného života, veškeru tu mravní bídu, schovávající se za lesklé fráse. Se stránky umělecké řadí se »Podpora rodiny« k nejlepším románům Daudetovým. Jest dějem bohatý, nehoní se po effektech, pohrdá vůbec banálními prostředky technickými; přes to málo kdy podařilo se autorům dodati celému ději ovzduší tak stejnoměrně, smířlivě zladěného, jako tuto Daudetovi. Není výmluvnějšího horlitele proti rozvratu rodinného života nad Daudete. Posvátnost svazků rodinných neměla mezi vynikajícími spisovateli francouzskými horlivějšího zastance nad něho: hlásal vždy povinnost zachovati život rodinný neporušený. A jako nápravu života rodinného, tak žádá tímto svým dílem umravnění veřejného života vůbec.

Popelka a jiné hry pro mládež. Sestavil *Fr. S. Procházka.* S illustracemi. Právě vyšlo v »Knihovně Malého Čtenáře«. (Pořádá Fr. S. Procházka.) Cena 30 kr Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. — Vhodných divadelních kusů pro mládež máme málo. Učitelstvo ví nejlépe, jakou potíž mívá s vyhledáváním přiměřených divadelních her, chce-li s dětmi při té či oné dobročinné příležitosti na veřejnost vystoupiti. A přece leží tu ladem kus vděčné práce. Eliška Krásnohorská poskytla nám sice několik divadelních kusů tohoto druhu, ale ty zůstávají téměř výlučně určeny dívkám. Proto lze vítati přítomnou knihu. Obsahuje čtyři snadné, pro malá jeviště dětská složené hry, s malým počtem osob a prostinkou scénickou úpravou. Také pro domácí divadélka hry tyto jsou způsobilé vnitřní cenou svou. Zejména svižná trojaktovka »Popelka« odbyla si již několik zdařilých premier i s příslušným počtem repris v Táboře, ve Vyškově a jinde.

Život starého kantora. Zemský školní inspektor Jan Kosina sepsal své paměti od mládí až do poslední doby v objemných 3 svazcích, jež pod uvedeným titulem koncem února 1899 v sešitech vydány budou. — Náklad ponese české knihkupectví R. Prombergra v Olomouci.

Nová učebnice pro školy měšťanské. Výnosem vys. c. k. ministerstva vyučování schválena jest nová, původní česká kniha »Přírodopis pro školy měšťanské«, napsal Frant. Dlouhý. Díl I. (nakladatel I. L. Kober v Praze za učebnici pro školy tyto. Nová tato kniha všímá si, proti dosavadnímu zvyku, více biologie, než suchopárných popisů zvířat a rostlin. Reformní snaha, zavésti jinou, pro žáky poutavější, methodu učení se přírodopisu velmi se chválí a není pochyby, že vyučování značně se knihou touto usnadní. Část obrázková vyniká pečlivým výběrem. Knihou touto dostává se školám našim učebnice vzorné.

Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter a úcta u lidu. Napsali dr. Fr. Krásl, metropolitní kanovník, J. Ježek, c. k. professor. Cena 4 zl. Obsah: Literatura svatovojtěšská doby starší a novější: česká, polská, ruská, francouzská, německá. Pojednání a spisy vydané k devítisté ročnici jubilejní: polské, německé, české. Díl I. Svatý Vojtěch, druhý biskup pražský. — Rod, panství a příbuzenství Slavníkovo. — Rodiče a bratří sv. Vojtěcha. — Libice, rodiště sv. Vojtěcha. — Vojtěchovo narození a mládí. — Škola děvínská. — Zřízení biskupství pražského. — O poměru Čech k biskupům řezenským — Jednání o biskupství. — Rozsah diecese pražské. — Kostel a první ženský klášter u sv. Jiří na hradě pražském. — Dětmar, první biskup pražský. — Volba Vojtěcha za biskupa. Politické a vnitřní poměry v zemi české za Boleslava II. – Kanovníci. — Statky biskupské a kapitulní. — Sjednocení církve české s moravskou. — Sv. Vojtěch a slovanská liturgie. — Povaha sv. Vojtěcha. — Vínek ctností sv. Vojtěcha. — Válka českopolská. — Vojtěchův první odchod z Čech. — Monte Cassino. – Klášter vallilucký. — Na Aventině. — První návrat Vojtěchův do Čech. — Založení kláštera břevnovského a působení řádu benediktinského v Čechách a na Moravě. — Slavníkovci a Přemyslovci. — Vršovci. — Práce apoštolské: Sv. Vojtěch v Uhrách, na Slovensku, v Krakově a ve Slezsku. Biskup Vojtěch na Moravě. — Vojtěch podruhé na Aventině. — Druhý návrat Vojtěchův z Říma. — Vojtěch v Polsku. — Missie v Pomořansku. — Prusové, jejich sídla, dějiny a náboženství. — Vojtěch v Prusku. — Uložení tělesných ostatků našeho drahého biskupa v Polsku a svatořečení jeho. — Přenesení sv. ostatků. — O sv. pěti bratřích. — Hrob a ostatky sv. Vojtěcha a spor o ně. — Literární památky po sv. Vojtěchu. — Píseň sv. Vojtěcha. — Pověsti ze života sv. Vojtěcha. – Hlavní data ze života sv. Vojtěcha v pořádku chronologickém. Díl II. Dějiny kláštera břevnovského *a*) od založení až do válek husitských. *b*) Od válek husitských až do povstání stavovského. *c*) Od úpadku opatství břevnovského za povstání stavů českých až do válek pruských. *d*) Opatství břevnovské od válek pruských až na naše doby. Díl III. Úcta sv. Vojtěcha po vlastech československých. — Úcta v Polště a ve Slezsku, v Prusích, Uhrách, v Římě a ve Spojených obcích severoamerických. — Chrámy a kaple v církevní provincii české zasvěcené sv. Vojtěchu. — Chrámy zasvěcené sv. Vojtěchu mimo Čechy. — Svatovojtěšské památky ve chrámu svatovítském a jinde po Čechách a na Moravě. — Sv. Vojtěch smírcem a orodovníkem, patronem a ochráncem. – Jubilejní slavnosti svatovojtěšské. — Básně, hymny a chvalořeči. — Miscellanea. – Dodatky, Rejstřík jmenný a věcný, četné obrázkové přílohy Opravy. Stran 796. Nákladem Dědictví sv. Prokopa, číslo 39. Podíl na r. 1898. Cena 4 zl. (Ostatek příště.)

Novinky:

Z nakladalství J. Otty: Bídníci od V. Huga, v novém, zdokonaleném překladě Em. z Čenkova 40 sešitů po 15 kr. — Duch a svět. Napsal Jarosl. Vrchlický. Sešit 1.—5., cena sešitu 16 kr. — Nápadník z Ameriky. Humoristický román. Sepsal Mark Twain. (Tento román vychází v Knihovně Zlaté Prahy a předplatitelé Zl. Prahy předplácejí na celý ročník pouze 2 zl.) — Z malého světa. Román G. Pflegra-Moravského. — O chudých a bohatých. Napsala Vlasta Pittnerová. — Král Lear od W. Shakespeara. Přel. J. V. Sládek. — Bouře od W. Shakespeara. Přel. J V. Sládek. — Zlomky epopeje. Sepsal Jar. Vrchlický. Sešit 1. za 16 kr. — Zeměpisný ukazatel ku všeobecným dějinám. Pro žáky středních škol napsal Jan Macháček. — Světová knihovna, která si dobře vede, přinesla v nových svazcích: Politické výroky a zásady Fr. Lad. Riegra. Čís. 76. za 10 kr. — Attala — René. Spis, F. R. de Chateaubriand. Čís. 77.—78. za 20 kr. — Cyrano de Bergerac. Napsal Edmond Rostand, přel. J. Vrchlický. Čís. 79.—81. Cena 30 kr. — Klub Pickwickův. Sepsal Charles Dickens. Dílu II. část I. Čís. 82.—85. Cena 40 kr. — Hudebniny: Scherzo od Jos Procházky a Vzpomínání. Složil Jos. Klička. (Hudební příloha Zl. Prahy, roč. III., č. 2. a 3)

Z nakladatelství Frant. Šimáčka: Silhuetty mužů. Napsala Bož. Viková-Kunětická. — Písně k Tvé duši od R. Jesenské. (Kabinetní knihovna.) Cena 30 kr. — Neznámá pevnina. Napsala Bož. Viková-Kunětická. (Repertoir českých divadel LV.) Cena 50 kr. — Rozkvět. Román Fr. X. Svobody (Libuše), svazek 1.—6.) — Na bytě. Napsal Jar. Distl. (Repertoir čes. divadel LVI.) Cena 20 kr. — Zamotaná vlákna. Román R Svobodové Svaz. I. (v Libuši).

Z nakladalství I. L. Kobra: Sebrané spisy J. K. Tyla: Kutnohorský dekret. Seš. 1.—7. Cena sešitu 15 kr. — Přírodopis pro I. tř. škol měšťanských. Napsal

Fr. Dlouhý. Cena 90 kr. — Učebnice dějepisu pro měšťanské školy. II. Sepsal Šujan-Kunstovný. Cena 60 kr. — Sklenice vody. Veselohra o 5 jednáních od Scribea. Přel. dr. J. V. Novák. Cena 40 kr. — Chronologický přehled všeobecných dějin. Napsal dr. J. Podivinský-Náměšťský. Cena 40 kr. — Loketský zvon. Veselohra na mostě. Lhář a jeho rod. Sepsal V. K. Klicpera. Seš. 1. až 4. Cena seš. 12 kr. — Klíč k určování rostlin od A. J. Bernarda. Cena 20 kr. váz. 50 kr. — Krátký výklad a obrazy k dějinám starověké vzdělanosti. Napsal A. Kvapil. Cena 15 kr. — Brouci. Sepsal Fr. Dlouhý. Seš. 26.—29. Cena sešitu 18 kr.

Z nakladatelství Jos. R. Vilímka: Dějiny světové. Sepsal dr. Jar. Kosina. Seš. 31.—35. Cena sešitu 25 kr. — Babička od Boženy Němcové. — Písničky od Fr. S. Procházky. — Na pranýři. Napsal R. J. Kronbauer. Z přírody. Sepsal Fr. Hromádko. Cena 1 zl. 20 kr. — Černý kohoutek. Napsal Tisovský. — Na úsvitě nové doby 1848. Napsal J. J. Toužimský. Sešitů 25 po 30 kr.

Z nakladatelství Fr. Topiče: Veselohra na mostě. Sepsal V. K. Klicpera. Cena 20 kr. — Čítárna Švandy Dudáka: Ze samot a ze společnosti. Napsal V. Hladík. Seš. 56., 57. Cena seš. 16 kr. — Druhý květ. Sepsal Sv. Čech. Sebraných spisů seš. 5.—6. po 16 kr.

Z různých nakladatelství: Od dr. *Frant. Bačkovského:* Přehled dějin písemnictví českého. Napsal dr. Fr. Bačkovský. Cena 1 zl. 20 kr., skvostně vázané 1·80 zl. — Literární zprávy. Čís. 7. Díl I — Od *Em. Šolce:* Povídky ze Shakespeara. Zpracoval J. Kabelík. Seš. 2.—5. Cena seš. 12 kr. — Historické rozhledy. Rediguje A. J. Zavadil. Seš. 1. Roč. II. Ročně 2 zl. — Od *Grosmana a Svobody:* Písemnictví české. Sepsal dr. V. Flajšhans. Seš. 11. Cena 36 kr. — Od *Bursíka a Kohouta:* Frant. Palackého Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě. Jubilejní vydání pro lid. K tisku upravil dr. B. Rieger. Seš. 1.—32. Cena seš. 10 kr. — Fr. Palackého Spisy drobné. Upravil dr. J. V. Nováček. Seš 16.—17. Cena seš. 20 kr. — Cesty světem. Napsal E. St. Vráz. Seš. 1.—4. Cena seš. 30 kr. — *B. Stýblo:* Dějiny české literatury. Sepsal dr. J. Vlček. Seš. 8. Cena seš. 60 kr. — *Al. Wiesner:* Dívčí sny. Sepsal Alfred de Musset, přeložil Mil. Jiránek. Čís. 2. Cena 36 kr. — Básně. Napsal Henrik Ibsen, přel. K. Kučera. Čís. 1 Cena 1 zl. — Sudí zalamejský. Sepsal Don Pedro Calderon de la Barca, přel. Jan Červenka. Čís. 3. Cena 1 zl. 20 kr. — *Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských* v Brně: Křesťanská sociologie. Napsal dr. Robert Neuschl. Díl II., seš. 1.—5. po 50 kr. — Nákladem vlastním: Studie k Aristotelovu spisu *Ἀϑηναίων πολιτεία.* Napsal dr. Fr. Groh. V Praze, Jednota českých filologů. 1898. — Jan Blokša, farář: Výklad Božské komedie Danta Allighieriho dle překladu Jarosl. Vrchlického. I. Peklo. Pomocí České Akademie. V Hranicích 1899. Tiskem a nákladem Prokopa Zapletala. Cena 1 zl.

Oznamujeme, že v únoru t. r. vyjde přispěním České akademie císaře Fr. Josefa velká nástěnná mapa hvězdného nebe severního až po 40⁰ jižní deklinace, 195 *cm* dlouhá a 195 *cm* široká, kreslená v projekci stereografické a tištěná různými barvami. Hvězdy prvních čtyř velikostí označeny jsou hvězdicemi bílými, hvězdy páté a šesté velikosti označeny hvězdicemi bledomodrými; pozadí jest tmavomodré. Mlhaviny, shluky hvězd, pak hvězdy zmizelé, označení hvězd podvojných a měnivých jest v barvě červené. Rozdělení mapy dle stupňů a hodin, jména hvězd ... označena černě. Hvězdy, jimiž zvláště vyznačeno jest souhvězdí, spojeny jsou čarami. Mapa ta poslouží nejen školám, nýbrž i těm, kdož zabývají se astronomií, důkladně. Vydal ji vlastním nákladem dr. Fr. Nábělek, c. k. professor v Kroměříži. — Na jeho příruční mapy vys. c. k. minist. upozornilo střední školy výnosem ze dne 20. června 1898, č. 14.588 (v srpnovém čísle Věstníku). — První dvě vydání jsou téměř úplně rozebrána a připravuje se vydání třetí — zpracované v projekci stereografické. —

Nástěnná mapa Nábělkova jest pro školy i pro milovníky astronomie toho druhu první v Rakousku. Nakladatel by si přál, aby přihlášky děly se co nejdříve; neboť dle nich ustanoví se náklad a cena mapy.

Zprávy spolkové.

Z řeči prof. Petra Maresche, starosty vídeňské »Mittelschule«, kterou měl ve valné hromadě tohoto spolku v listopadu min. roku. Pravil mimo jiné:

Das verflossene Vereinsjahr ist wohl zu den besonders denkwürdigen zu zählen. Denn in dasselbe fällt das bedeutende Ereignis der *Allerhöchsten Sanction des Gehaltsregulierungsgesetzes.* Wonach wir uns seit Jahren so sehr gesehnt haben, das ist endlich in Erfüllung gegangen; was den bisherigen Mittelschultagen ein eigenartiges Gepräge verliehen hat, und was unseren Verein und die mit uns kartellierten Vereine besonders in den letzten zwei Jahren viel geschädigt hat, das ist endlich verschwunden. Und dieses Ereignis kam, obwohl es heuer, in dem Jubiläumsjahre, fast mit Sicherheit erwartet wurde, doch überraschend. Denn nach den schweren Enttäuschungen am 1. Januar, am 1. Juli und am 18. August tröstete man sich mit dem Gedanken, dass der 2. December der heissersehnte Glückstag für die Staatsbeamten Österreichs sein werde. Als aber die k. k. »Wiener Zeitung« die freudige Nachricht schon am 20. September brachte, da erscholl es wie aus einem Munde durch ganz Österreich: »*Das verdanken wir nur der Hochherzigkeit und dem Edelsinne unseres geliebten Kaisers*, der nicht gewartet hat, bis die hohe Regierung die schwierige finanzielle Deckung erreicht hat.« Daher entbrannte unter den Betheiligten die Begeisterung für unseren Kaiser in hellen Flammen. Allgemein wurde der lebhafte Wunsch laut, durch eine *gemeinsame* Dankeskundgebung das edle Herz unseres schwergeprüften Monarchen zu erfreuen. Rasch hatten sich die Staatsbeamten- und Mittelschulvereine verständigt, bald darauf erschien eine Deputation bei Sr. Excellenz dem Herrn Ministerpräsidenten, um ihm die ehrfurchtsvollste Bitte vorzutragen, er möge im Namen aller Staatsbeamten und Staatslehrpersonen den unterthänigsten und herzlichsten Dank für diese Wohlthat Sr. Majestät dem Kaiser übermitteln. Gleichzeitig aber fassten die Obmänner der drei Wiener Mittelschulvereine, gestützt auf den Auftrag aller übrigen Mittelschulvereine Österreichs, sie bei einer solchen Kundgebung zu vertreten, den Beschluss, ausserdem eine eigene Dankeskundgebung an Se. Majestät den Kaiser zu veranlassen, zumal da im Gehaltsregulierungsgesetze die Mittelschullehrer eine besondere Stellung einnehmen. Am 15. October wurden die Obmänner der drei Wiener Mittelschulvereine von *Sr. Excellenz Herrn Minister Grafen Bylandt-Rheidt* empfangen. Der Sprecher der Abordnung war diesmal der Obmann der »Realschule«, da es bei der Trauerkundgebung der Obmann der »Mittelschule« gewesen war.

»Der Obmann der ‚Realschule‘ brachte im Namen aller acht Mittelschulvereine in wohlgewählten und gefühlvollen Worten den innigsten Dank des ganzen Mittelschullehrstandes zum Ausdrucke und bat Se. Excellenz, diesen Dank zu den Stufen des Allerhöchsten Thrones gelangen zu lassen. Wie bei der ersten Audienz, so wurde auch jetzt die so seltene Gelegenheit nicht versäumt, die unwandelbare Liebe und Treue des Mittelschullehrstandes gegen Kaiser und Vaterland zu betonen, jenes Standes, der eine so wichtige und hohe Aufgabe im Staate zu erfüllen habe. *Seine Excellenz gab das freundlichste Versprechen, den Dank und den Ausdruck der dynastischen und patriotischen Gesinnung Seiner Majestät dem Kaiser zur Allerhöchsten Kenntnis zu bringen.* Darauf ergriff ich das Wort, wies auf einige allgemein gefasste Paragraphen des Gehaltsregulierungsgesetzes hin, besonders auf die §§ 6 und 10, und bat um eine höchstwohlwollende Durchführung derselben. Se. Excellenz nahm die eingehende Begründung der Bitte wohlgeneigt auf und betonte in seiner ziemlich langen Erwiderung, dass er es für ein Gebot der *ausgleichenden Gerechtigkeit* halte, einen Theil der zurückgelegten Supplentenjahre im Sinne des § 10 in die Quinquennien einzurechnen. Denn es gebe nicht wenige Professoren, welche ohne eigenes Verschulden, lediglich infolge ungünstiger Verhältnisse acht, zehn, ja sogar noch mehr Jahre als Supplenten hätten dienen müssen, während andere durch ein günstigeres Geschick in noch jungen Jahren definitiv angestellt worden seien. Die Landesschulbehörden seien mit den Vorarbeiten bereits beschäftigt; aber erst nach Beendigung derselben werde sich der gerechte Schlüssel für die Durchführung finden lassen. Dagegen äusserte sich Se. Excellenz über die Beförderung älterer Professoren in die VII. und älterer Directoren in die VI. Rangclasse und über eine Entschädigung der Wiener Professoren, die in Rücksicht auf die allzu hohe Theuerung in Wien im Vergleiche zu ihren Collegen auf dem Lande im Nachtheile sind, nicht ganz im Sinne der vorgetragenen Bitte. In Bezug auf die Beförderung in die VII. und VI. Rangclasse sprach Se. Excellenz den Grundsatz aus, dass beide

Beförderungen nur als Auszeichnung gelten und nur wissenschaftlich oder pädagogisch hervorragende Lehrkräfte ohne Bevorzugung irgend eines Dienstortes betreffen werden; in Bezug auf den zweiten Punkt wies Se. Excellenz auf die Staatsbeamten hin, von denen ja auch die in Wien angestellten keinen entsprechenden finanziellen Vortheil genössen. — Nach diesen Worten wurde die Abordnung huldvollst entlassen.

Diese begab sich dann zum Herrn *Hofrathe Dr. Joh. Huemer* und von hier zum Herrn *Vicepräsidenten des niederösterreichischen Landesschulrathes Sectionschef Dr. Erich Wolf.* Beiden Herren wurde der innigste Dank für ihre Mitwirkung bei der Schöpfung des Gehaltsregulierungsgesetzes in ehrfurchtsvollster Weise ausgesprochen, und beide wurden um ihr ferneres Wohlwollen besonders bei der *Durchführung des Gesetzes* gebeten. Hierauf sprachen wir bei den Herren *Landes-Schulinspectoren Dr. Aug. Scheindler, Dr. Stephan Kapp* und *Dr. Ferd. Maurer* vor und baten sie um die grösste Milde bei der *Erstattung der Vorschläge* für die Einrechnung der Supplentenjahre in die Quinquennien und für die Beförderung in die höheren Rangclassen. Von allen den genannten Herren wurden wir freundlichst empfangen und erhielten von ihnen in den wärmsten Worten die Versicherung, dass von ihrer Seite aus das Möglichste geschehen werde. Mit stolzer Befriedigung theile ich hier die Behauptung des Herrn Hofrathes *Dr. Joh. Huemer* mit, dass **unsere Vereine selbst sehr viel zu einer günstigeren Gestaltung des Gehaltsgesetzes beigetragen** hätten. Was insbesondere **unseren Verein** betrifft, so ist ja allbekannt, dass mein Vorgänger Prof. *Feodor Hoppe* entweder allein oder mit einer Deputation viele Gänge im Interesse unseres Gehaltsgesetzes gethan hat. Ich freue mich ihm bei dieser Gelegenheit öffentlich den wärmsten Dank aussprechen zu können. Ebenso theile ich mit stolzer Freude das Geständnis des Herrn Vicepräsidenten *Dr. Erich Wolf* mit, dass er sowohl während seiner Wirksamkeit im Ministerium als auch jetzt in der niederösterreichischen Statthalterei den Mittelschullehrstand hochschätzen gelernt habe. Unser Beruf sei sehr schwierig und erfordere die ernsteste Pflichterfüllung; diese sei aber in reichlichstem Masse vorhanden. Der Herr Vicepräsident sowie die drei genannten Herren Landes Schulinspectoren betonten in ihrer Erwiderung, dass an den Wiener Mittelschulen eine stattliche Reihe älterer hochverdienter Professoren wirke, welche die Beförderung in die VII. Rangclasse vollauf verdiene.

Bei Herrn *Hofrath Dr. Joh. Huemer* und Herrn *Sectionsrath Dr. v. Wiener,* unseren beiden Referenten im Ministerium, hatte ich auch allein mehrere Tage früher vorgesprochen, beide Herren von den gerechten Wünschen der Mittelschulprofessoren unterrichtet und um gnädige Berücksichtigung derselben gebeten. Beide Herren offenbarten in ihrer Antwort das grösste Wohlwollen. Herr Hofrath *Dr. Joh. Huemer* legte dar, dass gerade die allgemeine Fassung der §§ 6 und 10 für uns recht günstig sei. So sei es jetzt und in Zukunft von Fall zu Fall möglich, selbst weitgehende billige Wünsche zu erfüllen. Doch müssten, fuhr er in seiner von uns geschätzten Aufrichtigkeit fort, für die Gegenwart etwaige finanzielle Schwierigkeiten ins Auge gefasst werden, welche vielleicht manches verhindern würden, was er und wir anstrebten.

Vor einigen Tagen begab ich mich im Auftrage vieler Collegen wieder ins Ministerium zu unseren beiden Herren Referenten, Herrn Landes-Schulinspektor *Dr. Aug. Scheindler* traf ich auf dem Wege dahin. Ich sollte mich über die Wahrheit des Gerüchtes erkundigen, dass massgebenden Ortes der Beschluss gefasst worden sei, die an Privatmittelschulen und an Stiftsgymnasien zugebrachten Supplentenjahre weder in die Pension noch in die Quinquennien einzurechnen. Ich erfuhr, dass diese Gefahr wirklich bestehe, aber ein endgiltiges Urtheil darüber noch nicht gefällt sei. Erst müssten die Vorschläge der einzelnen Landesschulräthe alle eingelaufen und eine Übersicht gewonnen sein, dann erst könne ein gerechter und billiger Schlüssel gefunden werden. Ich glaube, dass es gelingen wird, die erwähnte Gefahr zu beseitigen.

Im ganzen habe ich den Eindruck gewonnen, dass unsere vorgesetzten Behörden den besten Willen haben, die allgemein gefassten Paragraphen des Gehaltsgesetzes in höchst milder Weise durchzuführen. Möge es unseren Gönnern und Freunden massgebenden Ortes gelingen, etwaige finanzielle Bedenken zu entkräften und unserem Stande die wohlverdiente Würdigung und Förderung zutheil werden zu lassen!

Von vielen Seiten bin ich aufgefordert worden, der Misstimmung hier Ausdruck zu geben, welche durch den § 8 des Gehalsgesetzes für die Gewerbeschulen

lautet: ‚Der systemmässige Stammge-
1400 fl. und für jene in der VIII.
Gerechtigkeit, dass Professoren an Schulen,
und der Hochschule liegen, in Bezug auf
werden. Dabei setze ich voraus, dass mit ver-
Lehrer Professoren werden, welche eine Mittel- und

mich verpflichtet, noch eine zweite Misstimmung
Verhältnissen kommt jeder absolvierte Jurist, wel-
sich immer widmet, bei zufriedenstellender Berufser-
Rangclasse, bei hervorragender Berufserfüllung leicht
V. Rangclasse. Eine ganz andere Hochachtung ge-
Staatsbeamter schon in jungen Jahren in den Augen der
wir für unseren Beruf nicht die gleiche Hochachtung der
Bildung geringer und unsere Arbeitsleistung für den Staat

Diese Klagen betreffen hauptsächlich die Vergangenheit, die
wohl nur mehr kurze Zukunft. In jüngster Zeit wurden schon
Landes-Schulinspectoren mit dem Titel und Charakter ei es Hof-
Nach dem bereits in Durchführung begriffenen Gehaltsregu-
werden wir nach 10jahriger definitiver Dienstzeit, die durch Ein-
1—3 Supplentenjahren noch verkürzt wird, in die VIII. Rangclasse
In wenigen Monaten werden eine stattliche Reihe älterer Profe-
VII. und einige ältere Directoren in die VI. Rangclasse erhoben werden. Mit dem innigsten Danke begrüssen wir diese Veränderungen in unserem Stande. Aber damit sei nicht gesagt, dass wir von nun an die Hände ruhig in den Schoss legen sollen, sondern ich wiederhole meine Worte aus der heurigen Schlussrede: ‚Wir müssen noch *viel* thun, um unserem heiligen Stande das Ansehen zu erringen, das ihm seiner so wertvollen Arbeitsleistung nach gebürt. In diesem Streben, in diesem Kampfe müssen wir alle *eine* Phalanx bilden vom Landes-Schulinspector bis zum Supplenten herab.‘ Meine Herren! Nur *Einigkeit* macht stark. Wir müssen daher danach trachten, in unserem heiligen Stande einen frischen und thatkräftigen *Standesgeist* zu erziehen, der einerseits alle in gleicher Weise beseelt und uns so der Öffentlichkeit gegenüber wirklich als eine festgeschlossene und einige Phalanx hinstellt, anderseits unter uns mit scharfen und strengen Augen darüber wacht, dass sowohl im collegialen Verkehre als auch im Schulleben als auch nach aussen hin die *Standesehre* bewahrt und hochgehalten werde. Erreichen wir dieses Ziel, und es ist zu erreichen, dann wird uns die Hochachtung von hoch und niedrig von selbst kommen und mit ihr viele Vortheile. Zu dieser Arbeit sind zunächst die einzelnen Lehrkörper und die Mittelschulvereine berufen. Ich habe mich, seitdem ich die Ehre habe, an der Spitze des Vereines zu stehen, nach Kräften bemüht, die fünf kartellierten Vereine inniger an einander zu fesseln und weiter die drei übrigen Mittelschulvereine Österreichs, den Supplentenverein, den Verein der czechischen Professoren und den Verein der Lehrer der höheren polnischen Schulen für eine kräftige Mitwirkung zu gewinnen, so oft es gilt, gemeinsame Interessen zu vertreten. So giengen während des Winters und im Frühjahre, als von allen Seiten Schritte unternommen wurden, dass das Gehaltsgesetz endlich in Kraft gesetzt werde, die genannten acht Vereine geschlossen vor und erweckten dadurch die Bewunderung der Staatsbeamtenvereine. Ebenso übermittelte, wie ich bereits ausführlich erwähnt habe, Se. Excellenz der Herr Unterrichtsminister Graf *Bylandt-Rheidt* auf unsere Bitte zweimal eine Kundgebung *sämmtlicher Mittelschulvereine* Sr. Majestät dem Kaiser. Diese Gemeinsamkeit hat jedenfalls einen mächtigeren Eindruck hervorgerufen, als der gewesen wäre, wenn wir getrennt gehandelt hätten.

Wenn also das Gefühl der Zusammengehörigkeit unter uns Mittelschulprofessoren immer weiter und tiefer Wurzel gefasst hat und wir alle als eine geschlossene von gleichem Geiste durchdrungene Masse auftreten können, dann wird uns zu unserem Segen vieles gelingen, dann werden sich manche Wünsche verwirklichen, von deren Erfüllung wir jetzt nur träumen dürfen. So ist es jetzt nur ein frommer Wunsch, dass alle Professoren im dritten Decennium ihres Wirkens schon bei zufriedenerer Dienstleistung die VII., eine bestimmte Anzahl von Directoren die VI. und eine bestimmte Anzahl von Landes Schulin pectoren die V. Rangclasse erreichen und unser Referent im Unterrichtsministerium immer aus unserem

Stande entnommen und wirklicher Hofrath sei. Ferner ist es ein frommer Wunsch, dass den Professoren **in ihrem Alter nicht derselbe** anstrengende Dienst wie in ihren jungen Jahren aufgebürdet werde. Freilich je älter, desto tüchtiger und erfahrener wird der Lehrer; von diesem Standpukte aus könnten ihm nicht genug Stunden gegeben werden. Aber mit der Zunahme des Alters lassen die physischen und geistigen Kräfte nach, das Gedächtnis wird schwächer, die Vorbereitung daher grösser, die Sehkraft verliert ihre Schärfe, das Corrigieren wird daher mühevoller und erfordert mehr Zeit, die Stimmuskeln und die Lunge ermüden früher u. s. f. Schade, dass ein Schutzverein hiefür sich nicht gründen lässt!

Meine Herren, warten wir ab, wie die hohe Regierung unser Gehaltsregulierungsgesetz durchführen werde! Jetzt wäre es voreilig, unstatthaft, ja schädlich, mit Bitten, Anträgen und Vorschlägen an das hohe Ministerium heranzutreten. Von demselben Gedanken liess sich das Vorbereitungscomité des nächsten Mittelschultages leiten und verschob ihn daher um ein Jahr.

Ebenso müssen wir die Berathungen über die *Dienstpragmatik* vorderhand unterbrechen.

Der Centralverein czechischer Professoren in Prag stellt an unseren Verein die Anfrage, ob wir geneigt wären, gemeinsam eine Action einzuleiten 1. betreffs Anspruchsberechtigung der Professoren auf die »Ehrenmedaille für 40jährige treue Dienste« schon mit 30, eventuell 35 Dienstjahren, 2. behufs Honorierung der Programmaufsätze und 3. behufs Zuerkennung der gesetzmässigen Diäten an Professoren bei Schülerausflügen.«

(Der Obmann wird durch einstimmigen Beschluss aufgefordert, an der vorgeschlagenen Action theilzunehmen.)

Společné výpravy na světovou výstavu v Paříži 1900. Knihkupectví F. Topiče v Praze rozesílá prospekt společných cest na světovou výstavu v Paříži 1900, jež budou pořádány pod patronátem zvláštního čestného výboru, v jehož čele jsou dr. Podlipný, dr. Herold, Ignát Herrmann, Ervín Špindler, Alfons Mucha atd. atd. Výpravy tyto mají poskytnouti za cenu poměrně malou výhody neobyčejné, jaké i za vyšší obnos ani společnosti cizí nenabízejí.

Výhod tak značných docíliti možno jen při hromadném účastenství a tu ještě z docílených úspor doufá odevzdati pořadatelstvo *zl. 2000 za každých 500 osob k národním neb dobročinným účelům.*

Pro účastníky těchto společných výprav vydává knihkupectví Topičovo zvláštní illustrovaný měsíčník »Do světa«, který přináší zprávy o výstavě i o Paříži samé, tak, aby každý byl postupně již napřed o všem informován a měl z výpravy té skutečný prospěch. V každém čísle (počínaje číslem 2.) uveřejňovány jsou vždy na celé stránce rozpravy francouzsko-české, jež sestavil prof. Jindřich Hantich. Konversace tato tvoří zároveň jaksi průvodce na osm dní v Paříži a tím liší se výhodně ode všech jiných konversací s obsahem pouze nahodilým. Časopis »Do světa« dostává každý účastník výprav zdarma.

Ze všech těchto závažných důvodů výbor našeho spolku pp. členům doporučuje co nejvřeleji tento český podnik společných výprav na světovou výstavu v Paříži 1900. — Cena za osobu letos přihlášenou určena na 215 zl., napřesrok 220 zl.

Za obnos tento obdrží každý účastník:

1. *Cestu z Prahy do Paříže* v II. třídě.

2. *V Paříži* dopravu do hôtelu v povoze a *pobyt po dobu 8 dnů:* bude bydleti ve vykázaném pokoji, rodiny a známí dle přání společně. — Stravovaní díti se bude v dobrých restaurantech buď na výstavě samé neb v Paříži. — Dle možnosti obdrží účastníci poukázky na oběd do různých restaurací v různých částech města, pokud nebudou chtíti řiditi se dle společného programu.

3. *Povozy* k disposici do výstavy a z výstavy, při prohlídce Paříže atd.

4. Každý účastník obdrží v Paříži 8 vstupenek do výstavy.

5. Skupiny 20—30 osob provázeti budou výstavou jakož i po Paříži zvláštní průvodčí, kteří budou při nakupování a pod. radou nápomocni. Dle možnosti budou skupiny sestavovány dle povolání.

6. *Každý účastník obdrží:* vstupenku do staré Paříže (na výstavě) za dne i za večerního světelného effektu, vstupenku do obrovského kola, do Siderostatu, teleskopu a 4 vstupenky do divadla, do koncertu neb do chantánu.

7. *Výlet* společný, v povozech do Champs Elisées, na Arc de triomphe, do Bois de Boulogne, St. Cloudu, Ville d'Avray, *Versailles*-Trianon (oběd ve Versaillu), přes Sévres po březích Seiny zpět do Paříže (večeře zde).

8. *Pojistka na 5000 fr.* proti úrazu vydána bude každému účastníku, který o to požádá.

9. Lékař bude k disposici cestou do Paříže.

10. *Z Paříže do Prahy.* Jízdní lístek II. třídy bude míti platnost 30 dní a v této době může každý kdykoliv cestu nazpět vykonati a sice *přes Švýcary,* s libovolným přerušením. Každý obdrží poukázku na snídaní, oběd a večeři v některém hôtelu švýcarském. Kdo zdrží se v Paříži déle než 8 dní dle programu, obdrží dle možnosti i na dále všemožné výhody v hôtelu — jest však povinen oznámiti to tři dny napřed.

11. Každý účastník obdrží blok legitimací k nakupování, znějící na různé nejpřednější firmy pařížské. Při placení poskytnou naznačené firmy na předložení tohoto bloku účastníkům našich výprav určité slevy.

Každý může přihlášku svou komukoliv postoupiti. Nikdo není nucen držeti se dle programu v Paříži, každý může si úplně samostatně počínati. Přihlášený účastník je povinen splatiti v prvních třech měsících ode dne své přihlášky obnos zl. 30·— a zbytek dle své vůle (buď v měsíčních splátkách neb najednou) nejdéle do 31. ledna 1900 Do této lhůty možno také přihlášku odřeknout a obdrží každý splacený obnos zpět po srážce 10% (z ceny zl. 210·—) za průpravné výlohy, jakož i po srážce předplatného za časopis. — Pro případ, že by z jakýchkoliv příčin výprava se nemohla uskutečniti, bude vrácen splacený obnos po srážce 5% (z obnosu zl. 210·—) za výlohy, jakož i po srážce předplatného za časopis »Do Světa«. — Kdo hodlal by v určitých menších lhůtách spláceti, tomu dodají se složní listy poštovní spořitelny, aby mohl tak činiti beze všech výloh.

Přihlášky i splátky peněžní zasílají se knihkupectví F. Topiče v Praze.

Dobu cesty může si každý přistouplý vyvoliti dle konečného ustanovení slavností a sjezdů pořádaných v Paříži r. 1900, jichž seznam bude dle jednotlivých měsíců sestaven a v lednu r. 1900 všem přihlášeným zaslán.

Nejdéle do 31. ledna 1900 musí každý přihlášený účastník oznámiti, *v kterou dobu asi si přeje jeti.* Za správné vyřízení přihlášek pozdějších pořadatelstvo nemůže ručiti.

Východisko výprav pro země koruny české bude *Praha.*

Z výboru. Ve schůzi dne 30. prosince 1898 podána především zpráva o došlých přípisech. Došly pak:

a) dotazy z venkovských ústavů, jak se mají zachovati k žádosti kollegů z Vídeňského Nového Města za příspěvek na zřízení »Studentského nadání dvorního rady Beera«, referenta zákona o úpravě úřednických platů. — Usneseno jednomyslně, aby jednatel napsal do hlavních pražských novin zprávu. že se nedoporučuje českým středním školám účastniti se subskripce na »Studentské nadání Beerovo« mimo jiné také proto, že české sbory učitelské přispěly značnými sumami k dobročinným účelům na oslavu jubilea Jeho Veličenstva, a pak že máme doma sobě bližší nadání Komenského;

b) zprávy z některých středních škol českých o tom, kterými dobročinnými skutky učitelské sbory tamějš oslavily jubilejní den Jeho Veličenstva. — Poněvadž jest úmysl podati ve spolkovém »Věstníku« seznam a výčet těch skutků dobročinných na všech středních školách českých, bylo usneseno dopsati ústavům, odkud zprávy ještě nedošly, aby je záhy poslaly;

c) poděkovací dopisy, a to: od pana c. k. ministra kultu a vyučování ve Vídni a od p. dvor. rady dr. Huemra za výtisk Šafránkova spisu »Za českou osvětu“ a od pana odborného přednosty v ministerstvu kultu a vyučování dra. Ant. Rezka za blahopřání k udělenému řádu; byly vzaty na vědomí a uloženy do Archivu.

d) psaní professora krakovské reálky Karla Kunze s nástinem návrhu zákona o organisaci gymnasií, jak jej vypracoval haličský »Spolek professorský«. — Usneseno odpověděti mu, že se český spolek podle svých intencí nestaví proti reformní myšlence a že se súčastní rokování o reformě a povznesení středního školství a stavu professorského. Stanovisko spolku se ovšem objasní teprve po rokování na některé občasné schůzi;

e) dopis správního výboru družstva Národního divadla v příčině studentských představení. Usneseno upraviti tuto věc tak, aby představení byla opravdu studentská a spolek sám je měl v rukou. Za tím účelem zvoleno užší komité k projednání a vyřízení celé otázky (Starý, Zdeněk, Bílý, Setunský, Stýblo), což také k oboustranné spokojenosti se stalo. Celé ujednání uloženo ve smlouvu.

Potom rokováno o peticích, jež spolek podle usnesení mimořádné valné hromady ze dne 23. listopadu 1898 hodlá podati. (Viz Věstníku str. 37. a násl.!) — Bylo usneseno, že je svrchovaný čas je podati. Jednatel petice vypracoval a ostatním spolkům ke schválení zaslal.

Pokladník oznámil příjmy a vydání spolková.

Závěrkem bylo jednatelem navrženo, aby se »Spolku na podporování chudých filosofů na české universitě pražské« darovalo ze jmění spolkového 10 zlatých. — Návrh ten byl jednomyslně přijat a předloží se dodatečně nejbližší valné hromadě ku schválení.

Posléze vyřízeny ještě některé správní záležitosti. *F. S.*

V druhé výborové schůzi dne 23. ledna 1899 v c. k. reálném a vyšším gymnasiu v Křemencové ulici konané vzato na vědomí:

a) poděkování Dra Fr. Ladislava Riegra za blahopřání jménem spolku k 80. narozeninám jeho poslané;

b) oznámení c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 31. prosince 1898, že ředitelstva a učitelské sbory c. k. škol středních, průmyslových a obchodních a ústavů učitelských budou upozorněny v ministerském »Věstníku« na Šafránkův spis »Obrázky z dějin českého školství«, aby jej do knihoven zakupovali:

c) oznámení ředitelstva c. k. státních drah ve Vídni ze dne 18. ledna 1899, že nelze vyplniti žádosti podané českým i německým pražským spolkem professorů středních škol, aby výhody při jízdě po železnici byly poskytovány také *rodinám* professorů na c. k. státních středních školách, a aby professoři VIII. třídy směli jezditi ve III. třídě železniční.

d) dopis »Administrace společných výprav na světovou výstavu v Paříži roku 1900«, jímž upozorňuje na přiložený prospekt o společné cestě z Prahy na světovou výstavu pařížskou r. 1900 a žádá, aby oznámen byl členstvu. Bylo usneseno, aby řečený prospekt byl otištěn ve spolkovém »Věstníku«.

e) dopis, jejž »Knihovní odbor« spolkový rozeslal českým nakladatelům spisů pro mládež se žádostí, by mu věnovali po třech exmplářích vydávaných spisů na posuzování. — Zpráva o tom dopise jakož i o tom, že dva nakladatelé již knihy poslali, byla vzata na vědomí.

Potom jednatel předložil dopisy professora dra. Simona v Chebu, jenž hodlá na oslavu 50letého jubilea organisační osnovy vydati tiskem »Repertorium literních prací všech nynějších učitelů rakouských škol středních«. — Za tou příčinou žádá, aby také čeští professoři poslali mu seznamy svých prací literních s titulem českým a s překladem německým v závorkách. Lhůtu na posílání těch seznamů prodlužuje do 15. března 1899 a slibuje, že otiskne všecko, co se mu pošle. — Po zevrubné debatě bylo jednomyslně uznáno, že jest záhodno, aby *všichni* sborové učitelští poslali žádané seznamy; tak se před světem ukáže bohatost literní činnosti českých professorů. Vzhledem k posílání bylo uznáno nejvhodnějším, aby ředitelé jednotlivých ústavů posílali sami do Chebu sebrané seznamy. Aby pak měli záruku, že zásilky jejich budou otištěny úplně a co do jazyka českého správně, ať si vyžádají tiskovou korrekturu. Dále přečteno poděkování universitního professora dr. Urbana Jarníka, starosty »Spolku na podporování chudých filosofů české university pražské«, za 10 zl. udělených podporou tomu spolku.

Konečně na podnět pokladníkův bylo jednomyslně usneseno navrhnouti nejbližší valné hromadě, by povolila 10 zl. podpory na rok 1899 »Spolku českých žurnalistů«. Za příští představení divadelní ustanovena opera, a zvolen Smetanův »Dalibor«, který ještě nikdy nebyl odpoledne dáván. Posléz projednány opět různé záležitosti správní.

S potěšením přijata byla zpráva jednatelova, že za odběratele »Věstníku« se přihlásili také vzdálení krajané naši gym. řed. Tichý z Charkova, prof. J. Mikš z Novočerkaska a řed. reálky Kamenar z Vukovaru ve Slavonii. Od prof. Mikše byl získán i článek o ruském školství středním. *F. S.*

Občasná schůze konala se dne 28. ledna o 5 hod. odp. v c. k. reál. gymnasiu v Křemencové ul. Na programu byla přednáška prof. *J. Sommra o Michalitschkově coelotelluriu a prof. Zdeňka* o podobném *stroji Simlově.* K přednáškám těm sešla se vzácně četná společnost, mezi níž jsme rádi pozorovali též p. dvorního radu Webra, p. z. inspektora Rosického a univ. professora dr. Jarníka, pak málem všechny ředitele českých škol středních. Jako hosté přítomni byli původce stroje prof. Ant. Michalitschke, milý starosta něm. spolku professorského, a prof. dr. V. Rosický z něm. gymnasia staroměstského. Poutavý přednes svůj oba pánové přednášející doprovázeli

rozborem a výklakem strojů. Uznány četné přednosti jejich, důmyslné sestro'ení celku, které žáku tříd nižších i vyšších umožní nyní pohodlně a názorně naučiti se mathematickému zeměpisu. Simlův stroj je příhodný zvláště do třídy I. a II., chtěje znázorniti základy nauky zeměpisné. Vyniká jednoduchostí a lácí (13 zl.). Michalitschsků v stroj hodí se do všech tříd, je důmyslně složen a ukazuje všechny možné zjevy; i praecessi lze na něm pěkně vyložiti. Lze jej zbaviti vždy všech oněch částí, o nichž není právě řeč. Cena jeho je 70 zl. a zhotovila jej česká firma Grundova v Praze. Český výklad stroje obstaral prof. dr. Rosický.

Obě přednášky odměněny byly velkou pochvalou. Interessenti pozůstali ještě i po přednášce pohromadě, aby sami z blízka si prohlédli stroj.

* * *

Prof. Karel Starý †. Dne 9. prosince zemřel v Praze professor městské vyšší dívčí školy ve výsl p. *Karel Starý* Zesnulý, jenž narodil se 24. října 1831 ve vsi Vepřové u Přibyslavě, působil na ústavě hned od jeho založení, tedy přes 30 let. Pro svou poctivou, mužnou povahu, pro své ryzí vlastenecké smýšlení těšil se všeobecné úctě a vážnosti. Napsal celou řadu spisů o vědách přírodních ve slohu prostonárodním (»Obrazy z přírody«, »Život zvířat« a jiné), které se těší veliké oblibě čtoucího obecenstva. Také přispíval důkladnými články z oboru zoologie do »Slovníka naučného«. Zvláště pro mládež zpracoval některé partie zoologie formou velice poutavou. Jeho »Veselé prázdniny« jsou z nejpěknějších a nejcennějších našich spisů pro mládež. Budiž mu čestná paměť!

Úmrtí. (Z Kr. Vinohradů.) † *František Hrbek.* Zase odešel navždy z našich řad, nedosáhnuv ani 50. roku, jeden z nejlepších pracovníků ve školské literatuře české. Dlouho vzdoroval při své tělesné síle útoku zákeřné nemoci, až po těžké zkoušce vysvobozen jest konečně hlasem Nejvyššího. Zesnulý narodil se 3. října 1852 v Žirovnici, studoval na gymnasiu v Praze a Jindř. Hradci, načež po odbyté universitě a státních zkouškách z klassické filologie stal se supplujícím učitelem napřed na malostranském obecním (1876—78), pak na akademickém gymnasiu v Praze (1879—81).

R. 1881 byl jmenován skutečným učitelem na obecném gymnasiu v Ml. Boleslavi; odtud r. 1892 povolán byl na české gymnasium v Kr. Vinohradech. Obíral se stále horlivě klassickými studiemi, zvláště latinskou grammatikou, z počátku veden jsa pouze touhou po dokonalém vzdělání; později přiveden byl k myšlence prakticky zužitkovati tyto studie a počal se zabývati sepisováním učebných knih. V dlouholeté praxi jako výborný učitel poznal mnohou vadu posavadního učení a plynoucí odtud neprospěch žactva, nebo veliké nesnáze, jež bylo při vyučování přemáhati. Proto chtěl na základě modernějšího směru omeziti co možná rozsah učiva, zejména zbytečný balast slovný a tvarový, čímž mínil získati času k důkladnějšímu propracování vlastních základů jazyka latinského při menším rozsahu a zajímavějším obsahu učiva. A nemohl-li provésti tuto svou myšlenku až k úplné dokonalosti, tím nebyl vinen nedostatek snažnosti a píle, nýbrž slabost lidské práce vůbec vždy a vždy nedokonalé, a překážky, které přemoci úplně a bezvadně nebylo mu popřáno, jakož i krátká lhůta životní, jež nedopustila mu dále pracovati v milovaném předmětu.

Zesnulý byl muž povahy přímé a poctivé, rád vesel, i když se dostavovaly prvé účinky nemoci, což přičítával únavě z práce, vždy soudruh milý a upřímný, srdečný v radě, ochotný v pomoci. Ve sboru našem byl ode všech milován. A stejně poctivě vedl si k žákům, nejsa přítelem sice velké shovívavosti, ale také ne přílišné přísnosti; obé zajisté ztěžuje projití branou života a nepřispívá k utužení k jeho zápasům. Proto v něm žáci ztrácejí horlivého a upřímného učitele a přítele. Také vdova a čtyři dítky oplakávají těžkou ránu osudu, tak před časem na ně dolehnuvší. Budiž mu země, již tak vroucně miloval, lehká, a památka u přátel a žáků vždy čestná! *D.*

Hovorna.

Pánům kollegům,

zvláště správcům knihoven žákovských!

Jak bylo oznámeno ve »Věstníku« (r. VI. č. 2. str. 96.) utvořil se dle § 24. stanov po usnesení valné hromady »Ústředního spolku českých professorů v Praze« *odbor knihovní,* jehož účelem jest pročítati, posuzovati a do knihoven žákovských doporučovati knihy vhodné. Páni nakladatelé jsou vyzváni, aby k tomu účelu posílali knihy svého nákladu ve 3 výtiscích správci odboru; dva výtisky budou dány k recensi vždy dvěma pánům, kteří by se k té práci uvolili, a zůstanou jejich majetkem, třetí se uloží do spolkové knihovny.

Posudek příznivý bude uveřejněn ve »Věstníku« a bude přiměřeně honorován; posudek nepříznivý, také honorovaný, písemně bude oznámen tomu kterému nakladateli.

Knihy, jak budou docházeti, budou se zasílati pánům členům — dle jich vlastních odborů v jistém střídavém pořádku.

Schůze poradní budou se konati jen čtyřikráte nebo pětkrát za školní rok a ve schůzích těch budou čteny písemní referáty (též od venkovských pánů kollegů), a bude rozhodováno o schválení nebo neschválení knih.

Nakladatelé jsou též vybídnuti, aby již *v rukopisech* předkládali spisy takové, by páni kollegové rukopisy pročítali, a čeho by v nich třeba bylo opraviti, sjednávali před tiskem.

Doufáme, že ve věci tak důležité přihlásí se co nejvíce pánů kollegův za členy knihovního odboru, což račte učiniti každý lístkem adressovaným správci odboru *V. Starému,* řediteli státní reálky na Král. Vinohradech, načež každému z pánů se hlásících zaslán bude jednací řád.

Z knihovního odboru

„Ústředního spolku českých professorů v Praze“.

Fr. Ruth,
t. č. jednatel.

V. Starý,
t. č. správce odboru.

Slavné ředitelství! Slavný sbore professorský!

Počátkem ledna rozeslal jsem na všecky ústavy střední v Rakousku cirkulář s prosbou, aby mi laskavě poslaly pro chystané »Repertorium liter. prací v rak. školství středním« seznam prací uveřejněných učiteli *v přítomné době* působícími.

Nedostal-li mimo nadání některý ústav onen cirkulář, dovoluji si to touto cestou opakovati. Repertorium, zamýšlené jakožto jubilejní dar pro 50leté jubileum rakouské osnovy organisační, míní se obmeziti jen na gymnasia a reálky.

Do seznamu prosím, aby pojaty byly práce jak ryze vědecké, tak i belletristické, a ovšem také články programové; při recensích stačí uvésti časopis, kde byla vytištěna. Velice byl bych zavázán za připojení německého překladu názvu českých spisů.

Prosím snažně, aby mi *seznamy tyto byly zaslány nejpozději do polovice března.*

Dr. **J. Simon,**
c. k. professor v Chebu, Schanzstrasse.

Pozn. redakce. K tomuto vyzvání koll. dra J. Simona připojujeme snažnou žádost, aby všichni pp. kollegové podniku toho se súčastnili. Neboť každé opominutí jednotlivcovo bude přičítáno na vrub celku. Ježto pak české professorstvo vedle svědomitého plnění svých povinností školních horlivě pracuje také na poli věd a umění — mnohdy s ujmou zdraví a povinností k rodině — jest žádoucno, aby tato práce také vystoupila na jevo. Kniha Simonova bude jakýsi pulsometr duševní čilosti professorstva rakouského. I jsme mu povděčni, že objektivně a spravedlivě chce professorstvu každé národnosti poskytnouti možnost podati co možná věrný obraz literární činnosti jeho.

Rozumí se, že každý sbor professorský, účastně se Repertoria, přejímá tím také povinnost, některý výtisk díla zakoupiti. Není pak pochybnosti, že kniha bude důležitou pomůckou literární, a také z té příčiny bude hojně odebírána, což je nový důvod, aby byla co možná úplná. Korrekturu může si každý sbor vyžádati sám.

Na památku jubilea 50letého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. vydal Ústřední spolek českých professorů v Praze obraz vývoje českého školství od prvního zásvitu historických dob až na naše dny, hledíc hlavně ke školství střednímu.

Kniha tato má název: **Za českou osvětu.** Obrázky z dějin českého školství středního. Napsal *Jan Šafránek.* Spolek konal k ní přípravy již od Národopisné výstavy českoslovanské. Vydána byla v elegantní úpravě a s četnými obrázky nákladem J. Otty a obsahuje vedle obecných dějin školních ještě zvláštní dějiny každého ústavu zvlášť. Cena určena co nejmírněji: na 1 zl. 20 kr.

S potěšením oznamujeme, že tato kniha byla vyznamenána tím způsobem, že vynesením vysokého c. k. ministeria kultu a vyučování ze dne 31. prosince r. 1898 č. 31.655 na vydání její *ředitelstva a učitelské sbory všech škol, středních, ústavů ku vzdělání učitelů a učitelek, jakož i školy průmyslové, řemeslnické a obchodní s českým jazykem vyučovacím v č. III. »Věstníku ministerstva kultu a vyučování« byly upozorněny.*

Aby vskutku užitečná kniha tato došla většího rozšíření, usnesl se výbor, aby vydána byla po ukončení Ruthova Bájesloví též v »České knihovně poučení a zábavy«, spolkem naším vydávané.

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Divadelní představení ve starých Athénách.

Dr. Frant. Groh.

Praha.

Mají-li divadelní představení za dob našich veliký význam jak pro vývoj poesie dramatické, tak pro vzdělání lidu, bylo tomu měrou snad ještě větší ve starých Athénách. Tam nebylo divadlo zábavou světskou jako u nás, nýbrž bylo vždy částí bohoslužby, sloužíc k oslavě boha Dionysa, dárce vína i všeliké rozkoše. Poněvadž pak způsob, kterým se hry divadelní ve starém Řecku provozovaly, v nejedné příčině lišil se od nynějšího, nebude od místa zmíniti se stručně o jejich původě. Tím vysvětlíme si snadno mnohé zvláštnosti, které by jinak zdály se nám podivnými.

Drama řecké vzniklo ze zpěvů náboženských provázených tanci, kteréž kolem oltáře Dionysova přednášel sbor mužů přestrojených za Satyry, druhy Dionysovy. Písně sboru tohoto byly rázu buď *vážného*, truchlivého, opěvujíce osudy Dionysovy, neb rázu *veselého*, žertovného, ukazujíce tak, jak víno, dar Dionysův, zbavuje srdce lidské všech starostí. Ze zpěvů vážných vyvinula se během doby tragoedie, z žertovných komoedie. V obou však těchto druzích básnických udržel se, jako upomínka na původní prosté písně, *sbor* čili *chor*. Básníci řečtí užili tohoto starobylého zřízení způsobem velmi vhodným: u nich jest sbor rádcem a přítelem osob jednajících, mnohdy do děje činně zasahuje a přestávky mezi jednáním zpěvy svými vyplňuje.

Jakož pak ony původní zpěvy sborové pouze *o slavnostech Dionysových* se přednášely, tak i dramatické hry provozovaly se toliko o těchto slavnostech. Nebylo tedy divadelní představení ani každodenní, ani příliš časté. Jen dvakráte do roka shromažďovalo se obecenstvo v divadle, aby se pokochalo novými výtvory básníků dramatických: ke konci ledna o Lenajích a ke konci března o Velikých Dionysiích. Při slavnostech těchto provozovalo se ve třech až čtyřech dnech 9—15 dramat Komu to nestačilo, mohl navštíviti některé blízké město a tam súčastniti se Dionysií t. zv. venkovských, jež připadaly na konec prosince. Zde mohl ovšem viděti jen kusy starší, v Athénách již dříve provozované. Pouze bohaté přístavní město Peiraieus dopřálo si někdy také dramat nových. —

Již prvotní zpěvy sborové, ze kterých drama řecké se vyvinulo, konaly se ve způsobě *závodů*. Tento zvyk měli Řekové takřka již v krvi. Kdo složil nejlepší píseň vážnou, dostal v provtních dobách za odměnu kozla, kdo vynikl písní žertovnou. dostal košíček fíků a měch vína. Později sice básníci nebyli odměňováni způsobem tak primitivním, avšak obyčej závoditi o cenu udržel se stále a přispěl znamenitě k rozvoji tragoedie i komoedie řecké.

Po těchto všeobecných poznámkách přistoupíme již k úkolu svému, a sice promluvíme nejprve o přípravách k divadelnímu představení, pak prohledneme si letmo divadlo a jeho zřízení a konečně pokusíme se vylíčiti představení samo. Při tom budeme přihlížeti pouze k Dionysiím, poněvadž zprávy o Lenajích jsou velmi kusé.

I.

Pořádati hry divadelní bylo úkolem státu. Pro každé hry ustanoveny byly tři ceny tragické a tři komické. Velikost jich neznáme, ale tolik jest jisto, že ceny tragické byly mnohem větší než komické. To vyplývá již z toho, že básník tragický musil závoditi čtyřmi kusy: třemi tragoediemi a jedním kusem veselým, t. ř. dramatem satyrským, kdežto od básníka komického požadovala se toliko jediná komoedie. Každého závodu směli se účastniti pouze tři básníci, dostal tedy cenu vlastně každý; ovšem že vítězem pokládán pouze ten, kdo získal cenu první. Komu připadla třetí, nejmenší cena, obdržel dle našeho pojmu jen honorář za dílo své, dle názoru řeckého pak vlastně propadl.

Básníci, kteří chtěli závodění se súčastniti, musili se přihlásiti u nejvyššího úředníka, archonta. Dálo se to slovy: »Prosíme o sbor.« Archon měl právo dle svého uznání básníka některého k závodům buď připustiti, buď odmítnouti. Bylo-li uchazečů dosti, dávali archontové ovšem přednost těm, kteří již několikráte zvítězili. Proto básníci noví, lidu dosud neznámí, chtíce dramata svá vůbec na jeviště dostati, dali je provozovati pod cizím jménem. Tak uvedl n. př. slavný komický básník Aristofanes první tři kusy své na jeviště jménem přátel svých Filonida a Kallistrata a teprve, když si jimi získal přízeň obecenstva, vystoupil jménem vlastním. Aby však archontové nemohli úmyslně básníkům křivditi, ustanovoval zákon, že třetího dne po Dionysiích konati se má v divadle mimořádné shromáždění lidu, ve kterém by se posoudila činnost archontova při této slavnosti. Zde mohl si tedy stížnost vésti, kdo myslil, že bylo mu ukřivděno.

Pro herce ustanovil stát také ceny; ovšem pouze pro ty, kdož hráli první úlohy, t. zv. protagonisty Protagonisté měli sice ve svých službách ještě dva herce podřízené, kteří hráli úlohy druhé a třetí; ty však musili si platiti sami, stát jednal pouze s protagonisty. Herci, kteří chtěli býti k závodům připuštěni, ucházeli se o přijetí rovněž u archonta. Přijato mohlo býti pouze šest protagonistů: tři tragičtí a tři komičtí, poněvadž cen bylo tolikéž. — Herec, který při poslední slavnosti se vyznamenal, byl přijat bez obtíží; herci méně osvědčení neb dosud veřejnosti neznámí musili se podrobiti jakési zkoušce. Také zde činil se rozdíl mezi herci tragickými a komickými. Poněvadž tragoed musil hráti ve čtyřech kusech, kdežto komik vystoupil pouze v je-

diném, byly ceny tragické větší než komické, ač ovšem ani o jejich výši nemáme zpráv spolehlivých. Závody herecké lišily se velmi přesně od závodů básnických. Mnohdy některý básník dostal za svá dramata pouze třetí cenu, kdežto jeho herec obdržel cenu první.

Archon, vyvoliv si básníky a přijav herce, přidělil losem každému básníkovi jednoho herce. V tragoedii hrál každý protagonista původně jen v kusech *svého* básníka; asi v polovici IV. stol. př. Kr. učiněna v tom změna ta, že každý herec hrál v jedné tragoedii každého básníka, na př. v prvním kuse prvního básníka, v druhém druhého a třetím třetího. Příčina této změny byla nejspíše ta, aby si nikdo z básníků nemohl naříkati, když se mu snad losem dostalo herce méně dovedného. Krom toho jeví se v tom i ohled k hercům samým. Poněvadž totiž kusy téhož básníka provozovány byly vždycky téhož dne, a sice hned po sobě, musil herec po 8—10 hodin býti v činnosti. Při novém zřízení hrál však herec každého dne pouze v jediném kuse; mohl si tedy náležitě odpočinouti a podati výkon mnohem dokonalejší.

Určením herců a básníků nebyl úkol archontův již skončen; zbýval ještě jeden důležitý činitel, bez něhož nemohlo by se s přípravami pro nastávající hry počíti, totiž *sbor*. Opatřiti chor nebylo však úkolem státu, nýbrž povinností nejbohatších občanů, kteří dle určitého pořádku v tom se střídali. Bylo to břímě skoro každému obtížné; nikdo nehlásil se dobrovolně, i musil archon sám ustanoviti k tomu šest občanů; ti zváni byli choregové. Opětně rozhodl los, který choregos má kterému básníku opatřiti chor. Tím bylo se strany státu učiněno vše, i začaly již přípravy k nastávajícím hrám. Největší výlohy čekaly při tom na chorega. Úkolem jeho bylo vybrati si schopné osoby pro sbor — musili to býti dobří zpěváci a obratní tanečníci — pak opatřiti rozsáhlou místnost, kde by se mohli cvičiti, objednati jim zručného pištce, jenž by tance jejich hrou na flétnu doprovázel, a přede vším vyhledati pro ně zkušeného učitele. Z počátku cvičili básníci ovšem chor sami, ale brzy předali úkol ten učitelům tanečním. Všechny tyto osoby musil choreg po celý čas zkoušek vlastním nákladem vyživovati, potřebnými oblekv divadelními opatřiti a po skončeném představení náležitě odměniti. Dle zpráv starověkých stál chor tragický as 1200 zl., komický as 600 zl. Právě tato nákladnost byla příčinou, že chor po válce peloponneské, kdy mnoho občanů schudlo, znenáhla mizel, nejprve v komoedii, pak i v tragoedii.

Zkoušky tragické trvaly dosti dlouho; neboť týž sbor i tíž herci musili nacvičiti tři tragoedie a jedno drama satyrské, a sice důkladně, poněvadž napověda byl starým Řekům zcela neznámým. Při komoedii, kde jednalo se pouze o jeden kus, nebylo ovšem tolik času potřebí. Básníci účastnili se činně těchto zkoušek, vždyť na řádném nastudování kusu závisel také jejich úspěch; již Euripides však přenechával úkol tento lidem cizím, přestávaje sám na činnosti literární.

Promluvivše o zkouškách, můžeme se zmíniti též o obleku divadelním. Co nás při něm nejvíce zaráží, jsou *masky*. Pokrývaly nejen obličej, nýbrž i témě a týl herců i choreutů a nasazovaly se na hlavu jako přílby. Hotovily se z plátna a byly omalovány velmi pečlivě. Pro ústa ponechán otvor nepoměrně veliký, čímž hlas herce se zesiloval. Že při tom nemohlo býti ani řeči o mimice v našem smyslu, při níž

hlavní věcí je výraz tváře, jest patrno; leč diváci antičtí neměli takových požadavků. a ostatně by se při velké rozsáhlosti divadla mimika tváře pro většinu obecenstva ztrácela. Stal se sice ve starověku také pokus nedostatku tomu pomoci, ovšem pokus velmi nedokonalý. Některým maskám komickým dán totiž dvojí výraz: na př. jedna polovice tváře byla usměvavá, druhá hněvivá. Herec obracel se pak k obecenstvu tou stranou, jak právě hra vyžadovala.

Některé výhody však masky přece měly. Řekové měli pro každé drama pouze *tři* herce; ba za dob Aischylových spokojovali se i dvěma. Avšak osob vystupujících bylo v každém kusu více než tři. Užíváním masek nedostatku tomu se pomohlo, i mohl každý herec, změniv masku, hráti dvě až tři úlohy. Dále divadlo řecké neznalo hereček; úlohy ženské hrány byly za všech dob od mužů. Zde byly ovšem masky nezbytné. Hlavní příčina, pro kterou se škrabošek při hrách dramatických užívalo, bylo lpění na starobylém obyčeji maskovati se o slavnostech Dionysových.

Než povšimněme si též ostatní garderoby divadelní. Herci tragičtí odívali se nádherným, téměř až na zemi splývajícím rouchem, které se vyznačovalo živými barvami. Přes ně přehazovali si pestrý, vzorkovaný plášť, mnohdy se zlatou obrubou. Snaha Řeků byla učiniti herce, kteří představovali bohy neb hrdiny, většími a mohutnějšími, aby se zdáli bytostmi nadlidskými. Proto herci měli roucho vysoko přepásané, proto účes jejich byl neobyčejně vysoký, proto nosili obuv s velmi silnými podešvemi, t. zv. kothurny. Dle zachovaných památek byly tyto podešve asi 2 decimetry vysoké. Že chůze herců byla pak těžkopádná, Řekům nevadilo; naopak, zdálo se jim to důstojné pro představitele bohů. Nezkušenému herci ovšem působila chůze v těchto botách nemalé nesnáze. Tak na př. řečník Aischines, když za mladého věku hrál na venkovském jednom jevišti krále Oinomaa, upadl a nemohl vstáti, začež ovšem byl vypískán. — Poněvadž pak konečně celé tělo herců tragických bylo polštářky vycpáno, aby zdáli se statnějšími, pochopíme, že nebylo právě věcí příjemnou hráti po mnoho hodin v takovém tísnivém kostumu.

Zcela jiného rázu byl šat herců komických. Jeho účelem bylo, vzbuzovati u diváků smích; odtud ony pitvorné scény, které na řeckých vásách častěji jsou zobrazeny. Škrabošky komické jsou karrikaturami jednotlivých osob neb jednotlivých stavů; šat buď obyčejný buď cizí, obuv prostá neb i žádná. Vůbec byl kroj komický podroben změnám mnohem větším a častějším než tragický.

Několik měsíců před slavností přikročilo se k ustanovení dramatické poroty. V tajném zasedání ustanovila rada seznam soudců; jména jejich na lístcích napsaná vložena byla do osudí. Počet jich arci neznáme. Na to povoláni choregové, a dovoleno každému z nich, aby ustanovil si podobným způsobem jednoho z občanů za soudce. Osudí potom zapečetěno pečetí rady a pečetmi choregů a svěřeno k opatrování státním pokladníkům, kteří uložili je na akropoli v Parthenonu. Nelze pochybovati o tom, že choregové navrhli si za soudce své přátele a že je o tom také včas zpravili; ostatní však občané od rady navržení nedověděli se o své volbě dříve, až v divadle o představení samém. Ne-

bylo toho také potřebí, poněvadž se očekávalo, že o slavnosti všichni občané do divadla se dostaví. Kdo z občanů za soudce navržených v divadle přítomen nebyl, ztratil ovšem právo své.

II.

Seznavše takto veškeré podmínky, které divadelní představení předcházely, prohledněme si budovu, ve které se hrálo. Divadla řecká lišila se v mnohých věcech od našich. U nás skládá se divadlo pouze ze dvou částí: hlediště a jeviště; divadlo řecké mělo ovšem také obě tyto části, avšak uprostřed mezi oběma — asi v těch místech, kde jest naše přízemí — rozkládal se rozsáhlý prostor téměř kruhovitý s oltářem uprostřed. Byla to *orchestra*, určená tancům a zpěvům sboru. Úprava její byla prostá: upěchovaná, někdy pískem posypaná země, toť bylo vše. Nikdy nebyla orchestra dlážděna. Orchestra divadla athenského má ovšem dlažbu. Ta však pochází teprve z dob římských.

Hlediště rozkládalo se obyčejně na svahu nějaké hory, čímž praktičtí Řekové mnoho stavebního materiálu ušetřili. Nikdy neležela sedadla *nad* sebou jako naše balkony neb gallerie, ale prostírala se v obloucích větších než polokruh povlovně za sebou. Tím stalo se divadlo velmi rozsáhlým, tak že nebylo možno střechou je pokrýti. Diváci seděli tedy pod širým nebem, asi jako v našich arénách. Vůbec byla divadla řecká určena pro mnohem větší počet diváků než naše. Největší divadlo řecké v Efesu mělo prý místa pro více než 56.000 diváků; divadlo megalopolské v Arkadii bylo vystavěno pro 17.000 osob, a nemenší počet mohl zasednouti také v divadle athénském. Jak nepatrné jsou proti tomu rozměry divadel našich! Nár. divadlo na př. nemá místa ani pro plných 2000 diváků! Veliký amfitheatr na výstavě národopisné, který může nám zastupovati *dvě* divadla, mohl pojmouti pouze 8000 diváků. Tyto rozdíly souvisí s tím, že u nás hraje se denně a proto nemožno očekávati takovou návštěvu; kdežto u Řeků, kde hrálo se pouze několikráte do roka, účastnilo se her téměř veškeré místní a okolní obyvatelstvo, ba i veliké množství cizinců.

S druhé strany musíme však říci, že obecenstvo antické nečinilo takových nároků jako moderní. Postačila mu sedadla prostá, kamenná, stupňům podobná; kdo chtěl, mohl si ovšem k většímu pohodlí pokrýti místo své polštářem nebo kobercem. Rovněž spokojili se diváci starověcí místem malé šířky. Z ryh, kterými v některých divadlech místa byla oddělována, patrno že sedadla nebyla pravidlem širší než asi 1 stopu (33 *cm*). Seděli tedy diváci věru velmi těsně vedle sebe. Pouze čestná sedadla, zřízená v první řadě, byla pohodlnější; byla sice také kamenná — mnohdy mramorová — ale byla dosti prostranná a opěradly jak pro záda, tak pro ruce opatřena, podobajíce se křeslům. Právo na vybrazených místech seděti bylo výsadou vyšších úředníků (archontů, vojevůdců), kněží, kněžek a občanů, kteří o obec zvláštní zásluhy si získali. Jména jejich bývala často napsána na sedadlech samých. Také pro radní pány, pro vyslance cizích států a za pozdějších dob i pro jinochy (efeby) vykázáno bylo místo zvláštní. Tak možno až dosud v první řadě divadla athénského viděti krásná mramorová sedadla čestná; nejkrásnější z nich, stojící právě uprostřed, patřilo knězi Dionysa Eleutherského, k jehož poctě hry dramatické se pořádaly.

Aby diváci dostali se snadno na svá místa, byl ohromný prostor hlediště rozdělen schody paprskovitě se rozbíhajícími na menší díly, jimž pro klínovitou podobu dáno jméno klínů. Krom toho v hoření části hlediště ponechán byl volným široký pás, na kterém obecenstvo volně mohlo se pohybovati. Obecenstvo vcházelo do divadla oběma vchody do orchestry vedoucími (t. zv. parodoi) a ubíralo se po schodech nahoru k jednotlivým klínům. V rozsáhlejších divadlech mohlo obecenstvo vcházeti také zmíněným pasem, zejména k místům výše položeným. Jak byla místa mezi diváky rozdělena, o tom nemáme dostatečných zpráv. Někteří soudí, že každý mohl se posaditi kam chtěl; kdo tedy přišel dříve, dostal lepší místo než ten, kdo se opozdil. Jiní zase domnívají se, že vydávány byly vstupenky pro místa určitá, jako za dob nynějších. Věc jest dosud sporna. Za dob pozdějších vstupenky skutečně byly. Ostatně divadla antická dle svědectví cestovatelů moderních jsou vystavěna tak, že odevšad jest dobře viděti. Vstupné bylo malé, 2 oboly (asi 14 kr.) denně; za chudé občany platil vstupné stát.

Třetí částí divadla řeckého bylo *jeviště*, jež za doby hellenistické vznášelo se 2·50—3·50 *m* nad orchestru; před tím bylo o něco nižší. Při něm jest moderním divákům nejvíce nápadno, že nemělo opony. Všechny tedy změny dekorační, jichž na jevišti bylo potřebí, dály se při otevřené scéně před očima diváků. Proto sáhali také básníci řečtí k změně scény jen velmi zřídka: z pravidla zůstávalo místo děje po celý kus stejné. Další, pro nás podivný zjev jest malá hloubka jeviště. U nás, kde se konají na jevišti mnohdy pravé hromady lidu, kde veselé tance se provozují, potřebí jest ovšem prostoru velmi rozsáhlého. Toho však u Řeků nebylo. Na jevišti řeckém vystupovali pouze tři herci a nanejvýš ještě několik »němých osob« čili statistů, tance sboru konaly se v orchestře; nebylo tedy třeba jeviště hlubokého. Úzké jeviště bylo naopak v úplném souhlasu s vkusem řeckým, jenž neznal zákonů perspektivy: na úzkém a dlouhém jevišti odrážely se osoby reliefovitě od pozadí, což Řekům nemálo lahodilo.

Pozadím jeviště byla vysoká stěna, která celé divadlo architektonicky zakončovala; za ní rozkládaly se místnosti pro herce určené, jako šatny a pod. Pozadí to představovalo palác královský, před nímž hra obyčejně se dála. Uprostřed zadní stěny byly troje dvéře; krom toho zřízeny byly ještě dvoje po stranách. Odehrával-li se děj někde jinde než před palácem, na př. v táboře, jako v Sofokleově Aiantu, nebo před jeskyní v krajině pusté, jako ve Filoktetu, postavena byla před zadní stěnu příslušná dekorace na plátně malovaná. Také po stranách jeviště stály malované dekorace, napjaté na *periaktech*, trojstranných to hranolech, které daly se pohodlně otáčeti. Na každé straně periaktů byla dekorace jiná. Bylo-li potřebí scénu změniti, odtáhla se dekorace zadní, která z pravidla skládala se ze dvou částí, na obě strany, načež objevila se pod ní dekorace jiná, jíž před tím připravená. Rovněž periakty se otočily, jak toho právě hra vyžadovala. Změna scény uprostřed kusu nebyla v dramatě řeckém častá; ze 44 zachovaných kusů pouze dva vykazují změnu takovou. Za to ovšem bylo často potřebí změniti scenerii po jednotlivých dramatech, než mohlo se přikročiti ke hře kusu následujícího. Přes to nevyžadovalo drama řecké dekorac mnoho.

Žádná hra řecká nekoná se totiž uvnitř domu; ve všech tragoediích i komoediích odehrává se celý děj venku, pod širým nebem. Souvisí to se zvykem antickým, tráviti větší část dne venku, mimo dům, jakož i s názorem o posvátnosti domu, jenž uzavřen byl zrakům cizím. Proto postačilo několik budov a několik krajinek pro potřeby divadla řeckého úplně. Táž krajina, týž palác představovati mohly jednou Argos, podruhé Theby, po třetí Troju; nad tím obecenstvo antické nijak se nepozastavovalo.

O tom, co se dálo uvnitř domu, obyčejně někdo na jevišti vypravoval. Chtěl-li však básník někdy přece obecenstvu ukázati, co se uvnitř domu děje, vystrčily se prostě osoby jednající z domu na jeviště na zvláštním lešení (ekkyklema) kolečky opatřeném Obecenstvo domyslilo si, že děj odehrává se uvnitř. Když nebylo této fikce již potřebí, zastrčily se ony osoby zase dovnitř.

Vedle tohoto stroje mělo divadlo řecké ještě mnoho jiných, o nichž bohužel víme velmi málo. Nejčastěji připomíná se zařízení zvané ‚stroj' (μηχανή), na němž vystupovali bohové, kteří měli objeviti se ve vzduchu vysoko nad lidmi. Bylo to jakési dřevěné lešení, jež viselo na silném laně a po kladce se spouštělo s půdy jeviště dolů. Po stranách bylo ozdobeno tak, aby se podobalo oblakům. Na tomto přístroji, spustil-li se až dolů na jeviště, mohly se také osoby vznésti do výše. — Staří Řekové znali také propadliště; duchové zemřelých vystupovali po tak řečených »schodech Charonových« na svět a vyřídivše poslání své, zase touž cestou odcházeli. Hrom napodobil se tím, že se tlouklo pytlem naplněným kamením o kovové desky. Strojů, jimiž bylo lze dosíci rozmanitých effektů scénických, bylo ovšem ještě více.

Divadlo pronajímalo se obyčejně pachtýři na několik let za určitý obnos; jemu pak náležel veškerý výnos vstupného nejen z představení divadelních, nýbrž i z jiných slavností v divadle pořádaných. Vedle placení nájemného musil nájemce zaplatiti ze svého všechny potřebné opravy v divadle.

III.

Seznámivše se se zařízením divadla řeckého, porozumíme již snadno způsobu, kterým hry dramatické se provozovaly.

Dva dni před Dionysiemi konal se v divadle tak řečený *proagon*, t. j. všichni básníci, kteří závodů se účastnili, představili se s celým svým personálem, s herci i sborem obecenstvu, oznámili názvy svých kusů a doporučovali se přízni jeho. Při tom byli sice všichni slavnostně oděni, s věnci na hlavách, oděvu divadelního však neměli.

Dionysie samy měly tento programm:

První den: Slavnostní průvod po městě.

Druhý den: Závody pěvecké: a) mezi hochy, b) mezi muži.
Večer: Veselý rej po městě.

Třetí den: Tři komoedie.

Čtvrtý, pátý a šestý den: Každodenně tři tragoedie a jedno drama satyrské.

Hry divadelní počínaly se záhy z rána; toho bylo již proto potřebí, protože se provozovaly 3 nebo 4 kusy, jež vyžadovaly nejméně 8—10 hodin času. Obecenstvo dostavilo se do divadla v rouchu svátečním,

s hlavou ověnčenou a setrvalo po celou tu dobu nepřetržitě na svých místech. Teprve po skončení her asi ve 3 neb 4 hod. odp. rozcházelo se do svých příbytků k obědu. Většina diváků brala s sebou ovšem leccos pro občerstvení, a mnohdy dal štědrý choregos v přestávkách mezi jednotlivými kusy rozdávati mezi obecenstvo koláče a víno.

Již všickni zasedli, pouze sedadla čestná jsou ještě prázdna. Konečně vcházejí v slavnostním průvodu nejvyšší hodnostáři státní a občané o obec zvlášť zasloužilí, vedeni jsouce prvním archontem. Usednou na místa svá a nyní, myslíme, hra již počne. Však nikoli. Na znamení archontem dané vcházejí do orchestry státní otroci přinášejíce zlato a stříbro, poplatek to, který právě o Díonysiích zaplatily obce s Athénami spojené. Ještě obdivují se cizinci bohatství a moci athénské, když tu na vyzvání hlasatele vstupují do orchestry statní jinoši odění v krásné, nové brnění. Jsou to sirotci po těch mužích, kteří za vlast udatně bojujíce padli. Stát ujal se dětí, vychoval je na své útraty a nyní, propouštěje je ze své ochrany, dal jim úplnou zbroj a přál jim před tváří takřka všech Hellenů blaha a štěstí v příštím životě. Okamžik věru povznášející, při němž málo které oko zůstalo suché. Sotva zasedli tito jinoši na místa jim vyhrazená, hlasatel ohlašoval usnesení lidu, že některý občan má býti ověnčen věncem zlatým za obzvláštní zásluhy své o vlast. Byla to pocta velice řídká, které dostávalo se jen občanům nejzasloužilejším. Občan předvolaný předstoupil, a za jásotu shromážděného obecenstva ověnčil jej archon zlatým věncem.

Po tomto úředním úvodě přikročeno k divadelním hrám samým. Nejprve vykonala se na oltáři stojícím uprostřed orchestry zápalná obět, jejímž účelem bylo očistiti účastníky slavnosti. Po té přineseno osudí se jmény soudců, otevřeno u přítomnosti archonta a choregů, jména soudců přečtena, soudcové vzati v přísahu a každému dán lístek, na kterémž měl ke konci závodů (při komoediích tedy téhož dne, při tragoediích až třetí den) napsati svůj úsudek. Pak počala se již hra.

Z počátku byli na jevišti pouze *herci;* orchestra zůstala úplně prázdna. Po prvním jednání vstoupil do orchestry v tempu pochodovém sbor, veden jsa pištcem hrajícím na dvojitou flétnu, a začal zde ihned své tance, provázené zpěvem. Tance jeho nepodobaly se ovšem nikterak tancům u nás obvyklým; nanejvýše mohli bychom je srovnati s tanečními figurami při polonése nebo s balletem. Bližšího bohužel o nich nevíme nic. Zpěvy sboru byly jednohlasé; dle zachovaného jednoho zlomku z nich můžeme souditi, že podobaly se středověkým chorálům. Průvod hudební byl jednoduchý; teprve v dobách pozdějších. když počet pištců se zvětšil, mohl býti rozmanitější. Pištec sedával při hře na stupních oltáře uprostřed orchestry.

Od vystoupení choru stal se přednes dramatu rozmanitějším: většinou sice *mluvili* herci pouze úlohy své, však na místech pohnutějších, kde cit diváků měl býti stupňován, recitovali úlohu svou s průvodem hudby podobně jako v našem melodramatě. Vedle toho byly však také části, které herci zpívali buď sami, buď střídavě se sborem. Byly to obyčejně žalozpěvy. Dle toho bylo drama řecké spojením tří umění: poesie, hudby a tance.

Sbor zůstal v orchestře až do konce každého kusu. Po každém jednání zpíval nějakou píseň, která z pravidla obsahem svým k ději

právě předvedenému se hodila. Zatím měl herec, který snad měl vystoupiti v jiné úloze, dosti času se převléci. I tyto písně sborové provázeny byly tancem. Ku konci kusu odešel sbor z orchestry, pronášeje zcela kratinkou píseň.

Při hře nechovalo se obecenstvo athénské nikterak tak tiše jako u nás; jest to již v ohnivější povaze národa jižního. Líbila-li se nějaká pěkná sentence, volalo se »ještě jednou«, a herec uprostřed hry musil žádanou větu opakovati. Pochvala pronášena byla tleskáním neb křičením; nespokojenost dávalo obecenstvo na jevo syčením, kopáním nebo mlaskáním; mnohdy házeno prý na neobratného herce i kamením. Při dojemné a tklivé scéně plakalo zase celé divadlo, při krásných a ušlechtilých deklamacích nebylo potlesku konce, za to však byl-li herec neobratný, nenechali diváci kus ani dohráti, ale musilo se přikročiti hned k novému.

Po každém kuse byla malá přestávka, které užívalo obecenstvo ke své zábavě i k občerstvení. Počátek nové hry označoval se zatroubením. Pořádek v divadle udržovali obecní strážníci, nejspíše dva, kteří však nebyli mezi obecenstvem, nýbrž seděli v orchestře na stupních oltáře. Nesměli proti nikomu zakročiti bez nařízení archonta.

Hned po skončení závodů, v komoedii tedy na konci téhož dne, v tragoedii ke konci dne třetího, přikročeno k vynesení soudu nad kusy provozovanými. Soudcové měli svoje votum již napsané na hlasovacích lístcích, avšak, aby úsudek byl co možná nestranný, vylosováno bylo teprve nyní z celého počtu pouze *pět* soudců, a jejich hlasy byly rozhodující. Tak stalo se téměř nemožným, aby si někdo soudce podplatil. Hlasování týkalo se tří věcí: kdo z básníků nejlepší kusy podal, kdo z choregů nejvelkolepěji chor vypravil a kdo z protagonistů nejlépe úlohu svou provedl. Po skončeném hlasování dal archon hlasatelem provolati výsledek: ti, kteří získali *první* cenu, předstoupili před archonta a za velikého jásotu celého obecenstva byli ověnčeni věncem vavřínovým. Cen peněžitých dostalo se jim, jakož i ostatním účastníkům závodů, nejspíše až po slavnosti, v úřadovně archonta. — Zajímavy jsou zprávy starověké o tom, kolikrát zvítězili nejslavnější básníci tragičtí. Aischylos, jenž závodil celkem 20krát, dostal 13krát první cenu; Sofokleovi, jenž asi 30kráte závodů se účastnil, udělena 24krát cena první, nikdy však cena třetí. Za to Euripides, jenž zápasil více než 20krát, dobyl pouze 5krát první ceny. Z toho patrno, že miláčkem obecenstva V. stol. byl Sofokles. V dobách pozdějších dávána ovšem přednost pathetičtějšímu Euripidovi.

Ověnčením v divadle a udělením ceny peněžité nebyla sláva vítězů ještě skončena. Na mramorových deskách, které stály buď na akropoli, buď v posvátném okrsku chrámu Dionysova, napsána byla jména závodících s udáním, kterou cenu kdo získal. Několik takových nápisů dochovalo se až na naše časy, hlásajíce, jakou péči věnovali Athéňané divadlu i poesii dramatické.

Poznali jsme z náčrtku tohoto způsob, kterým divadelní představení ve starých Athénách se konala. Leccos zdálo se nám podivným, zbytečným, snad i malicherným, avšak zároveň bylo patrno, že to vše vzrostlo z půdy ryze řecké.

Vyučování moderním jazykům dle methody Berlitzovy.

Richard Jiřík.

Brno.

V novější době vyučovací methoda Berlitzova značně se rozšiřuje nejen v Americe, ale i v zemích evropských; v Americe již od let sedmdesátých zřizovány ústavy vyučovací dle methody vzpomenuté a jest jich tam té doby do sta; v Evropě pak teprve od let devadesátých věnuje se vyučovacímu způsobu tomuto tu a tam větší pozornost.

Míníme tuto ukázati stručně, v čem hlavně záleží vyučování toto a čeho tu dbáti učiteli, jenž chce methodou Berlitzovou se říditi. — Methoda Berlitzova jest napodobení přirozeného postupu, jímžto se dítko učí jazyku mateřskému od prvotních počátků. Při tomto způsobu vyučování jest překládání naprosto odstraněno; od první hodiny vyučovací žák slyší jen jazyk, jemužto hodlá se naučiti. — Důvody pro tento způsob vyučovací jsou asi tyto:

Učí-li se cizímu jazyku na základě překládání, tu nejvíce času zabráno je vysvětlováním v jazyku mateřském, kdežto jen nepatrná část doby zbývá na procvičení neznámých významů, jež průběhem jednotlivých cvičení se naskytají, čímž se pochybí v požadavku hlavním a nejdůležitějším.

Kdo snaží se naučiti jazyku na základě překladův, neosvojí si ani ducha jazyka toho, ani nenavykne si jazykem tím mysliti; naopak, co mluví nebo píše jazykem cizím, vyvozuje ze základu mluvy mateřské, napodobuje formy, obraty a fráse, čímž se dopouští ne-li nesrozumitelností, alespoň nesprávností.

Znalost cizí řeči, nabytá překládáním, jest nedostatečná a neúplná; není zajisté vždycky pro každý význam jazyka jednoho po ruce úplně totožný význam jazyka druhého; každý jazyk má své zvláštnosti, své samostatné obraty a rčení, jež nemožno jednoduše přeložiti; vždyť častokráte jedno a totéž slovo v různém spojení mívá i různý význam. Zkrátka, vyučování jazyku díti se může jen na základě jeho samého a nikdy na základě otrockého překládání. Mínění toto s dostatek také potvrzeno zkušenostmi cestovatelův, kteřížto mnohem snáze a rychleji osvojují si jazyk té které cizí krajiny nežli žáci, jižto se moří celé hodiny pravidly mluvnickými a cvičením překládacím, a po léta marně snaží se dojíti cíle téhož.

Methoda Berlitzova má tedy žáku nahraditi pobyt v cizí zemi; neboť žák slyší a mluví toliko jazykem, jemuž chce se přiučiti, jakoby dlel v této zemi, a má kromě toho tu přednost a výhodu, že jazyk cizí podává se mu methodicky a soustavně spořádaný.

Aby bylo učiteli rozuměno, jest nezbytně potřebno, aby z počátku vyučováno bylo jen na základě vhodných cvičení, zvláště k tomu cíli volených. Jednotlivé výrazy a názvy cizího jazyka musí od počátku a stále provázeny býti řádným názorem. První cvičení jsou *pouze ústní rozpravy,* aby žák navykal si správné výslovnosti učeného dle sluchu, aniž by se lopotil s pravidly o výslovnosti. Obtíže mluvnické, jež bývají

druhdy dosti značné při způsobu překládacím, kde žák bezděky činí porovnání s mateřštinou, zjevně se zmenšují, což především lze říci o pořádku slov.

Žákovi jest na př. jedno, opakovati slova: ‚I you see' (slovosled francouzský) nebo ‚I see you' (slovosled anglický), neprohlíží-li se při tom k pořádku slov v řeči mateřské.

Rovněž jest asi patrno, že význam různých slov a rčení mnohem lépe se pochopuje a pamatuje na základě praktických, pádných příkladů, vzatých ze vhodného cvičení, nežli na základě abstraktních pravidel mluvnických.

Co pak nesouvisí přímo s tím kterým cvičením, budiž vhodně do rozhovoru vloženo, t. j. užívání nových výrazů ve cvičení děje se teprve tehdá, když jejich význam byl již řádně vysvětlen na základě rozmanité souvislosti (kniha **na** stole, **pod** stolem a pod.). *Při* cvičeních dalších třeba nové výrazy stručně definovati slovy již známými.

Veškera zásoba významů, užívaných při různých cvičeních, vyplývá tu jen ze vzájemného rozhovoru mezi žákem a učitelem, při čemž ovšem nejbližší a nejnutnější předchází, takže žák, když se po jisté době vzdá dalšího vyučování, získal tolik, kolik s prospěchem dovede pak využitkovati v životě praktickém.

Toť asi výhody, jež původce methody své pokládá za nejdůležitější, jsa si tím jist, že nový tento způsob vyučovací bude s velkou výhodou nejen pro žáka, ale i pro učitele, který nebude se lekati díla sice velmi obtížného, ale jistým výsledkem korunovaného.

Z pokynů pro učitele dle methody Berlitzovy byly by asi tyto nejdůležitějšími:

Učiteli musí býti do podrobna znám nejen obsah cvičení, jež hodlá probírati, nýbrž i obsah *všech* cvičení probraných; nemůže býti jist, neužívá-li při rozhovoru významů nových, čímž by uváděl žáka do nemalých rozpaků a tím větších, kdyby na př. vysvětlování pojmu nového dálo se výrazy ještě neznámými.

Příklady volené ke cvičení musí býti přizpůsobeny okolí a okolnostem; příklady buďtež sice hojné, různě obracené, ne však příliš nesnadné a od obsahu cvičení ze knihy se odchylující.

Žáku třeba především procvičiti ucho, aby si osvojil správnost ve výslovnosti a jí navykl; teprve později buďtež nové významy psány na tabuli, aby předcházel tu zvuk před rozkladem ve slabiky a hlásky (zvláště v angličtině).

Vázne-li žák při odpovědi, budiž mu rychle pomoženo a táž otázka i odpověď několikráte opakována. Významy těžší nebuďtež dlouho opakovány, aby se žák příliš neunavil, ale častěji probírány.

Opravuje-li se chyba, dějž se tak pouhým pronesením správného výrazu, nikoliv opakováním chyby, aby v uchu a paměti žákově častým pronášením neutkvěl trvale výraz chybný.

Nebudiž dovoleno žáku, aby se učil z paměti některému cvičení, dokud neprobírána četba. Buďsi žák sebe pilnější a nadanější, nevyhne se nikdy tomu, aby výrazy některé co do jejich výslovnosti nezkomolil

a neznetvořil, a následek toho bude, že ve výslovnosti významů těch bude do smrti nejistý. Ke čtení a ke cvičením písemním postoupeno budiž asi po 8.—9. cvičení z příčin již uvedených, až totiž ucho a jazyk s dostatek si zvykne nové výslovnosti. Pak teprve naváděni buďtež žáci k tomu, aby cvičení probraná stále doma si opakovali a výslovnost významů nacvičených pořád více v paměť vštěpovali.

Toť asi nejdůležitější zásady a pokyny, kterak vyučovati dle methody Berlitzovy.

Roku letošního zřízena také podobná škola v Brně.

Nelenil jsem i dal jsem se zapsati na několik hodin do nové školy a nelitoval jsem toho, neboť jednak měl jsem příležitost slyšeti a snažiti se napodobiti pěknou výslovnost tamějšího učitele angličtiny, bývalého assistenta z unversity oxfordské, jednak upevnil jsem značně svou sběhlost v konversaci. Hlavně však byl jsem povděčen z toho, že dostalo se mi příležitosti a dovolení, pozorovati v nejnižším oddělení způsob vyučovací dle světové methody Berlitzovy.

Postup vyučování jest asi tento:

Při prvém cvičení ukazuje učitel různé předměty a zřetelně je jmenuje: tužka, kniha, pouzdro, papír, péro. — Co jest to?

Rovněž ukáže a pojmenuje části nábytku (stůl, židle, obraz, tabule) a pokoje (stěna, dvéře, strop, okno, podlaha) a pak se táže po těchto jménech různými obraty.

Touž hodinu ukáže ještě nejdůležitější barvy (namalované na papíře) a uvede je ve spojení s předměty jmenovanými hojným cvičením.

Druhé cvičení proberou se rozměry prostoru a rovněž i stupňování jmen přídavných, na př.: Černá tužka jest dlouhá, červená tužka jest krátká. Nových výrazů (který? jaký?) užívá se velmi opatrně při návodu ku porovnávání délky, šířky atd. (stupňování). Která kniha jest větší? Jaký jest papír?

Při dalším cvičení mluví se na př. o částech oděvu.

U známého jména (třeba některého ze žáků) vysvětlí se pojmy: kdo? čí? a pod., při čemž se užije nejjednodušších náměstek: můj, tvůj, jeho.

Podobně proberou se ještě v téže hodině části těla a pojmy: co? který? Pravá ruka, levá ruka. Která jest pravá?...

Takto probírají se dále vztahy jednotlivých předmětů — a předložky, později příslovce a dále nejjednodušší slovesa: známé již *jsem* ve 3. osobě, *beru, mám* atd. ve vhodném spojení.

Když pak se takto proberou a procvičí ještě číslovky základní pomocí prstů, tužek a jiných předmětů a když se ještě případně rozšíří obor náměstek (on, ten, ti a pod.), jest předpravné cvičení odbyto.

Nyní teprve nastane čtení. — Učitel, stoje u tabule, praví: »Píši abecedu«, a píše a jmenuje ji; »píši hlásky« a odděluje je; »to je slovo«, »to je hláska«, »to je slabika«, a všechno provádí. Na to procvičí se důkladně rozklad jednotlivých slov ve hlásky a následuje ještě vysvětlení znamének diakritických.

Následuje cvičení další:

Učitel řekne: »Otevřte knihy!« — učiní tak s ostatními, nebo napřed napodobí věc sám. »Cvičení strana 20.«

Po té upozorní na pomlčky ve cvičení, místo nichž dlužno žákům doplňovati vhodná slova atd.

Vůbec všechna další cvičení záležejí především v tom, že na místa pomlček kladou se při četbě patřičná slova, že na věty tázací se vhodně odpovídá a k hotovým odpověděm sestrojují otázky a pod.

Učitel opravuje stručně, neopakuje však pochybeného a doplňuje cvičení vhodnými synonymy a příbuznými obraty.

A tak pokračuje se dále: zásoba významů stále se rozšiřuje, i zakončí se, když rozebrán byl na vhodných příkladech děj slovesa, druhá doba vyučovací nejdůležitějšími slovesy nepravidelnými.

Dalším pak podkladem cvičení jsou různé lehčí a těžší články čítací.

Nemíním nikterak prohlašovati se za apoštola methody Berlitzovy, dokonce pak nemyslím přimlouvati se za methodu překládací, jíž beztoho už dávno odzvoněno umíráčkem.

Vhodným zdá se mi tu podotknouti jen tolik:

Methoda Berlitzova zajišťuje rychlý postup a pěkný úspěch u žactva, ale práce učitelova co do přípravy a námahy při jednotlivých cvičeních jest ohromná.

Učí-li se touto methodou stejně při řečích jiných, jako při angličtině, neumím říci. Při této nejsou mluvnické a skladební obtíže přílišné a možno tedy při Berlitzově methodě konversační snadno probrati, co je nejdůležitějšího ve příčině vzpomenuté. Ale při ostatních jazycích neobejdeme se bez vyvozování různých pravidel a výminek na předchozích vhodných příkladech a větách a tu asi pouhou methodou Berlitzovou se nevystačí.

Jednoduchý pokus, jímž lze ukázati roztažitelnost vzdušin teplem.

Dr. L. Fahoun.

Vinohrady.

K myšlence této byl jsem přiveden pokusem, jejž popisuje M. Mittag v časopise: »Zeitschrift für den physikalischen und chemischen Unterricht«, 4. sešit, 1898. Pokus jeho dokazuje roztaživost vody a chci krátce popis jeho reprodukovati: Upevněme v stativu nádobu hrdlem opatřenou tak, aby hrdlo svíralo s vertikální přímkou úhel 45°, a naplňme tuto destillovanou nebo svařenou vodou, až přetéká, objem odměřme. Ponořme do vody teploměr, odečtěme teplotu a pak zahřívejme. Voda roztahující se přetéká do nádobky k tomu účelu pod lahví postavené. Když dosáhla voda určité, libovolné teploty, na př. o 20° vyšší než původní, odměřme počet *ccm* vyteklé vody v kalibrované nádobě. Když byla teplota zase o týž počet stupňů stoupla, odměřme zase množství vyteklé vody. I uvidíme, že roztaživost nestoupá úměrně s temperaturou, nýbrž urychleně.

Pro vzdušiny lze pokus ten modifikovati takto: Do zkoumavky zasahá skrze zátku trubice skleněná a teploměr; připojme k trubici této kaučukovou rouru, jíž může vzduch nebo jakýkoli plyn, jímž je zkoumavka naplněna, unikati do válce vodou naplněného a dnem vzhůru, v jiné nádobě taktéž vodou naplněné stojícího. Válec tento budiž na stupně rozdělen — nejlépe dle objemu. Plyn ve zkoumavce se rozpínající stlačí vodu ve válci, takže objem jeho v ní při teplotě t_0 jest v_0; zahříváme-li zkoumavku, rozpíná se plyn v ní uzavřený vlivem tepla a stlačí vodu ve válci na objem v při teplotě t. Rozdíl objemů $v—v^0$, jakož i temperatury t a t_0 lze odečísti, takže dle známé rovnice jest:

$$\frac{v - v_0}{v_0 (t - t_0)} = \alpha,$$

pomocí níž se lze přesvědčiti o stálosti koëfficientu roztaživosti plynů pro libovolné temperatury, ano i přibližně koëfficient tento stanoviti.

Dr. Lyon a jeho methoda vykládací.

Podává prof. Bed. Vil. Spiess.

»*Die Lectüre als Grundlage eines einheitlichen und naturgemässen Unterrichtes in der deutschen Sprache, sowie als Mittelpunkt nationaler Bildung*« — tak nadepsal *Dr. Otto Lyon,* na slovo vzatý paedagog a vydavatel lipského »Zeitschrift für den deutschen Unterricht«, dva díly svých výkladů prosaických článků a básní německých, jež vydal v Lipsku r. 1890 nákladem Teubnerovým. Prvý díl určen pro nižší (VI.—III.), druhý pro vyšší třídy škol středních v Německu.

Nesmíme se tajiti — praví Lyon úvodem k tomuto spisu svému — že stěžejné zlo, kterým vyučování mateřštině trpí, vězí v tom, že kde který učitel ve své třídě z pravidla žákům jen to podává, co se mu líbí a co s hlediska svého nejlepším býti pokládá, nemá však aniž míti může v podrobnostech náležitého ohledu na látku, jež v předchozích třídách byla zpracována a v následujících se teprve má zpracovati. Vždyť ani neví, co se podrobně v ostatních třídách probírá; kanon básní a hlavní partie mluvnického pensa, toť z pravidla vše, oč se opírati a nač navazovati může.

Zcela jinak se věc má u vyučování latině a mathematice. Tu bývá každé pravidlo, každá poučka, každé cvičení jednotlivým třídám zcela určitě vymezeno, jedno pojí se k druhému pořadem přesně stanoveným, a proto nemožno, aby mezera v postupném vývoji vznikla.

Má-li tedy vyučování mateřštině — jakož bezpečně v to důvěřujeme — státi se kdysi střediskem veškerého vyučování, tož především třeba, aby i v něm zavládlo ono bezmezeří a ona jistota v postupu, kterými se honosí vyučování latině a mathematice.

Aby také vzhledem k mateřštině byla onomu roztříšťování učiněna přítrž, toť jest dle Lyona jedním z nejdůležitějších úkolů, o jehož řešení by se zdárná reforma školská především zasazovati měla.

Z předu citované dílo Lyonovo, plod to více než desítileté neunavné činnosti praktické a vědecké, pokouší se o řešení této nad míru důležité otázky. Lišíť se ode všech dosavadních děl vykládacích v první řadě zvláště tím, že veškeré učivo probírá s jednotného hlediska a že tento postup tvoří ztuha sevřenou vyučovací methodu mateřského jazyka, která nižší a střední třídy na základě četby i v tomto oboru mění v celek pevně učlánkovaný.

Vybíraje plody prosaické a básnické, jak již s vrchu pověděno, z nejoblíbenějších čítanek německých, řídil se Lyon zřeteli národními. »Naše mládež — dí — má v hodinách mateřštině věnovaných prodchnuta býti tím, co od starodávna v nejhlubším nitru našeho národa nejvlastnějším světem myšlenkovým, nejvlastnějším jeho způsobem a mravem bývalo, žilo a vnitř a vně skutkem na jevo se dávalo. Minulost i přítomnost naší vlasti musí tudíž stejnou měrou stavěti se v těch hodinách živě před duši mládeže, práhnoucí po zdravé stravě duchovní. Jakož klassická filologie dávno již rozvinula se u vědu starožitnickou (archaeologii), takž podobně nemá vyučování mateřštině zabřídati v grammatické a linguistické formulkářství, *než tvořiti zdravou, živou, všeobjímající vědu o jednání a chování, o myšlení a cítění našeho národa.* Toť vlastní, poslední a nejvyšší meta, k níž jazykové vyučování naše má tíhnouti a již také Lyon v díle svém nikdy s mysli nepouští.

A. Výklad básní.

Co se básní tkne, dlužno je po rozumu jeho vykládati tak, aby žák celou báseň živě pojal, obsah její správně vystihl, osnově její porozuměl a poetickou látkou opravdu a hluboce byl dojat. Aby esthetický pocit budili a zušlechťovali, o to vykladačům básní především jest pečovati. Kdo však mluvnická a slohová cvičení na plody básnické navazuje (jakož bohužel prý na mnohých ještě školách se stává), tenť v naší milé mládeži smysl pro poesii zprosta ubíjí.*)

Při výkladu básně běží tudíž Lyonovi o čtvero věcí: *a*) *o vzbuzení nálady*, *b*) *o přednes básně*, *c*) *o věcný výklad* a *d*) *o osnovu básně.*

I. Vzbuzování nálady.

Lyon klade na vzbuzování nálady největší váhu. Jenom tehda, když se podaří vzbuditi náladu pravou, to jest takou, z jaké dílo básnické samo bylo vzrostlo, učiní obsah básně na mysl mládeže hluboký dojem. Nepodaří-li se však takovou náladu vzbuditi, tož poodložme výklad básně na jinou hodinu a obermež si raději nějaký článek prosaický za předmět rozboru. Neboť vykládáme-li báseň, pro kterou jsme náležité nenalezli nálady, způsobíme více škody než užitku.

*) »Späterhin, wenn die Behandlung des Gedichtes vorüber ist, können recht wohl Sätze aus Gedichten als grammatische Beispiele verwendet werden, die dann ja völlig von dem Inhalt der ganzen Dichtung losgelöst sind,« praví Lyon na stránce 111.

Mnohé básně nesnesou vůbec nijakého výkladu neb rozboru, a tehda stačí, jestliže vzbudivše patřičnou náladu, báseň tu prostě přečteme.

Na příklad, jakým činem Lyon náladu snaží se vzbuzovati, podáme z knihy jeho dvě ukázky, odnášející se k básním, také na českých školách čítaným.

Jest to Uhlandova »*Einkehr*« *) a Rückertův »*Der betrogene Teufel*«. **)

Prve, než Lyon počne »*Einkehr*« žákům předčítati, líčí případnými slovy jeseň, sleduje zejména myslivce na honě, vinaře při práci, rolníka na poli a dokládá: »Aber nicht minder herrscht in den Gärten frohes Leben. Dort leuchtet die blaue Pflaume zwischen grünen Blättern verlockend herab, dort winkt die saftige Birne zum Genusse, und dort — das Herz geht uns auf bei solchem Anblicke — schimmern gelbe und grüne Äpfel mit köstlichen roten Bäckchen geschmückt, zwischen dem Laube der Bäume, Erquickung verheissend herab. Wer freute sich da nicht, wenn er unten im Grase eine solche herrliche Frucht findet, die ein willkommener Wind ihm vom Baume geschüttelt? Wer wäre da nicht mit ganzer Lust des Herzens dabei, wenn es an die Ernte geht, wenn die Leitern an die Bäume gelegt und die lieblich leuchtenden Äpfel herabgeholt werden? Kein Wunder, dass auch die Dichter gern von den Herrlichkeiten des Herbstes reden. Auch unser grosser Dichter *Ludwig Uhland,* ein Schwabe, aus Tübingen stammend, hat in einem köstlichen Liede den Apfelbaum besungen.« —

Rückertově báchorce »*Der betrogene Teufel*« předesílá Lyon úvodem pojednání o ďáblu, kterak si jej německý lid představuje a kterak naň přenesl lecjaké vlastnosti a příznaky svých někdejších bohů pohanských (Donara a Wotana), a pokračuje u vypravování svém dí: »Das Vorschreiten des Christenthums war natürlich dem Teufel verhasst. Daher erzählen die Sagen von ihm, dass er den Bau christlicher Kirchen zu hindern suchte. Er warf deshalb gewaltige Felsblöcke nach diesen Bauwerken, wo er ein solches entstehen sah, um sie völlig zu zertrümmern. Solche Steine nennt das Volk Teufelssteine. Aber im Kampfe mit dem Christenthume unterlag er immer. Seine schändlichen Pläne wurden stets zu nichte gemacht. Weil er hier immer den kürzern zog, so entwickelte sich daraus bald die Volksanschauung, dass der Teufel von den Menschen auch in andern Dingen überlistet wurde.

So erscheint überall in zahllosen Geschichten die Gestalt des *geprellten, überlisteten* oder *betrogenen* Teufels. Der Volkshumor hat sich dieses Stoffes in der umfassendsten Weise bemächtigt.

Eine solche Erzählung, wie der Teufel von den Menschen überlistet wird, ist auch in dem folgenden Rückertschen Gedichte enthalten.«

II. Přednes básně.

Nyní nechť učitel přednese báseň sám, ovšem způsobem co nejdokonalejším, aby v žáky tiše naslouchající celou svojí rozkošnou silou

*) *Roth-Bílý,* Německá čítanka a mluvnická cvičebnice pro tertii a quartu škol středních, v Praze 1895, str. 28.

**) *A. Trnka,* Deutsches Lesebuch für die V. und VI. Classe der Mittelschulen, Prag 1894, str. 5.

působila. Po rozumu Lyonovu nemělo by se vyučování mateřštině žádnému učiteli svěřovati, jenž dobře, ba dokonale nedovede deklamovati. V tom ohledě jest prý veliká ještě a tuze citelná mezera v našem školství.

Jakmile učitel báseň byl dočetl, udělej kratičkou přestávku a ulož některému nadanému žákovi, aby báseň přednesl. Ten, neminula-li se báseň se žádoucím účinkem, udeří dosti dobře na pravý tón, a přednese ji, až na nepatrnou tu onde odchylku, týmž asi přízvukem jako učitel. A takovým způsobem zjedná si učitel spolu měřítko, dovedl-li ve třídě pravou náladu vzbuditi.

Kladl-li čtoucí žák na leccos ještě nevhodný přízvuk, pomiňmež to prozatím mlčením; střezmež se zvláště všelikých úštipkův, neboť těmi bychom účinek básně a požitek z ní ihned nadobro zkazili. — Podrobností přízvuku všimněmež si teprv po *výkladě věcném;* neboť jen tehda, když žák všemu do podrobna byl dobře porozuměl, můžeme se do něho zcela správného přizvukování naditi. — Tuto však běží nám jen o prvý dojem, jejž malichernými výtkami a opravami nesluší kaziti.

Na těchto všeobecných větách přestávaje, neudává Lyon jednotlivých pravidel přizvukování, než odkazuje na řadu německých děl, v nichž učitel o všem, čeho mu v té příčině třeba, plnou měrou může se poučiti. *)

III. Výklad věcný.

U výkladu věcném šetř učitel stručnosti co největší. Jen, čehož nezbytně jest potřebí, budiž vyloženo; vše ostatní zůstavmež směle vlastnímu přemýšlení a rozjímání žákovu.

»Bei der Sacherklärung wird es hier gerade eine Hauptaufgabe sein, die zierliche Bedeutung der Wörter wieder lebendig zu machen und so den Schülern in das sinnliche und gegenständliche Denken des echten Dichters lehrreiche Blicke thun zu lassen.«

Nechtíce tu do podrobna vytýkati, kterak Lyon při výkladě svém si vede, vyznačíme v textu obou svrchu jmenovaných a dole věrně otištěných básní jednotlivá slova a místa, která Lyon věcně vykládá, ležatým písmem. Co pak po stránce syntaktické objasnil, to označíme hvězdičkou.

Die Einkehr.

1. Bei einem Wirte — *wundermild* —
da war ich *jüngst* zu Gaste.*
Ein *goldner* Apfel war sein *Schild*
an einem langen Aste.

*) Jsoutě to zejména tato: *Palleske,* Die Kunst des Vortrags; — *Benedix,* Die Schönheit des Vortrags; — *G. Humperdinck,* Über den Vortrag epischer und lyrischer Dichtungen; — *W. Münch,* Die Pflege der deutschen Aussprache und der Declamation, Programm, Barmen 1887; — *Walter Parow,* Der Vortrag von Gedichten als Bildungsmittel und seine Bedeutung für den deutschen Unterricht.

2. Es war der gute Apfelbaum,
bei dem ich *eingekehret;* *
mit süsser *Kost* und frischem *Schaum*
hat er mich *wohl* genähret.
3. Es kamen in sein *grünes* Haus
viel *leichtbeschwingte* Gäste;
sie sprangen frei und hielten Schmaus
und sangen auf das beste.
4. Ich fand ein Bett zu süsser Ruh'
auf weichen, grünen *Matten*,
der Wirt, er deckte selbst mich zu *
mit seinem kühlen Schatten.
5. Nun fragt' ich nach der *Schuldigkeit;*
da schüttelt er den *Wipfel.* *
Gesegnet sei er allezeit
von der Wurzel bis zum *Gipfel!*

Der betrogene Teufel.

1. Die *Araber* hatten ihr *Feld bestellt,*
da kam der *Teufel* herbei in Eil'. *
Er sprach: »Mir gehört *die halbe Welt,*
ich will auch von eurer Ernte *mein Theil.*« *
2. Die Araber sind *Füchse von Haus,*
sie sprachen: »»Die untere Hälfte sei dein!««
Der Teufel will allzeit *oben hinaus.*
»Nein, sprach er, es soll die obere sein.«
3. Da bauten sie Rüben *in einem Strich,*
und als es nun *an die Theilung gieng,*
die Araber nahmen die *Wurzeln* für sich,
der Teufel die gelben Blätter empfieng.
4. Und als es nun wiederum *gieng ins Jahr,*
da sprach der Teufel *im hellen Zorn:*
»*Nun will ich die untere Hälfte fürwahr!*«
Da bauten die Araber Weizen und Korn.
5. Und als er wieder zur Theilung kam,
die Araber nahmen den Aehrenschnitt,
der Teufel die leeren Stoppeln nahm
und *heizte der Hölle Ofen damit.*

IV. Osnova básně.

Na tomto stupni vyučovacím stačí dle Lyona prostě **vytknouti,** z kterých částí báseň se skládá.

»*Die Einkehr*« na př. má tuto osnovu:

1. Úvod. Vstup do hostince (sloha 1.).
2. Pohostění (sloha 1.).
3. Společnost, kterou poutník tam nalezl (sloha 3.).

4. Nocleh (sloha 4.).
5. Zapravení řádu (sloha 5.).

»*Der betrogene Teufel*« učlánkován zase tímto způsobem:

1. Přání ďáblovo (sloha 1.).
2. První smlouva ďáblova s Araby (sloha 2.).
3. Prvé přelstění jeho (sloha 3).
4. Druhá smlouva ďáblova (sloha 4., verše 1.—3.).
5. Druhé jeho obelstění (sloha 4., verš 4. a sloha 5.).

Každá hodina, v níž se báseň vykládá, má býti žákům hodinou jaksi posvátnou. Ze všech úkolů, učiteli daných, jest tudíž výklad básně jedním z nejtěžších i nejvznešenějších.

Převádění básně v prosu, jakéž v mnohých slohových naukách stále ještě se předpisuje, dlužno naprosto zavrhnouti. Avšak dovoliti možná, aby *myšlénkový postup básně* aneb *obsah rozličných básní* dán byl někdy thematem žákovského úkolu; ale střezme se, abychom na žákovu chápavost a tvořivost nečinili přílišných požadavků a nevymáhali na něm, co by mysli a duchu jeho se nehodilo neb dokonce příčilo.

»Im allgemeinen muss aber aufs bestimmteste gefordert werden, dass der hehrste Schatz unseres Volkes, unsere Poesie, nicht zum geistigen Turngerät erniedrigt und nicht zur Werkeltagsplage gemacht werde.« *)

(Ostatek příště.)

Rozdělení slovesnosti a literatury české na vyšším gymnasiu.

Navrhuje Vojt. Kebrle.

Když Jungmannova Slovesnost, první toho druhu spis u nás, po dvaceti pěti letech od vydání prvního vyšla po druhé, byla to kniha úplně předělaná a víc než o polovic rozšířená; tou měrou za to čtvrt století i theorie se zdokonalila i rozkvetlo písemnictví české. Parva licet componere magnis. Malá Slovesnost, Kosinou a Bartošem sestavená a r. 1876 ponejprv vytištěná, po dvou skoro desítiletích objevila se ve vydání pátém, od Bartoše, Bílého a Čecha zcela přepracovaném; ba jest to dílo téměř nové, ukazující podobně jako veliký jeho vzor utěšený pokrok.

Ale jedné věci učitel pohřešuje v učebnici té. Skladatelé první Malé Slovesnosti sami (v předmluvě na str. V.) odpověděli na otázku, »kterak učivo i v této Malé slovesnosti i v Anthologiích obsažené na jednotlivé třídy vyšších ústavů by mělo býti rozděleno«. Zde poučení takového nenalézáme, ačkoliv o sto stran přibylo látky, a to namnoze cizí a nesnadnější. Však pohříchu v době novější není dovoleno knihy školní předmluvami opatřovati. Nezbývá tedy učiteli nic jiného, než aby sám hojnou tu látku nějak si rozdělil.

---

*) Na vyšších stupních vyučovacích (ve vyšších třídách) podává Lyon po osnově básnických plodů stručnou *biografii* toho kterého básníka.

Dovolil jsem si už k staré Slovesnosti podati některé návrhy co do rozdělení obsahu jejího na vyšší třídy našich gymnasií, a dovoluji si i nyní na uváženou pp. kollegů předložiti svůj rozvrh látky z jazyka českého, jak v nové Slovesnosti tak i ve Výborech obsažené.

Připomenutá už předmluva I. vydání Slovesnosti, přisuzujíc třídě V. probírati poesii epickou, dokládá: »Rozumí se samo sebou, že ty partie četiva, jež vymáhají zralejší a protříbenější úsudek, než do kvintána se ho je nadíti, poodloženy zůstanou až ku samé *třídě osmé.*« A později vydané instrukce pro jazyk německý (vyučovací) podobně praví, vymezujíce epické čtení třídě páté: »Von grösseren kunstmässigen Formen der epischen Poesie (dem religiösen, dem romantischen Epos, dem Roman, der Novelle u. s. w.) ist in dieser Classe noch nicht die Rede.«

Těmito zásadami jsem se řídil, hledě rozvrhnouti látku Slovesnosti přiměřeně k chápavosti žactva; ostatně dbal jsem o to, aby slovesnost pokud možná předcházela nebo doprovázela učivo příbuzné, v hodinách literárních právě probírané. Že mimo to některé články a partie dle tohoto rozvrhu čteny budou v roční dobu obsahu jejich příhodnou, jest okolnost vedlejší, ale nikoli zcela nepatrná.

V. třída.

a) Malá Slovesnost: poesie.
b) Ob týden hodinu: v I. pololetí prósa z M. Slov., v II. mluvnice.

I. pololetí.

1. *a*) Báje a báchorky.
   b) O vypravování.
2. *a*) Pověsti a legendy.
   b) Popis a líčení.
3. *a*) Zpěvy bohatýrské a báje zvířecké.
   b) Přirovnání a charakteristiky.

II. pololetí.

1. *a*) Epické písně prostonárodní; ballady. Romance.
   b) O samohláskách. (Gebauer. Mluvn. § 6.—28.)
2. *a*) Epické básně dějepravné. Básnické povídky.
   b) O souhláskách. (Geb. Mluvn. 29.—55.)
3. *a*) Idylly. Prosaické povídky. — O eposu hrdinském.
   b) Něco o tvoření slov. (Geb. Mluvn. § 60., 61., 88., 89.)

VI. třída.

a) Staročeská literatura, 2 hodiny týdně.
b) Malá Slovesnost, hodinu týdně.

I. pololetí.

1. *a*) Úvod do staré češtiny. (Geb. Mluvn. § 471.—477.) Nejdůležitější proměny hlásek od dob staročeských. (Zakládaje na tom, co probráno bylo v třídě V.) Přehled sklonění jmen podstatných dle kmenů.

b) Bajka, parabola, allegorie. (Při té i báseň »Pocestný«, čl. 141.) — Rozbor. (Článek 169., vyjma odstavec 3. a 4.)
2. *a*) Přehled ostatního skloňování a časování staročeského.
b) Přísloví, gnóma, epigram (a při tomto zmínka o satiře). — Rozprava a chrie.
3. *a*) Staré literatury české období prvé. (Při tom čtou se prosaické legendy o sv. Václavu a o sv. Prokopu z passionálu.)
b) Báseň poučná v užším smyslu. (Zbude-li času, čte se »Moudrost otcovská«.)

II. pololetí.

1. *a*) Staročeské legendy veršované: o sv. Prokopu, o sv. Kateřině (z legendy o sv. Jiří příběh se saní), o Jidáši. Alexandreidy zpěv I.
b) Epos duchovní (Božská komedie) a romantické (Osvobozený Jerusalem a Dagmar).
2. *a*) Ostatní literatura z doby romantické.
b) Lyrika situační. (Písně prostonárodní.)
3. *a*) Literatura z doby Karla IV. a Václava IV.
b) Lyrika náladová. (Písně umělé, zvláště národní.) — O novelle a románu.

VII. třída.

I. pololetí.

1. *a*) Opakování o literatuře staročeské, zvláště o Štítném. Z doby střední období husitské.
b) Lyrika rozjímavá. — Rozjímání.
2. *a*) Období jagailovské.
b) Písně duchovní umělejší (čl. 70.), hymna, óda, žalm. Elegie a nénie.
3. *a*) Letopisy a kroniky z doby Ferdinanda I.
b) Básnické poslání. (Lyrické tvary cizokrajné.) Lyrika dramatická. — Hovor.

II. pololetí.

1. *a*) Ostatní literatura z doby Ferdinanda I. a Maxmiliana II.
b) O básnictví dramatickém vůbec a tragedii zvláště. Čtení a výklad truchlohry, jednání I.
2. *a*) Doba Rudolfa II. a Matyáše.
b) Čtení a výklad jednání II. a III.
3. *a*) Doba úpadku.
b) Čtení a výklad jednání IV. a V. — List a prósa jednací.

VIII. třída.

I. pololetí.

1. *a*) Vzkříšení literatury české. Jungmannova činnost básnická.
b) Epos idyllické. (Václav Živsa.)
2. *a*) Jungmannova činnost vědecká a ostatní náčelníci doby obnovy.
b) Epos moderní čili reflexivní. — Prósa vědecká.

3 *a*) Ostatní spisovatelstvo z doby obnovy.
b) O veselohře a ostatních druzích poesie dramatické. Rozbor veselohry přečtené doma.

II. pololetí.

1. *a*) Náčelníci doby nejnovější. (Hálek, Neruda, Čech, Vrchlický.)
b) Feuilleton. Básnictví satirické. (Hanuman, O skepsi našeho věku.) — O řeči.
2. *a*) Ostatní spisovatelstvo doby nejnovější.
b) Rečnická cvičení samostatná.
3. *a*) Přehled dějin literatury české.
b) Opakování slovesnosti, přihlížeje zvláště k písemnictví českému.

Drobnosti ze stereometrie.

Tomáš Havlíček.

Místek na Moravě.

Zájem žáků nejvyšších tříd pro řady vůbec a jich užití zvlášť valně se zvýší, poznají-li, že lze pomocí jich řešiti nejen četné úlohy arithmetické, ale i geometrické, kde užití řad vede mnohdy k cíli rychle a cestou *přímou* i v případech složitějších.

I. Krychlový obsah skrojku kulového.

Jest dána výška skrojku $CD = v$ a poloměr koule $OD = r$.

Rozdělíme-li v na n stejných dílků a vedeme-li dělícími body řezy $\pi \varrho_n^2$, $\pi \varrho_{n-1}^2$, ... $\pi \varrho_2^2$ rovnoběžně ku podstavě $\pi \varrho_1^2$, rozpadnese skrojek pro $\lim n = \infty$ na n válců o výškách $\frac{v}{n}$.

Bude tedy

$$(1) \qquad S = \frac{\pi v}{n}(\varrho_n^2 + \varrho_{n-1}^2 + \ldots + \varrho_1^2)$$

Z obrazce poznáme, že

$$\varrho_n^2 + \varrho_{n-1}^2 + \ldots + \varrho_1^2$$
$$= \left(2r - \frac{v}{n}\right)\frac{v}{n} + \left(2r - 2\frac{v}{n}\right) 2\frac{v}{n} + \ldots + \left(2r - n\frac{v}{n}\right) n\frac{v}{n}$$

$$=\frac{v}{n}\left(2r(1+2+\ldots+n)-\frac{v}{n}(1^2+2^2+\ldots+n^2)\right)$$
$$=\frac{v}{n}\left(2r\frac{n(n+1)}{2}-\frac{v}{n}\frac{n(n+1)(2n+1)}{6}\right)$$

Srovnáním tohoto výsledku s (1) vyjde

$$S=\frac{\pi v^2}{n^2}\left(rn(n+1)-\frac{v}{n}\frac{n(n+1)(2n+1)}{6}\right)$$
$$=\pi v^2\left(r(1+\frac{1}{n})-v\frac{(1+\frac{1}{n})(2+\frac{1}{n})}{6}\right)$$

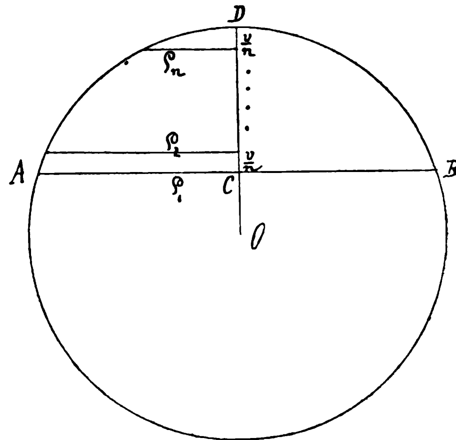
Pro lim $n=\infty$ jest konečně

(2) $$S=\pi v^2\left(r-\frac{1}{3}v\right)$$

Pro $v=r$ stane se skrojek polokoulí, i vznikne z (2)

$$\frac{K}{2}=\frac{2}{3}\pi r^3,\quad K=\frac{4}{3}\pi r^3.$$

II. Krychlový obsah vrstvy kulové.



Jest dána výška vrstvy $EF=v$, vzdálenost její od středu koule $OE=a$ a poloměr koule r.

Rozdělíme-li v na n stejných dílků a vedeme-li dělícími body řezy rovnoběžné ku podstavě $\pi r_1^2=\pi(r^2-a^2)$, rozpadne se vrstva pro lim $n=\infty$ na n válců o výškách $\frac{v}{n}$.

Z obrazce vidno, že

$$V=\pi(r^2-a^2)\frac{v}{n}+\pi\left(r^2-(a+\frac{v}{n})^2\right)\frac{v}{n}+\ldots$$
$$+\pi\left(r^2+(a+\overline{n-1}\,\frac{v}{n})^2\right)\frac{v}{n}=\frac{\pi v}{n}\left(nr^2-na^2-2\frac{av}{n}(1+2+\ldots\right.$$
$$\left.+\overline{n-1})-\frac{v^2}{n^2}(1^2+2^2+\ldots+\overline{n-1}^2)\right)$$
$$=\frac{\pi v}{n}\left(nr^2-na^2-2\frac{av}{n}\frac{n(n-1)}{2}-\frac{v^2}{n^2}\frac{n(n-1)(2n-1)}{6}\right)$$
$$=\pi v\left(r^2-a^2-av(1-\frac{1}{n})-v^2\frac{(1-\frac{1}{n})(2-\frac{1}{n})}{6}\right)$$

Pro lim $n = \infty$ jest konečně

$$V = \pi v \left(r^2 - a^2 - a v - \frac{1}{3} v^2\right) \qquad (1)$$

Pro $a = 0$, $v = r$ stane se vrstva polokoulí, i bude opět

$$\frac{K}{2} = \frac{2}{3} \pi r^3,\ K = \frac{4}{3} \pi r^3.$$

Píšeme-li v (1) místo $r^2 - a^2 = \frac{1}{2} (r^2 - a^2) + \frac{1}{2} (r^2 - a^2)$ a místo

$\frac{1}{3} = \frac{1}{2} - \frac{1}{6}$, utvoříme snadno

$$V = \frac{1}{2} \pi v\ (r^2 - a^2) + \frac{1}{2} \pi v\ (r^2 - a^2 - 2 a v - v^2) + \frac{1}{6} \pi v^3.$$

Považíme-li, že $r^2 - a^2 = r_1^2$, $r^2 - a^2 - 2 a v - v^2 = r_2^2$ a

$$\frac{1}{6} = \frac{4}{3} \cdot \frac{1}{8},$$

obdržíme

$$V = \frac{1}{2} (\pi r_1^2 v + \pi r_2^2 v) + \frac{4}{3} \pi \left(\frac{v}{2}\right)^3$$

známou větu stereometrickou:

Vrstva kulová rovná se arithmetickému průměru opsaného a vepsaného válce, zvětšenému o kouli do vrstvy vepsanou.

K nové osnově pro školy reálné.

Příspěvek Jos. Dědečka.

Hlavní dva body, o něž nová osnova se otáčí, jsou: *a*) zavedení zoologie i botaniky do obou prvních tříd reálních, a to: zavedení zoologie do semestru zimního a botaniky do menší části běhu letního obou oněch tříd a *b*) odstranění mineralogie ze zimního běhu třídy druhé a spojení tohoto odboru s chemií třídy čtvrté.

Valná část dotazů vys. zemským školním úřadem sborům předložených, jakož i, nemýlíme-li se, tam panující názory přimlouvaly se za to, aby se zavedení nové osnovy rázem neprovedlo, nýbrž aby užito bylo provisoria nebo-li doby přechodní zvláště v obou nejnižších třídách.

Tento přechod měl spočívati v tom, že navrhováno, aby se vyučovalo ve školním roce 1898—99 dle nové osnovy pouze ve třídě první (v 1. běhu zoologii, v 2. běhu botanice), ve třídě druhé však aby zůstalo vše při starém. V tom směru zajisté konány byly i přípravy a sestavovány na mnohých reálkách i osnovy pro rok právě počínající; v tomže směru upravil i pisatel tohoto článku krátké pojednání, určené pro začátečníky učitelského stavu středoškolského. Ale zvolen jiný způsob přechodní doby: ustanoveno totiž, aby vyučováno bylo v první třídě reální úplně dle osnovy nové (zoologii do polovice března, botanice

v ostatní části 2. běhu), avšak ve třídě druhé aby do počátku listopadu tradována byla botanika, ostatní čas prvního semestru má se věnovati opakování zoologie a celé pololetí druhé má zůstati vyhrazeno opět botanice.

Na základě této nenadálé normativy bylo úmyslem pisatele předložiti začátečníkům některé návrhy, dle nichž by snad možno bylo sestaviti si výběr botanického učiva pro první měsíce počínajícího škol. roku ve třídě druhé. Poněvadž však z nedostatku času nemohly býti podány předem, uvádíme v následujícím aspoň postup, jímž snažil se spisovatel této stati připravovati sekundány na pokračování botaniky v semestru druhém.

Minulá ačkoliv suchoparná květena podzimní poskytovala i v okolí pražském dostatečného materiálu, jehož užiti bylo lze k názornému vyučování botanickému nemenší měrou — ano v některých případech i měrou hlubší, než jak možno jest v měsících jarních a letních. Tam zase, kde Pluto více řádil, zajisté ani nebylo lze veškerého čerstvého materiálu floristického vyčerpati.

Poněvadž se dle nové osnovy má věnovati botanice ve druhé třídě asi prvních pět neděl tohoto škol. roku jakožto předmětu žákům reálním úplně nového, a jelikož z téže příčiny třeba jest stavěti základy pevné a tudíž pracovati pozvolna, neukvapeně, nebylo ani radno, aby se v té krátké době žákům před oči kladlo příliš mnoho živých objektů botanických, ale spíše aby užito bylo ze skrovné zásoby těch, z nichž možno-li největší zásobu terminologického vědění žáci osvojiti by si měli.

Které objekty k tomuto zatímnímu neboli přechodnímu učení nejlépe se hodily, vyplývá z tohoto podzimního herbáře. Bylyť letos dosud ve květu ta která *divizna* a *pomněnka*, *hledík, chrpa* (na př. latnatá), *sedmikrása*, *slunečnice, tykev*, *šalvěj*, *hadinec*, *zvonek*, *ostrožka*, *pupalka*, *babí hněv, řebříček*, *sléz* a více jiných zejména zahradních a zaléváním při bujné vegetaci udržovaných bylin. Ano vyskytovaly se tu a tam i případy, že ovocné stromy na novo počínaly se odívati šťavnatým květem, ku škodě hospodáře ukvapeným. Na oněch jmenovaných předmětech bylo možno založiti velmi široké základy jako úvod pro rostlinopis semestru druhého; ale zvláště umožněno učiteli, aby jich použil ku docílení bezpečného názoru o různých ústrojích těla rostlinného, jakož i o rozmanitých jejich funkcích. Poněvadž však letošní žáci druhé třídy reální neméně dostatečných vědomostí z oboru zoologického s sebou přenesli, skýtá každá z rostlin dotud kvetoucích i dosti příležitosti k poučení o společných vlastnostech živočichův a rostlin — jakož i k vyhledání rozdílů mezi oběma těmito říšemi ústrojnými.

Dle našeho soudu mohlo letos vyučování botanice ve třídě druhé počínati a postupovati asi tímto pořádkem.

1. Na kterékoliv z kvetoucích rostlin vyzvěděl učitel od žáků vhodně kladenými otázkami, má-li rostlina ta nějaké ústroje (rozličné a k rozmanitému účelu sloužící části těla), přijímá-li potravu, roste-li a rozmnožuje-li se. Na otázky tyto většina žáků zajisté odpověděla kladně. Hned na to dotázal se učitel těmitéž otázkami, srovnává-li se ve všech těch směrech rostlina se živočichem. I k těm dotazům zajisté uslyšel příznivou odpověď. Po té teprve vyzvídal rozdíly mezi rostlinami a živočichy a uslyšel arci zase dotazováním, že rostlina nemůže samovolně se pohybovati, že necítí a j.

2. Na kterékoliv z kvetoucích rostlin poučili se žáci o názvech jednotlivých jejích ústrojův, ať již druh ten ve školní knize jest popsán nebo nikoliv. V prvním případě by šla věc přirozeně, bez jakýchkoliv obtíží; v druhém případě možno bylo tam, kde zavedena jest učebnice Pokorného-Čelakovského, odkázati žáky na statě o ústrojích těla rostlinného — a tam zase, kde připuštěna kniha jiná, onoho popisu ústrojů pohřešující, neuškodilo, jestliže učitel obrátil pozornost žáků k rostlině tam podrobně popsané a těmitéž orgány, o které při výkladu šlo, se vyznačující.

Na jisto však bylo docíliti, aby každý žák naučil se rozpoznávati *kořen, stonek* (lodyhu i kmen) a *list.* Při rozeznávání stonku od kořene nemůže se na tomto stupni, jak zcela jasno, pražádný jiný rozdíl vytknouti, než nedostatek listů (a v nedostatku těchto jizev listových, nebo článků), jimiž se kořen od stonku liší. Dle toho *oddenek* kosatcový, konvanlinkový, cibulový a pod. z příčiny, že na něm lze pozorovati listy (i jízvy), poznají žáci za *stonek* (arci že podzemní) a nikoliv za *kořen.*

Na podzimní *konvalince* možno žákům poukázati alespoň ku dvěma druhům listů: k *lupenům* a k listům *šupinovitým* (pochvám na přízemní části stonku). Na některém podzimním *zvonku*, ne-li jinde, naskýtala se však i příležitost poukázati k *listenům* i k listům (plátkům) květním. Poznávání rozličného *rozestavení* (polohy) listů poskytuje podzimní květena dokladů nejhojnějších.

Že rostlinám vrozena jest schopnost vyvinovati *kořeny* (vedlejší) *i ze stonku*, toho poskytuje právě podzim dokladů nejhojnějších. Ať již pomineme v této stati vybírání různých oddenků za doklad, zbývá nám vždy ještě hojný výběr bylin a polokeřů, na nichž zvláštnost tuto lze ukázati, jako na př. *břečtan pětilistý* neboli loubinec (Ampelopsis), ta která *hluchavka*, *jahodník*, mnohá *travina* a v. j. Na *břečtanu obecném* možno důkazu tohoto podati v každé době roční.

Dalším a zajisté že nejdůležitějším oborem botaniky, do něhož i ve značnou hloubi začátečníky v době listopadové lze vpraviti, jest pozorování hlavních, závažnějších *poměrů květových* a seznávání různých druhů *plodů.*

Z květů zvolíme pro nováčky arci jenom nejprůzračnější, na nichž by rozeznávání *kalicha* od *koruny* a *tyčinek* od *pestíka* nečinilo obtíží (opozděný květ *tykvovitý*, květ *pupalky*, *divizny, hledíku*, slézu *zahradního* a dle přístupnosti i j.).

Pupalka zároveň může sloužiti za vzor *pravidelné* koruny, od níž jest přes korunu *diviznovou* znenáhlý přechod ku *souměrným* (nepravidelným) korunám *hledíkovým*, *stračkovým* a *balsaminovým.*

Rovněž tak lze u stračky poukázati ku koruně *prostoplátečné* a u hledíka ku *srostloplátečné.* — *Tyčinky* a *pestíky* dlužno na ten čas popisovati hlavně v tom směru, z jakých a kterých součástí se skládají a jakou polohu zaujímají k ostatním ústrojům květovým (semenník *spodní* u pupalky a tykve, s. *svrchní* u hledíka), ačkoliv nemůže býti vyloučeno, kdekoliv jest názorného materiálu hojnost, upozorňovati při tyčinkách na jejich vzájemnou *volnost* oproti *jedno-* neb *vícebratrstvu*, nebo na jejich přibližně stejnou délku oproti *dvou-* a *čtyřmocenstvu.*

Že z květu vyrůstá *plod*, i nejobmezenější posluchač ví a věří — a to v praxi školské zajisté úkaz velevzácný. Avšak ze které součásti

květní plod se vyvinuje, tomu právě podzimní doba poskytuje hojných a názorných přechodů. (Na př. u divizny spatřuje žák po oddělení koruny, s níž tyčinky jsou srostlé, na kratinké stopce vytrvalý kalich a na dně jeho pestík, jejž na nižší části lodyhy vidíš, dorostlý již v plod.)

Z plodů snadno pochopí žák, co jest *nažka* (plod slunečnice, semenec, »zrno« obilné, lískový ořech), co *měchýřík* (ostrožka a dle obrazů v knize: oměj), co *tobolka* (čerstvé i již rozpuklé plody durmanu, pupalky, mydlice a j. hvozdíkovitých) i co *lusk;* některá rostlina poskytuje v podzimu i hojně *šešulí* (kokoška). Také dužnatých plodů hojnost, z nichž na studie příchozí mládeži zvláště zamlouvají se *peckovice* a *malvice*, jež dosud znali pouze pode jménem švestek, jablek a hrušek. K těm možno dodati i zralé *bobule* na př. potměchuti a révy se vhodnou vzpomínkou na bobule rybízové a angreštové, ne-li na brusinkové a borůvkové.

Že z rozpolohy plodů možno souditi i na *květenství* — a naopak — jest zřejmo. A že by přirozenější bylo všímati si přímo při květech i květenství, nelze upříti rovněž tak, jako se nemůže zneuznati, pokračujeme-li po seznání součástí květních k účelnosti květu, t. j. *ku plodu* a po něm teprve ku květenství. Vždyť jest i *plodenství,* ať tak per analogiam dím. obrazem ba odlitkem květenství.

Bránu k porozumění květenství otevírají rostliny *jednokvěté* (tulipán, narcis, podléštka, t. j. jaterník) tím, že stojí v protivě k ostatním, které vyvinují více květů sblížených.

Byla-li žákům poskytnuta možnost ukázati při poloze listů *přeslen*, pochopili by snadno na plodenství hluchavky, šalvěje a j. z té čeledi odvoditi i *lichopřeslen.*

Ne-li to, tuším, že by se z rostlin jednokvětých mohlo přeskočiti ihned k *okolíku jednoduchému* s ukázkou plodného břečtanu, a od onoho k *okolíku složenému,* jehož vzorů podzimní květena ne pouze na kvetoucích (bedrník a j.), ale i na plodonosných rostlinách (mrkev a j.) s důstatek poskytuje. Z okolíku poskytne nám nepatrný krok ku *vrcholíku* sestavení bezinek, od těchto k *latě* hrozen révový, od ní ku t. zv. *hroznu* květenství (plodenství) kokošky a více křížokvětých a od těch k *jehnědu* již za podzimu vyvinulé prašníkové květenství lísky.

Jehněd tvoří přechod k *jednoduchému klasu* neboli *klásku,* u trav na *jílku* nejsnáze rozeznatelném, kde zároveň hned ukázati možno *klas složený*, jejž předložíme dílem ve skutečnosti nelisovaný a v kytice svázaný jako žitný, pšeničný a ječný (což i u lat ovesných, třtinových a j. radno), anebo na jeho tvářnost poukážeme zároveň v knize, z níž jména klasatých (jakož i latnatých) známějších trav souhrnem nedáme vyjmenovati.

Latu složenou z květů tyčinkových (ač vzácně i pestíkových a v plod uzrávajících) a jakýsi tvar jednoduchého klasu pouze pestíkového a ztloustloosého nebo-li *palici* — má kukuřice. Nápadný to vzor *jednodomství* a tím samým i *dvojakosti* květů, proti všem těm ostatním podzimním květům po většině *obojakým!*

Palice kukuřicová a *šiška* smrková nejsou pro laika-botanika příliš vzdálené formy. Rozdílnost obou, na hojnosti šupin (listenů) u šišek zřejmou, není nazíráním stěží dokázati, aniž nenaskytne se valných

obtíží právě z přítomnosti oněch listenů, na jaké u jiných podzimních rostlin již při listech a při poloze květů bylo upozorňováno, — dokazovati, že šiška není plodem, jak pohříchu tu a tam i ve školních učebnicích bývá nadhazováno — ale při nejmenším skupením uzrálých *květů samičích* — skupením ne plodů, nýbrž *semen* (poněvadž z mládí měla pouze vajíčka).

Na uvedených příkladech květenství (plodenství), ze šťavnaté a pouze odchylkou ze sušené flory čerpaných, zajisté že s uspokojením bylo možno přestati jako na základech, k nimž jednak doplnění, jednak hojnost nových dokladů budoucí Vesna má za úkol podati.

Druhá, novou osnovou nakázaná změna spočívá v tom, že v obou prvních třídách reálních posavadní týdenní počet hodin přírodopisných ze tří na hodiny dvě jest redukován, čímž zoologie úhrnem dvě hodiny ztrácí a botanika proti tomu o jednu hodinu získává. Poněvadž však zoologii připadnouti má dle nové osnovy po šesti měsících a botanice pouze po čtyřech, zůstane počet hodin pro oba předměty celkem beze změny.

Změny tyto vůbec přibližují se poněkud osnově platné pro naše gymnasia, ale více ještě osnově latinských středních škol říše německé, kde již po dlouhé časy se praktikují. (Ostatek příště.)

O nové osnově tělocviku, vydané dne 12. února r. 1897.

M. Řehořovský.

Žižkov.

Nemalé překvapení přinesla učitelům tělocviku nová osnova tato. Byla to pro ně tak říkajíc událost, poněvadž z ní vysvítá, že myšlenka povinné péče o tělesný výcvik žáků došla již plné přízně v rozhodujících místech. Že pak věc nemá zůstati jen pěknou theorií, nýbrž že se má uváděti také v život, o tom přesvědčují hojněji rozpisovaná místa učitelů tělocviku.

Ovšem vznikla proti osnově také opposice a tož ve »Spolku rakouských učitelů tělocviku«. Ten, maje podati úsudek o ní, jednohlasně ji odsoudil za »schlecht und unbrauchbar« a zaslal též memorandum v tom smyslu sepsané na ministerstvo. Ale zdá mi se, že věc ta má jiné pozadí; aspoň redaktor »Turnerische Zeitfragen«, Lukas, důsledně hájí této osnovy proti memorandu.

Čím liší se nová osnova od staré; a které jsou její přednosti?

Všeobecně se vytýká nové osnově, »dass mit den Anforderungen viel zu hoch gegriffen sei«. Z instrukcí a z osnovy je viděti, že především založena je na Spiessovi a jeho nejodvážnějším zástupci, Maulovi. Ten jde ve svých požadavcích ještě dále, než nová osnova nařizuje. A ještě větší požadavky klade berlínská učebná osnova tělocviku. V berlínských školách již v I. třídě konají se cvičení na hrazdě, kruzích, kolovadle, kdežto v Rakousku první 2 nářadí jsou v II. třídě, kolovadlo až v III. tř. Ovšem mohlo by se namítnouti, že v Prusku se učí tělocviku třikrát týdně a tělocvik že je obligátním předmětem již od r. 1842.

Rakouská nová osnova vynechává některá nářadí, jako na příklad kladinu. Podle našeho mínění jest prospěšna ke cvičení podporu ležmo, místo na zemi. Podpor ležmo na zemi jest ovšem rovněž z osnovy odstraněn, ač na nářadích se ho často užívá. V staré osnově byla kladina v nižších třídách. Druhé nářadí, jež v nové osnově schází, jest skok o tyči. Cviky se švihadlem pro svou zajímavost jsou velice vhodné pro I. a II. tř. V staré osnově byly předepsány pro první tři třídy.

Někteří odborníci chtěli též kolovadlo vypustiti. Ale tím by bylo vzato žákům to, co je nejvíce těší. Nová osnova je klade od III. až do VI. tř.; v staré bylo ve všech třídách.

Též proti skoku útokem činily se námitky, poněvadž prý jest »für eine gemeinsame Bethätigung der Schule minderwertig, allzuschwer und gefährlich«. Stará osnova měla začátečné cviky již ve tř. II., nová předpisuje je od IV. tř. počínaje.

Guttmann (Zeitschrift für die österr. Gymn., ročník 49., seš. 8. a 9.) správně tvrdí, že se může s nimi započíti již od III. a že se na tomto nářadí může cvičiti též skok do hloubky, o němž v žádné rakouské osnově výslovně se nemluví, ač v berlínské osnově jako zvláštní druh skoku je označen. Rovněž skok o tyči se v nové osnově pohřešuje, jak výše podotčeno, ač v staré osnově byl předepsán pro VI. třídu.

Jednotlivé druhy cvičení probereme v pořádku osnovy.

Stran pořadových cvičení pozorujeme, že mnohá cvičení v nové osnově ze staré scházejí, na př. předřaďování v řadách v I. třídě (Vorziehen der Reihen). Zahýbání různými drahami je položeno do II. třídy. Zatáčení posunuto z I. tř. do II. tř., zatáčení kol středu do III. tř.; zatáčení kol nestejnojmenných křídel z III. tř. do IV. tř. V této změně spatřuje memorandum hrubou chybu a praví, že má zatáčení kol nestejnojmenných křídel předcházeti zatáčení kol středu. Stanoviska toho někteří odborníci však nezastávají.

Při cvičeních prostných je pozoruhodno, že vřaděny do nich všechny možné kroky a klusy. Tohoto pořádku přidržel se též u nás Klenka ve spisku »Cvičení prostná«. Tyrš je řadí do »prostných z místa«. Podle mínění Dr. Hergelova jest vhodnější umístiti kroky ty do učebné osnovy dívčí. Látka cvičení prostných na místě je methodicky a rozmanitě rozdělena. Větší rozmanitosti již nemůže býti. Učitel může čerpati z nich jako z bohatého pramene.

Velmi účelné je nařízení osnovy, že doba při cvicích prostných a pořadových nemá trvati déle než 10 až 12 m. Nedoporučuje sestavy 12 až 24dobé. Též ke klusu jako vydatnému cviku prohlíží se více; má se cvičiti od I. až do VIII. třídy, kde je doba až 8minutová. Ovšem tu se předpokládá větší tělocvična, největší čistota, časté větrání a správná temperatura, aby zdraví žáků nebylo ohrožováno.

Cvičení s dřevěnými tyčemi jsou předepsána od I. až do III. tř., v staré osnově v I. a II. třídě. Cvičení s železnými tyčemi je posunuto z III. tř. do IV. třídy. Memorandum žádá cvičení s železnými tyčemi již v II. třídě, což neuznáváme za správné. Zajímavé nové cviky jsou s dřevěnou tyčí v tertii, jako vystupování, překračování atd. Ve váze činek měla stará osnova větší požadavky: měly býti 1 *kg* až 2 *kg* těžké, kdežto nová přeje si, aby váha jedné činky činila 1 *kg* až 1·5 *kg*.

Přicházíme ke cvičení na nářadích. Memorandum uvádí, »že žádné z těchto cvičení od všech žáků správně a bez chyby provedeno býti nemůže«.

K tomu odpovídá správně Guttmann: »Zda bývá předepsaná látka v některém jiném předmětě ode všech žáků dokonale a bez chyby osvojena?« Vhodně lze poukázati na úsudek berlínské osnovy učební, jež praví: »So gut wie im wissenschaftlichen Unterrichte einzelne Schüler infolge mangelnder Befähigung oder nicht zu bekämpfender Trägheit das gestreckte Ziel nicht erreichen werden, so wird es immer auch im Turnunterricht sein.«

Skok dělí osnova, máme-li na mysli soustavu Hronovu, takto:

a) Skok prostý { do dálky, do výšky,
skok do hloubky.

Tento osnova vynechává, ač se může, jak už nahoře podotknuto, cvičiti též na líze.

b) Skok útokem { do výšky, do dálky,
o tyči.

O tomto se osnova nezmiňuje. Spojením skoku do dálky a výšky vznikne skok dalekovysoký. Tento klade osnova již ve III. třídě. v V. tř. žádá již skoku přes 2 motouzy. Zajímavé je stálé opakován, obratů při skoku. V VI. tř. je předepsán průskok. Nové je oproti staré osnově stanovení, až kam se dojíti smí. To ovšem dle našeho mínění nelze nikdy určiti, poněvadž mnohdy schopnější žáci přeskočí často tu mez. Naproti staré osnově je viděti velký pokrok. Ke skoku upozorňují ještě instrukce na správný rozběh, ladné držení těla jak v letu, tak i při doskoku.

Na řadě je v osnově smíšený skok, jemuž dává Hron také název »mety«.

Na prvním místě je koza. Postup je zde opět methodický, opět určena mez, až kam se dojíti smí. Roznožka s oddalováním můstku je již položena do V. tř., a přeskok i roznožka z prosta do VI. tř.

Důležité je připomenutí instrukcí o methodickém postupu a záchraně, jež zní: »Gefahren, denen nicht durch richtige Anweisung und methodisches Vorgehen, in letzter Linie durch Hilfen begegnet werden kann, sind vom Turnplatz durchaus fernzuhalten.« Pak na následující straně: »In höheren Classen ist es zulässig, bei einzelnen Übungsformen Schüler zu solchen Hilfen heranzuziehen, die nichts zum Gelingen der Übung beitragen, sondern nur dem Turnenden eine gewisse Beruhigung gewähren, wie bei einfachen Hockbewegungen am breit gestellten Pferde oder bei der Grätsche über den Bock, in welchen Fällen dann am besten je zwei Schüler als Helfer Verwendung finden.«

Velká rozmanitost cviků je na koni, jichž počátek jak stará tak nová osnova klade do V. tř. Některé cviky ze VI. tř jsou přesunuty do V. tř., jiné až do VII. třídy. Osnova podává tu pod *a*) cviky možné na koni na šíř i po dél, pod *b*) cviky na koni na šíř, pod *c*) cviky na koni po dél. V VII. tř. na koni na šíř jsou již přeskoky, v VIII. tř. na koni podél přeskoky z prosta. Z toho je viděti, že požadavky nejsou skrovné, ale také ne nedosažitelné.

Velmi často stříže se opakují.

Podmetům 1) s hrazdy je více péče věnováno než dříve. Jsou předepsány ve všech vyšších třídách.

Podmety 2) s kruhů začínají se v VI. tř. K tomu podotýká Guttmann, že se mohou správně a jistě prováděti již v V. tř.

Ke smíšenému skoku, nebo-li k metám, náležejí ještě mety do bradel a přes bradla, jež se začínají v VI. tř. Tím jest smíšený skok vyčerpán. I na žebřících je látka v nové osnově daleko obsáhlejší než v staré. Guttmann doporučuje zvláště cvičení ve visu na žebříku vodorovném. Na šikmém žebříku osnova dovoluje již v I. tř. ručkování, ovšem v nejsnazším tvaru. Stoupání předem na šikmém žebříku hmatem jedné ruky, které je určeno pro IV. tř., pak přechod z visu ležmo do podporu ležmo může býti se zdarem cvičeno i v nižších třídách. Požadavky na svislém žebříku v nové osnově nejsou značné.

U šplhu je změna naproti staré osnově ta, že šplhání po laně je předepsáno správně již v I. tř. a může se tedy již v 2. semestru cvičiti. Nové cvičení je přetočení určené pro II. třídu. Tento cvik hoši velmi rádi dělají a mohou jej i slabší žáci v 2. semestru II. tř. prováděti. Ručkování nahoru a dolů je určeno pro IV. třídu. Vůbec látka u tohoto nářadí je rozmanitě podána. Toliko ručkování s komiháním je vypuštěno.

Látka pro hrazdu je v nové osnově velmi rozšířena a též ztížena, čímž právě může se dosíci zájmu jak u učitele tak i u žáků.

Dr. Hergell (Zeitschrift für die österr. Gymn. roč. 49., seš. 6.) namítá, že jsou cvičení na tomto nářadí příliš těžká, ale myslíme s Guttmannem, že lepší žáci snadno se jim mohou naučiti. Zajímavé jsou mety na hrazdě předepsané pro nejvyšší 2 třídy.

Velká rozmanitost jest též ve cvicích na kruzích. Houpání s půlobratem klade nová osnova ze III. do IV. tř. Za to seskoky na konci zákmihu přeloženy z V. do III. třídy.

Cvičení na bradlech nejsou příliš těžká, ale zajímavě uspořádána.

Velmi patrné zlepšení obsahuje kapitola o hrách. Tyto jsou dobře voleny a tak četné, že každému učiteli dosti činí. Přetahování a skákavé kolo doporučuje Guttmann vřaditi pod »různosti«.

U her je dlužno podotknouti, že instrukce zakazují tělocvičné hodiny vyplňovati hrou, však dovolují, by jistá část hodiny učební se věnovala nacvičení. Dr. Hergell navrhuje k nacvičení her ještě 3. hodinu týdně.

Na konci osnovy jsou instrukce. Pokyny, jež podávají, jsou skutečnou ozdobou literatury tělocvičné. Každému učiteli tělocviku budou důležitou pomůckou, v nich najde vždy poučení, když bude v pochybnosti. Nejpěknější část jest ta, která jedná o krásnu a výchovné ceně tělocviku.

Celou osnovu lze tedy s radostí přijmouti, a výsledky její pro zdraví, pořádek, kázeň a výchovu žactva v budoucnosti zajisté budou vděčně oceněny. Jenom si přejeme, by skutečně jí byly po ruce prostorné, velkým množstvím nářadí opatřené tělocvičny. Bez nich vyučování ztratí polovici úspěchu.

Velice by prospěla věci a zavděčila se všem učitelům tělocviku též komise zkušební pro kandidáty učitelství tělocviku, kdyby *opatřila správný, authentický překlad osnovy a instrukcí, aby se předešlo rozmanité pojímání a vykládání jednotlivých cvičení.*

Drobné zprávy.

Sté narozeniny

Fr. Ladislava Čelakovského.

Dne 7. března t. r. bylo tomu sto let, co se narodil chudému tesaři strakonickému syn, jenž měl navždy zjednati jménu Čelakovských nesmrtelnost. Sudičky nevložily mu vínkem do kolébky žádných darů takových, jež lidé nazývají štěstím. Jen práce, zápas a hořký kvítek slávy byly mu údělem. Bylo se mu rváti se životem od mala; chléb hmotný i duševní těžce a tvrdě na něm dobýval. Nepříznivý osud každou krůpěj radosti mu proměňoval v pelyněk; pěkně a dle pravdy ji nazval krásným kvítkem bez kořínků, jejž vítr i voda snadno vyvrátí.

Čelakovský jest příkladem muže, jenž vlastním přičiněním si vybojoval každou píď svého postavení společenského i svého významu básnického a vědeckého.

Chystal dějiny literatury české i literatur jinoslovanských, etymologický slovník český a slovanský, polabský slovník, srovnávací mluvnici slovanskou, dějiny staré vzdělanosti slovanské a měl k tomu vynikající znalost slovanských i ostatních evropských jazyků a potřebnou akribii; ale smrt jej odvolala k věčnému odpočinku, kdy se mu v životě vyhýbal nejvíce. I školství střední mu vděčí za nejeden čin: složil studentstvu první české čítanky a výborné návody k naučení se jazyku polskému i ruskému, a odchoval mu řadu výborných učitelů. V poesii své mu zůstavil mimo vše ostatní též hojně perel didaktických a prakticko-filosofických, v korrespondenci své vzor ideálního přátelství, pravé lásky k národu, neúmorné snahy v před a výš.

Požehnaná budiž památka jeho, a požehnání vzcházej stále z jeho práce, snahy a utrpení, i z jeho nekonečné lásky k národu a jazyku!

Nové instrukce pro vyučování na školách reálných. Vynesením ministra vyuč. ze dne 1. března 1899 č. 5546 vydány byly nové instrukce se zřetelem k normálnímu učebnému plánu ze dne 23. dubna 1898 č. 10331. Vydání to jest u přirovnání k bývalým instrukcím valně přepracováno a změněno. Užilo se všech zkušeností, nabytých v průběhu dob, různých rozprav a článků programních, jakož i významných pokroků v literatuře didaktické. Instrukce nesou se ku všem předmětům učebným, předem však k těm, v nichž novým učebným plánem jiné vyměřeny byly postupy. Na četných místech instrukcí těchto podotýká se, že není úlohou didaktických pokynů těchto, způsob vyučování až do nejmenších maličkostí stanoviti a tím zkušeného učitele olupovati o samostatnou mnohdy zdárnou methodu, jíž nabyl v předmětě svém praktickými pokusy. Poskytují jen podrobný kommentář k učebnému plánu, vysvětlují a znázorňují na osvědčených příkladech, jak by hlavně mladší učitelé se vyvarovali chyb a přehmatů a zvykli si pravidelné didaktické práci, zkušení pak učitelé nalezli měřítko ku posouzení svých vlastních snah. — Žádá se dále na všech učitelích škol reálných, aby se s instrukcemi důkladně obeznámili; nemají však individuální zkušenosti učitelů, kteří jinými cestami k týmž cílům dojdou, býti obmezovány. Hlavní pak váha klade se na to, aby vzrůstající dokonalostí ve vyučování, jež si zajisté každý učitel osvojí, přestaly stesky na přetěžování žactva, jež bývá nejčastěji jen výsledkem nesprávného paedagogického i didaktického pojímání úlohy, jíž učitel má ve škole vykonati. — Dle nových instrukcí má u každého předmětu vzdělávací a vychovávací moment k plné platnosti přijíti. — Dokonalosti této a výše didaktické i paedagogické ovšem může učitel dosíci jen tehdy, ovládá-li předmět svůj zúplna a je-li ve stálém styku s pokroky ve vědách. — Instrukce tyto přibližují se tedy významně ku přáním do této doby často pronášeným.

Porady zemských školních inspektorů. Dne 27., 28. a 29. března t. r. shromáždili se v ministerstvu vyučování všichni zemští školní inspektoři za předsednictví odborného přednosty ryt. Hartla k poradě o záležitostech středních škol. Prvním předmětem porad byly překážky úspěchu vyučování a prostředky k odstranění jejich. Schůze uznala, že přeplnění středních škol jest hlavní překážkou úspěchu vyučování a učinila usnesení o opatřeních proti přeplnění středních škol. Druhým odstavcem porady byla tak zvaná analyticko-direktní methoda a její použití při vyučování v zemských jazycích, zejména při vyučování německém na neněmeckých ústavech. Shromáždění vyslovilo souhlas s onou methodou, která oba cíly vyučování jazyku stejným způsobem sleduje a na jedné straně snaží se dosíci mluvnické jistoty, na druhé pak jazykové sběhlosti, jak zejména provedena jest v německých učebnicích Rotha a Bílého. Referát, doporučující zlatou cestu střední, doznal neobyčejné chvály.

Dalším odstavcem jednání bylo dozírání na školy, jakož i praktický výcvik a vědecké další vzdělávání učitelů středních škol. Schůze vyslovila se pro nové vydání instrukcí pro zemské školní inspektory, jakož i pro to, aby rozšířený zkušební rok kandidátů učitelství byl zaveden i na školách reálných. Zevrubně bylo jednáno dále o některých aktuelních otázkách, jako o zkouškách vůbec, o vyskytujícím se nedostatku učitelstva, o lhůtách zkoušek, o návrhu nového řádu pro maturitní zkoušky na školách reálných atd. Na konec poděkoval předseda účastníkům porady za jejich spolupůsobení.

Celá zpráva vytištěna v úředním »Wiener Abendpostu« ze dne 4. dubna těmito slovy:

Am 27., 28. und 29. März d. J. waren im k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht sämmtliche Landes-Schulinspectoren für Mittelschulen unter dem Vorsitze Sr. Excellenz des Herrn Sectionschefs Dr. Wilhelm Ritter von *Hartel* zur Berathung in Mittelschul-Angelegenheiten versammelt.

Der Vorsitzende erörterte bei Eröffnung der Sitzungen Zweck und Ziel dieser Berathung und wies im Besonderen darauf hin, dass dem Ministerium daran gelegen sei, die Ansichten der berufenen Inspectoren über eine Reihe von Massnahmen, die in Vorbereitung begriffen sind, zu hören, so wie im Interesse eines regeren und unmittelbaren Verkehres der Inspectoren mit der Lehrerschaft das Inspectionswesen von Vielschreiberei und bureaukratischen Förmlichkeiten nach Möglichkeit zu entlasten.

Die Gegenstände dieser Berathung betrafen allgemeine Fragen der inneren Ausgestaltung unseres Mittelschulwesens und Einzelfragen von besonderer Actualität. Der *erste* Punkt der Berathung war: »Hemmnisse des Unterrichtserfolges und Mittel zur Behebung derselben.«

Die Versammlung einigte sich auf folgende Sätze: Da der Hauptgrund der Hemmung des Unterrichtserfolges in der *Ueberfüllung* der Mittelschulen liege, wodurch die Leitung der Anstalten erschwert und die Gleichartigkeit des Unterrichtes so wie der Lehrerfolg beeinträchtigt werde, seien als Mittel zur Behebung dieses Uebelstandes — abgesehen von der Creirung neuer Schulkategorien und der Errichtung von Mittelschulen, welch letztere aber bei dem herrschenden allgemeinen Lehrermangel gegenwärtig bedenklich erscheine — zu empfehlen: die sorgfältige Durchführung der Aufnahmsprüfung im Sinne der bestehenden Verordnungen; die Ausscheidung der aufgenommenen, aber sich als ungeeignet erweisenden Schüler im Verlaufe und nach Abschluss des ersten Semesters; die Ueberprüfung und Neuregelung des Berechtigungswesens in dem Sinne, dass für die Erreichung bestimmter Beamtenstellen von dem Nachweise des Mittelschul-Studiums und der Ablegung der Maturitäts-Prüfung Umgang genommen und das Freiwilligenrecht den Absolventen weiterer Schulen zugesprochen werde.

Um eine genügende Vorbereitung der Schüler für die Mittelschulen zu ermöglichen, wäre dort, wo die Unterrichts-Verhältnisse es erfordern, durch Errichtung von Vorbereitungs-Classen zu sorgen.

Hinsichtlich der Lehrbücher wäre in dem Bestreben fortzuschreiten, dieselben von allem entbehrlichen Lehrstoff zu befreien und die Darstellung ohne Verzicht auf ihre wissenschaftliche Grundlage zu vereinfachen.

Den *zweiten* Gegenstand der Berathung bildete die sogenannte analytisch-directe Methode und ihre Anwendung beim Unterrichte in den Landessprachen, insbesondere beim deutschen Unterrichte an nicht deutschen Lehranstalten.

Die Berathung führte zur Billigung der am Schlusse des Referates aufgestellten Thesen, wonach 1. weder die alte, exclusiv synthetische Uebersetzungsmethode, noch die neue extrem analytisch-directe Parliermethode für den Unterricht in den modernen Sprachen (Landessprachen), insbesondere der deutschen Sprache an nicht deutschen Mittelschulen geeignet ist, indem mit der ersten die erforderliche sprachliche Gewandtheit, mit der zweiten die nöthige grammatische Sicherheit nicht erzielt werden könne; 2. dagegen für diesen Unterricht diejenige Lehrmethode geeignet erscheint, welche die beiden Ziele des Sprachunterrichtes in gleicher Weise verfolgt und einestheils die grammatische Sicherheit durch planmässige Behandlung der Grammatik auf Grund passend gewählter und methodisch geordneter Lesestücke, andererseits

die sprachliche Gewandtheit durch fleissige Pflege der Conversation und Reproduction zu erreichen bestrebt ist.

Die gründlichste Erörterung erfuhr das *dritte* Thema: »Das Inspectionswesen, eventuelle Einführung von periodisch wiederkehrenden Directoren-Conferenzen innerhalb eines Inspections-Gebietes.«

In der Discussion hierüber kam eine ganze Reihe von Detail- und Principien-Fragen des Inspectionswesens zur Sprache, worauf sich als Ansicht der Versammlung ergab, dass eine neue Instruction für die Landes-Schulinspectoren zu erlassen sei, gegebenenfalls Inspectoren für einzelne Fächer (wie Turnen) ernannt werden mögen, endlich die Einführung von Directoren-Conferenzen innerhalb eines Inspections-Gebietes in Aussicht genommen werden solle.

Auch wurde es als wünschenswert erklärt, dass Mittelschul-Directoren als Experten fallweise den Berathungen des Landesschulräthes zur Vereinfachung des Geschäftsganges beigezogen werden.

Die *vierte* der vorgelegten Fragen betraf »die praktische Ausbildung und die wissenschaftliche Fortbildung der Mittelschullehrer«.

Die Versammlung sprach sich dahin aus, dass das erweiterte Probejahr für Lehramtscandidaten, wie es bereits seit einigen Jahren am Maximilian-Gymnasium in Wien eingeführt ist, nicht nur an anderen Gymnasien, sondern auch an Realschulen nach Massgabe der vorhandenen Lehramtscandidaten einzurichten, auf reges gegenseitiges Hospitiren der Mittelschullehrer in geeigneter Weise hinzuwirken, Stipendien für pädagogische Studienreisen zu creiren, schliesslich die wissenschaftliche Fortbildung der Mittelschullehrer durch Einführung weiterer Ferialcurse an den Hochschulen zu fördern wäre.

Eine eingehende Erörterung erfuhren weiter einige actuelle Fragen, wie das Prüfungswesen überhaupt und die eingeführten Classenkataloge, der bestehende Lehrermangel, Prüfungstermine, die Pflege der Privatlectüre insbesondere in den classischen Sprachen und einige administrative Angelegenheiten.

Die Versammlung berieth weiter den vorgelegten Entwurf einer neuen Maturitäts-Prüfungsordnung für Realschulen.

Den Schluss der Berathungen bildeten freie Anträge verschiedener Art, die im Allgemeinen unter Berücksichtigung der besonderen Verhältnisse und Bedürfnisse der einzelnen Länder auf ein einheitliches und gleichmässiges Vorgehen aller Inspectoren abzielen.

In einer Schlussansprache dankte der Vorsitzende den Versammelten für die bethätigte Mitwirkung und sprach die Hoffnung aus, dass sie im Sinne der gepflogenen Berathungen und der bei diesem Anlasse gegebenen Weisungen aufklärend und aneifernd auf die ihnen unterstellten Organe einwirken und nichts unterlassen werden, was zur ruhigen und gedeihlichen Weiterentwicklung unseres Mittelschulwesens dienen könne.

Ze zprávy zem. výboru o stavu národ. školství v Čechách za r. 1898 vyjímáme data o počtu obecných a měšťanských škol, jakož i dítek do nich chodících: V 60 českých venkovských školních okresích bylo r. 1898 2611 školních obcí, o 29 více než r. 1897 a v 48 německých venkovských okresích 1910, o 13 školních obcí více, je tedy celkem 42 nových školních obcí. Celkem jest národních škol 5362 (o 74 více). Škol národních s vyučovacím jazykem českým jest nyní 3023 (o 49 více) s 9710 třídami. Z toho počtu jest českých měšťanských škol 137 (o 4 více) a obecných škol českých 2886 vesměs v českých venkovských okresích až na měšťanské školy v Č. Budějo-

vicích a v Duchcově a na 30 obecných českých škol v německých okresích školních. Národních škol s německým jazykem jest nyní 2339 (o 25 více), z těch je měšťanských 98 (o 4 více), obecných škol 2241 (o 21 více) s 5904 třídami. Kdežto v německých okresích jsou toliko dvě měšťanské školy české, jsou v českých okresích školních 4 měšťanské školy německé a naproti 30 obecným školám českým v německých okresích stojí 29 německých v českých okresích. K tomu ovšem přistupují ještě německé měšťanské školy v Praze, Karlíně, Vinohradech, Smíchově a v Plzni vedle něm. obecných škol v Praze, jichž jest 8.

Co se týče soukromého školství, bylo r. 1898 všech soukromých škol 258. V českých venkovských okresích školních jest 82 německých soukromých škol (o 7 méně), v německých okresích jest 42 soukromých škol českých (o 3 více). V celku jest 115 soukromých českých škol obecných (o 3 více), německých 140 (o 6 méně). V Praze jest 12 soukromých německých škol. České soukromé školy navštěvuje 12.642 dětí (o 368 více), německé pak 11.875 (o 424 méně). Českých dětí navštěvuje německé soukromé školy v českých venkovských okresích **1741** (o 62 více), v německých venkovských okresích pak *455* (o 87 méně), v městských okresích jest pak 1021 českých dětí na německých školách soukromých, z čehož ovšem na Prahu připadá lví podíl. Naproti těmto 3217 českým dětem na soukromých školách německých nachází se celkem **8** německých dětí na českých soukromých školách v německých a 42 v českých venkovských okresích a 2 v městských okresích, celkem *52* německých dětí.

Celkem jest 603.587 dětí s českým mateřským jazykem a s německým 328.587 školou povinných. V uzavřeném německém území jest celkem 21.885 českých dětí školou povinných a z těch navštěvuje **15.233** veřejné školy německé, pětkráte tolik co německých dětí chodí v českých okresích do českých veřejných škol; tedy bez mála dvacet tisíc českých dětí navštěvuje v Čechách německé školy. Tato čísla mluví více nežli jakákoli slova.

O přetížení učitelů středoškolských v Prusku. O tomto thematě měl prof. E. Dahn z Brunšviku na sjezdu německých přírodozpytců a lékařů v Düsseldorfě (v září r. m.) přednášku, jež vyvolala živou debatu s výsledkem pro mínění Dahnovo příznivým. Později přinesl časopis »Pädagogisches Archiv« (v sešitě listopadovém) řečenou přednášku v celém obsahu. Praví se tu, že často bývá mluveno o přetížení žáků, že však se zapomíná, jak při moderním způsobu vyššího vzdělávání přetíženi jsou učitelé ještě více. Každá jednotlivá hodina vyučování stala se více technickou (»technischer«), korrektury vykonávají se přísněji, byrokratické písaření se zmohlo, počet žáků vzrostl, počet hodin však vůči tomu všemu se nezmenšil, nýbrž spíše vzrostl. Smutné následky jsou patrny. Průměrné stáří učitelů vyšších (»der höheren Lehrer«) jest zřejmě menší než příbuzných stavů — jest na př. v Sasku průměrné služební stáří farářů na 28, učitelů na 21 roků statisticky zjištěno — z mnohých stran se vedou nářky na zmáhající se chorobu, nervosní ochablost, časnou vyčerpanost učitelů. Jak může při tom dařiti se vyučování, jak může býti vyhověno zvětšeným požadavkům nynější doby? Prof. Dahn mluví o jednotlivostech ještě zevrubněji a přichází naposled k positivním návrhům, jak tomu odpomoci. Věc jest z velké části finančního rázu: méně hodin, zbavení věcí vedlejších, menší třídy — to všechno stálo by peníze, peněz nemálo. Avšak bylo by to smutné a ještě více zpozdilé,

kdyby kulturní národ jako německý tak velkou škodu uznával a nechtěl zjednati prostředků na její odstranění. Neboť, že záleží to jen na vůli, nikoliv na možnosti, o tom nemůže prý býti pochybnosti. *N.*

Nová budova pro ústav ku vzdělání učitelů v Kutné Hoře. Dle vyjednávání obce kutnohorské s erárem započne se, jak se oznamuje, se stavbou nové budovy pro c. k. paedagogium již roku letošního, a do místností nynějších bude přesídlena všeobecná škola řemeslnická. Budova nynějšího paedagogia, »Hrádek« zvaná, náleží k nejzajímavějším archaeologickým památkám Kutné Hory a proslula předem svým majetníkem a mecenášem umění panem Janem Smíškem z Vrchovišť, jenž »Hrádek« r. 1490 koupil a nádherně ozdobiti dal. Zevnější strana arkýře jest nejpřednější okrasou »Hrádku« z venčí, vnitřek pak vyniká krásnými křížovými klenbami, hradní kaplí svatého Václava a síní rytířskou. V nejnovější době ozdobena byla deskou ve slohu gotickém, věnovanou zemř. řediteli G. Lindnerovi. — Budova jest již od roku 1686 věnována účelům školským. — Šestým majetníkem Hrádku po Smíškovi stala se obec kutnohorská, která jej věnovala jmenovaného roku řádu jesuitskému, jenž zřídil na »Hrádku« seminář s gymnasiem spojený; gymnasium trvalo až do zrušení řádu 1773, načež věnováno škole hlavní. — Ústav ten potrval tam téměř 100 let, až r. 1870 budova »Hrádku« odevzdána byla c. k. ústavu ku vzdělání učitelů, odkudž budoucího roku tento má býti do zvláštní moderní budovy přestěhován.

Školy pro slabomyslné. Městská rada školní v Novém Yorku usnesla se k návrhu vyučovacího odboru na tom, aby se v městě zřídilo neméně než 10—12 škol pro slabomyslné. Za to je tam jen 37 místností, kde by rodiče nejsoucí celý den doma mohli odevzdati malé dítky své do ochrany cizí (t. zv. jeslí), tak že rodiče ledakdy přinášejí své dítky na policii, udávajíce, že je cestou našli na ulici, v noci pak si pro ně zase přicházejí. Nový York má také zvláštní školu pro dítky chodící za školu a školu pro dítky dopustivší se již zločinu.

Škola pro děti kejklířů a komediantů trvá toho času v Paříži a zřízena byla r. 1893 za podpory arcibiskupa rouenského Thomasa a městského rady pařížského Lerotlea slečnou Bonefoisovou, dcerou majetníka »panorámy«, jež sama dlouho měla »panorámu«. Učí již dlouhou řadu let bezplatně dítky čísti a katechismu, majíc dvě pomocnice. Škola je stěhovavá, vyhledávajíc míst, kde právě komedianti rozbili svůj stan, a potkává se s úspěchem. Za blahodějnou činnost tuto dostalo se jí letos ceny od Akademie.

Závody učitelské. Společnost francouzských hospodářů pořádá v některých okresech závody mezi učiteli a učitelkami. Ti, kdož nejlepších úspěchů docílí u žáků v probuzení lásky k rolnictví, budou odměněni penězi, medaillemi a diplomy.

Fotografie ve škole. Některé školy pařížské letošním školním rokem pojaly mezi předměty vyučovací také fotografii.

Spotřeba inkoustu na 387 obecných školách v Paříži obnáší 70.000 *l*. Počítá-li se v těchto školách žáků okrouhle 160.000, připadá na 1 žáka za rok 44 centilitrů inkoustu.

Instrukce pro ředitele středních škol (gymnasií a reálek) vydány byly právě v Uhrách. V nich jednotně a ústrojně sestavena jsou všecka příslušná nařízení a vynesení školních úřadů Kniha taková byla by jistě s povděkem uvítána též od professorstva rakouského, a vykonal by záslužný čin, kdo by se v její vydání uvázal.

Jak přibývá škol na Rusi. Od r. 1880 do r. 1894 přibylo mužských ústavů středních 124 a ženských 111, a to: mužských gymnasií 54 (dnešní počet 177), mužských progymnasií 18 (dnes 94), reálek 43 (dnes 104), duchovních seminářů 79 (dnes 241), ženských gymnasií 87 (dnes 193), ženských ústavů 3 (dnes 30) a ženských duchovních ústavů 19 (dnes 61). Při tom připadá pořád ještě 1 mužský ústav na 960.000 obyvatel a 1 ženský na 1,929.000 obyvatel. Všech chovanců bylo roku 1894 na mužských školách 144.624, na ženských 75.553.

Statistika negramotných. Ředitel kurského úřadu statistického přednášel na kyjevském sjezdě přírodozpytcův o národní osvětě na Rusi a v jiných zemích evropských a podal při tom i zprávu o počtě analfabetů v jednotlivých státech, vyskytujících se mezi mladíky vojnou povinnými. Dle toho připadá na 100 rekrutů na Rusi 68·9% negramotných, v Italii 42%, v Uhrách 36%, v Rakousku 30·8%, v Belgii 16%, ve Francii 9·4%, v Nizozemí 7·3%, ve Švýcařích, Německu a Švédsku méně než 1% a v Sasku, Bavorsku a Badensku 0%.

Zajímavý spor. Učebnice francouzského dějepisu, sepsaná z části professorem Sorbonny Aulardem a ministerstvem vyučování pro francouzská gymnasia schválená, byla dána kongregací na index knih zakázaných.

Domácí lékárna ve školách nařízena byla letos každé obci v Belgii, aby učitelé mohli poskytovati v případech potřeby první pomoc. Lékárníkům uloženo, aby přiložili k lékům zvláštní návody o jich užívání. Tím má se pomoci též obyvatelům vesnic, kde není lékáren.

Francouzské noviny doposud málo si všímaly otázek vyučovacích, ale od několika let v té příčině nastal řízný obrat. Dnes snad každý časopis má svého zvláštního referenta paedagogického, ba tito se již i sestoupili ve spolek (l'Association générale des membres de la presse de l'enseignement), jenž připravuje mezinárodní sjezd soudruhů v povolání na r. 1900 do Paříže.

Na Rusi tiše, ale vytrvale pokračuje zakládání nových škol obecných, tak že není již daleko doba, kdy se bude moci prohlásiti všeobecná povinnost školní. Posud na př. gubernie moskevská stála na nejnižším stupni v té příčině, ale od korunovace carovy děje se takový pokrok, že málem každá vesnice bude míti svou školu. Platy učitelům se zvyšují. Zvláštní zřetel obrací se k rozvoji průmyslových škol a ústavů. Pro novou techniku (jichž je posud 11) věnovala polská šlechta přes půl třetího milionu franků. Kyjev slibuje milion rublů na podobnou školu a Oděsa rovněž tolik. Polákům i Němcům povolena mnohá ulehčení; vyučování náboženství smí se díti nadále mateřským jazykem žáků. Podobně ranní pobožnosti.

Z klassických zemí. *Kněží v Řecku* nemají stejnoměrného vzdělání obecného. Dle výpočtu Přílohy k »Allgemeine Zeitung« z r. 1897 č. 249 jen 30 jich nabylo vzdělání na universitě, 121 vychodilo gymnasia a bývalá lycea, 65 učitelské semináře, 6 jich má diplom učitele řečtiny, 108 jich bylo vychováno na farních školách. Největší počet však, totiž plných 4078 jich chodilo jen do obecné školy; 1057 jich absolvovalo aspoň nižší reálku neb vyšší školu obecnou (t. zv. hellenskou školu). Tím se vysvětluje, že v mnohých obcích nebylo po 2—3 léta kázání a že někde se vůbec neudílí ani vyučování v náboženství. —

V *Italii* zase obecné školství je ve stavu přežalostném. 20.000 učíren je jaksi slušných, ale 30.000 prý jich nezasluhuje jména kolébek vzdělanosti lidové. 348 obcí je dlužno plat svým učitelům; jinde jsou vypláceni nepra-

videlně. Přijde-li inspektor do osady, starosta se mu co nejpečlivěji vyhýbá, jen aby se s ním nesetkal. Nejhůře se věci mají v jižní Italii. Za to se tím více věnuje na hudební sbory, ohňostroje, divadlo, veřejné průvody a p.

Nové caelotellurium. Také ředitel reálky lounské p. Al. Zdrahal zřídil podobný přístroj školní pro znázornění zdánlivého denního a ročního pohybu slunce a jiných zjevů mathematického zeměpisu, jako koll. Simla a Michalitschke. Přístroj ten, zhotovený u mechanika B. Zukriegla v Praze, obsahuje pevný kruh jakožto horizont, druhý jakožto meridián nebeský místa pozorovacího. Uvnitř soustavy pevné těchto dvou kruhů po 10^0 rozdělených otáčí se kolem bodu východního a západního kruh třetí, meridián k předešlému kolmý a póly světové obsahující. Kolem těchto pólů otáčí se uvnitř posledního kruhu soustava kruhů znázorňující kouli nebeskou. Soustava ta obsahuje rovník, obratníky, kruhy polárné, ekliptiku a kolur rovnodenní a kolur vratný, krom toho drát přímý, znázorňující osu světovou s navlečenou na něm kuličkou, jež představuje zeměkouli. Na vnitřní soustavu dají se připevniti kuličky znázorňující slunce, měsíc, hvězdy. Přístroj má názory přiměřené pro názor ve škole. Znázorní se na něm zdánlivý pohyb denní slunce v různé doby roční a na různých místech zeměkoule, čímž vysvětlí se roční počasí. Znázorní se roční zdánlivý pohyb slunce v ekliptice, posouvání roční oblohy od východu k západu, náhlý neb nenáhlý soumrak v různých krajinách, různá deklinace měsíce v rozličných dobách a tím rozličný pohyb měsíce nad obzorem, dennice, večernice, rozdíl dne hvězdného a slunečního, délka dne a noci, nezapadání neb nevycházení slunce v krajinách obtočnových, zdánlivý pohyb hvězd cirkumpolárních, ustanoví se zvířetník a pod. Ježto kulička představující zeměkouli jest na ose volně navlečena, může se ukázati i skutečné otáčení země kolem osy. Cena stroje v úpravě velmi elegantní rozpočtena asi na 30 zl. a doporučujeme jej vřele našim školám.

Mezinárodní sjezd pro kupecké školství konal se minulého roku v Antverpách a súčastnilo se ho též 73 cizozemských delegátů. Vylíčen stav školství kupeckého v každé zemi a rokováno, jak by měly býti upraveny již školy obecné, pak obchodní a také vysoké, aby kupectvo z toho mělo zisk. Nevíme, účastnil-li se také některý zástupce z Čech tohoto sjezdu, ale i v nepříznivém případě stojí věc za uváženou. Zejména na obecných a měšťanských školách učí se dítky tolika podrobnostem zeměpisným a přírodovědným z končin pracizích (co jen Bůh ví jakých brouků a hor musí dítko znáti!), ale aby se do dívčích škol na př. přinesly kusy látek a na nich už dítkám vštěpováno bylo porozumění, která je dobrá a která špatná, jaká asi cena které, aby později nebyly v obchodech ošizovány o těžce nabytý peníz, o to nikdo nedbá. Vůbec jsou školy naše pořád příliš vzdáleny od potřeb denního života. Z té příčiny vyplynul i tento sjezd.

Na sjezdě professorského spolku švýcarského, konaném v říjnu m. r., projednávána mimo jiné otázka, může-li klassické vyučování na vyšším gymnasiu býti upraveno tak, aby činilo zadost oprávněným potřebám nynější doby, a referent prof. P. Baur se vyslovil, že se tak díti má. Jde jen o to, co je požadavkem oprávněným a co ne. P. Baur pokládá za neoprávněný požadavek ten, aby učení klassickým jazykům bylo zkracováno, a za oprávněný, aby aesthetické momenty a sociálně politické výklady při čtení klassiků co nejdůrazněji byly vytýkány, ovšem pak ne tak, aby z toho byly naposled kulturně historické přednášky. V rozhovoru potom projevován souhlas, ale i odpor vzhledem k stanovisku referentovu.

V. zpráva Spolku ku pěstování her české mládeže v Praze za r. 1898. Spolek tento trvá od r. 1892. Od té doby pořádal 9 kursů bezplatných ku výcviku učitelů v hrách, za účastenství 290 učitelů a učitelek. Dle něho zřízeny jsou ve většině měst v Čechách a na Moravě spolky ku podporování her mládeže.

Nechybím, když řeknu, že Spolek ku pěstování her české mládeže v Praze vykonal kus obrovské práce a že má největší zásluhu o zavedení her a hřišť v Čechách. Letošní zpráva uvádí, že hřiště, spolkem zařízené, navštívilo 50.972 žáků škol obecných, měšťanských a středních.

Výletů s děvčaty pořádal 14, s hochy 8.

Zajímavá je zpráva ředitele her J. Klenky, jenž praví: »Škola i celá veřejnost stěžují si na nedostatečnou výchovu tělesnou a mravní, a právem volají o nápravu. Škola, jak nyní zřízena, nemůže zmoci a provésti úkol, který se na ní žádá, poněvadž nemá moci, aby napravila chyby a nedostatky výchovy v rodině, a nedovede čeliti škodlivým vlivům veřejného života, a proto jest nucena hledati nových prostředků k výchově mládeže.

Jedním z nejdůležitějších prostředků jsou bez odporu hry tělocvičné, které v době poslední vešly u nás v úplné zapomenutí u mládeže městské a velkou měrou též u mládeže venkovské. Mládeži byla odňata možnost užiti toho přirozeného prostředku výchovy jak tělesné tak i mravní a náhrady se jí nedostalo za to žádné. Právě v nejdůležitější době vývoje těla i zásad mravních odňata mládeži nejpříznivější příležitost položiti základy ku svému karakteru a ponechána jest sama sobě. Aby se chyba tato napravila, zavádějí se u všech vzdělaných národů pro mládež opět hry tělocvičné a pěstují se dle zásad zdravotních a paedagogických, aby prostředkem jich působilo se na její vývoj tělesní i mravní. Veškeří lékaři i paedagogové jsou toho přesvědčení, že hry takto vedené dovedou *prospěti a velikou měrou napraviti výchovu mládeže.*

Velice bohatý je přidaný seznam »pěstovaných tělesných výcviků« skoro všech škol obecných a středních, prováděných loňského roku. Tento dodatek podává nám veškeru činnost tělesnou u nás, a kdo bude jednou psáti dějiny »tělesných cvičení« v Čechách a na Moravě, najde v něm nevyčerpanou látku.

Další záslužné činnosti spolku přejeme mnoho zdaru. *M. Řehořovský.*

Slovo nálada mohlo slavit už 25leté jubileum svého trvání. Vyskytlo se ponejprv v Kallilogii čili o výslovnosti od Jos. Durdíka (1873). Čteme tu na straně 27.: »Týmže způsobem, jakým se utvoří ze slovesa nahraditi náhrada, máme právo z naladiti utvořiti nové slovo nálada. Slovo toto jest sice nové, ale každý mu rozumí, kdo ví vůbec, co to jest naladiti, lad v slovanském jazyce. Mimo to jest pohodlné, může se dobře skloňovat a neposlouchá se nemile.« Podle toho vymyslil slovo nálada prof. Jos. Durdík. Jednou tak staré jako nálada je slovo veličenstvo. První je navrhl Matouš Klácel na Starém Brně ve svém Novinářském slovníku (1849). Čteme tu pod slovem Majestát (strana 110): »Majestát, od latinského majus, to jest větší. Znamená v obci tu mocnost, nad kterou není žádná větší, tedy mocnost svrchovanou, ať si jest pak shrnutá v osobě mocnářově aneb rozplynutá po národu celém. Všichni Slované říkají v svém jazyku Veličenstvo, a to jest velmi dobře tvořené. Proč bychom my to slovo nepřijali?« Pokud víme, užíval

první slova Veličenstvo Leop. Hausmann, redaktor Mor. novin v Brně. Slovo to zdálo se počátkem let padesátých tak podivným, že se mu posmíval Havlíček ve svém Slovanu v Kutné Hoře listem k Hausmannovi, v němž ho oslovuje: Vaše Veličenstvo. Habent sua fata vocabula. *Fr. V. v Mor. Orl.*

Jak stoupá návštěva českých reálek. Počet žáků na konci roku bylo r. 1887—88 2717, r. 1888—89 2839, r. 1889—90 3079, r. 1890—91 3238, r. 1891—92 3483, r. 1892—93 3901, r. 1893—94 4284, r. 1894—95 4524, r. 1895—96 4737, r. 1896—97 5005, r 1897—98 5446, na poč. r. 1898—99 6237 žáků. Průměrně přibylo tedy co rok tolik žactva, kolik zabere nový, dobře navštěvovaný ústav. Za 10 let se počet žactva zdvojnásobil.

Zasedá sněm český, a proto rozkvetla také zemská čeština. Z mnohých ukázek, jak se byrokratisuje náš jazyk mateřský, ukazujeme dnes aspoň jednu. Obyčejný český člověk podává návrh, aby se něco stalo nebo nestalo. Většina sněmovních návrhů však podána jest »ve příčině«. Většina sněmovních zpráv podána jest »ve příčině«. Výjimky jsou velmi vzácné. Také je vzácné, aby aspoň noviny svým čtenářům odstraňovaly tu byrokratickou češtinu. O první schůzi sněmovní na př. čtete: »Tiskem rozdány: Návrh posl. dra J. Podlipného a soudruhů v příčině užívání titulatury a označování c. k. místodržitelství v království českém. — Návrh posl. dra Engla a soudruhů v příčině Nejvyššího poselství J. V. císaře a krále ku sněmu království českého.« Řekněte, kdo takové byrokratické . . . může rozumět? Náš jazyk bohudík je toho schopen, aby vyjádřil jemnější a obtížnější pomysly nežli obsah návrhů našich zemských Solonů! »*Čas*«.

Zprávy spolkové.

Z výboru. Ve schůzi dne 1. března 1899 za přítomnosti 14 členů výboru konané přečten a schválen protokol poslední schůze výborové ze dne 28. ledna 1899, načež *starosta* podával zprávu o došlých dopisech. Byly to mimo jiné přípis c. k. zemské školní rady, jímž se oznamuje, že vysokým vynesením c. k. ministerstva kultu a vyučování veškerá ředitelstva a učitelské sbory škol středních, ústavů učitelských i škol průmyslových a obchodních s vyučovací řečí českou bylý upozorněny ve Věstníku ministerském z r. 1899, str. 27., na Šafránkův spis »Za českou osvětu«, pak upomenutí professorského sboru c. k. státního gymnasia v Novém Městě za Vídní, aby české sbory professorské zaslaly určité vyjádření, hodlají-li přispěti na studentské nadání dvorního rady Beera. — Na tento přípis usneseno po rozumu usnesení ze dne 30. prosince 1898 odpověděti dopisem za české střední školy vůbec, že máme v Praze nadání Komenského, na něž české sbory učitelské mají povinnost přispívati, že tedy není jim lze přispívati ještě na jiné nadání, třeba uznávají jeho záslužnost.

Dopis ten byl poslán do Nového Města dne 3. března t. r.

Při zprávě *jednatelově:* 1. bylo rokováno o peticích, na nichž se usnesla mimořádná valná hromada dne 23. listopadu 1898. Němečtí kollegové (pražští,

vídeňští, brněnští, linečtí a černovičtí) vrátili podepsánu petici o udělování čestných medaillí aspoň za čtyřicítileté věrné služby. Petice tato, jež jest zároveň obrazem všech tužeb, snah a bolestí profess. stavu, byla přečtena a schválena, a usneseno poslati ji hned do Vídně, jakož i ve »Věstníku« otisknouti. Stran druhých dvou petic stalo se po delším jednání s něm. kollegy toto usnesení: petici o udělování diét a náhrad za výlohy o studentských vycházkách vypracuje prof. Zdeněk, petici o honorování vědeckých článků v programech jednatel. Obojí petice se dá čistě přepsati a pošle kollegům německým, by ji podepsali; — 2. z podnětu jednatelova bylo usneseno doptati se na vhodných místech, bude-li se § 4. zákona o výslužném státních úředníků a učitelů ze dne 14. května roku 1896 vykládati tak, aby státní učitelé mohli býti dáváni na trvalý odpočinek *před 60. rokem* svého věku *bez* lékařského vysvědčení, že jsou ke službě neschopni;*) — 3. po dotazu jednatelově bylo usneseno podati c. k. ministerstvu kultu a vyučování žádost, by státní podpora na spolkový »Věstník« byla od roku 1900 zvětšena; — 4. dodatečně bylo schváleno zvětšení 3. čísla spolkového »Věstníku« z r. 1898/9 o půl archu a usneseno, by číslo 4. přes to zvětšení bylo zase čtyřarchové.

Po jednateli zapisovatel oznamoval, že divadelní hry studentské 3. a 4., pořádané na základě smlouvy s »Družstvem Národního divadla«, měly utěšený úspěch mravní. — Potom byla přijata na 5. studentské představení 18. března Vlčkova tragedie »Eliška Přemyslovna«.

O volných návrzích professor Sommer navrhoval, pořádati vedle studentských her divadelních studentské koncerty populární v Rudolfině. — Ježto věc ta má četné potíže, odročena zatím k zevrubnější úvaze.

Ve výborové schůzi dne 22. března po přečtení a schválení protokolu o minulé schůzi (1. března) *starosta:*

1. předložil koncept petice k c. k. ministerstva kultu a vyučování za udělování diét c. k. professorům o studentských vycházkách, kterou vypracoval prof. Zdeněk. — Petice byla přečtena a po některých menších opravách schválena. Dá se opsati a předloží k podpisování německým kollegům (stalo se již; pozn. redakce);

2. oznámil, že jsou smluveny pro členy spolku a jich rodiny tyto vycházky: dne 30. března na Zelený čtvrtek o 3. hodině odpoledne do Strakovské akademie na Malé Straně; dne 29. dubna o 3. hodině odpoledne do Národního divadla. Prvou vyjednal starosta sám, druhou spolu s jednatelem a zapisovatelem. Schváleny obě;

3. připomenuv, že dr. Simon chystá v úpravě zamýšleného »Repertoria« (viz prot. o výb. schůzi dne 28. ledna t. r.) podstatné změny, jež vyložil ve dvojím dopise prof. dru Grohovi, požádal dra Groha, by podal o nich zprávu.

Podle té zprávy dr. Simon žádal v prvém listě dr. Groha, by mu učinil seznam programových článků z českých ústavů pražských s tituly pouze německými; v tisku prý by se za ty tituly vložilo do závorek písmě *b* (= böhmisch). Dr. Groh po rychlé úradě s jednatelem upozornil dra Simona, že by tím ublížil svému dílu co do odbytu a že by se věc se strany českých ústavů jistě vykládala nepříznivě. — V druhém dopise dr. Simon odpověděl, že uznává tyto důvody, a že tedy hodlá sestaviti v »Repertoriu« literní práce

*) Dotaz ten stal se zatím zbytečným, ježto ministerstvo v takových případech si vyžádalo dodatečně k žádosti za pensionování vysvědčení lékařské. Dle toho věc rozhodnuta dle bývalé zvyklosti. Přispěl k tomu asi též hojný počet žádostí za pensi, jenž způsobí letos nebývalý ještě nedostatek sil v některých oborech.

podle jazyků, jimiž jsou sepsány; že tedy otiskne české tituly spisů a v závorkách německý překlad jich. Žádá pak za pomoc při korrektuře. — Tento plán dra Simona byl uznán jednomyslně lepším, neboť práce dle jednotlivých národností jím lépe vyniknou, a žádaná pomoc při korrektuře byla mu slíbena.

Jednatel ve své zprávě:

1. žádal členů výboru za vrácení každého čísla věstníkového, zvláště čísla *druhého* letošního ročníku, poněvadž je po jednotlivých číslech často poptávka a toto druhé je úplně rozebráno, noví členové pak pořád přistupují;

2. oznámil, že se zřizuje podle § 24. spolkových stanov odbor tělocvičný. Zpráva ta byla vzata na vědomí a zřízení odboru bylo schváleno;

3. přihlásil za člena spolkového gymnasijního professora v Krakově Romana Zawilińského. — Byl jednomyslně přijat.

Zapisovatel, jsa pořadatelem studentských her divadelních, předložil účty z 3., 4. a 5. představení a z drobných vydání při tom. — Účty byly schváleny, a starostou byly vzdány zapisovateli za jednomyslného souhlasu výboru díky. — Po tom bylo usneseno jednak rozdávati o budoucích hrách 100 lístků k stání na II. galerii chudým žákům, jednak žádati za 6. hru na 22. dubna Dvořákovy opery »Jakobína«. Nebude-li možná, pětičlenná komise vybere jiný kus. (»Jakobína« nelze provozovati pro četná onemocnění zpěváků; i zvolen zatím Bozděchův »Světa pán v županu«. Pozn. red.)

Pokladník podal zprávu o spolkových příjmech a vydáních od počátku roku do 22. března. — Obojí byla vzata na vědomí.

Závěrkem prof. Sommer projevil přání, aby ve *Věstníku* byla stálá rubrika o knihách doporučených odborem knihovním. — Starosta, ujistiv jej, že tam budou i referáty i seznamy knih doporučených, ukončil schůzi. *F. S.*

Petice za přiznání čestné medaille má toto znění:

Vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování!

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 18. srpna 1898 Jeho c. a k. Apoštolské Veličenstvo ráčilo založiti za příčinou Svého padesátiletého jubilea panovnického »čestnou medailli alespoň za čtyřicítiletou věrnou službu«. Podle stanov schválených Jeho Veličenstvem jest ji udělovati osobám, které vybyly alespoň *čtyřicet let nepřetržitě, věrně* a *uspokojivě* v téže službě buď veřejné nebo soukromé.

Jeho Excellence pan c. k. ministr kultu a vyučování, prováděje to Nejvyšší rozhodnutí, ustanovil vysokým vyřesením ze dne 24. října 1898 č. 2363, že při počítání čtyřicítileté služby, z níž právo na čestnou medailli vyplývá, neplatí nařízení v § 1, odst. 2. zákona o výslužném státních učitelů ze dne 9. dubna 1870 (č. 47. ř. z.).

Tím ustanovením Jeho Excellence stala se učitelům při státních středních školách, ústavech učitelských a školách průmyslových ujma proti úředníkům nejen státním, ale i soukromým.

Úředníci bývají ustanovováni, jak zkušenost učí, dříve než státní učitelé a snadno vyslouží nepřetržitě čtyřicet, ba padesát let. Naproti tomu je státním učitelům podle dosavadních zákonů naprosto nemožno sloužiti padesát let, a tak příslušníci stavu, jenž je z nejvzdělanějších, nemohou se vůbec ucházeti o čestnou medailli za padesátiletou nepřetržitou, věrnou a uspokojivou službu. Jasněji to vysvítá z této úvahy: Učiteli lze se dostati do státní služby

teprve, když jest mu 23 let — dříve to není podle zákonů naprosto možno, třebas měl sebe větší štěstí. Zákon však mu potom zase ustanovuje, do které doby jen smí sloužiti, totiž do 70 let. Dožije-li se jich, musí jíti do výslužby — a padesát let nesloužil.

Avšak státní učitelé nevyslouží z pravidla ani 40 let. Jest jim totiž studovati čtyři léta na universitě, za dvě léta potom vykonati písemní státní zkoušku a připraviti se na zkoušku ústní, po té býti rok zkušebnými kandidáty a většině posléze sloužiti rok na vojně. Tak, nemajíce té výhody, kterou mají právníci, jimž se rok praxe a rok na vojně počítá do let služebných, dostávají se, šťastně-li vše vykonají, šestadvacítiletí (osm let po maturitní zkoušce, o čtyři léta později než právníci) do toho stadia státní služby, od něhož se jim služebná léta počítají.

Při té úvaze ovšem nebylo přihlíženo k tomu, že jest mnoho státních učitelů, kteří, vykonavše všechny předepsané zkoušky a povinnosti, dlouho se nedostali do takové služby, jejíž léta by jim byla počítána do let služebných.

Jestliže zákon o výslužném státních učitelů ze dne 9. dubna 1870 (č. 47. ř. z.) a jeho doplněk ze dne 20. června 1881 (č. 70. ř. z.) ustanovují, aby se při vyměřování výslužného státním učitelům *tři* úplná služebná léta počítala za *čtyři*, zákonodárce jistě tím naznačil, že se 30 let, jež učitelé vysloužili na státní škole, při vyměřování celého výslužného úplně rovná 40 služebným letům státních úředníků. — Ustanovuje to zákonodárce měl na mysli asi toto: »Státním učitelům se služebná léta začínají počítati později než státním úředníkům. Povolání jejich je tak těžké a vyžaduje ustavičně tak velikého namáhání sil tělesných i duševních, že mnoho učitelů záhy umírá, a jen zřídka kdo by se dočkal čtyřicátého roku své služby.«

A opravdu, uváží-li se, že se požadavky ukládané tělesné, duševní i mravní síle učitelův ustavičně zvětšují jednak pokrokem časovým, jednak od představených, státní učitelé musí to pokládati za zvláštní štěstí, dočká-li se kdo z nich *třicátého* roku uspokojivé služby. — Těch, kteří by vysloužili 30 let *po* definitivním ustanovení, bude jen skrovný počet.

Třebas po mnoha letech zase v novější době v některých oborech státní učitelé bývají definitivně ustanovováni, nejsouce ještě třicítiletí, přece většině nynějších státních učitelů bylo při definitivním ustanovení bez vlastní viny přes třicet let, a to často značně. — Před definitivním ustanovením byli obyčejně mnoho let supplenty. Za té pak doby se často přes to, že náležitě konali všechny povinnosti, ocítali v trapné nejistotě, naleznou-li kde příštím rokem školním zaměstnání. Byl to stav, v němž se právníci neocitují nikdy, jakmile se dostanou do prakse. — Často se pak některý po mnoha letech supplentských stal učitelem *provisorním*; stav jeho se sice změnil, ale jen co do služného, jinak byl úplně roven supplentům.

Všechen ten neutěšený stav státní učitelé snášejí, ač bylo jim vykonati dlouhá a namáhavá studia přípravná, ačkoli zřeknuvše se všelikých výhod hmotných, v ideálné snaze věnovali ještě potom mnoho let dalšímu vzdělávání vědeckému a neunavné práci, a ačkoli se oddávají ze vší duše svému povolání, jež jim ukládá nejen vychovávati příslušníky vyšších tříd společenských, ale i ustavičně se zdokonalovati ve svých oborech. — Na to je třeba veliké síly mravní! Za všech svízelů, jež kdo přetrpěl, nesměl pozbýti té síly, neboť jen ona dodávala i dodává mu zase síly tělesné, které služba žádá nepřetržitě od učitele starého i mladého.

Vyslouží-li tedy státní učitel 30 let, jsa definitivně ustanoven, ví, že se mu dostalo toho daru zvláštní přízní božské Prozřetelnosti. Může spokojeně přehlížeti ovoce své snahy a práce, bylo-li mu vůbec dopřáno snahou a prací čeho dosíci.

Avšak, byť si vzhledem ke své osobě vedl co nejskromněji, vážnost vlastního stavu a povolání, jež jest rozhodně z nejobtížnějších, ukládá mu, aby se nevzdával vnějších odznaků, jimiž se význam toho stavu a povolání uznává.

S toho hlediska státní učitelé pokládají medailli udělenou Jeho c. a k. Apoštolským Veličenstvem na *památku* padesátileté blahodárné vlády těm, kdož po léta věrně konali povinnosti svého úřadu a povolání, jednak za uznání projevené jejich osobě, jednak za poctu prokázanou s Nejvyššího místa celému jejich stavu. — Poněvadž pak jsou si vědomi velikého významu svých povinností a vznešeného úkolu svého povolání, záleží jim tím více na tom, aby nebyli odstrkováni ve veřejných projevech proti jiným stavům, kteří nemají většího významu v životě státním nežli stav učitelský.

Bohužel, událo se, co státní učitelé musí pokládati za ponižující odstrčení svého stavu: *pamětní* medaille jubilejní *nebyla* totiž udělena supplujícím učitelům, a to ani těm, kteří dosáhli úplné approbace a vysloužili zkušebný rok, naproti tomu se však ve všech oborech státní služby dostalo práva ozdobovati se památným odznakem Nejvyššího jubilea již praktikantům, třeba teprve vstoupili do služby.

Cítíce dobře ujmu, která se stala státním učitelům při udělování obojí medaille na oslavu Nejvyššího panovnického jubilea Jeho c. a k. Apoštolského Veličenstva, v nejhlubší úctě podepsaní zástupci professorských spolků, a to:

»Ústředního spolku českých professorů v Praze«,
»Německé střední školy v Praze«,
»Střední školy« ve Vídni,
»Reální školy« ve Vídni,
»Střední školy« v Linci a v Černovicích,
vznášejí tuto nejpokornější prosbu:

1. »Vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování, račiž vykládati § 3. stanov o udělování *čestné* medaille, jež byly schváleny Nejvyšším listem vlastní rukou psaným ze dne 18 srpna 1898, *po rozumu zákona ze dne 20. června 1881* (č 70. ř. z.)! Dle toho výkladu pak račiž udělovati *čestnou* medailli alespoň za čtyřicítileté věrné služby' těm učitelům státních škol středních, učitelských ústavů a škol průmyslových, kteří se vykáží, že po úplné approbaci sloužili nepřetržitě, neúhonně, věrně a uspokojivě čtyřicet let, vykonavše před tím zkušebný rok nebo sloužívše za supplenty.«

2. »Vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování, račiž zároveň uděliti supplujícím učitelům s úplnou approbací *pamětní* medailli jubilejní!«

Z odboru knihovního. Druhá schůze byla dne 24. března v c. k. reálném a vyšším gymnasiu v Křemencové ulici za přítomnosti 8 členů. Tři členové byli omluveni.

Po přečtení a schválení protokolu o první schůzi dne 26. října 1898 správce odboru, ředitel Václav Starý, oznámil, že na provolání rozeslané českým nakladatelům, došlo od 8 nakladatelů 84 spisů, většinou po třech výtiscích. Podle zásad, schválených v první schůzi, jeden výtisk byl zařaděn

do odborové knihovny nově založené, po výtisku pak bylo necháno dvěma recensentům. Na přečtení a posouzení knih byla ustanovena lhůta od 24. března do 3. května t. r. — Dne 3. května bude třetí schůze, do níž jest si recensentům připraviti posudky. Bylo uznáno vhodným, aspoň pokud jde o recensenty pražské, aby si vzájemně svá pozorování oznamovali, o společném posudku se domlouvali, jeden pak z nich jej napsal a na schůzi přednášel. Ten posudek by se pak otiskoval ve »Věstníku«. Vyskytnou-li se v knihách posuzovaných místa, o nichž by soud recensentův byl sporný, ať se označí v knize a uvedou na schůzi! Tam se o nich rozhodne. — Pokud jde o naznačování stupňů čtenářských, jimž se která kniha hodí, byly ustanoveny tyto značky:

I. stupeň tj. prvé a druhé třídě nižších škol,
II. » » třetí a čtvrté » » »
III. » » vyšším třídám.

Za nové členy odboru se přihlásili:

Autrata František, prof. zemské reálky v Uherském Brodě na Moravě,
Breindl Alois, c. k. gymnas. prof. v Praze,
Filipovský Josef, suppl. učitel c. k. stát reálky v Karlíně,
Jícha Josef, prof. c. k. stát. reálky v Praze,
Klíma Jiří, suppl. učitel jubilejní reálky v Kostelci nad Orlicí,
Pintner Jan, c. k. gymnas. prof. v Praze,
Staněk Josef, c. k. gymnas. katecheta v Táboře.

Všichni členové odboru byli poděleni přiměřeným počtem knih na posouzení; při tom bylo postaráno o to, aby aspoň z členů pražských každý věděl, s kým posuzuje tu neb onu knihu. — Venkovským pp. členům budou knihy přiměřeným způsobem zaslány. — Avšak ještě značný počet knih zbyl nepřidělen, a proto jest žádoucno, by se noví členové přihlašovali!

Posléze byl přečten po článcích *jednací řád* odborový a po bedlivé úvaze úhrnem schválen. *F. S.*

Osobní. Hojným počtem odcházejí professoři a ředitelé do výslužby. Dlouhé a úspěšné působení jejich došlo uznání i se strany představených úřadů.

S radostí zaznamenáváme, že ředitelé *Jan Červenka* z českého gymnasia v Budějovicích a bývalý oblíbený starosta našeho spolku, ředitel *Matěj Trapl* z reál. a vyššího gymnasia v Praze v Křemencové ulici, vyznamenáni titulem vládních radů, ředitel nedávno postátněného gymnasia novobydžovského pak *V. O. Slavík* titulem školního rady.

Z professorů vyznamenán škol. rada *Ad. Heyduk* rytířským křížem cís. Františka Josefa, prof. *Patočka* a dr. *Pošík* titulem škol radů.

Ředitel II. česk. gymnasia v Brně *Ed. Ouředníček* jmenován po školním radovi Fr. Bartošovi členem zemské školní rady.

Ředitelem české státní průmyslové školy v Brně jmenován její professor *Vojt. Dvořák.*

Professoru c. k. gymnasia ve Val. Meziříčí dr. *F. Kovářovi* uděleno bylo místo uprázdněné na c. k. českém gymnasiu v Olomouci.

Supplent c. k. české reálky v Brně *Ant. Doležal* jmenován provisorním učitelem tamtéž.

Defin. učitelem tělocviku na stát. reálce na Kr. Vinohradech jmenován vedlejší učitel tamější *Ant. Antoš.*

Úmrtí. Také v tomto údobí zaznamenati dlužno několik úmrtí. Dne 20. února zemřel nadaný ethnograf *dr. Karel Plischke*, suppl. professor Českoslov. obchodní akademie, ve svém 36. roce, dne 25. února následoval ho po krátké nemoci suppl. professor kreslení na reálce rakovnické, před tím prof. matičné reálky v Lipníku, *Adolf Nový*, v 35. roce života a dne 27. března skonal náhle ředitel gymnasia přerovského a před tím dlouholetý professor českého gymnasia v Olomouci *Jan Veselý* v 69. roce života.

Literatura.

Knihy.

Druhý květ. Sebraných spisů Sv. Čecha díl I. (Sešit 1.—8. po 16 kr., stran 236).

»Svoboda zahleděl se do malého zrcadla vody u svých nohou. Spatřil tam svůj obličej pod šednoucími vlasy. »Ano,« pravil si, »*zde na skráních, toť ten jediný druhý květ lidského života! Nic kromě upomínek nezbývá z uprchlého životního jara.*« V této úvaze hlavní osoby-spisovatele (Svobody-Čecha) na konci knihy jest obsažen stručný výklad názvu a naznačen vlastní obsah tohoto memoirového díla Čechova. »Odlesky přítomnosti a minulosti« zní podružný jeho titul; odlesky přítomnosti, jakkoli zabírají polovici kapitol celého díla, totiž první, prostřední a poslední, jsou jen jakýmsi povídkovým rámcem vzpomínkám studentské minulosti, toho prvního květu životního jara, jenž tu zachycen a podán s takovou životností a sytostí barev, jakou vládne jen ruka mistrovská.

Uveřejniv před 6 léty část těchto osobních pamětí svých ve Květech, básník náš uvolil se začíti řadu svých Sebraných spisů zaokrouhleným obrazem svého jinošství, jejž, jak dí sám v kratinké předmluvě, jen lehce obepjal jakýmsi belletristickým rámcem.

Tímto belletristickým rámcem, jak už svrchu pověděno, jest úryvkovité vypsání ani ne pětiměsíční doby (od sylvestrovského večera do květného máje) ze staromládeneckého života znaveného spisovatele Svobody, který ze svého letenského bytu vychází do Prahy a jejího okolí se svým bohatým nadáním pozorovacím, aby, vzrušen nepatrným dívčím zjevem, který jej ovane jako nový dech jara, vracel se domů ke skeptickému rozjímání o své pracovní mdlobě a zjevných příznacích stáři na skráních i v duchu, ačkoli jest mu teprve kolem 45 let. Melancholické ty úvahy spadají do té doby Čechova tvoření, kdy se mu ne neprávem vytýkalo jakési koketování se stářím; stříbrné nitky v hojných vlasech a vousech arci by ještě nedávaly práva ke steskům na stáří, kdyby tu nebylo snad zemdlenosti, nechuti ku práci duševní. Však nebyla by ta únava zcela přirozena po tolikeré usilovné a tak úspěšné práci? Že není starobným umdlením, nýbrž jenom nutným osvěžením, patrno hned z toho, že z mechanického rovnání dlouho již nespořádané knihovny Svoboda, zaujatý vzpomínkou na otce při Kollárově Slávy dceři, přejde k nové spisovatelské činnosti — zaznamenání svých pamětí z jinošských let studentských. Ač zdá se mu ta práce málo cennou (ovšem snad u přirovnání k posavadní velkolepé básnické činnosti Čechově), nám jeví se skvostnou, velezajímavou autobiografií básníkovou, jíž starý, mladý rád se

potěší a jež zejména studentstvu našemu ve vyšších třídách středních škol bude četbou velmi vítanou a poučnou. Neboť co mládeži studující vítanějšího nad podrobné, authentické zprávy o bývalém životě studentském, přes veškeru vázanost školní a konviktskou přece tak zdravě a bujně kypícím? Co poučnějšího nad upřímné vypsání mladistvých citů, snah, slabostí a poklesků uprostřed mocněji se probouzejícího v letech šedesátých ruchu národního, vnikajícího neodolatelně jak do uzavřených zdí klementinského konviktu, tak do německého ovzduší piaristského gymnasia novoměstského?

My starší třeba jen částeční ještě svědkové oněch dob víme nejlépe, jak věrné a pravdivé jest líčení Čechovo, i jsme mu vděčni, že zachytil tak živě a mladším pokolením zanechal ten pamětihodný obrázek národněstudentského života, »tu vlnu uplynulého světa«, která by snad brzo upadla v úplné zapomenutí, zvláště když »vlna ta nesla« nikoli »tuctového studentíka«, jak v nesmírné své skromnosti praví spisovatel, nýbrž předního klassického básníka naší doby, Svatopluka Čecha.

Nemíníme zde probírati se podrobněji obsahem nové knihy Čechovy, ani ukazovati na místa zvláště vynikající, jako jest líčení jarní krásy v seminářské zahradě na Petříně, jež zakončeno rozkošným popisem petřínské recitace Záboje s hudebním průvodem, a j. a j. hojně.

To vše nejlépe čtenář sám vyčte z knihy, jejíž četbu co nejvřeleji doporučujeme dospělejší studující mládeži, jakkoli se netajíme, že kapitoly věnované odleskům nedávné přítomnosti svým rozjímavějším rázem spíše pokročilému stáří se budou zamlouvati. Však i tu tajemné noční klepání, pozdní milostné záchvaty, stesk po mladosti zašlé, klepavá výmluvnost posluhovačky Svobodovy, mravní zásady sem tam prohozené, dobré úmysly křehkostí lidskou mařené dovedou zaujíti také mladou duši a nebudou jí bez užitku.

Mluvě Čechově, ku předmětu vždy náležitě a výrazně přiléhající, máloco lze vytýkati. Přísní mathematikové snad zavrtí hlavou při popise klementinských chodeb seminářských, kterakže se může sbíhati příčná chodba s podélnou »v rovném úhlu«; také řídká některá slova cizí, jako »fakir, elf, girandoly« mohla sice dobře býti zaměněna domácími výrazy prostými neb opisnými, ale nejsou na svém místě mnohem temnější než »charý« a »zakublaná«. *Č. Ibl.*

Za českou osvětou. Obrázky z dějin českého školství středního. Napsal Jan Šafránek. Vydal Ústřední spolek českých professorů v Praze. Nakladatel J. Otto v Praze.

Je to druhá toho druhu publikace, kterou pan spisovatel podává. Tato druhá, obsahující dějiny našeho školství středního, zvláště hodila se dobře svému účelu jakožto spis na oslavu 50letého jubilea Jeho Veličenstva; nebo právě střední školství doznalo za panování Jeho Veličenstva i reorganisace i rozkvětu netušeného, jehož i české školy v hojné míře dosáhly. Souvisíť nynější zřízení středních škol samo s nastoupením Jeho Veličenstva na trůn, a další utěšený rozkvět školství středního jest ovocem ušlechtilých snah vznešeného jubilanta, nesoucích se za povznesením osvěty a šířením obecné vzdělanosti.

Spis, obsahující 267 stran, rozvržen jest zcela případně dle způsobu klassiků římských na *3 knihy*, z nichž 1. a 2., nadepsané *z doby staré* a *z doby naší*, vyličují dějiny a zřízení středního školství vůbec, kniha 3. pak podává stručnou historii jednotlivých škol středních zvlášť. Zamlouvá se nám zvláště souměrnost rozdělení.

Knihy I.: *Z doby staré* vycházejíc od zajímavého vylíčení starých *škol latinských*, hbitým postupem se nese z mlhavé minulosti k dobám historickým a tu zachycujíc jednotlivé karakteristické zjevy, jasnými rysy vyznačuje zřízení škol starodávných. Pan spisovatel nedává se strhnouti na svůdné tuto pole výkladů všeobecně historických a přibírá z historie všeobecné jen tolik, kolik nutně k vylíčení školství třeba, a ani tu neuhočuje s půdy domácí, ač i tu mnohá křižovatka by mohla snadno v cizinu svésti péro méně koncentrované. Zcela případně, — pan spisovatel chce líčiti školství *české*. V kn. II. *Z doby naší* líčí pan spisovatel změnu gymnasií našich organisací Thunovou, zřízení reálek a gymnasií reálných, zavedení jazyka českého jako vyučovacího na školách středních, vyznačuje význam a zásluhy důležitých činitelů, zasloužilých jak o organisaci a administraci škol, tak na poli paedagogicko-didaktickém. V knize III., nadepsané *Z letopisů školských*, podává alfabetickým pořádkem po stručné historii českých škol středních až na dobu přítomnou, nepomíjeje vytknouti při jednotlivých ústavech vynikající učitele a spisovatele, jakož i jiné vynikající muže, kteří jako *bývalí žáci* ústavu, na němž studovali, bývalému svému duševnímu domovu jsou chloubou.

Po stránce *věcné* řekli bychom o panu spisovateli asi nejraději obvyklou frasí jízlivých kritikářů, že je mu snadno psáti o školství, když je u pramene; vskutku také pan spisovatel z toho pramene přinesl důkladnost a přesnost, vyhnuv se při bohaté své znalosti přece nechutným a nedůležitým podrobnostem řádu podřízeného. Z této snahy vyplývá i úměrný soulad díla a téměř *belletristická forma*, a to na poli, na němž zvykli jsme jen suchopárným výkazům a přehledům anebo chladně vážným výkladům paedagogickým. A tu, myslím, jest přiznati p. Šafránkovi *originalitu*, že o zřízení školním začal psáti slohem poutavým, nechávaje čtenáře před potřebnými výklady a přehledy i po nich zotavovati se herodotovskou srdečností.

Jako sloh neméně šťastna byla myšlenka, zadost učiniti dnešnímu vkusu pěknými podobiznami a obrazy příslušných budov školních. Tu tak mnohý z nás starých studentů s bolnosladkým pocitem zahledí se na obraz té budovy, kde podstoupil přijímací zkoušku a odkud hrdě odnášel si trofej osmiletých zápasů v podobě maturitního vysvědčení, zahledí a zadumá se nad knihou a jakoby z ní vyčarovány vystupovati budou před ním postavy tu starých kantorů, tu milých spolužáků.

Ale i mladý pracovník bude povděčen, když se bude moci rychle a krátce zorientovati na novém působišti svém, anebo když při svých pracích bude míti po ruce tak spolehlivého rádce, jako jest tento spis.

Vůbec pak každý čtenář najde zde sobě milého čtení dostatek. Kniha sama jest prvním podobným spisem v našem i rakouském písemnictví vůbec.

V. K.

Jar. Vlček: **Několik kapitolek z dějin naší poesie.** Známí, které jsme již tu i tam dříve přivítali, jsou v této knize pohromadě: M. Z. Polák, Kollár, Holý, Langer, Rubeš, Mácha, Jablonský, Erben, Němcová, Vinařický, Vocel a Hálek. Nejsou to životopisy, ale rozbory duševní tvorby, tu zevrubnější, jako u Holého, Hálka, Poláka a j., tu jednostranné, jako u Kollára, Jablonského, Němcové. Básníci nejsou jen tak náhodou vybráni, nýbrž v nich předvádějí se nám všecky hlavní směry v poesii české v tomto století až do Hálka, básníci jsou jen jejich repraesentanty: kult přírody, obnovený klassicismus, byronismus, realismus, bolzanismus, didaktika, satira a humor jsou vlastně rozbírány. Vlček neobmezuje se však jen na půdu českou, nýbrž ukazuje,

v jaké spojitosti jest ten onen směr s ostatními evropskými literaturami. Nekonstatuje pouze fakt, nýbrž hledá vždy kořeny tvoření literárního a nitky, kterými básník souvisí s ostatním světem. U Hálka, ať ukážeme jen jeden příklad, Byron, Turgeněv, Heine, Shakespeare, Schiller, Kalidâsa, jsou více méně dostižené vzory, moře, hory, domov, cizí kraj, příroda dávají popud atd. A to jest předností, již jsme od dob Nebeského dosti zřídka shledávali. Největší ceny jsou ovšem rozbory; vrcholí někde v stručné, ale význačné charakteristice, jinde zase v obšírném výkladu.

Některé články psány jsou s nadšením a vroucností, jako o Máchovi, Hálkovi, Holém. Mistrovsky jest vylíčen byronismus u Máchy a v letech padesátých v úvodě k Hálkovi. Tato část jest zvláště vítána, ježto se zabývá výkladem tak neznámých a přece nedávných let padesátých. Lichý výklad vlastenecké ideje se strany zlé kritiky a některých básníků ubilo Máchův Máj, zavinilo prázdnotu a úpadek let čtyřicátých a padesátých, a tím zarazilo rozvoj literatury na celá dvě desítiletí, až opět týž kaceřovaný směr ji oživil.

V knize Vlčkově jest skryto mnoho zřejmě nevysloveného, ale co jasně prosvítá mezi řádky. Přečtěme si jen na str. 128. citát z Havlíčka a vzpomeňme nedávných dob!

Směr, k němuž se Vlček hlásí, projevuje se na mnohých místech. Spisovatel ukazuje u Holého, Rubše a zvláště u Vocelova Labyrintu slávy, že jen »ideální vzdělanost a osvěta spasí náš lid« (str. 124).

Kniha Vlčkova hlásá namnoze jiné názory, než jaké byly a jsou nám posud z části běžné. Posud jest zvyklá velká část vzdělanectva našeho pohlížeti na doby líčené brejlemi jinými, jimiž viděti vše ve světle růžovějším a kolem hlav básníků nimbus nedotknutelnosti. Všetečný poutník Vlček tu strhává brejle Mámení; ale tím nikterak netrhá ideálů vlasteneckých, naopak, kniha jeho již svým obsahem, tónem a řečí bude zajímati čtenáře a stane se mu milou.

Sloh Vlčkův vyhýbá se suchopárnosti a hledí si květnatosti. Jazyk jeho jest čistý. Nedopatření věcná (ostatně řídká) a jazyková nejsou veliké důležitosti. V některých věcech však beru jej v ochranu proti výtkám, mu v té příčině činěným. Na př. slovo zahajovati (na str. 6. a j.) jest starý terminus právnický; ve Všehrdovi vyskytá se často a vidíme tam, jak ho bylo užíváno (na př. zahajovati soud a pod.).

Vítáme knihu Vlčkovu jako vítaný příspěvek k budoucím dějinám našeho básnictví a k oživení dějin našeho literárního probuzení. *F. Čý.*

Letem českým světem. Vydání kolorované. Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Cena 1. řady o 10 pohledech 5 zl. Toto panorama Čech, Moravy, Slezska a Slovenska jest zvláště upraveno k potřebě českých škol na základě čítanek. Hodí se tedy přímo za pomůcku vyučovací. Provedení věnována veliká péče, a mysl opravdu se potěší a osvěží pohledem na tyto obrazy. Viděli jsme řadu první, obsahující Hradčany, Karlštejn, Budeč, Jungmannův rodný domek, Hlubokou, moravský hrad Pernštýn, Karlovarské zřídlo, Labský vodopád a neváháme vyznati své potěšení z této české práce. Jsme přesvědčeni, že záhy chodby a učebny našich škol obecných i středních budou zdobiti tyto obrazy, ale také rodinným příbytkům poslouží k okrase, zvláště kdy možno si vybrati a opatřiti také jednotlivé obrazy o sobě (po 60 kr.). Hradčany i Karlův Týn náležejí k nejpěknějším podobným reprodukcím barevným

Povídky ze Shakespeara. Zpracoval *Jan Kabelík.* V Telči 1899. E. Šolc Prací touto poprvé v písemnictví našem Shakespeare oděn v roucho povídkové. Není proto divu, že projeveno o ní mínění různé. Jsouť i jinde přátelé a odpůrci prosaického zpracování děl básnických; ale jinde ovšem takových zpracování je hojnost, u nás se odpor ozval hned proti prvnímu pokusu. Každý ovšem uzná, že lépe zažívati básnické dílo v plné podstatě jeho se všemi půvaby, které autor mu vtělil a vkouzlil a v nichž je hlavní zásluha jeho. Ale na druhé straně žádá se také, aby se náležitému vnímání zvláště větších výtvorů básnických připravila půda, a činí tak zejména učitelé ve škole při každé básni. Děje-li se tak, pak třeba, aby se to dálo hedvábnou rukou.

Povídky Kabelíkovy pokládáme za takovou průpravu ke čtení a náležitému pochopení veleducha Shakespeareova, zejména mládeži určenou a potřebnou.

Shakespearova dramata na střední škole není dovoleno čísti leda u skrovném výběru, a přesvědčili jsme se nejednou, že soukromým čtením jen malounko žáků doplňuje to, co jim škola přímo podati nemůže. Ale našly v nich přece tak mohutné a zdravé ideje stělesnění, jest i v pouhé fabuli jejich tolik síly a krásy, že zasluhuje i toto stavivo jeho dramat plnou měrou vejíti v lepší známost. V Anglii podobnou přeměnu dramat Shakespearových v povídky provedl Charles Lamb na počátku tohoto století a došel veliké obliby. Jím známost Shakespearea rozšířena nejvíc, jím i vzbuzen zájem pro dramata básníkova. Lambovy povídky staly se vzorem též prof. Kabelíkovi; nepřestal však na něm, nýbrž použil i novějších studií a výkladů Shakespearea.

Prof. Kabelík vypravuje poutavě a svěže, při tom prostě a mile; nezabíhá do přílišné květnatosti a fantasijnosti slohu, ale neupadá ani v suchopár. Umí vzbuditi i zachovati náladu podle povahy děje. Všechny čelnější momenty dramat jsou zachyceny. Mohl by býti spor ještě o to, má-li se při vypravování měniti či zachovati pořad aktů. Toto druhé stanovisko bylo by zvláště školám vítáno. Širší obecenstvo zas bude spíše přáti volnému vypravování. Kabelík zvolil stanovisko první, ježto asi se obával přílišné roztříštěnosti vypravování. Ve slohu a mluvě přísný brusič snad najde některé nahodilé neb úmyslné opomenutí svých požadavků, ale jinak obojí tato stránka získá si hojné chvály. Celá kniha, rozvržená na 10 sešitů dvouarchových, stojí 1 zl. 20 kr.

Nástěnný přehled dějin nové doby. Sestavil a na skladě má dr. Karel *Křemen,* professor c. k. českého gymnasia na Malé Straně v Praze.

Prof. Křemen podává tímto našim školám již druhou vítanou pomůcku. Prvá, »*Rod habsburský a rozvoj panství jeho*«, byla příspěvkem k oslavě panovnického jubilea Jeho Veličenstva. »Nástěnný přehled« jest ovšem rozměrů větších, obsahuje pět století rozdělených dle jednotlivých států.

Oba nástěnné přehledy přijdou zajisté školám našim vhod jakožto první české takové podniky. Vydavatel použil nejpraktičnějších prací podobných cizích a uspořádal je se vzhledem k potřebám českých škol. Náklad nedostatkem ochoty jiné převzal sám. Cena je nízká: výtisk stojí 15 kr, poštou 18 kr.

Písničky. Napsal *Fr. S. Procházka.* Nákladem J. R. Vilímka v Praze r. 1899. Kytka třiceti milostných písní. Ale mají zvláštní svůj ráz. Pěvec sáhl pro látku do venkovského života rodné Hané a všelidské city oděl do krajinného roucha. Stlumočil tu škádlení šohajů a děvčat, jejich ples i žal, jejich práci i radovánky. Cítíme vůni venkova, slyšíme buchot cepů, řinkot

kosy, práskot bičů a zpěv dívek. Tímto zvláštním ovzduším Písničky nabyly originálního půvabu. Lidový tón vystižen až na některé nepoddajné pointy šťastně. V jubilejním roce Čelakovského jest pokus Procházkův jaksi též oslavou tvůrce Ohlasův.

Výborné Vlastivědy Moravské vyšel právě dílu II. sešit 4.—7. Řed. *F. A. Slavík* popisuje tu dále okres brněnský a došlo na obce v abecedním pořádku od Ch—N. Vypsání Slavíkovo zdobí jasnost, stručnost i obsažnost, neméně pak četné zdařilé illustrace (počtem 37). *Místopis Moravy,* druhá, podrobná část Vlastivědy, bude obsahovati: 1. Dějiny král. hlav. města Brna; 2. dějiny král. hlav. města Olomouce; 3. soudní okresy celé Moravy, číslované v abecedním pořádku; 4. moravské obvody ve Slezsku. — Aby si každý spíše mohl opatřiti dějiny a popis své krajiny, okresu nebo kraje a Vlastivěda se tak co nejvíce rozšířila a k uvědomění i vzdělání lidu působila, upraveno jest vydání zároveň dle krajů.

Redakce žádá všech, kdo se o dějiny vlasti naší zajímají a nějaké příspěvky k nim mají, aby je laskavě zapůjčili pp. spisovatelům jejich okresu nebo hlavní redakci v Brně.

Upozorňujeme opětně co nejvroucněji na krásné a záslužné dílo toto a žádáme všech, kdož jakkoliv mohou, aby přispěli k hojnému odbírání jeho, by nezaniklo v zdárném rozvoji svém. Sešit v Brně stojí 30 kr., předplacení na 10 seš. bez pošt. zásilky 2 zl. 70 kr., poštou 3 zl. Předplatné přijímá prof. dr. *Fr. Dvorský,* Brno.

Časopisy.

Archiv für slavische Philologie. Red. V. Jagić. XX. svazek. Obsah: A. Brückner, Preussisch und Polnisch. — Týž, Einige slav. Lehnwörter im Litauischen und Lettischen. — V. Jagić, Die slavischen Composita in ihrem sprachgeschichtlichen Auftreten. — Friedr. Lorentz, Zur älteren kaschubischen Literatur. — Lj. Miletić, Bemerkungen zu Oblaks Macedon. Studien. — V. Istrin, Die griech. Version der Judas-Legende. — Leo Wiener, Das jüdische Element im Polnischen. — Kleine Mittheilungen: Bibliograph. Übersicht der slav. Zeitschriften philologischen, literaturgeschichtlichen und ethnographischen Inhalts, von V. Jagić. Ročně 20 marek. Nakl. Weidmannovo knihkupectví v Berlíně.

Časopis Matice Moravské. Roč. XXIII. Seš. 2. Hlavní red. V. Brandl, Frant. Bartoš. Odp. red. Frant. Kameníček. Obsah: Dr. Hermenegild Jireček: Václav Mladějovec z Mladějova, zemský písař moravský, a nástupci jeho. — JUDr. K. V. Adámek: Vácslav František Hřib. — Dr. J. Cvrček: Paměti o sborech bratrských na Moravě ze stol. XVI. — Fr. Slavík ml.: Příspěvky k nerostopisu moravskému. — J. Salaba: Pověst o bílé paní v Čechách a na Moravě u pánů z Rožmberka a z Hradce. — Jiří Malovaný: Skladba nářečí císařovského. — Jos. Klvaňa: Pokryvačské břidlice u Střelné. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura. — Ročně 2 zl. 60 kr.

Český Lid. Roč. VIII. Čís 4. Red. dr. Č. Zíbrt. Obsah: J. Soukup: Dívati se děrou sukovou. — J. Petrák: O holubinkách. — Al. Malec: Chorvatské osady na Moravě. — Th. Dr. A. Podlaha: Vácslava Frant. Kozmanecia lidové hry z let 1644 až 1646. — V. Schulz: Paběrky z archivů domácích i cizích — Em Hoffer: Zpráva o Moravě a Čechách z r. 1730. — Dr. Č. Zíbrt: Pokusy o přirozený výklad pověr československých na sklonku XVIII. a na začátku XIX. věku — Al. Hlavinka: Příroda kmotrou národní písně. — Dr. V. Tille: Naše pohádky. — R. Tyršová: K národopisným studiím Jos. Mánesa. — Frant Velc: Výzdoba židlí a lavic na Slansku. — Ig. Hošek: Povídky z okolí svojanovského. — J. Vlnka: O bývalém kroji mužském a ženském na Frýdecku — Ant. Blažek: Požár a krupobití dle pověrečných názorů lidu na Chrudimsku. — Časové zprávy. — Dr. Č. Zíbrt: Literatura kulturně-historická a ethnografická r. 1898—99. Ročně 4 zl. Nakl. F. Šimáček.

Česká Mládež. Red. Jan Dolenský. Svazek III. Číslo 1. a 2. Časopis tento stále obratně a vhodně jest pořádán. Ve všem viděti snahu, aby stál na výši literární. V obsahu převahu má stránka vzdělávací. Nacházíme tam pěkný obrázek z Krkonoš Matka od rychle se vyvíjejícího Jos. Šíra, polskou pohádku Drak a kralovic, znamenitou báseň Zvon od Machara, jiné od Mellanové a Čechové, Životopis mince Z ruky do ruky od dra. Jaroslava Květa, dva obrázky přírodopisné a přírodopisný kalendář hned na obálce, poutavý popis Petrohradu s hojnými illustracemi, Zábavy a hry od Jos. Klenky, Obrázky ze středověku z paměti českého kronikáře, též oříšky a p. Chvály zasluhuje Slovanská čítanka, návod k poznání jazyka ruského. Cena sešitu jest 20 kr. Nakl. F. Šimáček.

Časopis Musea král. Českého. Roč LXXIII. Svazek I. Red. Ant. Truhlář. Spoluredaktoři: V Schulz, Č. Zíbrt. Obsah: Dr. V. V. rytíř Tomek: První rok panování cís. Maximiliana 1564—65. — Zikmund Winter: Život v pražském Ungeltě r. 1597. — Vlad. A. Francev: Ku poměru F. L. Čelakovského k V. Hankovi. — Dr. J. V. Novák: Jana Amosa Komenského první latinská mluvnice ku »Br'ně« (z r. 1631). — Ad Patera: Dopisy J. A. Komenského k Drabíkovi z let 1664—1670 — Drobné příspěvky. — Hlídka literární. — Zprávy knihopisné. — Zpráva o Matici České.

Časopis pro veřejné zdravotnictví. Roč. I. Čís. 1. Red. prof. dr. G. Kabrhel Obsah: Co chceme? — Dr. G. Kabrhel: Zásobování vodou a principy posuzování vod pitných. - Dr Th. Kašpárek: O diagnostickém očkování tuberkulinem a jeho význam pro profylaxi tuberkulosy. — O moderních prostředcích osvětlovacích pro větší installace. — Zpráva o činnosti ústavů pro výrobu očkovací látky v království českém za rok 1898. — Referáty. — Směs. — Zdravotní zákony a nařízení.

Česká Revue. Roč. II Číslo 5.—6. Red dr. Prokop Podlipský. Obsah: Dr. Jan Dvořák: Veterinární konvence s Uhry. — A. E. Mužík: Dalibor, Smetana. — J. Máchal: O básnické činnosti F. L. Čelakovského. — Dr. J. V. Nováček: F. Palackého styky s Karolinou Pichlerovou. — Dr. V. Škarda: Politika etapová a základní názor strany svobodomyslné na českou politiku. — Em. Novák: Jens Peter Jakobsen. — Dr. K. Viškovský: Dva nové typy zemědělského úvěru — William Ritter: Luděk Marold. — Dr. Dobr. Krejčí: O mezinárodním soudu rozhodčím. — Jos. Merhaut: Hostýn. — Fr. Kvapil: Z nové poesie polské. — J. Arbes: Nejstarší české feuilletonní causerie. — J. Kořenský: Na anatolské dráze — Rozhledy. — Směs. — Ročně 9 zl. Nakl. Ed. Beaufort v Praze.

Český časopis historický. Roč. V. Čís. II Vydávají Jar. Goll a Jos Pekař. Ročně 3·60 zl. i s poštou. Obsah: Jar Goll: Jos. Emler. — J Máchal: Snahy Fr. L. Čelakovského o obnovu české literatury. — Jos. Šusta: Otroctví a velkostatek v Čechách. — Jar. Bidlo: O práci historické v Petrohradě. — Drobnější články. — Literatura. — Přehled časopisů. — Zprávy. Nakl. Bursík a Kohout v Praze.

Hlas. Mesačník pre literatúru, politiku a otázku sociálnu. Roč I. Čís. 10. Red. dr. Pavel Blaho. Obsah: Pavel Országh Hviezdoslav. — B. Hviezdoslavova epika. — Dr. V. Šrobár: O lyrike Hviezdoslavove. — B. M.: Priadka, báseň Hviezdoslavova. — Jako sme oslávili jubileum Hviezdoslava? — Referáty. — Rozmanité zprávy. — Ročně 3 zl.

Hlídka. Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii. Č. 3-4. Roč. IV. Ročně 4 zl. Obsah: Fr. Bartoš: Pověry paedagogické a jinak praktické. — A. Svojšík: Význam apologetů-laiků. — V. Vávra: Dr. Ignác Hanuš a dr. Jan Helcelet. — Dr. A. Musil: Církevní věci v Syrii. — Jan Oliva: První tři kapitoly Písma. — Ze života pro život. — Písemnictví a umění. — Směs. — Rozhledy.

Květy. Odpovědný redaktor Václav Čech, pořadatelé Svatopluk Čech a dr. Servác Heller. Roč. XXI. Seš. 1.—4. Obsah: Básně od Sv. Čecha, Vrchlického, Heyduka, Machara, Sovy, Rokyty, Jahna, Mužíka, Klášterského, K. B. Hájka, Škampy, Geisslové, K. Červinky, Borta a Scheinpfluga; povídky od Al. Mrštíka (Rok na vsi), V. Mrštíka (Verunka), V. Simeona, J. K. Šlejhara, Benedikta Vlacha, překlady z Orzeszkové, Maeterlinka, Sergějenka (v Jasné Poljaně), Grigora Mačteta a j. Ukázky finské nár. lyriky přeloženy od Jos. Holečka. Zvláště zajímavý jest z poučných článků Quisův *Z Prahy let padesátých a šedesátých*; vedle toho jest tu studie dra. Fr. X. Jiříka: Josef Manes, Sto let lužického časopisectva od Ad. Černého, Elektřina v lékařství od dra V. Kučery, O sanatoriích pro souchotináře od dra Jar. Květa, Sevillské typy v operách Figaro, Don Juan, Carmen od dra P. Durdíka, O aestheticko-liter. vývoji Čelakovského od Fr. Bílého a j. Předplatné 2 zl. 50 kr. čtvrtletně.

Listy filologické. Vydávají se nákladem Jednoty českých filologů v Praze každý druhý měsíc. Odpovědní redaktoři: Jan Gebauer, Jos. Král, Fr. Pastrnek. Roč. XXVI. Seš. 1. Obsah: Úvod. — Josef Král: Apella. — Frant. Groh: Kdy se narodil Demosthenes? — Fr. Krsek: Ptactvo v příslovích a pořekadlech řeckých. — Jos Zubatý: O hrdelných a podnebných hláskách indoevropských. — J. Máchal: Hankovy ohlasy písní ruských. (Příspěvek k dějinám provenience RK.) *Úvahy* od Groha, Jos. Němce (o Kořínkově lat. mluv.), Ant. Krecara (o Tůmově a Šuranově vydání Scheindlerova Výboru z Herodota), E. Peroutky (o témž), K. Nováka (o Vlčkových Dějinách české literatury) a Fr. Pastrnka (o Jagićově vyd. Dobromirova Evangelia). — Hlídka programů středních škol 1898. — Drobné zprávy. — Ročně 3 zl. 50 kr.

Lumír. Roč. XXVII. Čís. 15.—19. Red. Václ. Hladík. Obsah: Články. K. Elgart: Dissonanční akkordy. — Jan Osten: Rosele. — Karel Hurych: Slaboši. — Kazimír Przerwa-Tetmayer: Sochař Merten. Přel F. J. Pavlišta. — J. Arbes: Noc na hřbitově. — John Henry Mackay: Obrat. — Ludmila Kottnerová: Nejtěžší hřích. — O. Březina Krása světa. — Arne Novák: Přítomnost a historická poesie. — Básně. — Jan Opolský Myslivna. — M. Jahn: S bohem lesu. — Em. šl. z Lešehradu: Osamělost. — Jaroslav Vrchlický: Rok básníkův. — Fr. Sekanina: Z písní. — Suspiria. — Feuilletony. Ročně 4 zl. 80 kr.

Moravská revue. Roč. I. Čís. 4.—7 Red Jar. Tůna. Obsah: V. J. Procházka: Museum Francisceum Annales. — J. Dvořák: Moravské vojsko zemské r. 1744. — K Pelant: Spolek Manes. — Jul. Suchý: Studie o materialismu. — Národní divadlo Moravy. — Fr. Sekanina: Dvě písně: Za žhavých půlnocí. Mám dítě bílé... — J. Sumín: A rozmnožím potomstvo tvé! — B. Glos: Tvá duše. Dusivé mlhy. — J. Kamenář: Caput regni. Fin de siècle. — MUDr. Jar. Novotný: Lékaři na Moravě. — J. Kárník: Přes hory, přes doly, přes cizí města... Stará melodie. Své ženě. — B. Beneš: Zpověď. — Franta Chalaha: Krajiny. — L. N. Tolstoj: Co jest umění? Přel G. L. — Hlas Němce: Za shodu česko-německou. — Jos. Dočkalík: Litovel. — Národní divadlo Moravy. — Bohuš Lepař: O grafologii a její důležitosti pro soudce. — Z činnosti ruských zemstev. — Jan Kamenář: Requiscat. Pane, Pane! Smutná erotika. — Helena Nosková: Z filosofie malých. — Bedřich Odstrčil: Proč? Někdy se nese jak peruť bílá... — Úvahy a posudky. — Hudba. — Směs. Ročně zl. 5· 0, poštou zl. 5 70.

Muzeum. Czasopismo towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Roč. XV. Seš. 1.—2. Dr. Bol. Mańkowski. Obsah: Bostel F.: Kilka uwag o koncentracyi szkolnej. — Blažek B.: Zestawienie pomiarów znużenia uczniów w gimn. Franciszka Józefa we Lwowie. — Kubliński J.: Próba objaśnienia grupy »Laokoona«, demonstrowanej zapomocą scyoptykonu przy lekturze. — Odezwa Wydziału do Kół. — Rzepinski St: Modele archeologiczne dra Hensela. — Recenzye i sprawozdania. — Sprawy Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. — Ročně 6 zl.

Naše Doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Roč. VI. Seš. 5.—6. Red. Dr. T. G. Masaryk. Obsah: Naši sousedé Prusové. — Jan Jakubec: Organisujme práci na prospěch novočeské literatury. — Fr. Mokráček: Marxova hodnota a třídní boj. — Haute finance, průmysl a — politika sociální. — Britania versus Galliam. — Dějiny novodobé literatury francouzské. — Východočeské otrokářství. — Péče o výživu a ošacení chudé školní mládeže ve Švýcarsku. — Jan Koloušek: Jaké jsme od dob koaliční vlády učinili pokroky ve školství vyšším, středním a odborném. — Rozhledy. — Feuilleton. — Úvahy a kritiky. — Zprávy. — Ročně 7 zl, poštou 7 zl. 10 kr.

Obzor literární a umělecký. Roč. I. Čís. 1. Vydává Jar. Vlček. Ročně 4 zl. Obsah: O. Hostinský: Boj o starou Prahu. — F. Táborský: K jubileu Fr. L. Čelakovského. — Úvahy a referáty. — Rozhledy umělecké. — Hovorna.

Österreichische Mittelschule. Odp. red. prof. Feodor Hoppe ve Vídni. Roč. XIII. 1. svazek. Obsah: Nekrolog auf den Gymn. Dir. Dr. W. Biehl von J. Rappold. — Der lat. Unterricht auf der Unterstufe des Gymnasiums. Von Friedr. Loebl. — Tacitus im Wandel der Jahrhunderte. Von Dr. K. Wotka. — Über Höhlenforschungen im mähr. Karst. Von Dir. Rich. Trampler. — Spolkové zprávy. — Liter. hlídka. — Ve Vídni, Alfred Hölder.

Osvěta. Roč. 29. Čís. 3.—4. Red. Václav Vlček. Obsah: V. Vlček: Jednoho jest potřebí. — Hermenegild Jireček: Čechové a civilisace. — Jos. Kalus: Na břehu mořském. — Gabriela Preissová: Talmové zlato. — Frant. Procházka: Štěstí a Neštěstí. — Irma Geisslová: Před křížem. — Jan Poloma: Z Váhu do Dunaje. —

Frant. Bílý: Z mládí F. L. Čelakovského. — Dr. V. Gabler: Červená mše. — J. V. Prášek: Vysoké školy moravské. — K. Leger: Dobrodružství mladé tanečnice. — I. Geisslová: Miniatury — Jan Vřesnický: Horský les. — A. Srb: Český národ a říšská rada. — Dr. K. Mattuš: Politické cesty a snahy. — F. A. Šubert: O Jos. K. Tylovi. — R. Tyršová: Jak se u nás psalo o Manesovi. — V. Vlček: Mé první literární hříchy. — J. L. Turnovský: F. A. Šubert. — Rozhledy v umění výtvarném. — Obzor divadelní. — Nové písemnictví. — Volné rozhledy. — Rozhledy v dějinách současných.

Paedagogické rozhledy. Roč. XII. Seš. 5.—6. Red. Jan Mrazík. Obsah: Dr. J. Jakubec: Nejstarší slabikáře české. — Jos. Černý: Školní únava a hygiéna učby. — George Edgar Vincent: Sociální duch a výchova. — Anna Sychravová: O poměru filosofie k životu a kultuře dle názorů Volkeltových. — Rozhledy literární. — Rozhledy po vědě, politice a životě sociálním. — Časopisy. — Rozhledy po školství. — Zprávy z Dědictví Komenského. — Ročně 4 zl., pro členy zl. 2·50.

Sborník české společnosti zeměvědné. Roč. V. Čís. 3.—4. Red dr. J. Metelka. Obsah: Dr. E. Holub: Z Afriky. — Dr. Jindř. L. Barvíř: O poloze měst Kasurgis, Marobudum a Luppie dle Ptolemaia. — V. J. Procházka: O svéráznosti moravského krasu. — Zprávy. — Zprávy o Společnosti. — Ročně zl. 4·50.

Sborník historického kroužku. Red. dr. M. Kovář. Seš. 7. Obsah: Jos. Vávra: Doplňky k životopisu Hanuše z Oppersdorfu. — Dr. F. Krásl: Opat Anselm Vlach ve sporu s arcibiskupem pražským Ferdinandem hrab. z Khuenburka o exempci. — Dr. A. Podlaha: Z dějin zápasu katolického náboženství s jinověrstvím v Čechách v l. 1700.—1756. — Frant. J. Rypáček: »O »Úvodě« do Dějin národu českého. — Dr. Fr. Krásl: Arcibiskup pražský Jan Jos. hr. Brenner a opat u sv. Mikuláše Maurus Roučka ve sporu o patronát kostela v Hrnčířích. — Dr. A. Podlaha: Václava Fr. Kozmanecia spisování historická. — Drobnosti. — Posudky. — Úmrtí. — Cena 1·20 zl. Nákl. »Vlasti« v Praze.

Slovanský přehled. Sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského. — Ročník I. Čís. 5.—6. Ročně 3·20 zl. Red. Ad. Černý. Obsah: Frant. Kvapil: Z nové poesie polské. Jan Kasprowicz. — Volodymyz Hnaťuk: Rusíni v Uhrách. — Ivan Trinko: Italští Slovinci. — V. Doroševič: Světová popularita L. N. Tolstého. — Ad. Černý: Z poesie lužicko-srbské. Jakub Čišinský. — Romualda Baudonin de Courtenay: Dr. Zofja Daszyńka-Golińska. — Jan Třeštík: Z Bosny. II. Pravoslavní. — Dopisy: Z Lužice, Oděsy, Moskvy, Krakova, Varšavy, slovinského Štyrska, Srědce, Chorvatska, Krajiny, Poznaně a Paříže. — Rozhledy a zprávy. — Literatura, věda a umění. Nákl. F. Šimáček.

Švanda Dudák. Roč. XVIII. Čís. 1. Red. Ign. Herrmann. Z obsahu vyjímáme tyto příspěvky: Od Ant. Klášterského Smrt a Honza, od Longina Zaza, od V. Štecha Jmenovci, od Ypsilona (Ig. Herrmana) Benátská Barkarola, od Ot. Klazara Písničky v krkonošském nářečí. Na konec je slovo k Váženým čtenářům a odběratelům Švandy Dudáka. Ročně 2·50 zl. Nakl. F. Topič v Praze.

Věstník Ústřední Matice Školské. Ročn. XV. Čís. 1.—3. Ročně 1 zl., poštou 1·20 zl. Red. J. L. Turnovský. Obsah: České státní gymnasium v Opavě. — Kněz vlastenec. — Opravte zákon o zřizování a vydržování škol! — Osmnáctá výroční zpráva Ústřední Matice Školské za 18. správní rok. — Dvě školní světnice pro 610 dětí! — Drobnosti atd. Nákl. Ústř. Matice školské v Praze.

Z říše vědy a práce. Red. dr. V. Kurz. Ročník VIII. Čís. 11.—13. Obsah: Zasouvací most. — Zužitkování vodní síly. — Měření tepla. — Ohnivzdorné stěny a stropy. — Káva. — Hlídka výsad. — Prozrazené kouzlo. — Automobilismus. — Celluloid. — Čištění parních kotlů. — Nové pokusy létací. — Z dějin podmořských lodí. — Sluneční hodiny. — Zpodobování dusíku luštěninami. — Mooreovo světlo. — Spojování železničních kolejnic. — Karbonování vlny. — Domácí umění. — Drobnosti. — Ročně 3 zl. Nakl. F. Šimáček v Praze.

Živa. Časopis přírodnický. Ročn. IX. Čís. 3.—4. Red. dr. Bohuslav Raýman. Obsah: W. Ramsay: Nejnovější plyny z atmosféry a jich souvislost s těly známými. — Dr. Ludvík Rhumbler: Fysikálná analysa životných jevů buňky. — Prof. J. Nušl: Planetoidy a nově objevená oběžnice Eros. — H.: Oběh dusíka v rostlinstvu. — Fr. Slavík: Pokusy Morozewiczovy o vznikání nerostů v magnetu. — J. Š.: O fosforescenci. — Dr. St. Růžička: O jedovatosti vydechovaného vzduchu. — Dr. B Mašek: Optika elektrických paprsků. — Dr. J. N. Woldřich: O podzemní detonaci z Mělníka ze dne 8. dubna 1898 a zařízení sítě pozorovacích stanic pro zemětřesení.

Novinky.

Z nakladatelství Bursíka a Kohouta: Úplný místopisný slovník království Českého. Napsal Aug. Sedláček. Postoupil k sešitu 15. a v něm k heslu Michelsberg Cena sešitu 30 kr. — Vrázových Cest světem vydáno již 8 sešitů bohatě ilustrovaných. Cena sešitu rovněž 30 kr. — Fr. Palackého Dějiny národu českého vycházejí v novém laciném jubilejním vydání (sešit po 10 kr.) za redakce dra. Bohuše Riegra. Sešitem 34. dokončena kniha X. (Čechy 1378—1403). — Téhož Spisy drobné ocitly se již v díle II., obsahujícím spisy z obou dějin českých. První díl, Spisy z oboru politiky, zabral 14 sešitů po 20 kr. a byl uspořádán a úvody opatřen od prof. dra. B. Riegra. III. díl bude obsahovati spisy aestheticko-literární.

Z nakladatelství I. L. Kobra: Schválené učebnice: Petrů, Česká čítanka pro nižší třídy škol středních, III. díl, 4. vydání, jest výnosem ministerstva vyučování ze dne 16. března 1899, č. 6095 za učebnici schválena. — Šmídek, Paedagogika obecná pro ústavy učitelské, 2. vydání jest výnosem vys. c. k. ministerstva ze dne 17. března 1899, č. 6091 za učebnici schválena. — Tůma, Arithmetika pro druhou třídu škol realných jest výnosem minist. vyučování ze dne 27. března 1899, č. 6318 za učebnici schválena. — Tylovy Sebrané spisy vycházejí v novém úhledném vydání sešitovém, sešit po 15 kr. - Fr. Dlouhého Brouci. Seš. 1.—35. po 18 kr.

Z nakladatelství J. Otty: Kříž u potoka Román od Karoliny Světlé. Cena 1 zl. 50 kr. (Seš. 1. za 15 kr. — Z malého světa. Napsal G. Pfleger Moravský. Seš. 1.—20. Cena seš. 12 kr. — Motýli všech barev od Jaroslava Vrchlického. Sešit 1.—4. Cena sešitu 16 kr. — Nápadník z Ameriky. Napsal Mark Twain. Knihovna Zlaté Prahy. Seš. 9., r. VII. — Ztracený život. Spis. G. Pfleger-Moravský. Seš. 1. za 12 kr. — Hudebniny: Karel Weiss: Slouha troubil . . . Kdyby byla vojna . . . Vyletěli dva holoubci . . . V bošileckej zvonici . . . Nové z blatáckých písní. Hudební příloha Zlaté Prahy. Ročník III. Čís. 5. Odp. red. Jaroslav Kvapil. — Jan Váňa: Doba a její lidé. Čís. 86. Světové knihovny. Cena 10 kr. — Charles Dickens: Klub Pickwickův. Dílu II. část II. Čís. 87.—89. Světové knih. Cena 30 kr. — Josef Norman Lockyer: Astronomie. Čís. 90—91. Svět. knih. Cena 20 kr. — Arch. Geikie: Fysikální zeměpis. Č 92.—93. Světové knih. za 20 kr.

Z nakl. Fr. Šimáčka: Gabriela Preissová: Jarní píseň. Závodiště. Cena 30 kr. Repertoir českých divadel LVIII. — K. V. Rais: Západ. Pohorský obraz. (Z nejkrásnějších prací autorových. Obšírnější zprávu ještě podáme.)

Z nakl. F. Topiče: Rohovín Čtverrohý od V. K. Klicpery. Cena 20 kr. — Lešetínský kovář Sepsal Sv. Čech. V Sebraných spisech seš. 9.—13. Cena sešitu 16 kr. — Do světa. Praha-Paříž 1900. Roč I. Čís. 3.—4.

Z nakl. J. R. Vilímka: Dějiny světové. Napsal Dr. J. Kosina. Seš. 36.—39. Cena seš. 25 kr. — Kleopatra. Sepsal H. E. Haggard. Z angl. přel. Jos. Bartoš. Vilímkova knihovna. — Z českých mlýnů. Napsal K. Tůma. Sešit za 15 kr. III. vydání. — Z dob těžkých zkoušek. Spis. Al Dostál. Vilímkova knihovna Malého Čtenáře. — Firma Stocký a spol Napsal S Hel er. Vilímkova knihovna.

Z různých nakladatelství: Z nakl. Em. Šolce: Frant. Lad. Čelakovský. Napsal J. Hejret. — Povídky ze Shakespeara. Zpracoval Jan Kabelík. Seš. 1.—7. Cena seš. 12 kr. — *Nakl. J. Laichtera:* Zkoumání o zásadách mravnosti a zkoumání o rozumu lidském. Napsal D. Hume. Přel. J. Škola. Roč. IV. Seš. 1.—8. Cena sešitu 24 kr. — Výroční zpráva Komenského ve Vídni. Nákladem vlastním. — J. Arbes: Novelly. Náklad. vlastním. *Nakl papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských:* Křesťanská sociologie. Napsal dr. R. Neuschl. Seš. 1.—6. Cena seš. 50 kr. — Fr. Sušil. Napsal dr. P. Vychodil. Seš. 1.—3. Cena 40 kr. (Přineseme posudek).

Hovorna.

V důvěrné schůzi učitelů tělocviku o Velikonocích byl založen »odbor tělocvičný« ve spolku českých professorů. Bylo zvoleno sedmičlenné komité, jež další program vypracuje. Vybízíme proto vřele všechny pány kollegy učitele tělocviku, i ty, kteří nedopatřením pozváni nebyli a kteří dosud členy spolku nejsou, aby v zájmu svém se co možná nejdříve přihlásili a členský příspěvek zaslali.

Jos. Klenka, t. č. předseda. **M. Řehořovský,** t. č. zapisovatel.

Knihtiskárna J Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Paedagogicko-didaktické názory exjesuity z předešlého století.

F. Šubrt.

(Článek napsaný pro »Věstník« krátce před smrtí spisovatelovou.)

Žižkov.

Voltairův veliký odpůrce — tak aspoň nazývá exjesuitu Desfontaina anglický satirik Swift (»Voltaire's great antagonist«) — abbé Petr *Desfontaines* (1685—1745), známý zejména svým pamfletem »La Voltairomanie«, mezi četnými překlady z latiny a angličiny zvláště vydal též r. 1727 (t. j. ještě téhož roku, kdy vyšel originál) překlad světoznámé Swiftovy satiry »Gullivers Travels into several remote nations of the world«. Překládal ji, hledě k tehdejší přísné censuře, s podobnou as libovůlí, s jakou Ducis přebásnil Shakespeara, by učinil jej v zemi pseudoklassicismu možným: vynechával a měnil mnohá místa, což bylo vysvětlitelno, ale dovolil si také četné interpolace, a k těm arci ani censurou nebyl nucen.

Jedna z Desfontainových interpolací jest nicméně obsahem tak zajímava, že pozdější originálná vydání satiry Swiftovy k originálu připojují též anglický překlad této interpolace. Desfontaines podává v této vložce některé své názory o vychování a vyučování, jež prakticky prováděti dává Swiftovým Liliputánům a z nichž mnohé, — pravím mnohé, ne všechny — jsouce rázu moderního, ani v nynější době a na tomto místě nebudou snad prosty vší zajímavosti.

»Liliputáni,« píše francouzský Swiftův překladatel,*) »v péči o vychovávání a vyučování dítek překonávají většinu národův evropských. Přirovnávají obé k zahradnictví. Nepostačí, říkají, zasíti semeno a vyvoditi z něho rostliny; tyto i nadále musí býti ošetřovány, musí býti chráněny drsných větrů zimních a palčivého vedra letního i útokův hmyzu, a obratný zahradník musí dbáti o otevření pupenův a rozvití květův, sice nemá práva nadíti se dokonalého a zralého ovoce. Starají

*) Nemaje francouzského textu po ruce, překládám z anglického vydání Swifta z roku 1844.

se o to, aby učitel měl spíše dobře urovnanou a ustálenou mysl, nežli vzletného ducha, a přihlížejí více k jeho mravní povaze nežli k jeho vědění.

Netrpí oněch pedantických učitelův, kteří cpou žáky grammatickými titěrnostmi, zbytečnými výklady a daremnými dětinnostmi; nevykládají vazby živého jazyka odkazováním k jazyku mrtvému, málo spřízněnému; mluvnice jejich není soustavou suchopárných pravidel a nechutných výjimek; učí své žáky řeči cvikem a zvykem, obeznamujíce je s příklady vyňatými z nejlepších spisovatelův,*) místo aby obtěžovali jich pamět syntaktickými spletitostmi a prosodickými titěrnostmi. Dbají o to, aby učitel obcoval se svými žáky důvěrně a přátelsky, ježto dle mínění jejich nic nepříčí se více zdravému vychování nežli pedantství a mrzoutské zachovávání autority. Naléhají na to, aby učitel spíše sestupoval na úroveň žákovu, než aby snažil se povznášeti se nad něj, a soudí, že mnohem nesnadněji jest učiteli vésti si onak než takto, ježto přizpůsobiti se duševně žákovi vyžaduje více taktu a jemné i pevné mysli, než osobovati si nad ním převahu.

Žádají, aby učitelé snažili se vychovávati mládež k činným snahám skutečného života a neobtěžovali jí vzácnými a zajímavými poklady vědění, jichž nelze zužitkovati prakticky. Proto také od počátku učí jinochy býti opatrnými a mlčelivými a v zábavách umírněnými. Jest směšné, praví, nechávati vzdělávání mravní až naposled a učiti řádnému užívání života teprve, až uplynula drahná jeho část a nastává smrt.

Odměňují dítky za rychlé a ochotné vyznání jich chyb a zvláštní přízeň propůjčují těm, které nejlépe dovedou pověděti a vyložiti své poblouzení. Velikou věcí v jejich vychovatelství jest pobádati zvědavost mládeže; povzbuzují dítky ptáti se na vše, co vidí a slyší, a trestají přísně ty, kdo jsouce svědky kromobyčejné nějaké události nebo kromobyčejného nějakého zjevu, neprojevili zvědavosti neb úžasu.

Vštěpují nejpovinnější poslušnost a loyalnost k panovníkovi, ale zároveň o to se přičiňují, aby tento cit nezvrhl se v otrockou poddanost, pečlivě rozeznávajíce mezi úctou povinnou inštanci vládnoucí a mezi osobní přítulností, jež přísluší toliko jednotlivcům.

Vyučování historii méně směřuje k tomu, aby vpravila se mládeži data událostí, nežli aby se jí vyložila povaha a dobré i zlé náklonnosti králův, vojevůdcův a státníkův a aby se jí ukázalo, jak asi přirozené tyto náklonnosti okolnostmi byly pozměněny. Soudí, že málo prospěje věděti, v kterém roce svedena byla ta či ona bitva, ale že jest důležito uvažovati, kolika válek odvážili se státové, jež byly člověčenstvu záhubny, a jak mocné as byly pohnutky, jež vedly k tak trudným výsledkům. Uznávají dějiny pokroku vzdělanosti lidské za nejlepší ze

---

*) Budiž tu českému překladateli dovoleno, nemístně sice, ale snad ne bez prospěchu, poněvadž nemá k tomu místa jinde, zmíniti se o tom, že všecek duch a také všecek zdar vyučování dle jeho učebnic francouzských v tom záleží, aby žáci, jak jinde pravil, příslušně příklady memorovali stůj co stůj; o pravidla běží teprve v druhé řadě, neboť kdykoli typický příklad pamatován, není nesnadno pravidlo pozapomenuté rekonstruovati a, což opět nejdůležitější, příklad v praxi applikovati. Kdo by opak činil, vymáhaje pravidla a příkladův pomíjeje, stavěl by celé učení na hlavu a do písku.

všech dějin, a záleží jim na tom, aby dítky jejich spíše dovedly fakta oceňovati, než aby je toliko zachovaly v paměti.

Dbají toho, aby láska ku vědám byla obmezena a aby zvolil si každý jinoch ono odvětví studijní, jež nejvíce shoduje se s jeho schopnostmi a náklonnostmi; muže, který příliš mnoho čte, sotva více si váží nežli muže, který příliš mnoho jí, tvrdíce, že duch právě tak trpí nezáživností jako tělo. Toliko císař má velikou a rozsáhlou knihovnu. Soukromé knihomily, kteří shromažďují rozsáhlé sbírky svazků, pohrdlivě nazývají »osly s nákladem knih«.

Filosofie u tohoto národa jest veselým a živým studiem, nejsouc dušena jako u nás slavnostně titěrnou a pedantickou hantýrkou školskou. Nevědí ničeho o syllogismech, kategoriích a ostatních žvástech a pošetilostech našich dialektiků. Jejich filosofie záleží ve vytčení nezvratných zásad, jež vedou mysl k tomu, aby raději volila skromné postavení počestného muže nežli bohatství a pýchu peněžníkovu; a výše cení vítězství, jehož kdo dobyl nad vášněmi svými, nežli největší triumfy dobyvatelův. Jejich filosofie učí je žíti střídmě, vystříhati se všelikého rozkošnictví a varovati se vůbec všeho, co by mohlo podrobovati mysl tělu a takto hubiti svobodu ducha.

Jinochy napomínají, aby budoucí své povolání volili s velikou rozvahou, a snaží se vésti je u volbě dráhy pro ně nejpřiměřenější; méně přihlížejí k majetku nežli k rozumu, a takto syn rolníkův často bývá ministrem a syn velmožův věnuje se obchodu.

Fysiku a mathematiku cení v Liliputě jen potud, pokud tyto vědy jsou prospěšny dennímu životu a pokroku užitečných umění. Vůbec málo se starají o to, aby poznali každinkou část všehomíra, a raději užívají přírody, nepátrajíce a nerozumujíce o uspořádání a pohybu těles fysických.

Nenávidí všelikou strojenost v řeči a slohu, ať veršem či prósou, a říkají, že zvláštnosti u výrazu právě tak jsou opovržení hodny jako zvláštnosti v oděvu, a na spisovatele, který uchyluje se od přirozeného slohu a libuje si ve mluvě bombastické, neobyčejných metaforách a hledaných obratech, syčí a pokřikují po ulicích jako na maškaru o masopustě.

Ducha i tělo Liliputáni pěstují zároveň, neboť účelem vychování jest vypěstovati *muže,* pročež nižádná část jeho přirozenosti nemá býti zanedbána. Přirovnávají ducha a tělo k soumarům jhem spřeženým do jednoho vozu; jde-li jeden rychleji než druhý, neujdou úrazu. Věnujete-li pozornost výhradně duchu dítěte, říkají, snad zkřiví se jeho postava, ochabne jeho síla, poruší jeho zdraví; hledíte-li toliko těla, duch jeho leží ladem a brzy snad zaroste bejlím hlouposti a nevědomosti.

Jest zapověděno dítky jakkoli tělesně trestati; trestají je toliko odepřením nějaké zábavy, zahanbením anebo vyloučením ze dvou neb tří hodin učebných; a poslední trest rmoutí je nesmírně, ježto je osamocuje a označuje za nehodné vzdělávání. Jiný trest dle jejich mínění toliko učí je zbabělosti, a bázlivost jest vada nad jiné škodlivá, již zřídka a sotva kdy lze vyléčiti.«

Dr. Lyon a jeho methoda vykládací.

Podává prof. Bed. Vil. Spiess.

(Ostatek.) *Hradec Králové.*

B. Výklad článků prosaických.

Ve výkladech statí prosaických, jež Lyon v díle svém podává, shledáváme šestero věcí: *a) úvod*, *b) výklad věcný*, *c) poklad slovní*, *d) mluvnici*, *e) sloh* a *f) pravopis*.

Chtíce methodu jeho objasniti, vyberme si takové dva plody prosaické, jež také v čítankách, u nás v Čechách užívaných, jsou otištěny. Jsouť to Grimmova báchorka *Dornröschen* a povídka Heblova *Kannitverstan*.

Onano obsažena v Trnkově něm. čítance pro V. a VI. třídu (1894, str. 105.); tato u volném zpracování Kosmákově pod titulem *Pan Vajsnyt* umístěna v Bartošově České čítance pro I. třídu škol středních (vyd. II., str. 93.).

I. Úvodem

Lyon z pravidla předesílá několik biografických a bibliografických poznámek, jež k článku tomu kterému se odnášejí.

V *Dornröschen* na př. připomíná, že na rozhraní 18. a 19. století obracela se pozornost k pověstem, báchorkám a písním německého lidu, a že zvláště bratří Grimmové, Jakub a Vilém, v té příčině znamenitým způsobem vynikli; z jejich »Kinder- und Hausmärchen« (1812 a 1815) že vyňata rozkošná tato báchorka.

II. Věcný výklad.

Tu vede si náš vykladač týmže způsobem jako při vykládání věcí v lektuře poetické. V Grimmově svrchu vzpomenuté báchorce objasňuje jen tyto výrazy a věci:

Dornröschen; Märchen; Kriegen (ř. 2.), Keins (ř. 2.); er wusste sich vor Freude nicht zu lassen (ř. 7.); die weisen Frauen (ř. 9.); dreizehn (ř. 11.); elf hatten ihre Wünsche gethan (ř. 17.); Spindel (ř. 21.); allerorten (ř. 35.); ein verrosteter Schlüssel (ř. 38.); Flachs (ř. 41.); das Feuer ward still und schlief ein (ř. 54.); der Wind legte sich (ř. 56.); Baum vor dem Schlosse (ř. 57.); mit grossen Augen ansehen (ř. 99.); wedelten (ř. 101.); Ohrfeige (ř. 105.).

III. Poklad slovní.

Co do pokladu slovního — dí Lyon — dlužno právě s touže pravidelností, spojitostí a důkladností postupovati, jakéž dbáme při vyučování grammatickém a stilistickém. Smyslné síly, živoucí krásy, jasnosti, zřetelnosti, určitosti a přirozenosti výrazu, jež v lidu čím dále tím více mizejí, lze zase dosíci toliko častým ve slovním pokladu se probíráním. Od let již naléhají vynikající učenci a paedagogové s důrazem na takové slovy se zabývání, které v Lyonově díle poprvé bylo jakožto samostatné

odvětví vedle grammatiky a stilistiky mezi úkoly jazykového vyučování vřaděno a zásadně provedeno. A tím také liší se práce jeho přítomná ode všech dřívějších děl podobného rázu.

Opíraje se o Grimmův německý slovník. Lyon přetřásá vždy několik význačných slov, jež z toho kterého článku byl si po zralé úvaze vybral.

Ze článku Heblova »*Kannitverstan*« na př. vyňal tré slov: *Insel*, *Meer* a *Schiff*. Ukázkou podáváme tu výklad slova prvního. »Das Wort ***Insel*** bezeichnet ein von allen Seiten mit Wasser umgebenes grösseres oder kleineres Stück Land. Die Insel kann im Meere, aber auch in einem See, in einem Teiche oder Flusse liegen. Eine Flussinsel nennt man auch einen *Werder*. Insel ist aus dem lat. insula entlehnt und ins Deutsche herübergenommen worden. Das alte deutsche Wort für Insel war *Aue* (mhd. ouwe) oder auch *Werder* (Masc.). Eine kleine Insel in einem Flusse oder See wird auch *Holm* genannt. *Eiland* aus mhd. einlant, eilant, d. i. Einland, einsames Land, allein liegendes Land. — *Zusammensetzungen:* Halbinsel, Flussinsel, Inselreich. Inselwelt, Inselbewohner oder Inselwohner, Inselmeer (ein Meer voll Inseln), Inselkönig (König über eine Insel, Odysseus war ein Inselkönig), Inselgruppe, inselhaft, inselartig.«

Slovo ***Meer*** zavdává Lyonovi podnět k podrobnému popisu korábu a k líčení života na něm, při čemž dána žákům příležitost poznati terminologii příslušnou.

Z báchorky *Dornröschen* vyňal náš vykladač tolikéž trojici slov: *Dorn, Spindel* a *kriegen*. Prvé z nich vykládá takto:

»***Dorn.*** Das Wort bezeichnet 1. einen Stachel oder eine scharfe Spitze. Die Mehrzahl des Wortes heisst: *Dornen*, doch werden die einzelnen Dornspitzen auch *Dörner* genannt. Man bezeichnet mit dem Worte zunächst den einzelnen *Pflanzendorn*, z. B. Androklus zog dem Löwen den Dorn aus dem Fusse. Doch werden zuweilen auch spitze Werkzeuge mit diesem Namen belegt, z. B. der Dorn einer Schnalle (= die Schnallenzunge). Das Hühnerauge wird *Leichdorn*, d. h. Dorn im Körper genannt. 2. den ganzen Dornstrauch. Hier heisst die Mehrzahl nur die *Dornen*. »Man lieset nicht Feigen von den Dornen (d. i. Dornsträuchern)«, heisst es in der heil. Schrift. Jeder Strauch, der Dörner hat, heisst Dorn, z. B. Schwarzdorn, Weissdorn, Rosendorn, Schlehendorn, Hagedorn. — *Bildlich gebraucht* bezeichnet das Wort etwas Schmerzliches, Böses oder Widerwärtiges, z. B. des Hasses Dorn, der Dorn des Spottes, Dornen auf dem Lebenswege. — *Zusammensetzungen* mit dem Worte *Dorn:* Dornbusch, Dorngebüsch, Dornenhecke, Dornröschen, Dorngestripp, Dornenpfad, Dornenbahn, Dornenzweig, Dornenkrone; dornenlos, dornenvoll u. a. — *Formelhafte Wendungen:* Dornen und Disteln, durch Dorn und Dickicht dahin stürmen. — *Redensarten und Sprichwörter:* Er ist mir ein Dorn im Auge, d. h. er ist mir unerträglich; namentlich in der Bedeutung: ich beneide ihn. — Keine Rose ohne Dorn. Was ein Dorn werden will, spitzt sich früh. Disteln und Dorn stechen sehr, falsche Zungen noch viel mehr.«

Vedle jednotlivých slov všímá si Lyon také *synonym* a poučuje o jich shodě a rozdíle. Tak vybral na př. z ***Dornröschen*** (ř. 9.) souznačná slova *Verwandte*, *Freunde* und *Bekannte*. Slovo *Dornhecke*

(ř. 58.) zavdává mu příčinu k výkladu synonym: *Hecke*, *Zaun*, *Stacket*, *Planke*. — Vedle *Ohrfeige* (ř. 105.) rozbírá slova podobného významu: *Dachtel*, *Kopfnuss* a *Maulschelle*, tož činem následujícím: »Alle vier Wörter bezeichnen einen Schlag an den Kopf; zugleich kommen sie darin überein, dass sie den Schlag in schonender Weise nach wohlschmeckenden Gegenständen benennen, gleichsam um denselben zu versüssen. Die Ohrfeige ist gedacht als *Feige*, die dem Empfänger verabreicht wird; Dachtel ist nichts anderes als *Dattel*, bei Kopfnuss ist an eine wohlschmeckende *Nuss* gedacht und *Maulschelle* ist ursprünglich der Name eines Gebäcks«

To snad stačí na posouzenou, kterak Lyon lexika ve prospěch žáků užívá; třeba jen zmíniti se ještě o poznámce, kterouž k těmto lexikálním cvičením připojil: Při všem tom dlužno (prý) hlavně držeti se toho, čeho článek poskytuje a žáci napotom sami snad nalézají. Na úplnosti tu nezáleží. »Gerade in sprachlichen Dingen bringen die Schüler einen ganzen Schatz von Eigenem, Selbsterlebtem und Selbstgewachsenem mit in die Schule. Dieser Schatz soll vor allen Dingen durch eine derartige Behandlung lebendig gemacht werden.« Učitel musí ovšem hledání toto žákům příhodnými otázkami usnadniti, na př.: Jak sluje hrdinka naší báchorky? Co počalo kolem hradu růsti? Čím ozdobili vojínové Krista na potupu a výsměch? atd.

IV. Grammatika.

Mluvnici pěstuje Lyon při lektuře činem tím, že probrav některý oddíl svého »*Handbuch der deutschen Sprache*«,*) buď sám vybéře, buď žákům vybrati uloží z přečteného článku věty, jež k procvičené právě partii grammatické se hodí. A tak činí hodinu za hodinou, v nichž články prosaické se vykládají, dle soustavy v »Handbuchu« provedené.

Na objasněnou jeho methody stůj zde následující ukázka, vyňatá z výkladu často vzpomenuté báchorky Grimmovy: Aus meinem ‚*Handbuch der deutschen Sprache*‘ I. sind hier zu behandeln: Erste Abtheilung. Sexta 1.—9. Die Zerlegung einfacher Sätze. Als Mustersätze lassen sich aus dem Lesestück verwenden: Zu 2—4 (*Subjekt und Prädikat*): Die Frau spann. Die Thür sprang auf. Das Feuer flackerte. Der Koch schlief. Die Dornenhecke wuchs Der Königssohn kam. Der König erwachte. Die Jagdhunde sprangen und wedelten. Zu 5. und 6. (*Akkusativobjekt*): Die Frauen beschenkten das Kind. Die Frau verliess den Saal. Die zwölfte Frau hatte noch einen Wunsch übrig. Die Frau spann Flachs. Das Mädchen nahm die Spindel. Das Mädchen empfand den Stich. Der Königssohn küsste Dornröschen. Die Magd rupfte das Huhn u. s. w. Zu 7. (*Dativobjekt*): Der Alte rief dem Königssohn ab. Der Koch gab dem Jungen eine Ohrfeige. Zu 8. und 9. (*Attribut*): Der König lud die weisen Frauen ein. Der König hatte nur zwölf goldene Teller. Es soll ein hundertjähriger tiefer Schlaf sein. Die scheckigen Hunde schliefen u. s. w. Die Aufgaben 1—15 des Handbuches sind zu lösen.«

*) Prvý díl pro sextu a tertii vyšel v druhém vydání u Teubnera v Lipsku r. 1883, a druhý díl tamže r. 1885.

V. Sloh.

Učitel naváděj žáky, aby obsah článku sami vytýkali větami stručnými a úsečnými.*) Vše, co zbytečno, budiž pomíjeno, tak aby věty jen postup děje vyznačovaly. Věty buďtež číslovány.

Na poučenou podán níže obsah Kosmákovy povídky *Pan Vajsnyt* (*Kannitverstan*) ve stručných větách (úkol I.):

1. Tomáš Chudáčků z Borovan po smrti svých rodičů šel do světa hledat štěstí. 2. Doufal zedničinou vydělati si chleba. 3. Potloukal se světem dosti bídně. 4. Neboť nemoha dlouho řádné práce nalézti, chodil místo od místa a živil se dárky dobrých lidí. 5. Tak došel až k Vídni, velikému a krásnému sídelnímu městu. 6. U velikého mostu nad Dunajem se posadil. 7. V tom přistala ke břehu ohromná paroloď a mnoho lidí z ní vystupovalo. 8. Jednoho z cestujících zeptal se náš zvědavý Tomáš: 9. Prosím vás, pantáto, nemůžete mi říci, čí je ten koráb? 10. Pán nerozuměje česky, řekl zkrátka: »Weiss nit!« 11. To znamená tolik co: »Nevím!« 12. Ale dobrý náš krajan se domníval, že jest to jméno muže, po němž se tázal. 13. I záviděl v srdci svém bohatému Vajsnytovi. 14 Na náměstí pak uviděl dům tak krásný, že se v něm až dech zatajil podivením. 15. Ptal se učně před ním poskakujícího: 16. Prosím tě, chlapečku, čí je tamhle ten dům? 17. Kluk odsekl: Weiss nit! 18. Inu, pane, když má Vajsnyt takový dům, může si vystavěti takovou loď, rozumoval Tomáš. 19. Povzdychnuv si doložil: Že tak jeden člověk tolik statku má a druhý nic. To by přece nemělo být! 20. Zahnul o roh a spatřil zlatem a stříbrem skvoucí se kočár, tažený čtyřmi brunami a v něm seděti překrásnou paní. 21. Na otázku, číže ten kočár jest, odvětila paní před krámem stojící zase: Weiss nit! 22. Tu jal se Chudáček rozjímati o nestejném osudu lidí na světě. 23. V takových myšlenkách šel dále městem, až jej vyrušil slavný jakýsi pohřeb. 24. Když průvod přešel, ptal se hokyně: 25. Tetičko, prosím vás, koho to vezou? 26. Hokynářka ho z ostra odbyla: Weiss nit! 27. Tomáš se zarazil a pravil k sobě: 28. Vidíš, Chudáčku, promlouvals proti Bohu, že je pan Vajsnyt tak bohat a ty tak chud! Co by za to dal, kdyby mohl býti živ a zdráv jako ty, a rád by se stal snad chudým tovaryšem. 29. Tomáš zastyděl se a šel do kostela odprosit Boha. 30. Potom v hospůdce chudé pomodlil se nad skrovným jídlem vděčněji k dárci nebeskému než kdykoli jindy.

II. úkol. Vyznačte hlavní obsah povídky naší *jedinou větou:*

Chudý český zedník, přišed do Vídně, pokládá odpověď: Weiss nit!, kterou na rozličné otázky dostává, za jméno boháče a nalezne útěchy v nestálosti osudu páně Vajsnytova.

Ve formě nadpisu: Nedorozumění zdrojem útěchy. Nedorozumění stane se zdrojem potěšlivého naučení, že i největší boháč podroben jest obecnému lidí osudu.

III. úkol. Osnova povídky naší jest takováto:

1. Čech Tomáš Chudáčků chodí světem (věta 1.—4.).
2. Dostane se do Vídně (v. 5.).

*) Kdykoliv žák uvázne, přispěj mu učitel případnými otázkami ku pomoci.

3. Veliká paroloď (v. 6.—13.)
4. Nádherný dům (v. 14.—19.).
5. Krásný kočár (v. 20.—21.).
6. Slavný pohřeb (v. 22.—27.).
7. Naučení plné útěchy (v. 28—30.).

IV. úkol. Spojte věty v úkole I. vytknuté v krátkou povídku!

V. úkol. Podejte věty v úkole I. vytčené jinými slovy. As takto: 1. Chudý zednický tovaryš Tomáš Chudáčků z Borovan ztratil do roka smrtí své rodiče. 2. Šel tedy do světa, aby nalezl výživy a nabyl zkušenosti. 3. Na cestách se mu valně nedařilo. 4. Nemohl po dlouhý čas kloudné práce dostati, chodil tudíž ves ode vsi, město od města a živil se tím, čeho mu lidé z lásky poskytli. 5. Pak se dostal konečně až k samé Vídni, tomu rozkošnému a ohromnému městu nad Dunajem. 6. U dlouhého mostu se zastavil a zadíval se na mohutný veletok. 7. V tom přihrnula se obrovská paroloď, z níž mnoho lidí na břeh vystoupilo a veliké množství balíků rozličného zboží vyneslo. 8. Jeden z připlulých šel kolem našeho Tomáše. Tento se ho otázal: 9. Mohl byste mně, panáčku, říci, komu náleží ten koráb? 10. Cizinec neuměl česky a proto nevrle odpověděl: Weiss nit! 11. Tím chtěl říci, že nerozumí, že neví, co odpověděti. 12. Dobrý náš venkovan myslil, že Vajsnyt jest jméno majetníka té lodi. 13. I pocítil v srdci svém závist a bol nad vlastní chudobou. 14. Šel dále a octnul se na náměstí před domem, nad jehož krásou užasl. 15. Tázal se učedlníka, jenž před ním poskakoval: 16. Nevíš, chlapče, čí je tento krásný dům? 17. Učedlník se zasmál a pravil: Weiss nit! 18. Nyní teprv porozuměl Tomáš, že může míti Vajsnyt takovou loď, když má takový palác. 19. I jal se sám u sebe na nespravedlivé ve světě rozdělení statků pozemských trpce naříkati. 20. Z takového rozjímání vyrušila jej hlučná vojenská hudba, za kterou se pohyboval dlouhý, slavný průvod pohřební. 21. Aby se dověděl, koho to vezou, obrátil se na hokynářku. 22. Ta mu zhurta odsekla: Weiss nit! 23. Tomášovi bylo, jak by jej polil studenou vodou. 24. Neboť měl tu pádný doklad před sebou, že i největší boháč neujde obecnému všech lidí osudu — smrti. 25. Zastyděl se z té duše své a šel do chrámu Páně odprosit Boha, že bez příčiny reptal. 26. Pak se odebral na nocleh do nepatrné hospůdky a nad skrovným jídlem, jež si byl objednal, pomodlil se k dárci v nebesích vroucněji a vděčněji než kdykoli jindy.

VI. úkol. Spojte věty v V. úkole uvedené v krátkou povídku, ale v jiné formě než v IV. úkole.

VII. úkol. Podejte povídku naši tak, jakoby ji tovaryš sám vypravoval, při čemž ovšem slova, vysvětlující odpověď »Weiss nit!« vypustíte.

VIII. úkol. Také na *podrobnosti* článků čtených navazuje Lyon slohová cvičení. Z »*Dornröschen*« vybral tyto úkoly: ›Sage einzelne Thätigkeiten vom Dorn aus: Der Dorn sticht, der Dorn ritzt, der Dorn verwundet, der Dorn verletzt u. s. w.; ebenso von dem König, von der Königstochter, dem Königssohne u. s. w. Gib ebensolche Aussagen mit Eigenschaftswörtern: Der Dorn ist spitz, der Dorn ist scharf, der Dorn ist klein, der Dorn ist gross; die Königstochter war schön, das

Mädchen war freundlich, Dornröschen war sittsam u. s. w. Verbinde mehrere solcher Aussagen durch *und*: Der Dorn sticht und verwundet, die Frau saß und spann, das Mädchen war schön, sittsam und verständig u. s. w.

Z Heblova »*Kannitverstan*« vzal Lyon tyto náměty: »Suche Stabreimformeln auf, z. B. Wind und Wetter, Glück und Glas, Stock und Stein, ganz und gar, kurz und klein, gang und gäbe; zittern und zagen, wetten und wagen, singen und sagen u. s. w. Suche ferner alte Reimformeln, z. B. Sack und Pack, Sang und Klang, Saus und Braus, weit und breit, schlecht und recht, leben und weben, schalten und walten, glühen und sprühen u. s. w. Suche andere Formeln, die weder durch den Stabreim, noch durch den Endreim gebunden sind, z B. Wind und Regen, Hab und Gut, hinter Schloss und Riegel, Fug und Recht; gut und brav, jung und alt, nah und fern; thun und lassen; lieben und hassen, wirken und schaffen u. s. w.

VI. Pravopis.

Jednotlivé odstavce, o nichž se jednalo, dlužno posloupně co do pravopisu a interpunkce diktáty nacvičiti.

* * *

Přítomná rozprava nemá jiného účelu, než aby upozornila povolané kruhy na methodu, jež před jinými nejednou honosí se dobrou stránkou. I zdá se nám, že ten, kdož methodu Lyonovu také na českých školách pěstovati přikáže, o národ náš a podrost jeho velikou si získá zásluhu. Nemenší ovšem ti, kdož ji skutkem provedou.

Užívám tu schválně plurálu, neboť pochybuji, že by jednotlivec úkolu tak velikého podjati se odvážil, a odváživ se jej i provedl. — Ku práci, jakou Lyon za deset let provedl, bylo by u nás více let potřebí; vždyť průpravných k ní studií v Čechách téměř naprosto nemáme. Nezbývá tudíž po rozumu mém než, aby se v dílo podobné uvázalo sil několik, a tehda byla by naděje, že je — jak žádoucno — brzy ke zdárnému přivedou konci.

Za tou příčinou činím určitý návrh: Na čtyřech školách středních buďtež po pět let vždy dva učitelé češtiny (třeba-li úředně) vyzváni, aby každý z nich do roka aspoň tři články, jednak prosaické, jednak básnické, v čítánkách obsažené,*) methodou Lyonovou rozebral. Činem tím by se za rok 24, za pět let 120 statí pro čtyři nižší třídy škol středních důkladně vyložilo. Výklady tyto pak, náležitě někým zredigovány a dle jednotlivých tříd seřaděny, našly by beze vší pochyby nakladatele, který by je netoliko tiskem vydal, než i slušně honoroval.

*) Výběr článků nesměl by se zůstaviti libovůli jednotlivého professora, než soudu znalců, k tomu zvláště zvolených.

Organisace her školních v Německu.

Napsal Josef Klenka.

Praha.

Hry zavedeny byly v Německu výnosem ministra kultu a vyučování v. Gosslera r. 1882.

O rozšíření a pěstování her v Německu stará se ústřední výbor s šestičlenným předsednictvem. Předsedou jest velice činný v. Schenckendorf ze Zhořelce, poslanec na říšském sněmu; jeho náměstkem jest MDr. F. A. Schmidt z Bonnu, jednatelem Raydt, ředitel z Lipska, pokladníkem Dr. Koch, prof. z Brunšvíku, a členy Herrmann, inspektor tělocviku v Brunšvíku, Weber, král. rada a ředitel ústavu ku vzdělání učitelů v Mnichově. Dr. von Gossler, král. pruský ministr, vrchní president západního Pruska v Gdansku, jest čestným členem výboru, v němž zasedají mužové ze všech končin říše německé, rozličných stavů a povolání.

Ústřední výbor utvořil se dne 21. května 1891 a jest rozdělen ve tři odbory, jimž předsedá vždy jeden člen předsednictva. Tyto tři odbory jsou: pro hry chlapecké, dívčí a pro hry lidové.

Úkolem předsednictva jest: Zaopatřiti peněžité prostředky k činnosti celku potřebné; povzbuzovati města k zakládání hřišť, k podporování her mládeže i her lidových a podávati roční zprávy o hrách; pořádati přednášky; pořádati kursy pro výcvik učitelů ve vedení her; vydávati a rozesílati tiskopisy a zprávy; vydávati zvláštní knihy nebo působiti na vydávání jich; získávati zprávy o podobných snahách v cizině; působiti na časopisectvo a vésti celou činnost výboru.

Úkolem odborů pro pěstování her chlapeckých a dívčích jest: stanoviti všeobecně platné zásady pro hry a propracovati způsoby hraní chlapců i dívek pro rozličné stupně stáří. stanoviti pořádek a řády pro hraní; uvažovati otázku o tvoření se společností na gymnasiích k pěstování tělocviku a her; působiti na ředitele škol, školní úřady a na vlády, aby podporovaly pěstování her, plování, klouzání a vycházky; podávati zprávy o nabytých zkušenostech a podávati návrhy na organisaci her a jich zavádění do škol; vyzývati ředitele a správce škol k podávání ročních zpráv o stavu her výboru ústřednímu; získati vědomosti o vedení her školních v cizině; prohlížeti vzorně zařízená vedení her předsedou nebo jednotlivými členy odboru.

Úkolem odboru pro hry lidové jest: Stanoviti všeobecné zásady pro přijetí a provádění her lidových a propracovati způsobu jich provádění; stanoviti řády pro hry; působiti na spolky tělocvičné, aby zaváděly hry pro učně a dorostlé, povzbuzovati studující jakož i obchodní a řemeslnou mládež ku pěstování her; působiti, aby se tvořily spolky pry pěstování her lidových, vyzvati tělocvičný svaz ku zvláštnímu pěstování her o slavnostech jeho, prohlížeti vzorné hry lidové doma i v cizině.

Předsednictvo i výbor starají se horlivě od svého ustavení se, aby úkolu sobě vytknutému dostáli co možno nejvíce, což viděti jest ze zpráv o jich činnosti.

Peněžitých příspěvků dostává se ústřednímu výboru od pruského ministeria vyučování 3000 M., od ministeria würtemberského 300 M.,

od mnoha měst, od spolků pro pěstování her a spolků tělocvičných i jiných spolků, jakož i od mnoha jednotlivců v hojné míře.

Od roku 1892 vydává ústřední výbor každoročně knihu »Jahrbuch für Volks- und Jugendspiele«. Letos vyšel ročník sedmý, a dále vydán: »Rathgeber zur Einführung der Volks- und Jugendspiele.« Herausgegeben von E. v. Schenckendorff und Dr. med. F. A. Schmidt. »Anleitung zu Wettkämpfen, Spielen und turnerischen Vorführungen bei Volks- und Jugendspielen.« Von Dr. med. F. A. Schmidt in Bonn. Pravidla jednotlivých her, vypracovaná technickým odborem, celkem 6 her doposud.

O rozšíření známostí her stará se ústřední výbor kursy k výcviku učitelů pro vedení her. Kursů těchto bylo od roku 1890—1897

pro učitele 91 se 3260 učiteli,
pro učitelky 34 se 1672 učitelkami.

Roku 1898 pořádáno v rozličných městech Německa 7 kursů pro učitele a 4 kursy pro učitelky

Každý druhý rok pořádá ústřední výbor od roku 1894 kongres pro hry lidové a mládeže a vedle těchto kongresů každý rok svolává schůze výborové k poradám.

Ústřední výbor pro pěstování her školních a lidových konal svoje schůze až do roku 1894 soukromě, až teprve v roce 1894 usnesl se svolati sjezd všech přátel a příznivců tělesné výchovy v Německu, a ustanoven Berlín za místo sjezdu toho. Prvý sjezd tento dosáhl dosti značného úspěchu, a proto po dvou letech následoval II. sjezd v Mnichově a letos III. sjezd v Bonnu. Účelem sjezdů těchto jest naznačovati ve velkých rysech směry a cíle, za kterými se má bráti pěstování her mládeže i her lidových. Vedle tohoto hlavního účelu a s ním souběžně pracuje se o zlidovění tělocviku a o povznesení tělesné výchovy vůbec nejen ve školách, na něž obrací se zřetel nejvíce, ale také i v lidu samotném.

Sjezdů těchto účastní se vlády říše německé svými zástupci, větší města německá svými vyslanci, spolky pro pěstování her, pro blaho veřejné i spolky tělocvičné, jednotlivci různého povolání. učitelé všech škol (od elementární školy až po školy vysoké), lékaři, úředníci, obchodníci atd, aby každý svojí zkušeností přispěl k účelu sjezdu. Všickni tito mužové starají se provésti přání svého císaře Viléma III., který pravil: »Chci míti silný národ.«

Se sjezdy těmito spojeny jsou výstavy nářadí ku hrám a odborných knih, jednajících o tělesné výchově lidu vůbec a mládeže zvláště.

Při těchto příležitostech rozvine se též největší činnost v pěstování her v městech, kdež koná se sjezd, neboť jedním z hlavních bodů jest praktické provádění her.

Sjezdy tyto jsou směrodatnými pro pěstování her v celé říši německé, a v mnohém dle nich řídí se i cizina.

Z důvodu tohoto a za účelem poznání i stavu her v Německu súčastnil jsem se i já loňského sjezdu v Bonnu.

Sjezd ustanoven byl na čtyři dny 1.—4. července. První den věnován byl společné schůzi přibylých účastníků a předběžné poradě předsednictva sjezdu, a čtvrtý, poslední den, ponechán pro schůzi výboru

technického a výboru pro pořádání lidových slavností a ku společnému výletu do blízkého pohoří; zbývající dva dny ponechány úplně rokování a pozorování her.

Hlavním bodem rokování druhého dne dopoledne a celého sjezdu bylo théma: »Povinná návštěva her na školách středních a třetí hodina tělocvičná«, přednáška p. Wickenhagena, professora gymnasia v Rendsburgu a korreferát ředitele Raydta z Lipska.

Po přednáškách těch a delším rokování přijal kongres velikou většinou přítomných tyto zásady:

1. Účelem her školních není působiti pouze radost a zábavu mládeži, nýbrž ony mají vyplniti, jakožto odvětví výchovy, důležitý úkol, *síliti zdraví a pěstovati karakter.*

2. Hry s tělocvikem jsou v těsném styku, podporují se vzájemně, avšak stojí v ostatním samostatně vedle sebe.

3. Jako vedení tělocviku, tak budiž i vedení her převzato školou v péči, zásadně spořádanou.

4. Žáci jsou povinni navštěvovati *hřiště.* Odůvodněné žádosti rodičů za osvobození od povinnosti této budiž dán průchod.

Dodatečné zásady:

a) Také tam, kde tělocviku věnovány jsou 3 hodiny týdně, budiž pečováno o to, aby hrám věnováno bylo jedno prázdné odpůldne v témdni.

b) Aby zásadně spořádané vedení her bylo umožněno, pokládá kongres za nezbytné, aby všady dány byly prostředky k zaopatřování míst, nářadí, jakož i ku placení sil učitelských.

O poměrech veličin různorodých.

Napsal Gotthard Smolař.

Jičín.

I.

V různých učebnicích početních pro střední školy vykládá se pouze o arithmetických a geometrických poměrech veličin *stejnorodých,* a neděje se tu zmínka o tom, že existují též poměry veličin *různorodých,* jež na př. velmi často zastihujeme ve fysice a v životě obecném. Výkladem dosud obvyklým ustaluje se u žáků názor, jako by poměr veličin různorodých vůbec byl nemožný, s kteréhožto stanoviska četné vzorce fysické jsou zcela nejasné. Když ve svém článku »O symbolickém počítání na středních školách« ve výroční zprávě c. k. státního a vyššího gymnasia v Jičíně z r. 1897 na str. 23. vyložil jsem při pohybu rovnoměrném vzorec

$$c = \frac{s}{t}$$

tak, že *rychlost* **c** *jest poměr vykonané dráhy* **s** *ku příslušnému času* **t**, tu se strany odborné i zkušené výklad ten vytýkán byl jakožto nesprávný a za důvod bylo uváděno, že v mathematice existují poměry pouze stejnorodých veličin.

Ačkoliv *absolutní soustava měr* v podstatě dle Gaussa a Webera přijata byla na kongresu elektrotechniků v Paříži již roku 1881. přece tyto myšlenky do dnešní doby nedošly všeobecného uznání, jak by zasluhovaly, a proto, myslím, nebude nemístné, když se stanoviska poměrů veličin různorodých o některých částech předmětu toho se pojedná a zejména ukáže, že některé případy mohou býti řešeny způsobem docela elementárním, i pro žáky nižších středních škol srozumitelným.

Na svrchu uvedeném kongresu elektrotechniků jakožto základní jednotky zvoleny byly 1. pro měření času 1 sekunda $= S =$ 86400. díl středního slunečného dne, 2. pro měření úsečky 1 centimetr $= C$ a 3. pro měření hmoty 1 gram $= G$. (Viz v. *Waltenhofen:* Die internationalen absoluten Maasse, insbesondere die elektrischen Maasse. 1885. Braunschweig, nebo *Serpieri:* Die absoluten Maasse. Wien. 1885.)

Všechny ostatní veličiny fysické, na př. rychlost, urychlení, síla, práce, effekt, kalorie atd. možno převésti na poměry těchto základních jednotek. (Srovnej též *Reiss* a *Theuerer:* Fysika pro vyšší gymnasia. V Praze 1894.) Dle výkladu v těchto spisech obsaženého jednotkou rychlosti jest rychlost, kterou těleso má, když za 1 vteřinu proběhne dráhu 1 *cm*, a jež se dá znázorniti poměrem $\frac{C}{S} = CS^{-1}$. Výraz tento, jenž značí způsob souvislosti základních jednotek v odvozeném pojmu rychlosti, nazývá se *rozměrem* čili *dimensí* tohoto pojmu.

Že rychlost svrchu uvedeným poměrem správně jest vyložena, snadno se můžeme přesvědčiti krátkou úvahou, neboť poměr vykonané dráhy (s) ku příslušnému času (t) má všechny vlastnosti pojmu rychlosti c

$$c = \frac{s}{t}.$$

1. Rychlost c je tím větší, čím větší jest dráha vykonaná (s) při témž čase; říkáme, že rychlost jest s vykonanou drahou s v poměru přímém a jednoduchém a proto dráha s jest v čitateli naznačeného poměru. Zvětšováním tohoto čitatele s zvětšuje se též celá hodnota poměru

2. Rychlost je tím větší, čím menší jest čas t potřebný k vykonání téže dráhy s Proto rychlost s časem jsou v poměru jednoduchém nepřímém a ve svrchu uvedeném poměru $\frac{s}{t}$ zmenšováním jmenovatele t hodnota celého poměru se zvětšuje, což se shoduje s pojmem rychlosti.

Tento poměr je tak jednoduchý a pojem rychlosti tak objasňuje, že jej můžeme učiniti základem a východištěm k dalším výkladům o pohybu rovnoměrném. Abychom rychlost přehledným číslem mohli vyjádřiti, béřeme za míru rychlosti dráhu za jednotku času vykonanou, na př.

$$c = \frac{10\ m}{1\ \text{vteřině}} = \frac{600\ m}{1\ \text{min.}} = \frac{36000\ m}{1\ \text{hod.}}.$$

Zlomkovou čáru těchto poměrů čti slůvkem *ku.*

Z onoho poměru pro rychlost naznačeného odvodí se cestou algebraickou vzorec

$$s = c\,.\,t,$$

tak že ve zvláštním případě $c = \frac{10\ m}{1\ sek.}$, $t = 7\ sek.$ bude $s = \frac{10\ m}{1\ sek.} \cdot 7\ sek.$, kdež jednotka časová se krátí. Tím se vypočítá $s = 10\ m \cdot 7$.

V poměrech svrchu uvedených znaky $C = cm$, $S = sek.$ atd. nejsou pouhými symboly, nýbrž skutečné veličiny, s nimiž při výkonech početních tak se může zacházeti, jako s libovolnými veličinami algebraickými.

Poznámka: Násobiti a děliti *časem* má velikou podobnost s násobením a dělením *úsečkou* (srovnej ve »Věstníku českých professorů« ročn. VI. r. 1898—99 pag. 6., 11.): Jako úsečku možno si mysliti rozdělenou v nekonečně veliký počet nekonečně malých úseček spojitě sestavených, tak také na př. vteřinu možno rozložiti na nekonečně veliký počet nekonečně malých chvilek, jež jsou jednotkami vteřiny.

II.

1. *Urychlení* jakožto poměr rychlosti k příslušnému času má rozměr $CS^{-1} : S = CS^{-2}$.

2. *Silou* nazýváme součin pohybované hmoty s urychlením a proto dimense jednotky síly jest GCS^{-2}, je to síla, jež na hmotu 1 gramu po 1 sekundu působíc dodává urychlení 1 *cm.* Tato jednotka síly zve se *dynou* (z řeckého slova *δύναμις* = síla).

Poněvadž urychlení volně padajícího tělesa = 981 CS^{-2}, tu síla tíže působící na hmotu 1 gramu čili váha 1 gramu = 981 GCS^{-2} = 981 *dyn.*

Tyto vzorce blíže odůvodňovati nebudu, ježto každý může najíti podrobné důvody v literatuře svrchu uvedené.

III.

Váha naprostá W tělesa závisí jednak na hmotnosti M, jednak na urychlení g v poměru přímém, tak že

$$W = M.\,g.$$

Z toho odvodíme

$$M = \frac{W}{g},$$

což možno vyložiti tím způsobem, že hmotnost M jest poměr váhy naprosté W k urychlení g.

Též tento poměr má všechny vlastnosti hmotnosti: Tato je tím větší, čím větší je váha naprostá při témž urychlení anebo čím menší jest urychlení za týž čas při téže váze naprosté.

Proto při témž urychlení z váhy naprosté přímo můžeme souditi na hmotnost tělesa, jejíž jednotkou jest 1 gram. Kdybychom gram vyložili jakožto jednotku váhy (jak se to děje na př. v Pošustových »Základech silozpytu«, 3. vyd. str. 2.), pak by to byla jednotka velmi neurčitá a nestálá dle toho, kde jest vážena: gram je těžší na polu než na rovníku v poměru 983·1 : 978·1, poněvadž na polu zemském je urychlení za vteřinu při volném pádu 983·1 *cm* a na rovníku pouze 978·1 *cm*, ale hmotnost 1 gramu zůstává stále stejná, poněvadž při témž tělese váha naprostá stane se tolikrát větší, kolikrát se zvětší urychlení v témž

čase. Počítáme li na př. na povrchu slunce urychlení 27·5krát větší než na povrchu zemském, pak 1 gram na slunci jest 27·5krát těžší než na zemi, ale hmotnost má gram na zemi i na slunci tutéž, poněvadž, platí-li pro hmotnost na zemi poměr $\frac{W}{g}$, platí pro hmotnost téhož tělesa na slunci poměr $\frac{27{\cdot}5\ W}{27{\cdot}5\ g}$, kteréžto oba poměry jsou si rovny.

Má-li gram býti jednotkou určitou, neproměnlivou, nutno z ní vyloučiti činitele proměnlivého, totiž urychlení a zbývá pak činitel stálý, totiž hmotnost jeho. Též v obecném životě téměř všude jest gram, po případě *kg* jednotkou hmotnosti a nikoli váhy. Koupí-li se na příklad *kg* másla, jest ho všude stejné množství, třeba by tlak na podložku byl v různých krajinách různý. O tento tlak na podložku hospodyni při koupi másla neběží, nýbrž o množství másla. Podobně chemikovi jest gram jednotkou pouze hmotnosti, jednotkou pro určité množství hmoty. Na toto množství hmoty ovšem při témž urychlení soudí se z naprosté váhy její dle úměry

$$M : M' = W : W',$$

poněvadž v poměru $Mg : M'g$ se veličina urychlení g krátí, ale toto množství hmoty jest nezávislé na proměnlivém urychlení, kdežto váha téhož množství hmoty na urychlení závisí.

Gram, po případě *kg* jakožto jednotka váhy jest upotřebitelný při měření síly, jak ukázáno jest v odstavci II. 2. Váhu tělesa nutno jest měřiti rozměrem dyny, což jest pojem docela jiný a mnohem složitější než pojem jednotky základní pro měření hmoty.

Tolik na vyvrácení omylu v některých i novějších učebnicích uváděného. Někdo namítne, že žákům nižší třídy střední školy jest pochopitelnějším výklad gramu jakožto jednotky váhy a z důvodů didaktických že se má tento výklad na tomto stupni ponechati. Na to odpovídám: 1. Nesprávnost ani na nižším stupni výuky nemá se žákům vštěpovati, 2. dle vlastní mé zkušenosti nedělá žákům pražádné obtíže správný a jednoduchý výklad gramu jakožto jednotky množství hmoty, jež na témž místě jest úměrno naprosté váze. Rozumí se samo sebou, že podrobnější výklad, chápavost žáků přesahující, odpadá.

IV.

Ve fysice vzorec

$$s = \frac{W}{V}$$

vede nás k výkladu: specifická váha s jest poměr váhy naprosté W k objemu V. Aby čísla naznačující specifickou váhu byla přehledná, béře se za jednotku objemu 1 cm^3. Specifická váha pak by se měla úplně psáti na př. takto:

$$s = \frac{2\ g}{1\ cm^3} = \frac{2\ kg}{dm^3}.$$

Počítajíce pak dle vzorce

$$W = s \,.\, V,$$

dosadili bychom ve zvláštním případě $s = \frac{2\,g}{cm^3}$, $V = 10\,cm^3$ úplně beze všeho vynechávání

$$W = \frac{2\,g}{cm^3} \cdot 10\,cm^3,$$

kdež jednotka cm^3 se krátí. (Srovnej: »O symbolickém počítání«, l. c. pag. 24.).

V.

Abych uvedl některé příklady poměrů veličin různorodých ze života obecného, připomínám toto:

Zboží nějaké pokládáme za tím dražší, čím méně ho dostaneme za touž částku peněz anebo čím více peněz musíme za totéž množství zboží zaplatiti. Dle toho pojem drahoty jest poměr množství peněz P ku množství koupeného zboží M, tak že můžeme psáti

$$\text{drahota} = \frac{P}{M}.$$

Zvětšováním čitatele tohoto poměru zvětšuje se hodnota celého poměru, což se může státi též zmenšováním jmenovatele. Tyto vlastnosti poměru jsou v souhlase s pojmem o drahotě zboží.

Za přehledností měrou drahoty jest cena určité jednotky zboží (1 kg, 1 m, 1 l) anebo množství zboží za určitou jednotku peněz koupené.

Ve správné úměře

$$3\,kg : 5\,kg = 9\,K : 15\,K,$$

kdež 9 K a 15 K jsou ceny za 3 kg a 5 kg zboží, můžeme vnější členy zaměniti a obdržíme opět správnou úměru

$$15\,K : 5\,kg = 9\,K : 3\,kg,$$

v níž jednotlivé poměry naznačují drahotu zboží.

Různé způsoby psaní jsou:

drahota 1 kg zboží $= 3\,K$, anebo drahota zboží $= \frac{3\,K}{1\,kg} = \frac{3\,h}{1\,dkg}$.

Poznámka: Láce jest převratná hodnota drahoty, tak že jest

$$láce = \frac{M}{P},$$

kdež M znamená množství zboží koupeného za cenu P.

VI.

O úměrnosti veličin z obecného života je známo, že platí jen v určitých mezích, a to je třeba vždy míti na paměti, řešíme-li úlohy sem se vztahující. Aby snad nevzniklo nějaké nedorozumění v odstavcích následujících, uvedu tento příklad: V úloze: Vystaví-li 5 zedníků zeď za 12 dní, za kolik dní vystaví touž zeď 10 dělníků? možno veličiny počet dělníků a dobu pracovní pokládati za převráceně úměrné a souditi,

že dvakráte větší počet dělníků vystaví touž zeď za dobu dvakráte kratší. Ale nesprávně bychom jednali, kdybychom též při 100- nebo 1000ronásobném počtu dělníků uznávali úměrnost veličin. S tohoto stanoviska nutno posuzovati též výrazy, jež dále z oboru života *obecného* a *školského* uvedeny budou..

VII.

Pátrajíce po tom, na čem závisí peněžní zisk z dopravy železniční za určitý čas, poznáváme, že zde důležitým činitelem jest S, jež znamená průměrnou sazbu za 1 *km* dopravy jedné osoby, dále M, množství to osob, jež železnice použily, potom K, což jest průměrný počet *km* dopravy. Zavedeme-li též pro dopravu zboží označení podobné, jen čárkami vyznačené, a znamená-li V vydání s dopravou spojené, doděláme se jednoduchou úvahou výrazu, jenž jest přibližně úměrný peněžnímu zisku Z z dopravy té:

$$Z \doteq S . M . K + S' . M' . K' - V.$$

Tohoto vztahu naznačených veličin bylo využitkováno při nedávném snížení průměrné sazby S za 1 *km* dopravy tak, že druzí dva činitelé M a K poměrně značně se zvětšili, tak že při snížené průměrné sazbě přece celkový zisk vzrostl.

VIII.

Předpokládáme-li u normálních zmijí jakost jedu stejnou, závisí nebezpečnost uštknutí člověka: 1. na množství jedu M do rány vstříknutého v poměru přímém, 2. na jemnosti údu J (ruky, pysku, jazyku atd.), do něhož uštknutí se stalo též v poměru přímém, 3. na síle a zdraví uštknutého člověka $Č$ v poměru převráceném. Dle toho nebezpečnost uštknutí člověka od zmije jest úměrno výrazu

$$\frac{M . J}{Č}.$$

Množství jedu M dále závisí *a*) na celkové váze zmije W, jež jest dělena stálým číslem n, které naznačuje poměr váhy zmije k normálnímu jejímu množství jedu, *b*) na teplotě t, jíž zmije jest vystavena, *c*) na době d, jež uplynula od posledního uštknutí, vesměs v poměru přímém, tak že do výrazu svrchu uvedeného za M mohli bychom dosaditi $\frac{W . t . d}{n}$.

IX.

Výsledek vyučování školského závisí na četných činitelích, jichž vzájemným působením a harmonisováním možno dodělati se úspěchů někdy lepších, jindy slabších. Při jednostranném posuzování může se státi, že některému činiteli se příliš velká váha přikládá na ujmu ostatních; i jest potřebí uvážiti všechny okolnosti náležitě. Abychom vztah jednotlivých činitelů při vyučování školském přehledně naznačili, možno dle vzorů fysiky a některých odvětví psychologie též užiti vzorců, jež ovšem

v tomto případě nemohou míti naprostou platnost, co se týče kvantity jednotlivých činitelů, poněvadž zde není žádných základních jednotek měření, než tyto vzorce aspoň naznačují vzájemný vztah těchto činitelů. Proto vzorce ty chci nazvati *relativními*. — Chceme-li vyšetřiti, *na čem závisí průměrný výsledek vyučování v jedné třídě v určitém předmětu*, poznáváme, že závisí:

1. na předmětě P, jenž průměrně za hodinu vyučovací jest probrán a chápavosti žáků musí býti přístupný; touto jest řízen výběr učiva pro žáky různých stupňů. Veličinou P nutno rozuměti soubor všech představ a pojmů určitého oboru ve škole procvičeného a možno ji označiti součinem $R.H$, kdež R znamená rozsah a H hloubku učiva procvičeného. Že tyto dvě veličiny na sebe navzájem působí jako činitelé, poznáváme z krátké úvahy této: Když by ve škole byla procvičena látka trojnásobného rozsahu a v celém výkladu šlo by se do dvojnásobné hloubky, tu patrně procvičeno bylo šestkráte tolik látky než když by rozsah a hloubka byly v poměru jednoduchém.

Veličina P představujíc množství osvojených poznatků je základem věcného vzdělání, na němž ovšem zároveň se buduje vzdělání formální, neboť žáci nabývajíce vědomostí rozsáhlejších a hlubších, stávají se schopnými činnosti složitější a složitější. Žáci majíce zásobu různých pojmů, ustálených a různými směry procvičených tlumů představ mají při nové činnosti hojnost osvojujících (appercipujících) představ, z dosavadní zkušenosti čerpaných, jasně na vědomí, tak že toto nové osvojování děje se rychle a bezpečně.

2. Průměrný výsledek vyučování dále zavisí na methodě M, jež se vztahuje *k vnitřnímu* uspořádání látky učebné a založena jsouc na zákonech psychologických má býti předmětu i žactvu přiměřena. Dle toho nemůže býti táž methoda ve všech předmětech, ani při témž předmětě u různých žáků.

S methodou v témž směru působí technika vyučovací T, jež se vztahuje *k vnější* formě vyučovací, s níž úzce souvisí též zařízení pomůcek vyučovacích a místností školních i osobnost učitelova. Účinky správné methody i techniky působících týmž směrem se sečítají podobně asi jako síly působící rovnoběžně dávají výslednici rovnou součtu složek. Proto druhým činitelem rozhodujícím o výsledku vyučování jest součet účinků $M + T$.

Methoda a technika vyučovací samy o sobě beze zření k výběru látky jsou důležitým činitelem po stránce formální: na př. když žák veden byl k samostatnému, soustavnému pozorování přírodnin na některých vzorech, pak i na novou přírodinu docela jiným okem se dívá než ten, kdo jest docela v tom směru nezkušený, ovšem při jinak stejných ostatních okolnostech. Nebo: když žák poznal, kterak se má učiti francouštině, může methody zde poznané z velké části upotřebiti též při učení se jinému jazyku cizímu.

Poznatky neurovnané a methodicky nepropracované nejsou náležitě a v čas upotřebitelné, teprve jejich methodickým propracováním vzdělávací cena jejich vzrůstá. Na př. v přírodovědě o nějaké úplnosti poznatků při omezenosti časové není možno mluviti, tak že při vyučování na střední škole neběží ani o to, pozná-li žák o jednu květinu více

nebo méně, nýbrž hlavně přijde na to, aby to, co poznává, poznal všestranně, pokud možno z vlastního názoru anebo aspoň o tom, čemu se učí, vlastním pozorováním se přesvědčil. Když žák naučí se pozorovati samostatně, pokud možno všemi smysly přímo čísti v knize přírody, když se v něm vzbudí zájem pro přímé pozorování přírody, pak zajisté to má pro něho větší cenu než když by se různým poznatkům bezmyšlenkovitě naučil, které co nejdříve by zase zapomněl. Je to známá věc, že člověk zapomíná poznatky z oboru, ve kterém po delší dobu nepracuje, na př. filolog po více letech zapomíná mathematiku, mathematik zase řečtinu, než tolik je jisto, že právě methodickým propracováním poznatků různých oborů, touto duševní gymnastikou duch jejich zmohutněl, tak že se stal schopným vyšší činnosti. — Tím, myslím, s dostatek je odůvodněno, že součet působnosti methody a techniky vyučovací nutno klásti samostatným činitelem, jenž má vliv na průměrný výsledek vyučování ve třídě.

Výběr látky vymezen jest v hlavních rysech osnovou učebnou, než přece v mezích této osnovy závisí na učiteli. Methodu a techniku vyučovací v první řadě upravuje učitel se zřením k učebnici a k pomůckám vyučovacím, jež jsou přístupny.

Obraťme nyní pozornost svou k činitelům, jež závisejí hlavně na žácích:

3. Je-li ve třídě n žáků, průměrná chápavost jejich čili průměrná chápavost celé třídy

$$Ch = \frac{ch_1 + ch_2 + ch_3 + \ldots + ch_n}{n},$$

kdež ch_1, ch_2, ... ch_n jsou znaménka pro chápavost jednotlivých žáků. Právě k této průměrné chápavosti žáků musí učitel při svém postupu hlavní zření své obraceti, tak že i tu pokrok velice závisí na učiteli, neboť i ve třídě žáků menší chápavosti průměrné možno docíliti uspokojujících výsledků, když učitel, ovšem v mezích osnovy učebné, přiměřeně látku omezí a probranou náležitě procvičí. Zejména, když začíná se v některém předmětě učiti, tu chápavost žáků v tom směru jest ještě malá, poněvadž nemají ještě náležitých appercipujících představ ani nejsou zvyklí na novou methodu s novým předmětem spojenou. A proto zejména v začátcích musí učitel tím pozorněji a opatrněji pokračovati. Hlavní povinností učitelovou jest, aby se stále přesvědčoval, je-li výklad a postup vyučování ve třídě v souhlase s chápavostí žáků. Tato jest hlavním a rozhodujícím činitelem k dosažení určitého výsledku při vyučování, dle něhož učitel veškeré své působení zaříditi má. Nejdůležitější pro výsledek vyučování jest, aby učitel sestoupil na stanovisko chápavosti žáků a s tohoto stanoviska věc jim vykládal a pak na vyšší stanovisko je povznášel. Průměrná chápavost žáků ve třídě byla vodítkem při určování osnovy učebné v jednotlivých třídách, a aby se tato průměrná chápavost, v jednotlivých třídách potřebná, udržovala, postaráno jest především o přísné přijímací zkoušky do střední školy, a jest ustanoveno, aby žák třídu opakoval, není-li zralým k postoupení do třídy vyšší. Též u téhož žáka za různých okolností chápavost v témž předmětě se mění, na př. po únavné tělesné nebo duševní práci chápavost ochabuje, a proto je třeba práci s oddechem náležitě střídati. — Touto úvahou

ukázáno, proč chápavost žáků nutno pokládati samostatným činitelem při posuzování výsledků vyučováním dosažených. K důležitosti tohoto činitele se později ještě vrátíme. Při všem se předpokládá třída normální, nepřeplněná, tak aby učitel všem žákům náležitou pozornost mohl věnovati a se všemi náležitě pracovati.

4. Dále závisí výsledek vyučování na výslednici dvou složek, jež podobně působí jako síly v témž směru; tato výslednice odvodí se součtem působnosti *a*) součinnosti žáků *S*, v níž zahrnuta je též pevná kázeň, *b*) pilnosti domácí *D*. Náležitá součinnost žáků není možna bez pevné kázně a též navzájem náležitou součinností se kázeň náležitá udržuje sama sebou a oboje jest následkem náležitého harmonisování poměrů předcházejících. Když žákům vštípena jest láska k předmětu, pak součinnost jest zabezpečena sama sebou, než lásku k předmětu není možno pokládati za činitele přímo rozhodujícího o výsledku vyučování, poněvadž láskou samou o sobě žádných výsledků se nedoděláme, nýbrž nutno ji pěstovati jako důležitou vzpruhu součinnosti a domácí pilnosti. Tato záleží v tom, že žáci doma opakují a procvičí to, čemu byli ve škole porozuměli. Různé prostředky k buzení součinnosti a samočinnosti žáků dále vykládati nebudu. — Tím odůvodněno, proč součet působení součinnosti a domácí pilnosti $(S+D)$ nutno pokládati za dalšího důležitého činitele pro dosažení uspokojujících výsledků vyučování, neboť každý uzná, čím všestrannější a důkladnější je součinnost a domácí pilnost žáků, tím lepších výsledků vyučování možno dosíci. Někdo namítne, že dříve i při méně dokonalých methodách vyučovacích došlo se uspokojujících výsledků aspoň v některých směrech. Než nutno uvážiti toto: Abych uvedl zvláště nápadný příklad, připomínám: Když žákům prostě beze všeho výkladu bylo uloženo, čemu se mají naučiti, slovy »odtud až potud«, což ovšem nebyla žádná methoda vyučovací, než methoda nějaká byla aspoň v knize učebné, tu tím větší nároky činěny byly na pilnost domácí žáků, čímž tito jistě byli přetěžováni, zejména když věci uložené nerozuměli. Tu zvýšenou domácí pilností musili žáci nahrazovati nedostatky školy, měli-li se dodělati náležitých úspěchů. Přes to přese všechno přece součet vědomostí školou poskytnutých nevyrovnal se součtu vědomostí, jež nyní se žáky se procvičí.

5. Výsledek, jehož vyučováním dosíci možno, závisí dále na čase *Č*, počtem hodin vyučovacích vyjádřeném, neboť k vyložení a procvičení určitého úkolu musí býti vyměřen určitý čas a čím delší čas ovšem v určitých mezích jest vyměřen vyučování v určitém oboru, tím znamenitějších výsledků možno při jinak stejných okolnostech dosáhnouti.

6. Dle toho činitelé, v prospěch zdárného výsledku vyučování působící, dali by se sestaviti do vzorce

$$P \,.\, (M + T) \,.\, Ch \,.\, (S + D) \,.\, Č.$$

Zvláštní postavení v tomto vzorci jeví chápavost žáků, neboť vyšší nebo nižší stupeň chápavosti má mocný vliv téměř na všechny ostatní činitele. Při zvýšené chápavosti nejen že výběr učiva může býti bohatší, ale i methoda se mění, součinnost žáků vzrůstá, i domácí píle stává se intensivnější, neboť čím lépe žáci předmětu rozumějí, tím více hledí se v něm zdokonalovati a tím horlivěji se jím obírají; též čas

k dosažení určitého cíle se při tom zkracuje. Vzhledem k tomu na př. při zdvojnásobené chápavosti v témž čase možno probrati dvojnásobný úkol $2P$ při jinak stejných okolnostech. Než při zvýšené chápavosti též urychlenou methodou a intensivnější součinností a domácí pilností může se působiti na zvýšení probraného učiva, kterýžto poměr snad by se mohl vyjádřiti tím způsobem, že výsledek vyučování závisí v poměru čtvercovém na chápavosti žáků *Ch*, nebo po případě i krychlovém, tak že svrchu uvedený vzorec úměrný výsledku vyučování nutno opraviti takto:

$$P \,.\, (M + T) \,.\, Ch^n \,.\, (S + D) \,.\, \check{C},$$

kdež $n = 2$ nebo 3; u geniálních lidí je tento mocnitel n číslem ještě vyšším.

7. Co překážkami při dosažení uspokojivého výsledku vyučovacího se nazývá, bývají nedostatky jednotlivých činitelů zde uvedených, na př. náležitého výběru vyučovacího předmětu P, nebo chybná methoda a technika vyučovací $(M + T)$, nebo slabá chápavost žáků *Ch*, nebo slabá součinnost (inklusive kázeň) a domácí pilnost, nebo nedostatek času potřebného k procvičení vyložené látky. Již při prvním pohledu na svrchu uvedený vzorec poznáváme, když by jeden z těchto činitelů se stal nullou, pak celý výsledek vyučování sklesl by na nullu.

Zejména ještě na jednu překážku možno ve vzorci našem upozorniti, je to přetěžování žáků $\check{Z}$, v němž je zahrnuta též nesoustředěnost výuky. Náležitým výběrem učiva a dobrou methodou omezuje se sice tato překážka sama sebou, tak že zejména při jednom předmětě vůbec by se neobjevovala. Než rozšíříme-li působnost vzorce onoho, upravíce přiměřeně všechny činitele, též na více předmětů, v jedné třídě vykázaných, pak ohrožuje tato překážka značnou měrou celkový výsledek vyučování, tak že zasluhuje, aby jakožto samostatný činitel ve jmenovateli našeho vzorce byla uvedena. Pak by úplný vzorec vypadal takto:

$$\frac{P \,.\, (M + T) \,.\, Ch^n \,.\, (S + D) \,.\, \check{C}}{\check{Z}}.$$

Kde všechny paedagogické a didaktické prostředky na odstranění vážnějších překážek vyučování minuly se s výsledkem, tam nastává nutnost potlačení násilného. Ale důležitější než tento nejzazší prostředek jsou prostředky praeventivní, jež záležejí v tom, že náležitým harmonisováním činitelů dříve uvedených, jednáním pevným a důsledným při nepatrných *prvních* poruchách předejde se zlo vážnější.

Tím jsem provedl pokus, abych po způsobě mathematickém naznačil přehledně vzájemné působení jednotlivých činitelů při složité práci didaktické. Vzorec právě odvozený nemá snad sloužiti k mathematickému vypočítávání skutečného výsledku vyučovacího, což ovšem jest nemožné, nýbrž, jak bylo vyloženo, má přibližně označiti podmínky a váhu jich k dosažení zdárného výsledku vyučovacího.

Poznámka: Když odvažujeme váhu a dosah jednotlivých činitelů svrchu uvedených, přibližujeme se tím k objektivnímu posuzování možného celkového výsledku vyučovacího, naproti tomu obvyklý způsob klassifikační možno nazvati posuzováním subjektivním, ježto závisí na subjektivním názoru vyučujícího učitele.

K nové osnově pro školy reálné.

Příspěvek Jos. Dědečka.

(Ostatek.)

Přibližují se za jedno tím, že střídati se bude v obou semestrech dvou prvních tříd zoologie s botanikou, po druhé tím, že mineralogie pošine se do třídy vyšší ve spojení s lučbou. Přibližují se pouze, avšak nic více, *poněvadž na ústavech našich zachovají se dotud obvyklé dva stupně — nižší a vyšší* — i na příští čas, kdežto v říši německé od našich Alp až po Balt popisná přírodověda z pravidla po celých pět prvních tříd gymnasijních a v reálkách I. řádu (s latinou) ve dvou hod. týdenních postupně se projednává, přes to, že i tam jest mineralogii vymezeno místo ve třídě vyšší často i ve spojení s fysikou.

Na šestitřídních reálních školách říšských, na př. bavorských, vymezeno jest přírodní vědě po třech hodinách a to teprve ve třídách *druhé* a *třetí*, a po třech ve třídách *páté* a *šesté*. V nižším oddělení jest zoologie a botanika střídavě v obou třídách II. a III.; ve vyšším oddělení jest mineralogie ve spojení s chemií též v obou třídách. Pro nynější změněné poměry naše stůjž zde krátce obsah učiva každé třídě vymezeného, vypsaný z výroční zprávy král. krajské reálky norimberské z r. 1890:

Zweiter Kurs (t. j. druhá třída) *Wintersemester: Zoologie.* Unterschied zwischen organischen und unorganischen Körpern. Thier und Pflanze. Die Hauptabtheilungen und Klassen des Thierreichs, vertreten durch Repraesentanten unserer Fauna. Wirbellose Thiere.

Sommersemester: Botanik. Äussere und innere Organe der Pflanzen: ihre Bedeutung für das Leben derselben; Demonstrationen an Abbildungen und natürlichen Pflanzen; besondere Hervorhebung der natürlichen und schädlichen Pflanzen. — Nach *Hofmann, Grundzüge der Naturgeschichte.*

Dritter Kurs: *Wintersemester: Zoologie.* Bau, Leben und Pflege des menschlichen Körpers. Die Wirbelthiere. Charakteristik der Fauna verschiedener Länder.

Sommersemester: Botanik. Das Linnésche System. Anleitung zum Pflanzenbestimmen. — Nach *Hofmann, Grundzüge der Naturgeschichte.*

Fünfter Kurs: *Chemie und Mineralogie.* Der Unterricht in der Mineralogie wurde in der Weise mit dem in der Chemie verbunden, dass die einzelnen Mineralien bei betreffenden chemischen Verbindungen vorgezeigt und charakterisiert wurden. Krystallsysteme.

Sechster Kurs: *Chemie u. Mineralogie.* Die Mineralogie analog. mit Kursus Fünf. — Lehrbuch: *Rüdorff, Grundzüge der Chemie.*

V jakém postupu, objemu a detailu ono předepsané učivo v Bavorsku se probírá, nejlépe by objasnily shora uvedené učebnice; jak a v jakých rozměrech vyučovací látka vymezena jest v Německu na gymnasiích a reálkách I. řádu, uvedeno bude níže.

O to o vše nám se však na prvním místě nejedná, ale o to: *a*) jak především upraviti bylo by v přechodní době školního roku 1898—99

látku zoologicko-botanickou *pro první třídu reální* na podkladě učebnic dotud zavedených, *b*) které učivo z obou oněch odborův mělo by se vykázati pro rok 1899—1900 třídě druhé a posléze *c*) o způsob, dle něhož nutno bude pořiditi i nových učebnic pro živočišstvo a rostlinstvo na základě nových ministeriálních instrukcí.

Nesla-li se intence při změně posavadní osnovy s vyšších míst k tomu, aby první dvě třídy reální vzhledem ku přírodní vědě na příště uvedeny byly v souhlas s ústavy gymnasijními (na nichž se část zoologie a botaniky v první třídě probírá a druhá část ve třídě druhé zakončuje) pouze z toho důvodu, aby odstranily se překážky nastávající primánům gymnasijním při přestupování na studia reální — pak arci mohly by odpadnouti obě shora sub *a)* a *b)* uvedené pochybnosti, poněvadž by dotud platný předpis pro gymnasia jednoduše přenésti se mohl i na školy reální. Z téže příčiny nenastala by ani potřeba nějaké záměny školních knih zoologicko-botanických pro první a druhou třídu.

Mělo-li by však i v tomto směru zůstati vše při starém, tuť přece volno položiti otázku, nebylo-li by záhodno ku změně jedné přidružiti i změnu jinou, věcnou, důležitou a jak z následujícího jasně vyplývá, i paedagogicky zajisté prospěšnou — t. j. *změnu v osnově učebných knih* (viz shora lit. *c*).

Jaká látka by se dle nové osnovy vymeziti měla pro nové knihy *zoologické,* nakazuje vys. vynesení těmito slovy: *Erste Klasse: »Säugethiere und Vögel. — Zweite Klasse: Schluss der Wirbelthiere, hierauf wirbellose Thiere, vornehmlich Insekten.«*

Méně určitě vyznívá výběr botanického učiva pro obě nižší třídy reální, pro jejichž první třídu jest stanoveno: *»Auswahl solcher Samenpflanzen, deren Aufbau am geeignetsten erscheint, den Schüler in das Verständnis der Elemente der äusseren Gliederung einer Pflanze einzuführen.«*

A pro druhou třídu: *»Fortsetzung der ersten Klasse durch Vorführung einiger Sporenpflanzen und solcher Samenpflanzen, deren Betrachtung mehr Schwierigkeiten bietet. Anbahnung des Verständnisses der Grundeintheilung und des Erkennens der wichtigsten Gruppen des Pflanzenreiches.«*

Poněvadž novou osnovou učivo zoologické aspoň v jeho hlavních skupinách (třídách) přesně jest stanoveno, nemůže naskytnouti se učiteli, jenž poprvé v povinnosti školní se uvázal, v tradování jeho neboli v postup a výběr látky tak značných obtíží, jako při učivu botanickém. V tomto ponechává osnova učiteli úplnou vůli u výběru látky, která, jak každému praktikovi známo, nezávisí tak na zásobách kabinetních, jako hlavně a především na zásobárně, jíž v té které době roční bohyně Flora ať laika ať učence oblažuje.

O ten výběr botanického materiálu hlavně se tu jedná, nikoliv však učiteli vyškolenému, ale začátečníkovi, jemuž každá rada v čas poskytnutá a každýkoliv pokyn mohou přijíti vhod a mohou usnadniti jeho i v příznivých poměrech nesnadný úkol. Ačkoliv není třeba ve všem u Němců »hledati pravdu«, tuším, že nebude pochybeno, předvedeme-li tuto pořad rostlin, jež v postupu zde uváděném v říši německé dle

jedné učebnice*) projednávají ve školách, kde se přírodní vědě čtyři první třídy věnují (v každé první běh zoologii a druhý botanice).

V této níže jmenované učebnici vymezuje se *prvnímu* botanickému kursu všeho všudy 48 stránek kapesního formátu *beze všech vyobrazení* k textu připojených — obsahujících popisy techto 25 rostlin: Tulipa Gesneriana, Viola odorata, Caltha palustris, Primula officinalis, Cardamine pratensis, Glechoma hederacea, Prunus Padus, Pirus Malus, Convallaria majalis, Aesculus Hippocastanum, Papaver Rhoeas, Syringa vulgaris, Fragaria vesca, Robinia Pseudacacia, Rosa canina, Solanum tuberosum, Tilia platyphylla, Convolvulus arvensis, Agrostemma Githago, Pisum sativum, Echium vulgare, Hypericum perforatum, Malva neglecta, Delphinium Consolida a Linaria vulgaris.

U každé z uvedených rostlin jest podrobný souvislý popis a ve zvláštním odstavci její stanoviště, doba květu a užívání nebo škodlivost. Pak teprve následuje pod nápisem »objasnění« vysvětlení jednotlivých nových pojmů do organografie spadajících. Tak jest to hned u první rostliny, tulipánu, kde v »objasnění« uvádějí se: 1. hlavní ústroje rostlinné kořen, stonek a listy, 2. rozdíly mezi kořenem a stonkem, 3. popis cibule, 4. přesleny ústrojů květových, 5. součástí tyčinek a 6. součásti pestíku. Plod, tobolka, se tam zvlášť nepopisuje, ale odkazuje se při jejím jménu na další blízký § zaujímající popis a vysvětlení ústrojů *blatouchu*. Tam uznali autorové za vhodné *vedle měchýřiku* vylíčiti spolu povahu *tobolky*.

V tomto směru vedeny jsou vysvětlivky a kdekoliv třeba parallely a srovnávání neznámých (nových) pojmů se známými při všech 25 rostlinách 1. kursu. Srovnávání to jde u posledních dvou rostlin, ostrožky a květele, docela i tak daleko, že z rozličného počtu plátků ostrožky (dvou) srovnávaného s počtem plátků kališních (pěti) — nebo z jiného počtu tyčinek linarie (čtyř), než jaký jest počet cípů korunních (pět), poučují autorové žáka souditi na abortus toho kterého ústroje květového.

Druhý kurs připomenuté učebnice popisuje již 50 druhů asi na 56 stránkách a v 25 paragrafech. Jsou to: Galanthus,**) Anemone nemorosa a Ranunculus Ficaria, Ribes rubrum a Grossularia, Sisymbrium Alliaria a Capsella, Viola tricolor, Stellaria media a Cerastium arvense, Prunus Cerasus a avium, Symphytum a Myosotis palustris, Acer Pseudoplatanus a Platanoides, Sambucus a Viburnum, Lamium purpureum, album a amplexicaule, Saxifraga a Sedum acre, Ranunculus bulbosus, acer a repens, Veronica Chamaedrys a Salvia pratensis, Geum rivale a urbanum, Lythrum Salinaria a Oenothera, Solanum nigrum a Dulcamara, Geranium Robertianum a Erodium, Dianthus Carthusianorum a Caryophyllus, Daucus a Pastinaca, Polygonum Convolvulus a Fagopyrum, Helianthus a Centaurea Cyanus, Trifolium pratense a repens, Taraxacum a Achillea, Calluna a Ledum.

---

*) *Leitfaden für den Unterricht in der Botanik.* Von Dr. Otto *Vogel*, Direktor des Königsstädtischen Realgymn. zu Berlin, Dr. Karl *Müllenhoff*, Oberlehrer des Andreas Realgymn. zu Berlin und Dr. *F. Kienitz Gerloff*, ord. Lehrer an der Landwirthschaftsschule zu Weilburg. Berlin 1886.

**) Rodový v seznamu tu uvedený název zvolen zde všude pro krátkost na místě nejobecnějšího druhu, na př. *Saxifraga* místo: *Saxifraga granulata.*

Většina z druhů uvedených opírá se tam o specie, které již v první třídě byly podrobně popsány a k jichž popisu (opakování) se také poukazuje. Na př. popis *podsněžníku* založen na vlastnostech *tulipánu* a *konvalinky;* popis *rezekvítku* na vlastnostech *šalvěje* a pod. Zároveň navykají žáka spisovatelé německé učebnice porovnávati příbuzné rody a druhy téhož rodu mezi sebou, připojujíce na vhodných místech *i klíče k určování druhů,* a to i takových, které tam zvláště dopodrobna popsány nejsou. Na př. *Prunus* zastoupen v 1. kursu druhem P. Padus a v 2. kursu druhy P. Cerasus a P. avium; dle klíče však určiti možno i P. Armeniaca, P. spinosa, P. domestica a P. Mahaleb.*) Z toho plyne, že seznává žák i znaky *rodové* i, kde látka projednaná připouští, charakteristiku některých *čeledí.* O hojné vysvětlivky týkající se rozvětvení, květenství, plodů a j., jakož i odkazy, jest i v 2. kursu pečlivě postaráno.

Poněvadž dle nové osnovy připadá na botaniku v 1. třídě maximální doba čtyř měsíců (od poloviny března do pol. července), která na mnohém ústavu o půl měsíce (červenec) se zmenší, možno počítati pouze asi se 30 hodinami botanického vyučování vůbec. A v této době není zajisté nemožno projednati 75 druhů rostlin, nebo-li počet v obou kursech shora uvedený.

Nastává však otázka, zdali by se měl naznačený výběr rostlin beze změny podržeti. A tu myslím, že nikoliv, poněvadž každý druh tam jmenovaný dílem svou povahou, dílem místními poměry nehodí se za vzor a podklad, na němž pohodlně stavěti by se dalo. Z 1. kursu mohla by býti nahrazena řeřicha luční fijalou žlutou, oponka některou hluchavkou a střemcha švestkovým stromem, tak jako z 2. kursu mohla by odpadnouti drobná Stellaria media ve prospěch některé knotovky nebo silenky, Sisymbrium ve prospěch řepky, Solanum nigrum ve prospěch lycia, Geranium Robertianum a Erodium ku prospěchu G. pratense (ne-li druhu j.), Calluna vulgaris ku prospěchu borůvky nebo brusiny a pod.

Současně by mohly některé druhy kursu druhého nahrazeny býti speciemi kursu třetího, byť i jiným čeledím náležely. Místo Geum a Polygonum (2. kurs) mohla by zaujmouti některá jehnědokvětá dřevina nebo obilina z kursu třetího, aby již v první třídě položen byl základ k rozeznávání květů obojakých a dvojakých. — Ostatkem může výsledek jen získati, zamění-li učitel ten který vzor v učebnici vylíčený druhem jiným příbuzným, rovněž typickým, je-li v hojnosti a v čas přístupný.

Rostliny (a jejich příbuzenstvo), jež uvádí zmíněná německá učebnice ve 3. a 4. kursu, hodí se i dle nových instrukcí zcela dobře pro třídu druhou. Jsou to (v 3. kursu) obecnější Juliflorae, Ulmus, Carex, Typha, obiliny, Euphorbia, Iris, Nymphea, Orchis, Humulus, Parnassia a rovněž asi tolik druhů s tím kterým příbuzných (na př. Humulus-Cannabis a Urtica) — a ve 4. kursu: Coniferae, zástupcové rostlin výtrusných a některé teplokrajné specie, jako: druhy palem, banány, rýže, třtina, čajovník, kávovník, vanilla a kakao. Vůbec jest ve 3. a 4. kursu popsaných druhů poměrně málo, za to však pěstuje se tam přehlednost

*) Z rodu *Trifolium* obsahuje klíč *deset* druhů.

o roztřídění rostlinstva tak, že jsou tam opětně v podobě určovacích tabulek (klíčů) celé bohatší řády rozděleny v čeledě a tyto opět v hojný počet rodů a druhů (Compositae zaujímají 3·5 listů z celé knížky 143 stránek vůbec obnášející). Kolorované diagramy květů jako jediná illustrace zaujímají jednu stránku přiloženého kartonu kursu 3. a 4., tak jako nahrazují tři tabulky kursu 1. a 2. vzájemnou polohu ústrojů, tvar lupenů a obecnější druhy květenství.

Poněvadž dotud vydávané učebnice zoologické i botanické, pro první třídy škol středních určené, úplně sevřeny jsou v těsné kleště systematiky, domnívám se, že prospěchu žactva by valně přispělo, kdyby aspoň botanické učebnice dle příkladu výše uvedené školní knihy německé i pro naše ústavy střední byly upraveny.*)

Studentské noclehárny r. 1898.

Napsal **Ant. Kostinec.**

O feriální cestování naší mládeže nebylo do nedávna tak postaráno, jak by toho nepopíratelná důležitost věci byla vyžadovala. Čeští studenti, kteří o prázdninách se chtěli vydati na cesty, byli ponejvíce odkázáni sami na sebe; nebylo nikým o to pečováno, aby jim cestování bylo usnadněno nebo levnějším a tedy i přístupnějším učiněno, nebylo dbáno toho, aby již předem byli poučeni, které krajiny mají na svých cestách vyhledávati a co tam mohou shlédnouti, aniž si všímáno toho, zdali a kolik naše studentstvo o prázdninách cestuje.**)

Náprava v této věci stala se v posledních letech tím, že Klub českých turistů v Praze jal se organisovati feriální cestování českých studentů prozatím aspoň v zemích koruny české. Za tím účelem zřizuje KČT. spolu se svými odbory v Čechách, na Moravě i ve Slezsku studentské noclehárny, které mají studentům poskytovati nocleh a — pokud to možno — i stravu zdarma nebo za sníženou cenu, a vydává každého roku seznam zřízených nocleháren, který se svolením velesl. zem. školní rady prostřednictvím ředitelstev žákům českých středních i odborných škol se rozdává. Mimo to vydává KČT. každého roku pro žáky stručného průvodce po některé zajímavé krajině české a týmž způsobem jej rozšiřuje mezi žactvem (posud vyšly Krkonoše, Brdy, Šumava, Bezkydy s Mor. Valašskem, letos vyjde Slovensko). Noclehárny zřizují se na místech, jež vynikají průmyslem, histor. památkami, krásným okolím atd., při tom přihlíží se dle možnosti k tomu, aby vzdálenost 2 sousedních nocleháren od sebe nebyla větší než je cesta jednodenního pochodu. Hlavní váha klade se na zřizování samostatných bezplatných nocleháren, jež jsou umístěny ve školách neb i v soukromých bytech. Kde pro místní poměry nebo pro nedostatek peněžních prostředků není možno zříditi samostatné noclehárny, tam zřizují se v hostinci; některé z těchto jsou též bezplatny buď

---

*) Učebnice botaniky od prof. Al. J. Bernarda vyznačuje rostliny, jež by se mohly projednávati v I. třídě a rostliny pro II. tř.

**) O samostatných feriálních cestách českých studentů v r. 1897 nalezl jsem stručné zmínky pouze ve výroč. zprávách 2 českých ústavů!

ochotou pp. hostinských neb obětivostí některých korporací a společností, které samy platí poplatek za přenocovavší studenty. — Přístup do nocleháren je vyhrazen žákům všech škol (i němečtí žáci jich používají*); mimo ně připouštějí se do nich též učitelé, pokud místo stačí. Aby se zabránilo zneužívání nocleháren, každý návštěvník musí se vykázati zvláštní legitimací, kterou zdarma vydávají a ověřují ředitelstva škol. Ve výjimečných případech povoluje se přístup do noclehárny též na předložení školního vysvědčení z téhož roku. O návštěvě noclehárny vede se zvláštní výkaz, do něhož každý příchozí má zapsati den noclehu, své jméno, ústav a třídu, kde studuje, jakou cestu koná a na kolik dní, odkud přišel a kam dále cestuje. Pro každou noclehárnu jest ustanoven dozorce, který bdí nad pořádkem a čistotou v noclehárně, prohlíží legitimace studujících, dbá o správné vyplňování výkazu o návštěvě a je vůbec studentům rádcem i průvodcem při prohlížení místních památek i zajímavostí. Mimo to jsou v četných noclehárnách vyloženy průvodce po okolí, mapy, informace o návštěvě průmysl. závodů atd. Loňského roku vešel KČT. také ve vyjednávání s polskými a slovinskými spolky turistickými, aby povolily českým studentům přístup do svých nocleháren, nabízeje mládeži polské i slovinské noclehárny svoje k volnému použití. Tím bylo by našim studujícím umožněno navštěvovati také krajiny ostatních Slovanů rakouských.

Tato akce KČT, která je krásným svědectvím ušlechtilých snah jmenovaného spolku, dodělala se potěšitelného úspěchu hlavně tím, že došla plného porozumění v našem obecenstvu. Byly to především četné místní školní rady a městské úřady, které zdarma propůjčily místnosti a nábytek k zařízení bezplatných nocleháren. Potěšitelno je též pro každého přítele mládeže, že se našly také rodiny, které veškery studenty do místa zavítavší u sebe hostily, jakož i že mnozí pp. hostinští ochotně poskytli značné slevy. Velikých zásluh o zdárné provedení této organisace získalo si české učitelstvo, neboť s velikou ochotou pomáhalo při zřizování nocleháren, a většina dozorců, na nichž spočívá nejdůležitější úkol, vzata je z řad učitelstva. Zvláštní zmínky zasluhuje také obětivá horlivost některých odborů KČT, které z vlastních prostředků opatřily nábytek pro četné noclehárny, nebo uhražují náklad spojený s čištěním nocleháren, ba v místech, kde je nutno umístiti noclehárnu v hostinci, samy platí poplatek za přenocovavší studenty nebo najímají na dobu prázdnin zvláštní místnosti k zařízení noclehárny.

Prospěch, který našemu studentstvu kyne ze zřizování celé souvislé sítě nocleháren, je mnohonásobný. Nezáleží pouze v tom, že se cestování stává levnějším, a že se tedy i nezámožným studujícím usnadňuje, aby mohli cestovati a delší dobu na cestách pobyti. Velikého významu morálního jest okolnost, že studující na cestách se nalézající nejsou nyní nuceni, aby se doprošovali pohostění nebo podpory, jako dříve bývalo, a že přečetné výhody materiální podávají se jim s největší ochotou a způsobem nenápadným. Cestování stává se touto organisací též účelnějším a pro žáky prospěšnějším, neboť žáci jsou vedeni do krajin a míst zajímavých a v noclehárnách je postaráno o to, aby se jim dostalo správných informací a přístupu ke všem místním důležitostem. Ježto pak jsou ve všech noclehárnách ujednány pevné ceny v seznamu nocleháren uveřejněné, mohou studující již předem si učiniti rozpočet nákladů, jichž bude jejich feriální cesta vyžadovati; mimo to vědí

*) Zcela jiné poměry vidíme v německých stud. noclehárnách; tam nepřipouštějí se ani *čeští* studující z *německých* ústavů, neboť noclehárny jsou výslovně určeny jen pro žáky *německé národnosti!*

studující předem, ve kterém místě se jim dostane noclehu a kam se mají obrátiti, což ve velkých městech a zvláště ve smíšených krajinách za dnešních poměrů je pro ně přímo neocenitelno. Z výkazů o návštěvě, které se v noclehárnách vedou, jest možno nabyti přehledu o návštěvě a potřebě té které noclehárny, jakož i o tom, jak horlivě naše studentstvo o prázdninách vůbec cestuje.

Z toho vyplývá pro nás přímo povinnost, abychom náležitě si všímali studentských nocleháren a další jich zdar ze všech sil podporovali. Chci proto v následujícím vyložiti, kolik bylo r. 1898 studentských nocleháren a jak byly navštíveny, podati přehled o tom, kolik studujících z kterého ústavu nocleháren užilo a přidati některé poznámky o tom, jak by české professorstvo mohlo přispěti k intensivnějšímu rozkvětu této instituce.

R 1898 zřízeny student. noclehárny v *108* místech (r. 1897 v 84 místech), a sice: v Praze, v Plzni, v Brdech 14 (12), v Čes. Středohoří 7 (6), v Českomorav. vysočině 10 (5), v Krkonoších 16 (17), v Orlických horách 11 (11), v Šumavě 33 (25), na Moravě 15 (5), ve Slezsku O (1).

V *41* noclehárnách dostali studující nocleh *zdarma*, ve 3 noclehárnách dodávána též snídaně a ve 3 místech celá strava zdarma. Mimo to mohli studující v 6 místech obdržeti zdarma lůžko z nouze, chudým studujícím poskytován nocleh zdarma v 6 noclehárnách, v 1 místě též snídaně a v 1 celá strava. Ve většině ostatních nocleháren byly studujícím zajištěny aspoň snížené ceny za stravu i za nocleh. Podle referátu výboru KČT o návštěvě studentských nocleháren r. 1898, uveřejněného v Časopise turistů z letošního roku č. 4. str 93 a další, nedošly zprávy o návštěvě z 15 míst.*) Zbývajících 93 nocleháren vykazuje úhrnnou návštěvu *3044* osob (r. 1897 pouze 1879), a sice Praha 189 (77), Plzeň 96 (103), Brdy 361 (188), České Středohoří 69 (54), Českomorav. vysočina 94 (47), Krkonoše 285 (301), Orlické hory 94 (54), Šumava 1437 (891), Morava 419 (164), Slezsko 0 (nedošel výkaz).

Čísla tato udávají nám počet *návštěvníků*, nikoli však počet *noclehů*, který by byl daleko větší; vím na př., že v Čes. Eisenšteině, vykazujícím návštěvu 219 osob, bylo noclehů 351, v Plzni noclehů 113 (návštěvníků 96), v České Kubici počet noclehů 109 (návštěvníků 106).

V *bezplatných* noclehárnách přenocovalo *1771* studujících (58%), z nichž mimo to 128 obdrželo ještě snídani a 40 celou stravu zdarma.

Zajímavo je vyšetřiti, *kolik studujících kterého ústavu na svých feriálních cestách užilo nocleháren.* Sestavil jsem na základě výkazů o návštěvě nocleháren takový přehled, ač jsem si plně vědom toho, že není skutečným obrazem feriálního cestování naší mládeže po českých vlastech, ježto snad četní studující nepoužili nocleháren. Mimo to nutno mi poukázati k tomu, že ze 17 nocleháren došla sice zpráva o tom, kolik návštěvníků v ní přenocovalo, nikoli však zápisník návštěvníků, tak že nebylo možno roztříditi je dle ústavů a tříd. Byl tedy následující přehled sestaven na základě výkazů ze *76* nocleháren, jež navštívilo *2353* osob. Přes to však myslím, že čísla, jež tímto způsobem jsem dostal, velmi se přibližují skutečným poměrům, poněvadž noclehárny, z nichž seznamy nedošly, jsou rozděleny po všech skupinách nocleháren a všady jsou ve velké menšině vyjma Českomorav.

*) Čísla na citovaném místě uvedená nutno opraviti, ježto došly ještě zprávy ze dvou míst; úhrnný počet návštěvníků třeba je zvýšiti o 12.

vysočinu a Krkonoše.*) Poněvadž studenti zřídka konají cestu pouze jednodenní, lze se právem domnívati, že jméno mnohého ze studentů, tyto noclehárny navštívivších, vyskytuje se ve výkaze některé sousední noclehárny. Veliké obtíže mi způsobila neurčitost a nestejnost zápisů do výkazů. Někteří žáci zapisovali třídu, kterou absolvovali, jiní třídu, do které příštím školním rokem vstoupili, mnozí psali brzy tak, brzy onak. Poněvadž se mnohdy nejen na témž ústavu, ale i v téže třídě vyskytují jména i příjmení zcela stejná, nezbylo mi nic jiného, než projíti veškery seznamy žáků ve výročních zprávách ústavů uveřejněné a dle nich zápisy korrigovati. Kde to nebylo možno (při ústavech, které nevydávají výročních zpráv), poznamenal jsem: dle udání. V městech, kde je více stejných ústavů (Praha, Brno), nezapisují někteří žáci přesně, do kterého chodí; mnozí pak vůbec jen napíší: Student, realista a pod. Podpisy některé byly zcela nečitelny, některá jména pak, ač ústav i třída byly přesně vypsány, marně jsem hledal ve výroční zprávě dotyčného ústavu; v obou těchto případech připojil jsem ve výkaze k cifře ?.

Přehled návštěvy studentských nocleháren z r. 1898, sestavený dle žáků a tříd jednotlivých ústavů, jeví se takto:

Čechy.

Ml. Boleslav, gym. *6*, 1 z III., 3 z VI., 2 ze VII.
Něm. Brod, gym. *12*, 2 ze IV., 3 z V., 5 ze VI., 1 abit., 1?
Budějovice, gym. *17*, 1 z III.a, 1 z IV.a, 4 z V.a, 1 z V.b, 7 z VI., 1 z VII., 2 abit.,
reálka *11*, 3 III.b, 3 ze IV., 3 z V., 2 z VI.,
roln. škola *1* abit.
Nový Bydžov, gym. *20*, 2 z I., 2 z II., 3 z III., 2 ze IV., 1 z V., 2 ze VI., 3 ze VII., 5 abit.
Čáslav, niž. gym. *5*, 1 z I., 4 z IV.,
učit. ústav *5* z III. r. (dle udání).
Domažlice, gym. *26*, 2 z II., 2 z III., 9 z V., 3 ze VI., 7 ze VII., 3 abit.
Dvůr Král., gym., *24*, 1 z I., 2 z III., 4 ze IV., 3 z V., 2 z VI., 6 ze VII., 6 abit.
Hora Kutná, reálka *10*, 2 z III a, 2 ze IV.a, 2 z V., 3 ze VI, 1?
učit. ústav *11*, (dle udání) 2 z I. r., 1 z II, 3 z III., 1 ze IV., 1 abit., 3?
Hořice, odbor. škola kamen. a sochař. *3*.
Hradec Jindř., gym. *4*, 1 třída neudána, 3 ze VII.
Hradec Králové, gym. *9*, 1 z III., 3 z V., 3 ze VI, 1 abit., 1?,
reálka *14*, 1 ze IV.b, 1 z V., 3 ze VI., 7 abit., 2?
učit. ústav *3*, (dle udání) 1 z I. r., 2 z III. r.,
obchod. škola *4*, 1 z přípr., 1 z I.a, 2 z I.b,
odborná škola *1*.
Humpolec, odbor. škola tkalcovská *1*.

---

*) Scházejí výkazy z nocleháren v Brdech (ze 14) 2: Rakovník, Žebrák: v Čes. Středohoří (ze 7) 2: Libochovice, Mělník; v Českomor. vysočině (z 10) 2; Nasavrky, Ledeč; v Krkonoších (z 16) 2: Hrubá Skála, Kbelnice; v Orl. horách (z 11) 1: Žamberk; na Šumavě (z 33) 6: Kleneč, Klatovy, Špičák, Vimperk, Prachatice, Kašp. Hory; na Moravě (z 15) 2: Sv. Hostýn, Val. Meziříčí.

Chrudim, gym. *2*, z V. a abit.
obch. škola *6*, 4 z II., 1 absol., 1 ?,
hospod. škola *3*.

Jičín, gym. *17*, 1 ze IV., 1 z V., 8 ze VI., 3 ze VII., 3 abit., 1 ?,
reálka *9*, 1 ze III.b, 2 ze IV.a, 1 ze IV.b, 2 z V., 3 ze VI.,
učit. ústav *8*, (dle udání) 4 z I., 3 z II. a 1 abit.

Karlín, reálka *13*, 1 z I.a, 1 z I.b, 1 z III.a, 1 ze IV.a, 3 ze IV.b, 1 z V.a, 3 z V.b, 1 abit., 1 ?

Kladno, řemesl. škola *1*.

Klatovy, gym. *18*, 3 z II.b, 1 z III.a, 2 z III.b, 5 z IV., 1 z V., 1 z VI., 2 ze VII., 3 abit.

Kolín, gym. *13*, 4 ze IV., 3 ze VI., 4 ze VII., 2 abit.

Kostelec n. O., reálka (o 1 třídě) *4* z I.

Litomyšl, gym. *19*, 1 z III., 2 ze IV., 3 z V., 2 ze VI., 8 ze VII., 3 abit.

Louny, reálka (o 3 třídách) *1* z III.

Mýto Vysoké, gym. *13*, 2 II., 4 z V., 2 z VI., 1 ze VII., 3 abit., 1 ?

Náchod, tkalcov. škola *2*

Pardubice reálka *7*, 1 z III.a, 4 ze IV.a, 2 z V.

Pelhřimov, gym. *6*, 2 ze VI., 2 ze VII., 1 abit., 1 ?.

Písek, gym. *17*, 1 ze IV., 2 z V., 9 ze VI., 3 ze VII., 2 abit.,
reálka *7*, 1 ze IV.a, 1 ze IV.b, 5 z VI.

Plzeň, gymn. *39*, 2 z II., 2 z III., 2 ze IV., 7 z V., 14 ze VI., 9 ze VII., 1 abit., 2 ?
reálka *23*, 1 z I.b, 1 z II.a, 2 z II.b, 3 z III.a, 1 z III.b, 1 ze IV.a, 1 ze IV.b, 5 z V., 5 z VI., 2 abit., 1 ?,
obchod. škola *36*, 16 z přípravky, 6 z I., 14 z II. roč.,
průmysl. škola *7*,
učitelský ústav *40*, 4 z I. r., 19 z II. r., 15 z III. r., 2 absol.

Praha, akad. gym. *14*, 2 z III.b, 3 ze IV.a, 3 ze VI., 3 ze VII., 3 abit.,
gym. v Křem. ul. *18*, 1 z II b, 1 ze IV.b, 7 ze VI., 3 ze VII., 6 abit.,
gym. v Truhl. ul. *11*, 1 z II.a, 2 z III.b, 1 z V., 3 ze VI., 3 ze VII., 1 abit.,
gym. v Žitné ul. *11*, 1 ze IV.b, 3 z V., 1 ze VI., 1 ze VII., 5 abit.,
gym. na Men. Městě *19*, 1 ze IV., 3 z V., 1 ze VI., 4 ze VII., 9 abit., 1 ?,
reálka v Ječ. ul. *18*, 1 z II.b, 1 ze IV.a, 3 ze IV.b, 3 z V.a, 4 z V.b, 2 ze VI.a, 1 ze VI.b, 2 abit., 1 ?,
reálka na Men. Městě *9*, 1 z I.a, 1 z II.b, 3 z V., 4 ze VI.b;
mimo to nebylo možno určiti ústav u *8* gymnasistů, a sice 3 bez udání třídy, 1 ze IV., 3 z VIII, 1 abit. a dále u *7* realistů, z nichž u 2 není udána ani třída, 1 ze IV, 3 z V, 1 ze VII.,
konservatoř *9*,
malíř. akademie *2*,
českoslov. obchod. akademie *22*, 1 z I.b, 2 z I.d, 1 z II.a, 5 z II.b, 2 z II.c, 3 z II.d, 2 z III.b, 1 z III.c, 5 ?,
průmysl. škola *8*,
uměl. průmysl. škola *5*,
učitel. ústav *12*, (dle udání) 2 z I. r., 3 z III., 3 ze IV. r., 2 abit., 2 bez udání třídy;
mimo to bylo 8 žáků bez udání ústavu.

Příbram, gym. *27*, 1 z I.a, 1 z II.a, 1 z III.a, 2 ze IV.b, 4 z V., 4 z VI.a, 4 z VI.b, 5 ze VII., 3 abit., 2?
učit. ústav *4*, (dle udání) 3 z III. r., 1 bez udání třídy.
Rakovník, reálka *4*, 1 ze IV., 3 ze VI.
Roudnice, gym. *7*, 1 z I., 2 z III., 1 ze IV., 2 ze VI., 1 ze VII.
hospod. škola *4*.
Rychnov, gym. *3*, 1 z V., 1 ze VI., 1 ze VII.
Slané, gym. *23*, 1 z III., 2 ze IV., 10 z V., 3 ze VI., 3 ze VII., 4 abit.
Smíchov, gym. (o 6 třídách) *7*, (dle udání) 2 ze IV., 2 z V., 3 ze VI.
Soběslav, učit. ústav *5*, (dle udání) 3 z III., 1 ze IV., 1 bez udání třídy.
Tábor, gym. *2*, 1 ze VI., 1 abit.
Ústí n. O., tkalcov. škola *1*
Kr. Vinohrady, gym. *27*, 1 z II.b, 1 z III.b, 7 ze IV., 8 z V., 4 ze VI., 1 ze VII., 5 abit.
reálka *13*, (dle udání) 1 z III., 1 z V., 9 ze VI., 2 bez udání třídy.
Žižkov, reálka (o 1 třídě) *1*, (dle udání) z II.

Morava.

Brno, I. gym. *16*, 1 z II.b, 2 z V.a, 1 ze VI.a, 2 ze VI.b, 3 ze VII.a, 1 ze VII b, 4 abit., 2?
II. gym. (nižší) *2*, (dle udání) ze IV.
reálka *6*, 2 z III.a, 1 z III.b, 2 ze IV.b, 1 abit.
obch. škola *6*, 3 z I.a, 1 z II., 2 absol.
průmysl. škola *4*.
Uher. Hradiště, gym. *5*, 1 z II.a, 1 z II.b, 1 z III., 1 ze IV.b, 1 z V.
Nové Město, nižší reálka, *1* ze IV.a.
Místek, gym. (o 3 třídách), *3* z III.
Olomouc, gym *14*, 2 ze IV.a, 1 ze IV.b, 3 z V., 6 ze VI., 2 ze VII.
Přerov, gym. *4*, 1 z V., 2 ze VI., 1?.
Příbor, učit. ústav *1* (dle udání) ze IV. r.
Prostějov, reálka *1* z V.,
obch. škola *1* z I. r.
Telč, reálka *4*, 1 ze IV, 2 z V., 1 ze VI.
Třebíč, gym. *6*, 3 ze IV., 1 z V., 1 ze VI., 1 ze VII.

Slezsko.

Opava, gym. *3*, 1 ze VII., 2 abit.

Dále použilo nocleháren
univer. posluchačů *73*, 2 bez označení fakulty, 18 filosofů, 11 mediků, 33 právníků, 9 theologů (z nich 2 z Kr. Hradce, 2 z Olomouce) a posluchačů techniky *32*, žáků z měšť. škol bylo *15*, učitelů a j. *37*.

Mimo to nebylo možno při *11* žácích určiti ani ústav ani třídu, při *5* gym. určiti ústav (2 z III., 1 ze IV., 2 z V.), bez bližšího označení ústavu zapsal se *1* ze VII., a *1* abit., *2* žáci obchodní školy a *5* žáků učitel. ústavu.

Z cizích ústavů užili našich nocleháren *2* gym. z **Polska** (z Jaroslavě dle udání z VIII) a *19* žáků z různých něm. ústavů, i zahraničných.

Celkem tedy navštívilo noclehárny *1087* osob, a sice z čes. gymnasií *502* (v Čechách z 30 gym. 444 žáků, na Moravě ze 7 gymnasií 50 žáků, ve Slezsku z 1 gym. 3 žáci, 5 bez bližšího udání ústavu); z čes. reálek *163* (v Čechách z 15 reálek 151 žáků, na Moravě ze 4 reálek 12 žáků), z učitelských ústavů *94* žáci (v Čechách z 8 ústavů 88, na Moravě z 1 ústavu 1 žák, 5 žáků bez označení ústavu), z obchodních škol *77* žáků (v Čechách ze 4 ústavů 68 ž., na Moravě ze 2 ústavů 7, bez označení ústavu 2), z prům. a uměl. průmysl. škol *24* (v Čechách ze 3 ústavů 20 ž., na Moravě z 1 ústavu 4 ž.), z konservatoře pražské *9*, z rolnických a hospodář. škol *8* (ze 3 ústavů v Čechách), z různých odbor. škol *9* (z 5 ústavů v Čechách), z malíř. akademie pražské *2*, bez označení ústavu vůbec *21*, univer. posluchačů *73*, techniků *32*, z měšť. škol *15*, učitelů *37*, z cizích ústavů *21*. Ze střed., odbor. a měšťan. českých ústavů v Čechách bylo *822* ž., na Moravě *74* ž., ve Slezsku *3*; akademiků *105*, z cizích ústavů *21*, bez určení země *25*, učitelů *37*.

Úhrnné číslo návštěvníků stud. nocleháren je značné a svědčí jasně o tom, že feriální cestování je v našem studentstvu, zvláště v Čechách, pevně zakořeněno. Při bližším prohlédnutí přehledu seznáme ovšem, že tato horlivost ve feriálním cestování nejeví se stejnou měrou u všech ústavů; jsou mnohé ústavy, četně navštěvované, z nichž jen málo žáků o prázdninách cestovalo, ba jsou i ústavy, z nichž ani jeden žák o prázdninách neužil student. nocleháren. Zvláště na Moravě a ve Slezsku je nutně třeba pečovati o intensivnější činnost v tomto směru.

Aby ve feriálním cestování bylo dosaženo lepších ještě výsledků, to dle mého soudu záleží především na nás, na učitelstvu samém. Jako každá nová věc, potřebují také stud. noclehárny podpory a pomoci, než se úplně vžijí, a tu mohou jim poskytnouti jen učitelé Je třeba, aby žáci aspoň vyšších tříd byli učiteli upozorněni na důležitost feriálního cestování a aby byli přímo *vybídnuti*, aby o prázdninách neseděli doma, nýbrž snažili se cestováním se vzdělávati a poučovati. Jakým způsobem by se to nejlépe a nejúčinněji mohlo státi, ukázal již pan prof. J. Simla v tomto časopise V. r. str. 121., jehož způsob co nejvřeleji doporučuji. Nejvhodnější příležitost k tomu naskytuje se, když se žákům oznamuje, že mohou dostati legitimace k použití nocleháren, a rozdávají se jim průvodce. Tu by měli býti vždy žáci výslovně upozorněni nejen na výhody, jež jim noclehárny skytají, nýbrž přímo i na povinnost, aby této instituce hojně používali ve vlastní svůj prospěch. Mimo to najde učitel ovšem i při výkladech školních mnohý vhodný okamžik, aby se zeptal žáků, kdo tu neb onu památku nebo krajinu viděl, a neopomene vybídnouti ostatní, aby tak při příležitosti učinili. Rovněž i při vycházkách, se studenty ve školním roce pořádaných, které přece dle své intence mají býti průpravou pro samostatné feriální cesty studentů, lze často mládež vhodně animovati k pilnějšímu cestování o prázdninách.

Mocné vzpruhy dostalo by se feriálnímu cestování, kdyby žáci byli vedeni k tomu, *aby po prázdninách referovali o vykonaných cestách a kdyby ve výročních zprávách ústavů byl uveřejňován přehled o tom, kolik žáků které třídy o minulých prázdninách cestovalo, kolikadenní cesty konali, po případě které krajiny především navštěvovali.* Tím byl by žákům dán popud,

aby to, co na cestách viděli a zažili, znovu si promyslili, aby svoje dojmy si urovnali a prohloubili a o jich vyjádření se pokusili, což má zajisté velký význam paedagogický i didaktický. Práce, kterou by tím učitelé na sebe vzali, nebyla by tak veliká, ježto na prohlídku takových popisů vykonaných cest feriálních by bylo dosti času, a byla by vyvážena prospěchem z ní kynoucím, ježto by popisy poskytovaly učiteli možnost, nahlednouti v duši žákovu, seznati jeho chápavost, všímavost i jeho náklonnosti. Z toho pak, že by se o vykonaných cestách feriálních referovalo též ve výroční zprávě ústavu, viděli by žáci, že se na cesty, jichž volba je přenechána úplně jich vůli, klade váha, a vydávali by se s větší chutí na cesty, závodíce mezi sebou, kdo vykoná větší a lepší cestu.

Dosud se ve výroč. zprávách našich ústavů, jak již nahoře bylo k tomu poukázáno, tak neděje, rovněž i o zřizování studentských nocleháren, o rozdávání průvodců a vydávání legitimací nečiní se ve výr. zprávách ani zmínky, nanejvýše se cituje výnos veleslav. zem. školní rady, kterým bylo povoleno, rozdávati jmenované tiskopisy. Jinak počínají si na četných německých ústavech, podávajíce zprávy jak o feriálním cestování žáků tak i o tom, kolik legitimací k použití student. nocleháren bylo mezi žáky rozdáno. Náprava v této věci jest velmi žádoucí.

Konečně bylo by s velkým prospěchem, aby již před koncem roku jevil učitel zájem o cesty, které žáci o prázdninách chtějí vykonati; zejména, aby se jich vyptal, kam hodlají cestovati, byl jim radou nápomocen při sestavování cestovního plánu, zapůjčil jim průvodce a popisy krajin, do nichž se hodlají odebrati, a tím je učil, že se mají na každou cestu připravovati, aby z ní měli co největší užitek. Dále je třeba, uvésti jim na pamět zdravotní pravidla, jichž je na cestách šetřiti, by na zdraví újmy neutrpěli, připomenouti jim, aby všude vážně a důstojně si vedli,*) zvláště v krajinách jazykově smíšených opatrně si počínali, aby v noclehárnách, v nichž jsou hosty, nebo v nichž se jim výhody — tedy vlastně dobrodiní — poskytují, nečinili přepjatých nároků, jakož i poučiti je, aby legitimací, jež ředitelství vydává a jež opravňují k použití nocleháren, nikomu nezapůjčovali a do výkazů o návštěvě noclehárny se správně a přesně zapisovali (zvláště jméno své i ústavu, třídu, kterou absolvovali, počet noclehů), žádných poznámek k tomu nepřipojujíce.

Že včasným upozorněním žáků na výhody feriálního cestování s interessem, který učitel jeví k vykonaným nebo chystaným cestám žáků, je možno docíliti potěšitelných výsledků, přesvědčil jsem se na ústavě vlastním jakož i na jiných ústavech, na kterých vím, že stejně se děje. Rovněž je známo, že naši studenti o prázdninách všady jsou vítanými hosty, neboť z míst, která vykazují malou návštěvu noclehárny, projevována přání, aby návštěva příštího roku byla větší. Nuže, přičiňme se dle svých sil, aby naše mládež, používajíc nabízených jí výhod, o prázdninách co nejvíce cestovala k vlastnímu svému prospěchu a našemu stavu k větší cti.

*) Na mravné chování našich studentů v noclehárnách nedošlo odnikud stížnosti, ba naopak bylo namnoze chváleno, což je studující mládeži naší k nemalé cti.

Drobné zprávy.

K návrhu p. dra. Nábělka. Napřed již odmítám veškerou výtku, jakoby tyto řádky čelily proti článku a návrhu Nábělkovu, naopak, vítám jej z plna srdce. Chci ukázati jen na některé obtíže a mým úmyslem jest, aby slova páně navrhovatelova nevyzněla na prázdno.

1. Dr. Nábělek žádá, aby se žákům předčítala nějaká báseň epická v originále, aby nabyli ponětí, jak vypadá ta která řeč slovanská. Tu ovšem musí učitel znáti příslušné řeči slovanské a nejen znáti tak, aby jim rozuměl, nýbrž aby také dovedl čísti rusky, polsky, srbocharvátsky atd. Povrchní znalost by nepostačila. Už pravidla o výslovnosti a o přízvuku vyžadují hlubší známosti grammatiky.

Vezměme si za příklad jenom přízvuk. Některé jazyky slovanské, jako ruština, srbocharvátština, slovinština, bulharština, mají přízvuk pohyblivý. Musil by tedy učitel dobře znáti jazyk, výslovnost a zvl. přízvuk oné řeči, ve které by některou báseň chtěl pročítati. Každý ví, jak ruštinu činí nesnadnou právě přízvuk, a přece tam jest přízvuk jedné kvality.

Daleko větší obtíže jeví se u srbocharvátštiny, která má *čtveru* kvalitu přízvuku: na dlouhých přízvuk stoupavý (označuje se čárkou, jako v řečt. akut), klesavý (označuje se obloučkem), na krátkých jeden označuje se jako v řečt. gravis a druhý jako dva takové vedle sebe. Právě tato rozmanitost činí jazyk srbocharv. tak krásným a hudebním. Poměry přízvukové jsou velice spletené; kvalita přízvuku se v témže slově mění, jest dále jinou, je-li u slova předložka, a v tom jsou opět různosti; jenom přízvukem rozeznávají se často slova stejnozvučná atd. Kromě toho přízvuk, který se označuje gravisem, tomu, kdo není rodákem srbským nebo charvátským, jest nedostižitelným; málo komu se poštěstí jej napodobiti a to ještě ne všude. Ztrávil jsem sám na jihu dlouhou dobu, snažil jsem se přivlastniti si tento přízvuk, kollegové z university mě učili, ale podařil se mi z 50 případů jediný. Celkový soud zněl přece: »Pravdu má prof. Pavić (tehdy přednášel zrovna o srbocharv. přízvuku — nynější charvátský ministr osvěty), že nikdo z cizích tohoto přízvuku nevysloví.«

A nečte-li se jazyk správně podle přízvuku, pak věru lépe toho nechati. Proto učitel by musil dlouhý čas (snad celá léta) tráviti mezi Srbocharváty, a výsledek ještě by byl pochybný.

V té věci, myslím, bude mnohým nesnadno splniti návrh Nábělkův.

2. Dr. Nábělek žádá, aby uvedena byla stará slověnština do škol místo staré češtiny, aby se na základě hláskosloví a tvarosloví stsl. žactvo mohlo obeznámiti s podstatnými rysy spisovných řečí slovanských. Bylo by tedy třeba, aby žáci se naučili důležitým zjevům jazykovým starosl., čili aby se učili částečně *novému* jazyku. Z hláskosloví by se jim na př. řeklo. které jsou střídnice za nosovky v nynější slovanštině, podal by se výklad o jerech, o jať, o skupinách tert, tort, o tj, dj, jak t, d mizí před l a j. V tom jest ve slovanštině veliká rozmanitost, zrovna jako v tvarosloví i v syntaxi. Toho všeho může se dosíci snadněji na základě mateřštiny (češtiny). Žák vyšších tříd má znáti jazyk svůj mateřský důkladněji. Zvláště k tomu přispívá stará čeština, čímž také žák poznává historický vývoj jazyka. Na středních školách se čtou ukázky z literatury staročeské; tu jest třeba vykládati rozličné tvary a jevy jazykové a naskytuje se dosti příležitosti učiniti zmínku také o jiných

jazycích slovanských. Na základě češtiny může se pověděti, kterých hlásek českých ostatní jazyky slovanské nemají (na př. ů, ou, ř, ch, h — všeobecně pověděno) a kterým tyto se rovnají (ou že se rovná u, ř = rj a j.). Nosovky má polština a to ještě ne vždy shodně se stslov., ostatní jazyky mají čisté hlásky. Bylo-li by opravdu s užitkem, aby žáci se učili, jak to bylo v tomto případě v stsl.? Kratší cesta jest přistoupiti rovnou k češtině historické (k stč. a nč.). Za jery nynější slovanština má převážnou měrou plné hlásky. V jistých případech jednoduchých (na př. v jednoslabičných slovech) žák z českého jazyka pozná snadno, že tu bylo jer a že má-li tu čeština *e*, má srboch. *a* atd. O tvarech tert, tort jest skutečně velmi snadno si pamatovati rozdíly ve slovan. na základě češtiny: za č. vrána má ruština vorona atd. Nač sem přimíchávati starou bulharštinu, která jest také jen zvláštním jazykem slovanským, který měl také svůj vývoj? Vždyť říci, že stsl. *št* odpovídá českému *c* a pod., jest zrovna tolik, jako říci, že české *c* odpovídá stsl. *št*. atd. — a jest to snadnější žákům. Jak obtížno jest skonstruovati si tvar stsl. (myslím právě jen ten hláskový zjev, o nějž se jedná, nikoli celé slovo), a pak potom rychle zase tázati se, jak tomu má býti v češtině! To jsou tři stanice, z nichž prostřední se může přejeti, aniž se zastavíme, a výsledek jest týž. Jak se mají naše tvary přehlasované k jiným slovanským, lze jen na základě češtiny říci, není třeba bráti na pomoc stsl., když i jinde ve slov. jest tu a tam přehláska. V tvarosloví nepůsobí skloňování zvláštních obtíží. Poměrně nesnadnější jsou imperfekta a aoristy, ale ty má stč. také, a výklad o stč. jednoduchých praeteritech hodí se i na jiné jazyky slovanské. U sloves třídy III. 1. V. 1., 4, kde v některých jazycích slovan. jsou tvary nestažené, dobře lze užiti češtiny. Tak se může ukázati všude jinde. O mnohých zvláštnostech není třeba ani mluviti, poněvadž jsou známy ze samé češtiny; některé jsou i takové, že jest jim velmi snadno rozuměti. Ostatně musí se povážiti, že se zde musí hleděti spíše k praktickému vytčení než k vědeckému rozboru.

Aby stsl. přinesla užitek, bylo by třeba četby hojnější, aby se její tvary náležitě vštípily v paměť. Jsem přesvědčen, že cesta skrze stbulh. jest delší a nesnadnější než skrze stč., která jest nám tak blízká.

Na gymnasiích, kde mají pro stč. celý rok, mohlo by se konečně leccos provésti, ale na reálce, kde jest jí vyměřeno jenom půl léta, sotva se vystačuje časem na látku předepsanou.

V Charvátsku jest stará bulharština zavedena do gymnasií a to z praktických důvodů (k vůli pravoslavným a katolickým glagolašům).

Vyučování však na základě mateřštiny jest přirozenější a plodnější.

F. Černý.

Nový řád rigorosní pro rakouské fakulty filosofické. *) (Výtah.) § 1. K nabytí filosofického doktorátu jest třeba podati vědecké pojednání (dissertaci) a složiti dvě přísné zkoušky (rigorosum). Kandidát musí býti po čtyři léta řádným posluchačem některé domácí nebo zahraničné fakulty filosofické. Jen ministr vyučování může k návrhu sboru professorského tuto podmínku prominouti. Se svolením ministrovým (prostřednictvím sboru professor.) může býti dissertace zadána již v posledním semestru.

*) Nařízení ministra kultu a vyučování ze dne 16. března 1899, č. 6928 (V—B. 1899, str. 105 ad.).

§ 2. Thematem psané nebo tištěné dissertace může býti obor zastoupený na fakultě filosof. aspoň jednou stolicí učitelskou.

§ 3. Dissertaci posuzují dva referenti, vybraní děkanem z professorů řádných, aneb, není-li jich, z mimořádných příslušného oboru. Druhým referentem může býti též řádný (mimoř.) professor oboru dissertaci nejvíce příbuzného. Je-li professorů některého oboru více, tu se při posuzování střídají. Lhůtu ku prozkoumání dissertace určuje děkan.

§ 4. Odborní referenti podávají svůj úsudek o dissertaci písemně. Shodují-li se, oznámí děkan jejich výrok kandidátovi; odporují-li si, rozhodne o věci sbor professorský. Odmrštění dissertace má tytéž účinky, jako neschválení přísné zkoušky (§ 9.).

§ 5. Ústní rigorosum obsahuje dvě zkoušky: dvouhodinnou a jednohodinnou. Předmětem zkoušky dvouhodinné jest a) obor ze skupiny filosoficko-historické, zastoupený na fakultě učitelskou stolicí, s jiným oborem této skupiny; nebo b) obor ze skupiny mathematicko-přírodovědecké, zastoupený stolicí učitelskou, s jiným oborem této skupiny. Druhý obor určuje děkan ve shodě s referenty podle obsahu dissertace. Kandidát má právo označiti ve své žádosti tento druhý obor. Předmětem zkoušky jednohodinné jest filosofie. Obsah a rozsah její určiti jest se zřetelem k oboru dissertace. Týká-li se dissertace discipliny filosofické, jest předmětem zkoušky dvouhodinné filosofie, předmětem zkoušky jednohodinné disciplina ze skupiny filosoficko-historické nebo mathematicko-přírodovědecké. Zasahuje-li dissertace do obou skupin (sr. zeměpis), může býti druhý obor vybrán ze kterékoli skupiny.

§ 6. Předsedou zkušební komise jest děkan, resp. proděkan. V komisi vedle předsedy zasedají: a) při zkoušce dvouhodinné oba referenti o dissertaci, nejvýše ještě se dvěma jinými přísedícími, celkem čtyři examinatoři; b) při zkoušce jednohodinné dva examinatoři. Examinatory jsou řádní resp. mimořádní professoři příslušných předmětů, aneb, není-li jich, professoři předmětů příbuzných.

§ 7. Přísné zkoušky jsou veřejné; před hlasováním jest porada o výsledku zkoušky. Každý člen komise hlasuje podle celkového výsledku zkoušky. Komise rozhoduje většinou hlasů; stupnice jest »výborně«, »dostatečně«, »nedostatečně«.

§ 8. Pořad přísných zkoušek jest libovolný; jest je však konati obě na též universitě, na níž byla zadána dissertace. Výjimky odtud povoluje toliko ministr ve shodě se sborem professorským.

§ 9. Lhůtu mezi oběma zkouškami ustanovuje si kandidát sám. Propadne-li však, položí zkušební komise nový termin k opakování zkoušky aspoň na tři měsíce. Je-li pak znovu reprobován, povolí se opakování zkoušky již jen jednou po uplynutí roku. Při opětovné (třetí) reprobaci zbaven jest kandidát práva, dosíci doktorátu na rakouské universitě, jakož i práva na uznání doktorského diplomu získaného v cizině.

§ 10. Za posouzení dissertace platí se 20 zl.; za dvouhod. zkoušku 40 zl., za jednohod. 20 zl.

§ 11. Má význam jen pro děkanáty fakult.

§ 12. Promoci koná za předsednictví rektora u přítomnosti děkanovy řádný professor (per turnum) jako promotor ve formě obvyklého slibu.

§ 13. Za promoci platí se 30 zl.

§ 14. Za slavnější promoci — koná-li se kde dosud — musí si kandidát zaplatiti zvlášť.

§ 15. Tento rigorosní řád jest platný od počátku studijního roku 1899—1900. —š.—

Nový řád pro zkoušky maturitní na reálkách, jenž nabude platnosti od příštího roku školního, byli jsme nuceni odložiti do čísla příštího z nedostatku místa v tomto čísle.

K historii slova Veličenstvo, kterou jste otiskli v posledním čísle Věstníka na str. 222—3, dovolte mi něco přidati z mého pozorování. Jako Klácel, podobně Rittersberk v Kapesním slovníčku novinářském a konversačním (v Praze 1851, 437) definuje: »Majestát, Veličenstvo, moc státní, nad které (sic) není žádná vyšší, tedy moc svrchovaná v některé zemi.« Slovo *veličenství* nachází se již v některých překladech bible, a sice ve smysle *velebnosti* neb *slávy, majestas*, jmenovitě se vztahem na příchod Kristův, jakž vidno jest ve slovnících Jungmannově i Kottově; patrně to slovo utvořeno jest od slovesa *veličiti* = velebiti prostředkem příčestí trpného *veličen*. Že však uprostřed XIX. věku počali Čechové užívati slova Veličenstvo nebo Veličenství k titulování panovníka na rovni s cizím Majestas, k tomu jistě přispěl nejvíce ohled na jazyk ruský, kdež jest v užívání slovo podobně znějící, ač jinak tvořené. Ruský titul císaře jest Veličestvo, což utvořeno jest od přídavného veliký, a znamená po česku velikost nebo ještě věrněji velictví; titul velikých knížat ruských jest Vysočestvo, což utvořeno jest od adjektiva vysoký a po česku mohlo by se říci vysokost, ač říkáme výsost. Tyto ruské tituly utvořily se zrovna tak, jako obecná substantiva abstraktní: kačestvo = jakost neb vlastnost od kakij = jaký, količestvo = mnohost, množství od koliko nebo kolikij. Ruský a český titul Veličestvo a Veličenstvo jsou tedy tvořeny rozdílně. Charváti v tom smysle říkají Veličanstvo, což tuším vzniklo pocharvátštěním českého slova Veličenstvo, ač není-li naopak to charvátské slovo v tom smysle starší, než české. Až do prostředka XIX. věku Čechové císaře a krále titulovali Milost, jakož Poláci dosud zůstávají při slově Mość. Titul Milost u nás příliš zevšedněl; naproti tomu titul Veličenstvo dobře se za 50 let ujal. *Dr. J. Kalousek.*

Ze školství v Africe. Němci a Angličané závodí, státi se hlavní civilisující mocí v Africe. Angličané zřídili spolek pod protektorátem královniným, jenž sbírá peníze na zřízení kolleje pro Sudan, mající ·3 milliony obyvatel ve které by se domorodci učili čísti, psáti, zeměpisu a anglickému jazyku, a kde by učiteli byli Angličané. Němci jednali energičtěji; mají dnes už v Kameruně přes 120 škol obecných, 3 školy střední a učitelský seminář. V popředí akce je evangelická misse basilejská. Tato počíná si rozumně. Odepřela výstředníkům žádané německé vyučování; prohlásila, že »jen nerozum může klásti požadavky jako jsou, aby němčina nahradila neb vytiskla řeč země«. Teprve později, až ze škol vyjdou domorodci jako učitelé, bude lze němčinu přidati mezi učebné předměty. Vyučuje se tedy na obecných školách dualou, řečí domorodců. Vedle škol těchto trvají tam také t. zv. volné školy (= středn. školám), do nichž mohou choditi i dívky, pak dívčí škola v Bonaku, šicí škola v Bonanjú, a stolařská dílna v Bonaku.

Domorodci prý se učí dobře a mají zvláštní nadání pro řeči. Nejtíže se učí počtům.

Universita s fakultou obchodní má býti zřízena v Birminghamu. Budou na ní vzděláváni též učitelé pro nově upravené školy obchodní v Anglii.

Gymnasia ve Švédsku mají 9 tříd: sextu (naši I. třídu), kvintu, kvartu, a pak nižší a vyšší tercie, sekundy a primy. Od nižší tercie (naší IV. třídy) počínaje dělí se ústav na trojí »linie«: latinskou, latinskořeckou a reální (bez latiny a řečtiny). Také tam vzrůstá obliba reálek, a reální linie mají dnes již více žáků než obě klassické linie dohromady. Ve sněmovně stále se jedná o zdokonalení gymnasií; proud, chtící latinu posunouti až do nižší sekundy (naší VI. třídy), pořád mohutní a není dle nynějšího stavu věcí pochyby, že se to provede.

Professor dějepisu na götaborgské vysoké škole, Arnošt Calsson, učinil nyní návrh, aby posavadní gymnasia rozdělena byla ve dvojí samostatnou školu: jednu o 5 ročnících bez latiny pro všeobecné vzdělání mládeže, odkud by ten, kdo chce vstoupiti do praktického života, si odnášel vysvědčení všeobecného vzdělání průměrného (takový by musil zůstati na škole ještě šestý rok) a druhou o 4 ročnících, která by byla přípravkou pro universitu a techniku a do níž by se vstupovalo hned z 5. třídy obecně vzdělávací školy. Na prvé škole by se vyučovalo švédské řeči a literatuře, dvěma cizím řečem (němčině a angličtině), počtům, krasopisu, kreslení, účetnictví a zvl. obšírně vlastivědě; na vlastním »gymnasiu« pak by zastoupeny byly hlavně odbory, potřebné pro universitu a techniku.

Návrh ten se těší veliké přízni.

Reforma uherské střední školy. Uherský ministr vyučování Julius Wlassics vydal nový studijní plán pro střední školy, kterým se provádí pronikavá oprava středního školství v Uhrách.

Na gymnasiích zrušeno závazné vyučování řečtině, a na její místo nastoupila domácí literatura a kreslení od ruky. Latina ponechána vzhledem k potřebám studia universitního, ale i tu byly odstraněny překlady z mateřského jazyka do latiny a to ústní vůbec, písemné z části. Také vyučování mathematice na všech středních školách zjednodušeno a v příčině fysiky učiněno opatření, dle něhož mathematiky používati se bude na příště nikoli k vyvozování, nýbrž jen k pouhému výrazu fysických zákonů.

Vedle těchto úlev, kteréž v míře rozsáhlé se týkají i měřického kreslení a na reálkách zvláště deskriptivy, zavedeno i tužení tělesných sil zavedením obligátního půldne her v každé třídě jednou za týden.

Za ještě důležitější otázku pak ministr Wlassics pokládá ona ustanovení nového plánu učebního, kteráž se týkají vyučování »národním předmětům«. Dějinám uherské literatury věnovány celé dva roky s bohatým výběrem četby; žákovské knihovny opatřeny býti musí tolika výtisky autora, kolik má třída žáků. Druhým národním předmětem míněny národní dějiny uherské, které provázeti mají žáka od první třídy do poslední a tu v poslední pak zaujímati mají i dějiny vývoje uherského státu.

Zeměpisu vlasti vyhrazeno místo daleko rozsáhlejší, a zeměpis I. třídy středních škol výhradně pojednávati má o Uhrách. I jest vůbec příkazem ministra, aby i ve všech ostatních předmětech věnován byl zřetel k poměrům a vztahům vlasti co nejrozsáhlejší. Kreslení od ruky v novém vyučovacím plánu vykázán úkol, který druhdy neobmezeně vykazován klassickým jazykům, to jest tříbení krasocitu a uměleckého vkusu. Zavádí se tu konečně i kreslení podle přírody s přiměřeným dosti zevrubným přehledem dějin umění.

Pronikavě zreformováno i vyučování vědám přírodním a to rozšířením zřetele k lučbě, jíž společně s nerostopisem a fysikou vykázáno místo první; živočichopis a rostlinopis ustupují do pozadí. Na nižších třídách zavádí se pří-

pravný běh studia přírodopisného. Vyučování jazykům moderním postaveno na základ praktický. Touto reformou středních škol v Uhrách sblíženo gymnasium s reální školou velice těsně, takže jediným rozdílem obou vyučovacích plánů jest latina a frančina, kreslení a lučba. Sám ministr vyučování označuje splynutí těchto rozdílů za otázku času, takže v dohledné budoucnosti učební plány obou oborů středních škol, pokud se týče obligátních předmětů, budou totožné. Reforma střední školy, zmíněným výnosem nařízená, má vejíti v platnost školním rokem 1899—1900.

Návštěva českých škol středních za posledních 10 let ukazuje výmluvně, jak směr gymnasijní pozbýval obliby, naproti tomu reální mohutněl. Počet gymnasií za toho údobí se rozmnožil v Čechách o 2, počet reálek o 8, na Moravě pak počet oněch o 5, těchto rovněž o 5. K nim zatím už přibyly zase v Čechách státní reálky v Mladé Boleslavi a Táboře, na Moravě zemská reálka v Holešově a Vel. Meziříčí, pak státní gymnasium v Prostějově. Vzdálený pozorovatel mohl by nám opravdu těchto nových 25 středních škol za 10 let záviděti, a jest to bez odporu značný krok v před; přes to zbývá zejména na Moravě a ve Slezsku ještě mnohé vyrovnati a doplniti, v Čechách pak především *Sušice* a *Humpolec* toužebně čekají středních škol.

Statistika návštěvy našich škol středních vypadá tedy takto:

I. Návštěva českých gymnasií.

a) v Čechách:

Roku	1888-9	1889-90	1890-1	1891-2	1892 3	1893-4
Počet žáků	10.772	10.609	10 424	9998	9915	9984
Počet škol	31	31	31	31	32	32

Roku	1894-5	1895-6	1896-7	1897-8	1898-9
Počet žáků	10.016	9435	9233	9005	8984
Počet škol	32	32	32	32	33

b) na Moravě a ve Slezsku:

Roku	1888-9	1889-90	1890-1	1891-2	1892-3	1893-4
Počet žáků	2967	2842	2913	2941	3018	3158
Počet škol	9	9	9	9	9	9

Roku	1894-5	1895-6	1896-7	1897-8	1898-9
Počet žáků	3350	3483	3717	3978	4374
Počet škol	9	9	10	12	14

II. Návštěva českých reálek.

a) v Čechách:

Roku	1888-9	1889-90	1890-1	1891-2	1892-3	1893-4
Počet žáků	2547	2773	2966	3567	3907	4247
Počet škol	9	9	9	10	10	10

Roku	1894-5	1895-6	1896-7	1897-8	1898-9
Počet žáků	4461	5003	5114	5561	6234
Počet škol	10	12	12	15	17

b) na Moravě:

Roku	1888-9	1889-90	1890-1	1891-2	1892-3	1893-4
Počet žáků	733	733	770	850	899	981
Počet škol	3	3	3	3	3	3

Roku	1894-5	1895-6	1896-7	1897-8	1898-9
Počet žáků	1130	1449	1781	2055	2346
Počet škol	4	5	7	8	9

Gymnasium a reálka na Kr. Vinohradech provedly svými žáky při akademii pořádané společně ve prospěch obou podpůrných spolků dne 15. dubna t. r. *starověkou píseň Seikilovu*, nalezenou v Prallech, vlastně v Aidinu, jhv. od Smyrny, pod místem starých Prall, a *zlomek partitury Euripidova Oresta* (Eur. Or. 330 nn.), jenž byl objeven ve sbírce papyrů zakoupené z Egypta arciv. Rainerem, obé s původními nápěvy.*) Jest to již třetí ukázka umění antického, kterou ono gymnasium předvedlo širšímu obecenstvu. S velkým úspěchem proveden byl při podobné příležitosti ve šk. r. 1897 Aischylův Agamemnon s nápěvy Rombergovými,**) rok před tím hymnus na Apollona, vykopaný v Delfech r. 1893. Loni uspořádána přednáška o vývoji antického umění skulpturního se skioptickými ukázkami. — O letošní akademii otiskujeme referát hud. kritika Nár. Listů ze dne 20. dubna t. r.: »Zajímavé produkce byli jsme svědky dne 15. dubna t. r. Oba střední ústavy na Král. Vinohradech spojily se k hudební a pěvecké akademii ve prospěch spolků na podporu chudých studujících. Žáci obou ústavů, brzy střídavě, brzy pospolu zastali celý program, na němž se četly skladby orchestrální, komorní, sborové od Mozarta (císařská kantáta), Weisa (Slavnostní ouvertura), Haydna (Kvartet druhý z op. 33), Dvořáka, Smetany a j. Tato část pořadu měla spíše zájem hudebně paedagogický, jsouc důkazem, jak znalost hudby, a to i zpěvu i nástrojů, se šíří, a k jakým tu možno dojíti pěkným výsledkům, když takovému přičinění, jaké na př. vyvíjí prof. Plánský, podaří se sestaviti ze žáků celý malý orchestr, zcela statečně se tužící. Pro nás však mělo hlavní zájem, pochopitelný při známém nedostatku koncertů historických v organisaci koncertního života pražského, provedení dvou sborů starořeckých, písně t zv. Seikilovy a zlomku z Euripidova Oresta. První nalezena byla do kamene vryta na pamět choti Seikilovy, sbor tragedie objeven v památné sbírce „Papyrus-Rainer«. Pochmurný miscolydický ráz písně,***) jakož i její zvláštní melancholií prodchnutý nápěv zanechávají hlu-

*) V. Jos. Král: »O novějších řeckých nálezech hudebních«, Fil. Listy XXIII. (1896) str. 83 nn. — V originále jsou vedle textu a písmen označujících noty zpěvní ještě jiné značky, totiž noty hudební, jež jsou podány abecedou starší než je ionská abeceda not zpěvních. Provedení stalo se v moderní notové transkripci dr. A. Thierfeldra (Breitkopf & Härtel v Lipsku).

**) V. ref. prof. A. Setunského v Ztschrft. f. d. österr. G. 1897, str. 663.

***) Tonina tato pokládána byla ze všech starověkých tonin za nejsmutnější a málo melodickou; nejdříve prý ji užila básnířka Sapfo. V naší písni jsou obě vlastnosti této toniny zmírněny, ale ráz její i tak znatelně vyniká.

boký dojem. Zlomek z Euripida má mocný dramatický vzruch a jest ukázkou, že hudba starořecká při veškeré jednostrannosti svého vývoje směrem melodickým a jednohlasým stála na stupni umění zcela přiměřeném tomu velikému významu, jaký byl v životě a výchově řecké hudbě přikládán. Sbory byly nastudovány přesně řed. p. K. Čechem.«

Sofokleovu Antigonu provedli ve scenické úpravě Dörpfeldově letos v dubnu žáci gymnasia norimberského. Mínění Dörpfeldovo o úpravě řeckého divadla*) znamenitě prý se osvědčilo.

Průmyslové školství na Rusi. V celé říši jest nižších průmyslových škol 221 a mají 12.656 žáků. K tomu lze přičísti třídy ručních prací při 464 městských školách s 10.820 žáky, tak že celkem jest průmyslových a řemeslnických ústavů na Rusi 685 se 23 476 žáky. Z toho je škol kovářských, zámečnických a soustružnických 81, jež mají 6459 žáků, kdežto hospodářského vzdělání se dostává 1995 žákům na 52 školách. Počet středních škol průmyslových jest 12 a žáků na nich 2748, mezi nimi je 8 škol hospodářských s 1500 žáky. Vyšších technických ústavů je na Rusi 14 a to v Petrohradě 6, v Moskvě 3, v Charkově, Novoalexandrovsku, Rize, Kijevě a Varšavě po 1; počet posluchačů na nich páčí se na 5497. (Gymnasií mělo Rusko r. 1897 177 s 4157 žáky.) Rozvoj ruského školství bude na pařížské výstavě světové velkolepě znázorněn. *(D. Z. f. ausl. Unterr. IV., 3.)*

Přiznání kvinkvenálek definitivně ustanoveným učitelům státních škol středních podle vyn. c. k. ministerstva vyučování ze dne 12. dubna 1899 č. 6853 nevyžaduje na dále předchozího definitivního potvrzení v úřadě učitelském.

Pětadvacetileté trvání české školy reálné v Karlíně. Způsobem velice důstojným oslavil Karlín památku 25letého založení své české reálky. V neděli dne 21. května sešli se všichni účastníci ku přátelské schůzi »u města Petrohradu«. Druhý den o 10. hodině dopolední v nádherně ozdobené zasedací síni karlínské veškeří účastníci přítomni byli slavnostní schůzi. Dostavila se městská rada se starostou obce p. Topinkou, zástupcové spolků a korporací, bývalí žáci ústavu, ředitelé a professoři škol středních a množství vybraného obecenstva. Dámy usedly na galerii. Slavnostní schůzi zahájil vřelým uvítáním cís. rada pan V. Nekvasil, který udělil slovo prvnímu řediteli ústavu dvornímu radovi Pavlíčkovi. Přenechávaje podrobné vylíčení osudů ústavu řečníku následujícímu, řečník oživil četné vzpomínky a málo známé podrobnosti z prvních dob po založení ústavu. Vzpomenul též důležité činnosti spolku pro podporování chudých studujících a jeho dobrodinců. Po řeči této, která odměněna byla bouřlivým potleskem, zapěli bývalí žáci reálky »Chorál národa českého« od Bendla, načež ředitel ústavu, pan dr. Plašil v důkladné řeči podal celý obraz jeho rozkvětu a působnosti. Připomenul zásluhy dvorního rady Pavlíčka, Občanské záložny. městského zastupitelstva a vůbec všech, kteří jakýmkoli způsobem přispěli k rozkvětu ústavu. Vzpomněl dále i členů a žáků zemřelých, kterým projevena byla povstáním úcta. Líčil lásku, která poutá občany karlínské k ústavu, jejž si sami založili, a vzácnou shodu, která mezi nimi a professorským sborem panuje, a skončil přáním, aby láska tato a shoda nikdy nemizela. Po té náměstek starosty, pan dr. Svatek, jménem Občanské záložny a městské rady ubezpečil,

*) Viz čl. dra. Frt. Groha v tomto časopise, 1899 str. 183 nn.

že korporace tyto vždycky plniti budou svoji povinnost, a jejich přízeň k ústavu tak milému nikdy se nezmenší. Po něm pan inženýr Budil, bývalý žák ústavu, vyslovil vřelými slovy dík hlavně Občanské záložně, městské radě a professorstvu. Když zapěna byla Tovačovského »Vlast«, předsedající prohlásil schůzi za skončenou, a účastníci se odebrali k »městu Petrohradu« na společný banket.

Z velké řady přípitků buďtež uvedeny aspoň první čtyři. Ředitel karlínské reálky, p. dr. Plašil, připil městské radě, obecnímu zastupitelstvu a starostovi p. Topinkovi, starosta p. Topinka čestným měšťanům karlínským Germannovi a Webrovi ryt. z Pravomilů, pak sekčnímu chefovi dru. Rezkovi a dvor. radovi Pavlíčkovi za zásluhy o českou reálku karlínskou.

Dvor. rada p. Webr ryt. z Pravomilů pravil, že slavnost tato jest památnou a významnou i v ohledu národním. Národní náš boj ovládán jest bojem o školu, která s bojem tímto souvisí. My chováme se v něm všude obranně, defensivně, kdežto naši odpůrci počínají si výbojně. (Obecný souhlas.) Avšak i defensivní naše činnost má někdy tolik skvělých výsledků, že toho ani netušíme. I dnes jsme slyšeli, že podnět k reálce karlínské vyšel z ohledů obranných.

Střední škola má největší vliv na rychlý vývoj veškerého národního ruchu a vidíme, že v krajinách v Čechách, kde jsou střední školy, jest ruch národní čilejší. Na Moravě, kde středních českých škol jest nedostatek, zůstávají za námi a teprve v poslední době, když škol středních tam přibývá, rychleji pokračují. Ve Slezsku jsou teprve začátky, ale i ty se již jeví, poněvadž zřízena tam česká škola střední, která rozšiřuje ruch národní po zemi. Odpůrci naši pochopili důležitost škol středních velice dobře.

Vzpomenuv vyjednávání, jež se dálo zřízení reálky karlínské, pravil řečník, že školství vůbec a škola střední zvláště jest nejdůležitějším faktorem v životě národním, a přál proto, by v dalších 25 letech školy střední a vysoké zvláště na Moravě se vzmohly, zmohutněly a zkvétaly tak, by poskytly ještě utěšenější obraz, a vývoji tohoto školství provolal »Na zdar!« Bouřlivý potlesk odměnil řečníka.

Pan dvorní rada Pavlíček vzpomíná všech zakladatelů a dobrodinců reálky, zejména obecního a okresního zastupitelstva, Občanské záložny, školního výboru atd. a provolává jim »Slávu!« (Pochvala.)

Ku slavnosti zaslali blahopřejné telegramy odbor. chef p. dr. Antonín Rezek s omluvou, že přítomen jest jako zástupce rodiny právě při odhalení desky Erbenovy v Miletíně, professoři gymnasia táborského, ředitel reálky v Lounech p. Zdráhal, řed. Starý, řed. Bílý jménem professorstva reálky žižkovské, smíchovský starosta Elhenický, četní bývalí professoři reálky karlínské i její absolventi.

Ku slavnosti vydán též instruktivní slavnostní spis.

Filosofická propaedeutika na gymnasiích pruských byla odstraněna z předmětů vyučovacích, a to již roku 1892. Chybné probírání její zavdalo k tomu příčinu. Filosofické kruhy v Německu byly by si přály ovšem spíše odstranění methody a zavedení úspěšnějšího postupu vyučování, než vyloučení předmětu samého z osnovy učebné. Za to položen v době novější ve *Francii* větší důraz na vyučování filosofii, tak že z 18—19 hodin závazných ve třídě, kde se filosofii vyučuje (classe de philosophie), skoro polovice věnována jest nyní nauce této.

Děti svážeti do školy, zavedeno bylo v Americe v krajích méně obydlených. Ku podivu stouply tím i ceny pozemků farem, kde takové vozy jezdí. Dítky ovšem se pak učí pospolu, hoši i děvčata, což dochází čím dál větší obliby.

Jednotlivcovo gymnasium. V nejbližším okolí Paříže na zámku les Roches zřídí si spisovatelé Demolins a Jules Lemaître gymnasium, kde budou vyučovati a vychovávati žáky dle zvláštních *svých* zásad sociálních. Mimo jiné také bude kladena tam zvláštní váha na angličtinu a Anglicko; Demolins t. ve zvláštní knize obhajuje superioritu anglosaského plemene. D. Z. f. a. U.

Škola pro rybáře a námořníky. Aby vyučování na obecných školách se více přiblížilo skutečnému životu a jeho potřebám, usnesla se zemská školní rada francouzská, aby učitelé v obcích ležících při pobřeží mořském připravovali dítky jaksi už také na vědomosti potřebné pro budoucí rybáře a námořníky.

Mezinárodní dopisování žáků narazilo na odpor u křesťanské allilance francouzské, ježto prý zavdává příčinu k různým a to těžkým závadám mravním. Chovancům duchovních ústavů proto zakázáno nadále účastniti se této korrespondence.

Mezinárodní sjezd pro vysoké školství bude svolán r. 1900 do Paříže, a prozatím ustanoveno, aby se rokovalo o potřebách studentstva vys. škol, o extensi universitní, a o vzdělávání učitelstva obecních, středních a vysokých škol skrze university.

Myšlenka opravy pravopisu ve Francii neutuchá. Zejména M. Barrès usilovně se jí domáhá. Založil zvláštní časopis »Le Réformiste« pro tuto opravu a tiskne jej také novým pravopisem. Nyní pak zase Spolku pravopisnému věnoval 20.000 franků na vydávání časopisu a mimo to 12.000 fr. na 6 cen pro osoby a konečně 12.000 fr. pro učitele, kteří se nejvíc zaslouží o opravu.

Kolik má Amerika universit. Všech r. 1893 bylo 125. Některé mají až 200 professorů a tisíce žáků, jiné jen 5—6 professorů a ani sto žáků. Jedna universita prý vůbec má v učitelském sboru jen 2 osoby: ředitele a jeho ženu. Ráz universit amerických je zcela jiný nežli u nás. Chybí jim také jednotnost. Jména mají často podle zakladatelů svých, jimiž bývají nezřídka jednotlivci, jako na př. Mr. Rockfeller, jenž založil universitu v Chicagu nákladem 5 milionů liber sterl. Pro tuto různost doktorský titul jednotlivých universit má také cenu tu větší, tu menší. Professorem se smí nazývati, kdo chce. Pro odchovávání učitelů není ústředního úřadu. Nedostatkem učební osnovy státem nařízené trpí také ostatní školy.

Přehled činnosti Spolku pro šíření lidové osvěty ve Vídni (VIII., Trautsohngasse 3.) za r. 1898. Počet členstva tohoto záslužného spolku obnášel koncem roku 524. Roku minulého založeny byly tyto knihovny: 1. Lidová knihovna v Poštorné; ve spolku »Rastislav« ve II. okr. vídeňském; 3. žákovská knihovna v jazykové škole ve III. okresu; 4. lidová knihovna v X. okresu; 5. lidová knihovna v III. okr.; 6. knihovna pro tovární dělníky ve Weigelsdorfu; 7. žákovská knihovna v Poštorné; 8. lidová knihovna ve spolku »Žerotín« v Mödlingu; 9. v Sokole v II. okr.; 10. v Sokole v X. okresu; 11. lidová knihovna v I. č. v Národním domě v XV. okresu; 12. ve spolku »Vlastimil« v Ebergassingu.

V těchto knihovnách bylo nutno knihy vyměňovati a proměňovati; *veliký počet knih darovaných loni Českosl. jednotou v Praze musil se pro špatnou češtinu zmařiti.*

V roce běžném uskutečněny knihovny a to: 13. ve slovanském obchodnickém spolku v XV. okr., kamž dodáno nádherné dílo »Čechy«, 14. ve spolku »Svatopluk Čech«, kde umístěna úplná knihovna spisů Sv. Čecha; 15. lidová knihovna v sekci klubu rakouských národností v VIII. okresu; 16. taktéž v XVI. a XVII. okr.; 17. lidová knihovna pro cihláře na Wienerbergu v X. okresu; 18. lidová knihovna ve spolku »Neruda« v V. okresu; 19. v českosl. dělnické jednotě »Barák«, místním odboru v II. okr.; 20. žákovská knihovna v jazykové škole v V. okr.; 21. taktéž v IX. okr.; 22. lidová knihovna v místním odboru pro X. okr. českosl. jednoty »Barák«.

Počet knih v těchto 22 knihovnách zařaděných obnáší 3800 svazků. Všecky knihy docházejí mnohého upotřebení a také svědomitého spravování.

Z přednášek pro širší obecenstvo uvádíme tyto: »*O nových proudech literárních*«, promluvil p. Vilém Chládek; »*O Palackém*« p. PhC. Krejčík; »*Jsou-li hvězdy obydleny*« vykládal p. prof. dr. Vilém Kurz; »*O grafologii*« slč. Dolfina Poppéova. Větší rozruch způsobily 2 přednášky slavného cestovatele E. St. Vráze, jenž ku pozvání »Lid. Osvěty« *nástin svých světových cest* podal, a které při lidových cenách vstupného staly se přístupny nejširším vrstvám lidu.

Příjmů měl spolek za rok 1898 úhrnem zl. 894·33 a vydání zl. 621·38.

Starostou jest c. k. rada V. Stejskal a náměstkem J. S Machar. Spolek právě se obrací ve zvláštním vroucím provolání na všechny Čechy, aby spolek podporovali buď penězi neb knihami. Roční příspěvek členský jest 1 zlatý. Kniha jest vítána každá, i jednotlivá, je-li jen dobrá.

Městské děti. Stanley Hall v Bostonu měl příležitost poznati velké množství dětí, nastupujících do školy. Ze 100 těchto šestiletých dětí 14 jich nevidělo nikdy hvězd (!), 45 jich nebylo nikdy na venkově, 20 jich nevědělo, že kráva dává mléko, 55 že dřevěné věci dělají se ze stromů; 15 jich neumělo pojmenovati barvy zelené, žluté a modré, 47 jich nevidělo nikdy vepře atd. atd. (*Náš domov.*)

Osobní. Professor c. k. reál. a vyššího gymnasia v Křemencově ulici *August Kolařík* jmenován ředitelem nové státní reálky v Mladé Boleslavi. — Prof. *Aug. Sedláčkovi* v Táboře císař udělil při jeho odchodu na odpočinek titul škol. rady. — Ředitelem české obecní reálky v Kroměříži zvolen byl prof. tamějšího česk. gymnasia *Frant. Chmelík*, professory pak assistent průmyslové školy v Brně *Ant. Kolář* a supplent učit. ústavu kroměřížského *Jiří Malovaný*. — Prof. *J. Dědečkovi* v Karlíně udělen při jeho odchodu na odpočinek titul škol. rady.

Úmrtí. Dne 30. dubna 1899 skonal po těžké chorobě assistent kreslení při c. k. reálce v Písku, *Václav Šebele*, po 38letém působení při tomto ústavě, ve věku 64 let. — Dne 9. května zemřel jub. professor gymnasia jindřichohradeckého a okr. škol. inspektor, *Vojtěch Český*, v 70. roce věku svého. — Dne 11. května následoval ho absolv. filosof a kandidát professury, učitel dívčího gymnasia Minervy v Praze *Jan Jiránek*, maje 26 let. — Dne 3. června pochován nadaný a pilný kandidát professury *dr. K. Rank*, supplent při reálce v Jičíně. Zvolil dobrovolnou smrt utonutím z obavy před výsledkem státní zkoušky.

Zprávy spolkové.

Zprávy z výboru. Ve výborové schůzi dne 20. dubna *referováno* zvláště o těchto věcech:

1. Došlo pozvání »Klubu státních úředníků v Praze« na schůzi, na níž se bude jednati o vymáhání přiměřeného zvětšení aktivního přídavku státním úředníkům v Praze a v předměstích. Bylo usneseno informovati se o té akci, a úkol ten vložen na prof. dra. Matěje Kováře;

2. předseda něm. spolku pražského prof Michalitschke poslal dopis o akci, aby s povyšováním professorů do VII. třídy hodnostní byl udělován také přiměřený čestný titul, a uváděl některé tituly, jež se navrhují. S tím jednáním výbor projevil souhlas, ale smysl jeho rozšířil a změnil takto: »S povyšováním professorů do VII. třídy budiž spojován titul »školního rady«, s povyšováním ředitelů do VI. třídy titul »vládního rady«. Naopak zase: s udělováním titulu »školního rady« budiž spojováno povyšování do VII. třídy a s titulem »vládního rady« povyšování do VI. třídy hodnostní;

3. týž dr. Michalitschke poslal druhý dopis, aby se spolek připojil delegátem k deputaci, jež pojede do Vídně poděkovat za poslední projevy blahosklonnosti, na př. při počítání supplentských let do kvinkvenálek a j. Z vážných důvodů bylo ponecháno starostovi, jednateli a pokladníkovi rozhodnouti v té věci a jen bylo připomenuto: »Pojede-li delegát, ať se mu uloží kromě požadavků všeobecných také požadavky specificky české, jež by na příslušných místech přednesl«;

4. professorští spolkové němečtí chtějí podati ministerstvu petici za udělení cestovních stipendií professorům středních škol na světovou výstavu pařížskou. Jednomyslně bylo usneseno připojiti se k té petici;

5. s díky vzata na vědomí zpráva jednatelova, že byla povolena spolku na rok 1899 státní subvence 200 zl.

Po té bylo na jeho návrh usneseno:

1. opatřiti členstvu laciné vstupenky do výstavy »Krasoumné jednoty« v Rudolfině; 2. dáti udělati novou skříň na knihovnu knihovního odboru a na spolkový archiv a zároveň požádati ředitelstva c. k. reálného a vyššího gymnasia v Křemencové ulici za místo, kam by se postavila; 3. podporovati prof. Stýbla, jenž vzal na se redakci českého oddělení bibliografického »Repertoria« prof. dra. Simona.

Nejdůležitější věcí výborové schůze dne 5. května byla *starostova* zpráva, jak pořídila hromadná deputace starostů všech professorských spolků z Čech, obojích Rakous, Solnohradu, Haliče a Bukoviny, jež dne 29. dubna t. r. byla v ministerstvu vyučování ve Vídni.

Deputace byla přijata velmi laskavě a vlídně a přesvědčila se, že professorstvo středních škol má nyní v ministerstvě upřímné přátele a zastance. Vzájemná solidarita a společné vystupování zástupců professorských spolků různých národností za nynější pohnuté doby vzbudila pozornost a došla ústy páně ministrovými uznání.

Účelem deputace bylo poděkovati: za vyznamenání professorstva o jubileu Jeho Veličenstva, za benevolenci při počítání let supplentských do kvinkvenálek a za přiřknutí titulu *»dvorního rady«* také stavu našemu, což do nejnovější doby nebývalo; posléze přednésti všeliká přání zvláštní, jež se poslední dobou vyskytla. Největší část těchto přání týkala se věcí specificky českých, a o těch starosta rozmlouval zvlášť s odborným přednostou p. drem. Rezkem.

Z výpovědí jednotlivých pánů, u nichž deputace byla, tyto byly zvláště pozoruhodné.

Odborný přednosta, J. E. p. dr. ryt. Hartel, vybízel pořádati spolkové sjezdy a na nich rokovati o paedagogicko-didaktických stránkách středních škol; v jednotlivých sborech není prý v tom možná žádoucí všestrannost. Za zvláště časové pak pokládal rokovati o methodě analyticko-imitativní v jazyku německém a francouzském, o učebných osnovách a instrukcích; vhodné návrhy na opravu učebných osnov budou prý ministerstvu vítány, instrukce pak jsou prý jen pokyny (= Anregungen), jež se mohou měniti a doplňovati. Ať jen professorstvo o osnovách a instrukcích rokuje a přiměřené návrhy na jich zlepšení podává!

Dvorní rada p. dr. Huemer, pravil deputaci, aby mu professorstvo napřed oznamovalo své žádosti, a slíbil, že se jich pak při úředním jednání, co bude moci, zastane. O jednotlivých přáních veškerého professorstva, jež se zvláštní laskavostí vyslechl, podal důležitá vysvětlení, pokyny i sliby.

Na honorování programových článků vůbec ministerstvo nemá prý dotace, přes to vynikající práce budou moci býti honorovány na návrhy zemských školních rad z fondu na mimořádné podpory, jenž se chystá. — Žádost za udělování diét professorům o vycházkách se studenty bude prý podporovati, ale jen pokud jde o vycházky na celý den; rovněž prý se ujme žádosti, aby se dostávalo ze státní pokladny přiměřené dotace těm ústavům, jimž padesátikrejcarové příspěvky studentské na hry nestačí. Za to výslovně prohlásil, že větší počet prázdných dnů na studentské vycházky nebude povolen; musí prý dostačiti jen dva prázdné dny, jež jsou k disposici ředitelům. — Požadavek supplentů, aby byli ustanovováni stabilně, aby byli zařaďováni do určité třídy hodnostní a měli stálý plat, nazval na ten čas naprosto nesplnitelným. Čeho prý si přáli při upravování platů, to bylo splněno a do zákona pojato, a nelze prý toho měniti, když od sankce zákona neuplynul ještě ani rok; ostatně finančně prý by si žádanou změnou neprospěli. S určitostí prohlásil, že v ministerstvu budou benevolentně a měrou nejhojnější užívati práva daného § 6. zákona o úpravě platů, jen když zemské školní rady budou činiti příslušné návrhy. Vzhledem k čestným titulům ředitelským a professorským doporučoval, aby se professorští spolkové smluvili a učinili o nich ministerstvu návrh. Jen to prohlásil za nesplnitelné, aby s udělováním čestného titulu souviselo povyšování do vyšší třídy hodnostní, třebas to způsobovalo jen zvětšování aktivního přídavku. — Rovněž neměla by účinku podle jeho soudu žádost za vydání novelly k zákonu o úpravě platů, jíž by se § 10. doplňoval tak, aby se těm učitelům na středních školách, kteří supplovali deset nebo přes deset let, počítalo do kvinkvenálek více než tři léta. Překážkou prý je, že zákon je nový. Těm učitelům prý se však dostane náhrady tím, že budou dříve povyšováni do VIII. třídy. Nedostalo-li pak se komu při počítání supplentských let do kvinkvenálek zcela správně podle klíče, jímž se ministerstvo řídilo, ať jen podá odůvodněnou žádost za nápravu, a jistě bude vyřízena příznivě. — Pro assistenty na vysokých školách, o nichž není v zákoně o úpravě platů ani zmínky, nelze podle jeho soudu učiniti na ten čas nic jiného, než že léta assistentská budou jim připočítávána podle § 10. řečeného zákona.

Odborný přednosta p. dr. Rezek oznámil starostovi, že žádost za české složné listy na školné byla vyplněna, a listy prý se již ve Vídni tisknou; vymoci také české známky na školné třeba přenechati českým poslancům. — Stran vyučování české vlastivědě na středních školách radil, aby se spolek informoval ve Štyrsku a Tyrolsku, kde se vlastivědě již učí, a pak podal s peticí ministerstvu určitý návrh, avšak v rámci nynější osnovy. — V nejbližší době budou podány spolkem petice ještě za tyto věci: *a*) za větší státní subvenci (300 zl.) na rok 1900, a to hned; *b*) za ustanovení stejného počátku administračního roku na všech středních školách s příslušným návrhem; *c*) za opatřování výročních zpráv středních škol v Německu také českým ústavům; *d*) za udělení práva zemské školní radě schvalovati učebnice; s touto peticí však se počká na dobu příhodnou. Upustí pak se od další žádosti za zrušení zákazu o kolportáži knih na středních školách.

Zpráva starostova byla vzata na vědomí. Při tom prof. Sommer vyslovil žádost, aby se spolkový delegát o budoucí cestě do Vídně přimluvil na příslušných místech o slevení týdenních hodin fysikům; dvacet hodin jest při pracích ve fysikálním kabinetě mnoho. — Na žádost professora Sommra bude se pamatovati.

Při zprávě *jednatelově* stala se mimo jiné tato usnesení: *a*) sedmé divadelní představení studentské bylo ustanoveno na 27. května a vyvolen na ně Dvořákův »Jakobín«; *b*) byla ustanovena občasná schůze na 13. května se zprávou starostovou o cestě do Vídně a rokováním o sjezdu; *c*) bylo schváleno, aby se dru. Fr. Krskovi vzdaly díky za několikeré přispění ve věcech spolkových a prof. Hoppemu, hlavnímu redaktoru časopisu »Österreichische Mittelschule«, aby se posílalo po volném výtisku spolkového »Věstníka«.

Po zprávě *pokladníkově* a *zapisovatelově* o šestém divadelním představení studentském byly přijaty dva *volné návrhy*:

1. prof. Setunského, aby se vyslovily díky, že se dostalo spolku 100 zl. subvence od I. třídy České Akademie;

2. prof. Zdeňka přednesený starostou, aby se v červnu uspořádalo v Národním divadle představení žactvu těch venkovských ústavů, jež mohou pohodlně ráno přijeti drahou do Prahy a večer odjeti z Prahy. — Přípravné práce byly svěřeny pořadateli divadelních her prof. Stýblovi.

Občasná schůze se konala dne 13. května o 5. hodině v c. k. reálném a vyšším gymnasiu v Křemencové ulici za četného účastenství členstva. Přítomen byl také říšský poslanec, prof. dr. Vilém Kurz.

První částí programu byla starostova zpráva o cestě do Vídně (viz ref. o výb. schůzi dne 5. května!). Při jednotlivých částech jejich stala se tato usnesení:

1. za čestný titul professorům byl uznán přiměřeným »školní rada«; to se oznámí spolkům vídeňským; studijní, ministerský, státní atd. rada neschváleny.

2. supplentům a učitelům, kteří supplovali deset nebo přes deset let, bude se vymáhati náhradou za supplentská léta nepočítaná do kvinkvenálek remunerace podle § 13. zákona o úpravě platů. Příslušný akt se pošle kollegům vídeňským, aby odevzdali jej na příslušném místě;

3. zavede se přiměřená akce, aby úřední legitimace k jízdě na drahách byly vydávány také česky;

4. svolá se na 2. června občasná schůze učitelů dějepisu a zeměpisu, aby vypracovali návrh o vyučování české vlastivědě, který by se mohl předložiti ministerstvu. Poněvadž prof. Nedoma již má vypracované jádro toho návrhu, vzal na se říditi tu schůzi, zavésti rokování a referovati ve výborové schůzi o výsledku;

5. za počátek administračního roku na všech středních školách navrhne se ministerstvu den 1. ledna;

6. v petici se učiní ministerstvu návrh, aby zdarma opatřovalo po výtisku výročních zpráv všech středních škol v Německu universitní knihovně pražské a olomoucké. Ředitelství pražské knihovny universitní se zároveň dopíše, aby ty zprávy byly tam náležitě spořádány.

Druhou částí programovou bylo rokování o sjezdu. Jednatel poukázal na to, že již uplynula delší doba od sjezdu brněnského a že výbor už několikrát se chystal uspořádati sjezd, ale vždy ze závažných důvodů od toho ustoupil. Nyní předstupuje výbor s definitivním návrhem, aby sjezd byl konán. I dává na úvahu, má-li to býti ještě letos či až na přes rok. Za místo sjezdu navrhují se buď Budějovice, anebo, kdyby tam to nebylo možno, Písek. Po delším rokování, jehož se súčastnil též p. posl. prof. dr. Kurz, usneseno na návrh koll. Rutha, uspořádati sjezd dne 8. až 10. září v Budějovicích, ale budou-li s tím se shodovati oba professorské sbory tamější. I dopsáno ihned na profess. sbor gymnasia a reálky do Budějovic, a tam přivítán návrh s radostí, ale doporučeno výboru odložiti sjezd na svatodušní svátky příštího roku z několika podstatných důvodů, jimž výbor přiznati musil plnou oprávněnost.

Z tělocvičného odboru. První zahajovací schůze byla dne 14. května v c. k. reálném a vyšším gymnasiu v Křemencové ulici za přítomnosti 13 členů a zástupce z venkova. Předseda spolku, ředitel Václav Starý, přečetl příslušný odstavec stanov, týkající se zřízení odboru, a upozorňuje, do jaké míry může odbor vyvinouti činnost. Vítá vřele náš úmysl, že jsme se sdružili v odbor, který bude zajisté neméně důležitým než odbory jiné ve spolku utvořené. Každé usnesení odboru věcně odůvodněné bude milerádo výborem spolku schváleno a na příslušných místech předloženo Pak upozorňuje na sjezd českého professorstva, který možná se bude konati o prázdninách v Budějovicích, a vybízí, aby se odbor súčastnil počtem imposantním sjezdu toho a porokoval o svých požadavcích hmotných a o předmětu samém, jakož i o instrukcích. Na konci své řeči přeje věcné činnosti odboru mnoho zdaru. Volby provedeny akklamací, a zvoleni: za správce odboru Jos. Klenka, za jednatele M. Řehořovský. Po tom přednesena jednatelem zpráva o předběžné činnosti odboru. Je taková:

Na vyzvání několika pánů kollegů z Prahy sešli se učitelé tělocviku k důvěrné schůzi dne 3. dubna 1899, konané za účelem odborného sdružení k hájení svých zájmů. Ve schůzi té, jíž přítomni byli skoro všichni pražští kollegové a 4 zástupci venkova, bylo usneseno, utvořiti tělocvičný odbor v »Ústř. spol. čes. prof.« a připojeno přání, aby odbor byl zastoupen jedním členem ve výboru. Přání bude splněno. Zvolena deputace, jež měla oznámiti utvoření odboru funkcionářům spolku. To se stalo, a deputace byla všude vlídně přijata. Stanoven příspěvek odborový na 50 kr. ročně. Zvoleno sedmičlenné komité, stojící v čele odboru, v němž jsou tito pánové: Holas, Karas, Klenka, dr. Krejčí, prof. Laciný, Řehořovský, Schwarz. Zpráva o schůzi byla tiskem vydána a zaslána všem kollegům s vybídnutím, aby se přihlásili za členy spolku výše jmenovaného. Pokud se mohlo zjistiti, je na tu dobu učitelů tělocviku ke 30, z těch zaplatilo 17 příspěvek odborový a to: Vincenc Volejník, Bedřich Halaburt, Václav Velkoborský, Jan Sýkora, Ed. Zoubek, Frant. Fleischmann, Václav Švácha, Václ. Karas, Brunclík, dr. Krejčí, Aug. Schwarz, Č. Holas, Ot. Hulec, Václ. Procházka, Ant. Smolka, Jos. Stádník, M Řehořovský.

Písemní agenda byla za 2 měsíce velmi čilá. Poštou rozesláno 31 zpráv venkovským kollegům, korrespond. lístků 55, tedy celkem 86 dopisův. Schůze komitétu

byly 2 a jsou vždy 1. a 3. neděli v měsíci. Posavadní konány byly za účastenství všech zvolených kollegů kromě prof. Laciného a V. Karasa, kteří se omluvili.

Na základě usnesení z těchto schůzí:

1. bylo dopsáno jednotlivými členy komitétu:

a) řediteli vídeňského kursu tělocvičného, Lukasovi, který uveřejní zprávu v časopisu »Turnerische Zeitfragen«;

b) Guttmannovi, který zaslal velice lichotivý přípis;

c) spolku rakouských učitelů tělocviku;

d) Polákům, z nichž odpověděl Cennar a oznámil, že Poláci zřídí rovněž Towarzystwo;

e) Charvat. Bučarovi.

Všem těmto byla zaslána zpráva o utvoření odboru.

2. Vyhověno od správy spolku, aby náhradou za rozebraná již čísla »Věstníku« byl zaslán kollegům výtisk úřednického zákona, pokud zásoba stačí.

3. Byl vypracován výkaz osobní, který se dal vytisknouti v 500 exemplářích a zašle se kollegům k vyplnění.

4. Rozesláno vybídnutí, aby se kollegové hlásili za členy odboru a zaslali příspěvek koll. Řehořovskému.

5. Požádán prof. Laciný, docent kursu tělocvičného, aby v této schůzi přednášel, než omluvil se.

6. Určen den a vypracován program k této schůzi.

7. Usneseno konati v nejbližší době vycházku do tělocvičen pražských.

Zpráva vzata na vědomí a schválena.

Porokováno dále o pracovním programu pro sjezd budějovický. Koll. Holas vypracuje požadavky, týkající se zlepšení našeho právního postavení, a koll. Karas podá rozbor instrukcí. Obě zprávy se propracují náležitě ve schůzích komitétu, odůvodněné pak a na čisto vypracované se dají správnímu výboru ku schválení.

Z volných návrhů bylo schváleno, vypracovati úvahu o možných úrazech při tělocviku a o způsobu, jakým by se jim mohlo zabrániti. Správce odboru Klenka upozorňuje na sjezd »O tělesné výchově«, konaný v Paříži v roce 1900 a referuje o sdruženích učitelů tělocviku v cizině.

Schůze komitétu jest dne 4. června. *M. Řehořovský.*

Přednáška dra. Vladimíra Nováka. Hned po návratu ze své studijní cesty americké požádán byl p docent dr. Vladimír Novák výborem, aby ve spolku našem přednesl některé zkušenosti a dojmy své z cest. S obvyklou ochotou p. dr. Novák svolil, a přednáška konala se dne 19. dubna a provázena byla demonstracemi. Pan přednášející skioptikem předvedl mapu Ameriky, obrazy měst a universit a poutavým výkladem vylíčil zcela zvláštní poměry tamější společenské a universitní. Přednáška těšila se hojné návštěvě a bude ve »Věstníku« otištěna.

Vycházka do Národního divadla byla uspořádána dne 29. dubna. Účastnilo se jí takové množství pánů členů a jich dam, že se prohlídka musela díti dvěma proudy. Pan inž. Skopec zavděčil se návštěvníkům zevrubným výkladem celé budovy a zejména strojního zřízení divadla, začež mu p. náměstkem starostovým vzdány upřímné díky.

Literatura.

Časopisy.

Časopis Musea. král. českého. Ročník LXXIII. Svazek II. Red. A. Truhlář. Obsah: Zikm. Winter: Život v pražském Ungeltě r. 1597. — Dr. V. J. Nováček: Pavel Pistorius z Licka. — Otakar Zachar: Z dějin alchymie v Čechách. — Dr. Č. Zíbrt: Z bibliothekářské činnosti P. J. Šafaříka. — Drobné příspěvky. — Hlídka literární — Zprávy knihopisné. — Zpráva o Museu království českého od 15. září 1898 do 31. ledna 1899. — Zpráva o Matici české.

Časopis pro veřejné zdravotnictví. Roč. I. Čís. 2. Red. prof. dr. G. Kabrhel. **Obsah:** Prof. G. Kabrhel: Zásobování vodou a principy posuzování vod pitných. — Dr. Formánek: Jak možno se zachovati obcím ku zákonu o potravinách ze dne 16. ledna 1896. — Dr. Th. Kašpárek: O diagnostickém očkování tuberkulinem a jeho význam pro profylaxi tuberkulosy. — Dr. A. Velich: Bacilly tuberkulosní v mléce, másle a sýru. — Dr. Rambousek: Zdravotní požadavky vzhledem k výrobě papírů z dříví a slámy. — Referáty atd. Ročně 3 zl.

Česká mládež. Red. Jan Dolenský. Svaz. III. Čís. 3.—4. Obsah je rozmanitý. Z četných článků vyjímáme aspoň tyto: Fr. Lad. Čelakovský: Jarní a velikonoční slavnosti slovanské. — Josef Šír: Matka. — Ant. Kosina: Smutná zvěsť. — Viola Podhradská: Na prahu života. — Hádanky. — Slovanská čítanka. — Rozmanitosti atd. Cena sešitu 20 kr.

Česká revue. Roč. V. Čís. 7—8. Red. dr. P. Podlipský. Obsah: Prof. Bohuslav Rayman: Universitní extense. — K. Adámek: Nové proudy v politice agrární. — Fr. Kvapil: Z nové poesie polské. — F. Brábek: Alexander Petöfi. — J. Máchal: O básnické činnosti F. L. Čelakovského. — Dr. J. Dvořák: Veterinární konvence s Uhry. — Guy de Maupassant: Vypletačka židlí (přel. A. Gabrielová). — Kolman K.: Alexandr Sergějevič Puškin. — Eug. Muška: Filipiny. — Israel Zangwill: Prvosenková sfinx (přel. J. Bartoš). — Rozhledy. — Směs. — Ročně 9 zl.

České museum filologické. Roč. V. Seš. 1. a 2. Red. dr. J. Kvíčala. Obsah: Dr. R. Novák: Spicilegium Curtianum. — Dr. J. V. Prášek: Názory Herodotovy o Evropě. — K. Kořínek: Adam Mickiewicz. — Dr. J. Korec: O novořeckých nářečích. O novořecké výslovnosti. — A. Truhlář: Příspěvky k dějinám studií humanistických v Čechách. — Ig. Mašek: Známý a přece nedosti poznaný rukopis. — Dr. V. Flajšhans: Nejstarší rukopis staročeských »Modliteb«. — Úvahy a zprávy. — Ročně zl. 3·50.

Český časopis historický. Ročník V. Sešit 3. Red. Jar. Goll a Josef Pekař. **Obsah:** Fr. Mareš: Chronicon Treboniense. — Jar. Goll: Dva příspěvky ke kritice Tomanova Husitského válečnictví. — L K. Hoffmann: Novější a nejnovější literatura o Mickiewiczovi. — V. Kratochvíl: K poměru císaře Rudolfa II. k arciknížeti Matyáši I. — Drobnější články. — Literatura. — Přehled časopisů. — Zprávy. — Ročně zl. 3·60.

Český lid. Red. dr. Č. Zíbrt. Ročník VIII. Čís. 5. Obsah: J. Zítek: Jihočeské slavnosti, hry a zábavy o letnicích. — Jos. Brož: Boží muka z Plzeňska a Telecka na Moravě. — Bedřich Moravec: Po stopách pramenů Erbenovy »Svatební košile«. — Vladim. Andrejevič Francev: K dějinám národopisu československého. — Václav Schulz: Ku pověsti o staročeském čaroději Žitovi. — Zd. Nejedlý: Český dům. — Pohádky. — Renáta Tyršová: K národopisným studiím Jos. Manesa. — F. Bartoš: Přísloví z Moravy. — Jan Soukup: Hledání utopence svíčkou. — J. Klvaňa: Národopisné drobty ze Slovenska moravského. — Paběrky z archivů domácích i cizích. — Jos. L. Holuby: Narodnie piesne slovenské. — J. Vyhlídal: Ptačí řeč ve Slezsku. — T. Vansová: Detské povedačky, zpevy a hračky. — F. Bartoš: Žertovné a satirické popěvky na Moravě. — F Pátek: Česká literatura lidovědná za r. 1897. — Dr K. V. Adámek: Tance lidové v okresu hlineckém. — Ph. dr. Č. Zíbrt: Literatura kulturně-historická a ethnografická 1898—99. — Ročně 4 zl.

Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen. Herausgegeben v. Dr J. Wychram. IV. roč. Sv. 2. Obsah: Über das Studium der Paedagogik an der Harvard Universität. Von Prof. Paul Hanus. — Das Musée pédagogique in Paris. Von Dr. R. Bluhm in Paris. — Rundschau. — Bücherschau. — Bücherkunde. — Zeitschriftenschau.

Hlas. Mesačník pro literatúru, politiku a otázku sociálnu. Ročník I. Číslo 11. Red. dr. P. Blaho. Obsah: Dr. P. Blaho: Mládež a drobná práca. — Prof. T. G. Masaryk: Jak pracovat? — L. N. Tolstoj: Tolstého list na konferenciu mieru. — Obzor. — Referáty. — Rozmanité zprávy. — Ročně 3 zl. V Uh. Skalici.

Hlídka. Časopis vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii. Red. Dr. P. Vychodil. Roč. IV. Čís. 5. Obsah: Jan Oliva: První tři kapitoly Písma. — Vinc. Vávra: Dr. Ign. Hanuš a Dr. J. Helcelet. — Ze života pro život. — Dr. A. Musil: Církevní věci v Syrii. — Frant. Bartoš: Několik slov o literární vzájemnosti slovanské. — Písemnictví a umění. — Směs. — Rozhled. — Ročně 4 zl.

Květy. Roč. XXI. Seš. 5. Redaktor Svatopl. Čech. Obsah: Jar. Vrchlický: Rok básníkův. — Al. Mrštík: Z »Roku na vsi«. — L. Quis: Z venkova v letech šedesátých. — J. S Machar: Z cyklu »Krym«. — J K. Šlejhar: Jen si odpočiň... — Kmotr Matěj dle B. Němcové. — A. Klášterský: Sonety — Maurice Maeterlinck: Pelléas a Melisanda. přel. M. Kalašova. — A. E. Mužík: V Getsemanech. — Dr. D. Panýrek: Z Vladikavkazu do Tiflisu. — Z nové belletrie španělské. — F. X. Jiřík: Josef Manes. — Dr. K. Chodounský: Potulka v tyrolských horách. — Sv. Čech: Z dramatické básně »Roháč na Sioně«. — Úmrtí. — Čtvrtletně zl. 2·50.

Listy filologické. Vydávají se nákladem Jednoty českých filologů v Praze každý druhý měsíc. Odpovědní redaktoři: Jan Gebauer, Jos. Král, Fr. Pastrnek. Roč. XXVI. Josef Zubatý: *ΕΙ ΔΕ, ΕΙ Δ' ΑΓΕ, ΕΙΑ.* — Fr. Krsek: Ptactvo v příslovích a pořekadlech řeckých (Pokrač.). — Josef Zubatý: O hrdelných a podnebných hláskách indoevropských. — Fr. Bílý: O filologickém vývoji Fr. Lad. Čelakovského. — J. Horák: K etymologii komparativního kmene mьnjьs-. — Hlídka programů středních škol r. 1898. — Drobné zprávy.

Lumír. Roč. XXVII. Čís. 20.—25. Red. Václ. Hladík. Obsah: F. X. Šalda: Náš nejstarší umělec. Několik poznámek o Fr. L. Čelakovském. — J. Arbes: Noc na hřbitově. — Karel Hurych: Slaboši. — Ant. Čechov, přeložil G. Stín: *Případ z prakse.* — L. Veltruský: Slavnosti léta. — Růžena Svobodová: Moře. — Pierre Lonys: Nová rozkoš. — Básně od J. Vrchlického, O. Březiny, Jana z Wojkowicz a z nejmladší poesie české. — Literatura. — Výtvarné umění. — Divadla. — Ročně 5 zl

Moravská revue. Red. Jar Tůna. Roč. I. Čís 8.—9. Obsah: K. Kálal: O politickém spojenství Čechův s Maďary. — Dr. Ferdinand Jokl: Za shodou česko-německou. — Gracchus: Jen bojem ke smíru. — Jindřich Dvořák: Za smír českoněmecký. — B. Lepař: O grafologii a její důležitosti pro soudce. — Národní divadlo Moravy. — Jiří Sumín: A rozmnožím potomstvo Tvé! — Bedř. Odstrčil: Smutno. Jarní improvisace. Rozmary deště. — H. Nosková: Z filosofie mladých. — K. Rejsek: Zpívat. Píseň. — L. N. Tolstoj: Co jest umění. Přel G. L. — Helena Nosková: Vzpomínka. — F. X. Svoboda: Z krásné prósy. — Začátky brněnských továren. — L. Čech: O úkolu krásné literatury na Moravě. — Jan Válek: Výchova hluchoněmých. — Jos. Kallus: Přímořské elegie. — Jan Karník: Jako v pohádce. — Karel Rejsek: Snad snila bys... — Em. Navrátil: Vyhasly blesky. — Úvahy a posudky. — Různé zprávy. — Ročně zl. 5 70 i s poštou.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Rocznik XV. Seš. 3.—5. Red. dr. Bol. Mańkowski. Obsah: Odezwa. — Blażek B.: Zestawienie pomiarów znużenia uczniow v gimn. Francizska Józefa we Lwowie. — Chudziński A.: Szkóły średnie w Prusiech po reformie w r. 1892. — Gustawicz Br.: O wyspie Nikarya w starożytności Ikaros zwanej. — Odezwa Wydziału w sprawie walnego zjazdu. — Czasopisma dla młodzieży. — Matusiak: Ile mamy konjugacyj w polskim języku? — Heck W.: Muzeum szkolne w Brukseli. — Dziennikarstwo a szkoła. — Głosy w sprawie reformy skoł średnich. — Recenzye i sprawozdania. — Sprawy bieżące. — Sprawy Towarzystwa naucycieli szkól wyższych. — Rozmaitości. — Ročně 6 zl.

Naše doba Revue pro vědu, umění a život sociální. Roč. VI. Seš. 7.—8. Red. dr. T. G. Masaryk. Obsah: Katolicism reformní. — Německá a dánská kultura. — J. Koloušek: Naše pokroky v oboru školství, vnitřní a obchodní správy státní od dob koaliční vlády. — Dr. Josef Gruber: Exotické železnice. — Dějiny novodobé literatury francouzské. — Jos. Salaba: Václav Březan. — F. M. Dostojevského řeč o Puškinovi. — Umění výtvarné a hudba. — Ke krisi v marxismu. — Rozhledy. — Feuilleton. — Úvahy a kritiky. — Zprávy. — Ročně 7 zl., poštou 7 zl. 10 kr.

Nové Typografické Listy. Ročník II. Redaktor J. Janů. Ročně zl. 2·—, poštou zl. 2·30.

Obzor literární a umělecký. Ročník I. Čís. 2.—3. Red. Jar. Vlček. Obsah: F. Táborský: K jubileu Fr. L. Čelakovského. — Dr. Arn. Kraus: Gerhard Hauptmann. Počátky české dramaturgie. (F. A. Šubert). — Úvahy a referáty. — Rozhledy umělecké. — Hovorna. — Ročně zl. 4·—.

Osvěta. Roč. XXIX. Čís. 5.—4. Red. Václav Vlček. Obsah: V. Vlček: Frant. Zákrejs — Ren. Tyršová: Jak se kdy u nás psalo o Mánesovi. — Irma Geisslová: Kdybys nespal... — G. Preissová: Talmové zlato. — A. Hejduk: Lotyšské motivy. — L'udmila Podjavorinská: Z jarních snov. — Jan Vřesnický: V máji. —

J. J. Toužimský: Rusové na Ljao-dunu. — F. Zákrejs: Rostand jako dramatik. — Ren. Tyršová: Rozhledy v umění výtvarném. — Obzor divadelní — Nové písemnictví. — Nové rovy. — Zprávy hospodářské a sociální. — Volné rozhledy. — Rozhledy v dějinách současných. — Ročně zl. 7·20.

Paedagogické rozhledy. Red. Jan Mrazík. Ročník XII. Číslo 7.—8. Obsah: O potřebě vyššího vzdělání pro stav učitelský. — Dr. J. Jakubec: Nejstarší slabikáře české. — A. Sychravová: O poměru filosofie k životu a kultuře dle názorů Volkeltových. — O silozpytném rozvržení učiva pětitřídních škol s osnovou osmitřídní. — B Večeř: O národním ornamentu. — Rozhledy literární. — Časopisy. — Rozhledy po školství. — Zprávy z »Dědictví Komenského«. — Ročně zl. 4·—, pro členy zl. 2·50.

Sborník české společnosti zeměvědné. Roč. V. Čís. 5.—6. Red. dr. J. Metelka. Obsah: Quido Mansvet Klement: Sopečná část syrského území. — V. J. Procházka: O svéráznosti moravského Krasu. — Dr. E. Holub: Z Afriky. — Různé zprávy. — Ročně zl. 4·50.

Sborník historického kroužku. Část I. Seš. 8. Red. dr. M. Kovář. Obsah: Dr. Fr. Krásl: Pořad kanovníků při kathedrálním a napotom metropolitním chrámě sv. Víta na hradě pražském. — Dr. A. Podlaha: Václav hrabě Kolovrat T. J. — Josef Lintner: Škola Rožemberská v Soběslavi. — Dr. A. Podlaha: Václava Frant. Kozmanecia spisování historická. — Frant. Teplý: Šebířov. — Posudky. — Cena 80 kr.

Slovanský přehled. Sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského. Ročník I. Čís. 7.—8 Red. Ad. Černý. Obsah: Jaromír Borecký: Sonety krymské A. Mickiewicze. — J. Třešťík: Z Bosny. II. Pravoslavní. — Frant. Kvapil: U hrobu Julia Slovackého. — L. Quis: Dva slovanští básníci samoukové. — Ad. Černý: Z písní Vojislava J. Iljiče. — Dopisy: Z Moskvy, Petrohradu, okolí Kalisze a Korutan. — Literatura, věda a umění. — Nakl. F. Šimáček. Ročně zl. 3·20.

Švanda Dudák. Roč. XVIII. Seš 2.—5. Red. Ign. Herrmann. Obsah: Jara: Na klinice. — Luigi Capuana, přel. V. Hanus: Polibek. — Aug. E. Mužík: Několik písní ve slohu národním. — V. Štech: Jmenovci. — Vždy slabý v letopočtech. — Ypsilon: Benátská Barkarola. — J. Gregor-Tajovský: Pálenka — dobrá věc! — J. Vejr: Ze Švandovy redakční schránky poštovní. — Afred: Zajatci. — J. Šír: Z denníku Oldřicha Sněžného, učitele na vysokých školách krkonošských. — K. Červinka: První láska. — Alfred de Ferry, z franč. přel. Jirsík: Ráj ztracených illusí. — N. A. Lejkin, z rušt. přel. Frant. Bouda: Před pomníkem Puškinovým. — Kara Ben Jehuda: Dcera Jeftova na konci věku. — Ant. Klose: Z ulic velkého města. — Ivan Vazov, z bulharského přel. J. Koněrza: Mitrofan a Dormidolský. — A. Jaskřina: Podstrčená srdce. — J. Šír: Mezi černochy. — F. P.: Balla — plagiát o pokladnicích. —. J. Kurka: Lékařem. — Kara Ben Jehuda: Stráž u mrtvoly atd. Ročně zl. 2·50. Nakl. F. Topič.

Thalie. List pro dramatickou literaturu a umění. Roč. IV. Čís. 1.—7. Red. Jan Ladecký. Obsah: Cyrano de Bergerac od Jaroslava Vrchlického. — Česká divadla. — Ještě jednou o druhém divadle. — Náš český repertoir. — Z cizích divadel. — Ochotnická divadla atd. — Ročně zl. 3·—. Admin. v Praze, Trojická ul.

Věstník slovanských starožitností. Vydává dr. Lubor Niederle. Sv. I.—II. Po 1·60 zl. Nákladem vlastním; v komisi knihkup. Bursíka a Kohouta. Výborná kritická revue spisů všech literatur. Doporučuje se do všech knihoven učitelských.

Věstník Ústřední Matice Školské. Ročn. XV. Čís. 4.—5. Red J. L. Turnovský. Obsah: Karel Vojáček. — Výroční valná hromada Ú. M. Šk. — Zákon o školách pro národní menšiny. — Veřejná škola obecná v Bruchu. — Statistika příspěvků Ú. M. Š. za rok 1898. — Drobnosti atd. — Ročně zl. 1·—, poštou zl. 1·20.

Z říše vědy a práce. Ročník VIII. Čís. 14.—16. Red. dr. V. Kurz. Obsah: Průmyslový výlet do Budějovic se zvláštním ohledem na první českou tužkárnu Národního podniku. — Český vynálezce. — Rotační stroj parní sirkové sušírny. — Mamutí čerpadlo — Dussaudův teleoskop. — Dobývání kyseliny borové. — Zužitkování odpadků v městech. — Šafrán. — Lambertův vodoměr. — Bezpečnost lodí. — Elektrická vytahovadla. — Au bon Marché. — Přerušovač elektrického proudu. — Zábavná věda. — Domácí umění. — Vtipný brousek. — Ročně zl. 3·—.

Živa. Časopis přírodnický. Ročn. IX. Čís. 5.—6. Red. dr. Bohuslav Raýman. Obsah: Ew. Hering: Ku theorii činnosti nervové. — Dr. B. Mašek: Optika elek-

trických paprsků. — Fr. Slavík: Morozewiczovy pokusy o vznikání nerostů v magnetu. — Dr. —ý: O šíření se moru. — Prof. B.: O Hatterii. — O. Š.: Atomové hmoty prvků. — H.: Nový způsob docilování vzduchoprázdna. — O zbarvení minerálů. — B. Rayman: Chemie živé buňky. — Kožíšek: Na jakém stupni nalézá se za dnešní doby nauka o nervstvu. — Dr. —ý: Kochovy výzkumy v tropech. — B. Rayman: Vzduch při svícení a topení chemickém. — Zavádění cizokrajných rostlin na Kavkaz. — J. N. Woldřich: Příspěvek k otázce o vltavínech. — Literatura. — Směs. — Zprávy o společnostech vědeckých. — Rozhledy astronomické. Ročně zl. 5·—

Knihy.

Bohemica v nejnovějším literárním slovníku francouzském. Pánové Ch. Gidel a F. Loliée ve svém »Dictionnaire-manuel-illustré des Écrivains et des Littératures« r. 1898 v Paříži vydaném věnovali také několik článků řeči a literatuře české. Není jich mnoho: Bohême (Langue) ou Tchèque, Boheme (Littérature), Coménius, Dobrowski, Hus, Kollar, Kralovedvor, Prochazka (Franz Faustin), (le) Slovaque, (le) Tchèque (tento vlastně jen článku prvního).

Jak chudičká vypadá tu naše literatura naproti jiným stopovaným až do doby nejnovější! Ovšem utěšiti bychom se mohli variací epigramu Čelakovského: Jak my ji známe, bohata dosti naše literatura, ale, jak ti ji *znají*, chudá neskonale. Jen kdyby nebylo trapné, že nevědomost, stavějíc tu domnělou naši chudobu na podiv světu, ještě nás olupuje o takový skvost, jakým jest zářící jméno Komenského! Ačkoli v obecném přehledu české literatury na str. 130 (Bohême: Littérature) se uznává, že »práce Komenského, Pelclovy a Procházkovy osvědčovaly po válce třicetileté ještě životní sílu národního ducha českého«, přece již na str. 219. jest »Jean-Amos Comensky, célèbre pédagogue *allemand*«! Nic nevadí, že slavný ten »paedagog německý« se narodil na Moravě »à Niwnitz«, že byl »évêque des Moraves à Lissa« (v Lešně), že sepsal latinské dílo »Janua linguarum reserrata« (jež jediné tak zde uvedeno); pisatel patrně se nedočetl ve svém německém pramenu, tuším paedagogickém spisovateli Vavřinci Kellnerovi, ničeho o českém původu a českých spisech Komenského, nýbrž jen tohoto citátu uvedeného s důrazem na konci stručného článečku: »Pokud zásada názorného vyučování potrvá v platnosti, pokud mírná povaha a zbožné srdce zůstanou nejkrásnější ozdobou učitele, zkrátka pokud *ve školách německých bude se učiti němčině a bude pracováno o národním vzdělání německém*, dotud památka Komenského bude žíti v srdci přátel učení.« A z toho asi vyvodil p. Loliée (nebo p. Gidel?), že Komenský jest slavný paedagog německý!

Oč by nám tu byla milejší skrovná ta zmínka o našem Komenském ve stručném přehledu českého písemnictví, nežli takto upravený samostatný článek, jímž na obrátku největší naše chlouba ze smutného 17. století nám rázem odňata a dána Němcům!

Osvědčuje se tu opět s nepatrnou proměnou tisíciletá pravda Marcialova epigramu:

> Věčně chudým potrváš, jsi-li chud, můj Aemiliane:
> Zvyktě *i slávu* nyní dávati jen bohatým.

O Janu Husovi děje se jen velmi stručná zmínka, kterou národu našemu sice neupírán, ale také nepřipsán; praví se o něm pouze, že tento »pověstný kacíř« narodil se v Čechách (r. 1373 místo 1369, též při datu

smrti chybně tištěno 6. února m. července). O činnosti jeho kazatelské, učitelské, literární ani potuchy, kdežto o »reformatoru« Lutherovi pojednáno dosti obšírně. Za to připojen obrázek dle kroniky Ulrichovy z radnice kostnické, jak veden bezvousý Hus ke hranici.

Jos. Dobrovský, »philologue tchèque«, nám zase přisouzen poněkud více, než náleží, an se tu prohlašuje za spisovatele »četných prací kritických a jazykozpytných v řeči *české*, latinské a německé«, ač napsal česky jen asi dva články. Sedmi řádečky charakterisovány činnost a zásluhy Dobrovského dosti slušně, byť ani jediné dílo jeho nebylo výslovně udáno. Jen v životopisných datech opět jako jinde častěji pochybeno a to tak, že mu dopřáno věku 100 let (1723—1823 m. 1753—1829).

U Procházky jsou sice životopisná léta správna, a také uvedeno nejznámější jeho dílo Miscellaneen, ale jen v překladu franc. »Mélanges de littérature bohême«, takže není viděti, jakým jazykem jest sepsáno. O jeho novém vzdělání české bible však není zmínky, a pochybeno v tom, že místo pavlána uvádí se barnabita (»religieux barnabite«) a místo dozorce gymnasií českých jmenuje se »*directeur du gymnase de Prague*«. Že i tu čerpáno z pramenů německých, prozrazují německá jména Franz a Neupaka.

Po Komenském nejdelší zpráva jest o Janu Kollárovi, jehož rodiště uvedeno jen maďarským Mossocz, a Slávy dcera přeloženým titulem la Fille de la gloire (v Légerově-Fričově díle »la Bohême« aspoň »Gloire«, ač stejně ještě nesprávně, ježto Sláva zde jest bohyně Slávů čili Slovanů, Slavie). »Jsa vroucím apoštolem panslavismu, praví se tu, pěl jeho naděje s velikou silou lyrickou; 640 znělek jeho Slávy dcery (1824) proniká naskrze myšlenka, že říše spojených Slovanů utvoří nejslavnější mocnářství na světě.« Že čerpáno tu opět z pramene kalného, ať maďarského či německého, nikoli však z přístupného francouzského, jest zřejmo.

Tím jsou vyčerpány samostatné biografické články, týkající se české literatury, úplně. Zbývá jen zmíniti se ještě o článku »Kralovedvor« a Bohême (Littérature).

Podivným oním záhlavím míněn Královédvorský rukopis, o němž ještě dvakrát se děje zmínka ve čl. Bohême (Littérature) a pod heslem »(le) Tchèque«. Krátká, ale obsažná ta zpráva stojí celá za překlad: »Kralovedvor, název sbírky *slovanských* (?) básní epických a lyrických, za starobylé pokládaných. Vydána byvši *r. 1819* (?) Hankou, došla nadšeného přijetí ve světě slovanském; byla přeložena asi do 10 řečí. Od té doby pravost její byla silně uvedena v pochybnost.«

Nejdelší článek věnován jest přirozeně přehledu české literatury — skoro plný sloupec drobounkého tisku. Zaráží tu hned začátek: »Čechy měly své bardy, své prvotní pěvce, prve než poznaly královskou vládu, dříve než se objevil Karel Veliký. Nalezenyť za našich dnů (? před více než 80 léty!) některé vzácné zlomky sahající do VIII. a IX. století. (! Srovnejme s tím článek »Kralovedvor«!) Po této »nejisté době prostonárodního básnictví« uvádí se hned rýmovaná kronika Dalimilova, uznávají se osvětové zásluhy Karla IV. a Václava IV., jmenováni spisovatelé Ondřej z Dubé, Tomáš ze Štítného, Přibík Pulkava (tištěno: *Pribyk, Pultava*!), Vavřinec, oceněn slušně Hus (daleko lépe nežli v samostatném článečku) i po stránce literární, ale o Táboritech poznamenáno jenom, že chtěli učiniti z pokročilého Husem jazyka českého »řeč liturgickou«! Dále jest zmínka o rozkvětu řeči české

v 16. století, jež prý od r. 1526 do 1620 »byla výlučně panující u dvora« (!), o Blahoslavovi (»Jean Blahoslof!«), Václ. Hájkovi, Veleslavínovi. Po neblahé válce třicetileté a smutných jejích následcích pro řeč a literaturu českou duch národní, praví se dále, projevuje se ještě v pracích Komenského, Pelclových (tištěno Petzel!), Procházkových.

»Století 18. obrátilo opět pozornost ke starým památkám literárním zásluhou filologických prací Dobrovského, Puchmajera, Hněvkovského, Jungmanna; mělo také své básníky v Holém, Janu Kollárovi, Čelakovském a své dějepisce v Palackém a Šafaříkovi.« To vše bez rozdílu v 18. století! O našem století již není zmínky, leda všeobecným uznáním duševního pokroku soustředěného opět v Praze. O Máchovi, Erbenovi, Hálkovi, Nerudovi ani slova, tím méně o Heydukovi, Krásnohorské, Čechovi a Vrchlickém a celé řadě jiných básníků, natož o románopiscích, dějepiscích a ostatních spisovatelích vědeckých. Kdežto literatura polská dovedena až do Sienkiewicze, ruská až do Tolstého, srbská do Zmaje Jovanoviče, z naší, kdo se nenarodil do konce věku 18., pro francouzské spisovatele literárního slovníku na konci 19. století jakoby neexistoval, ač podal již Chodžko (v dotčeném díle »La Bohême«) Francouzům slušný přehled našeho novějšího písemnictví aspoň do let šedesátých.

Tu nelze věru říci, že nevědomost hříchu nečiní.

Však abychom zhola nekřivdili, musíme uznati, že přece jeden český muž našeho věku uveden jménem ve článku »le Slovaque«, jest to Martin „Hatialo« (Hatala), od jehož Mluvnice (r. 1850) pp. Gidel a Loliée datují zvláštní literaturu slovenskou, ač jmenují také dílo Bernolákovo již z r. 1817.

Jediný opravdu pěkný článek bez podstatných neb formálních vad jest »Bohême (Langue) ou Tchèque«, doplněný ještě článečkem »le Tchèque«, v kterémžto doplňku však již zase čteme notné nedopatření: »Od *prvních památek* své literatury, *sahajících do XVIII. století* (rukopisy Kralovédvorský a Zelenohorský »de Královdvor et de Zelenohora«), jazyk (český) podlehl důležitým změnám.« Zdá se, že tu zavinila mnoho dvojitá, velmi nejednotná redakce věkem usedlého gymn. ředitele p. Gidela a mladého poměrně literáta pana Loliée.

Č. Bíl.

Jan Loriš: **Sbírka themat ke školským spisům.** Praha, Otto, 1899. Cena 1 zl. 80 kr.

K nejnesnadnějším pracím učitelů jazyka mateřského náleží důkladné propracování themat školských spisů, bez něhož nedaří se práce žáků nikdy tak, jak bylo by záhodno pro učitele i žáky. Proto z nejvítanějších knih příručních bývají sbírky disposic úkolů, které přípravu učitelovu znamenitou měrou usnadňují. Šťastní Němci mají jich velikou hojnost. Našemu učitelstvu středoškolskému bylo do dneška spokojovati se tím, co mu bylo podáváno ve Slohových cvičeních Růžičkových pro stupeň nejnižší, pro vyšší ve Stilistikách Blažkově a Vorovkově. Vlastní sbírky themat ke školským spisům se nám posud nedostávalo: první knihou toho druhu je sbírka Lorišova a jakožto první jest tím vítanější.

Po krátkém úvodu probrán v ní postup školského spisování po jednotlivých třídách od prvé do páté, pak celkově promluveno o spisech pro tř. 6.—8. V dodatku pojednáno o spisech jednacích. S rozvrhem tím jakož i jeho oddíly souhlasím. Že se spisovatel v theorii uskrovnil na míru nejmenší, je chvály hodno, poněvadž širšího poučení theoretického lze každému

nabyti ve stilistice nějaké, kdežto těžiště našeho spisu má spočívati a také leží v thematech disponovaných anebo zcela provedených. Těchto je v knize Lorišově celkem 288, tedy počet zajisté velice značný při malém objemu knihy, který byl podmíněn dle spisovatele příčinami hospodářskými. Počet ten je rozvržen přiměřeně potřebám jednotlivých tříd, největší část tedy připadá třídám vyšším, kde se jich nejvíce vyžaduje.

Ovšem nejsou všecka themata původní, nýbrž některá přejata též ze sbírek starších, jež uvedeny v předmluvě. Z těch zastaralý Herzog mohl úplně zůstati nepovšimnut; za to by dobře byli posloužili spisovateli pro stupeň nižší Dorrenwell, pro .vyšší pak Klaucke. I v přejatých thematech viděti namnoze ruku upravovatelovu a snahu jeho po stručnosti a zjednodušování. Právem. V Německu je méně úloh nežli u nás, a proto se vyžadují úlohy rozsáhlejší. Nad to čeští žáci i proti německým v Rakousku jsou v nevýhodě: při němčině buď obligátní anebo relativně obligátní pracují úkolů dvakrát tolik. Naši oktaváni mají v 2. běhu do konce května z obou jazyků po 7 úkolech, tedy pracují v této době tolik úkolů jako žáci třídy čtvrté! Přirozeně učitel nemůže po nich žádati prací příliš rozsáhlých, a proto též osnovy jejich jsou, pokud to nevadí úplnosti, jednodušší. Loriš jest tu i tam ještě příliš obšírný (str. 161., 60.; str. 168., 70 a j.), snad aby podal raději více učiteli, jenž snáze dovede z bohatší látky ledacos vypustiti.

Látka spisů školských přidělena jest jednotlivým třídám v rámci instrukcí správně. Vychází se od diktátů v tř. 1., v třídách nižších zcela správně themata brána ze čtených vzorů, ve třídách vyšších stále jsou samostatnější až po themata všeobecná morální. Podle instrukcí také líčení položena do tř. 4., ač spisovatel sám zdá se o úspěchu míti pochybnosti (str. 49.), tuším právem. Na tomto stupni je s prospěchem jen reprodukce líčení, samostatné líčení daří se až ve třídě 6.

Nacvičení nejdůležitějších spisů jednacích bylo dle instrukcí úkolem 4. tř. reálné, a proto spisovatel pojal je také v dodatek. Ten bude zajisté mnohým vhod, třeba z nového plánu reálního již vypuštěny, jakož dříve již z gymnasijního. Starší plán skoro zdá se lépe vyhovovati potřebám dnešního života, kde často zle se nese, že žáci vyšších tříd středních škol nemají potuchy o spisech jednacích, pokud neodstranili nedostatku toho pílí soukromou. A to se stává velmi zřídka.

Chrii spisovatel po zásluze nepřeje; přes to učinil nepochopitelnou koncessi, pojav toto zastaralé a přežité schema do své knihy. V moderních sbírkách ho již nikde nenalezneme, a netřeba této mrtvoly křísiti k novému životu.

Themata k řečem mimo jediné vzata jsou z historie a z četby klassické; snad bylo by možno i zde více přihlížeti k životu dnešnímu, abychom se neztráceli stále jen v minulosti.

Vět všeobecné platnosti ze spisův čtených užívati jest po rozumu nových instrukcí pro školy reálné, které je doporučují nejvíce ve spojení s četbou samou, jinak jen měrou nejmenší. (Také Loriš má jich jen několik.) Velmi dobře žáci zajisté zpracují thema: Cizina nemůže nám býti vlastí, mají-li to ukázati na základě četby řecké na Odysseovi, kdežto jinak ztráceli by se v povídání rázu všeobecného. Z toho již vyplývá veliká důležitost četby pro úkoly také ve třídách nejvyšších. Četba i tam ve smyslu Lyonově (na nějž se právě po zásluze upozorňuje ve Věstníku) zůstává podkladem veškerého vyučování mateřštině a poskytuje také nejvíce látky k úkolům. Proto neshoduju

se s Lorišem, praví-li na str. 69.: »Zejména dají se postrádati (sic) disposice ke spisům z četby ukládaným. Stačí tu namnoze pouhé upozornění.« Právě naopak. Zde nestačí upozornění, nýbrž *zde* právě dožadujeme se disposice, a důkladné disposice, má-li býti práce učiteli ulehčena. Vezměme na př. thema: Kterými rysy podává Jirášek charakteristiku doby v románu F. L. Věk?, Co jest komické, co satirické, co parodické? (Ukázati na Čechově Hanumanu) nebo: Povaha Aiantova u Homéra a Sofokla. Bez dokladů přesně disponovaných znamenají tato themata pro učitele pramálo. Buděť každému z nich na př. vykonati znova tu práci, kterou podnikl pro Hanumana L. Čech ve svém rozboru Hanumana (Hlídka lit. XI.). To je právě práce *velmi nesnadná*. V Zeitschr. f. d. deut. Unterr. objevují se tu i tam zpracování themat takových různými jednotlivci, z nichž časem vyroste vzorná sbírka disposic, třeba jiného rázu nežli Klauckova, který v té příčině stojí na nejkrajnějším asi křídle. Také u nás musí býti ta práce vykonána a býval bych si přál, aby širší základ byl k tomu položen sbírkou Lorišovou, neboť themata takto zpracovaná byla by zajisté pro každého odborníka nejvítanější; tím byla by kniha jeho ještě více nabyla samostatného, našeho rázu. »Širší základ« pravím proto, že Loriš ve své sbírce učinil začátek a podal některé disposice podobné, které nasvědčují tomu, že bychom se od něho dočkali *dobrých* věcí; tak str. 70., 71., 75., 84. nn., zvláště vhodná 87. a j. Kdyby jich bylo více, rád by zajisté každý pohřešil nějaké disposice druhu jiného, které dospěje i ve sbírce cizí.

Také v jednotlivostech někde bych se odchýlil od disponování Lorišova, jakož v té příčině mínění nejsnáze vůbec se různí. Tak by byla pro závěr úk. 4. (str. 99.) snad vhodnější myšlenka: *Kdy* zvláště Řekové pociťovali se národem jediným? Str. 106., 15. Pád Říma snad vhodněji až do závěru samého; str. 103., 12. II. 2. ne samostatným odstavcem, nýbrž přídatkem k II. 1., tak jako později k II. 5. působení Pompeiovo; str. 112., 26., 5., že řeky operačními čarami ve válkách proti předešlým bodům příliš nepatrného významu, tak že mohlo dobře odpadnouti; str. 122., 78. bylo vzpomněti patentu robotního; str. 140., 11. d) Lakomec nedůvěřivý k ženě... — spořivý, pořádku milovný až k svéhlavosti vedle sebe v protivě nevhodno.

Telegraf (na str. 66.) dnes snad nelze již řaditi mezi slyšitelné prostředky dorozumívací, jelikož Bainova, na nějž se to nejspíše hodí, se neužívá. Rovněž názor, že »hloubavý Němec je nepraktický, plný nepolepšitelné ideologie« (str. 167.), patříme-li na mohutný jejich rozmach obchodní, průmyslový a j. v. dnes, tuším, nadobro neobstojí. Rusům jsou Němci už dávno velikými praktiky. — Nemilým omylem na str. 77., 22. spleten Žižka s Prokopem Holým. Tím odpadá v odstavci 4. zmínka, že se proslavil, odtáhnuv od Prahy, ještě mnohými činy, a nadobro odst. 5. (Naumburk).

Z poklesků formálních uvádím na str. 36.: odbude se taková věc; disposice dají se postrádati (69); žádají, abyste opustili váš krb (159) a p.

Promluvil jsem o sbírce Lorišově šíře, poněvadž je to kniha svědomitě sestavená a dobrá, přeje si, aby byla ještě lepší. Není myslitelno, aby kniha taková v chudé ještě naší literatuře školské nebyla uvítána s radostí od každého odborníka, nahrazujíc mu podobnou knihu cizí. Umožní to také nízká její cena. Kéž buď v novém vydání, buď v druhém samostatném díle spisovatel přidá nám k dosavadním hojné disposice z četby především české, ale také klassické i moderní a tak zavděčí se všem pěstitelům mateřštiny měrou nejvyšší!

J. Kabelík.

Hermann Peter, **Die geschichtliche Litteratur über die römische Kaiserzeit bis Theodosius I. und ihre Quellen. I., II.** Lipsko. B. G. Teubner, 1897. Str. 478 a 410 v 8°.

Staroslavná Knížecí škola sv. Afry v Míšni, na níž kromě přečetných jiných mužů vědy i slavný Leibnitz nabyl bohatého obecného vzdělání, podala skrze rektora svého H. Petra, syna známého pěstitele dějin římských, XLI. sjezdu německých filologů, jenž o sv. Václavě r. 1897 v Drážďanech zasedal, uvítání rázu velice vzácného. Auktor, badáními o rázu sbírky Scriptores historiae Augustae již šíře známý, vytkl si úkolem vylíčiti ve dvojdílném spise, kterak vytvořilo se dochované písemné podání o dějinách římského císařství a jakou cenu lze jednotlivým zjevům jeho připisovati, úkol to velice nesnadný, uváží-li se, že proti republikánské jest co do vědeckého prozkoumávání pramenů doba císařská velice zanedbávána. Příčiny toho jsou na snadě. Slušíť k nim především přičítati ohromné množství pramenů různorodých i rozptýlených, ježto naskytují se historiku císařské doby, a sice vedle knihových zpráv zvláště hojné nápisy a mincovní legendy; ve druhé řadě odstrašovala badatele okolnost všeho uvážení hodná, že nedostávalo se jednotlivým pramenům kritického ocenění, nynějším požadavkům vědy vyhovujícího. Dle toho poznávají se obtíže, jež bylo Petrovi překonávati, a tu předem budiž řečeno, že podjal se auktor záslužné úlohy své, jsa zplna potřebnými vědomostmi vyzbrojen a vzácným kritickým soudem nadán. Budoucí historik císařské doby bude míti ve spise Petrově průpravu neocenitelnou, okolnost to důležitá i pro pěstitele nejstarších dějin našich, s dějinami císařství římského tuze sloučených.

Peter rozdělil dílo své ve dva díly. Prvý zkoumá půdu, ovzduší a politické poměry, z nichž vyrostla veškera historiografie císařské doby, druhý obírá se jednotlivými zjevy písemnickými, řaděnými v chronologické posloupnosti. A tu dle výsledků badání auktorova dlužno konstatovati, že tehdejší římská půda byla nehrubě způsobilá k vývoji literatury, která by se jednotlivými zjevy důstojně připojovala k velikolepým plodům posledních dob republikánských. Vznik principátu byla událost dosahu převelikého, která přeměnila ze základu republikánskou společnost — ze zbývajících patricijských rodin snad ani jediná nedotrvala počátku dob Antoninů — a se společností i názory o věcech veřejných. Staří Římané mizejí rychle s povrchu a místo jejich zaujímají činitelé, přišlí ze všech konců obrovské říše, nadaní sice nesmírnou ctižádostí a snahou do budoucna, ale prostí minulosti a tudíž lhostejně i ku všemu, čím minulost tato byla proslavena. Pěstovala-li se přes to historie, dálo se tak pouze tendenčně, způsobem rhetorickým. Proti historikům posledních dob republikánských, z nichž zvláště Caesar vede si takořka plasticky prostě, líče události a soud o nich čtoucímu zůstavuje, snaží se již Livius dodati spisu svému ozdoby rhetorické a zřejmě respektuje politickou změnu, Augustem způsobenou. Uváží-li se ohromný význam, jehož Liviův spis po všechny doby císařské jako nejbohatší zdroj k poznání republikánské minulosti římské požíval, jest na jevě i působení jeho v obrat názorů, podporované základní myšlenkou Aeneidy Vergiliovy. Augustus obrat tento obmyslně podporoval, nebo vzpomínky na dávné vzory republikánských ctností a nezištné jejich činy byly by sotva prospívaly politické soustavě jedinovlády, jím založené. Převrat v názorech, zásadou principátu vyžadovaný i způsobený, byl mnohem dříve zřejmý v písemnictví latinském, blízkém činitelům rozhodujícím, než v písemnictví českém, které alespoň ve vnějších způsobech při-

držujíc se klassických vzorů starších, vždy byť by jen stín samostatného názoru si zachovalo. S výhodou byla myšlence caesaristické i okolnost dostatečně známá, že nedopjalo se dějepisectví v Římě nikdy výše vědecké, nepoznavši ani pravého úkolu svého ani badání prameny třídícího a zkoumajícího. Rhetorské školy nad to uškodily za prvých dob císařských historickému směru převelice, ježto libovaly si, respektujíce principát, toliko ve výběru historických příkladů z dob starších, dějiny císařských dob pak soustavně zanedbávaly, tak že bylo nemožno, aby vznikla pevně vytvořená tradice v dobách těchto. Kdežto za republikánských dob bylo dějepisectví hlavně pěstováno v zájmu vznešených rodin, které za občanských válek a za prvých dob principátu vyhynuly, nebylo nikoho za principátu, jenž byl nad těmito rody zvítězil, kdo by byl měl vyvinutý zájem o uchování ryzí historické tradice. Nivellisování rozdílů mezi Římem a provinciemi bylo vhodnou půdou sofistice, která Septimiem Severem nabyla vrchu po vší říši a dávala přednost místo pěstování historie rozvláčným sbírkám všelikých paradox. V době Augustem zahájené a Diocletianem končící nedostávalo se tudíž obyvatelstvu římskému zájmu pro úlohy dějepiscovy, na jichž místo vstoupila snaha antikvářská a sběratelská, dychtící po srovnání a sbírání všelikých i malicherných podivností, anebo nechutný historický román.

Tento nedostatek smyslu pro pravý historický názor nesmí však býti stotožňován s nedostatkem historických pramenů. Veřejný i soukromý život v císařském Římě byl tak bohatě vyvinut, že nemohl býti prost zjevů, kteréž jsou nám nejdůležitějšími prameny historickými, pokud ovšem ušly veliké katastrofy, jež stěhováním národův a vítězstvím idee křesťanské na veškeru vzdělanost klassickou byla uvalena. S pravým věci porozuměním třídí a zevrubně posuzuje Peter všeliké druhy těchto pramenů. Počíná literaturou letáků, s určitého politického stanoviska běžné události charakterisujících, k nimž přibírá i Tacitova Agricolu i polemické spisy císaře Iuliana. Další prameny jsou paměti mužů vynikajících, nezávislé na proudění při dvoře císařském, jako záznamy jednotlivých vojevůdců, kteréžto prameny však s rozmáhajícím se autokratismem císařů zanikají, acta senatus, acta urbis, listiny všeho druhu, vyryté do kovu neb kamene, neb uchovávané v archivech a knihovnách, zejména v archivě císařském, jehož zařízení a správa zevrubně se doličují, listinné vložky u jednotlivých spisovatelů, mince a pomníky atd. S prameny těmi souvisí zvláštní způsob historického podání dvorem císařským vypěstovaný, jejž tudíž Peter nazývá »dvořanským podáním« (die höfische Überlieferung). Hlavním zdrojem jeho byla císařská kancelář, již od dob Constantinových nahrazovalo scrinium memoriae. Peter pojednává o způsobu této kanceláře, hledící ve svých projevech především k bezvadné formě, a vyčítá jednotlivé druhy listin, které z ní vycházely a ovšem i pro dějezpyt, pokud uchovaly se, jsou s váhu nemalou. Toto dvořanské podání zastoupeno jest řadou vylíčení dějin římských caesarismus vůbec a jednotlivé císaře zvláště vynášejících, z nichž zachovali se C. Velleius Paterculus, Sciptores historiae Augustae, Nikolaos z Damaska (ve zlomcích) a Eusebiův životopis Constantina Velikého. Ze ztracených nejznamenitější byla obecná historie Timagenova.

Ve druhém díle vyličuje Peter působení a účastenství senátu ve vývoj historiografie římské, předesílaje nejprvé znamenitý obraz poměru senátu k císařům. Tu ovšem nemohl auktor pomlčeti, že vznešené shromáždění neodvážilo se kritiky ani opposice proti žijícímu mocnáři, nýbrž až po jeho smrti a s výslovnou lichotivou tendencí k jeho nástupci. Poměr tento nemohl býti

dějepisectví prospěšen ani za prvých císařů, kteří ještě zachovávali alespoň stín republiky, pokládajíce úřad svůj za magistratus extraordinarius, průběhem dob však se tou měrou horšil, že i senátské dějepisectví zvrhlo se v nedůstojné lichocení žijícího a v nespravedlivé tupení zemřelého císaře. Teprve když křesťanství vážně již ohrožovalo trvání řádů dosavadních, vzpružilo se poněkud senátské dějepisectví, hájící starobylých zvyků proti vítězícím novým ideám.

S hlediště tohoto posuzuje Peter ku konci díla svého římské dějepisectví a jednotlivé zástupce jeho. Vytknuv tendenční úkol jeho i způsob, kterak byly prameny sbírány, tříbeny a užívány, jakož i posoudiv dle práva účinky rhetorických škol ve formu i obsah jednotlivých spisů, podal Peter budoucím vzdělavatelům dějin doby císařské rukojeť ceny trvalé. Teď teprve bude lze objektivný vynášeti soud nad osobami i událostmi. Nebudeť zajisté zníti úsudek o Domitianovi anebo Caracallovi stejně odmítavě ve všech úkonech jejích, ježto kritickou cestou vedle činů násilnických vyšetřují si při nich i skutky prospěšné, a zase mnohý list vytržen bude z věnce, jímž dvořanská historie obestírala skráně jednotlivých Antoninův i mohutných imperatorů původu illyrského.

Dr. *J. V. Prášek.*

Ši-kingu dílu I. kniha I.—VI Přeložili dr. Rud. Dvořák a Jar. Vrchlický. I. část. Sborníku světové poesie sv. 58.

Ši-king jest výbor staročínských písní lidových, náboženských i světských, náležejících z části dobám velmi vzdáleným (až r. 1719 před Kristem) a upravených Konfuciem s tendencí moralisující, začež mu podnes čínský císař z jara a na podzim přináší oběti. Zpěvy tyto vyjadřují věrně smýšlení lidu a proto jsou důležitým pramenem k poznání poměrů, jaké kdy v Číně trvaly, neocenitelným pramenem kulturněhistorickým pro život venkovský i městský, rodinný i městský, občanský i dvorský, což vše v úvodě pěkně vypisuje prof. Rudolf Dvořák. Spolu s Yik-kingem a Šu-kingem Ši-king (= kniha zpěvů) stal se základem veškeré literatury čínské. Číňan po celý život je studuje, a tím se vysvětluje i setrvačnost a konservativnost čínská.

Když před léty vybíráno ze světové literatury 100 knih nejvýznačnějších pro rozvoj lidského ducha byl mezi nimi Ši-king. Z toho již vysvítá důležitost, aby kniha ta byla také převedena do písemnictví našeho. To se nyní stalo. Úvod ke knize podává všechny potřebné vědomosti přípravné, poznámky pod čarou vysvětlují smysl různých obrazů a obratů básní. Překlad je ladný a rýmovaný; pokládáť se rým v čínské poesii za nezbytný. Obsah zpěvů jest ryze mravný a nezávadný.

Českoněmeckého a francouzského dopisovatele vydali právě nákladem A. Wiesnera prof. *Trnka, Neudert* a *Appelt.* Kniha uspořádána je prakticky, psána jsouc pro život denní. Najdou tu pomoc všichni, kdož jazykem francouzkým neb německým chtí korrespondovati nebo slohu dopisnému se přiučiti. Dopisy voleny nejrozmanitější, aby vystihovaly skutečnou potřebu. Také učitelům i studujícím středních škol přijde kniha ta vhod, poskytujíc tu hojné cvičivo jazykové. Spojením tří řečí rozšíří se okres potřeby a užitečnosti knihy jakož i kruh odběratelstva. Jména pp. auktorů — vesměs dobrého zvuku — proklestí knize cestu tím rychleji. Cena její jest mírná.

Za běloušem. Napsal Mayne Reid. Přeložil Emil Wiesner. S illustracemi K. V. Mutticha. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. — Autor zavádí čtenáře do pustin mexických v době války mezi Mexikem a Spojenými státy severoamerickými. Velitel amerického oddílu vojska dovídá se o tajemném bělouši prérie a chtěje se ho zmocniti, vydává se za ním na honbu, plnou překva-

pujících překážek a dobrodružství. Posléze hladem a žízní vysíleného, skleslého četnými zápasy, nalézají jej dva staří přátelé trapperové a vysvobozují jej od hrozící mu smrti v pustině. S chyceným běloušem vracejí se pak do osady, ale nové překážky, stepní požár a přepadení mexickým toulavým vojenským oddílem staví se jim v cestu a nutí je k tuhé sebeobraně. Posléze přátelské trojici podaří se lstí uniknouti Mexičanům, ale bílý kůň, vzácná kořist lovu, musil býti zůstaven v plen nepříteli. Jakým způsobem pokračuje honba za běloušem, tvoří další zajímavý děj této povídky, která přeložena a spracována je v přemnoha jazycích, tak zejména vydána i v nádherném vydání ruském u Devrienta v Petrohradě. Líčení Reidovo vyniká věrnými popisy krajiny i zvyků, kroje a způsobu života polodivých národů severoamerických a založeno na ušlechtilé tendenci vítězství dobra. Doporučujeme knihu naší mládeži co nejlépe. Vyšla ve Vilímkově knihovně Malého Čtenáře, na jejíchž 6 svazků (v krámské ceně asi 5 zl.), předplácí se pouze 3 zl. Vychází též v sešitech po 5 kr.

Kleopatra. Román z dob starého Egypta. Napsal H. Rider Haggard. Z anglického přeložil Jos. Bartoš. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. V rouše zajímavého románu seznamuje se tu čtenář s mysteriemi vznešeného náboženského kultu starého Egypta. Po této stránce řadí se »Kleopatra« ku proslulým románům Ebersovým, s nimiž stojí na stejné výši umělecké a kulturně historické. Cena brož. zl. 1·75, váz. zl. 2·55.

Nový časopis. (»*Obzor literární a umělecký.*«) Po dlouhé době stal se opět pokus, vydávati čistě literárně- a umělecko-kritický a literárně-publicistický časopis v Čechách. Tehdáž jsou auspicie podniku příznivější a to jak co do vydavatelstva tak co do redakce; přízeň obecenstva ku podivu chladného k časopisům ryze literárním bude si musiti časopis vybojovati, odběratelstvo vytvořiti, jako jeho předchůdcové. Nakladatel, firma Bursík a Kohout, dal časopisu pěknou výpravu a značný rozsah; redakce, prof. dr. Jaroslav Vlček, postarala se o pěkné články: tak hned v prvních číslech od prof. dra. Hostinského a prof. Táborského (o zachování starobylého rázu Prahy a o Čelakovském, jakým se jeví podle korrespondence své), jakož i o řadu referátů a zajímavou hovornu. V hudebním referátě dostává se konečně ke slovu výborný odborník, prof. Dolanský. Názvem svým nový časopis má slavného předchůdce v Pospíšilově *Obzoru* z r. 1855.

Těšíme se, že Obzor bude statečným bojovníkem a prostředníkem pro pozdvižení a zjemnění uměleckého smyslu a neunavným i láskyplným průkopníkem zájmu literárního v našem obecenstvu a že české umění a písemnictvo v něm najde oteckého pěstouna; proto přejeme mu tuhého života.

Vlastivěda Moravská. Vyšel 1. dílu svazek 3. (sešit 1.—5.) Obsahuje: *Dějiny Moravy*, 1. část do r. 1306. Napsal *Rudolf Dvořák*. Textu jsou přiloženy: *A*) Rodokmen Přemyslovců, zvláště moravských. *B*) Posloupnost údělných knížat moravských v XI. a XII. stol. *C*) Morava na konci XIII. století. — Země a lid. — I. část Vlastivědy bude obsahovati svazky: 1. Přírodní a zeměpisné poměry Moravy. — 2. Doba její předhistorická. — 3. Dějiny politické. — 4. Dějiny církevní a školství. — 5. Dějiny řeči a literatury. — 6. Dějiny hudby a výtvarných umění. — 7. Dějiny a statistika živností. — 8. Poměry našeho lidu. — 9. Zřízení moravské. — 10 Statistika Moravy stará a nová. — *Ukončeny jsou »Přírodní poměry Moravy.« Cena 4 zl.* Předplatné (seš. 30 kr. s poštovní zásilkou 33 kr. a předplatné na 10 seš. 3 zl.) přijímá dr. *Fr. Dvorský*, předseda Musejního spolku v Brně.

»**Názorná květena zemí koruny české,**« sepsana prof. *Fr. Polívkou.* Toto obsáhlé, v naší literatuře svého druhu jediné dílo, v němž *všecky* rostliny naší květeny mají býti nejen popsány, nýbrž i zdařilými obrazci znázorněny, doporučuje spisovatel veřejnosti těmito slovy:

»Nepřeji si více, nežli abych svojí »Názornou květenou« roznítil v srdcích, v nichž ještě všecek ideál nevyhasl, lásku ku přírodě, jejímiž nejušlechtilejšími výtvory jsou zajisté něžná dítka tajůplné Flory. Jsemť přesvědčen, že mnohá dobrá duše, která v nynější strojené, přetvařující se společnosti marně hledá spokojenosti, nalezla by hojivý balšám na své, bez vlastní viny rozedrané rány, kdyby více přilnula k přírodě. Skýtáť věčně stejně krásná příroda tolik kouzla, tolik půvabův a tolik látky k povnesení mysli a hlubokého rozjímání, že by se jimi mohlo oblažiti lidstvo celé.«

V popisech jednotlivých rostlin, jež podány jsou, pokud možno, slohem prostým, i nezasvěcenci srozumitelným, přihlíženo nejen k moderním vymoženostem v botanickém tvarosloví, ale také k nejnovějším výzkumům v rostlinné biologii a fysiologii. Jestiť spisovatel toho názoru, že rostliny jsouce bytosti ústrojné, nemají býti tak suše popisovány, jako by vytaženy byly z nějakého starého herbáře, ale že má se i k životu jejich míti patřičný zřetel. Proto popisuje jednotlivé ústroje rostlinné, spisovatel nečiní tak jen proto, aby pověděl, jak vypadají, ale aby též ukázal, jak vhodné a účelné jest jejich zařízení pro existenci té které rostliny. Zejména poukazuje k rozmanitým zařízením, jimiž si rostliny chrání útlých částí květů od deště, rosy a nepovolaných živočichů; líčí prostředky, často přepodivné, jichž rostliny používají, aby k sobě přivábily vhodný hmyz, ku přenášení pylu na blizny; uvádí rozličné způsoby, jakými semena od mateřské rostliny po okolí jsou rozšiřována, atd. atd. A aby byl popis tím poutavější, vplétány jsou všude poznámky z historie a mythologie, vysvětlována etymologicky jména vědecká, namnoze i česká a uváděn užitek té které rostliny v průmyslu, lékařství a j.

Aby si je mohl poříditi i nemajetný milovník přírody, vychází v dvouarchových sešitech o 32 stránkách velké osmerky a průměrně asi 45—50 obrazcích po 30 kr. ve lhůtách 14denních, kromě školských prádnin. Sešitem asi 50. se dílo ukončí.

Česká poesie XIX. věku. Vydává spolek českých spisovatelů belletristů »Máj«. Díl IV. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze.

Literární. Nákladem J. Otty v Praze vycházeti bude sbírka populárních rozprav a přednášek z oboru lékařského, kterou pořádati bude universitní docent dr. Haškovec.

Posudky z Knihovního odboru.

1. **Rozpravy z oboru aesthetiky.** Sepsal *K. Ant Madiera.* V Praze. Nákladem dra. Frant. Bačkovského 1897. Cena 1 zl. 50 kr. Pan spisovatel chce prací svou podati jakousi průpravu k aesthetice, aby snadného a stručného poučení o nejdůležitějších věcech sem připadajících nabyl ten, kdo o aesthetiku se zajímá. Rozhled po vědecké literatuře aesthetické v úvodu podaný registruje nejvýznačnější zjevy sem připadající z literatury domácí a jmenovitě pak německé, s krátkou charakteristikou směrův a method. Vůči vědeckým záhadám aesthetickým upravil si p. spisovatel svůj úkol tak, že ačkoli chce »přispěti v oboru aesthetiky k objasnění otázek, které dojista již mnohý sobě byl položil«, přece neřeší zde žádného vědeckého problému

aesthetického, užívá pojmů, jak jsou již běžnými v terminologii aesthetické, aniž by hleděl podstatu a jádro jich vynésti k přesnému vymezení. Ohebnost smyslu, jaký neurčitě bývá podkládán slovům a myšlenkám, vždy možným činí snadno se přenésti přes pojmové nesnáze a přece na zdání neublížiti jednotné faktuře celku. Kniha nevede k příčinnému rozboru aesthetických dojmů, jako spíše s širokým rozhledem plynně rozmlouvá o námětech krasoumných, a co schází na pojmové distinkci, hrazeno jest jemně školeným citem člověka zaujatého pro mihotavé zjevy krásna. Tak zvané krásné duše mají konečně také právo promluviti — a zde se tak stalo. Pan spisovatel stojí proti aesthetice formové na stanovisku zprostředkovacím mezi formou a obsahem, k čemuž ovšem se druží i jiné metafysické důsledky názoru toho, jako theosofie a mysticismus (na př. 131.), které v aesthetice jako exaktní vědě místa nemají. Kniha jest rozdělena na tyto kapitoly: I. O aesthetice a formě aesthetické II. O obsahu aesthetickém. Aesthetické v přírodě. III Aesthetické v životě lidském. Aesthetické v obci a rozmanitých stavech. Aesthetické v dějinách lidstva. IV. Krásné, vznešené, komické, humor. V. Umění, umělec, dílo umělecké, příbuznost umění. Připojeny jsou Ukazovatel a dodatky. Kniha, hodící se do stupně IV., poskytuje studujícím mnohého pokynu a poučení. Leckde vadí jí nečeský slovosled a některé nesprávnosti mluvy i omyly tiskové. Úprava jest pěkná. *Zába.*

2. J. **Kořenského Cesty po světě.** Díl. I. **Amerika.** Nákladem Ottovým proslulý cestovatel uveřejňuje zvláštní vydání pro mládež svého zajímavého cestopisu, jejž vřele doporučiti lze studující mládeži stupně II, ač i žáci starší zde dojdou zábavným způsobem důkladného poučení o mnohých věcech přírodopisných, dějepisných, zvláště pak zeměpisných. Jazykem bezvadným (vedle cizích jmen jest všude připojena správná výslovnost) vypsán zde život na velikém korábu, cesta Severní Amerikou z Nového Yorku do Kalifornie a plavba oceanem Tichým na Havajské ostrovy až do Žaponska. Všude mládeži vybrány části nejpoučnější a nejzábavnější, všude dovede upoutati pozornost čtenářovu cestovatel Čech a učitel; neboť pilně si všímá minulosti a přítomnosti našich krajanův amerických a různých škol. Pěkné illustrace objasňují názorně popisy. Cena 1 zl. 70 kr.

3. *Adam Mickiewicz*: **Pan Tadeáš.** Přeložila *El. Krásnohorská.* V Praze 1892. Tiskem a nákladem Ed. Grégra. Stran 382. Cena 2 zl.

Kéž máme hojnost knih tak plným právem žákovské knihovně doporučitelných, jako jest toto arcidílo moderní epiky vůbec a polské zvláště. V Panu Tadeáši (dle Pypina a Spasoviče) zkrystalisována celá minulá kultura živého národa, plně, živě, plasticky, malebně zobrazen veškerý život polského zemanstva, jak se jevil počátkem tohoto století při domácím krbu a polním hospodářství, v lese na honbě i v nepřátelském potkání, od jídla, pití a šatstva až do tance, hudby a modlitby, ba do nevyhladitelných vzpomínek, nejvnitřnějších tužeb a nadějí vlasteneckých. Krásy díla nejlépe ocení, kdo si je přečte sám ne-li v originále, aspoň v tomto velezdařilém překladě Krásnohorské, po případě v tom i onom, takže, přes některé nezbytné odchylky básnického přetlumočení, může se nádavkem ještě prakticky přiučiti trochu polštině. Trvám, že nebylo by to nikterak na škodu našim studujícím vyšších tříd, pro něž od V. a VI. již celá báseň výborně se hodí. Vítané Poznámky s případným věcným vysvětlením jmen, slov, rčení a míst ne každému srozumitelných, přidány jsou na konci drobnějším tiskem na plných 14 stranách. Skrovná nedopatření tisková čtenář snadno sám si opraví.

4. **Máj.** Romantická báseň *Karla Hynka Máchy.* Pořádá *J. Třebický* v Třebíči na Moravě. Nakladatel Jindřich Lorenc. Cena 20 kr.

V slušné úpravě vydala Lorenzova firma nejlepší plod českého romantického básnictví, Máchův »Máj«. Opatřila publikaci podobiznou pěvcovou a krátkým úvodem, jenž obsahuje několik životopisných dat a episod vztahujících se ku tvorbě »Máje«. Ačkoli je patrna snaha pořadatelova přizpůsobiti tento úvod jak rozměrem tak obsahem potřebám lidovým, přece nebylo by škodilo vytknouti poněkud obšírnějšími rysy proud romantického básnictví slovanského vůbec a českého zvlášť, jakož i ukázati, jaké odlišné místo zaujímal v proudu tomto náš básník, a zachytiti ráz jeho tvorby a individuality nikoliv episodami ze života jeho, nýbrž spíše kritickým osvětlením celé struktury »Máje«, jak si jeho životní poměry klestily cestu do realisace (ukazuji v tom ohledu na článek Jakuba Arbesa o Máchovi, »Rozhledy« 1898). Rovněž mohl se pan pořadatel zmíniti o dosud nepovšimnuté spojivosti některých míst z »Máje« a Erbenovy »Kytice«. Než přes tyto nepatrné výtky hodí se vydání toto zcela dobře pro IV. stupeň škol středních.

5. *J. V. Vykoukal,* **Z časů dávných i našich.** Obrázky zvykoslovné a kulturní Články, líčící zvyky a pověry lidu českého od Štědrého večera až po posvícení, uveřejněné dřív po různu v našich časopisech, sebrány jsou tu a doplněny dle novějších výsledků folkloristiky. Jest to poučná četba, poutavě psaná a velice vhodná pro stupeň III. a IV., tím cennější, že za našich dob rychleji než dříve mizí znalost obyčejů lidových. Výklady bajeslovné vhodně doplňují mythologii klassickou. Jazyk správný. Nakladatel dr. Frant. Bačkovský pečoval o slušnou úpravu; cena 1 zl. 60 kr.

6. **Kanadské epištoly.** Napsal dr. *Jiří Guth.* U Edv. Grégra 1895. Knížka obsahuje turistovy úvahy a dojmy z Kanady v Sev. Americe, psané slohem feuilletonistickým s překvapujícím množstvím slov cizích. Pro knihovny žákovské kniha tato psána není.

7. **Letem přes řecký kraj.** Napsal *Jiří Guth.* U Frant. Bačkovského 1896. Cena 1 zl. 20 kr. Škoda knihy této tak poučné a v mnohém ohledu velmi pěkné, že není lze ji připustiti do knihoven středních škol! Kdyby vynecháno bylo nebo změněno bývalo několik míst, jež se hodí do feuilletonů denních listů, ale nikterak do spisů pro mládež, s radostí bychom ji zařadili do knih studentstvu nejvíce doporučení hodných.

8. **Pohádky špatně končící.** Romantické improvisace od *K. Maška.* Kresby *Jana Preislera.* Nákladem dra. Edv. Grégra v Praze 1897. Cena 60 kr. Pro svůj neurčitý, rozplývavý, bizarrní obsah nehodí se za četbu žákovskou.

9. **Píseň o Hiavatě.** Napsal *H. W. Longfellow,* přeložil *J. V. Sládek.* V Praze. Nákladem dra. Ed. Grégra 1872. Cena 90 kr.

Umělý tento epos amerického básníka obsahuje indiánské báje a pověsti, seskupené kolem bohatýra Hiavaty. Podány jsou tak roztomile, že lze dílo mládeži studující vyšších tříd doporučiti co nejvřeleji. Překlad, pořízený J. V. Sládkem v Americe pod dojmy zažitými na březích jezera Michiganského, jest lahodný. O oblibě knihy, jíž dosáhla hned r. 1855 po svém vyjití, svědčí to, že jen v Bostonu v půlletě vyšla ve třicateru vydání. Hodí se zvláště na stupni III.

(Ostatek příště.)

Novinky.

Nová díla vědecká počaly vydávati:

Nakladatelstvo *J. Laichtera* na Král. Vinohradech výborné Dějiny novověké filosofie dra. R. Falckenberga, překladem F. X. Procházky, seš. 15 kr.: knihkupectví *Bursíka a Kohouta* kompendium praehistorické O tvorstvu předvěkém od dra. Fil. Počty (seš. po 24 kr.), knihkupectví *R. Prombergra* v Olomouci Názornou květenu zemí koruny české (veliké dílo asi o 50 sešitech po 30 kr.) sepsané prof. Fr. Polívkou, a Život starého kantora, memoirové vypravování Jana Kosiny (seš. po 20 kr.).

Dějiny světové, sepsané drem. J. Kosinou a nádherně vypravené nakladatelem *J. R. Vilímkem*, ukončeny byly nedávno vydaným sešitem 40. (po 25 kr.). Podobně bohatě vypravené dílo, Písemnictví české od dra. Václ. Flajšhansa, vydávané nakladatelstvem *Grosmana a Svobody*, dospělo k sešitu 14., v němž se probírá Komenský (seš. po 36 kr.). Palackého Dějiny v laciném vydání jubilejním (naklad. *Bursík a Kohout*) postoupily k sešitu 44. (po 10 kr.), k době války husitské, Palackého Drobné spisy k sešitu 22 (po 20 kr.), Vrázovy Cesty světem týmž nakladatelstvem vydávané k sešitu 10. (po 30 kr.). *Em. Šolc* v Telči jal se vydávati illustrované Historické rozhledy, hlavně lidu a mládeži určené.

Z belletrie zasluhují pozornosti především Sebrané spisy Sv. Čecha, jichž už vydány 2 svazky: Druhý květ, odlesky minulosti a přítomnosti (cena zl. 1·20), pak Lešetínský kovář a menší básně (cena zl. 1·50). Díl III. První kniha povídek a črt právě vychází v sešitech po 16 kr. Nakladatelem jest *F. Topič*. Herrmannův Otec Kondelík a ženich Vejvara vydává se již po druhé tamtéž. Ve Sborníku poesie světové, jejž nyní tiskne a vydává *Al. Wiesner*, objevil se nový svazek, 65., a přinesl překlad Irských melodií Mooreových od Gustava Dörfla. *J. Otto* vydal další svazek Shakespearových dramat v překladě J. V. Sládka, t. Hamleta, *Fr. Šimáček* Ibsenovu Divokou kachnu v překladě H. Kosterky (cena 70 kr.) a druhé elegantní vydání Macharovy básnické sbírky Confiteor (cena 1 zl).

Z pokračování uvádíme tyto spisy:

Z nakladatelství *J. Otty*: Bídníci Sepsal V. Hugo. Seš. 47. Cena seš. 15 kr. Jaroslav Vrchlický: Různé masky (v Sebr spisech). Seš. 6. Překročen zenit... Seš. 1.—3. Cena sešitu 16 kr. — Gustav Pfleger-Moravský: Ztracený život. Seš. 5.—7. Cena seš. 12 kr. — L. N. Tolstoj: Vzkříšení. Rediguje Jarom. Hrubý. Seš. 2. Cena seš. 12 kr. Vychází v Ruské knihovně. — Mark Twain: Nápadník z Ameriky. Seš. 10. (Dok.). — Lorna Dooneova. Napsal R. D. Blackmore. Seš. 2. (Knihovny Zlaté Prahy roč. VII.). Přel. J. Horyna. — P. Margueritte: Dvou lásek spor. Seš. 3. Cena seš. 40 kr. — Karolina Světlá: Kříž u potoka. Seš. 7. Cena seš. 15 kr. — Dále: St. Jarkovského: Idyllky pana adjunkta. — V. J. Němiroviče-Dančenka: Starý dům. Přel. J. U. Unzeitig. — Fr. X. Svobody: Pestré povídky. — Julia Dinize: Svěřenky páně farářovy. Přel. O. S. Vetti. — V Světové knihovně vyšlo: Frant. Heritesa: Tajemství strýce Josefa. Čís. 94.—96. Cena 30 kr. — Ola Hansson: Tři novelly. Přelož. H. Hackenschmied. Čís. 97.—98. za 20 kr. — Výbor československé poesie lidové. Upravil Em. Čech. Čís. 99.—100. Cena 20 kr. — Cervántes: Don Quijote. Přel. A. Pikhart. Čís. 101.—103. Cena 30 kr. — Hudební příloha Zlaté Prahy: B. Vendler: Na travičku. Ráda. Roč. III. Čís. 6. — V. Novák: Zarosená. Koníčky milého. Čís. 7.

Z nakladatelství *F. Šimáčka:* Zamotaná vlákna. Povídka Růž. Svobodové (v Libuši).

Z nakladatelství *J. R. Vilímka*: Jul. Michelet: Láska. Přelož. Pavla Moudrá. Věděním a životem. — Am. Skramová: Konstance Ringová. Přel. H. Kosterka. Vyšlo ve Vilímkově knihovně. — A. S. Puškin: Piková dáma. Seš. 1. Cena 15 kr. Brouci od Fr. Dlouhého seš. 35. (po 18 kr.).

Z nakladatelství *I. L. Kobra:* Tylových Sebraných spisů seš. 15. (po 15 kr.).

Knihtiskárna J. Otty v Praze.



